GOTLANDS LÄN

INVENTERING AV ÄNGES- OCH LÖVMARKER

LÄNSSTYRELSEN I GOTLANDS LÄN

Planeringsavdelningen

December 1976

FÖRORD

Föreliggande inventering av änges- och lövmarker på Gotland har utförts av länsstyrelsens naturvårdsenhet inom ramen för den landskapsvårdsplanering som länsstyrelsen bedriver genom medel från arbetsmarknadsstyrelsen. Inventeringen avses i första hand utgöra underlag för länsstyrelsens ansökningar om landskapsvårdande beredskapsarbeten och avses även komma att ligga till grund för bedömning av bevarande- och vårdåtgärder för olika lövområden. Den är dessutom avsedd att utnyttjas vid upprättande av skötselplaner.

Inventeringsarbetet påbörjades 1972 av fil kand Lars Hjelm och utmynnade i en remissupplaga med benämningen "Ängesinventering", som spreds bl a till samtliga berörda markägare. Det stora gensvar arbetet möttes av och den mängd värdefulla synpunkter och förslag remissen gav upphov till påkallade en komplettering och omarbetning av materialet. Detta arbete har i sin helhet utförts av 1:e byråinspektör Mats Ericson. Avsnittet om änget och dess årliga skötsel har dock skrivits av Erik W Ohlsson, Vallstena.

Värderingar i inventeringen samt framförda förslag utgör på intet sätt ett länsstyrelsens ställningstagande utan författarna ansvarar själva för det vetenskapliga och materiella innehållet samt för de åsikter och värderingar som framförs.

Länsstyrelsen har den förhoppningen att inventeringen skall stimulera intresset hos enskilda och organisationer att vidmakthålla hävden av de gotländska ängarna.

Einar Gustafsson

44:3

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid
INLEDNING	1
SYFTE	1
REDOVISNING	1
METODIK	2
VÄRDERING AV INVENTERADE LÖVOMRÅDEN	3
DISKUSSION OM ÄNGARNAS FRAMTIDA HÄVD	3
ÄNGET OCH DESS ÅRLIGA SKÖTSEL	5
Fagning	6
Tiden mellan fagning och slåtter	8
Slåttern	8
Betet	9
Hamling - Klappning	9
Röjning	10
ÄNGESSKÖTSEL - ETT SKIFTESBRUK?	12
KONSTGÖDSLING I ÄNGAR	13
UPPRUSTNING AV IGENVUXNA ÄNGAR	13
GAMLA OCH TORRA TRÄD I ÄNGAR	15
HASSELGALLRING OCH SLYRÖJNING	15
SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER PÅ LANDSKAPSVÅRDANDE RÖJNINGAR I LÖVOMRÅDEN	16
FÖRKLARINGAR TILL ORD ANVÄNDA I TEXTEN	18
KARTA I SKALA 1:500 000 ÖVER GOTLANDS SOCKNAR	20
FÖRTECKNING SOCKENVIS ÖVER BEHANDLADE ÄNGES- OCH LÖVMARKER	21
BESKRIVNINGAR AV OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG FÖR BEHANDLADE ÄNGES- OCH LÖVMARKER	33
FOTOILLUSTRATIONER	326
KARTSKISSER I SKALA 1: 10 000 ÖVER BEHANDLADE ÄNGES- OCH LÖVMARKER	331
LITTERATUR	463
TABELLSAMMANSTÄLLNING ÖVER DEN KLASS SOM RESPEKTIVE OMRÅDE I FÖREKOMMANDE FALL HAR ERHÅLLIT I NATURINVENTERINGEN	467

BILAGA: ÖVERSIKTLIG KARTA I SKALA 1:250 000 ÖVER REDOVISADE ÄNGES- OCH LÖVMARKER OCH DERAS FÖRDELNING PÅ GOTLAND

INLEDNING

Det gotländska änget med dess hävdtraditioner har anor åtminstone från järnåldern, 400-500-talet e Kr, vilket de rikligt förekommande fornlämningarna, i form av bl a kämpgravar (stensatta husgrunder), vittnar om. På Gotland finns ännu rester av traditionellt hävdade ängar, i större utsträckning än i övriga Sverige, även om de ängar som i dag hävdas utgör endast en mycket liten rest av en tidigare betydligt mer utbredd brukningsform.

Ett gotländskt änge byggs upp och karaktäriseras av enstaka träd samt dungar och vastar (bårder) av träd- och buskvegetation. Omväxlande med dessa utbreder sig olikstora öppna, mestadels träd- och buskfria slåtterglänter med gräsvegetation och en ofta rik örtflora med ibland 10-15 olika orkidéarter. Träden och buskarna ger skugga, och den omväxlande karaktären, med både öppna glänter och slutnare lövpartier, ger lagom fuktighet och ljus i änget.

Föreliggande inventering har genomförts inom ramen för den landskapsvårdsplanering som länsstyrelsen bedriver genom medel från arbetsmarknadsstyrelsen. Inventeringen är en komplettering och i viss mån en revidering av den ängesinventering som utgavs i december 1973. Sedan den förra inventeringen utgavs har länsstyrelsen låtit slutföra en naturinventering omfattande geologi, botanik, ornitologi, landskapsbild och rörligt friluftsliv. Naturinventeringen har påvisat att flera av de områden som i ängesinventeringen 1973 var föreslagna som röjningsobjekt i sina nuvarande tillstånd har ornitologiska och/eller botaniska värden av sådan art att de inte bör röjas. I dessa fall har följaktligen åtgärdsförslagen reviderats för att bättre överensstämma med naturinventeringens värderingar.

SYFTE

Inventeringen redovisar änges- och lövmarker på Gotland men den skall inte betraktas som en botanisk inventering i traditionell mening. Syftet med inventeringen är att beskriva de inventerade områdena främst vad avser träd- och buskskikt samt igenväxningsgrad. Vissa av dessa områden, men långt ifrån alla, kräver från naturvårdssynpunkt någon form av vård. Dessa objekt är ofta lämpliga för landskapsvårdande röjnings- och gallringsarbeten i form av statliga beredskapsarbeten. Inventeringen är tänkt att tjäna som underlag vid bedömning av bevarande- och vårdåtgärder för olika områden och bör kunna ligga till grund för en heltäckande lövskogsinventering i vilken de hävdade ängarna kanske kan ingå som en naturlig del. En heltäckande inventering av lövbärande mark bör dock utföras med hjälp av metoder som IR-flygfotografering kompletterad med fältundersökningar.

REDOVISNING

Inventerade änges- och lövområden redovisas med beskrivningar och åtgärdsförslag oavsett om dessa är lämpliga som röjningsobjekt eller inte. Även ornitologiskt och/eller botaniskt värdefulla lövområden finns således redovisade, trots att det mestadels är angeläget att dessa områden i möjligaste mån skonas från ingrepp i form av röjningar eller omfattande gallringar. Det har bedömts som värdefullt

att i dessa fall redovisa områdena och i åtgärdsförslagen motivera varför de inte bör röjas. Detta för att så långt som möjligt få en helhetsbild över fördelningen av änges- och lövmarker på Gotland, men även för att undvika att ornitologiskt och/eller botaniskt värdefulla områden i framtiden av misstag blir föremål för omfattande röjningsingrepp. Inventeringen är således inte en objektkatalog som enbart redovisar lämpliga röjningsobjekt.

METODIK

Samtliga i inventeringen upptagna änges- och lövområden har besökts. Vid uppspårandet av de olika lövområdena har framförallt markägare, folk i trakten och inte minst flera av Gotlands hembygdsförbunds medlemmar lämnat värdefull hjälp. Samtliga upptagna objekt i ängesinventeringen från 1973 har besökts och i vissa fall har dessa beskrivningar reviderats för att bättre stämma överens med naturinventeringens värderingar. För beskrivningarna av fältskiktet i hävdade kyrkängar har den inventering av hävdade kyrkängar som Lars Hjelm utfört bildat underlag. Ett stort tack riktas till Erik W Ohlsson, Vallstena som har skrivit kapitlet "Änget och dess årliga skötsel" samt även i övrigt bidragit med värdefulla råd och synpunkter. Inventeringen gör inte anspråk på att vara heltäckande, men en stor del av de hävdade ängarna och de största lövskogsområdena bör finnas representerade.

För varje objekt finns en beskrivning över områdets nuvarande tillstånd och ett åtgärdsförslag grundat på inventerarens värderingar och i förekommande fall på värderingar i naturinventeringen. Inventeringen är till stor del utförd under vinterhalvåret. Detta återspeglas i områdesbeskrivningarna där detaljerade uppgifter om fältskiktet ofta saknas. Inventeringen skall således inte i första hand betraktas som en botanisk inventering i traditionell mening. Den är snarare en redovisning av områdenas nuvarande tillstånd vad gäller hävd och igenväxningsgrad.

Varje objektbeskrivning med tillhörande åtgärdsförslag har tillsammans med en kartskiss och ett frågeformulär sänts ut till berörda markägare innan inventeringen slutgiltigt har färdigställts. Härvid har markägarna ombetts kommentera både beskrivning och åtgärdsförslag. Samtliga berörda markägare har således haft möjlighet att yttra sig över beskrivningen och åtgärdsförslaget för just deras änge eller lövområde. Olika uppfattningar om hur ett visst lövområde bör behandlas i framtiden kan naturligtvis ändå föreligga i en del fall.

De inventerade områdena har avgränsats och lagts in på kartskisser i skala 1:10 000. På dessa kartskisser, vilka återfinns i slutet av inventeringen, har genom raster grovt åskådliggjorts respektive områdes nuvarande tillstånd: traditionell hävd med årlig slåtter, beteshävdade lövområden samt mer eller mindre starkt igenvuxna lövområden.

De olika objekten finns dessutom markerade på en bifogad översiktskarta i skala 1:250 000.

VÄRDERING AV INVENTERADE LÖVOMRÅDEN

Det har visat sig svårt att utarbeta en rättvisande inbördes värdering av de inventerade lövområdena. Detta bl a beroende på att många områden, främst vad avser fältskiktet, inte har detaljinventerats, vilket har medfört att naturvärdet har varit omöjligt att bedöma objektivt och allsidigt. En värdering som vid bedömningen mestadels enbart tar hänsyn till hävdtillstånd och igenväxningsgrad har ansetts alltför otillräcklig och missvisande.

Med tanke på att inventeringen innehåller ett stort antal hävdade ängar, har det också varit svårt att inbördes bedöma, jämföra och värdera de inventerade ängarna och lövområdena. Varje hävdat änge är ett unikt resultat av nedlagt hårt arbete med hävden, ofta under många generationers obruten följd. Det har därför känts både felaktigt och i praktiken omöjligt att jämföra och värdera de olika ängarna. En värdering av så starkt kulturpräglad mark som ett änge kan kanske dessutom ibland uppfattas som ett försök att betygsätta hävden. Sådana missuppfattningar vore mycket olyckliga, eftersom förhoppningen är att inventeringen bl a skall stimulera till fortsatt hävd av de gotländska ängarna. De redovisade änges- och lövmarkerna har således inte inbördes värderats i inventeringen.

Dock har upprättats en tabell som redovisar den klass som de aktuella lövområdena och ängarna i förekommande fall har erhållit i naturinventeringens (1974) olika delar. Tabellen återfinns sist i inventeringen. Klassningen i naturinventeringen utgör en värdering av respektive områdes vetenskapliga naturvärde sett från olika synpunkter. Klassningen är således i de flesta fall inte en värdering av ett änge som sådant. Många vackra och välhävdade ängar finns inte representerade i tabellen därför att de av någon anledning inte har medtagits i naturinventeringen. Andra, ibland triviala lövområden kan å andra sidan finnas representerade därför att de ingår som delar i större områden som har klassats i naturinventeringen. Tabellsammanställningen är närmast tänkt att vara till hjälp vid utväljandet av lämpliga röjningsobjekt, bl a för att undvika att misstag görs i form av oönskade röjningsingrepp i känsliga områden.

DISKUSSION OM ÄNGARNAS FRAMTIDA HÄVD

Eftersom ängarna ej längre har någon större ekonomisk betydelse sköts hävden i dag huvudsakligen ideellt. Det huvudsakliga ekonomiska utbyte änget kan ge är som betesmark, vilket gör att en del ängar betas för hårt och att ett stort antal hävdas endast genom bete. Detta medför att ängarnas struktur successivt förändras och att många ängar efterhand övergår till hagmark. Det ökade betestrycket leder till att det forna slåtterhävdade ängets artrika fältskikt med många orkidéer och en mängd andra typiska ängsväxter successivt förändras. Beteskänsliga och skuggynnade arter försvinner och ersätts av en artfattigare flora bestående av beteståliga växter. Vidare ökar andelen kulturspridda och kvävegynnade arter.

Dessa förhållanden, tillsammans med det faktum att hävdade ängar också läggs igen p g a bristande tid eller ork för skötsel, har lett till att ett äkta, traditionellt slåtterhävdat och örtrikt gotlandsänge i dag är en betydligt ovanligare syn i det gotländska landskapet

än det tidigare har varit.

För närvarande torde det på Gotland finnas grovt räknat ca 300 ha slåtterhävdad ängesmark fördelat på drygt 100-talet ängar (Ängesinventeringen 1973). Enligt Romell-Ekberg (1938) fanns det ännu år 1900 ca 32 000 ha naturlig äng på Gotland. År 1910 hade arealen sjunkit till ca 17 000 ha och år 1932 återstod endast knappa 4 000 ha naturlig slåtteräng. (Uppgifterna kommer ursprungligen från tillgänglig jordbruksstatistik). Ragnar Melin beräknade, med utgångspunkt från egna undersökningar och utredningar samt uppgifter från länets skogsvårdskommittéer, arealen hävdade ängar våren 1953 till drygt 700 ha.

Många lantbrukare och andra markägare samt skolor, föreningar och privatpersoner utför ännu i dag ett mycket gott arbete med traditionell årlig hävd i ett stort antal ängar, men framtiden måste även för många av dessa ängar betraktas som oviss. Det väsentliga är hur man skall kunna bevara och sköta dessa ängar som ännu hävdas och därigenom föra hävdtraditionen vidare.

År 1975 och 1976 betalade Gotlands hembygdsförbunds ängskommitté, genom anslag från Gotlands kommun och genom egna medel, en summa på 100 kr per hävdat ha änge till de privata markägare som ännu hävdar sina ängar genom årlig fagning och slåtter. Ängskommittén har planer på att, i mån av resurser, fortsätta att på detta sätt stötta ängeshävdarna genom årliga bidrag.

Möjligheterna bör undersökas, att via allmänna medel ge markägarna en skälig ersättning för den landskapsvård som de utför genom den traditionella ängeshävden. Metoden att ekonomiskt stödja de markägare eller ängeshävdare som ännu hävdar sina ängar traditionellt med årlig fagning och slåtter har vissa viktiga fördelar jämfört med andra lösningar. På så sätt kommer man på ett naturligare sätt att kunna anpassa ängeshävden till de lokala traditionerna som finns och som varierar mellan olika områden på Gotland. Samtidigt kan man kanske trygga kontinuiteten av hävden så att hävden av ett änge även i framtiden kan ingå som en naturlig del i den gotländska bondefamiljens liv och efterhand tas över av barnen på gården på samma sätt som skett under lång tid. Det handlar här således bl a om kulturella värden som sedan länge har gått i arv inom de gotländska gårdarna. Dessa värden är svåra eller omöjliga att upprätthålla om hävden skall utföras helt i samhällets regi.

Dock kan landskapsvårdande beredskapslag som hittills fylla en viktig uppgift genom att dels hjälpa till vid röjningsarbeten och dels rycka in och hjälpa till när hävden trots ekonomisk hjälp av någon anledning sviktar. Eventuella insatser av sådana arbetslag bör alltid knytas till den lokala traditionen på så sätt att markägare och lokal "expertis" rådfrågas. Det vore dessutom önskvärt att möjligheter fanns att lära upp några arbetslag att sköta hela eller större delen av den årliga hävden i de ängar där hävden i dag av någon anledning sviktar. Dessa specialutbildade arbetslag skulle också kunna vara ambulerande och tillfälligt kunna sättas in i ängar där man behöver hjälp med olika hävdmoment beroende på att markägarna eller ängeshävdarna just då inte har tillräckligt med tid eller ork för att genomföra en omfattande och tidskrävande ängeshävd.

Möjligheterna att via allmänna medel ekonomiskt stödja den traditionella ängeshävden föreligger f n endast i samband med bildande av naturvårdsområde eller naturreservat. Avsättande av ängar som naturvårdsområden kan i vissa fall vara en bra lösning. Då blir det möjligt att genom noggranna skötselplaner, i samråd med markägaren fastställa hur hävden skall bedrivas samt att i avtal reglera att markägaren/hävdaren får ekonomiskt stöd för sitt arbete.

Avsättande av ängar som naturvårdsområden kan dock endast komma i fråga för ett fåtal representativa ängar på Gotland. För det stora flertalet ängar är problemet då fortfarande olöst. För vissa av dessa ängar kan det kanske vara möjligt att ge de landskapsvårdande beredskapsarbetena en mer årsviss karaktär så att i arbetslagens arbetsuppgifter även kan ingå hävdmoment som fagning och slåtter och inte enbart röjningsarbeten. Även om så är möjligt, återstår ändå ett stort antal ängar för vilka man åtminstone bör undersöka möjligheterna att via allmänna medel ekonomiskt stötta markägarna/ängeshävdarna så länge de hävdar sina ängar traditionellt med årlig fagning och slåtter.

Trots de insatser som i dag görs för att vidmakthålla hävden måste vi nog även i framtiden vänja oss vid att hävden av ett antal ängar kommer att läggas ned eller att ängar överförs till betesmarker och således efterhand övergår till hagmarker. Om dessa beteshävdade ängar eller hagmarker sköts så att uppväxande sly- och tynnesvegetation successivt röjs bort från de forna slåtterglänтorna, och om betet noga avvägs så att betestrycket blir måttligt, har även dessa områden ett stort estetiskt, kulturhistoriskt och rekreativt värde. De kommer inte längre att förbli ängar i traditionell mening och de kommer successivt att utarmas vad gäller fältskiktets artrikedom, men denna utarmning kan delvis förhindras genom att bete inte sätts in förrän på eftersommaren, efter blomning och frösättning. På så sätt gynnas den örtrika för- och högsommarfloran och betesmarken bibehåller kanske ett artrikare fältskikt. Detta måste givetvis vägas mot ekonomiska hänsyn vad gäller exempelvis lämpligaste tidpunkt för bete. Enbart sensommarbete kräver i allmänhet ökade insatser i form av röjning och efterhållande av uppväxande sly och tynne så att de forna slåtterglänтorna hålls öppna.

Det är angeläget att här påpeka att även det igenvuxna änget har sin betydelse, både från allmän naturvårdssynpunkt och från landskapsbildssynpunkt. Igenvuxna ängesområden är värdefulla som representanter för en försvinnande lövskogsbiotop och som livsmiljöer för lövskogsbundna arter av både växter och djur. Tillsammans med traditionellt hävdade ängar och hagmarker bildar de dessutom en biotopvariation, som förutom att vara ekologiskt värdefull, också bidrager till en omväxlande landskapsbild.

ÄNGET OCH DESS ÅRLIGA SKÖTSEL

När man bärgat hövallens klöver och timotej och tar itu med slåttern i sitt änge upphör man aldrig att förundras över den enorma skillnaden i foderproduktion mellan dessa båda typer av höbärande mark. Från änget kan man efter en tidskrävande och omständlig bärgningsprocedur i bästa fall forsla hem 200 kg hö från varje tunnland medan den odlade, handelsgödslade hövallen med bara en bråkdel av ar-

betsinsats avkastar minst det tiodubbla. Då är också fodervallens hö betydligt näringsrikare än det med mossa, löv och pinnar uppblandade ängshöet.

Man hör ofta framkastas att de kvarvarande ängarna måste skötas på fel sätt och att vi troligen har tappat bort några av de viktigaste gamla skötselknepen eftersom vi får så blygsamma skördar i våra ängar. Sannolikt förhåller det sig inte så. De kvarvarande gotländska ängarna har troligen aldrig lämnat rikare skördar än de ger i våra dagar. Det är bara vi, som har vant oss vid de konstgödda vallarnas överflöd, som har svårt att förstå att våra förfäder kunde offra ett så stort antal arbetstimmar i sina ängar för en så blygsam foderavkastning.

Det gamla gotländska jordbrukets ryggrad var boskapsskötseln. Grundförutsättningen var den rikliga tillgången på god sommarbetesmark som den gotländska, gräsrika barrskogen och strandmarken bjuder. Flaskhalsen i systemet var vinterfodringen och den knappa tillgången på hö. Betessäsongen var kreaturens produktionsperiod som gav mjölk och kött. På vintern levde djuren på sparlåga på det mödosamt hopskrapade fodret. Det gällde att få dem att överleva tills nästa produktionsperiod. För att få ihop tillräckligt med hö slogs marker som vi idag icke skulle drömma om att betrakta som höproducerande. Det gamla fårömåttet på höproducerande mark var att om varje slag med lien gav en "lammun", d v s så mycket hö som ett får tar i en tugga, så lönade det sig att slå där. För den som gick och skördade vildmyrens fattiga starr- och vassmader eller strandängens glesa och torra strån måste änget med sitt saftiga och örtrika hö ha tett sig som den överdådigaste av alla fodermarker. Det begärliga ängshöet fick man också arbeta mycket för. Ängesskötseln var arbetskrävande och omständlig. Missade man något av de många skötselmomenten äventyrades avkastningen. På den gamla gotlandsgården torde få marktyper ha krävt så många arbetsdagar per ytenhet som änget. Varje kvadratmeter i det skulle gås över minst två gånger per år.

Man kan avundas de gamle den vackra arbetsmiljö som änget utgjorde, men man skall för den skull inte glömma bort att det var ett stort, tungt och segt arbete som ofta under tidspress skulle utföras där. Änget lämnade lika lite som bondens andra marker sin skörd gratis ifrån sig.

De gamla momenten i ängeshävden är många. Även om lokala variationer i själva utförandet förekommer så torde ängeshävden över hela ön ha följt samma huvudprinciper med fagning, slåtter, halvbete, klappning och röjning som viktigaste inslag.

Fagning

Faga är ett gammalt nordiskt ord som betyder feja. Fagningen är också mycket riktigt vårstädningen i änget. Det är det tyngsta och mest monotona av ängets skötselmoment. Varje kvadratmeter skall noggrant renkrattas från fjolårslöv och de pinnar och kvistar som blåst ner sedan föregående års slåtter. Detta hopkrattade skräp kallas på gutniska för "fag". Med en enkel träkratta - 'reive' - räfsas - "räkes" - faget ihop till fagninghopar som varje vår brännes på samma brännfläck.

Till varje brännfläck hör en viss bestämd yta av änget och gårdens kvinnor höll förr noga reda på de osynliga gränserna mellan varje fagninghops uppsamlingsyta. Själva brännfläcken försökte man placera där höproduktionen var dålig, såsom invid någon större sten eller inne i ett tätt hasselbuskage. Fagninghoparnas mark med sin svartbrända jord var helt improduktiv och låg helt naken hela sommaren. Man försöker också göra brännytan så liten som möjligt genom att elda upp faget successivt medan det dras ihop till högen. När man samlat läsidans fag antänder man hopen och matar undan för undan elden med lovartsidans fag allt medan man försöker hålla hopen så samlad som möjligt.

I månget änge upprörs man ofta av att man låtit fagningeldarna skada stora vackra träd. Man har lagt elden alldeles intill stammen så att den fått stora fula brännsår, vilket ofta lett till att trädet röt-skadats. Detta är ett vittnesmål om ett bondslugt sätt att lura Kronan. Eken var till för mer än hundra år sedan kronoegendom och hårda straff drabbade den som högg en ek. Ett för bonden riskfritt sätt att få bort de ekar som han inte ville ha kvar i sitt änge var då att låta "fagningkällingarna" elda ihjäl dem.

Fagningen var ett renodlat kvinnfolksarbete. En fagande person kallas därför alltid på gutniska för fagningkälling. En förklaring till att karlarna ej var med vid fagningen var att de vid samma tid var sysselsatta i vårbruket.

Fagningen börjar på våren så snart marken torkat upp såpass att löven är brännbara och marken så torr att den håller att gå på. Redan vid mitten av april kan man börja faga på torrare ängsbackar. När gräs och örter börjar spira lyfter de upp det gamla vinterlövet på samma sätt som den nya vårullen lyfter upp utegångsfårets vadmalslika kaka av vinterull. Änget är då "undergroet" och det är lätt att faga. Sankare delar av änget blir senare klara för fagning och de kan kanske inte fagas förrän långt in i maj. Det tunga fagningsarbetet kunde därför förr dra ut på tiden om änget var stort och markerna sura, och det påstås att det fanns gårdar med stora ängesmarker där kvinnorna var sysselsatta med fagning från april till fram emot midsommar. Under fagningsperioden blommar vitsippan i änget ofta i enorma mängder. Den har därför fått bli något av en symbol för fagningen och den kallas på Gotland för fagningblomma.

När man diskuterar ängeshävd med dagens akademiskt skolade, ekologiskt tänkande naturvetare märker man att de oftast betraktar fagningen och fagbränningen med ungefär samma skräckblandade misstro som en sann nykterhetspastor ser på berättelsen om vinundret i Kaana. Emellertid kan vi nog inte komma ifrån att fagningen är och varit ett av de centrala momenten i ängesskötseln. Ingenting talar heller emot att bruket att elda upp faget skulle vara lika ursprungligt som själva fagningen.

Vi förstår lätt finessen med att i änget blanda träd och buskar med höbärande gräsmarker. Vedväxterna hämtar sin näring genom långa röter djupt nere i jorden. Deras blad och kvistar ramlar så småningom ner på marken och tillför markskiktet och dess växter näring som tagits från djupet. Detta idealiska förhållande saboteras dessvärre av fagningen som berövar marken det multnande lövet och pinnarna. Att fagningen alltid skall företas på våren torde vara ett uttryck för

att man önskar att faget bryts ner så mycket som möjligt och dess näringsämnen sålunda tillförs marken under hösten och vintern. Fagningsmomentet kommer man aldrig ifrån om man vill ha ett användbart hö. Fagas inte änget blir höet gravt förorenat med halvruttet fjolårslöv och pinnar.

Det berättas att man förr något brukade kompensera marken för det uppeldade faget genom att strö ut fagninghoparnas aska över marken. De gamle ansåg också att fagningen som river omkring ordentligt i markytan motverkade mossbildning som annars hotade att konkurrera ut höproducerande växter.

Ett intressant forskningsprojekt vore att få undersökt huruvida faget lämnar någon näring till marken under tiden från lövfällning till fagning. Först när vi vet om så är fallet kan vi säkert säga om fagningen också är biologiskt försvarbar eller inte.

Tiden mellan fagning och slåtter

Mellan fagningen och slåttern tillväxer höet. Då är ängets vackraste tid. Den ena orkidéarten avlöser den andra i massförekomst. Förr var inte änget under denna tid ett lustvandrarnas paradis. Skulle man gå i sitt änge fick man då följa någon körväg eller svarttrampad kreatursstig. Man var barnsligt rädd om de höstrån man fick arbeta så mycket för, och det ansågs vara lika opassande att gå i änget och trampa ner hö som att kliva omkring i och förstöra sädesåkerns gröda.

Slåttern

Änget slogs när höet var moget. På torrare ängesmark kunde slåttern börja i slutet av juni men den verkliga slåttermånaden var juli. I vissa trakter var hö- eller ängsskallran slåttermärke. När dess frökapslar skallrade var höet moget.

Mindre ängar slogs av gårdsfolket, men i större ängesmarker liksom på större slåttermyrmarker ordnades ofta slåttergillen - slåtteröl eller "sletatingar". Höet slogs av karlarna med lie och räfsades av kvinnfolken omedelbart samman. Hö från ängets skuggigare partier bars ut i de större gläntorna - "braidsräumen" - där det breddes ut i "hoibrajdar" efter ett system så att det utsattes för mesta möjliga solljus. "Hoibrajdet" skulle dag ut och dag in skötas minutiöst med upprepade vändningar, för julivädret kan vara opålitligt och torkningsförhållandena är dåliga i det skuggiga och vindstilla änget. Varje kväll skulle höet stackas i små "köslingar" som skydd mot dagg och regn. I bästa fall fick man räkna med en veckas ihärdigt torkningsarbete innan höet var klart för inkörning. Rätt och fint bärgat är ängshöet grönt och väldoftande och än idag kan det användas åtminstone till hästar och får.

För att ha nytta av daggen började man alltid höslåttern mycket bittigt om morgonen. Liarna biter bäst i vått eller fuktigt gräs. I gengäld avslutades dagens slåtterarbete tidigt i varje fall vid slåtterölen. Slåtterölets "otendag" - eftermiddagskaffe - omkring kl 15 markerade övergången till gillets fest och lek.

De gamla slåtterkarlarnas färdighet är för oss idag, som någon gång som fritidssysselsättning försöker hantera en lie, närmast ofattbar. Min farfar brukade varje år tillsammans med sin gode vän Petter Gutenberg vid Bjers i Vallstena på en dag slå hela gårdens änge om drygt två ha. I samma änge arbetar vi nu tio slåtterkarlar och en traktordriven slåttermaskin i en hel slåtterölseftermiddag för att klara samma slåtter.

Betet

Då höet körts in och änget eventuellt fått växa till någon vecka var det dags för betesdjuren. De kunde nu få slippa ifrån skogsmarkens förvuxna och torra högsommargräs och komma in på halvbete bland ängets friska spirande örter och gräs. Detta var bra för mjölkproduktionen och dessutom gjorde djuren god nytta genom att äta löv och späda löv-trädskott. På så sätt rensade de ur alltför täta vastar och tog bort en del stubbskott som slåtterkarlarna gått förbi. Betet förhindrade också att gräset växte sig högt under eftersommaren och hösten, vilket skulle ha varit besvärligt för fagningen nästa år, då det går trögt att dra löv och pinnar genom högt segt fjolårsgräs. Det var framförallt nötkreatur som fick njuta av ängsbetet. Hästar torde nog även ha kunnat komma ifråga. Får och getter går hårt åt träd och buskar och är goda buskröjare om än hårdhänta. De hade dock ingen plats i ängarna vars bete var högklassigt och därmed förbehållet de mera krävande husdjuren. Får och getter hörde hemma på hällar, alvarmarker och vägkanter. Betet pågick vegetationsperioden ut med undantag för de dagar då man klappade och torkade löv i änget. Då kunde man givetvis inte ha betesdjur gående där.

Till betet bör man hänföra skötselmomentet "göiselkoxning". På all slåttermark som halvbetades skulle kreatursspillningen spridas ut. Detta var en form av gödsling men gjordes också för att spillningshögarna ej skulle förkväva gräset eller ge upphov till rator. Man var verkligen mån om varje liten foderproducerande fläck i hömarken. "Göiselkoxningen" bestod i att man om våren med en långskaftad snedställd klubba - "göiselkoxä" - slog sönder de då murkna gödselhögarna som av klubbslagen i smulor spreds ut över den omgivande marken.

Hamling - klappning

Vid hamlingen eller som guten säger - "klappningen" - togs ängets andra foderskörd. Nu var det träden som fick släppa till sina blad till vinterfoder. Det torra lövet ansågs som ett mycket nyttigt fårfoder. Endast vissa trädslag hade användbart löv. Ask, alm, lind och lönn var de trädslag som klappades, medan ek, björk, asp och hassel fick stå orörda. Klappningen gjordes på hög- eller eftersommaren, i våra lindarängar just när linden blommade. Då var höskörden bärgad i såväl äng som myr och man visste hur mycket löv man behövde komplettera vinterförråden med. Träden klappades så ofta som det lönade sig. De behöver få minst tre-fyra år på sig att skjuta nya skott mellan varje klappning om det skall vara mödan värt att ge sig på dem igen.

Vid klappningen får någon vig person ta sig upp i trädkronan med såg

eller yxa och kapa ner alla de lövbärande grenarna. Detta kan vara ett nog så spännande arbete på förrädiska rötkvistar sedan föregående klappningar, tio meter upp i luften bland svärmar av lindnektarsökande bin. Nere på marken står medhjälparna som med sina "laugknipsar" tar hand om de nedkapade grenarna.En "laugknipsä" är ett mellanting mellan en kniv och en yxa ofta gjord av en bit av en kasserad lie som försetts med träskaft. Med den huggs - knipsas - de lövbärande småkvistarna av grenarna. Lövet breds därefter ut för torkning och grenarna läggs upp i högar för senare hemkörning till vedbacken. Lövet brukar torka fort och när det är lagringsdugligt forslas det till lambgiftens loft eller - "hoimd". De torra lövruskorna äts begärligt av fåren om vintern men vållar bonden avsevärt arbete nästa sommar när lammhuset skall göras rent. Man gödslar bara ut lammhuset en gång per år. Den halvmetertjocka, väl tilltrampade och mycket hårt packade gödslen bryts då ut i stora sega kakor. Har man under vintern fodrat rikligt med 2-4 dm långa lövruskor har man lammgödseln mycket väl armerad och många hårda tag att ta innan den är utbruten.

Vid lövklappningen upphör man aldrig att förvåna sig över hur lite löv ett träd ändå ger. I ett normalt gotlandsänge måste man klappa något tunnland för att få ihop ett rejält hästlass torrt löv.

Vid klappningen försöker man hålla sig inom samma del av änget. Alla klappningsvärda träd där blir då av med sina grenar. Bara de kala stammarna blir kvar och änget ändrar här med ens karaktär. Från att ha varit ett mörkt och skuggrikt parti blir det nu ljust och soligt. Denna effekt kan förstärkas av att man röjer i samma parti av änget under den kommande vintern. Detta är praktiskt för man har ändå klappved här som skall köras hem.

Klappningen håller trädens kronor nere. I vissa ängar kan man få se klappade träd som har stammar som bara är 2-2,5 meter höga och som sedan kapas ner kontinuerligt vid varje klappning.

Klappar vi idag inte våra ängar måste vi tänka på att göra gläntorna större än de fordom var. Får trädkronorna fritt växa i höjden blir träden ofta dubbelt så höga som de skulle vara om de hölls efter med klappning och de beskuggar givetvis intilliggande gläntor i förhållande härtill. Gamla ljusa braidsräum kan på så sätt bli närmast helt beskuggade med ändringar i florans sammansättning som följd.

Bland ängets fåglar dominerar hålbyggarna, från kattugglor och blåduvor till halsbandsflugsnappare och blåmesar. Detta är bl a en effekt av klappningen. De avkapade grenarna blir efter en tid döda rötkvistar som drar röta in i stammen och leder till att den så småningom blir ihålig. Härigenom får man gott om bohål för hålbyggare av alla storlekar. Uppsättning av fågelholkar i ett änge som klappats mycket är därför en överloppsgärning och holkarna skulle göra större nytta i bohålsfattig barrskog.

Röjning

Som ängarna ofta ligger på öns bördigaste lerjordar är lövskogstillväxten i dem betydande. Jämte slåtter och bete är därför en ständigt återkommande röjning en förutsättning för att änget ej skall växa

igen. Röjningen har också det dubbla syftet att samtidigt skaffa ved och virke.

Som tidigare nämnts ger klappningen en del ved och ofta ansluter man till klappningen en röjning. Denna gör att den genomgångna delen av änget nu plötsligt blir ett ljust parti där solen i varje fall under de första åren fritt flödar ner mellan närmast renrakade trädstammar. Dessa med jämna mellanrum återkommande tvära växlingar av ljusförhållandena på marken i änget tror jag är något som har en central betydelse för ängeshävden. Dessa växlingar i belysning är sannolikt något av svaret på den ständigt uppdykande frågan om varför ängesbruket kan fungera med årlig avkastning, oupphörligt genom sekler, utan att ängesmarken utarmas. Änget får ju aldrig vila och aldrig fullständigt avnjuta sitt multnande löv.

Ängesbruket är ett genialt växelbruk där det är belysningen som växlar och med den växlar också vegetationens sammansättning. Under de ljusa åren efter klappning och röjning gynnas solälskande örter och gräs och dessa ger nu en höskörd som vida överstiger vad man fick på området före klappningen. Efter några år sluter sig trädkronorna igen, marken beskuggas, skuggynnade växter tar överhanden och når ett optimum strax före nästa klappning-röjning med nytt ljusflöde och ljusgynnade arter.

Att ängarna regelmässigt skulle ha blivit magra och dåliga och med jämna mellanrum skulle ha lagts i träda på så sätt att de fått växa igen till slymarker saknar nog grund. Alla som någon gång försökt röja upp en igenvuxen ängesbit inser det ogörliga i något sådant. Enstaka exempel på detta växelbruk finns måhända, men belägg för att detta skulle ha varit normalförfarandet saknas på Gotland.

Ängesträdens virke hade en betydelse i det gamla självhushållets dagar som inte skall underskattas. Eken hade störst ekonomiskt värde. Dess hårda virke var ett överdådigt gott stolp- och byggnadsvirke men kunde även användas till möbler, och de i jorden murknande stubbarna blev så småningom den eftertraktade rökveden - "aikrucku" - i gårdens kölna när skinkor och julkorvar skulle rökas. På almens vackra trä finns prov bland varje gutnisk släktgårds gamla salsmöbler. Av asken gjordes "troju" till räfsan och skaft till yxor och andra handredskap. I lindens lösa virke täljdes liebrynena - "sigdspånarna". Oxlar och vildaplar fick lämna sitt hårda trä till plogar och kuggar i vattenverkens drev och kugghjul. Allt som inte till sådana speciella ändamål kunde tas tillvara blev efter helst två års torkning den godaste lövved hemma i gårdens spisar.

Röjningen gjordes så att den speciella ängeskaraktären, med en fördelning mellan trädgrupper och gläntor, som träffande liknats vid en skärgård, bibehölls. Träden skall stå tätt i slutna jämnt avrundade och fint balanserade grupper. Det är inte så lite trädgårdsarkitektur över en ängesröjning. Har gruppen blivit för tät plockar man ut de träd som blivit så klämda att deras kronor ej längre bär löv i någon acceptabel mängd. I ideala fall omkransas trädgruppen av ett hasselbryn som bildar en mjuk gräns ut mot gläntan. Hasselbuskarna gås alltid igenom vid röjningen. De har torra grova grenar som skall bort. Snön går hårt fram med hasseln och pressar ofta ner buskens ytter-

grenar mot marken. De orkar sedan inte resa sig igen utan hänger i 45-60 graders vinkel ut över gläntorna. Detta ser fult ut och det hindrar slåtterarbetet särskilt i våra dagar då traktordriven slåttermaskin används. Sådana grenar avlägsnas därför alltid. Hasseln är lätt att föryngra. Vill man ha en helt ny och späd hasselbuske är det bara att hugga ner hela den gamla, helst med stubbar som är någon decimeter höga.

Ängets ekonomiska betydelse i det gamla självhushållets dagar var avsevärd. Hasselnötter till jul, ekollon till svinen eller i värsta fall som torkade och malda i nödårens bröd, stekta "markäpplen" och "stainpiggar" eller honung från någon vildbisvärm anträffad under vinterröjning i något ihåligt träd kan komplettera bilden. Ingenting av det som finns på den långa listan av nyttigheter från ängshö och löv till de uppräknade delikatesserna har idag den ringaste ekonomiska betydelse för oss. Ängets värde idag ligger på ett helt annat plan och betydelse har det bara som rekreationsplats för naturvännen och botanisten. Ängesbruket hade onekligen en annan angelägenhetsgrad fordom. Det bästa uttrycket för detta har vi i det faktum att bara en promille av Gotlands ursprungliga ängesareal återstår. Dagens ängar hävdas enbart av pietet och de hävdas med stor uppoffring av ägarnas tid och pengar. Ängesskötsel är en dyrbar och arbetskrävande hobby idag. Skall vi ha kvar änget sådant som det alltid har sett ut kan vi dessvärre inte tumma alltför kraftigt på dessa omständliga skötselprinciper.

Våra ängar skiljer sig avsevärt i utseende från landsända till landsända, ja ibland från socken till socken. Detta är nog inte bara en funktion av olika jordmån och klimat utan sannolikt också ett uttryck för avsevärda lokala variationer i ängeshävden. Låt oss i dessa dagar av utredande, systematiserande och tabellerande inte glömma bort att ängesskötseln skiljt sig från änge till änge. Låt därför inte denna och andra ängeshävdsbeskrivningar ligga till grund för skötseln av alla ängar. Det finns egentligen bara ett rätt sätt för varje ängeshävdare att sköta det egna änget på och det är att försöka följa exakt de principer som alltid har gällt för just hans änge.

ÄNGESSKÖTSEL - ETT SKIFTESBRUK?

Enligt ovanstående mönster har ängarna på Gotland hävdats sedan mycket lång tid tillbaka. Man vet att denna kulturform har sina rötter ända ner i järnåldern, d v s mer än 1 000 år tillbaka i tiden. Men efter vad man har kommit fram till var den gamla praxis inte att jämt och ständigt bibehålla ett änge precis likadant. Ängesbruket kan snarare ha varit en sorts skiftesbruk. Änget hävdades så länge det gav ett bra och frodigt foder. När avkastningen så småningom blev märkbart sämre lät man änget växa igen. Man lämnade det helt och hållet ohävdat för en längre eller kortare tid för att marken därigenom skulle ges möjligheter att återhämta sig. I stället röjde man upp intilliggande lövmark och tog upp ett nytt änge, för att så småningom lämna detta och återigen röja upp det förra o s v. Ett nyligen uppröjt änge ger mycket näringsrik och frodig avkastning. Tidsrymden mellan nyröjningar varierade givetvis starkt. Teorin om skiftesbruk stöds bl a av vissa forskare. Många lantbrukare och ängeshävdare är däremot skeptiska till att ängesbruket skulle ha tillgått på detta sätt. Flera tillfrågade äldre ängesbrukare hade ej hört talas om detta sätt

att hävda ängesmark.

Skiftesbruk kan dock vara något att tänka på i dagens situation. Vi är visserligen inte längre i behov av foderavkastningen på samma sätt som förr, men vill däremot gärna ha ett örtrikt änge. Örtrikedomen hör intimt samman med avkastningens frodighet då ängshö till stor del består av örter. Det kan därför vara värdefullt att bevara denna möjlighet till växelbruk i framtiden. Därför bör man vid avsättande av ängar som naturvårdsområden tänka på att ta med en ordentligt tilltagen bit av intilliggande igenväxt ängesmark inom gränserna för att på så sätt ha tillgång till en naturlig ängesreserv eller "ängesbank". Värdet av "ängesbanker" återspeglas även i åtgärdsförslagen i föreliggande inventering. Ofta föreslås där att inga omfattande röjningsingrepp bör utföras i igenväxta lövområden intill hävdade ängar. Vidare bör eventuella röjningsingrepp alltid kopplas med en lämplig eftervård.

Förutom värdet som "ängesbank" för eventuella ängesröjningar i framtiden har dessa lövområden också stort värde i sina nuvarande tillstånd, som igenväxta lövområden intill hävdade ängar. De bidrar till en omväxlande och variationsrik miljö som i sin tur gynnar både fåglar, småvilt och växter.

KONSTGÖDSLING I ÄNGAR

Allmänt kan sägas att konstgödsling inte är önskvärt i ett änge. Det har nämligen visat sig att artrikedomen snabbt avtar i ett konstgödslat område. Vissa växter, bl a höskallra, gynnas och bildar massförekomst, medan orkidéer och många andra ängsväxter successivt konkurreras ut.

Konstgödsling leder till att foderavkastningen ökar, vilket gör ängesslåttern mer ekonomiskt försvarbar. Ängesbrukaren kanske kan få utbyte av den lilla avkastning änget kan ge. Om han inte konstgödslar, finns kanske inte längre någon motivering, annat än rent ideella skäl, till fortsatt ängeshävd med årlig slåtter.

Ovanstående visar hur viktigt det är att tillgängliga resurser sätts in nu, och att olika vägar prövas för att bibehålla den traditionella ängeshävden och bevara de få traditionellt hävdade gotländska ängar som ännu finns kvar. Det är angeläget att resurserna i första hand satsas på bevarandet av de ängar som i dag hävdas eller på ängar där hävden nyligen har upphört och inte på uppröjning av alltför många igenväxta ängesmarker.

UPPRUSTNING AV IGENVUXNA ÄNGAR

Om man är medveten om att varje änge är unikt och uppbyggt på ett sätt som ofta skiljer det från andra ängar och att olika ängars struktur visar stora skillnader i bl a vegetationens sammansättning, kan man vid upprustning av igenvuxna ängar få en viss, grov vägledning av K A Gustawssons bok Fornminnesvård (1970) där han säger följande:

"En igenvuxen äng på Öland eller Gotland präglas i regel av hassel och enstaka lövträd. Hasseln är ofta nära nog ogenomträngig. Man bru-

kar emellertid kunna se var slätterna ha legat. De böra röjas. Varken träd eller buskar böra sparas där. Om de gamla slätterna inte längre kunna urskiljas, måste nya upptagas. Storleken bör anpassas efter de omgivande trädens och buskarnas höjd. Äro träd och buskar låga bör slätten göras liten och äro de höga bör den göras stor.

Området i övrigt bör gallras under första året. Avståndet mellan buskgrupperna bör bli omkring 3-4 m beroende på buskgruppernas höjd. Avsikten med gallringen är att man skall få en begränsad ljusmängd på marken, så att växtligheten kan komma igång. Torra stammar, halvtorra och skadade stammar böra tagas bort i de grupper som bevaras. Om träden stå tätt, bör även en gallring ske bland dem. Man bör sträva efter att få träd av olika ålder. Gamla träd, som ha artfattig växtlighet under sig, böra fällas om inte särskilda skäl finnas att de bevaras, t ex att de äro värdefulla boträd. Endast någon enstaka ek bör bevaras. Eken ansågs förr "bränna" marken. Den var därför inte väl sedd i ängen. Hasselbuskar intill ekarna böra stå kvar. Eken bör ha en "strumpa" av hasselbuskar.

I samband med röjning och trädfällning avslås eventuell växtlighet på marken, och marken städas genom räfsning. Påföljande år bör gallringen fullföljas så att avståndet mellan buskgrupperna blir minst 6 m. De buskuppslag, som man vill ha bort, slås av eller bultas. Det bör ske under juli i samband med slåttern. Som redan framhållits kan det vara nödvändigt att slå flera gånger under det att återställningsarbetena pågå. Växtmattan blir därigenom tätare. Marken bör räfsas varje vår. Växtdelarna böra brännas på små brännplatser här och var. Gallringen bör fortsättas vart eller vartannat år. Nya buskar och träd måste dragas upp. Buskgrupperna böra föryngras genom gallring.

Växtligheten främjas av den fortsatta gallringen bland träd och buskar och genom att nya träd och buskar dragas upp. Det är av avgörande betydelse att solljuset kommer att nå marken i viss omfattning och att solljusets fördelning ändras något år från år allteftersom förändringar ske genom träd och buskar. När en äng rustas, bör marken städas noggrant. Efter något år bör man låta en del löv ligga kvar och förmultna till gödning. När en äng eller del av en äng inte ger ett gott utbyte bör den läggas i träda, d v s växtligheten får sköta sig själv under några år."

Som komplement till detta kan sägas att barrträd, främst ungträd av både tall och gran bör gallras bort. Dock med undantag för någon enstaka "ängsbåns" (tall) eller någon vacker tallgrupp. Vidare är det angeläget att lövvastar ut mot vägar och andra öppna ytor i allmänhet lämnas kvar som en skyddande lövbård runt änget.

Detta kan sägas rent allmänt om upprustning av igenvuxna ängar till traditionellt hävdade ängar. Ängarnas individuella prägel och anpassning till lokala traditioner får dock inte undertryckas utan skall i största möjliga utsträckning bevaras. Detta är synnerligen väsentligt. Ängarnas karaktär varierar från plats till plats och varje änge är unikt och har sin egen karaktär. Detta beroende på bl a olikheter i hävdtradition och variationer vad gäller exempelvis faktorer som jordmån, fuktighet och belysningsförhållanden. Kontakter med lokala ängeshävdare och markägare är en nödvändig del i förberedelserna till eventuella ängesröjningar. Genom dessa kontakter ökar möjligheterna

att på ett riktigt sätt ta till vara och vidarebefordra lokala hävd-traditioner.

Citatet ovan från K A Gustawssons bok Fornminnesvård (1970) bör sålades ses som en grov och översiktlig vägledning för röjningsarbeten i igenvuxna ängesmarker. Det verkliga gallrings- och röjningsbehovet måste slutgiltigt avgöras från fall till fall så att gläntornas storlek och deras utbredning i förhållande till lövpartier i form av dungar och vastar anpassas till både klimatiska förhållanden, jordmån och lokala traditioner. I dag bör man också värna om de ekbestånd som finns kvar och inte endast spara någon "enstaka ek" vid röjningar av igenvuxna ängar. I många ängar utgör eken ett markant inslag och allför omfattande röjningar av ekbestånden skulle ge dessa ängar ett kalt intryck.

GAMLA OCH TORRA TRÄD I ÄNGAR

Ofta har man i alltför hög grad rensat bort gamla och torra träd, ofta kallade "fula" träd, från både ängar och hagmarker. I vissa fall har man sedan satt upp fågelholkar för att hjälpa fåglarna med deras bostadsproblem. Det torde många gånger gå alldeles utmärkt att spara dessa träd, både ensamstående och tillsammans med andra träd och buskar i vastar och i dungar. Dessa gamla och torra träd utgör ofta skaffer för diverse fåglar och är dessutom ofta lämpliga som boträd i framtiden. Det är angeläget att inte enbart spara de träd som redan har färdiga bohål utan även tänkbara boträd och träd som fungerar som matförråd.

HASSELGALLRING OCH SLYRÖJNING

Även vid hasselgallring och slyröjning är det angeläget att man går försiktigt fram. Vissa, mestadels mindre gläntor kan ofta göras helt träd- och buskfria. I större gläntor är det dock ofta lämpligt att spara, ibland enstaka, ensamstående träd och buskar, gärna i anslutning till någon ojämnhet i marken, ibland smärre dungar bestående av både träd och buskar.

Det är således väsentligt att inte alla gläntor slentrianmässigt röjs fria från träd och buskar utan att man för varje ängesröjning gör en individuell bedömning så att man uppnår en, med tanke på belysning, fuktighet och andra faktorer, lämplig fördelning mellan olikstora öppna gläntor och slutna lövpartier. Hassel och andra buskar bör i allmänhet sparas i rösen, längs stenvastar och i anslutning till andra ojämnheter i marken, liksom i anslutning till träd och trädgrupper, bl a i form av "strumpor".

De hasselbestånd som lämnas kvar kan föryngras på två olika sätt beroende på beståndets kondition och beroende på betestrycket. Om huvuddelen av stammarna i en hasselbuske är gamla och torra, hugger man ned hela busken och låter den därmed helt föryngras. Detta förutsätter dock att området under en tid betesfredas så att hasselbuskarna ges möjlighet att växa upp igen. Om endast några få av stammarna är gamla och torra, men busken i övrigt är livskraftig, hugger man ut de torra stammarna och putsar till busken så att den återfår den karaktäristiska bukettformen. Detta kallas att man "hugger in" busken.

Vid slyröjning är en lämplig metod att rothugga slyet. Det kan gå till så att man arbetar två och två, varvid den ene böjer ned stammen och den andre hugger av rötterna under jord med en rotyxa. På så sätt är man av med slyet på en gång. Om man i stället kapar slyet med röjsåg jäms med marken eller högre, kommer det snart upp igen och dessutom mångfalt mer än det var från början.

SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER PÅ LANDSKAPSVÅRDANDE RÖJNINGAR I LÖVOMRÅDEN

De lövområden som i dag finns kvar på Gotland är en rest av tidigare betydligt mer utbredda lövskogar. Så gott som alla gotländska lövmarker torde på något sätt ha hävdats, antingen genom ängeshävd eller genom bete. Stora lövskogsarealer har under årens lopp uppodlats eller överförts till barrskog. Av de kvarvarande lövbärande markerna har en del vuxit igen och återgått till lövskogar. Andra områden hålls öppna genom bete och en mindre del hävdas ännu traditionellt med årlig fagning och slåtter.

Det är mycket angeläget att insatser görs nu för att bevara åtminstone de få traditionellt hävdade ängar som i dag finns på Gotland. Det är naturligtvis viktigt att i första hand slå vakt om de hävdade ängarna så att inte antalet ängar ständigt sjunker. I den mån nya ängar röjs fram från igenvuxna lövmarker måste dessa röjningar anpassas till den eftervård som är tänkt för området. Det är också angeläget att eventuella röjningsinsatser endast utförs under förutsättning att lämplig eftervård kan garanteras.

Innan ängesröjningar påbörjas i igenvuxna lövmarker är det från naturvårdssynpunkt angeläget att man beaktar åtgärdsförslaget för området i fråga och i möjligaste mån anlitar lokal "expertis" på ängeshävd.

I de fall då ett tänkt röjningsobjekt har klassats i naturinventeringen är det viktigt att en kontroll görs i naturinventeringens textdel för att utröna om de tänkta röjningsinsatserna kan komma att hota de där redovisade naturvärdena.

Vid utarbetandet av åtgärdsförslagen har hänsyn tagits till respektive områdes redovisade ornitologiska och/eller botaniska värden och åtgärdsförslagen kan sägas vara en lika väsentlig del av inventeringen som själva objektbeskrivningarna.

Det är mycket väsentligt att man vid eventuella röjningsingrepp tar hänsyn till intressen som exempelvis ornitologiska och/eller botaniska värden och att röjningarna anpassas till den eftervård som är aktuell i varje enskilt fall. Varje röjning är ett ingrepp i naturen och det är angeläget att landskapsvårdande röjningsinsatser inte utförs på ett stereotypt och enahanda sätt. Det är viktigt att stor hänsyn tas till helheten i miljön och att man strävar efter en mångformighet i landskapet där olika naturtyper finns representerade.

Ovanstående resonemang leder till att det många gånger är minst lika viktigt att man i stället för att röja ett lövskogsparti tillåter detta att förbli igenväxt, buskrik lövskog med både tynne och slyvegetation och ibland även barrträd. Det kan röra sig om exempelvis ornitologiskt värdefulla områden eller områden där man vet att man kommer att få svårigheter med eftervården.

Det är också av värde att spara igenväxta lövmarker som "ängesbanker" och då ofta i anslutning till hävdade ängar. Dessa "ängesbanker" kan komma att bli aktuella för ängesröjningar i framtiden och bör därför inte röjas förrän lämplig eftervård kan garanteras. Lämplig eftervård innebär i dessa fall inte hävd genom enbart bete. Betet leder till att området så småningom övergår till hagmark, vilken har en annorlunda och artfattigare fältflora än vad det slåtterhävdade änget har. Hävd genom enbart bete är berättigat i många områden och ofta också önskvärt. Dock inte i lövområden som i framtiden är tänkta att ängeshävdas traditionellt med årlig fagning och slåtter.

Även bortsett från om ett lövskogsområde har några påtagliga eller unika redovisade naturvärden, i form av speciellt skyddsvärda arter av växter eller djur, måste man ha i minnet att området i fråga ofta kan ha ett betydande egenvärde som lövskog och som representant för en biotop som under lång tid successivt har minskat sin totala areal. Detta förhållande måste beaktas innan man beslutar sig för att genomföra omfattande röjningsingrepp.

Det är mycket viktigt att man vid olika former av röjningsingrepp, i betydligt högre grad än hittills, tar hänsyn till både flora och fauna och således sparar sly- och tynnesvegetation på lämpliga ställen, oröjda buskpartier, boträd och gamla, "fula" eller torra träd. En röjning där man inte enbart lägger skogliga eller estetiska synpunkter på röjningens utförande, ger ofta en betydligt mer omväxlande miljö, som i sin tur ger förutsättningar för ett mer variationsrikt växt- och djurliv.

Vid röjning till betesmark finns det ofta ingen direkt anledning att alltför noga städa bort exempelvis döda träd och torrakor som utgör tillhåll för diverse insekter och småkryp och därmed fungerar som skafferi för olika fåglar. Inte heller i hävdade ängar är det självklart att torra och "fula" träd skall städas bort. Om dessa träd står inne i en dunge eller i en lövvast kan de oftast med fördel sparas utan att änget på något sätt behöver förfulas eller förlora i värde.

För vissa lövområden, där man vill bevara lövskogskaraktären utan att röja området till änges- eller betesmark, kan det vara lämpligt att begränsa insatserna till borttagande av eventuella barrträd och på så sätt gynna lövträdsbeståndet. I första hand brukar det vara angeläget att ta bort de ungträd av både tall och gran som ibland invandrar i igenväxande ängesmarker.

De landskapsvårdande röjningsarbetena bör således i högre grad än hittills utföras med hänsyn tagen till den levande miljön och utformas med tanke på den eftervård som kan bli aktuell för de röjda områdena. Det är väsentligt att vid alla röjningsarbeten stor hänsyn tas till både växt- och djurliv och att inte enbart estetiska och landskapsbildsmässiga motiv får vara avgörande för utformningen av röjningarna.

FÖRKLARINGAR TILL ORD ANVÄNDA I TEXTEN

Bandtun: Vanlig trägärdesgård.

Braidsräum: En större öppen glänta (storglänta) i änget dit det nyslagna höet räfsas från smågläntor och skuggigare partier. Här breds höet ut till torkning i "hoibrajdar" (breda strängar) efter ett system så att det utsätts för mesta möjliga solljus.

Brya: En vattensamling vilken har grävts som vattenhål åt betesdjuren. Vanligt förekommande i ängesmarker på Gotland.

Fagning: Faga är ett gammalt nordiskt ord som betyder feja. Fagningen är den årliga vårstädningen i änget då fjolårslöv, nedfallna grenar och kvistar (faget) räfsas ihop i högar och bränns. Under fagningstiden blommar vitsippan, ofta i enorma mängder, i de gotländska ängarna. De spirande vitsipporna, och andra örter, lyfter upp lövmattan av fjolårslöv och underlättar på så vis fagningen. Vitsippan kallas på Gotland fagningblomma och är något av en symbol för fagningen.

Hage: Hägnad betesmark. I hagen växer ensamstående träd och buskar och olikstora träd- och buskgrupper omväxlande med öppna gräsbevuxna gläntor. I hagen finns ofta inslag av enbuskar och ibland även enstaka barrträd.
Hagen är beteshävdad lövmark till skillnad från änget som hävdas genom slåtter.
Floran i hagen är p g a betestrycket artfattigare än i det slåtterhävdade änget.
På Gotland har begreppet hage en vidare betydelse och används för att beteckna skogsmark över huvud taget, och då ofta betad skogsmark.

Klappning: Gotländskt ord för hamling eller lövtäkt. Vid klappningen, som utförs under hög- eller eftersommaren, kapas lövbärande grenar och kvistar på vissa lövträd, främst ask, alm, lind och lönn. Lövet tas tillvara och torkas för att sedan användas som vinterfoder. Numera utförs klappningen huvudsakligen av estetiska skäl och ibland för att möjliggöra för solljuset att nå ned till markens gräs och örter.

Kämpgrav: Husgrund med kraftigt stenfundament, vanligen uppbyggt av gråsten. Datering till äldre järnålder ca 200 - 600 e Kr. Kämpgravar är vanliga i de gotländska ängarna och visar att ängesmarken utgör mycket gammal kulturmark.

Lövvast: En mer eller mindre tät bård (rad) av träd och/eller buskar. I änget växer ofta lövvastar i anslutning till stenvastar och kämpgravar. Ofta omges änget av en lövvast som fungerar som vindskydd mot öppnare marker och dessutom bidrager till att ge änget en rumslig inramning.

Stentun: Stengärdesgård. Vanligt förekommande på vissa delar av

Gotland (bl a Fårö och Sudret). På många håll är ängarna inhägnade av stentunar.

Stenvast: En mer eller mindre regelbunden stenrad. Stenvastarna kan vara rester av gamla raserade stentunar, men också avlånga odlingsrösen eller stensatta gränsmarkeringar från äldre tid.

Tun: Gärdesgård. Se bandtun och stentun.

Tynne: Samlingsnamn för snårig buskvegetation bestående av buskar med taggar och tornar, som exempelvis slån, hagtorn och nypon.

Vast: En rad med träd och buskar eller stenar. Se lövvast och stenvast.

Vät: En grund naturlig vattensamling som ofta torkar upp under sommaren.

Änge: Änge (neutrum, pluralis ängar) är det gamla ord som på Gotland begagnas för det i senare tid konstruerade ordet löväng. Ett änge är en äng i betydelsen slåttermark, där den ursprungliga lövskogen gallrats på buskar och träd så att en lämplig växelverkan uppstått mellan öppna, gräsrika slätter och enstaka träd eller grupper av träd och buskar.
I texten skrivs änge (best. änget) och ängar (best. ängarna).
För att särskilja ett gotländskt änge från en äng i vidare bemärkelse (slåtteräng, strandäng m m) används vid hopskrivningar formen änges- i stället för ängs- (exempelvis ängeskaraktär, ängeshävd, ängesmark).

Gotlands socknar

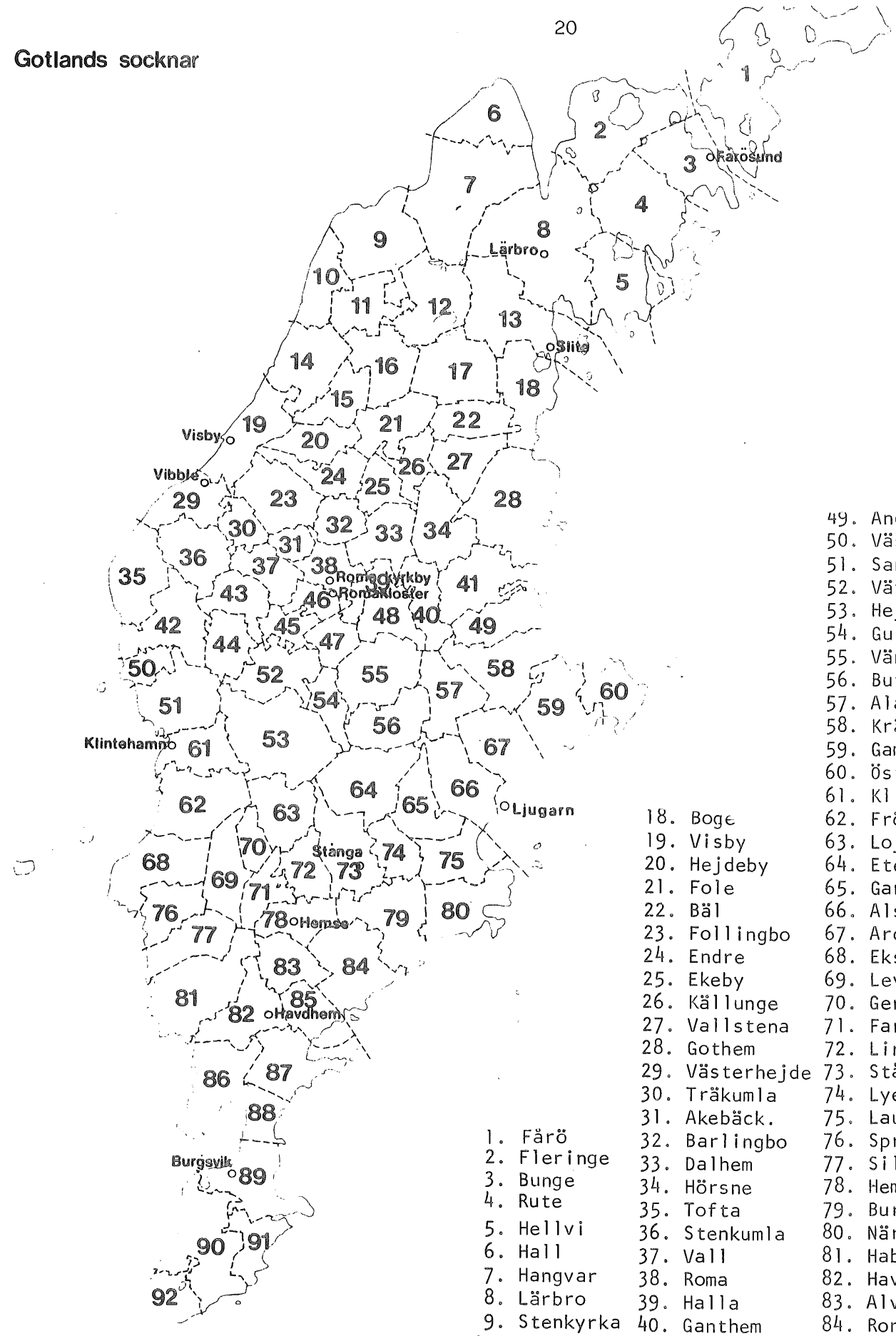

1. Färö
2. Fleringe
3. Bunge
4. Rute
5. Hellvi
6. Hall
7. Hangvar
8. Lärbro
9. Stenkyrka
10. Lummelunda
11. Martebo
12. Tingstäde
13. Othem
14. Väskinde
15. Bro
16. Lokrume
17. Heinum
18. Boge
19. Visby
20. Hejdeby
21. Fole
22. Bäl
23. Follingbo
24. Endre
25. Ekeby
26. Källunge
27. Vallstena
28. Gothem
29. Västerhejde
30. Träkumla
31. Akebäck.
32. Barlingbo
33. Dalhem
34. Hörsne
35. Tofta
36. Stenkumla
37. Vall
38. Roma
39. Halla
40. Ganthem
41. Norrlanda
42. Eskelhem
43. Hogrän
44. Mästerby
45. Atlingbo
46. Björke
47. Viklau
48. Sjonhem
49. Anga
50. Västergarn
51. Sanda
52. Väte
53. Hejde
54. Guldrupe
55. Vänge
56. Buttle
57. Ala
58. Kräklingbo
59. Gammelgarn
60. Östergarn
61. Klinte
62. Fröjel
63. Lojsta
64. Etelhem
65. Garde
66. Alskog
67. Ardre
68. Eksta
69. Levide
70. Gerum
71. Fardhem
72. Linde
73. Stånga
74. Lye
75. Lau
76. Sproge
77. Silte
78. Hemse
79. Burs
80. När
81. Hablingbo
82. Havdhem
83. Alva
84. Rone
85. Eke
86. Näs
87. Grötlingbo
88. Fide
89. Öja
90. Vamlingbo
91. Hamra
92. Sundre

0 10 20 30 km

FÖRTECKNING SOCKENVIS ÖVER BEHANDLADE ÄNGES- OCH LÖVMARKER

1. FÅRÖ

1:1 Mickelsmyr, Lansa
1:2 Storänget, Lansa
1:3 Ödehoburga
1:4 Verkegards
1:5 Klintängarna, Hammars
1:6 Werkelins änge, Dämba

2. FLERINGE

2:1 Betad ängesmark V Lundarhage
2:2 Igenväxt lövmark N Lundarhage
2:3 Betad f d ängesmark SO Lundarhage
2:4 Hässle
2:5 Utoje

3. BUNGE

3:1 Ojnare änge
3:2 Lövdunge vid Äskåkersvät, Hägur
3:3 Hägur
3:4 Bånsänget
3:5 Bunn
3:6 Annexänget med omgivande lövmarker
3:7 Skarpänget
3:8 Biskops änge
3:9 Stucks änge
3:10 Björkänge vid Hultungs
3:11 Sandlundsänget

4. RUTE

4:1 Kasalänget
4:2 Duckeränget
4:3 Alstycket
4:4 Nidaränget
4:5 Majsteränget
4:6 Vallaänget, Prästänget
4:7 St Valle
4:8 Lövområden NO Fardume träsk

5. HELLVI

5:1 Hauen, Vivlings

6. HALL

6:1 Lövdungar N och NV Norrbys
6:2 Lövdominerat område SV Norrbys.
6:3 Kyrkänget
6:4 Lövområde N och NV Kyrkänget

7. HANGVAR

7:1 Norderänget, L Häftings
7:2 Kyrkebys
7:3 Änge NV Elinghems ödekyrka
7:4 Betesmark N Elinghems ödekyrka
7:5 Kyrkänget, Elinghem
7:6 Prästänget, Elinghem

8. LÄRBRO

8:1 Kumble änge
8:2 Hammarsänget

9. STENKYRKA

9:1 Ekebysänget
9:2 Salmbärshagen och ekskogen N och O Ekebysänget
9:3 Skolänget vid muséet
9:4 Kulbjershagen, SV Skolänget
9:5 Stenstugu
9:6 Kvie
9:7 Hagänget, Niome
9:8 Smissäng, Kyrkebys
9:9 Ringvide
9:10 Betat änge S Lauhage
9:11 Ängesmark 800 m SO Lauhage

10. LUMMELUNDA

10:1 Röjd ängesmark, Nygranne
10:2 Nygranne
10:3 Kyrkänget
10:4 Ellstädaränget
10:5 Hävdat änge, Lundbjärs
10:6 Röjd lövmark, Lundbjärs
10:7 Överstekvarn

11. MARTEBO

11:1 Tomthagen, Pajse
11:2 Pajse
11:3 Mickelhagen
11:4 Träskhagen
11:5 Kyrkänget
11:6 Björkeskogsänget
11:7 Kallstädänge, Rums
11:8 Kallstäde - Digerskog, Myre
11:9 Rums, N St Myre
11:10 Medebys
11:11 Binge
11:12 Burrängar, Binge

13. OTHEM

13:1 Ekarve, Norrbys

13:2 Busarve
13:3 Igenväxt f d ängesmark, Busarve
13:4 Othemars
13:5 Korsänget

14. VÄSKINDE

14:1 Betad ängesmark vid St Klintegårde
14:2 Hävdad ängesmark vid St Klintegårde
14:3 Vis
14:4 Igenväxande ängesmark vid Vis
14:5 St Mickelgårds
14:6 Skäggs
14:7 Dämban, Skäggs

15. BRO

15:1 Kyrkänget

16. LOKRUME

16:1 St Mörby
16:2 Lauks
16:3 Boänget, Grausne
16:4 Lövområde V Björnungs

17. HEJNUM

17:1 Rings
17:2 Högården
17:3 Igenväxta ängesmarker intill Högården
17:4 Ainvätar, Bjärs
17:5 Hemsarve änge

18. BOGE

18:1 Laxare änge
18:2 Sles
18:3 Sles långänge
18:4 Vike

22. BÄL

22:1 Aränget
22:2 Uppuse
22:3 Haimänge, Sudergårde
22:4 Gännar änge, Stenstugu
22:5 Gute

24. ENDRE

24:1 Allekvia änge
24:2 Igenväxt änge SO Burgen
24:3 Betat änge NV Bäcks
24:4 Hästnäsänge, Bäcks
24:5 Åänge, Stenstugu

24:6 L Fjälls
24:7 L Hulte

25. EKEBY

25:1 Betesmark V Mangsarveänget
25:2 Mangsarveänget
25:3 Höstgärde, igenväxande ängesmark SV Mangsarveänget

26. KÄLLUNGE

26:1 Gärdet, Kullingbos
26:2 Betad f d ängesmark vid Kullingbos
26:3 Aumunds, SO Bölungs
26:4 Änge vid skolan
26:5 Prästänget

27. VALLSTENA

27:1 Norderäng, Bjärs
27:2 Norrgarde
27:3 Norrgarde
27:4 Alvena lindaräng
27:5 Uppgarde
27:6 Rå
27:7 Lövområde SO St Gudings
27:8 Klockaränget
27:9 Alvne

28. GOTHEM

28:1 Bäntebingels

29. VÄSTERHEJDE

29:1 Kuseänget
29:2 Stenbro äng, Sigrajvs

30. TRÄKUMLA

30:1 Gottskalks
30:2 Kue
30:3 Tjängdarve

31. AKEBÄCK

31:1 Kullängen

33. DALHEM

33:1 Kyrkänget
33:2 Slitegårds

34. HÖRSNE

34:1 Norrbys

34:2 Smissänget
34:3 Mattsarve vid L Mörby

35. TOFTA

35:1 Licksarve
35:2 Bjärs
35:3 Björkänget
35:4 Kroks
35:5 Krokstäde

36. STENKUMLA

36:1 Prästänget

37. VALL

37:1 Prästänget
37:2 Valläng, Resarve
37:3 Vallsängar, Resarve

38. ROMA

38:1 Änge vid Lövsta lantbruksskola
38:2 Prästänget

39. HALLA

39:1 Nygranne
39:2 Klosteränge med omgivande lövmarker
39:3 Möllebos

41. NORRLANDA

41:1 Liste ängar

42. ESKELHEM

42:1 Lövskogsområde S Ekeby
42:2 Ekebyänget, Rovalds
42:3 Maldesänget
42:4 Område SO Maldesänget
42:5 Sinnare änge, Simonarve
42:6 Sojvide
42:7 Levide
42:8 Stavgård, Rovalds
42:9 Valde
42:10 Kullen, Rosenbys
42:11 Storänget, Rosenbys

43. HOGRÄN

43:1 Röjd ängesmark, Vallbys
43:2 Vallbys
43:3 Storänget, Prostarve
43:4 L Enbjänne

43:5 Djupbrunns
43:6 Igenväxt lövmark vid L Enbjänne

44. MÄSTERBY

44:1 Mästerbyänget
44:2 Igenväxt ängesmark SO Mästerbyänget
44:3 Ekänget, Ajmunds

45. ATLINGBO

45:1 Nygårds
45:2 Tauar, Friggars
45:3 L Atlings
45:4 L Atlings

49. ANGA

49:1 Prästänget
49:2 Liffride
49:3 Lövrikt kustområde innanför Bendesriv

50. VÄSTERGARN

50:1 Ajkänge, L Mafrids

51. SANDA

51:1 Runne
51:2 Storänget, Bäckstäde
51:3 Prästgården
51:4 Stenhuse
51:5 Sara-änget, Stenhuse
51:6 Smiss
51:7 Hemmungs
51:8 Hemmungs

52. VÄTE

52:1 Änge NO Timans
52:2 Änge vid Timans
52:3 Folkes änge
52:4 Gullarve äng
52:5 Betad lövmark vid Haltarve
52:6 Betad ängesmark S Haltarve
52:7 Betad ängesmark SO Haltarve
52:8 Fonnsänget
52:9 Betad ängesmark O Fonnsänget

53. HEJDE

53:1 Stenstugu

55. VÄNGE

55:1 Prästänget

55:2 Lövskogsområde vid Gandarve

56. BUTTLE

56:1 Buttlegårde

57. ALA

57:1 Stenstugu

58. KRÄKLINGBO

58:1 Kräklings

60. ÖSTERGARN

60:1 St Hamre
60:2 Vassmunds
60:3 Prästänget

61. KLINTE

61:1 Kyrkänget
61:2 Lövmarker S Kyrkänget
61:3 Marshagar, lövmarker innanför Värsändeojk
61:4 Svarvare

62. FRÖJEL

62:1 St Hajdes
62:2 Valbysänge

63. LOJSTA

63:1 Betat änge NV Tonnklint
63:2 Prästänget
63:3 Igenväxt ängesmark V Prästänget
63:4 Billsarreänget, Ase
63:5 Digeränget, Autsarve

64. ETELHEM

64:1 Brunnsraränget, Nygårds
64:2 Tomsarveänget, Nygårds
64:3 Skarpänget, Nygårds
64:4 Levide
64:5 Kyrkeby
64:6 Kyrkänget

65. GARDE

65:1 Autsarve
65:2 Igenväxande lövmark S Bjärges
65:3 Basänget, Sindarve
65:4 Sindarve
65:5 Kulde

65:6 Källänget
65:7 Igenväxt ängesmark O Källänget
65:8 Tälleby
65:9 Lövområde S Österby

66. ALSKOG

66:1 Visne ängar
66:2 Prästänget
66:3 Kyrkänget, Stenstugu

67. ARDRE

67:1 Mullvalds, S Ardre kyrka
67:2 Prästänget
67:3 Mullvalds änge

68. EKSTA

68:1 Hemänget, Grymlings
68:2 Kvie
68:3 Strandänge, Tomsarve

69. LEVIDE

69:1 Ollajvs
69:2 Igenväxande ängesmark S Ollajvs
69:3 Prästänget
69:4 Änget, Pejnarve
69:5 Igenväxt ängesmark, Pejnarve
69:6 Albryar, Pejnarve
69:7 Backänget
69:8 Alskuteängen

70. GERUM

70:1 Ajmunde
70:2 Kullands högård
70:3 Igenväxt ängesmark V Kullands högård

71. FARDHEM

71:1 Rumsänge, Rodarve
71:2 Vastänget, Rodarve
71:3 Prästänget
71:4 Betade ängesmarker V Fardhems kyrka
71:5 Myre, N Niksarve

72. LINDE

72:1 Linde annex

73. STÅNGA

73:1 Betad ängesmark SO Maldes
73:2 Betad ängesmark S Kylver

73:3 Igenväxt lövdunge S Kylver
73:4 Ekhage 600 m S Maldes
73:5 Betad ängesmark 700 m SSV Maldes
73:6 Igenväxt ängesmark på Bogs
73:7 Betad ängesmark på Bogs

74. LYE

74:1 Lövmarker vid Lye kyrka
74:2 Bosarve
74:3 Sigulds

75. LAU

75:1 Askänge, Snausarve
75:2 Lövmarker O och SO Askänge
75:3 Botels änge

76. SPROGE

76:1 Solsänget
76:2 Lövskogsområde O Sproge kyrka
76:3 Butvier

77. SILTE

77:1 Haränget, Stenbro
77:2 Hemdarve
77:3 Prästänget
77:4 Fornlämningsrikt lövskogsområde V Hägdarve
77:5 Hägdarve

78. HEMSE

78:1 Likmide
78:2 Högby äng
78:3 Hulte kruppar
78:4 Lövmarker runt Hulte kruppar

79. BURS

79:1 Kvarnänget, Häffinds
79:2 Vanges
79:3 Hummelbos
79:4 Marsstycket, Vanges

80. NÄR

80:1 Hemmor
80:2 Alvare

81. HABLINGBO

81:1 By
81:2 Ängesmark 800 m NO Bertels, By
81:3 Hagmark NV Bertels

81:4 Lövmark NO Bertels, By
81:5 Bertels
81:6 Igenväxt lövdunge 400 m V Bertels
81:7 Liten lövdunge S Bertels
81:8 Rastänge SO Bertels
81:9 Stjups

82. HAVDHEM

82:1 Tynnängen, Solstäder
82:2 Nickarve
82:3 Kvinnegårde
82:4 Betad ängesmark O Kvinnegårde
82:5 Kulle
82:6 Betad lövmark på Kvinnegårde
82:7 Rangvalds
82:8 Änget, Kälder
82:9 St Rosarve
82:10 Lingvide äng
82:11 Lillänget-Storänget, Snevide
82:12 Hemöstris
82:13 Snevide
82:14 Broäng, Antarve

83. ALVA

83:1 St Ringome
83:2 Röjd ängesmark, Gudings
83:3 Bopparve, Stumle
83:4 Bopparveänget
83:5 Igenväxt ängesmark S Gudings
83:6 Östra ängen, Prästänget
83:7 Röjd lövmark NO Binge
83:8 Fornminnesrik lövmark 500 m NO Binge
83:9 Röjd lövmark 600 m ONO Binge
83:10 Gandarve

84. RONE

84:1 Oggesänge
84:2 Mattsarveänget

85. EKE

85:1 By änge vid Eke kyrka
85:2 Betad ängesmark SV By änge
85:3 Bölske

86. NÄS

86:1 Drakarve
86:2 Sigsarve
86:3 Sigsarve
86:4 Rangsarve
86:5 Lingsarve
86:6 Gans

87. GRÖTLINGBO

87:1 Sigsarve
87:2 Prästänget med omgivande lövmarker
87:3 Stenstugu
87:4 Änget, Norrkvie
87:5 Högården, Suderkvie
87:6 Lövområde N Roes
87:7 Roes
87:8 Uddvide
87:9 Bölske
87:10 Lövområde O Bölske
87:11 Hallinge
87:12 Igenväxt ängesmark O Rums
87:13 Betad ängesmark O Rums
87:14 Lövområde SV Rums
87:15 Bälshage
87:16 Viges
87:17 Betad ängesmark O Viges
87:18 Betad lövmark S Viges
87:19 Hallinge
87:20 Betad lövmark O Lunds
87:21 Betad lövmark O Frigsarve
87:22 Lövmark N Sles
87:23 Lövområde vid Slesbod

88. FIDE

88:1 Anderse
88:2 Prästänget, Fide annex
88:3 Lövmarker V och SV Prästänget, Fide annex
88:4 Liljewalchska änget
88:5 Röjt lövområde NO Anderse
88:6 Betat änge V Anderse
88:7 Litet änge SO Anderse
88:8 Siffride
88:9 Lövområde SV Fide kyrka
88:10 Bredkvie
88:11 Lövområde O St Västergårde
88:12 Lövområde SO L Västergårde

89. ÖJA

89:1 Olovs
89:2 Ockes änge
89:3 Lövmarker V och SV Ockes änge
89:4 Roes
89:5 Änge O Domerarve
89:6 Änge SO Domerarve
89:7 Unghanse
89:8 Kastellänget
89:9 Betesmark SO Kastellänget
89:10 Kyrkänget
89:11 Hästhagen
89:12 Gisle änge
89:13 Änge vid gamla hembygdsgården

89:14 Näktergalslunden
89:15 Ronnarve
89:16 Rudvier
89:17 Lövområde O Rudvier
89:18 Lasses
89:19 Barkarve

90. VAMLINGBO

90:1 Hägvier
90:2 Änge vid Bottarvegården
90:3 Sigrajvs
90:4 Kyrkänget
90:5 Rofinds
90:6 Gervalds, SO Stenstugu
90:7 Gervalds, NO Bondvik
90:8 Gervalds, O Bondvik
90:9 Tore
90:10 Nore

91. HAMRA

91:1 Norrgårde
91:2 Lövområde V Hamra kyrka
91:3 Skogs
91:4 Två igenväxta lövområden O Sallmunds
91:5 Mickels - Fridarve
91:6 Skogs

92. SUNDRE

92:1 Vännes

BESKRIVNINGAR AV OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG FÖR BEHANDLADE ÄNGES- OCH LÖVMARKER

De i inventeringen upptagna änges- och lövmarkerna har numrerats sockenvis efter den sockenindelning som återfinns på kartan över Gotlands socknar på sid 20.

De kartskisser i skala 1:10 000 som återfinns i slutet av boken, vilka visar respektive områdes exakta läge, följer samma numrering.

De behandlade änges- och lövmarkerna har inte inbördes värderats och klassificerats i inventeringen. Dock återfinns sist i boken en tabell som redovisar den klass som respektive område i förekommande fall har erhållit i naturinventeringens (1974) olika delinventeringar.

Som lös bilaga till inventeringen finns en karta i skala 1:250 000 som översiktligt visar de redovisade änges- och lövmarkernas fördelning på Gotland.

1:1 Mickelsmyr, Lansa, FÅRÖ

Ek karta: Lansa 5N
Fastighet: Lansa 1^{22}
Areal: ca 3 ha

Beskrivning: Området utgörs av slåtterängar där hassel helt saknas. Slåtterängarna ligger vackert i en båge, nedanför och väster om vägen mot Norra gattet. Närmast vägen finns ett enbuskbevuxet hällmarksparti som västerut övergår i ett klintparti. Nedanför klintpartiet utbreder sig de bågformade slåtterängarna. Närmast klinten växer en bård av huvudsakligen ask med inslag av oxel. Slåtterängarna är delvis avgränsade från varandra av lövvastar innehållande ask, oxel, lite björk och grova tallar. Bitvis växer mycket enbuskar, varav många är vackra. I områdets nordöstra del utbreder sig en del tynne.

Nordväst om slåtterängarna ligger myrpartier som längre västerut övergår i åkermarker.

Området som helhet har en mycket tilltalande karaktär. Från klinten vid vägen, har man en mycket vacker utsikt över slåtterängarna och landskapet nordväst därom samt havet.

Åtgärdsförslag: Tynne i gläntorna röjs bort. Där enbuskbestånden är som tätast kan en mycket försiktig gallring göras. Fortsatt årlig slåtter kombinerat med måttligt bete, som hittills.

1:2 Storänget, Lansa, FÅRÖ

Ek karta: Fårö 5 0
Fastighet: Lansa 5^{1}
Areal: 1,5 ha

Beskrivning: Fårbetat änge som hävdades traditionellt med årlig fagning och slåtter fram till slutet av 1960-talet.

Området domineras till stora delar av hassel som växer både i täta, stora bestånd med mellanliggande gläntor och utspridda över området. I trädskiktet dominerar björk och ask. Inslag av tall och enbuskar förekommer också. Bitvis har området fortfarande kvar mycket av sin ängeskaraktär. Tack vare betet är många slåtterglänter ännu öppna. På många ställen har dock igenväxningen nått längre.

I anslutning till en del hasselbestånd växer tätt med tynne bestående av hagtorn och slån. Eftersom änget inte längre fagas, ligger nedfallna grenar och kvistar kvar på marken tillsammans med gamla torra björkar. Marken är, åtminstone tidvis, ganska våt. Området är delvis omgärdat med en bandtun. Längs norra gränsen växer en lövvast innehållande huvudsakligen hassel och björk, men dessutom bl a olvon, apel, getapel, rönn, hagtorn och skogskornell. Änget hävdas nu genom viss slåtter och bete.

Åtgärdsförslag: Sly och tynne röjs bort från gläntorna så att dessa åter blir öppna. En viss gallring kan göras i de tätaste hasselbe-

stånden liksom i tallbeståndet. Gamla torra träd sparas med tanke på fågellivet. Spara gärna större buskage med hassel, hagtorn och slån, vilka bidrar till att ge änget ett lummigt intryck. Väsentligt är dock att gläntorna mellan dessa träd- och buskrika dungar är öppna och fria från sly och tynne.

Fortsatt skötsel helst genom traditionell ängeshävd med fagning och slåtter. Alternativt måttligt bete kombinerat med fagning av grenar och kvistar samt röjning av sly och tynne vid behov.

1:3 Ödehoburga, FÅRÖ

Ek karta: Limmorträsk 6 0
Fastighet: Ödehoburga 4 1
Areal: ca 4 ha

Beskrivning: Området utgörs av en fårbetad hage, bitvis med ängeskaraktär, som syns tydligt från vägen.

Framför allt i de centrala delarna framträder ängeskaraktären i form av stora bestånd av hasselbuketter. Bitvis är hasselbestånden relativt glesa med mellanliggande gläntor. På andra ställen växer hasselbuketterna i täta bestånd.

Trädskiktet domineras av björk och tall. Framför allt i de våtare partierna är björken helt dominerande. Områden med trädvegetation omväxlar med öppnare, delvis enbuskbevuxna slätter. Inom ett område närmast vägen utbreder sig låga tynnesbuskar.

Inom området finns flera kämp gravar (husgrunder från järnåldern).

Våren 1975 gjordes, i samband med fagning, en del sly- och tynnesröjningar tillsammans med viss utglesande gallring i änget.

Åtgärdsförslag: Området bör inte tillåtas att växa igen då det utgör ett tilltalande inslag i landskapsbilden. Det är önskvärt att sly och framförallt tynne hålls efter kontinuerligt. Gamla torra och döda träd sparas med tanke på fågellivet.

Fortsatt öppethållande genom fårbete, gärna kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar samt sly- och tynnesröjningar vid behov. De få områden med ängeskaraktär som fortfarande finns kvar på Fårö bör i möjligaste mån bevaras.

1:4 Verkegards, FÅRÖ

Ek karta: Limmorträsk 6 0
Fastighet: Verkegards 7 1
Areal: 10,5 ha, varav ca 6 ha igenvuxen ängesmark

Beskrivning: Drygt 4 ha i norra delen utgörs av talldominerad hagmark som österut övergår i mestadels gles tallskog.

Områdets södra del, ca 6 ha, utgör den egentliga ängesmarken som

överlag är tätt igenväxt. Den gamla åkern i sydligaste delen är en öppen glänta med torrare mark än övriga området. I gläntan växer några låga askar, enbuskar och spretiga hasselbuskar grupperade runt en fri yta i mitten.

Övriga området är fuktigare med tät vegetation av ask, björk, oxel, ungtall, enbuskar, hassel, vildapel, nypon, slån, skogskornell och sly. I norra delen finns mycket asp, bl a en grov jätteasp med grå-rödbrun bark på huvudstammen och en kluven topp. I sydvästra delen överväger ek. Här finns också en hel del ungbjörk. Man kan bitvis ännu urskilja de tidigare öppna gläntorna och de omkringliggande träd- och buskgrupperna. Det är framförallt gläntorna som är tätt igenvuxna med tynne och sly.

I östra delen står en grov praktfull tall.

Inom området finns en hel del träd med bohål för fågel samt en del gamla, torra träd som är viktiga för områdets fågelliv.

Åtgärdsförslag: Området ingår i ett större område som har erhållit klass I i både den ornitologiska och den botaniska delen av naturinventeringen 1974. Med tanke på områdets betydelse för både fågel- och växtliv är det angeläget att inga ingrepp i form av röjning, avverkning eller gallring görs. Tillsammans med Klintängarna bildar detta område en enhet där det inom ett relativt begränsat område finns representerat både betad ängesmark, slåtteräng och igenväxande ängesmark.

1:5 Klintängarna, Hammars, FÅRÖ

Ek karta: Limmorträsk 6 0
Fastighet: Hammars 135
Areal: ca 11 ha

Beskrivning: Klintängarna, som ligger utmed östra stranden av Limmorträsk, består dels av öppna f d slåtterängar i norr, dels av betad ängesmark med tydlig ängeskaraktär i söder.

Ett vackert klintparti bildar områdets gräns österut. Speciellt norra delen av klinten är hög. Där uppifrån har man en mycket vacker utsikt över de nedanför liggande Klintängarna och Limmorträsk. Totalt omfattar Klintängarna ca 11 ha. Drygt halva arealen utgörs av slåtterängar som upptar dels områdets norra hälft, dels ett ca 1 ha stort parti i sydväst.

Slåtterängarna i norr ligger orienterade i ost-västlig riktning, från klinten ned mot träsket. Mellan ängarna löper diken som är delvis bevuxna med huvudsakligen ungbjörk och vide.

Knappt halva arealen, i söder, är nötbetad ängesmark med tydlig ängeskaraktär. I anslutning till körvägen i sydost, finns ett öppet parti som utgör en tilltalande ingång till änget.

Södra delen av det betade änget domineras av mer eller mindre täta dungar med hassel samt ask och björk. Norrut ökar inslaget av tall.

Hasseln är fortfarande vanlig, men växer här inte i lika utpräglade dungar utan är mera utspridd. Ask, björk och tall är vanligt förekommande i norra delen, upp till slåtterängarna. Inslag av ek och enbuskar förekommer också.

Markägaren har, fr o·m våren 1974, påbörjat en försiktig gallring i området och röjt fram en del smågläntor i den betade delen.

Mot klinten i öster växer huvudsakligen tall, björk och lite oxel. Här finns också den enda förekomsten av vild murgröna på Fårö. Mot träskkanten i väster står ett bryn av huvudsakligen tall med inslag av björk. I söder och i öster, i anslutning till klinten, löper en fin stentun. På andra ställen förekommer bandtun.

Uppe på klinten, öster om änget, finns en fornlämning.

Åtgärdsförslag: Området ingår i ett större område som har erhållit klass I i både den ornitologiska och den botaniska delen av naturinventeringen 1974. Området är alltså av mycket stor vikt för både fågelliv och växtliv.

För att Klintängarna i möjligaste mån skall behålla sin karaktär, och därmed sitt stora naturvärde, är det önskvärt att inga större ingrepp, exempelvis i form av röjning eller avverkning, görs.

Fortsatt öppethållande som hittills genom måttligt bete. De begränsade gallringar som krävs för betets skull görs lämpligen av markägaren som hittills och bör utföras i ängesstil.

Om möjlighet finns är det naturligtvis ett starkt önskemål att den södra delen av området, som har den mest påtagliga ängeskaraktären och som nu betas, i framtiden hävdas traditionellt med årlig fagning, slåtter och sensommarbete. Alternativt hålls området öppet genom bete kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar samt röjning av sly och tynne vid behov.

Det är av vikt, bl a för fågellivet i träsket, att tall-björkbrynet mot träsket får stå kvar orört.

Som framgått representerar Klintängarna, både ensamma och som del i en större enhet, mycket stora naturvärden och bör definitivt bevaras för framtiden.

1:6 Werkelins änge, Dämba, FÅRÖ

Ek karta: Limmorträsk 6 0
Fastighet: Dämba 1[17]
Areal: ca 3 ha

Beskrivning: Området utgörs av småkuperad, mer eller mindre igenväxt ängesmark som numera hålls öppen genom bete. Dessutom gör markägaren vid behov kompletterande röjningar av sly och tynne.

Marken är svagt fuktig i södra delen och blir allt fuktigare norrut där vatten går i dagen på flera ställen. Södra delen betas och

är relativt öppen. Här växer låga, glest stående ekar, tall (mest ungtall), en hel del enbuskar, ungbjörk och glesa hasslar. Ekarna står mestadels i grupper, vilket också enbuskarna gör. Bitvis har området en tätare träd- och busktäckning, där framförallt inslaget av sly och tynne, som slån, nypon och hagtorn ökar. Här och var står också några torra, gamla björkar.

Norrut blir marken fuktigare och björken allt mer dominerande i trädskiktet. Hasselbeståndet tilltar också medan enbuskarna och tallen träder tillbaka. Sydvästra delen har en annorlunda karaktär med ett glest bestånd av relativt grova ekar, en del ungek och små enbuskar.

Viktig växtplats för den i Sverige sällsynta djävulssoppen (Boletus satanas) som är beroende av skugga och närhet till lövträd.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med successiva röjningar av sly, tynne och ungträd i gläntorna. Vid gallringar sparas gamla och torra träd liksom sly och tynne som växer i dungar och vastar. Detta bl a med tanke på områdets betydelse för fågellivet. Det råder ofta brist på lämpliga boträd för hålbyggande fåglar. Det är därför angeläget att man sparar gamla och torra träd som boträd. Dessa träd utgör dessutom i allmänhet tilltalande inslag även i en beteshage eller i ett änge. De begränsade röjningar av främst sly och tynne som kan behövas för betets skull utförs lämpligen som hittills av markägaren.

Vid eventuella ingrepp bör hänsyn tas till djävulssoppens behov av skugga och närhet till lövträd.

2:1 Betad ängesmark V Lundarhage, FLERINGE

Ek karta: Fleringe 6 L_2
Fastighet: Lundarhage 1^2, 1^4
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: F d ängesmark som nu hålls öppen genom bete. Bitvis, främst i östra delen, kan man dock ännu ana ängeskaraktären.

Trädskiktet utgörs huvudsakligen av ek och ask. Eken, som förekommer både som äldre och yngre träd, dominerar och ger området mycket av dess prägel. Många av askarna bär spår av tidigare klappning. Förutom ek och ask finns inslag av oxel och björk. Apel växer spridd i området.

I buskskiktet förekommer bl a hassel, enbuskar, hagtorn, skogskornell och getapel.

Marken är mestadels gräsbevuxen med inslag av mossa.

I västra halvan domineras buskskiktet av enbuskar och hagtorn av varierande storlek. Buskarna breder ut sig på de öppna ytorna. Hassel saknas i stort sett här och växer endast längs den västra gränsen.

I östra delen är hassel dominerande i buskskiktet och förekommer både som ensamstående buketter och tillsammans med träd i glesa dungar och vastar. I östra och nordöstra delen finns en del smärre gläntor, och även några större, som omväxlar med övrig träd- och buskvegetation och ger området en viss ängeskaraktär. Här är också skogskornell vanligt förekommande.

Ostligaste delen består av en stor gles träd-buskdunge med ett fältskikt av bl a mycket ramslök.

Åtgärdsförslag: Området röjs försiktigt i ängesstil genom att i första hand tidigare gläntor röjs fria från invandrande hagtornsbuskar och annan buskvegetation. Därefter görs en försiktig gallring av övrig busk- och trädvegetation så att ängeskaraktären, med öppna träd- och buskfria gläntor omväxlande med lövdungar och lövvastar, återskapas. Spara gärna en del vackra enbuskar liksom vastar och dungar med tätare buskvegetation. Lämna också, där så är möjligt, en lövvast runt området.

Även i den ostligaste lövdungen görs en försiktig buskröjning och trädgallring. Eftervård genom måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne vid behov.

Om möjlighet finns är det önskvärt att exempelvis den östra, mest ängeslika delen hävdas traditionellt med årlig fagning och slåtter. Traditionellt hävdade ängar är numera sällsynta på denna del av Gotland.

2:2 Igenväxt lövmark N Lundarhage, FLERINGE

Ek karta: Fleringe 6 L_2
Fastighet: Lundarhage 1^2
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Igenväxt f d ängesmark med ett trädskikt av ek, varav en del grova välväxta exemplar, ask, lite björk och bitvis mycket tall samt inslag av oxel och idegran.

Södra delen har en öppen karaktär men är under stark igenväxning med bl a tall som håller på att invadera tidigare gläntor.

I områdets västra halva är tall det dominerande trädslaget och denna del har närmast karaktär av tallskog med lövträdsinslag. Även i norra delen är tallinslaget stort.

I östra delen dominerar lövvegetationen och bitvis bildar här dungar av hassel täta, svårgenomträngliga bestånd. Förutom hassel förekommer i buskskiktet bl a sly av ek och ask, enbuskar, lite apel, hagtorn, nypon, rönn, brakved och inslag av oxbär. Buskskiktet är bitvis tätt och snårigt.

I fältskiktet märks framförallt mycket liljekonvalj och getrams.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård genom t ex bete följer, röjs området till betesmark i ängesstil. Tidigare gläntor, där dessa ännu kan urskiljas, röjs fria från sly, tynne och ungtall. I både busk- och trädskiktet görs sedan en försiktig gallring på så sätt att dungar och vastar av lövvegetation kommer att omväxla med olikstora öppna gläntor i traditionell ängesstil.

I de talldominerade partierna kan man lämpligen försöka att skapa någon form av tallänge medan övriga delar av området får lövängeskaraktär.

Spara genomgående äldre ekar liksom gärna också en del idegranar. Hasseln gallras och föryngras, där så behövs, genom att huggas in.

Eventuella boträd sparas tillsammans med omgivande tätare buskvegetation. Eftervård genom bete kombinerat med röjning av sly, tynne och ungtall vid behov.

Om eftervård inte kan garanteras tillåts området att utvecklas till buskrik tall-lövdunge där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av barrträd, så att dessa inte blir alltför dominerande.

2:3 Betad f d ängesmark SO Lundarhage, FLERINGE

Ek karta: Fleringe 6 L_4
Fastighet: Lundarhage 1^4
Areal: 2,1 ha

Beskrivning: Betad, småkuperad lövmark där ängeskaraktären bitvis framträder genom att hasselbuketter ibland bildar glesa dungar

tillsammans med träd. Emellan dessa lövdungar ligger smärre, relativt öppna gläntor. Främst är det områdets centrala del som ännu har kvar något av ängeskaraktären. I övrigt växer träden mestadels relativt jämnt och glest utspridda.

Ek dominerar trädskiktet och en del av träden är grova och vackra. Dessutom förekommer ask och i mindre utsträckning björk, tall, oxel och inslag av asp. Mot söder och öster blir tallvegetationen alltmer dominerande.

Buskskiktet är mestadels glest utvecklat och domineras av hassel, åtminstone i de ängeslika centrala delarna. Förutom hassel förekommer sly av de olika träden, enbuskar, brakved, hagtorn, skogskornell och rönn.

Marken är huvudsakligen gräsbevuxen och bitvis småtuvig.

Åtgärdsförslag: Över hela området görs en röjning av sly- och tynnesvegetation. Tidigare gläntor, där dessa ännu kan skönjas, röjs fria från buskar och ungträd. Strävan bör vara att framhäva ängeskaraktären genom att låta de framröjda gläntorna omväxla med dungar och vastar av lövvegetation. Det är önskvärt att man i de hasselfattiga partierna försöker få fram lite mer hassel.

Eftervård genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov samt gärna också viss fagning av grövre kvistar och grenar.

2:4 Hässle, FLERINGE

Ek karta: Fleringe 6 L, Bästeträsk 6 M
Fastighet: Hässle 1^1, Nors 1^9, 1^5
Areal: 14,5 ha

Beskrivning: Västra delen, från vägen och ca 100 m österut, består av igenväxt ängesmark. Täta hasselbestånd växer här tillsammans med glest stående lågvuxna ekar, askar och enstaka oxlar. Askarna står ömsom i små grupper och ömsom ensamma och har i allmänhet hasselstrumpor. Flertalet askar visar spår av klappning. Ekarna, som är låga och ej särskilt vidkroniga, står ej lika påtagligt grupperade, utan oftast en och en.

Hasseln växer i täta buketter tillsammans med en del andra buskar som slån, nypon, vildapel, hagtorn och oxbär.

Fältskiktet är örtfattigt p g a skuggan och den tunna jordmånen på ett underlag av klappersten och hällar. Gullviva och tulkört trivs dock här i den stundom mycket gräsrika undervegetationen.

Områdets nordöstra del ligger lägre och består till största delen av kärr med mycket bunkestarr.

Det hävdade änget, öster om hässlet, har en intressant omväxlande karaktär. Centrala delen består av karg klapperstensterräng täckt av ett tunt mullager. Här växer några låga vresiga ekar med glesa

kronor samt låga tallar och enbuskar.

Marken kläds bitvis av en heltäckande mossmatta och fältskiktet är mycket magert. Gräslök och tulkört trivs emellertid på det karga underlaget och den senare förekommer bitvis ymnigt.

Från centrala delen sluttar marken påtagligt mot söder och nordnordost. Dessa delar av änget är följaktligen mycket fuktiga. I södra delen står grupper med ek, ask och asp med inslag av björk och lågvuxen oxel. Gläntorna mellan dungarna är i allmänhet små, men enstaka större gläntor finns också. Sydligaste delen är en stor öppen glänta.

I det glest bevuxna buskskiktet märks låga, glesa hasselbuskar, hagtorn, vildapel, rönn och enstaka nyponbuskar. Några gläntor i södra delen omges dock av täta hagtornssnår. Buskarna, främst hasselbuskarna, växer i allmänhet i träddungarna.

Marken är överlag tuvig och ojämn. Gläntorna har omväxlande torr- och fuktängskaraktär. I de högre torrare partierna märks i fältskiktet blodrot, käringtand, älväxing och jungfrulin. Även klöverärt, vårbrodd och ängssyra är tämligen rikligt företrädda.

I lägre, fuktiga svackor dominerar smörblomma och rödklöver framför allmänt förekommande älgört, humleblomster, kärrtistel, tätört, starr- och tågarter. Ställvis är gläntorna mycket tuviga och örtfattiga med övervägande starr och gräs som älväxing och bergsslok.

Längs diket växer en hel del starrarter, kabbleka, kärrförgätmigej och andra kärrväxter.

I nordöstra delen står träden samlade i dungar och vastar med stora sanka gläntor emellan. Buskskiktet är glest med enstaka hasselruggar och nypon. Dock omges vissa gläntor av täta videsnår, särskilt i nordvästra delen.

Det tämligen örtfattiga fältskiktet domineras i gläntorna av kabbleka, smörblomma, förgätmigej, ängsbräsma och diverse starrarter. På de något torrare holmar där träden står, lägger man märke till enstaka orkidéer, t ex skogsknipprot och små betesskadade vita skogsliljor. Liljekonvalj förekommer allmänt. En väg leder genom hässlet ned i änget.

Änget omges av skog i alla riktningar, utom i sydost där marken är öppen. Hela änget betas av får och har, enligt uppgift, tidigare varit mycket örtrikt. Området som helhet, innefattande både själva änget och inte minst omgivande skogsmarker, är botaniskt och ornitologiskt värdefullt. Området ligger inom ett större område som har erhållit klass I i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

<u>Åtgärdsförslag</u>: Fortsatt öppethållande av den slåtterhävdade delen av området genom årlig hävd. Med tanke på områdets botaniska värden bör inget bete ske före den 15 juli.

I övrigt bör området lämnas helt orört utan ingrepp i form av röjning eller gallring. Sådana ingrepp skulle medföra negativa konsekvenser för det rika fågellivet.

2:5 Utoje, FLERINGE

Ek karta: Fleringe 6 L, Mölner 7 L
Fastighet: Utoje 17
Areal: 8,5 ha

Beskrivning: Igenväxande ängesmarker som numera betas av får. Trädskiktet domineras av lågväxande ekar med inslag av ask, asp, björk, tall, idegran och skogslönn samt lite oxel.

Bland buskarna dominerar hasseln helt. Även skogskornell är bitvis mycket vanligt förekommande. Dessutom märks i buskskiktet bl a apel, hagtorn, getapel, brakved, rönn, olvon, slån, nypon och enbuskar. Många enar är grova och vackra. Områdets centrala del och nordvästra hörn (mot gården Utoje) utgörs av omfattande, ofta täta hasselbestånd där man tydligt ser betesgränsen på hasselbuskarna. I hasselbestånden växer glest stående gamla ekar som mestadels är låga och knotiga. Dessutom förekommer inslag av bl a idegran, tall och björk. Bitvis har området karaktär av hassellund.

I ängets ytterområden, både mot sydväst, söder och öster, ökar bitvis inslaget av tall.

I fältskiktet märks bl a ramslök, liljekonvalj och blåsippa samt vit skogslilja. På många ställen kan man ännu skönja ängets forna karaktär genom att träden och buskarna står i smågrupper och större dungar med öppnare gläntor emellan. Dessa är dock ofta på väg att växa igen med sly och tynne.

Marken är på sina ställen tidvis mycket fuktig, vilket yttrar sig i att träden ibland står på upphöjda socklar. Här och var finns även smärre vattensamlingar av vilka flertalet antagligen torkar ut sommartid. I anslutning till dessa ökar inslaget av björk och även asp.

Under det tunna mullagret består marken av klappersten.

Områdets nordöstra del utgörs av ett ca 2,5 ha stort område som till stora delar har en öppnare karaktär och ett glesare buskskikt. Ekarna växer här ibland i antydan till vastar med gläntor emellan och marken är bitvis relativt fri från tynne och sly. Hasseln bildar på sina ställen lundliknande dungar. I övrigt förekommer i stort sett samma arter i både träd- och buskskikt med ek och hassel som dominerande arter.

Åtgärdsförslag: Detta lövområde bör bevaras, gärna med ett fortsatt måttligt bete som hittills. Det är angeläget att inga omfattande röjningsingrepp görs i området.

3:1 Ojnare änge, BUNGE

Ek karta: Bästeträsk 6 M
Fastighet: Bunge annex 1^1
Areal: 0,7 ha

Beskrivning: Området består av en öppen, central glänta med glest stående träd och buskar omgiven av barrskog. Marken är svagt kullig och sluttar mot sydväst.

Trädskiktet domineras av högvuxna granar med inslag av tall och idegran. I buskskiktet märks hassel och diverse andra småbuskar som måbär, try, enbuskar, rönn och berberis. Hasselbuskarna är övervägande höga och spensliga med undantag av några yviga dungar i norra delen.

Marken är till största delen mosstäckt, men trots det finns en hel del örter och gräs. Gräset, huvudsakligen hundäxing, dominerar i sydvästra delen, som gränsar mot ett hygge. I de öppnare partierna växer mycket midsommarblomster och gullviva tillsammans med vanliga ängsväxter och enstaka mandelblom. Tvåblad får representera orkidéerna.

Norr om den öppna gläntan finns några fornlämningar, bl a ett par kämpgravar. En stig leder rakt igenom området i nordost-sydvästlig riktning.

Området är intressant genom den förhållandevis rika undervegetationen, vilken troligen är följden av att området hålls öppet genom slåtter.

Åtgärdsförslag: Gläntan hålls öppen genom årlig hävd som hittills. Fornlämningarna röjs fram, varigenom området utvidgas mot norr. Inramningen av gammal gran ger området en del av dess karaktär och eventuella avverkningar bör inte göras alltför nära änget.

3:2 Lövdunge vid Äskåkersvät, Hägur, BUNGE

Ek karta: Fårösund 6 N
Fastighet: Hägur 1^5, 1^{48}
Areal: 1,5 ha

Beskrivning: Liten, delvis betad lövdunge som ligger alldeles intill Äskåkersvät. Dungen har delvis karaktär av ask-hassellund.

Förutom ask, som ibland bär spår av klappning, förekommer i trädskiktet ek och oxel.

Buskskiktet är bitvis tätt och snårigt och innehåller, förutom mycket hassel, en hel del hagtorn samt slån, nypon, apel, getapel, skogstry och rönn. I fältskiktet märks bl a stora mängder ramslök.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att området skonas från omfattande ingrepp i form av röjning eller avverkning. Det bör tillåtas att förbli lövdunge, delvis med karaktär av ask-hassellund, intill den

vattenfyllda Äskåkersvät. Fortsatt bete.

3:3 Hägur, BUNGE

Ek karta: Fårösund 6 N
Fastighet: Hägur 1[48]
Areal: ca 14 ha

Beskrivning: Området utgörs huvudsakligen av betade f d ängesmarker med en tilltalande, kuperad och omväxlande hagmarkskaraktär.

I områdets centrala, södra del finns en ca 2 ha stor agmyr och i de centrala delarna kan man också hitta rester efter gamla stenbrott.

Området har bitvis en öppen hagmarkskaraktär. På flera ställen kan man dock ännu tydligt urskilja ängeskaraktären genom att hasseln där växer i typiska vasformade buketter tillsammans med bl a ek och ask. Bitvis bildar hasselbuketterna täta lundartade bestånd med inslag av ek, ask och lite tall. Områdets södra och östra delar (söder om kraftledningen) är huvudsakligen lövträdsdominerade och här återfinns också den tydligaste ängeskaraktären. Norrut ökar inslaget av tall och här och var växer också någon enstaka gran.

Trädskiktet i området som helhet utgörs av ek, ask och oxel samt inslag av tall som ökar mot norr. Ekarna är ofta lågväxande och vidkroniga och sätter sin prägel på stora delar av området.

I buskskiktet märks, förutom hassel, ganska mycket hagtorn och slån samt apel, skogskornell, enbuskar, nypon, rönn och inslag av skogstry och olvon. Bitvis förekommer också ganska mycket ungträd av ek, ask och oxel.

Fältskiktet domineras till stora delar av tulkört. Dessutom förekommer, förutom en del vanliga torrängsväxter, bl a blåeld, gul fetknopp, tjärblomster och örnbräken. Marken är bitvis gräsbevuxen men även inslag av mossa förekommer och i våtare partier växer mycket carex.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att området även i framtiden hålls öppet genom bete, gärna kombinerat med efterhållande av barrträd så att dessa inte utbreder sig för mycket i de lövträdsdominerade delarna.

I vissa delar kan man göra försiktiga trädgallringar samt sly- och tynnesröjningar i ängesstil så att betesdriften underlättas.

Det är vidare önskvärt att de hasseldominerade, lundartade partier som finns bevaras som hassellundar.

Om möjligheter finns till traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter, vore det mycket önskvärt att ängesröja något parti i söder, exempelvis den sydöstra utlöparen mot Fårösundsvägen (Stum-

lundsänget). Ett alternativ till traditionell ängeshävd är måttligt bete kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar samt sly- och tynnesröjning vid behov.

3:4 Bånsänget, BUNGE

Ek karta: Bunge 7 N
Fastighet: Stenstugu 1:2
Areal: ca 5 ha

Beskrivning: F d ängesmark vars nordöstra och delvis norra delar domineras av tall och gran, dock med inslag av lövvegetation som ek, ask, björk, hassel och apel. De barrträdsdominerade delarna har ett fältskikt av bl a lingon, blåbär, ljung, vitsippa, blåsippa, örnbräken, ekorrbär, ängskovall och olika mossor.

I östra delen finns en öppen rund glänta med kort gräsvegetation. Gläntan hålls öppen och används av Bunge varpklubb. Den omges av hasselbuketter, ask, lite björk samt tall och gran.

I områdets västra utlöpare finns ytterligare en stor, rektangulär öppen slåtterglänta med högt gräs och rik örtvegetation. Gläntan omgärdas av lövvegetation som ask, hassel, björk och rönn samt någon idegran och en vast av björk i söder. I fältskiktet märks vanliga ängsväxter som exempelvis stormåra, förgätmigej, jordklöver, solvända, jungfrulin, tjärblomster, fläckigt nyckelblomster och diverse gräs som vårbrodd, darrgräs, luddtåtel och bergsslok.

Bortsett från områdets nordöstra och delvis norra del där barrträden dominerar, karaktäriseras området av tidigare ängesvegetation där man ännu kan hitta vackra hasselbuketter som ibland växer ensamma, ibland i typiska grupper. I trädskiktet förekommer ask, björk och mot vägen i norr och nordväst inslag av ofta högväxta, smala ekar. I buskskiktet märks förutom hassel inslag av bl apel, enbuskar, rönn och getapel. De forna smågläntorna är ofta under mer eller mindre stark igenväxning med både gran och tall.

Åtgärdsförslag: De lövträdsdominerade partierna röjs i ängesstil genom att all unggran, ungtall och buskvegetation röjs bort från de tidigare öppna gläntorna. Därefter görs en försiktig gallring i trädskiktet där i första hand barrträden gallras bort. Strävan skall vara att återskapa ängeskaraktären där olikstora öppna buskfria gläntor omväxlar med grupper av lövträd och buskar, främst hassel. Ekarna sparas genomgående och friläggs så att de slipper att trängas med barrträden.

I de barrträdsdominerade delarna begränsas eventuella ingrepp till nödvändiga skogliga gallringar.

Eftervård helst genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter, åtminstone i någon del av området. Alternativt måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov samt efterhållande av barrträd i de lövdominerade delarna.

3:5 Bunn, BUNGE

Ek karta: Bunge 7 N
Fastighet: Änge 1^{14}
Areal: ca 5 ha

Beskrivning: Änge av helt annan karaktär än vad som är vanligt på Gotland. Det verkar snarare röjd, välskött skogsmark än änge. Änget är mycket tilltalande med sin speciella karaktär. Slåtter-gläntor saknas, utom i ängets nordvästra del, närmast boningshuset. Marken är kuperad och sluttar från sydväst mot nordost.

Marken är täckt av mossa och bitvis av lingon och blåbär.

Trädskiktet domineras av gran, de flesta grova och välvuxna. Tämligen rikligt förekommer också idegran, både i busk- och trädform. Några enstaka björkar och askar konkurrerar med granen och idegranen.

I det öppnare partiet uppe vid vägen i sydväst finns en hel del ask. Hasseln bildar täta dungar och buketter över hela området. Andra förekommande buskar är en och apel. Flertalet av hasselbuskarna inne i änget står på upphöjda socklar på ett sätt som för tankarna till ett alkärr, där träden står i vatten under vårfloden.

Mot vägen i sydväst finns fornlämningar i form av kämpgravar.

Upp mot gården i nordväst glesnar vegetationen och änget får en annan öppnare karaktär. Här växer tall, ask, hassel, apel och några enbuskar. Här finns också några mindre slåtterglänter.

Området är örtrikt i och med att här trivs både ängsväxter och skogs- och lundväxter. Liljekonvalj bildar omfattande mattliknande bestånd i de centrala delarna. Området har tidigare röjts något som beredskapsarbete. I övrigt hävdas det genom att markägaren successivt håller efter hasseln och eventuellt uppkommande sly genom gallring och röjning. I det öppnare området närmast gården sker årlig fagning och slåtter.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills. Änget är tilltalande med sin speciella karaktär och bör bevaras som änge.

3:6 Annex-änget med omgivande lövmarker, BUNGE

Ek karta: Bunge 7 N
Fastighet: Bunge annex 1^{1}, 1^{4}, Ducker 1^{61}
Areal: ca 9 ha

Beskrivning: Hela detta lövområde innehåller både hävdade, igenväxande och betade ängesmarker. Inom området ligger också det kulturhistoriska Bunge-muséet. Den hävdade ängesarealen på ca 4 ha ligger i norra och nordöstra delen av området. Av dessa 4 ha utgörs ungefär hälften av en stor öppen slätt i nordost. Den öppna slätten delas i en nordlig och en sydlig del av en rad gamla fiske-

bodar vilka är en del av Bungemuséet. Längs den gamla vägen, i norra delen av slätten, växer en gles lövvast med ask, oxel, ungek, apel, skogskornell, hagtorn, nypon och annan buskvegetation.

Bungemuséet med dess kulturhistoriskt intressanta byggnader ligger i, och är intimt sammanflätat med det ca 2 ha stora änget. Muséets olika byggnader ligger utspridda i den gamla ängesmarken, men trots detta kan man ännu ana den tidigare ängeskaraktären genom att träd och buskar på flera ställen växer i dungar och vastar omväxlande med olikstora öppna gläntor. I ängets centrala del ligger en vattenfylld damm.

Trädskiktet utgörs av mestadels lågvuxna ekar samt oxel, ask, inslag av tall och någon idegran.

I buskskiktet märks bl a hassel, hagtorn, skogskornell, apel, nypon och rönn. En del hagtornsbuskar är höga och trädliknande.

I de södra och sydvästra delarna har en del sly och tynne, bl a slån, vuxit upp tillsammans med högt gräs.

Av fältskiktets växter kan nämnas St Pers nycklar, hjälmnycklar, vit skogslilja, liljekonvalj, fackelros, krutbrännare och gul svärdslilja.

Söder om de hävdade och öppna norra delarna av området vidtar ett ca 3 ha stort igenvuxet ängesområde med ett bitvis tätt, snårigt och svårgenomträngligt buskskikt med mycket skogskornell samt hassel, slån, nypon, hagtorn, enbuskar, getapel, skogstry, rönn, olvon och apel. Trädskiktet innehåller samma arter som i den hävdade delen med inslag av en del äldre ekar. Dessutom tillkommer enstaka unga skogslönnar och någon gran.

I fältskiktet, som bitvis är mosstäckt, märks mycket liljekonvalj och blåsippor samt bitvis bestånd med getrams. I fuktigare partier växer älgört.

Väster och sydväst om den igenväxta delen av området ligger drygt 2 ha betade ängesmarker med ett likartat trädskikt men med ett glesare hagmarkslikt buskskikt med bl a hassel, apel, nypon, skogskornell, hagtorn och nyponbuskar.

<u>Åtgärdsförslag</u>: Fortsatt hävd som hittills i de hävdade delarna av området. De delar av det hävdade änget, i söder och i sydväst, där slyvegetationen har börjat växa upp, röjs fria från sly och tynne och hävdas sedan tillsammans med resten av änget.

Fortsatt bete i de delar av området som idag betas.

I den mellanliggande, igenväxande delen av området görs inga röjningsingrepp. Denna del bör få utvecklas vidare till buskrik lövmark. Som sådan utgör området också ett skydd mot omgivande öppnare marker. I framtiden kan delar av området eventuellt röjas till änge under förutsättning att eftervården kan garanteras. Till dess bör området ligga kvar oröjt som en ängesbank. Det är dock önskvärt att man ibland ser över området och gallrar bort eventuellt före-

kommande barrträd, främst all gran (både unggran och äldre gran) och ungtall. En del äldre tallar kan dock med fördel lämnas kvar.

3:7 Skarpänget, BUNGE

Ek karta: Bunge 7 N
Fastighet: Flygfältet 1 1
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Betad ängesmark där hassel dominerar och präglar hela området. Hasseln växer i ofta vackra buketter som bitvis, främst i söder, står samlade i stora täta bestånd.

Trädskiktet är glest och utgörs huvudsakligen av lågväxande askar och inslag av ek. Träden växer ofta i anslutning till hasselbuketterna. Mellan dungarna av hassel, ask och ek utbreder sig olikstora trädfria gläntor vilket ger området dess ängeskaraktär. Bitvis är dock dessa gläntor under igenväxning med låga, krypande hagtornsbuskar och slån.

Förutom hassel, hagtorn och slån förekommer i buskskiktet inslag av bl a nypon och skogskornell.

Områdets sydöstra del ligger markant lägre än resten av området.

Runt delar av området löper täta lövvastar av busk- och trädvegetation. I fältskiktet märks vanliga torrängsväxter som blåeld, backtimjan, backklöver och gulreseda samt diverse gräs som exempelvis vårbrodd och darrgräs och även inslag av mossa.

Åtgärdsförslag: Samtliga gläntor röjs fria från invaderande tynne. I södra delen görs, åtminstone bitvis, en försiktig gallring och utglesning av de täta hasselbestånden. Spara dock gärna något tätt bestånd av hassel och andra buskar. Framtida hävd antingen genom måttligt bete kombinerat med efterhållande av uppväxande tynne eller, ännu hellre genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter.

3:8 Biskops änge, BUNGE

Ek karta: Bunge 7 N 5
Fastighet: Biskops 1
Areal: 6 ha, varav ca 1,5 ha hävdad ängesmark

Beskrivning: Den hävdade delen utgörs av områdets norra del, närmast gården. Här dominerar ek och ask i trädskiktet. Även skogslönn är vanligt förekommande.

I buskskiktet finns förutom hassel, mycket slån och hagtorn. Hasseln växer både som fristående buketter och som strumpor på främst ask. Slån och hagtorn växer i dungar och vastar, ofta tillsammans med hassel. Dessa dungar och vastar av slån, hagtorn och hassel ger området en tilltalande lummig karaktär. En del slånbuskar är stora och nästan trädformade. Mellan dungarna av träd och buskar

utbreder sig några slåtterytor, främst i nordöstra delen och i området närmast gården.

Söder om den hävdade delen ligger betade marker. Här växer huvudsakligen gles tallskog, bitvis med inslag av mycket täta hasselbestånd. Här och var finns också inslag av klappad ask. I den östra delen växer en del björk och asp samt vildapel. Här finns också en del omfattande snår med hagtorn och slån. I sydvästra delen finns ett gammalt sojde (tjärdal).

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd i den hävdade delen. Fortsatt bete i övriga delar av området.

3:9 Stucks änge, BUNGE

Ek karta: Bunge 7 N
Fastighet: Stucks 1^{139}, 1^{142}
Areal: 3,7 ha

Beskrivning: Variationsrikt lövområde som innehåller både betad f d ängesmark, igenväxande ängesmark och ett nyligen hävdat änge.

Områdets norra del (Stucks 1^{139}) utgörs av ca 1,5 ha betad ängesmark som delvis har karaktär av hassellund. Trädskiktet präglas här av ofta lågvuxna ekar. Här och var växer också någon gammal och grov ek. Dessutom förekommer ask, ofta med spår av tidigare klappning och inslag av oxel samt lite tall mot öster. Buskskiktet domineras av hassel som växer i bukettform och ofta, framförallt mot norr, bildar täta mörka bestånd som ger området karaktär av hassellund. Förutom hassel förekommer i mindre utsträckning apel, getapel, lite hagtorn och några enbuskar. Fältskiktet är här magert och domineras helt av tulkört. Bitvis förekommer också ganska mycket ramslök. I de tätaste haselpartierna saknas praktiskt taget helt fältvegetation och den stentäckta marken ligger helt naken. Inga större gläntor finns i denna del av området.

Områdets södra halva (Stucks 1^{142}) har en helt annan karaktär. Sydöstra delen är igenväxande med bitvis tät buskvegetation i form av bl a mycket hagtorn, hassel, rönn, nypon, oxbär och ungask. Trädskiktet utgörs av ek, ask med klappningsspår och inslag av tall. Trots igenväxningen kan man ännu ana tidigare gläntor och bitvis har området en relativt öppen karaktär. Fältskiktet representeras av bitvis ganska mycket ramslök och stort inslag av tvåblad samt vit skogslilja, St Pers nycklar och diverse gräs.

I sydväst ligger ett ca 1 ha stort änge som till helt nyligen har hävdats traditionellt med slåtter. Änget har ängeskaraktär där träd och buskar bildar grupper som omväxlar med olikstora gläntor. I sydvästra hörnet ligger också en storglänta. Gläntorna håller dock på att invaderas av diverse buskvegetation som nypon, hagtorn, slån och slyvegetation. I änget växer förhållandevis få hasselbuskar och hasseln ersätts ofta av hagtorn och annan buskvegetation som växer både fristående och som strumpor på träden.

Trädskiktet utgörs av ek som ibland är lågväxande men ofta ändå vid-

kronig, ask, lite oxel samt några ängsbånsar (tall).

I fältskiktet förekommer de vanligaste torrängsväxterna, men bitvis finns även mer fuktkrävande arter som älgört, humleblomster och diverse carex. I dungarna växer ibland ramslök. Bland gräsen kan nämnas darrgräs och vårbrodd.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att områdets omväxlande karaktär bevaras. I den norra betade delen (Stucks 1^{139}) bör därför inga omfattande gallrings- eller röjningsingrepp göras och man bör här sträva efter att bevara de bitvis täta hasselbestånden. Fortsatt bete som hittills.

I den södra delen (Stucks 1^{142}) är det mycket önskvärt att man åter röjer upp det nyligen hävdade änget i sydväst. Det ca 1 ha stora området har en tydlig, tilltalande ängeskaraktär som man bör sträva efter att bevara. Vad som här behövs är endast en sly- och tynnesröjning i de gläntor där diverse tynnesvegetation nu breder ut sig. Där hassel saknas kan man istället med fördel spara hagtorn och andra buskar i anslutning till träd och trädgrupper. Spara gärna små hasselbuskar för föryngring. Eftervård genom årlig traditionell ängeshävd med fagning och slåtter kombinerat med försiktigt bete.

I den sydöstra igenväxande delen görs inga omfattande röjnings- eller gallringsingrepp. Denna del tillåts således förbli buskrik lövmark omgiven av både hävdat änge, betad hasselrik ängesmark och öppna åkermarker. Fortsatt måttligt bete.

Om önskemål finns att utöka det hävdade änget kan man dock i framtiden ängesröja delar av den sydöstra igenväxande delen och på så sätt få ett större sammanhängande, traditionellt hävdat änge.

3:10 Björkänge vid Hultungs, BUNGE

Ek karta: Bunge 7 N
Fastighet: Hultungs 1^{6}
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Ett björkdominerat betat änge med en stor slätt i sydost. I trädskiktet förekommer förutom björk, en hel del ask samt inslag av tall, gran och oxel.

Buskskiktet domineras av hassel som bitvis växer i form av vackra buketter.

Fältskiktet är präglat av betet och innehåller diverse hagmarksväxter med bl a mycket smörblommor.

Träden växer ibland i grupper med smärre gläntor emellan. Dessa grupper och gläntor ger tillsammans med hasselbuketterna området dess ängeskaraktär.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande som hittills genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov. Gärna också efterhållande av barrträd, främst gran och ungtall.

3:11 Sandlundsänget, BUNGE

Ek karta: Bunge 7 N, Bungenäs 7 O
Fastighet: Mattise 2
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Litet område som utgörs av igenväxt, frodig f d ängesmark, som nu ligger som en lövdunge omgiven av åkermarker.

Ek dominerar trädskiktet och många av ekarna är grova och välväxta. Dessutom förekommer ett ganska stort inslag av tall som successivt ökar i antal mot öster, samt björk, ask och en och annan gran. Även graninslaget ökar mot öster. Buskskiktet är tätt och frodigt och utgörs av mycket ungek, ungbjörk och ungask samt hassel, brakved, skogstry, rönn, nypon, olvon, getapel och hagtorn. I fältskiktet märks, förutom en bitvis frodig gräsvegetation, bl a mycket liljekonvalj, älgört, blåbär, stenbär, blåhallon och ängskovall.

I norra hörnet ligger en svärdslipningssten.

Genom områdets östra del, från norr till söder, löper ett dike.

Åtgärdsförslag: Området väster om diket röjs i ängesstil genom att gläntor öppnas i buskvegetationen. Därefter görs en försiktig trädgallring och buskröjning så att de framröjda gläntorna kommer att omväxla med grupper och vastar av träd- och buskvegetation i ängesstil.

Gamla, ståtliga ekar sparas genomgående.

All gran och huvuddelen av tallinslaget röjs bort i området väster om diket. Framtida skötsel genom slåtterhävd eller måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

Området öster om diket, där barrträdsinslaget är stort, tillåts utvecklas till blandskog med barrträdsdominans. Alternativt kan även denna del röjas till änge med stort inslag av främst tall.

4:1 Kasalänget, RUTE

Ek karta: Rute 7 M
Fastighet: Prästgården 1^1
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: Området har tidigare hävdats som änge, men sedan hävden upphörde har stora mängder tall trängt in i området. Förutom tall förekommer i trädskiktet glest spridda, lågväxande ekar, askar, inslag av gran och lite björk. I buskskiktet märks ungbjörk, ungek, lite hassel, brakved, rönn och olvon samt inslag av hagtorn, apel och enbuskar.

I fältskiktet växer bl a älgört, brudbröd, blodrot, ängsvädd och liljekonvalj. Den forna ängeskaraktären är knappast längre skönjbar och området växer successivt igen med bl a tall.

Kasalänget är en del av ett större område innefattande bl a två fornlämningsområden med husgrunder och en stor svärdslipningssten samt ytterligare ett f d änge (Duckeränget) ca 400 m österut. Dess estetiska och kulturella värde skulle ytterligare öka om de båda tidigare hävdade ängarna, Kasalänget och Duckeränget, rustades upp och sedan hölls i någon form av hävd.

Åtgärdsförslag: All förekommande gran och en stor del av tallbeståndet röjs bort. Därefter görs en ängesröjning där områdets ekbestånd får utgöra stommen i det framröjda änget. Buskfria gläntor röjs fram och omväxlande med dessa sparas träd- och buskvegetation i olikstora dungar och vastar.

Det är angeläget att områdets lövträds- och buskbestånd förnyas genom att man sparar ungträd av ek och ask samt hassel och annan buskvegetation som tillåts växa upp. Området hägnas in, helst med bandtun, varefter det hävdas genom slåtter eller genom måttligt bete kombinerat med efterhållande av uppväxande sly och barrträd.

4:2 Duckeränget, RUTE

Ek karta: Rute 7_8M
Fastighet: Nors 1
Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Området har tidigare hävdats som änge men är nu under igenväxning med framför allt tall. Tallen är bitvis rikligt förekommande och bildar ibland små dungar. En och annan gran har också vandrat in.

Trots den pågående igenväxningen har området en tilltalande karaktär där lågväxande, ibland ganska grova ekar sätter sin prägel på området. Förutom ek, som dominerar bland lövträden, förekommer dessutom framför allt ask och någon oxel. I buskskiktet växer bl a hagtorn, slån, rönn, skogskornell, apel, nypon, lite olvon och enbuskar samt dessutom en del unga ekplantor.

Fältskiktet utgörs av en relativt frodig gräsvegetation samt bl a

en del älgört och brudbröd.

Runt delar av området, i väster och i norr, löper en gammal bandtun.

Duckeränget är en del av ett större område innefattande ytterligare ett f d änge (Kasalänget) ca 400 m västerut samt två fornlämningsområden med husgrunder och en svärdslipningssten mellan Duckeränget och Kasalänget.

Området som helhet är mycket tilltalande och torde även ha stora kulturvärden. För hela detta område vore det en väsentlig tillgång om de båda ängarna, Duckeränget och Kasalänget, röjdes upp i ängesstil och sedan hölls i någon form av hävd.

Åtgärdsförslag: I första hand röjs all förekommande gran och en stor del av ungtallbeståndet bort. En och annan vacker tall sparas dock liksom en del talldungar. Därefter görs en mycket försiktig ängesröjning där framröjda öppna gläntor skall omväxla med dungar och vastar av lövträds- och buskvegetation. Ekarna, som präglar området, sparas i så stor utsträckning som möjligt och får utgöra stommen i det framröjda änget.

Spara också en del unga ekar och annan ungträdsvegetation för föryngring av änget. Det är också viktigt att ny buskvegetation tillåts växa upp i anslutning till trädgrupper i ängesstil.

Eftervård helst genom traditionell ängeshävd med bl a årlig slåtter.

Alternativt måttligt bete kombinerat med efterhållande av invandrande barrträd och röjning av sly och tynne vid behov för att hålla gläntorna öppna.

4:3 Alstycket, RUTE

Ek karta: Rute 7 M
Fastighet: Bräntings 1:3
Areal: 2,4 ha

Beskrivning: Ängesmark som numera ligger utan hävd. Trädskiktet domineras av lågväxande ekar vilka sätter sin prägel på hela området. Förutom ek förekommer i trädskiktet inslag av ask, oxel och tall samt enstaka björkar och aspar i norra delen.

Buskskiktet är glest utvecklat, troligen på grund av bete, vilket ger området en öppen karaktär. Helt dominerande är enbuskarna som växer rikligt över hela området. Hassel förekommer mycket sparsamt och endast som mycket små, glesa och spinkiga buskar. I övrigt förekommer i det glesa buskskiktet arter som apel, getapel, olvon, skogskornell, skogstry, hagtorn, rönn och nypon samt ungträd av ek, tall och ask samt lite asp i norra delen.

Förutom de lågvuxna ekarna bidrager enbuskbeståndet till att ge området dess karaktär.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att någon form av eftervård kan ordnas, röjs området i ängesstil så att grupper och vastar av lövvegetation omväxlar med buskfria öppna gläntor.

All ungtall röjs bort, medan en del äldre tallar gärna kan sparas. Enbuskarna tas bort i de öppna gläntor som röjs fram, men i övrigt sparas en stor del av enbuskbeståndet, då det, tillsammans med ekarna, präglar hela området. Enbuskarna kan med fördel ingå i både dungar och vastar och kan även bilda egna grupper. Ekarna sparas i största möjliga utsträckning och får utgöra stommen i det framröjda änget. En del ungek bör även sparas för föryngring.

Det är angeläget att man tillåter buskvegetation att växa upp dels i anslutning till träden och dels som fristående buskdungar.

Där så är möjligt sparas en lövvast med träd- och buskvegetation runt området som skydd mot omgivande öppnare marker.

Eftervård helst genom traditionell ängeshävd med årlig slåtter.

Alternativt kan området hävdas genom måttligt bete kombinerat med nödvändiga röjningar av uppväxande sly och tynne. Det är i så fall önskvärt att området betesfredas under några år så att buskvegetationen hinner växa upp. Under den tiden bör icke önskvärd slyvegetation hållas efter genom kontinuerliga röjningar.

4:4 Nidaränget, RUTE

Ek karta: Bunge 7 N
Fastighet: Nors 1^{12}, 1^{13}
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Betade ängesmarker som karaktäriseras av lågvuxna ekar som växer relativt jämnt utspridda och präglar hela området. Här och var finns också någon storvuxen, grov ek. Dessutom förekommer i trädskiktet ask med klappningsspår, lite björk, inslag av oxel, tall och någon gran samt i nordvästra delen asp.

Buskskiktet representeras av mycket hagtorn, slån och skogskornell samt hassel som ofta är märkt av betestrycket. Buskskiktet är mestadels ganska glest även om det bitvis förekommer mycket hagtorn och slån. I buskskiktet märks dessutom en del gamla, vackra aplar, lite skogstry och enbuskar samt getapel.

Området som helhet har huvudsakligen hagmarkskaraktär. Här och var öppnar sig smärre gläntor och framförallt i den västra delen finns också en del större gläntor. Istället för hassel växer ofta hagtorn och slån i anslutning till och som strumpor på träden.

Fältskiktet är huvudsakligen grästäckt även om det också finns inslag av mossa. I övrigt är fältskiktet magert och utgörs av beteståliga ängsväxter som exempelvis smörblomma, blodrot, käringtand, getväppling, jungfrulin och solvända.

Runt delar av området löper en lövvast av träd och buskar.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil genom att i första hand de gläntor som finns röjs fria från tynne och annan buskvegetation. Därefter görs, om så behövs, en försiktig trädgallring så att ängeskaraktären, med grupper av träd- och buskvegetation omväxlande med olikstora buskfria, öppna gläntor, framträder. All gran röjs bort. Förutom hassel sparas också hagtorn, slån, skogskornell och andra buskar tillsammans med träden i träd-buskdungarna.

Eftervård genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov samt efterhållande av barrträd, främst gran.

Om möjligheter finns är det naturligtvis önskvärt att någon del också hävdas traditionellt med årlig fagning och slåtter.

4:5 Majsteränget, RUTE

Ek karta: Rute 7 M
Fastighet: Alby 1:15
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Igenväxande f d ängesmark med ett trädskikt av ek, ask, björk och tall. Ekarna är ofta klena och lågvuxna. Tallinslaget ökar mot norr och tar efterhand helt överhanden och blir dominerande trädslag.

I södra halvan som är lövdominerad förekommer en del hassel, oftast som små glesa buskar. I övrigt märks i buskskiktet mycket björksly samt enbuskar, hagtorn, rönn, olvon, skogskornell, slån, nypon, oxbär och inslag av apel. I fuktigare partier växer också brakved.

Fältskiktet innehåller både torrängs- och fuktängsväxter och representeras av bl a liljekonvalj, vit skogslilja, humleblomster, blodnäva, klöverärt, svinrot, solvända, kattfot och diverse gräs och carex.

I områdets nordvästra del finns en fornlämning.

Åtgärdsförslag: Området röjs antingen till betesmark i ängesstil eller tillåts växa igen till buskrik löv-talldunge.

Vid en röjning till betesmark bör man sträva efter att i möjligaste mån återskapa ängeskaraktären med buskfria öppna gläntor omväxlande med dungar och vastar av träd- och buskvegetation. Även i den talldominerade norra delen kan en försiktig gallring i ängesstil göras.

Det artrika buskskiktet bör man sträva efter att bevara.

Eftervård genom bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne så att de framröjda gläntorna inte växer igen. Om eftervård inte kan garanteras tillåts området växa fritt och utvecklas till buskrik löv-talldunge.

4:6 Vallaänget, Prästänget, RUTE

Ek karta: Fardumeträsk 8 M
Fastighet: Prästgården 1
Areal: 3,4 ha

Beskrivning: Området röjdes för några år sedan. Då röjdes ett parti närmast vägen, i norra delen. Dock har en hel del småsly vuxit upp sedan dess. Älgört växer också över stora delar av det röjda området.

Marken är svagt kuperad med några små vätar.

Ek, varav en del mycket vackra exemplar, ask och en hel del hassel växer över området. Ask och hassel växer ibland tillsammans i grupper, men förekommer även ensamstående. De grova ekarna står glest spridda över hela änget. De mellanliggande gläntorna är till övervägande del små, men någon enstaka större glänta kan också urskiljas.

Söderut tätnar vegetationen och övergår till igenväxt ängesmark med täta hasselbestånd, ek, ask, ungasp, enstaka granar, unggran och tall samt sly och tynne i gläntorna. Även i de igenväxta delarna växer en del grova, vackra ekar.

Änget har en tämligen artrik, frodig vegetation med mängder av ramslök, midsommarblomster, liljekonvalj och maskros. Utöver dessa förekommer allmänt, förutom triviala ängsväxter, bl a vit skogslilja, St Pers nycklar, tvåblad, ormbär, älgört, stenbär, pimpinell och bergsslok. I dungar och bryn växer enstaka exemplar av skogsknipprot.

Åtgärdsförslag: Slyröjning i den tidigare röjda, norra delen. De igenväxta södra delarna röjs och gallras på så sätt att man bevarar den gamla fördelningen av träd- och buskgrupper omväxlande med öppna gläntor. Sly, tynne, gran och tall röjs bort. En del vackra tallar kan dock gärna sparas. Ek, ask och det mesta av hasseln lämnas kvar.

Eftervård helst genom traditionell ängeshävd med årlig slåtter.

Området bör så småningom kunna bli ett vackert änge med inslag av många gamla och vackra ekar.

Åtminstone den röjda delen, närmast vägen, bör slyröjas och därefter hävdas traditionellt med fagning och slåtter.

Den igenväxande södra delen röjs endast under förutsättning att någon form av hävd, ängeshävd eller bete, kan garanteras i framtiden. I annat fall bör denna del få förbli igenväxt ängesmark där det dock är önskvärt att man röjer bort och håller efter barrträd, främst gran.

4:7 St Valle, RUTE

Ek karta: Fardumeträsk 8 M
Fastighet: Valle St 1^{11}
Areal: 4,7 ha

Beskrivning: Stort öppet ängesområde som fortfarande slåtterhävdas. Områdets östra del är en stor öppen trädfattig slåtteräng. Längs den östra gränsen löper en lövvast av träd och buskar som gräns mot åkermarkerna öster om änget.

Västerut ökar inslaget av träd och buskar. Dessa står mestadels samlade i dungar och utgörs huvudsakligen av ek, björk och hassel samt ask. Mellan träd- och buskdungarna utbreder sig olikstora slåtterglänter.

Söderut övergår det hävdade änget i igenväxande ängesmark med inslag av barrträd. Denna södra del, ca 1,5 ha, har varit utan hävd sedan 1959.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig slåtterhävd som hittills. Gärna röjning av den södra igenväxande delen så att denna återfår sin ängeskaraktär, varefter denna del helst hävdas tillsammans med övriga änget.

4:8 Lövområden NO Fardume träsk, RUTE

Ek karta: Fardumeträsk 8 M
Fastighet: Fardume 1^{57}, 1^{13}
Areal: ca 4 ha

Beskrivning: Sydväst om vägen som går längs Fardume träsks nordöstra strand finns, mellan vägen och träsket, en bård av lövmarker som åtminstone delvis torde vara gamla ängesmarker.

Drygt 1 ha i norra delen av området har nyligen röjts i ängesstil. Här växer glest stående, grova ekar tillsammans med högväxande oxlar och ask.

Buskskiktet domineras av hassel och skogskornell. Dessutom märks bl a hagtorn, olvon, nypon, inslag av rönn och enbuskar samt ungek och ungask. En del sly och rotskott har redan vuxit upp sedan röjningen utfördes.

I fältskiktet märks bl a mycket blåsippa och liljekonvalj samt i sydvästra delen stora bestånd med vintergröna.

Längre mot sydost vidtar betade f d ängesmarker som numera snarare har antagit hagmarkskaraktär. Delvis är dessa områden mycket öppna och utgörs av betade slätter. Delvis är områdena mer eller mindre starkt igenvuxna med ett buskskikt bestående av bl a hassel, hagtorn, getapel, skogstry, enbuskar, rönn och annan buskvegetation samt sly och ungträd av de förekommande trädslagen.

Jämfört med den nyligen röjda nordligaste delen tillkommer i träd-

skiktet skogslönn, tall och gran. Bitvis är inslaget av barrträd stort, medan andra delar av området är lövdominerade med bl a mycket hassel och ungek.

Åtgärdsförslag: I den nyligen röjda, nordligaste delen av området krävs någon form av hävd för att området inte åter skall växa igen. Eftervårdande röjning av uppväxande sly och rotskott bör utföras inom en inte alltför avlägsen framtid. Om området inte hävdas på annat sätt, måste slyröjningar sedan utföras successivt med lämpliga intervaller.

I de nu betade lövmarkerna längre mot sydost föreslås försiktiga röjningar och gallringar i ängesstil. Buskfria öppna gläntor röjs fram. I första hand bör man röja fram de forna slåtterglänterna, i den mån dessa ännu kan anas.

I trädskiktet görs röjningar av framför allt barrträd så att lövvegetationen gynnas. Gran, och då i första hand unggran, tas bort, liksom en del av tallbeståndet. En del äldre tallar kan dock med fördel sparas. I lövträds- och i buskvegetationen görs mycket försiktiga ingrepp så att lövdungar och lövvastar kommer att omväxla med de framröjda, olikstora öppna gläntorna i ängesstil. Spara träd med bohål och gamla och torra träd liksom en del täta buskage med tynne och annan buskvegetation. Sådana vegetationsinslag är av värde bl a för fågellivet.

Eftervård genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

5:1 Hauen, Vivlings, HELLVI

Ek karta: Kyllaj 9 M
Fastighet: Vivlings $1^{51}, 1^{57}, 1^{58}, 1^{59}, 1^{60}, 1^{61}, 1^{62}$
Areal: 3,4 ha

Beskrivning: I branten omedelbart väster om Kyllajhajdar utbreder sig en lummig, bitvis ängeslik lövvegetation som numera betas. Området begränsas österut av klintbranten. Även i skogsområdet i väster, som till stor del har karaktär av blandskog, finns ett stort inslag av lövvegetation, främst hassel.

I det lummiga lövområdet, väster om och i själva klintbranten, finns representerat dels ängeslika partier med smärre dungar och öppna gläntor, dels hagmarkslika partier med täta snår av tynne och sly och dels lundartade partier med täta hasselbestånd.

I trädskiktet märks björk, inslag av ek och ask samt tall och gran. Även oxel förekommer i området. Inslaget av barrträd ökar mot söder och sydväst.

Förutom hassel, som dominerar buskskiktet, förekommer här bl a getapel, slån, hagtorn, nypon, skogskornell, olvon, skogstry, rönn, brakved och berberis. Även unga plantor av skogslönn påträffades i området. Ungträd och skott av de olika trädslagen bidrager också till det bitvis täta buskskiktet.

I fältskiktet märks bl a mycket liljekonvalj och blåsippa.

Området som helhet är tilltalande med sin lummiga och omväxlande karaktär som bitvis är lundartad, bitvis ängeslik eller hagmarkslik.

Åtgärdsförslag: Detta rika lövområde bör bevaras med eller utan fortsatt bete. Det är angeläget att inga omfattande röjningsingrepp görs i den lummiga lövvegetationen. Eventuella ingrepp bör begränsas till bortgallring av barrträd, främst gran (både unggran och äldre gran), men även en del ungtall.

6:1 Lövdungar N och NV Norrbys, HALL

Ek karta: Hallshuk 5 K
Fastighet: Hall 1 22, 1 23
Areal: ca 7 ha

Beskrivning: Fyra stycken igenväxande, delvis betade lövdungar som troligen utgör rester av ett mer omfattande lövområde.

De två norra dungarna, och främst då den nordöstra, har till stor del lundkaraktär, där grova och högväxta hasselbuskar bildar bitvis täta bestånd.

De södra dungarna har en öppnare karaktär och i den sydvästra dungen är tall mycket vanligt förekommande. Trädskiktet utgörs huvudsakligen av ask och ek. Askarna bär ofta spår av klappning. Förutom i den sydvästra dungen där tall är nästan dominerande trädslag, förekommer inslag av tall även i de övriga dungarna. Här och var finns även inslag av gran. Bitvis finns ganska mycket björk, bl a i den nordöstra dungens västra del, och i fuktigare partier växer asp. Dessutom förekommer skogslönn och oxel inom området.

Buskskiktet är varierande kraftigt utvecklat och har bitvis karaktär av hassellund (exempelvis i nordöstra dungen), bitvis hagmarkskaraktär och är ibland tätt, snårigt och igenväxande. Förutom hassel förekommer i buskskiktet bl a apel, hagtorn, slån, nypon, skogstry, olvon, oxbär, enbuskar, rönn och bitvis mycket skogskornell. I fuktigare partier dessutom brakved. Sly och ungträd av de olika trädslagen bidrar ytterligare till igenväxningen. I de lundartade partierna växer i fältskiktet en hel del ramslök och liljekonvalj. I övrigt förekommer bl a tulkört, örnbräken, humleblomster, ekorrbär, älgört, bergsslok, St Pers nycklar och hjälmnycklar.

I den nordöstra dungen finns fornlämningar, bl a i form av en kämpgrav.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att dessa lövdominerade dungar bevaras som lövdungar även i framtiden. Det är vidare önskvärt att variationen bibehålls genom att några dungar tillåts ha en öppnare karaktär medan exempelvis den nordöstra dungen även i fortsättningen får behålla sin hassellundkaraktär. I den nordöstra dungen görs därför inga röjnings- eller gallringsingrepp som skulle kunna förstöra lundkaraktären.

I de övriga dungarna kan man, förutsatt att eftervård genom t ex bete kan garanteras, göra försiktiga röjnings- och gallringsinsatser för att underlätta betesdriften.

Vid en eventuell röjning bör man sträva efter att framhäva ängeskaraktären genom att i första hand röja tidigare gläntor fria från tynne och annan buskvegetation. Därefter görs en försiktig trädgallring så att träd och buskar kommer att bilda grupper och vastar omväxlande med buskfria gläntor i ängesstil. Håll efter barrträden, främst gran och ungtall, så att dessa inte får för stort utrymme. Där så är möjligt lämnas en lövvast av träd och buskar runt dungarna. Spara alla boträd liksom gärna också några större,

täta, buskrika partier med tanke på fågellivet. Bl a i den nordvästra dungen finns en del fuktiga och buskrika partier som man med fördel kan skona från röjningsingrepp.

Eftervård genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne samt efterhållande av barrträd.

6:2 Lövdominerat område SV Norrbys, HALL

Ek karta: Nors 5 I, Hallshuk 5 K, Hall 6 I, Västös 6 K
Fastighet: Hall 1:22
Areal: ca 8,5 ha

Beskrivning: Stort igenvuxet lövdominerat område som åtminstone delvis utgörs av f d ängesmarker. Områdets nordöstra halva har antagit karaktär av buskrik lövskog med inslag av tall och lite gran. Mot sydväst ökar inslaget av barrträd och karaktären övergår successivt till blandskog där tall och gran konkurrerar med lövträden om utrymmet.

I den lövträdsdominerade nordöstra halvan är ek och ask domineranade i trädskiktet. Dessutom förekommer, förutom lite tall och gran, skogslönn, björk, asp och oxel samt även inslag av skogsalm längs gränsen i nordost.

Buskskiktet är bitvis mycket tätt och snårigt, bitvis av något öppnare karaktär. Förutom hassel, som ibland växer i typisk bukettform, förekommer bl a skogskornell, apel, enbuskar, rönn, hagtorn, nypon, slån, skogstry, olvon och brakved samt sly och ungträd av de olika trädslagen.

I fältskiktet är bl a vitsippa och ramslök bitvis vanligt förekommande. Här märks också bergsslok, darrgräs, St Pers nycklar, tvåblad, vit skogslilja, liljekonvalj, ormbär och bitvis mycket älgört.

Området, och då i första hand dess nordöstra halva, har en tilltalande lövskogskaraktär med ett rikt utvecklat träd- och buskskikt.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att den lövdominerade nordöstra halvan tillåts förbli lövskog med ett mångformigt, bitvis tätt och snårigt, bitvis något glesare buskskikt. Här bör eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av barrträd, främst gran och ungtall, så att lövdominansen bibehålls och lövskogskaraktären bevaras.

Efterhand som barrträdsinslaget ökar mot sydväst kan man, för att underlätta eventuellt bete, tänka sig att göra försiktiga buskröjningar och trädgallringar. Eventuella röjningsinsatser bör i möjligaste mån utföras i ängesstil där öppna gläntor omväxlar med dungar och vastar med träd- och buskvegetation. Området som helhet har en tilltalande, omväxlande karaktär med en mångformighet i både träd- och buskskikt. Det är angeläget att åtminstone den nordöstra halvan bevaras som buskrik lövskog och att omfattande röjnings- eller gallringsingrepp undviks i den delen.

6:3 Kyrkänget, HALL

Ek karta: Hall 6 I
Fastighet: Halls annex 1[1]
Areal: 1,3 ha

Beskrivning: Änget får betraktas som ett tallänge, då de centrala delarna helt domineras av grova, vackra tallar. Buskskiktet under tallarna, som är ganska glest, domineras av hassel i välvårdade buketter, särskilt i norra centrala delen där marken är småkullig. Utöver hassel märks ungtall, skogslönn, rönn och enstaka hagtornsbuskar. Fältskiktet domineras av samma torrängsflora som i södra delen (se nedan) med inslag av mer fuktkrävande växter som vårärt, liljekonvalj, spenört och inslag av vit skogslilja.

I västra delen och i östra hörnet har området en mer traditionell ängeskaraktär. Västra delen karaktäriseras av dungar med ungask och hassel, med smågläntor emellan. I dungarna märks inslag av enbuskar, ungbjörk, småtall och skogskornell. I östra hörnet där täta hasseldungar dominerar buskskiktet under glest stående askar, växer rikligt med vit skogslilja och vårärt. Här förekommer också bl a tvåblad, St Pers nycklar, ormbär, ängshaverrot, flockfibbla och jungfrulin allmänt.

Södra delen är en helt öppen, flack torräng med några klappade, relativt grova askar i sydosthörnet. Marken domineras av torrängsväxter med bl a solvända, älväxing, fältsippa och getväppling. Allmänt förekommer även gullviva, hjälmnycklar, klöverärt och vitsippa.

Längs ängets norra gräns växer mycket skogskornell och dessutom inslag av apel och brakved. Marken strax norr om änget är under igenväxning med bl a hassel, björk, ask, skogslönn och tall samt enbuskar och annan buskvegetation.

Änget är intressant främst genom det centrala talldominerade partiet, som saknar motstycke bland de hävdade ängarna på Gotland.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

6:4 Lövområde N och NV Kyrkänget, HALL

Ek karta: Hall 6 I
Fastighet: Halls annex 1[1]
Areal: 3,5 ha

Beskrivning: Området närmast norr och nordväst om kyrkänget utgörs av igenväxt lövmark med ett bitvis tätt buskskikt bestående av bl a hassel, skogskornell, ungträd av ek, ask, skogslönn och tall samt inslag av getapel, skogstry, rönn, hagtorn, oxbär och olvon.

I området rakt norr om det hävdade änget finns mycket tall, men även ett tätt sly- och buskskikt med bl a skogskornell, skogstry, getapel och rönn.

Den ostligaste delen växer igen med främst mycket hassel och en del andra buskar men också med ask, skogslönn, ungbjörk och tall samt enbuskar.

I fältskiktet märks bl a tvåblad, St Pers nycklar, hjälmnycklar, vit skogslilja, liljekonvalj och bitvis ganska mycket ramslök.

Åtgärdsförslag: Området i anslutning till och närmast gravfältet i nordväst röjs i ängesstil och hävdas tillsammans med den hävdade delen av änget.

Under förutsättning att framtida hävd kan garanteras kan även övriga delar av det igenvuxna lövområdet röjas i ängesstil. Där tall dominerar röjs området så att man erhåller ungefär samma karaktär som i den talldominerade delen av det hävdade änget. Där ek, ask och hassel dominerar friläggs ekar och askar i grupper med hassel i anslutning till dessa. Eftervård genom traditionell ängeshävd.

Genomgripande röjningar bör endast utföras under förutsättning att eftervård kan garanteras. Alternativt sparas den igenväxande delen av området som buskrik lövmark intill det hävdade kyrkänget.

I området utfördes landskapsvårdande röjningar vintern 1974/75.

7:1 Norderänget, L Häftings, HANGVAR

Ek karta: Hall 6 I
Fastighet: Häftings L 2[1]
Areal: ca 9 ha

Beskrivning: Betad ängesmark som har en tilltalande, omväxlande karaktär där öppnare, ängeslika partier varierar med tätare, igenväxande och delvis lundartade partier. Änget hävdades traditionellt senast 1923 och har sedan dess betats med får eller nöt. Brännfläckar vittnar om att här fortfarande görs en del röjnings- och gallringsinsatser.

Den tydligaste ängeskaraktären återfinns i områdets södra del, öster om brukningsvägen som går genom området från norr till söder. Genom änget rinner ett djupt nedskuret dike. Här, i södra delen, syns ännu ängeskaraktären genom att träd och buskar ofta växer i typiska ängesgrupper som omväxlar med öppna gläntor. I sydligaste delen finns också en storglänta. Änget omges delvis av lövvastar. Trädskiktet utgörs huvudsakligen av ek och ask. En del askar bär spår av klappning. Dessutom förekommer inslag av björk och oxel samt bitvis ganska mycket asp. Här och var växer en del tall. Inslaget av tall ökar mot norr.

I busskiktet förekommer, förutom mycket hassel, inslag av bl a apel, rönn, ungasp, oxbär, olvon och enbuskar. Bitvis finns också en del tynne i form av hagtorn, slån och nypon samt en del ungtall.

I fältskiktet märks vanliga beteståliga ängsväxter av vilka kan nämnas blåsippa, vitsippa, blodnäva, tjärblomster, backglim, ängsvädd, kirskål, ängskovall, vårbrodd och darrgräs. I dunklare partier växer en del ramslök.

Norrut ökar inslaget av tall och området har bitvis karaktär av igenväxande, tallblandad f d ängesmark. I fältskiktet tillkommer arter som getväppling, smultron, getrams, sårläka och nattyxne.

I nordost finns ett igenväxande parti med högväxande gräs som ej betas. Denna del kallas "kalvhagen" och har ett bitvis tätt buskskikt med hassel, enbuskar, nypon, hagtorn, rönn, apel, slån och oxbär. Trädskiktet utgörs av ask, ek, oxel och lite tall. I fältskiktet återfinns bl a blåklocka, liljekonvalj, tulkört och fältsippa.

Områdets västra del, väster om brukningsvägen, utgörs av en bred bård av lövvegetation innehållande bl a ek, ask, oxel, björk, asp, apel och hassel samt diverse sly och tynne. Denna del av området är bitvis tätare igenvuxen än området öster om brukningsvägen och har till stor del karaktär av hassellund. Även här finns dock några öppnare partier med smärre gläntor.

I sydöstra delen av bården, strax väster om brukningsvägen, finns ett bestånd av asp som innehåller flera grova träd med bohål.

Lövbårdens nordvästra del utgörs till stor del av en relativt tät, lummig hassellund med inslag av ek, ask, oxel, lite björk, tall,

apel, nypon, rönn och enbuskar. Inslaget av tall ökar västerut och tallen blir så småningom dominerande i trädskiktet.

I eller strax utanför området som helhet finns fornlämningar, bl a en liten skeppssättning i nordost.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att området även i framtiden hålls öppet på samma sätt som hittills, genom bete kombinerat med nödvändiga gallringsinsatser för betets skull. För att förhindra igenväxning är det också nödvändigt att de öppna gläntorna successivt röjs fria från uppväxande sly, tynne och invaderande barrträd. Vid eventuella gallrings- och röjningsingrepp sparas genomgående alla boträd.

Om möjlighet finns är det naturligtvis mycket önskvärt att någon del av området, lämpligen den södra, röjs i ängesstil och hävdas traditionellt med årlig fagning och slåtter. Hävdade ängar är sällsynta på denna del av Gotland.

Det igenväxande partiet i nordost röjs i ängesstil och hävdas genom bete. Det är också angeläget att den tilltalande och omväxlande karaktären bevaras genom att vissa partier helt skonas från röjnings- eller gallringsingrepp och även i framtiden tillåts förbli täta och delvis igenväxande. De lundartade partierna i väster bör sparas som hassellundar där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av barrträd, samt försiktig föryngring av hasselbeståndet genom inhuggning.

7:2 Kyrkebys, HANGVAR

Ek karta: Hangvar 7 I
Fastighet: Kyrkebys 1^{35}
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Betad, bitvis ängeslik hagmark med ett trädskikt av ofta gamla och kraftiga askar samt björk och ek. Träden växer ofta i grupper tillsammans med bl a hassel, hagtorn, rönn, apel och enbuskar. Dessutom förekommer i buskskiktet slån, nypon och brakved.

Mellan träd- och buskgrupperna finns en del smärre gläntor som dock är under igenväxning med busk- och slyvegetation. Mot vägen i nordväst ligger en större öppen betesslätt. I sydvästra delen finns en gammal brya som omges av träd- och buskvegetation.

I fältskiktet växer högt gräs tillsammans med bl a vitklöver, vänderot, blåklocka, älgört och diverse starr.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil genom att i första hand gläntorna röjs fria från tynne och annan buskvegetation. Därefter görs försiktiga gallringar i övrig buskvegetation och, där så behövs, även i trädskiktet. Hasseln föryngras genom att huggas in. Sträva efter att bevara ängeskaraktären med olikstora buskfria gläntor omväxlande med grupper av träd- och buskvegetation.

Spara träd och buskar i anslutning till bryan.

Eftervård genom ängeshävd alternativt måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

7:3 Änge NV Elinghems ödekyrka, HANGVAR

Naturvård, kulturvård
Bevarande

Ek karta: Elinghem 8 H
Fastighet: Bäcks 1:62
Areal: ca 2 ha

Beskrivning: Litet fint, flackt, hävdat änge med ett trädskikt av ek, ask, björk och enstaka tallar. I västra delen finns även inslag av apel. I buskskiktet förekommer framför allt hassel.

Träden och buskarna växer huvudsakligen samlade i större dungar eller i smågrupper. Ekar och tallar står ibland ensamma, men eken har oftast hasselstrumpa.

Mellan dungar och lövvastar ligger ett antal smärre slåtterglänter och ett par större storgläntor (braidsräum).

Änget är tämligen fuktigt, och här och var förekommer småvätar.

Änget är välhävdat och slåtter sker ända intill trädstammarna och inne i de större dungarna.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Möjligen kan unga askar klappas.

7:4 Betesmark N Elinghems ödekyrka, HANGVAR

Ek karta: Elinghem 8 H
Fastighet: Prästgården 1:1
Areal: ca 1 ha

Beskrivning: Flack betesmark med ett ekdominerat trädskikt med inslag av tall. Ekarna är lågvuxna men relativt vidkroniga. En hel del tynnesbuskar och sly börjar växa upp över hela området. I norra delen finns ett par vätar.

Åtgärdsförslag: Sly- och tynnesröjning. Måttligt bete.

7:5 Kyrkänget, Elinghem, HANGVAR

Ek karta: Elinghem 8 H
Fastighet: Kyrkogården 2:1
Areal: ca 1 ha

Beskrivning: Området närmast runt Elinghems ödekyrka är ett litet hasselrikt hävdat änge. Trädskiktet utgörs av grova, vackra ekar och askar, oftast med hasselstrumpa. Askarna bildar smärre grupper om 2-3 träd med hasselbuskage vid basen, medan eken växer mer eller mindre ensam. Mellan träden och trädgrupperna finns ett stort antal välväxta hasselbuskar. De träd- och buskfria gläntor som

finns är mycket små.

Utanför kyrkogårdsmuren finns igenväxande ängesmark med en del vackra hasselbuketter, ask, ek, björk och tall.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Hävden kan gärna utökas till att gälla även området strax utanför kyrkogårdsmuren.

Eventuella röjningsinsatser bör utföras i ängesstil så att olikstora öppna gläntor kommer att omväxla med grupper av träd och buskar. Spara hassel både som ensamstående buketter och som hasselstrumpor vid träden. Karaktären av hasselrikt änge bör bevaras.

7:6 Prästänget, Elinghem, HANGVAR

Ek karta: Elinghem 8 H
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 6,5 ha

Beskrivning: Tidigare hävdad ängesmark som övergått till betesmark. Området röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete 1974/75.

Tall, ek, ask och björk står glest spridda över området. Trädskiktet tätnar dock något mot kanterna i öster, söder och väster. I söder tillkommer i trädskiktet en del asp och oxel.

Buskskiktet är glest utvecklat och utgörs av glesa hasselbuskar, ungek, ungtall, slån, lite olvon och inslag av brakved i våtare partier. I nordvästra delen, vid skolan, finns ett hasselbestånd med relativt välväxta hasselbuketter tillsammans med några ekar, askar och tallar.

Ängets centrala del, i anslutning till diket, är fuktigt, medan södra delen och partier i norra delen har torrängsprägel.

I det tämligen triviala fältskiktet dominerar brudbröd, svartkämpar, jungfrulin och maskros. Allmänt förekommer dessutom vanliga ängsväxter som exempelvis getväppling, klasefibbla, ängsviol, St Pers nycklar, älväxing och bergsslok. I anslutning till diket tillkommer älgört, vänderot och korskovall. I ett parti i norra delen växer hjälmnycklar.

Åtgärdsförslag: Framtida hävd genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov. Låt gärna buskvegetation växa upp i anslutning till träden så att buskskiktet blir något tätare.

8:1 Kumble änge, LÄRBRO

Ek karta: Othem 9 K
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: ca 12 ha

Beskrivning: Området, som tidigare varit igenväxt ängesmark, röjdes vintern 1972/73 till fårbetesmark. Ek dominerar i trädskiktet framför ask och mer sparsamt förekommande asp, som i sydöstra delen bildar ett bestånd med höga, välväxta exemplar. En hel del grova ekar finns, framförallt i nordväst, där också löper några låga stenvastar. Bitvis, främst i västra delen, förekommer mycket tall. Hasselbuskar står spridda här och där över området. På några ställen finns också större, tätare dungar med hasselbuskar, ask och ek samt inslag av gran. I södra delen står ett glest bestånd av idegran.

Marken är täckt av stubbar efter röjningen. Vid besök i området i augusti 1974 fanns mycket rotskott över hela området, vilket visade att betning då ännu ej hade påbörjats.

Åtgärdsförslag: Fårbete kombinerat med röjningar av sly och eventuellt uppväxande tynne vid behov.

8:2 Hammarsänget, LÄRBRO

Ek karta: Kännungs 9 L
Fastighet: Hellvi annex 1[1] (Hellvi socken)
Areal: 11 ha, varav ca 5 ha hävdat änge

Beskrivning: Välhävdat, ekdominerat änge med stora flacka slätter kantade av vastar, dungar och grupper av träd och buskar. Den mosaikartade ängeskaraktären med smågläntor mellan spridda träd- och buskgrupper finns också representerad, även om de stora slätterna dominerar i detta relativt vidsträckta änge.

Förutom ek finns i trädskiktet en del ask samt enstaka björkar, oxlar och rönnar. En grov ängsbåns (tall) finns i södra delen.

Buskskiktet består främst av hassel med inslag av hagtorn och vildapel. Hasseln förekommer endast undantagsvis som fristående buketter. Däremot växer den rikligt tillsammans med träden i dungar och vastar.

Några relativt stora vätar finns i ängets norra del.

Västra delen är igenslyad och har karaktär av igenväxt ängesmark. Här växer bl a ask, ek (många grova träd), björk, gran och tall samt hassel och annan buskvegetation och diverse sly, tynne och ungträd.

Fältskiktet är frodigt och förhållandevis artrikt. Hjälmnycklar förekommer ymnigt tillsammans med björnloka och rödklöver. Allmänt förekommer en mängd ängsväxter varav endast nämns St Pers nycklar, fläckigt nyckelblomster, tvåblad, vit skogslilja (särskilt i dungar

i södra delen), nattyxne, gulvial, grässtjärnblomma, gulmåra, krissla, skogsklöver, backlök, underviol, ängssvingel, ängskavle, vitgröe, bergsslok. Sporadiskt förekommer korskovall, brudsporre, skogsknipprot, grönvit nattyxne och tusensköna. I den fuktiga, tuviga nordvästra delen påträffas rikligt med nattyxne tillsammans med brudsporre, vitpyrola, underviol, älgört, darrgräs och enstaka krutbrännare och flugblomster.

Det finns möjlighet att i framtiden utöka Hammarsänget att omfatta intilliggande fornlämningsområde med husgrunder, väster och sydväst om änget.

Även söder om änget finns ett ca 4 ha stort igenvuxet ängesområde (Prästgården 1[1]) med grova ekar, ask, björk, asp, gran, tall och ett bitvis tätt buskskikt med bl a hassel, rönn, hagtorn, brakved, apel, olvon, getapel och unggran.

Hammarsänget är mycket tilltalande till sin karaktär med praktfulla vidkroniga ekar och stora öppna gläntor.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd av det hävdade änget. Vid en eventuell uppröjning av den igenväxande västra fornlämningsrika delen tas sly och alla barrträd bort, med undantag för enstaka äldre tallar. Ek och ask lämnas kvar i grupper tillsammans med hassel.

En eventuell röjning bör göras i ängesstil så att man i första hand tar hänsyn till ängeskaraktären och inte röjer bort all vegetation på och i anslutning till fornlämningarna.

Det är väsentligt att eventuella röjningsinsatser i de igenväxande delarna endast utförs under förutsättning att eftervård genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter kan garanteras. I annat fall bör dessa delar tillåtas att utvecklas fritt till lövskog där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av främst unga barrträd. Tillsammans med det öppna hävdade änget bildar den igenväxande lövmarken en omväxlande lövskogsmiljö som ligger i en i övrigt barrskogsrik trakt. En sådan miljö utgör en god förutsättning för en variationsrik fågelfauna. Den igenväxande ängesmarken är dessutom värdefull som ängesbank för eventuella ängesröjningar i framtiden.

9:1 Ekebysänget, STENKYRKA

Ek karta: Elinghem 8_2^H
Fastighet: Kyrkebys 1
Areal: 1,9 ha

Beskrivning: Ekebysänget är ett tilltalande, relativt öppet, ekdominerat änge som röjdes ur något i trädskiktet för några år sedan. Marken är svagt fuktig, och här och var över markytan skjuter smärre stenblock i dagen.

Träd och buskar är ganska glest spridda och är ej alltid fördelade i grupper och dungar. I anslutning till ojämnheter i marken finns några dungar och smågrupper. Några gläntor finns i änget.

Förutom ek förekommer i trädskiktet ask, björk och tall. Ekarna, som är grova och välväxta, står i allmänhet ensamma, glest spridda över området.

Buskskiktet utgörs huvudsakligen av hassel, men även hagtorn, nypon, skogskornell och inslag av vildapel finns. Hasselbuskarna står ibland intill några träd, ofta askar, i smärre grupper, men lika ofta växer de i ensamstående buketter.

Änget är tämligen skuggigt och fältskiktet frodigt och högvuxet med mycket gräs. St Pers nycklar dominerar tillsammans med humleblomster, gullviva, ängskovall, smörblomma, ängshaverrot och älgört. (Den sistnämnda särskilt i södra delen.) Allmänt förekommer dessutom många ängsväxter varav kan nämnas bergsslok, vårärt, myskmadra, gulvial, underviol (i skuggan), tvåblad och i norra delen nattyxne och brudsporre.

En lövvast av ask och hassel intill en stenvast bildar gräns mot igenväxta ängesmarker i nordost.

I sydöstra delen, mot vägen, växer mycket älgört. Här finns också en gles dunge med flera gamla och ståtliga ekar.

Vid infarten till änget, strax väster om änget, ligger en stor kämpgrav (husgrund från järnåldern).

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Slyröjning bör göras i södra delen. Även i sydöstra delen kan man slyröja, varefter denna del slås ända fram till åkern i sydost. På så sätt skulle änget mycket lättare uppfattas från vägen.

9:2 Salmbärshagen och ekskogen N och O Ekebysänget, STENKYRKA

Ek karta: Elinghem 8_2^H
Fastighet: Kyrkebys 1
Areal: 13 ha

Beskrivning: Området öster om och närmast norr om Ekebysänget utgörs av ett ca 3 ha stort igenvuxet ängesområde där man ännu tydligt kan ana den tidigare ängeskaraktären. Grova ståtliga ekar,

ask, björk, någon enstaka vacker lundalm och tall utgör trädskiktet.

Hassel dominerar buskskiktet. Förutom en del sly och tynne förekommer även en hel del unggran och skogskornell. Det stora inslaget av hassel bidrager starkt till områdets karaktär som bitvis är mer eller mindre lundartad.

Nord-nordväst om detta igenväxta ängesområde vidtar ett ca 10 ha stort lövskogsområde som präglas av glest stående, gamla grova och vackra ekar. (I en reservatsansökan till länsstyrelsen 1975 har antalet ekar i området som helhet - inklusive Ekebysänget - uppskattats till ca 2000. Ungefär 500 av dessa har betecknats som stora ekar med en brösthöjdsdiameter på 60 cm och däröver, medan resterande 1500 ekar utgörs av träd i full höjd med diameter mindre än 60 cm.)

Förutom ek förekommer i trädskiktet ett stort inslag av både tall och gran samt ask, björk, lite oxel och i fuktigare partier asp.

I buskskiktet växer, förutom hassel, bl a apel, skogskornell, hagtorn, nypon, rönn, olvon, brakved och enstaka idegranar samt sly och ungträd av ask, ek, hassel och inte minst gran. Granen är under invandring och i området växer relativt mycket unggran. Marken är mestadels ganska fuktig och bitvis växer mycket älgört. Bland gräsen märks bl a lundgröe och bergsslok. Bitvis förekommer mycket kransmossa. Tyvärr har inom området tre kalhyggen tagits upp där alla träd och buskar, med undantag för de största ekarna, har röjts bort.

Det största kalhygget ligger i nordost. Det är planterat med gran som nu har nått en höjd på 75 - 150 cm. Granplanteringen under det gamla ekbeståndet torde i framtiden omöjliggöra föryngringen av både ek och andra lövträd.

I sydväst ligger ytterligare ett granplanterat hygge som är något yngre. Inom området finns dessutom ett relativt nyupptaget hygge som planterades våren 1976. Här ligger avsågade men ej tillvaratagna träd tillsammans med grenar och ris.

Området som helhet, inklusive Ekebysänget, är ca 15 ha stort och torde utgöra ett av Gotlands största sammanhängande ekbestånd.

<u>Åtgärdsförslag</u>: Det ca 3 ha stora ängeslika området närmast norr och öster om det hävdade Ekebysänget bör få förbli ädellövträdsdominerad lövskogslund. För att gynna utvecklingen av lövträd bör alla barrträd, främst unggran, röjas bort och hållas efter genom kontinuerliga röjningar. En del vackra tallar kan dock sparas. Om möjligheter till hävd ges, och förutsatt att traditionell ängeshävd följer, kan i framtiden delar av detta område röjas till änge och hävdas tillsammans med det nu hävdade Ekebysänget.

Det 10 ha stora området nord-nordväst om Ekebysänget bör tillåtas att förbli ädellövskog präglad av de glest stående, gamla och grova ekarna som ger hela området dess karaktär och charm.

I hela detta område behövs i så fall en omfattande röjning av barrträd där bestånden av gran, både unggran och äldre gran, och tall gallras kraftigt. En del äldre vackra tallar bör dock sparas då de utgör tilltalande anblickar i lövskogen. I framtiden hålls sedan barrträden efter genom kontinuerliga röjningar. Inga fler planteringar av barrträd bör ske och de redan planterade granarna tas bort.

Området sköts sedan som ekpräglad lövskog, varvid stor hänsyn tas till ekbeståndet och dess föryngring.

Exakt hur de olika delarna av området - upptagna hyggen respektive igenväxande lövskog med barrträdsinslag - skall skötas, måste bli föremål för en noggrannare undersökning.

Möjligen kan det vara lämpligt att hyggena även i framtiden hålls relativt öppna men att man där sörjer för en lämplig föryngring av bådade träd- och buskskikt. Eventuellt kan något hygge hållas öppet genom bete, dock inte förrän man har fått upp ett buskskikt med hassel och andra buskar.

De tätare, igenväxande lövskogspartierna bör skötas som lövskog med efterhållande av barrträd. Lövskogsskötseln bör ha som mål att gynna ekbeståndet.

Det är mycket angeläget att detta område inte tillåts utvecklas till blandskog med dominans av barrträd, bl a i form av granplanteringar insprängda i ekbeståndet.

9:3 Skolänget vid muséet, STENKYRKA

Ek karta: Stenkyrka 8 G_1
Fastighet: Prästgården 1
Areal: 0,7 ha

Beskrivning: Litet hävdat änge med en öppen storglänta i norra delen. En praktfull, vidkronig ek står i gläntan.

Centrala delen av änget är svagt kuperad och bevuxen med några grova ekar, unga askar, björkar och hasselbuskar. Den flacka sydvästra delen av änget är en öppen glänta med enstaka ungaskar och taniga hasselbuskar, avgränsad från övriga änget av ett grunt dike och en björkvast. I västra hörnet har det vuxit upp en del sly. Ut mot vägen begränsas änget av en tunn vast med några klappade askar och hassel.

I sydväst gränsar änget till igenvuxen, tät lövskog.

Hassel dominerar i buskskiktet där även märks apel, oxel, rönn, hagtorn, ungbjörk och inslag av berberis.

I fältskiktet märks vanliga ängsväxter som exempelvis blodnäva, solvända, tjärblomster, midsommarblomster och St Pers nycklar. I skuggigare partier förekommer skuggväxter som sårläka, lundviol, humleblomster, nejlikrot och tvåblad.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Änget är i behov av en försiktig utglesning. Hasslarna behöver huggas in. Unga askar kan gärna klappas.

9:4 Kulbjershagen, SV Skolänget, STENKYRKA

Ek karta: Stenkyrka 8 G
Fastighet: Prästgården 1 1
Areal: 9,0 ha

Beskrivning: Igenväxt ängesmark som övergått till lövskogslund.

Marken är svagt kuperad. Eken dominerar i trädskiktet, men där växer också gott om ask och björk samt spridda tallar och inslag av oxel. Täta hasselbestånd samt hagtorn, skogskornell och apel är det man främst lägger märke till i buskskiktet. En del sly finns också. Genom området går ett par lättframkomliga stigar.

Åtgärdsförslag: Området lämnas orört för att få utvecklas vidare som slutet lövskogsbestånd. Förekommande barrträd kan eventuellt gallras ur området.

Området finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

9:5 Stenstugu, STENKYRKA

Ek karta: Stenkyrka 8 G
Fastighet: Stenstugu 1 13
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Överlag tätt igenväxt betad lövmark med ett tätt buskskikt av huvudsakligen hassel, hagtorn och slån samt sly och ungträd av ek, ask, björk och lite oxel. Dessutom förekommer inslag av nypon, olvon, rönn och enbuskar.

Trädskiktet utgörs av ek som ofta är smal och högväxande samt björk, ask och inslag av tall. En och annan grövre ek finns också inom området.

I fältskiktet, som är gräsdominerat, märks bl a en hel del kamäxing och brudbröd.

Åtgärdsförslag: Området röjs till betesmark i ängesstil på så sätt att olikstora gläntor kommer att omväxla med grupper av träd- och buskvegetation. Spara alla äldre ekar. Lämna också gärna en lövvast runt området.

Eftervård genom bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov.

9:6 Kvie, STENKYRKA

Ek karta: Stenkyrka 8 G
Fastighet: Kvie 16
Areal: 4,5 ha

Beskrivning: Tilltalande ängesmark som numera hålls någorlunda öppen genom bete. Betesdjuren förmår dock inte att hålla området fritt från invandrande busk- och ungträdsvegetation.

Gamla vidkroniga, vackra ekar sätter sin prägel på hela området. Dessutom förekommer i trädskiktet ask, björk och inslag av tall samt lite gran i öster. Genom områdets västra del går en brukningsväg i nord-sydlig riktning.

Området har till stora delar en karaktäristisk ängeskaraktär genom att träd och buskar mestadels växer i grupper och dungar. Mellan dessa grupper av träd och buskar kan man se de tidigare slåtterglänterna, tack vare att området sedan länge har betats. I söder finns en stor öppen betesslätt. Glänterna håller dock på att växa igen med diverse buskvegetation som hassel, hagtorn, nypon, slån och ungbjörk. Framförallt områdets östra del är under stark igenväxning.

Hassel dominerar buskskiktet och växer ofta i typiska, vackra buketter. Bitvis bildar hasselbuketterna större bestånd. Förutom hassel förekommer hagtorn, nypon och slån samt dessutom apel och inslag av enbuskar, olvon, rönn och brakved. Ungträd av ek, ask och framförallt björk är också vanligt förekommande. Här och var växer också någon ung oxel.

Fältskiktet är gräsdominerat. Bitvis förekommer stora mängder vitsippor.

Området som helhet har en mycket tilltalande ängeskaraktär där de gamla vackra ekarna utgör ett dominerande inslag.

Åtgärdsförslag: Ungträd, tynne och annan buskvegetation röjs bort från de tidigare öppna glänterna. Hasselbestånden glesas ut och där så behövs föryngras hasselbuketterna genom att huggas in. All förekommande gran tas bort liksom ungtall. Äldre tallar kan dock gärna sparas. Därefter görs en mycket försiktig gallring i trädskiktet så att ängeskaraktären bevaras med grupper av träd- och buskvegetation omväxlande med de framröjda träd- och buskfria glänterna.

Alla gamla ekar sparas genomgående och får utgöra stommen vid ängesröjningen. Försök att bevara den sammansättning och uppbyggnad av träd- och buskskikt som området redan har.

Eftervård genom måttligt bete kombinerat med successiv röjning av uppväxande sly och tynne samt gärna också grovfagning av grövre kvistar och grenar vid behov.

9:7 Hagänget, Niome, STENKYRKA

Ek karta: Stenkyrka 8 G
Fastighet: Niome 1^{29}
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: Större delen av området är igenväxt. Vintern 1973/74 och 1974/75 röjdes dock ca 1/3 av området i nordvästra delen, i ängesstil. Denna del hävdas nu traditionellt med årlig fagning och slåtter.

Trädskiktet utgörs här av nyklappad ask, späda björkar, enstaka tallar, några idegranar och en stor ek vid vägen i norr. Hassel växer tillsammans med ask i små grupper med gläntor emellan.

I den igenväxta delen utgörs trädskiktet främst av ask, björk och bitvis mycket tall. Dessutom förekommer inslag av ungek, rönn, gran, oxel och apel. I södra delen står en äldre ek och i norra delen finns några små idegranar, varav en är ovanligt låg och vid. I östra hörnet växer ett bestånd med huvudsakligen gran och tall.

Buskskiktet är bitvis tätt och utgörs främst av hassel och asksly samt inslag av enbuskar.

Åtgärdsförslag: Områdets igenvuxna del röjs till änge på samma sätt som redan har påbörjats i nordväst. Gläntor av olika storlek öppnas genom att sly och ungträd röjs bort. Varierande med de öppna gläntorna lämnas träd och buskar i dungar och vastar. Hassel sparas i anslutning till träd och kan även bilda egna dungar.

Ungek sparas, där så är lämpligt, för att tillåtas att utvecklas vidare. All gran gallras bort utom möjligen i gran-tallbeståndet i östra hörnet. Idegranarna sparas genomgående. Ungtall röjs bort, men några äldre, vackra tallar kan gärna sparas.

Unga askar klappas. Där så är möjligt lämnas en lövvast av träd och buskar som skydd runt änget.

Framtida skötsel helst genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter på det sätt som nu sker i den ängesröjda nordvästra delen. Eventuellt kan hävden kombineras med måttligt bete.

9:8 Smissäng, Kyrkebys, STENKYRKA

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Kyrkebys 1^{2}
Areal: 2,4 ha

Beskrivning: Fårbetat område, där man dock ännu kan skönja en viss ängeskaraktär. Några grova, vackra ekar växer tillsammans med ask, tall, björk och enstaka granar. Askarna är mestadels unga och spensliga. Hassel finns också och växer relativt tätt framför allt i den centrala delen. Några av hasslarna har kvar den typiska vasformen.

I områdets centrala och västra delar förekommer bitvis ganska mycket unggran i de tidigare gläntorna. Här och var finns även inslag av enbuskar.

I sydöstra delen ligger en stor glänta som ännu slås. I dungarna som omger gläntan växer ask, ek, vildapel och hassel samt en del sly och småtynne.

En del gamla och pampiga ekar finns i området och i sydöstra delen växer också någon planta av idegran.

Mot åkern i öster finns en gles lövvast.

Åtgärdsförslag: Gran, unggran, sly och tynne röjs bort. Försiktig hasselgallring och inhuggning. Träd som står och trängs med de grova ekarna gallras bort. Taniga ungbjörkar fälls. Spara träd med bohål och andra gamla träd, lämpliga som boträd. Fortsatt öppethållande genom bete och successiva slyröjningar.

9:9 Ringvide, STENKYRKA

Ek karta: Stenkyrka 8 G
Fastighet: Ringvide 1^{33}, 1^{44}, 1^{45}
Areal: 1,5 ha

Beskrivning: Området utgörs av till största delen betad ängesmark med både större och mindre gläntor.

Trädskiktet domineras av ek och ask, men dessutom förekommer inslag av björk och oxel.

Hasseln, som växer i ofta glesa buketter över hela området, dominerar buskskiktet som i övrigt innehåller bl a apel, hagtorn, nypon och rönn.

Även om gläntorna ibland är under igenväxning anar man tydligt ängeskaraktären med lövdungar och lövvastar omväxlande med öppnare gläntor. Tack vare betet och en del utförda röjningsarbeten har området en mestadels relativt öppen karaktär. I områdets nordligaste del ligger ett ca 0,2 ha stort slåtterhävdat änge, Äskhagänget, med gles buskvegetation där hasseln är endast sällsynt förekommande. Förutom de tidigare nämnda träden och buskarna växer här några enbuskar och ett par små tallar.

I nordvästra delen av området finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd i det lilla hävdade partiet i norr. Fortsatt öppethållande genom måttligt bete, eller ännu hellre genom traditionell ängeshävd, i övriga delar av området. I buskskiktet kan en försiktig röjning göras där de forna slåtterglänterna röjs fria från tynne och sly. Omväxlande med gläntorna sparas träd och buskar i lummiga dungar och vastar så att områdets ängeskaraktär bevaras.

Eftervård genom bete kombineras lämpligen med successiva röjningar av uppväxande tynne och sly för att hålla gläntorna öppna.

9:10 Betat änge S Lauhage, STENKYRKA

Ek karta: Stenkyrka 8 G
Fastighet: Lauhage 1^2
Areal: 1,9 ha

Beskrivning: Tilltalande betad ängesmark där man trots en viss igenväxning tydligt ser den forna ängeskaraktären. Även om de tidigare slåtterglänterna, exempelvis i norra delen av området, till en del är under igenväxning med bl a hagtorn, nypon och ungapel, har området i stort ännu kvar sin ängeskaraktär. Träd och buskar växer mestadels i dungar och vastar. Omväxlande med dessa lövpartier finns olikstora öppna gläntor vilka ibland är mer eller mindre rektangulära. Centralt i änget ligger en storglänta. I trädskiktet, som utgörs av ek, ask och björk, märks en del grova och välväxta ekar.

Förutom de nämnda buskarna förekommer i buskskiktet naturligtvis hassel som växer både i fristående buketter och tillsammans med träden samt inslag av enbuskar.

Änget som helhet har en tilltalande ängeskaraktär som man bör sträva efter att bevara.

Åtgärdsförslag: För att förhindra fortsatt igenväxning är det önskvärt att de forna slåtterglänterna röjs fria från invaderande tynne. En eventuell röjning bör utföras med största försiktighet och begränsas till de igenväxande gläntorna. Några partier med tät buskvegetation kan gärna sparas då dessa ofta utgör omtyckta tillhåll för diverse småfåglar. Omväxlande med de friröjda gläntorna sparas lövvegetationen i lummiga dungar och vastar i ängesstil.

Eftervård genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov för att hålla gläntorna öppna eller ännu hellre genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter.

9:11 Ängesmark 800 m SO Lauhage, STENKYRKA

Ek karta: Stenkyrka 8 G
Fastighet: Lauhage 1^2, Niome 1^{32}
Areal: 6,5 ha, varav drygt 5 ha betad ängesmark

Beskrivning: Området delas i en nordlig och en sydlig del av en kanal. Delen norr om kanalen, drygt 2 ha, utgörs av igenväxt lövmark med ett trädskikt av ek, ask, björk och inslag av alm. Buskskiktet är under igenväxning med sly och ungträd av de ingående trädslagen samt hassel, apel och diverse tynne. Högt gräs täcker marken och bitvis växer mycket älgört.

Området söder om kanalen utgörs av ett drygt 5 ha stort ängesområde som hålls öppet genom bete. På många ställen ser man ännu tydligt den forna ängeskaraktären genom att de öppna betade f d slåtterglänterna omväxlar med dungar och vastar av lövvegetation i ängesstil.

Ek, varav en del gamla grova, knotiga och vackra träd och ask domi-

nerar trädskiktet. Dessutom förekommer lite oxel och björk samt inslag av tall.

Hassel, ofta i bukettform, förekommer i buskskiktet tillsammans med bl a apel, hagtorn, nypon och enbuskar. Hasseln växer både tillsammans med träden och i ensamstående buketter.

Området är bitvis småkuperat och tack vare betet har igenväxningen hindrats och området har en mestadels öppen och tilltalande karaktär.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande som hittills genom bete i delen söder om kanalen.

Den igenväxande delen norr om kanalen tillåts antingen förbli igenväxt lövmark eller röjs försiktigt till änge och eftervårdas genom ängeshävd eller bete. En eventuell röjning bör endast utföras under förutsättning att någon form av eftervård kan garanteras. Även som igenväxt lövmark har området sitt givna värde genom att det bidrager till en omväxlande miljö.

10:1 Röjd ängesmark, Nygranne, LUMMELUNDA

Ek karta: Björkume 8_2F
Fastighet: Nygranne 1
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Området har tidigare varit igenvuxet men röjdes som beredskapsarbete vintern 1973/74.

Det karaktäriseras till stora delar av grova, praktfulla ekar som växer spridda över området. I den sydvästra kilen står en del stora oxlar. Oxel förekommer också på andra ställen inom området, ofta representerad av stora träd. Även ask finns och vid vägen i sydost växer klappade askar.

Områdets centrala delar är, åtminstone tidvis, fuktiga och innehåller en del ungbjörk och älgörtsbestånd. Apel förekommer med spridda exemplar och i östra delen, mot vägen, växer några unga idegranar. I norra och nordvästra delarna växer glesa bestånd av tall tillsammans med enbuskar.

I fältskiktet märks bl a ramslök och bitvis ganska mycket älgört och örnbräken.

Sedan området röjdes har en hel del stubbskott, tynnesbuskar och asksly vuxit upp och täcker nu delar av den röjda ytan tillsammans med nypon- och slånbuskar.

Åtgärdsförslag: Eftervårdande röjning av sly, tynne, älgört och diverse uppväxande buskar och stubbskott över hela området är nödvändig om inte området åter skall växa igen. Hasselbuskar som har börjat spira sedan röjningen 1973/74 sparas. Ingen avverkning i trädskiktet. Bestånden av tall i områdets norra och nordvästra delar sparas således tillsammans med enbuskarna. Likaså sparas de unga idegranarna i östra delen.

Eftervård genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov för att förhindra att området åter växer igen.

10:2 Nygranne, LUMMELUNDA

Ek karta: Björkume 8_2F, Lummelunda 9 F
Fastighet: Nygranne 1
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Tät, lummig igenväxt ängesmark med mycket hassel som i norra delen ibland växer i långa vastar. I övrigt förekommer hassel både i dungar och som fristående buketter.

Trädskiktet utgörs av ek och ask samt inslag av björk. En del av ekarna är grova och välväxta och askarna bär ofta spår av tidigare klappning.

Buskskiktet, som förutom hassel innehåller bl a hagtorn, apel och lite nypon, är bitvis mycket tätt. Här och var finns dock antyd-

ningar till smärre gläntor. Runt delar av området växer täta lövvastar.

I fältskiktet växer framför allt stora mängder ramslök.

Sydöstra hörnet är öppnare till sin karaktär och marken är här gräsbevuxen. Här ligger en brya och intill den står en vidkronig sammanvuxen ek-oxel.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil genom att olikstora gläntor röjs fria från tynne och annan buskvegetation. I första hand röjs tidigare gläntor fram i den mån dessa ännu kan urskiljas. Därefter görs en försiktig gallring i träd- och buskvegetationen så att dungar och vastar med lövvegetation kommer att omväxla med de framröjda gläntorna i ängesstil. Askarna klappas där så är lämpligt.

Spara alla grova ekar, som exempelvis ek-oxeln i sydost, liksom också förekommande boträd. Sträva efter att bevara områdets lummiga karaktär genom att på lämpliga ställen lämna större dungar med tät buskvegetation. Detta är till fördel även för småfågelförekomsten. Spara också lövvasten som löper från ängets nordvästra hörn, längs ägogränsen i riktning mot nordväst, till landsvägen. Där det är möjligt sparas en lövvast runt området. Eftervård antingen genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov eller, ännu hellre, genom traditionell ängeshävd med årlig slåtter.

10:3 Kyrkänget, LUMMELUNDA

Ek karta: Björkume 8 F, Lummelunda 9 F
Fastighet: Lummelunda annex 11
Areal: 2,8 ha hävdat änge samt 5 ha igenväxta marker

Beskrivning: Hävdat flackt änge med ask som dominerande trädslag. Askarna är genomgående nyklappade. De relativt få glest stående ekar som växer här höjer sig markant över de låga askarna. I ängets norra del finns en del grövre ekar. Här förekommer även inslag av alm. I västra delen, öster om kyrkan, nära kyrkogårdsmuren, växer några små skogslönnar. Enstaka skogslönnar förekommer även på andra ställen i änget.

Askarna växer till övervägande del i smågrupper om 3-4 träd med glesa hasselstrumpor vid basen.

Hassel förekommer även som fristående buketter. Förutom hassel märks bland buskarna även hagtorn, nypon, unglönn och inslag av rönn. På sina ställen påträffas vildapel, särskilt i de tätare dungarna längs östra gränsen. Dessa dungar består i övrigt av hassel och ungask.

Den västra kilen, alldeles norr om kyrkan, är en helt öppen yta.

Längs gränsen mot åkern i sydost löper en lövvast som är flera rader bred och på så sätt ger ett tätare intryck. Lövvasten byggs

upp av främst ask och hassel, men även björk, ungek, rönn, apel och unglönn ingår.

Fältskiktet är tämligen frodigt och bitvis högvuxet med riklig förekomst av bl a hundkex, hundäxing, ängshavre, ängsgröe, midsommarblomster, rödklöver och ställvis St Pers nycklar. I nordvästra delen växer mycket ramslök i dungarna. I övrigt kan nämnas nattyxne, sårläka och kråkvicker. Enstaka exemplar av vit skogslilja påträffas också. Storgläntan i centrala, norra delen har torrängsprägel med solvända, brudbröd, tjärblomster och svartkämpar.

Öster och nordost om det hävdade änget ligger ca 5 ha igenväxta lövmarker med bitvis täta hasselbestånd, ask och ek som dominerande inslag. Området innehåller en del gamla ekar och är bitvis försumpat. Dessa igenväxta marker är av värde för fågellivet. Inslaget av tall ökar mot nordost för att efter hand bli domineranде i trädskiktet.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig traditionell ängeshävd i änget. I ängets sydligaste del finns ett litet igenväxt parti (0,2 ha) som eventuellt kan röjas upp och hävdas tillsammans med det övriga änget.

I det igenväxta lövområdet, öster och nordost om Kyrkänget, är det angeläget att inga omfattande röjningar görs. Ur ornitologisk synpunkt är främst de försumpade områdena värdefulla.

Området är värdefullt som reservmark för Kyrkänget, och i framtiden kan delar av området behöva tas i anspråk för förnyelse av Kyrkänget.

10:4 Ellstädaränget, LUMMELUNDA

Ek karta: Björkume 8 F, Stenkyrka 8 G, Lummelunda 9 F
Fastighet: Lummelunda annex 1[1]
Areal: ca 17 ha

Beskrivning: (Området finns representerat i den botaniska delen av naturinventeringen 1974 varifrån beskrivningen huvudsakligen är hämtad.)

Denna lövskog tillhör de största och mest igenvuxna i inventeringen. Ek och ask är dominerande trädslag. Ekarna är av medelstorlek men enstaka jättar med breda kronor finns. Många gamla träd med bohål finns inom området. Asken dominerar som sly, tillsammans med hassel. Björk förekommer även, den är ovanligt talrik i vuxna dimensioner. I skogen finns flera lövkärr med asp som talrikaste träd.

Det är synnerligen snårigt på många håll men ej oframkomligt, och de många kärrytorna ger ett intryck av urskog. Märkligt är, att i dessa finns åtskilliga tuvor av björnmossa. Andra indikatorer på ett pH-surt underlag, ovanliga i lövskogen, är lingon och Pyrola-arter. Överhuvudtaget är mossrikedomen stor, detta gäller inte

enbart de vanliga stjärnmossorna och kransmossan. Hagtorn förekommer tämligen rikligt, i mindre utsträckning också enbuskar, apel, olvon och oxel. Graden av slutenhet är genomgående mycket hög, och inga rester av gamla braidsräm kan urskiljas, endast ett par igenvuxna körstigar minner om det forna ängesbruket.

I den sydvästra kilen finns fornlämningar, bl a i form av en stor kämpgrav.

Området hyser ett ovanligt rikt häckfågelliv.

Åtgärdsförslag: Området har erhållit klass II i den ornitologiska och klass I i den botaniska delen av naturinventeringen 1974. I den botaniska inventeringen framhålls det att Ellstädaränget är av stort botaniskt intresse genom sin storlek, höga grad av igenväxning och som lokal för i denna biotop ovanliga växter.

Vidare framhålls det att det med hänsyn till ovanstående är synnerligen önskvärt, att objektet i så liten grad som möjligt utsätts för påverkan i form av röjning, betning, avverkning eller överföring till barrskog. Dessa önskemål sammanfaller även med de ornitologiska intressena. Objektet utgör ett av de absolut angelägnaste naturvårdsobjekten bland gotländska lövmarker. Här finns goda förutsättningar att skapa en urskogsbetonad gotländsk lövskog.

10:5 Hävdat änge, Lundbjärs, LUMMELUNDA

Ek karta: Lummelunda 9^{F}
Fastighet: Lundbjärs 1^{31}
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Litet änge som ligger i direkt anslutning till gården. Marken är svagt småkullig och i södra delen ligger en husgrund och en samling relativt grova block. Ca 50 m från vägen finns en forngrav som grävdes ut i början på 1900-talet.

Ek, alm och ask bildar ett glest trädskikt. Askarna och almarna står i smärre grupper, oftast två och två, tillsammans med hassel. Ekarna står däremot ensamma. En grov, vidkronig ek står i norra delen med 3-4 m till närmaste hasselbuske. Askarna är tämligen nyklappade.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

10:6 Röjd lövmark, Lundbjärs, LUMMELUNDA

Ek karta: Lummelunda 9_{2}^{F}
Fastighet: Lundbjärs 1
Areal: 8,8 ha

Beskrivning: Området röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete vintern 1973/74. Sedan dess har tyvärr en hel del askskott och slyvegetation vuxit upp.

Trädvegetationen är mestadels relativt jämnt utspridd eller växer i glesa dungar och utgörs till största delen av ask, ek och björk. Ekarna är mestadels unga, men här och var finns inslag av äldre, välväxta, vidkroniga exemplar. I buskskiktet dominerar hassel. På några ställen finns antydan till större öppna gläntor.

Bitvis är marken våt med större inslag av björk och älgörtsbestånd.

I områdets västra och nordvästra delar tillkommer en del tall och några enstaka idegransplantor.

På många ställen ligger högar av ris och ved ännu kvar efter röjningen.

Åtgärdsförslag: Området är i behov av en eftervårdande röjning av uppväxande stubbskott, asksly och annan slyvegetation. I samband med en eftervårdande röjning bör även riset brännas och veden tas om hand.

Eftervård genom bete kombinerat med successiv röjning av uppväxande tynne och slyvegetation.

10:7 Överstekvarn, LUMMELUNDA

Ek karta: Lummelunda 9 F_{21}
Fastighet: Överstekvarn 1
Areal: ca 4 ha

Beskrivning: Största delen av detta lövområde utgörs av en lummig park som innehåller många olika lövträd varav ett flertal är gamla och högväxta. På många trädstammar växer murgröna. Området har en tilltalande, ej alltför parklik karaktär. Genom områdets norra del rinner en bäck från Lummelundagrottorna mot nordväst ut i havet. Bitvis rinner bäcken fram i flera fåror. I bäcken, som innehåller ett antal byggda fördämningar, finns laxöring vilken också går upp för att leka här. I anslutning till bäcken växer en bitvis lummig lövvegetation bestående av både buskar och träd, bl a mycket kraftiga och högväxta klibbalar.

Lövvegetationen i området som helhet är mycket varierande. Gamla och högväxta askar dominerar tillsammans med ek samt hassel som ofta växer i form av mycket kraftiga buketter. Lövvegetationen i övrigt utgörs av skogslönn, lundalm, skogslind, klibbal, kastanje, oxel, asp, pil, poppel, silverpoppel, rönnoxel, apel, lite björk samt inslag av valnöt och lärkträd. Dessutom förekommer rönn, hägg, sälg, skogskornell, nypon, olvon, hagtorn och någon tuja. Hagtornsbuskarna är ibland kraftiga och trädformade. I parken växer dessutom en del enbuskar och en och annan idegran. I områdets nordvästra del, närmare havet, förekommer en hel del tall.

Under vårmånaderna växer enorma mängder ramslök i parken. Ramslöken bildar då en vit heltäckande matta och sprider sin lökdoft till omgivningen. Främst i nordvästra delen av området finns bitvis mycket blåsippor och vitsippor.

Delar av området söder om bäcken fagas och slås årligen och här omväxlar lövvegetationen med olikstora öppna gläntor.

Området är bl a ornitologiskt värdefullt. Den ständigt öppna bäcken med omgivande lövvegetation är en viktig del av området som helhet. Här övervintrar årligen flera strömstarar. De gamla lövträden i parken innehåller ofta bohål och kattuggla har flera gånger häckat här.

Åtgärdsförslag: Fortsatt skötsel som hittills genom nödvändiga gallringsingrepp kombinerat med viss fagning och slåtter. Gamla träd och träd med bohål bör som hittills sparas. Vidare är det angeläget att vegetationen i anslutning till bäckfårorna även i framtiden tillåts förbli lummig och bitvis tät.

11:1 Tomthagen, Pajse, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Pajse 1 5
Areal: ca 25 ha, varav ungefär 1/5 utgörs av ängesmarker

Beskrivning: Stort, betat område som utgörs delvis av helt öppna betesmarker, delvis av tallskog med lövträdsinslag och delvis av ängesmarker. Hela området beskrivs som en enhet, men det är i första hand ängesmarkerna som är aktuella för röjningsingrepp.

Områdets sydvästra delar, ca 7 ha, består huvudsakligen av helt öppna betesmarker. Delar av dessa är dock under igenväxning med busk-, sly- och tynnesvegetation.

Områdets ytterområden, både i nordväst, norr, nordost och öster, består av blandskog där tall är dominerande trädslag, dock ofta med lövinslag i form av bl a ungask, ungbjörk, lite ungek, apel, hassel, hagtorn och slån samt även äldre träd av ask, björk och ek. I våtare partier, bl a i de nordöstra delarna, växer en hel del asp - både ungasp och äldre asp. Delar av ytterområdena, främst i väster, är mycket tätt igenvuxna med ett buskskikt av sly och diverse tynne.

Objektets centrala och sydöstra delar utgörs av ängesmarker där man ännu tydligt kan se ängeskaraktären. Trädskiktet består av ek, ask och en del björk. Dessutom tillkommer en del tall i kantområdena. Asp förekommer i våtare partier och utspritt i området växer en hel del apel, varav många gamla, vackra exemplar. Hasselbuskarna är ofta välväxta med typisk bukettform. Ängeskaraktären framträder på flera ställen i form av träd- och buskdungar, vastar och olikstora slåtterglänter. Slåtterglänterna är ännu relativt öppna, men på många ställen är sly och tynne under invandring. En brya minner om tidigare ängeshävd.

Åtgärdsförslag: I första hand bör man röja upp de lövrika partierna i områdets centrala och sydöstra delar där ängeskaraktären ännu är fullt synlig. Dessa delar röjs i ängesstil genom att sly, tynne och ungträd tas bort från de tidigare slåtterglänterna. Därefter ser man i vilken utsträckning trädskiktet behöver gallras. Barrträd, med undantag för en del vackra tallar, bör tas bort från själva lövängspartierna. Vid trädgallringen sparas genomgående gamla ekar och askar samt träd med bohål och andra träd lämpliga som boträd. Man bör sträva efter att bevara fördelningen av lummiga dungar och vastar omväxlande med olikstora gläntor som bör vara fria från sly och tynne. Hasseln gallras där så behövs.

I den omgivande talldominerade blandskogen kan eventuellt en röjning av sly, tynne och ungträd göras för att underlätta betet. Viss gallring i tallbeståndet. Bevara lövträdsinslaget i tallskogen genom att spara äldre lövträd och hasselbuskar samt en del yngre träd för föryngring.

I de västra och sydvästra delarna kan vissa delar av de öppna betesmarkerna, vilka delvis är under igenväxning, röjas på sly och tynne.

Eventuella röjningsingrepp bör endast utföras under förutsättning att eftervård genom t ex bete kan garanteras och i första hand röjs då ängesmarkerna i de centrala och sydöstra delarna.

Vid en eventuell röjning är det vidare önskvärt att större lummiga partier med sly- och tynnesvegetation sparas, så att områdets variationsrika karaktär bevaras med omväxlande naturtyper som helt öppna betesmarker, ängesmarker, tallskog med lövträdsinslag och lummiga igenväxande lövmarker med tätt buskskikt.

11:2 Pajse, MARTEBO

Ek karta: Martebo $_6$9 G
Fastighet: Pajse 1
Areal: 2,2 ha

Beskrivning: Igenväxande f d änges- eller hagmark med stort inslag av tall och gran. Dessutom förekommer i trädskiktet björk och ask samt en del ek och oxel, främst i de södra delarna. Buskskiktet är bitvis tätt igenvuxet med tynne i form av hagtorn och slån samt diverse sly. Dessutom finns en del hassel, apel och enbuskar. I sydöstra hörnet finns en fornlämning.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård, genom förslagsvis bete, kan ordnas, röjs området i ängesstil genom att olikstora gläntor röjs fria från sly, tynne och ungträd. Omväxlande med de öppna gläntorna lämnas dungar av träd och buskar. All gran och en stor del av tallbeståndet tas bort. Äldre, vackra tallar sparas, gärna i glesa dungar. Ekarna sparas genomgående.

11:3 Mickelhagen, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Snaldarve 1^9, Pajse 1^9
Areal: 6,0 ha varav knappt 5 ha trädbevuxet

Beskrivning: Betesmark med ett av ek och ask dominerat trädskikt och ett lummigt, men ej ogenomträngligt buskskikt av mycket hassel. Förutom de nämnda trädslagen finns även björk, oxel och skogslönn samt lite tall och några granar.

Buskskiktet är, tack vare betet, någotsånär öppet, men bitvis förekommer tätare svårgenomtränglig buskvegetation med, förutom hassel, en hel del hagtorn och nypon. I området finns också inslag av enbuskar, idegransplantor och apel. En del aplar är gamla och vackra.

Här och var öppnar sig vegetationen till smärre gläntor. I södra delen finns dessutom några bryor som minner om tidigare ängeshävd. Områdets norra del innehåller en hel del ungbjörk.

I sydöstra delen ligger en drygt 1 ha stor betesslätt som är helt träd- och buskfri.

Inom området finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att området även i framtiden hålls öppet genom ett måttligt bete och att den lummiga, buskrika karaktären bevaras. För att underlätta betet kan en del sly och tynne röjas bort, främst från redan tidigare öppna partier och småglänt or. Det är vidare önskvärt att barrträden kontinuerligt hålls efter. I en del täta partier kan också en försiktig utglesande gallring, främst av ungträd, göras.

11:4 Träskhagen, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: ca 14 ha

Beskrivning: Långsträckt blandskogsområde med ett trädskikt som domineras av ask, ek och tall. Delar av området domineras av tall, medan andra delar domineras av lövträd. Bitvis har området också karaktär av igenväxt ängesmark. Förutom ask, ek och tall finns representerat bl a björk, hassel, apel och enbuskar samt inslag av asp, skogslönn och gran. Marken är ofta mosstäckt, men här och var finns smärre öppna smågläntor med gräsvegetation.

Bitvis har området en ganska öppen karaktär, medan andra delar utgörs av mer eller mindre tätt igenväxt mark med ett buskskikt innehållande bl a ungask, hassel, hagtorn, nypon och diverse slyvegetation. Ett parti i de centrala delarna är kalhugget och delvis granplanterat. Området innehåller en hel del våtare partier.

Inslaget av barrträd ökar söderut och bitvis växer här en ren tallskog. Speciellt längs den sydöstra kanten är dock inslaget av lövträd markant, och här växer en del vackra ekar tillsammans med bl a ask och hassel samt inslag av unga idegranar.

Hela området utgör ett variationsrikt blandskogsområde och är av betydelse för fågellivet. Det finns också representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974 där det har erhållit klass II. Skogen är fågelrik med många sångare och andra småfåglar samt både kattuggla och hornuggla.

Åtgärdsförslag: Främst med tanke på att området hyser en rik småfågelförekomst och 2 ugglearter är det önskvärt att det får förbli blandskog och att inga ingrepp i form av röjning, avverkning eller gallring görs.

11:5 Kyrkänget, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Norra delen är välhävdat öppet änge med glest spridda träd och buskar. Trädskiktet utgörs av ask, ek, oxel, björk och

gran. De växer ej i grupper och saknar hasselstrumpor. Hassel finns dock i änget, men växer i spridda buketter. Intill kyrkogårdsmuren i nordöstra delen står några skogslönnar.

Södra delen har en något tätare karaktär. Här växer, i östra delen, björk och ask tillsammans med relativt mycket gran och unggran. Vid vägen in till prästgården står två stora bokar och i sydligaste delen av änget finns ett bestånd av idegransplantor.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Önskvärt är att en del gran, framför allt unggran, gallras bort ur änget.

11:6 Björkeskogsänget, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Björkeskogs 2^1
Areal: 3,3 ha

Beskrivning: Hasselrikt, traditionellt hävdat änge med svagt kuperad mark. Några svackor är vattenfyllda vätar. I nordöstra delen finns några storgläntor, men i övrigt är gläntorna små. Ett stort parti i ängets centrala del är så pass tätt bevuxet av hasselbuskar mellan träden, dock utan att vara igenvuxet, att gläntor så gott som saknas där. I västra delen löper två lövvastar parallellt tvärs igenom änget.

Änget är bevuxet med bl a ask, ek, björk, hassel, vildapel och tall, varav de båda sistnämnda i enstaka exemplar. Ask och björk växer oftast i större eller mindre grupper tillsammans med hassel. Den senare förekommer också i fristående kraftiga buketter och som strumpor på de vanligtvis ensamstående ekarna. Flera ståtliga exemplar av ek förekommer. I nordöstra delen växer en vacker tall. I änget förekommer även enstaka ungträd av idegran. I sydvästra delen finns ett flertal vildaplar i ett trädgårdsliknande parti.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

11:7 Kallstädänge, Rums, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Rums St. 1^4, Rums L, 1^3, 1^4, Binge 1^{25}
Areal: ca 10 ha

Beskrivning: F d ängesmarker som numera delvis hålls öppna genom bete. Trots betet har dock igenväxningen nått långt även i de betade delarna.

Trädskiktet utgörs huvudsakligen av björk, ek och ask. Lite idegran finns också, varav en del ganska stora exemplar. En del av ekarna är grova och välväxta. Här och var växer gran, både unggran och äldre granar.

I buskskiktet dominerar hassel som på många ställen växer i fina buketter. På sina ställen bildar hasseln en nästan lundartad ve-

getation.

Främst de betade delarna i söder har bitvis en relativt öppen karaktär där buskskiktet huvudsakligen utgörs av hassel och där man lätt tar sig fram. Här finns också en del smärre gläntor.

Andra delar av området, både i norr och i öster, har ett tätt, snårigt, bitvis svårgenomträngligt buskskikt bestående av bl a hassel, mycket asksly, hagtorn, nypon, rönn, apel och inslag av enbuskar.

Åtgärdsförslag: I de redan tidigare betade delarna görs en försiktig röjning i ängesstil där framförallt en del buskar, ungträd och barrträd röjs bort så att ängeskaraktären återfås. Spara gärna idegranarna. Man bör sträva efter att i första hand röja fram tidigare gläntor. Ekarna sparas genomgående. Omväxlande med de framröjda gläntorna lämnas olikstora grupper med träd- och buskvegetation. Det är önskvärt att man sparar en del större, lundartade hasselbestånd så att områdets lummighet bevaras.

Fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

Under förutsättning att eftervård genom t ex bete följer kan även de delar som idag inte betas röjas på samma sätt som ovan. Om eftervård inte kan garanteras är det dock bättre att dessa delar tillåts att utvecklas fritt till ett buskrikt lövområde där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av barrträd.

11:8 Kallstäde-Digerskog, Myre, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9-G
Fastighet: Myre L. 1[7], Myre St. 2[22]
Areal: ca 5 ha

Beskrivning: Buskrik, snårig f d ängesmark som nu betas. Hassel, hagtorn, nypon, asksly, rönn, enbuskar, lite apel och annan buskvegetation bildar ett bitvis mycket tätt buskskikt. Björk, ek, ask och inslag av tall utgör trädskikt.

Här och var kan man ännu ana en del relativt öppna smågläntor som dock är under mer eller mindre stark igenväxning.

I områdets södra del finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård genom t ex bete kan ordnas, röjs området till betesmark i ängesstil. Tidigare gläntor röjs fria från buskvegetation och ungträd. Därefter görs en försiktig gallring i trädskiktet så att grupper av träd och buskar kommer att omväxla med de framröjda gläntorna i ängesstil.

Eftervård genom bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov.

11:9 Rums, N St Myre, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Rums St. 1^{10}
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Betad f d ängesmark som präglas av stora, ståtliga ekar som växer glest utspridda i området. Förutom ek förekommer björk och ask i trädskiktet.

I buskskiktet växer bl a hassel, apel, hagtorn, slån och enbuskar tillsammans med ungträd av ask, björk och rönn. Bitvis är buskagen med slån och hagtorn täta och svårgenomträngliga.

Två bryor finns i området och minner om tidigare hävd.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil på så sätt att den forna ängeskaraktären återskapas. De ståtliga ekarna och de forna gläntorna, där dessa ännu kan skönjas, får utgöra stommen vid röjningen.

Eftervård genom måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne vid behov.

11:10 Medebys, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Medebys 1^{59}
Areal: 3,6 ha

Beskrivning: Igenväxt ängesmark med ett trädskikt bestående av ek, ask och björk samt inslag av tall och skogslönn. I områdets södra delar förekommer dessutom en hel del lundalm och insprängt i området växer några mindre idegranar. Tallen växer delvis tillsammans i smärre grupper.

Hasseln dominerar buskskiktet och växer fortfarande i typisk bukettform. Förutom hassel och sly av främst ask märks i buskskiktet bl a apel, hagtorn, rönn, skogskornell och nypon. Här och var har unggran börjat tränga in i området. Marken är till en del mosstäckt och i fältskiktet märks stora mängder blåsippor. Området som helhet har en lummig och tilltalande karaktär där man fortfarande kan ana det forna änget. De vackra tallarna utgör ett trevligt inslag i det lummiga lövträdsbeståndet.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras, helst i form av traditionell ängeshävd med årlig slåtter, röjs området mycket försiktigt i ängesstil. I den mån de forna slåttergläntorna ännu kan anas röjs i första hand dessa fria från sly, tynne och ungträd. All förekommande unggran gallras bort ur änget. Omväxlande med de friröjda gläntorna sparas träd och buskar i lummiga lövdungar och lövvastar i ängesstil. Utanför gläntorna görs eventuella röjningsingrepp med stor måtta så att träd- och busktäckningen inte blir för gles. Lämna gärna en del buskpartier oröjda som skydd för bl a småfågel. I trädskiktet görs endast mycket begränsade

gallringar och tallarna sparas i stor utsträckning då de utgör ett tilltalande inslag i lövvegetationen.

Eventuella röjningsinsatser utförs endast under förutsättning att eftervård genom traditionell ängeshävd eller möjligen genom bete kan garanteras. I annat fall är det önskvärt att området tillåts utvecklas vidare som tallblandad lövmark där ingreppen begränsas till efterhållande av unggran.

11:11 Binge, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Binge 1:25
Areal: 2,1 ha

Beskrivning: Betad ängesmark med ett mestadels tätt, bitvis igenväxande buskskikt. Tack vare betet finns dock ännu flera öppna smågläntor kvar och mellan de täta buskpartierna löper fästigar. Ofta är dock även gläntorna under mer eller mindre stark igenväxning. Området kan närmast betraktas som hagmark där de täta lövpartierna som omväxlar med smågläntor och fästigar ger hela området en tilltalande, sluten karaktär.

Trädskiktet utgörs huvudsakligen av ek, ask med spår av klappning och björk. Dessutom förekommer inslag av skogslönn och i området växer också en ensam ängsbåns (tall) och någon liten idegran.

Hassel förekommer i buskskiktet tillsammans med bl a apel, ungek, ungask, hagtorn, slån, nypon och rönn. På sina ställen växer tynne i täta och svårgenomträngliga bestånd.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att man bevarar områdets lummiga och buskrika karaktär med större partier bestående av täta bestånd av tynne och annan buskvegetation som omväxlar med öppna smågläntor. För att underlätta betet föreslås att man utför en del begränsade röjningsinsatser på så sätt att man röjer bort invaderande buskvegetation från de öppnare partierna, från smågläntorna och från fästigarna, samtidigt som man gör en viss markstädning. Omväxlande med dessa friröjda partier sparas lövvegetationen i form av både träd och buskar i tätare partier där inga röjningsingrepp görs.

Genom en sådan begränsad röjning kan man kanske något underlätta betet samtidigt som man bevarar områdets lummiga och buskrika karaktär vilket är till fördel för både småfågel och småvilt.

Framtida vård genom bete kombinerat med nödvändiga röjningar av tynne och sly för att hålla gläntorna öppna.

11:12 Burrängar, Binge, MARTEBO

Ek karta: Martebo 9 G
Fastighet: Binge 1:26
Areal: 9,5 ha

Beskrivning: Området utgörs till största delen av f d ängesmark som numera betas. Lämningarna av en järnåldersby med bl a flera kämpgravar (husgrunder) sätter sin prägel på områdets centrala och södra delar. Fornlämningsområdet röjdes för några år sedan som fornvårdande beredskapsarbete, men sedan dess har en del sly och tynne vuxit upp och breder nu ut sig på marken.

I anslutning till fornlämningsområdet och i områdets norra, nordvästra och västra delar är trädskiktet mestadels glest och vissa partier är mer eller mindre helt trädfria och öppna. Trädskiktet präglas av ek som dominerar över arter som ask, ofta med spår av klappning, lite björk och tall samt oxel. I buskskiktet förekommer mycket enbuskar och i gläntorna växer tynne i form av hagtorn, slån och nypon samt apel. Hassel förekommer relativt sparsamt i dessa delar av området och då ofta i form av glesa buskar. Inslaget av tall ökar mot områdets östra delar.

Den tydligaste ängeskaraktären återfinns i områdets sydöstra delar, trots att dessa delar till stor del är mer eller mindre starkt igenvuxna. Trädskiktet består av samma trädslag som i övriga delar av området. Dock är inslaget av tall mestadels större. Men framförallt är hasseln här betydligt vanligare och förekommer för det mesta i form av hasselbuketter. Förutom de tidigare nämnda buskarna växer här också en hel del skogskornell. I området växer även enstaka mindre idegranar.

Åtgärdsförslag: I de öppnare norra, nordvästra och västra delarna och i anslutning till fornlämningarna begränsas eventuella röjningsingrepp till borttagande av det tynne och sly som nu breder ut sig på marken. I trädskiktet görs inga röjningsingrepp och enbuskbestånden sparas i största möjliga utsträckning. Lämna gärna buskvegetation, både hassel och andra buskar, i anslutning till träden så att det på sikt bildas grupper och vastar av träd och buskar omväxlande med de öppnare partierna. På så sätt förstärks ängeskaraktären samtidigt som området efterhand får ett något lummigare buskskikt. I framtiden hålls området öppet genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov för att hålla de friröjda gläntorna öppna.

I de igenväxande, hasselrikare partierna i områdets sydöstra delar kan man eventuellt göra en mycket försiktig ängesröjning genom att röja tidigare gläntor fria från buskar och ungträd. Omväxlande med de friröjda gläntorna sparas sedan träd och buskar i lummiga grupper och vastar i ängesstil. En eventuell röjning bör utföras med största försiktighet så att man bevarar den lummigare karaktären i dessa delar av området. Där så behövs röjs området med avseende på unga barrträd så att lövdominansen bevaras. Eftervård genom bete.

Alternativt tillåts dessa sydöstra delar att förbli buskrik lövmark där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av barrträd. Även i detta alternativ kan området med fördel utnyttjas som betes-

mark. Under alla förhållanden är det önskvärt att man sparar några partier som får förbli oröjda med ett tätare buskskikt.

Kanske bör man i första hand nöja sig med att sly- och tynnesröja de öppnare norra, nordvästra och västra delarna samt området i anslutning till fornlämningarna. Om det sedan visar sig att behovet av betesmark ökar kan man senare ängesröja även de sydöstra delarna. Genom att i ett första skede avstå från röjningar i de sydöstra delarna undviker man att här få uppslag av sly och stubbskott om betesdjuren inte förmår att tillräckligt hålla efter den slyvegetation som växer upp efter en röjning.

13:1 Ekarve, Norrbys, OTHEM

Ek karta: Västninge 8 I, Lärbro 8 K
Fastighet: Norrbys 1^{27}
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Överlag flackt änge med här och var uppskjutande block eller smärre blocksamlingar, som möjligen är fornlämningar av något slag. Området har tidigare varit helt igenvuxet med undantag för partiet närmast intill manbyggnaden i sydvästra delen. Sedan 1968 har änget successivt röjts upp och gallrats så att det idag omfattar ca 1,3 ha hävdad ängesareal. En delvis övervuxen stenvast sträcker sig genom änget i nord-sydlig riktning. I anslutning till denna växer ek, några askar, hassel och brakved samt sly av rönn, oxel och ek.

Änget har en öppen karaktär med låga ekar glest spridda över hela ytan. Ekarna växer på flera ställen i smågrupper om 2-3 exemplar i varje grupp. Lika vanlig som eken är björken, som uteslutande växer gruppvis. Björkarna är i allmänhet tämligen späda och växer tillsammans 3-5 i varje grupp. Enstaka askar finns också samt asp, bl a i en stor dunge i norra delen tillsammans med skogskornell, rönn, ungbjörk, ek och hassel. Här och var i änget finns inslag av tall, och i sydöstra delen står en talldunge.

Hasslarna är låga och bulliga till formen och växer oftast som fristående ruggar. I några fall förekommer de som strumpor vid träd och trädgrupper. Vanligare är dock att strumpor bildas av sly och småbuskar.

I områdets östra del växer en hel del tall och enbuskar. Lövvastar omger hela änget. Änget är örtrikt, särskilt vad gäller orkidéer, av vilka ett 15-tal arter har noterats.

Söder om den hävdade delen av änget finns ytterligare drygt 1 ha igenvuxen ängesmark.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Gärna uppröjning av den igenväxta delen söder om det nuvarande, hävdade änget.

13:2 Busarve, OTHEM

Ek karta: Othemars 9 I
Fastighet: Othemars 1^{16}, Busarve 1^{3}
Areal: 5,4 ha

Beskrivning: Största delen av detta område röjdes som beredskapsarbete vintern 1972/73 och eftervårdades genom slyröjning vintern 1973/74 och 1974/75.

Marken är svagt kuperad och ojämn samt sluttar något mot söder. Träden - ek, ask, enstaka tallar och björk - växer glest spridda över ytan. Askarna, varav många är nyklappade, står ibland två och två och har i några fall hasselstrumpa. Hasseln växer dock oftast i fristående, spridda bestånd.

På sina håll står träden i viss mån samlade i stora glesa dungar, så att några litet större gläntor bildas, vilka ändå sällan är helt träd- eller buskfria. Apel, unga idegranar, små hagtornsbuskar och brakved finns också.

I området finns fornlämningar, bl a i form av kämpgravar.

Åtgärdsförslag: Ängeshävd eller måttligt bete kombinerat med slyröjning vid behov.

13:3 Igenväxt f d ängesmark, Busarve, OTHEM

Ek karta: Othemars 9_3I
Fastighet: Busarve 1
Areal: 6,8 ha

Beskrivning: Tätt igenväxt ängesmark, Här växer bl a ek, ask, tall, gran, björk, asp, hassel, apel och diverse buskar.

Åtgärdsförslag: Gläntor röjs fram genom busk- och slyröjning samt försiktig trädgallring. Gran tas bort undantagslöst. I tallbestånden görs en ordentlig gallring där dock en del vackra tallar gärna kan sparas. Aspen tas bort, bortsett från större, grova och välväxta exemplar. Gallring av hasselbestånden. Ek, ask, björk och hassel, som lämnas kvar, skall stå grupperade i större och mindre dungar och grupper runt de öppnade gläntorna. Lämna träd med bohål med tanke på fågellivet. Eftervård genom måttligt bete kombinerat med slyröjning när så behövs.

Alternativt sköts området som lövskog där röjningsingreppen i huvudsak koncentreras till borttagande av barrträd. Med tanke på att intilliggande område i väster har röjts till betesmark i ängesstil, är alternativet med lövskogsskötsel och efterhållande av barrträd kanske att föredra.

Eventuella röjningsinsatser görs endast under förutsättning att eftervård kan garanteras.

13:4 Othemars, OTHEM

Ek karta: Othemars 9_2I
Fastighet: Othemars 1
Areal: 0,7 ha

Beskrivning: Ett litet, hävdat änge som ligger alldeles intill gården. Marken är småkullig med ett par överväxta gropar och några större gläntor finns inte. Ett antal grova ekar, några björkar och tallar, någon ask och enstaka granar samt hassel växer spridda över området utan någon påtaglig grupp- eller vastbildning. Ett par smärre hasselvastar finns dock.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

13:5 Korsänget, OTHEM

Ek karta: Othem 9 K
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 4,8 ha

Beskrivning: Den smala nordöstra delen är en flack, svagt sluttande (från öster mot väster) helt öppen ängsyta. Den kantas av en vast med asp, ask, ek, björk, vildapel och hassel mot åkern i norr och av en dubbel bård av asp, ask (flera med hasselstrumpa), hassel och enbuskar mot åkern i söder. Uppe vid vägen, i nordost, står några mäktiga askar. Västra och nordvästra delarna av ovannämnda område har karaktäristisk ängesprägel med små grupper av asp, ask, björk och hassel samt några tallar. Några aspar är gamla och storvuxna och innehåller bohål. Även om en del lövträd växer ensamma har de i allmänhet hasselstrumpa.

Centrala delen av området är en öppen, flack björkdominerad ängesmark. Björkarna står samlade i små grupper om 3-5 i varje grupp med glesa hasselstrumpor. I övergången mellan den smala nordostdelen och centrala änget finns, längs den gamla vägen, en lövvast med ask och hassel. I västra delen av änget finns det gott om tall.

Den öppna nordostdelen domineras i fältskiktet av torrängsväxter som solvända, brudbröd, svartkämpar, höskallra och rödklöver. Dessutom förekommer allmänt bl a backlök, gullkrage och krutbrännare. Här påträffas även St Pers nycklar, brudsporre och tvåblad. Den centrala delen av änget, med den mest typiska ängesprägeln, är fuktigare och tämligen skuggig. Här återfinns några av de vanligaste ängsväxterna varav nattyxne, fläckigt nyckelblomster, hjälmnycklar, skogsknipprot, kamäxing och backskafting kan nämnas.

I den fuktiga gräsdominerade björkängesdelen har påträffats några exemplar av kärrlilja.

Änget är välhävdat. Intressant är det rena björkänget i de centrala delarna och tallängeskaraktären i västra delen, samt att busskikt i stor utsträckning saknas, vilket ger änget en mycket öppen karaktär.

Änget är örtrikt och innehåller ett stort antal av de vanligaste ängsväxterna.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Det finns möjlighet till viss utvidgning av änget västerut.

14:1 Betad ängesmark vid St Klintegårde, VÄSKINDE

Ek karta: Väskinde 10 F
Fastighet: St Klintegårde 8[1]
Areal: ca 2,5 ha

Beskrivning: Området, som betas av hästar, sluttar från vägen svagt mot väster. Östra delen är en stor öppen yta med några enstaka askar uppe vid vägen. Markytan är här, åtminstone tidvis, betes- och trampskadad.

Västra delen har karaktär av igenväxt änge med ek, ask, enstaka tallar och björk stående i smågrupper eller ensamma tillsammans med en hel del hassel och tynne. Hästarna förmår tydligen inte hålla gläntorna fria från tynne och sly.

Längs västra gränsen, mot åkern, sträcker sig en tät lövbård med ungek, björk, apel, hassel, tynne och asksly.

Åtgärdsförslag: Sly- och tynnesröjning i den västra delen, jämte en försiktig hasselgallring. Vid en eventuell röjning bör man sträva efter att återskapa ängeskaraktären med grupper av träd och buskar omväxlande med öppna gläntor. Eftervård genom måttligt bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

14:2 Hävdad ängesmark vid St Klintegårde, VÄSKINDE

Ek karta: Väskinde 10 F
Fastighet: St Klintegårde 9[1]
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Området, som röjdes upp av markägaren vintern 1973/74, är bitvis av öppen karaktär. Trädskiktet domineras helt av ask, som övervägande står i grupper men även ensamma. I allmänhet växer glesa hasselbuskar i nära anslutning till träden. Vildapel förekommer sparsamt. Hela området sluttar från vägen ner mot åkern i väster. Vid röjningen lämnades en del partier i norr och nordväst oröjda som skydd och tillhåll för småfågel.

I området finns en mycket välbevarad svärdslipningssten.

Hävd sker genom fagning och slåtter samt sly- och tynnesröjning vid behov.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig hävd som hittills.

14:3 Vis, VÄSKINDE

Ek karta: Väskinde 10 F
Fastighet: Vis 1[2]
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Änget har röjts som landskapsvårdande beredskapsarbete och hålls nu öppet genom fagning, måttligt bete och nödvändiga gall-

ringar vid behov.

Området har kvar en hel del av sin ängeskaraktär. Ek, varav några grova exemplar, ask och björk växer glest spridda över området, tillsammans med en hel del välväxta hasselbuketter. Enstaka aplar och nyponbuskar finns också. I smågläntorna mellan träd och buskar har en del rot- och stubbskott vuxit upp. Mot åkrarna i väster och söder avgränsas änget av glesa bårder med hassel och ungträd av ask och björk.

Mot landsvägen löper en fin bandtun.

Åtgärdsförslag: Fortsatt skötsel genom måttligt bete och fagning samt gallring vid behov. För att få bort uppväxande sly och tynne är det önskvärt att änget slås ibland.

14:4 Igenväxande ängesmark vid Vis, VÄSKINDE

Ek karta: Väskinde 10 F
Fastighet: Vis 1^2
Areal: 1,7 ha

Beskrivning: Området, som betas, domineras av björk, som i sydöstra hörnet växer tätt tillsammans med en del fina tallar. I övrigt förekommer tallen sparsamt över området som spensliga exemplar jämte spridda askar och hasselruggar. De trädfria gläntorna invaderas av sly och småtynne. Östra delen har mer ängeskaraktär med några vackra ekar och rikligt med hassel, varav flera välväxta buketter. Här finns också några smärre vätar.

Mot landsvägen löper en fin bandtun.

Åtgärdsförslag: Området som helhet, innefattande både det öppna änget i väster och den igenväxande ängesmarken, finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. Det är värdefullt för variationen i fågelfaunan att såväl hävdade som ohävdade ängesområden bevaras.

Det är önskvärt att den igenväxande delen av lövområdet bevaras som igenväxt lövdunge, gärna med måttligt bete, som hittills.

Vid en eventuell ängesröjning bör man röja mycket försiktigt och sträva efter att bevara sly, tynne och småbuskar i större, lummiga dungar och vastar.

Äldre träd och boträd sparas genomgående.

14:5 St Mickelgårds, VÄSKINDE

Ek karta: Väskinde 10 F
Fastighet: Mickelgårds St 1:6
Areal: 5,7 ha

Beskrivning: Området består av, dels betad, talldominerad hagmark i söder, dels tätt igenvuxen lövmark i norr. En brukningsväg, som i väster kantas av en lummig lövvast och i öster gränsar till åkermarker, går mellan de båda områdena.

Hagmarken i söder har inte ängeskaraktär och är bitvis, främst i söder, mycket öppen. Tall, som är dominerande trädslag, växer här glest utspridd över området och ibland i små dungar. Här och var finns inslag av björk, ungask och apel. I buskskiktet dominerar hagtorn som ibland är hög och trädliknande men oftast bildar låga, täta buskage. Norrut ökar busktäckningen. Hagtornsbuskagen växer ofta i stora, täta bestånd och bildar ibland vastar. Blandat med hagtorn förekommer också en hel del slån. I trädskiktet tillkommer en och annan ek och lite oxel samtidigt som ungask blir allt vanligare. Hassel förekommer sparsamt och representeras av ett fåtal glesa buskar.

Lövmarken i norr är f d ängesmark som nu är tätt igenvuxen. I västra hörnet ligger en kämpgrav. Trädskiktet utgörs av ek, ask, björk och tall. Träden är mestadels unga även om här också växer några grövre ekar. Buskskiktet är bitvis mycket tätt igenvuxet med stora, svårgenomträngliga dungar av bl a hassel, skogskornell, ungask, ungbjörk, slån, hagtorn och nypon. Genom området går några brukningsvägar och i anslutning till dessa är vegetationen glesare. Gräs täcker stora delar av marken.

Åtgärdsförslag: Hagmarken i söder röjs på i första hand de låga tynnesbuskar som breder ut sig över området. I övrig buskvegetation görs en försiktig gallring. Spara dock hagtornsbuskar i vastar och begränsade dungar omväxlande med öppnare, buskfria gläntor. Höga trädliknande hagtornsbuskar sparas också. De få lövträd som finns bör sparas och tillåtas att växa upp i dungar eller ensamstående. Ek sparas genomgående. Det är vidare önskvärt att man lämnar de få hasselbuskar som nu växer här samtidigt som man skyddar unga hasselplantor så att hasselbeståndet ökar. Strävan bör vara att skapa en betesmark som från talldominerad hagmark i söder successivt norrut övergår till ängesliknande tallblandad lövmark. Lövdungar och lövvastar med ett buskskikt av både hassel och hagtorn skall omväxla med buskfria, öppna, olikstora gläntor i ängesstil. Spara tallunden i norra delen.

Den igenvuxna lövmarken i norr kan antingen tillåtas att förbli tät, buskrik lövdunge där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av barrträd eller röjas till betesmark i ängesstil. Som igenväxande lövdunge har området betydelse som tillhåll och häckplats för diverse småfågel. En eventuell röjning görs endast under förutsättning att eftervård genom antingen traditionell ängeshävd eller bete sedan följer. En röjning bör utföras så att områdets ängeskaraktär återskapas med olikstora, buskfria gläntor omväxlande med vastar och dungar av träd- och buskvegetation. Spara

förekommande boträd liksom även några större, täta och snåriga lövdungar med tanke på fågellivet.

Eftervård genom bete bör kombineras med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne vid behov.

14:6 Skäggs, VÄSKINDE

Ek karta: Väskinde 10 F
Fastighet: Skäggs 2:1
Areal: ca 14 ha

Beskrivning: Stort omväxlande lövområde där det, förutom beteshävdad ängesmark, finns representerat olika grader av igenväxande ängesmarker.

Områdets ostligaste del utgörs av ett ca 5 ha stort fårbetat lövområde som röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete 1972/73. Trädskiktet består av främst ek samt ask och en del björk. Träden är i allmänhet ganska unga, men insprängda bland yngre ekar, askar och björkar växer gamla vackra ekar över hela området. Träden och buskarna, huvudsakligen hassel, växer mestadels relativt jämnt utspridda över markytan, men på flera ställen bildar träden tillsammans med hasseln glesa dungar med smärre gläntor emellan. Många gamla vresiga aplar, varav en del är stora och trädformiga, växer här. I sydöstra delen ligger en brya och genom området går en liten väg. I området finns flera stensamlingar.

Väster om den beteshävdade delen ökar igenväxningen successivt. Från den beteshävdade ängesmarken, och västerut fram till gamla banvallen, ligger ett område som är bitvis mycket tätt igenvuxet med bl a hassel, skogskornell, nypon, slån, inslag av apel och hagtorn. På flera ställen bildar hasselbuskarna täta dungar. Trädskiktet består även här av ek, ask och björk. I denna del utför markägaren, på vissa ställen, begränsade ingrepp i form av hasselgallring och markstädning för att erhålla ett glesare, betesvänligare buskskikt.

Väster om den gamla banvallen och fram till vägen ligger igenväxande ängesområden. Delar av dessa områden, främst de västra, är mycket tätt igenvuxna med hassel, asksly, ungek, skogskornell och diverse tynnesbuskar samt apel. Trädskiktet utgörs av ek, ask och lite björk. Någon enstaka tall finns också. Några bryor och en igenväxande väg minner om tidigare ängeshävd.

Området som helhet är tilltalande med sin varierande grad av slutenhet, från öppen, betad ängesmark i öster till tätt igenvuxen ängesmark i väster. Stora lövområden innehållande både hävdade och ohävdade partier är värdefulla bl a för variationen i fågelfaunan. Området finns också representerat som lövskogsobjekt i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande av den beteshävdade delen i öster genom måttligt bete, gärna kombinerat med fagning av grövre kvistar och grenar vid behov.

För att bevara områdets lummighet bör eventuella gallringar av buskskiktet i delar av det igenvuxna området öster om banvallen utföras med stor försiktighet. Sådana begränsade gallringsingrepp utförs lämpligen av markägaren själv som hittills.

Med tanke på hela områdets värde för fågellivet är det önskvärt att de igenväxande delarna väster om banvallen får utvecklas fritt utan röjnings- eller gallringsingrepp. På så sätt bibehåller man en biotopvariation som är önskvärd, bl a ur ornitologisk synpunkt, och som ger förutsättningar för en varierande fågelfauna.

14:7 Dämban, Skäggs, VÄSKINDE

Ek karta: Väskinde 1 10 F
Fastighet: Skäggs 2
Areal: 4,5 ha

Beskrivning: Öppen fårbetesmark med glest stående ekar spridda över området. Ekarna är huvudsakligen samlade i stora glesa dungar, men växer även helt fritt i den öppna centrala delen. Enstaka glesa hasselbuskar finns och över hela området växer småsly och tynne. Här och var växer någon spenslig björk. I sydöstra delen är träd- och buskvegetationen betydligt tätare med ett tätt bestånd av ungbjörk tillsammans med småsly, tynne, enstaka enbuskar och några ekar.

Åtgärdsförslag: Sly- och tynnesröjning över hela ytan. Fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

15:1 Kyrkänget, BRO

Ek karta: Fole 11 G
Fastighet: Bro annex 1[1]
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Litet flackt änge med ett trädskikt av glest stående grova tallar. Dessutom finns i änget ask samt inslag av ek. Längs vägen växer skogslönn, ek, ask och någon björk.

Buskskiktet består främst av hassel, särskilt i norra delen, där den bl a förekommer som hasselstrumpor på tallarna. Förutom hassel förekommer i buskskiktet inslag av slån, hagtorn, enbuskar och några aplar. Intill kanalen i ängets östra kant är träd- och buskvegetationen tät och frodig. En buske som är mindre vanlig i de gotländska ängama förekommer här, nämligen benved (Euonymus europaeus). Den växer i den glesa lövvasten vid vägen.

Änget har till övervägande del torrängskaraktär, särskilt i de södra och sydöstra delarna. Fältskiktet är artfattigt med hundkex som dominerande art, särskilt i västra delen. I övrigt märks exempelvis ängshavre, solvända, liten blåklocka, rölleka, gråfibbla, enstaka tjärblomster och slåtterfibbla. I den skuggiga norra delen återfinns bl a vitsippa, ängshaverrot, stenbär, vårbrodd, daggkåpa, vitmåra och skogsfräken.

Området norr om änget utgörs av igenväxande betesmarker som är bevuxna med bl a tall, gran, ask och inslag av ek samt hassel och annan buskvegetation.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Älgörten längs nordvästra gränsen slås bort och hävden utökas fram till stängslet. En försiktig slyröjning kan göras vid kanalen i ängets östra del.

16:1 St Mörby, LOKRUME

Ek karta: Lokrume 10_3G
Fastighet: Mörby St 1
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Litet hävdat änge som vintern 1972/73 röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete. Änget domineras i trädskiktet av ask och ungbjörk. Framförallt i områdets östra del är inslaget av ungbjörk markant. Ängets sydöstra del utgörs av en öppen slätt och längs vägen i sydost löper en vast av nyligen klappade askar. Förutom de nämnda trädslagen förekommer en del ek och apel samt hassel som dominerar i buskskiktet. Längs gränsen i nordost finns en vast av björkar. På en del ställen bildar träd och buskar smärre dungar och vastar. I ängets västra del växer en ensam tall.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

16:2 Lauks, LOKRUME

Ek karta: Lokrume $_4$10 G
Fastighet: Lauks 1
Areal: 5,8 ha

Beskrivning: Bitvis tätt igenväxt ängesmark där ek, ask och hassel fått svår konkurrens av ungbjörk, sly, tynne, tall och en del ung-gran.

Södra delen, knappt 2 ha i anslutning till en kämpgrav, är röjd och hålls öppen genom bete kombinerat med fagning. Dock har ändå en del asksly vuxit upp. Några fina idegranar har hägnats in för att betesskyddas.

Norr om den betade södra delen är ängesmarken bitvis tätt igenvuxen. Vissa delar är dock ännu relativt öppna och här och var öppnar sig smågläntor. Marken är på många ställen mycket fuktig och där växer en hel del asp. Norrut ökar barrträdsinslaget, främst i form av tall.

Området finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

Åtgärdsförslag: Slyröjning i det betade fornlämningsområdet, varefter denna del även i fortsättningen hålls öppen genom bete kombinerat med fagning och sly- och tynnesröjning vid behov.

För att erhålla ett varierande fågelliv är det av värde att både hävdade och ohävdade ängesområden bevaras. Det är önskvärt att de igenväxande delarna, norr om den beteshävdade delen, tillåts utvecklas fritt till lövskog. Eventuella röjningsingrepp bör inskränkas till att barrträden, främst granarna, röjs bort från de lövträdsdominerade delarna.

Om området, trots det sagda, i framtiden blir aktuellt för röjning, bör denna utföras med mycket stor försiktighet och i första hand

bör tidigare gläntor röjas fria från sly och tynne samt barrträd. Vid eventuella röjningsingrepp sparas genomgående alla träd med bohål och övriga lämpliga boträd. Spara även större partier med tätare träd- och buskvegetation, bl a i anslutning till de fuktigare delarna av området. Röjningsingrepp bör endast tillåtas under förutsättning att eftervård kan garanteras.

16:3 Boänget, Grausne, LOKRUME

Ek karta: Lokrume 10_1^G
Fastighet: Grausne 2
Areal: 8,5 ha varav drygt 4 ha hävdat änge

Beskrivning: Ett relativt stort ängesområde, där norra halvan (drygt 4 ha) är hävdat änge med övervägande ek, ask och hassel samt en del apel. I ängets södra del växer några björkar och på några ställen finns enstaka granar.

Träd och buskar växer förhållandevis tätt i detta änge, ibland tillsammans i typiska ängesgrupper, men oftare enstaka eller med några meters mellanrum. De välskötta, täta hasselbuskarna står spridda i smärre grupper eller enstaka. De växer även som strumpor på träd eller tillsammans med dessa i små dungar.

P g a att träden ej är så påtagligt samlade i grupper och vastar är gläntorna i allmänhet små. Emellertid finns ett par storgläntor, den ena i norra delen och den andra i östra delen, vilka är så gott som helt träd- och buskfria.

Östligaste delen utgörs av en remsa med högvuxet gräs, lite sly och inslag av tallplantor samt en vacker enbuske.

Ungefär halva området, söder om det hävdade änget, är under igenväxning med sly och tynnesbuskar samt en del gran som invaderar de gamla gläntorna. Hasslarna är yviga och risiga. Trädskiktet är detsamma som i änget. Dessutom förekommer inslag av oxel och längre söderut växer en del tall.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd i änget. Den östligaste remsan kan antingen röjas på sly och tallplantor och hävdas tillsammans med resten av änget eller tillåtas växa upp till en skyddande bård mot åkermarkerna i öster.

Området finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. Där framhålls värdet av att både hävdade och ohävdade ängar bevaras med tanke på variationen i fågelfaunan. Det är därför önskvärt att områdets södra, igenväxande del får utvecklas till sluten lövskog utan andra ingrepp än bortröjande av all gran och en del tall.

Om området, trots dess värde som igenväxande lövmark, i framtiden blir aktuellt för röjning, bör en sådan utföras med stor måtta och försiktighet. Träd med bohål, gamla träd och andra lämpliga boträd sparas. Dessutom bör man lämna större träd- och buskdungar med bevarat sly- och tynnesbestånd, där inga röjningar görs. Emellan

dessa tätare partier öppnas olikstora gläntor genom att där sly, tynne och barrträd tas bort. Eventuella röjningsingrepp bör dock endast utföras under förutsättning att eftervård genom t ex bete kan garanteras.

16:4 Lövområde V Björnungs, LOKRUME

Ek karta: Fole 11 G
Fastighet: Björnungs 1^{11},2^{1}, Hajdes 1^{2}, Haltarve St 1^{15}
Areal: 8,0 ha

Beskrivning: Ungefär 700 meter väster om gården Björnungs ligger, tilltalande avskilt, ett igenväxande ängesområde där ängeshävden numera har upphört. Åtminstone delar av området betas dock fortfarande.

Drygt 2 ha i områdets sydöstra del (Björnungs 1^{11}) har ännu en påtaglig ängesprägel med stora dungar, vastar och smärre grupper omväxlande med större och mindre gläntor. Även inne i de större dungarna står träden och buskarna i grupper.

Det forna ängets trädskikt utgörs av ek och ask samt i mindre utsträckning lundalm, oxel och inslag av tall och gran. En del ekar är grova och välväxta. I buskskiktet märks bl a hassel, apel, skogskornell, hagtorn, nypon, slån och enbuskar samt sly och ungträd av både ek, ask och lundalm och tyvärr också inslag av ung-gran.

I sydöstra hörnet ligger en kämpgrav med bl a ask och hassel växande längs stenvastarna. Norr om denna utbreder sig en stor slätt omgiven av lummiga dungar och vastar. Mitt på slätten växer en stor lövdunge. Slätten, liksom de övriga gläntorna i änget, har börjat invaderas av småsly, älgört och diverse tynne. Norr om den stora slätten löper en bred stenvast i ost-västlig riktning. I anslutning till denna växer en lövbård med bl a ek, ask, oxel, apel, hassel och lundalm.

En del smärre vätar omgivna av träd och buskar finns i änget.

Väster och norr om det forna änget i sydost utbreder sig igenväxande ängesmarker som åtminstone bitvis har ängeskaraktär med gläntor och lövdungar. Här är dock gläntorna ofta mindre och buskskiktet mestadels tätare igenvuxet. På sina ställen, bl a i väster, växer lövvegetationen i vastar runt mer eller mindre öppna, rektangulära gläntor.

Trädskiktet är i stort detsamma som i områdets sydöstra del, men bitvis är inslaget av björk markant. Tallen bildar på sina ställen små, glesa dungar. I buskskiktet märks, förutom de ovan nämnda arterna, även olvon. Bitvis, bl a i nordöstra delen av området, märks en god föryngring av lundalm som där utgör ett markant inslag i buskskiktet. Här finns även en del partier med karaktär av hassellund.

Flera bryor finns i området och västerut går en gammal väg.

Öster och söder om det forna änget utbreder sig öppna åkermarker.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att åtminstone någon del av området ängesröjs och hävdas, helst genom traditionell ängeshävd med årlig slåtter. Alternativt kan hävden ske genom måttligt bete kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar samt slåtter av de öppna gläntorna vid behov för att förhindra att dessa invaderas av sly och tynne.

Lämpligast för en ängesröjning är troligen områdets sydöstra del (Björnungs 1[11]). Denna del har ännu en påtaglig ängesprägel och här ligger dessutom en väl synlig kämpgrav. En ängesröjning här skulle i stort kunna inskränkas till bortröjning av allt tynne och sly från slätter och gläntor samt en mycket försiktig gallring i övrig träd- och buskvegetation där framförallt all gran, både unggran och äldre gran, och ungtall tas bort. I lövvasten runt kämpgraven görs inga omfattande röjningsingrepp.

Vid eventuella röjningsingrepp i lövområdet är det dock viktigt att man endast ängesröjer de delar av området där någon form av eftervård kan garanteras. De delar av området där eftervård inte kan ordnas bör tillåtas att utvecklas fritt till lövskog där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av barrträd.

Under alla förhållanden är det angeläget att invaderande barrträd, främst gran men även tall, röjs bort och sedan successivt hålls efter inom hela lövområdet så att dess lövvegetation gynnas och bevaras. Gärna fortsatt bete.

17:1 Rings, HEJNUM

Ek karta: Hejnum 10 H
Fastighet: Rings 3[1]
Areal: 2,6 ha

Beskrivning: Flackt öppet änge som, trots att det hävdas endast genom bete kombinerat med sporadisk fagning och gallring, har en tilltalande karaktär.

Södra delen är mycket öppen med spridd förekomst av björk, enstaka tallar och enbuskar samt ask, vildapel och hassel.

I norra delen växer ek, klappad ask och några björkar i smågrupper och dungar. Hassel, ett antal grova kvastar, finns också, dock inte som hasselstrumpor vid träden. Enstaka tallar och aplar växer också i dungarna. Mellan dungarna och trädgrupperna ligger smärre gläntor.

Änget utgör ett tilltalande inslag i landskapsbilden där det ligger som en liten lövoas på de i övrigt öppna åker- och betesmarkerna.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills genom bete kombinerat med fagning och nödvändiga gallringsingrepp.

17:2 Högården, HEJNUM

Ek karta: Hejnum 10 H
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 2,6 ha

Beskrivning: Välhävdat änge som sluttar svagt från öster mot väster. I östra halvan är marken tydligt terrasserad (förmodligen gamla strandvallar) och där är träd- och buskförekomsten tätast. Här växer ek, klappad ask och välvårdade hasselbuskar, enstaka eller i små grupper. Eken förekommer ofta som solitär, medan ask och hassel endast i undantagsfall står helt ensamma. En del trädformiga vildaplar växer också här.

I ängets nordöstra och östra del finns inslag av oxel och skogslönn. Skogslönnen bär ofta spår av klappning, och en del lönnar har tydligen klappats för inte alltför länge sedan.

Ängets västra del är en flack, öppen slätt kantad av ett par stora dungar med ek, ask, björk, täta hasselbuketter och inslag av tall. Den södra av dessa dungar står i anslutning till ett kärrartat ängesparti. Inslaget av björk är markant i ängets västra och sydvästra delar. Här finns även några små enhetliga björkdungar.

I sydvästra delen är inslaget av tall ganska stort. Tallarna är vackra och sätter sin prägel på denna del av änget.

I fältskiktet, som inte är anmärkningsvärt artrikt, märks bl a blodnäva, slåtterfibbla, penningört, stenbär, St Pers nycklar,

liten blåklocka, solvända, getväppling, fyrkantig Johannesört, älväxing och darrgräs. I skuggigare partier finns dessutom arter som ramslök, underviol, skogsknipprot, tvåblad, vårärt och skogslök tillsammans med älgört och häckvicker.

I eller strax utanför ängets kantområden finns inslag av unga idegranar. Lövvastar med bl a klappad ask, ek och hassel omger änget där inte igenväxande ängesmarker ligger som ett skydd mot omgivningen.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

17:3 Igenväxta ängesmarker intill Högården, HEJNUM

Ek karta: Hejnum 10 H
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Norr om änget ligger en liten bit igenväxande ängesmark innehållande främst hassel och slybjörk samt lite tall.

Väster om änget fortsätter prästgårdens marker ytterligare en bit. Här finns igenväxande ängesmarker med ask, ek, asp, någon tall och inslag av apel samt ett tätt buskskikt med bl a hassel, skogskornell, hagtorn, rönn, nypon och smågran samt lite enbuskar och inslag av unga idegranar. Längst i väster växer ganska mycket björk och tall.

Åtgärdsförslag: I remissutlåtande från Stiftsnämnden 1974-05-07 föreslås att området bibehålls som lövskog eftersom en utökad ängeshävd nog skulle kräva allmän vård exempelvis genom reservatsbildning, samtidigt som området dessutom är något svåråtkomligt som betesmark.

Ur naturvårdssynpunkt är det önskvärt att även igenväxande ängesmarker bevaras, och då gärna i anslutning till hävdade ängar. På så sätt erhålles en tilltalande biotopvariation, samtidigt som man bevarar möjligheten att i framtiden röja området till änge.

Med tanke på ovanstående föreslås att området får ligga kvar som igenväxt ängesmark där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av barrträd, främst gran.

17:4 Ainvätar, Bjärs, HEJNUM

Ek karta: Kallgatburg 10 I
Fastighet: Bjärs 1[9]
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Litet ängesparti längs stigen mot Kallgateburg som hävdas genom bete. Centrala delen är en stor, öppen gräsbevuxen slätt. I södra delen finns några dungar bestående av bl a ask med spår av klappning, samt små idegranar, slån, enbuskar, någon tall och getapel.

Den centrala gläntan omges av ett artrikt träd- och buskskikt som tack vare hävden är relativt öppet och tilltalande. Här märks bl a ask med klappningsspår, varav en del gamla och grova exemplar, slån, getapel, enbuskar, hagtorn, idegran, gran (en del grova träd), hassel, någon vildapel, måbär, olvon, brakved, tall, nypon samt rönn, oxel och inslag av björk. Bitvis är getaplarna storväxta och trädlika.

I fältskiktet återfinns exempelvis backtimjan, solvända, smultron, stenbär, tulkört, daggkåpa, gulmåra och ängskovall.

Området som helhet är tilltalande där det ligger som en liten lövoas omgiven av barrträdsvegetation.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande som hittills genom bete, gärna kombinerat med slåtter och fagning.

17:5 Hemsarve änge, HEJNUM

Ek karta: Hejnum 10 H
Fastighet: Prästgården 1[1], Kyrkebys L. 4[1]
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Ett 2 ha stort ängesområde där 1/3 i öster är hävdat änge medan den västra delen är starkt igenväxt.

Den östra tredjedelen utgörs av ett litet fint hävdat änge med en samling grova, välväxta ekar i den södra delen. I övrigt växer spridda grova ekar även i andra delar av änget. Förutom dessa ekar, som ger änget dess karaktär, förekommer i trädskiktet alm, ask och några små björkar. Almarna, som ofta liksom askarna är klappade, växer dels i en lövvast som löper i riktning sydväst-nordost genom ängets centrala del och dels spridda i änget.

Hassel förekommer sparsamt i ängets södra del men ökar markant mot norr. Där växer hasseln både som ensamstående buketter och tillsammans med träd i olikstora, glesa dungar omväxlande med smärre gläntor i ängesstil. I buskskiktet förekommer, förutom hassel, även inslag av apel samt en del hagtorn och annan buskvegetation.

I änget finns en gammal stensatt brunn och en brya. En lövvast med ask, ek, apel, hassel, hagtorn, slån och annan lövvegetation löper längs ängets östra gräns.

I väster gränsar änget till igenväxande ängesmarker med ett liknande trädskikt, men där framförallt ekarna är färre och mindre. Dessutom förekommer inslag av oxel samt tall och unggran. Buskskiktet är tätt och snårigt och består av bl a späda hasslar, skogskornell, rönn, hagtorn, nypon, enbuskar, ungask och ungbjörk. Här och var finns antydningar till öppningar i lövvegetationen.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd i det nu hävdade änget i östra delen av området.

Den västra, igenväxande delen bör i första hand få ligga kvar oröjd och utvecklas fritt till buskrik lövdunge. Som igenväxande lövdunge, intill det hävdade änget, bidrager området till en mer variationsrik miljö. Enligt uppgift har här observerats bl a kattuggla och näktergal. Det är dock önskvärt att all unggran och en del ungtall gallras bort ur området.

Vid en eventuell röjning till slåtter- eller beteshävdat änge bör man sträva efter att återskapa ängeskaraktären genom att i första hand röja upp tidigare gläntor, där dessa ännu kan anas. Därefter görs en mycket försiktig gallring i trädskiktet så att grupper av träd och buskar kommer att omväxla med de busk- och trädfria gläntorna. Spara genomgående alla boträd och äldre träd liksom gärna också en del oröjda partier med tanke på fågellivet.

18:1 Laxare änge, BOGE

Ek karta: Slite 10 K
Fastighet: Boge annex 1[1]
Areal: 5,3 ha

Beskrivning: Hävdat ek-askänge med ett markant björkinslag och mycket hassel. Hösten 1974 gjordes en viss utglesande gallring och röjning i änget vilket har givit änget en ljusare och öppnare karaktär. De gamla vackra ekarna framträder nu tydligare och bidrager, starkare än tidigare, till att ge änget dess prägel. Förutom ek, ask och björk finns även enstaka grova aspar. Här och var finns också inslag av vildapel och unga plantor av idegran. I ängets sydvästra del växer dessutom några tallar.

Träden och buskarna står tillsammans i grupper, med omväxlande stora och små gläntor emellan. Hassel förekommer överallt tillsammans med träden, vare sig dessa växer i grupper eller mer ensamma. Här och var löper hasselvastar, ofta med inslag av ek och ask. Genom centrala delen av änget, från öster till väster, går en gammal väg som omges av en dubbel lövvast med huvudsakligen ask och hassel samt ek. Flera fornlämningar, bl a i form av husgrunder, finns i norra och centrala delen. I anslutning till dessa, och även i anslutning till andra ojämnheter i marken, växer lövridåer med träd och buskar. Förutom hassel märks bland buskarna skogskornell och hagtorn samt inslag av rönn och olvon. Änget är överlag tämligen fuktigt, och här och var går vattnet i dagen i form av vätar.

Fältskiktet är frodigt och artrikt och domineras till stor del av smörblomma, rödklöver och maskros. Förutom de vanliga ängsväxterna kan också nämnas toppfrossört, ramslök, ekorrbär, underviol, skogskovall, sårläka och backskafting.

Bland orkidéerna förekommer vit skogslilja, hjälmnycklar, St Pers nycklar och tvåblad rikligt samt brudsporre, nattyxne och skogsknipprot allmänt medan krutbrännare och fläckigt nyckelblomster uppträder mer sällsynt.

I en öppen glänta i norra delen påträffas flugblomster i stora mängder.

I norra delen, som ligger högre, är marken torrare. Här är änget öppnare och i de stora gläntorna påträffas bl a krissla, ängsvädd, slåtterfibbla, rödklint, getväppling, solvända, hjälmnycklar, fläckigt nyckelblomster och flugblomster.

Som gräns mot åkern i öster finns en stenvast med en ridå av björk, ask och hassel.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

18:2 Sles, BOGE

Ek karta: Sles 11 K
Fastighet: Sles 1 21
Areal: 0,9 ha

Beskrivning: Litet, hasselrikt ek-askänge med inslag av enstaka björkar. En gran finns också. Marken är flack och sluttar svagt mot norr. Några smärre stenblock och andra ojämnheter döljs av buskar och träd.

Träden och buskarna står i små grupper harmoniskt fördelade över området. De mellanliggande slåtterglänterna är små - de största endast omkring 10 meter i diameter.

Tunna lövvastar med främst hassel avgränsar änget från omgivande åkermarker i öster, väster och norr och från vägen i söder. Några smärre vastar finns också inne i änget.

Änget är välhävdat och har en välplanerad fördelning mellan större och mindre trädgrupper och mellanliggande gläntor.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. På sina ställen kan eventuellt en försiktig gallring av ungträd göras.

18:3 Sles långänge, BOGE

Ek karta: Sles 11 K
Fastighet: Sles 9 1
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Området har tidigare varit igenväxt ängesmark, men röjdes under hösten 1974.

Norra delen utgörs av en remsa öppen betesslätt som ligger högre än det röjda änget. I änget dominerar ask och hassel. Dessutom förekommer ek spridd över området. Hasseln växer både som ensamstående buketter och i anslutning till träd. Mellan träden och hasselbuskarna kan man se smärre gläntor. I östra delen står en dunge med några björkar och en tall. Här finns också inslag av apel. Här och var växer enbuskar. Främst i den sydöstra delen finns inslag av tall och enbuskar. Mot den öppna betesslätten i norr står en trädrad med framförallt ask samt inslag av ek, björk och lite hassel.

Åtgärdsförslag: Framtida skötsel helst genom årlig slåtterhävd. Alternativt hävdas änget genom måttligt bete kombinerat med slåtter för att hålla nere uppväxande sly och tynne.

18:4 Vike, BOGE

Ek karta: Sles 11 K
Fastighet: Vike 1:32
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Änget är och har åtminstone sedan 1600-talet varit Vike högård, ett öppet änge närmast bebyggelsen, numera en del av Vike minnesgård. Vike högård ligger invid den gamla Vikeån och genomdrogs förr längs sydvästra kanten av ett av åloppen. Vikeån, numera fördjupad till en kanal, är utlopp för den stora myr där Vike myr ingick som en del. Det uppges, säkerligen med rätta, att högården förr regelbundet översvämmades av ån om vintrarna.

I beskrivningen till 1699 års skattläggningskarta hänvisas till ägan som "Höögården af Siöhn hårdvall". I skattläggningsakter 1743-1753 skiljs mellan hårdvall och starrvall vardera omfattande ungefär hälften av högården. Starrvallen i dess nedre del är numera mycket mager.

Till högårdskaraktären bidrar en rad av grova askar längs ängets nordöstra kant. Efter torrläggningen vid sekelskiftet har i övre (nordvästra) änden planterats äppelträd.

Änget avgränsas i nordväst av en standtun och i övriga väderstreck av tvåbandstun. Vastar av växlande täthet, bestående av ask, ungask, småbuskar och enstaka björkar, tall och enbuskar växer längs bandtunen. I övre nordöstra kanten är vasten särskilt lummig med grova klappade askar och ungaskar tillsammans med täta tynnesbuskage. Längst upp i norr står några grova nyklappade askar.

(Beskrivningen ovan är hämtad från professor L G Romells remissvar till den förra ängesinventeringen, 1973).

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

22:1 Aränget, BÄL

Ek karta: Gane 11 I 19
Fastighet: Uppuse 1
Areal: 3,2 ha

Beskrivning: Området utgörs av fornlämningsrik ängesmark som röjdes med tanke på fornlämningarna 1974/75.

Området har ingen påtaglig ängeskaraktär även om man på några ställen kan hitta relativt stora, glesa dungar bestående huvudsakligen av hasselbuketter. I övrigt växer träd och buskar mer eller mindre glest utspridda och kämpgravarna är ofta praktiskt taget renröjda från vegetation.

Trädskiktet utgörs av ek, tall, ask med spår av klappning samt inslag av oxel och gran.

I buskskiktet märks, förutom hassel, lite hagtorn, nypon, apel, skogstry, olvon och rönn samt en del enbuskar. Dessutom har efter röjningen en del sly och ungskott av ek, hassel, ask och någon skogslönn vuxit upp. Även på de friröjda husgrunderna har slyvegetation börjat visa sig.

Markvegetationen kännetecknas i stort av högt gräs och diverse sly.

Åtgärdsförslag: Området är relativt snart i behov av en eftervårdande slyröjning. För att hålla slyvegetationen nere är det sedan önskvärt att området inhägnas och därefter hålls öppet genom måttligt bete, gärna kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar.

Ur ängesvårdande synpunkt är det angeläget att man låter hassel och andra buskar växa upp i dungar och vastar i anslutning till träd och ojämnheter i marken som exempelvis stenvastar och husgrunder.

22:2 Uppuse, BÄL

Ek karta: Gane 11 I 19
Fastighet: Uppuse 1
Areal: 1,1 ha

Beskrivning: Området utgörs av fårbetad f d ängesmark. Nordvästra delen av området, närmast vägen, har en öppen ängeslik karaktär där glesa hasselbuketter dominerar växtligheten. Tillsammans med hasseln förekommer ask, ek och inslag av ungtall samt unggran och någon björk. Här finns även en del öppna smågläntor. I buskskiktet växer, förutom hassel, även hagtorn och getapel som ofta är högväxta och nästan trädlika, samt rönn, fågelbär och apel.

Längre från vägen, mot sydost, tilltar igenväxningen med bl a ett ökande inslag av unggran. Både träd- och buskskikt blir tätare. I trädskiktet tillkommer en och annan oxel. En del askar bär spår av tidigare klappning.

Åtgärdsförslag: Området röjs så att olikstora träd- och buskfria

gläntor kommer att omväxla med grupper och vastar av träd- och buskvegetation i ängesstil. All unggran och ungtall röjs bort.

Eftervård genom bete kombinerat med röjning av sly, tynne och uppväxande barrträd vid behov.

Sydväst om området, längs vägen, finns ytterligare ett lövområde som eventuellt bör uppmärksammas vid en röjning.

22:3 Haimänge, Sudergårde, BÄL

Ek karta: Bäl 11 H
Fastighet: Sudergårde 2^1
Areal: 3,5 ha

Beskrivning: Öppet flackt änge med tämligen gles träd- och buskvegetation. Marken lutar svagt mot sydväst. Trädskiktet består av tall, ek, björk och unga askar. I östra delen finns inslag av oxel och unga lundalmar. Tallarna är välväxta med några grova exemplar. De står övervägande ensamma, ibland med gles hasselstrumpa. En del grövre ekar står också ensamma. I övrigt växer träden fördelade i större och mindre grupper tillsammans med hassel. Någon grupp med enbart hassel finns också. Björkarna växer sällan tillsammans med andra träd utan bildar små grupper med enbart björk, oftast utan hasselstrumpa.

I östra delen finns en tät hassel-askvast med inslag av gran i norra delen samt lönn och fågelbär i den södra delen av vasten. Den bildar gräns mot den igenväxta marken öster om änget. Mot betesmarken i söder utgörs gränsen av en bård med gran, ask och hassel. Slåtterglänterna är överlag stora, och hela södra delen är en öppen slätt med enstaka träd.

I sydöstra delen finns en vät omgiven av ganska tät buskvegetation och några ståtliga tallar.

Änget innehåller en hel del karaktäristiska ängsväxter. I änget finns fornlämningar, bl a i form av en kämpgrav.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

22:4 Gännar änge, Stenstugu, BÄL

Ek karta: Gane 11 I
Fastighet: Stenstugu 1^{16}
Areal: 4,4 ha

Beskrivning: Bitvis tätt igenvuxet änge med ett trädskikt av glest stående, grova ekar och lundalm samt ask, björk och inslag av skogslind. Dessutom förekommer tall som ibland växer i smärre dungar. Inslaget av tall ökar österut samtidigt som marken blir fuktigare och lövinslaget minskar något. I östra delen tillkommer även inslag av oxel och en och annan gran i trädskiktet. I den lövrika västra delen finns även enstaka unga sykomorlönnar.

Buskskiktet, som är tätast i väster, utgörs av hassel som ibland växer i typiska buketter samt hagtorn, rönn, nypon, apel, getapel, enbuskar och i fuktigare partier en del brakved. Till igenväxningen av buskskiktet bidrager också ungträd och sly av ek, ask, lundalm, tall och i någon mån skogslind samt gran i öster. I fältskiktet märks bl a mycket blåsippor och en hel del liljekonvalj, främst i väster. Österut växer bitvis mycket älgört.

Områdets västra del har en tätare, buskrik lövskogskaraktär, medan den östra delen har en öppnare, fuktigare karaktär med större inslag av barrträd. Även den östra delen innehåller dock till stor del lövvegetation. Trots den pågående igenväxningen kan man på flera ställen tydligt ana den tidigare ängeskaraktären och även i den tätare, västra delen finns en del smärre gläntor. Man anar även delar av en gammal igenväxt körväg som går genom änget.

Området som helhet har en mycket tilltalande karaktär där många vackra ekar och lundalmar med välutvecklade korklister sätter sin prägel på hela området. Förekomsten av skogslind - som växer endast i ett fåtal ängar på Gotland, av vilka Alvena lindaräng är det mest kända - ökar ytterligare områdets botaniska och kulturella värde. Runt området finns rester av en gammal bandtun.

<u>Åtgärdsförslag</u>: Under förutsättning att eftervård kan garanteras röjs området i ängesstil så att den gamla ängeskaraktären återskapas och bevaras. All unggran och helst också äldre gran samt en del av tallbeståndet röjs bort. En del vackra tallar kan dock med fördel sparas, både i smärre dungar och som ensamstående ängsbånsar. I de delar av området där tallen är mer eller mindre dominerande bör den även i framtiden få finnas kvar som ett markant inslag i änget.

Vid en eventuell ängesröjning röjs i första hand de tidigare slåtterglänterna fria från sly, tynne och ungträd. Dock bör man sträva efter att spara en del lämpliga ungträd av framförallt skogslind, ek och lundalm samt någon ask och björk för föryngring av trädskiktet. Sedan olikstora gläntor har röjts fram görs, där så behövs, en mycket försiktig gallring i träd- och buskskikt så att ymniga lövdungar och lövvastar med både träd och buskar kommer att omväxla med öppna, olikstora gläntor i ängesstil.

En eventuell trädgallring måste utföras med stor försiktighet. Samtliga skogslindar, äldre ekar och äldre lundalmar bör om möjligt sparas för att utgöra stommen i det framröjda änget. I övrig trädvegetation kan en del försiktiga gallringsingrepp göras under förutsättning att de bidrager till att framhäva ängeskaraktären.

Runt änget lämnas, där så är möjligt, en lummig bård av både träd, ungträd och buskar som skydd mot omgivande öppnare marker. Önskvärt är dessutom att den gamla bandtunen ersätts med en ny bandtun i samma stil som den gamla.

Eftervård helst genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter. Alternativt kan änget hävdas genom måttligt, väl avvägt bete, gärna kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar samt röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

Om änget hävdas genom bete är det angeläget att man efter röjningen väntar några år med betet så att sparad ungvegetation av både träd och buskar får en chans att växa upp. Under denna tid bör uppväxande sly- och tynnesvegetation hållas efter i de framröjda gläntorna.

Om eftervård i någon form inte kan ordnas tillåts området fortsätta att utvecklas till bitvis tät, buskrik lövskog. Under alla förhållanden är det dock önskvärt att all unggran, en del äldre gran och ungtall röjs bort och att man därefter successivt håller efter barrträden, främst gran, så att dessa inte tar överhand.

22:5 Gute, BÄL

Ek karta: Källunge 12 H
Fastighet: Gute 6[1]
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Litet flackt hävdat änge med glest växande träd och buskar. Dessa är ej påtagligt fördelade i grupper utan växer mer eller mindre jämnt spridda i änget, varför större öppna gläntor saknas. En del smärre gläntor finns dock. Tvärs genom änget, i nordost-sydvästlig riktning, går en dubbel lövvast med ek, klappad ask, lundalm och hassel längs en gammal väg. På ett avgränsat parti i norra delen står några raka, vackra tallar utan buskskikt inunder. Området i övrigt är bevuxet med ek och klappad ask, vilka ofta växer tillsammans med hassel. Några enstaka björkar finns också och dessutom förekommer en del lundalm, främst i ängets östra och nordöstra delar. I buskskiktet märks, förutom hassel, bl a apel och lite rönn. I västra delen ligger en stor vät i en svacka omgiven av en ring av ek, någon björk, ask, asp, en tall och hassel. Några av asparna är grova. I ängets sydöstra hörn växer en gammal och grovstammig ek.

Änget omges delvis av låga, ofta glesa lövvastar med bl a ungek, lundalm, ask, hassel, nypon och annan buskvegetation.

Vintern 1974/75 utfördes, som landskapsvårdande beredskapsarbete, en del utglesande gallringar tillsammans med viss slyröjning i änget.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

24:1 Allekvia änge, ENDRE

Ek karta: Endre 12 F
Fastighet: Allkvie 1[1]
Areal: 6,4 ha

Beskrivning: Änget har tidigare varit tätt igenvuxet, men vintern 1944 påbörjades röjningar i området som nu är ett välhävdat, överlag flackt änge med något omväxlande karaktär.

Östra delen utgör ett exempel på ett änge, där spridda större eller mindre grupper av träd och buskar omväxlar med jämna fria ängesgläntor. Stora öppna slätter saknas dock. Ek och ask, flertalet höga och kraftiga, dominerar i trädskiktet, där också alm, inslag av oxel och enstaka björkar finns. Några av askarna och almarna är klappade. Buskskiktet domineras av hassel som förekommer rikligt. Hasseln växer dels i anslutning till träd och trädgrupper, som strumpor, och dels i fristående välväxta buketter. I övrigt förekommer bl a en del vildapel, hagtorn, slån, nypon och rönn.

I västra delen har änget en helt annan karaktär. Här är gläntorna större och öppnare och kantas av mycket täta dungar av främst slån, vildapel och hassel men även ungask och lågvuxna ekar förekommer. I sydvästra delen är dungarna glesare med ek, ungek, ungask, vildapel, litet hassel samt sly och högvuxet gräs.

Södra och sydvästra delen av änget är tillväxt med bitvis täta bestånd av hassel, vildapel och sly mellan träden som huvudsakligen är ek och ask.

Änget hyser ett stort antal karaktäristiska ängsväxter.

Flera stenvastar och stenrösen finns i södra delen.

Mer eller mindre täta vastar omger hela änget.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Visst behov av gallring, sly- och tynnesröjning föreligger i delar av änget.

Vid en eventuell gallring bör inga omfattande ingrepp göras i den lummiga, igenväxande södra delen. Denna del bör få behålla sin lummiga buskrika karaktär, vilken tillsammans med övriga delar av änget ger hela området en tilltalande biotopvariation, som gynnar bl a fågellivet. Stigen genom området bör dock hållas öppen.

24:2 Igenväxt änge SO Burgen, ENDRE

Ek karta: Endre 12 F
Fastighet: Gabrielsänge 1[1], Glasmakaränge 1[1], S:t Görans skog 1[1], Burgåker 1[1]
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Igenvuxen ängesmark med högvuxet gräs och bitvis mycket älgört på den ofta fuktiga marken.

Trädskiktet utgörs av glest spridda, grova ekar samt ask, björk och inslag av asp och lite tall i norra delen. I nordvästra delen finns en stor öppen slätt, men i övrigt är de forna gläntorna under igenväxning med bl a hassel, hagtorn, nypon, rönn, inslag av enbuskar samt sly och ungträd av asp, ek, ask och björk. Framförallt ungbjörk och ungasp är bitvis mycket vanligt förekommande.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan ordnas, antingen genom traditionell ängeshävd eller genom måttligt bete kombinerat med efterhållande av uppväxande sly och tynne, röjs området i ängesstil.

Tidigare gläntor röjs fria från sly, tynne och ungträd. Omväxlande med dessa friröjda gläntor lämnas dungar och vastar med träd- och buskvegetation i ängesstil. Alla gamla ekar sparas liksom också en del yngre exemplar för föryngring. Hasselbuskarna föryngras, där så behövs, genom att huggas in. Spara också några äldre aspar lämpliga som boträd.

24:3 Betat änge NV Bäcks, ENDRE

Ek karta: Endre 12 F
Fastighet: Bäcks 2 1
Areal: 1,7 ha

Beskrivning: Fårbetat änge med ett trädskikt bestående av ek, ask och inslag av björk. Några askar bär spår av tidigare klappning. Buskskiktet utgörs huvudsakligen av hassel som växer i bukettform, ibland som ensamstående buskar men mestadels tillsammans med andra hasselbuskar och träd i dungar och vastar.

Ängets träd och buskar växer ofta i tydliga, väl avgränsade lövdungar och lövvastar. Omväxlande med dessa lövpartier finns olikstora träd- och buskfria gläntor i ängesstil.

I ängets södra del finns flera kämpgravar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete som hittills.

24:4 Hästnäsänge, Bäcks, ENDRE

Ek karta: Endre 12 F
Fastighet: Bäcks 2 1
Areal: 2,1 ha

Beskrivning: Ängesmark som övergått till betesmark utan påtaglig ängeskaraktär. Trädskiktet utgörs av ek, ask, björk och asp samt inslag av lundalm. Buskskiktet, som mestadels är glest utvecklat, består av relativt få glesa hasselbuskar samt en del apel, skogskornell och olvon bl a.

Träden växer ibland i antydan till glesa lövvastar och man anar gläntor emellan dessa vastar. Runt delar av området, främst längs nordvästgränsen, växer lövvastar med bl a ek, ask, asp, björk,

hassel, olvon och annan buskvegetation. I området finns en vattendamm.

Åtgärdsförslag: Området slyröjs och hålls i framtiden öppet genom fortsatt bete. Om man vill återskapa ängeskaraktären är det troligen nödvändigt att man avstår att beta området under några år så att en ny generation med hassel och annan buskvegetation får en chans att växa upp. Under tiden måste sly och tynne hållas efter med slåtter så att gläntorna hålls öppna. Buskvegetationen bör i första hand tillåtas att växa upp i anslutning till enstaka träd och trädgrupper, men hasseln kan också bilda dungar tillsammans med andra hasselbuskar eller tillåtas att växa i ensamstående buketter.

Sedan områdets buskskikt har utökats och ängeskaraktären har återskapats kan änget antingen hävdas traditionellt med slåtter eller hållas öppet genom måttligt bete kombinerat med nödvändiga sly- och tynnesröjningar vid behov.

24:5 Åänge, Stenstugu, ENDRE

Ek karta: Endre 12 F
Fastighet: Stenstugu 3[1]
Areal: ca 17 ha

Beskrivning: Områdets östra del är betad hagmark som tidigare troligen har varit ängeshävdad. Denna del karaktäriseras av stora öppna betesslätter som delvis, främst i söder, är bevuxna med stora mängder låga tynnesbuskar i form av hagtorn och slån. En och annan lövvast och lövgrupp bryter av de öppnare partierna. I dessa lövpartier ingår bl a ek, lundalm, ask, hagtorn och nypon. Några glesa grupper med björk och tall finns också. Många av ekarna och lundalmarna är grova, välväxta och ståtliga.

Längs ån, längst i öster, växer två rader med mycket storvuxna och vackra ekar och lundalmar. Under och i anslutning till dessa växer bl a ask, getapel, hagtorn, nypon, apel och skott av ek och lundalm.

I norr och nordost, i anslutning till och väster om ån, växer lummiga lövbestånd bestående av bl a ek, lundalm, ask, asp, lite björk, apel, hagtorn, slån och nypon samt inslag av hassel. Även här är en del ekar och lundalmar grova. Dessutom finns en del grova aspar. Anmärkningsvärt är den sparsamma förekomsten av hassel. Bitvis är inslaget av hagtorn och apel nästan dominerande och hagtornsbuskarna är ofta högvuxna. Här finns också en kämpgrav.

Områdets västra del utgörs av nyligen röjd lövmark och marken är till stora delar täckt av ris, grenar och kvistar efter röjningen. Trädskiktet är detsamma som i den östra delen med främst ek, lundalm och ask samt lite björk och asp. Lundalmarna, och framförallt ekarna, är ofta grova. De växer relativt jämnt utspridda och sätter sin prägel på hela området.

I buskskiktet märks, förutom en god föryngring av både ek och lund-

alm, bl a ungask, ungbjörk, ungasp, slån, rönn, hassel, hagtorn och nypon. Inslaget av hassel är här större än i den östra delen.

Bitvis kan man ana en viss ängeskaraktär med grupper av bl a hassel och antydan till gläntor.

Området som helhet är intressant bl a med tanke på de mäktiga ekarna och lundalmens förekomst i olika åldersklasser.

Åtgärdsförslag: I den östra, nu betade delen röjs de öppna betesslätterna fria från invaderande tynne och sly. De lummiga lövbestånden i norr och nordost, i anslutning till och väster om ån, sparas och tillåts utvecklas vidare utan röjningsingrepp. I ek- och lundalmbestånden liksom i övrig träd- och buskvegetation görs inga ingrepp. Fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

Den västra, nyligen röjda delen av området kan antingen markstädas och iordningställas till ängesmark eller skötas som lövskog med gynnande av främst ek och lundalm. Det senare alternativet är kanske mest realistiskt.

Om området iordningställs till ängesmark bör man sträva efter att i möjligaste mån låta träd och buskar växa i grupper och vastar omväxlande med buskfria öppna gläntor i ängesstil. Det är viktigt att ungträd av både ek, lundalm och ask tillåts växa upp tillsammans med lummiga buskbestånd av bl a hassel. Änget kan sedan antingen hävdas traditionellt genom fagning och slåtter eller hävdas genom måttligt, väl avvägt bete kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar och gärna slåtter på öppna ytor vid behov för att hålla efter sly och tynne. Ett eventuellt bete bör inte sättas in förrän de unga uppväxande träden och buskarna har blivit beteståliga.

Alternativt sköts området som lövskog där man framförallt bör gynna ek- och lundalmbestånden och deras föryngring, men där man också bör sträva efter ett i övrigt artrikt träd- och buskskikt. För att gynna lövbeståndet är det önskvärt att man successivt håller efter invandrande barrträd och att området inte läggs under bete.

24:6 L Fjälls, ENDRE

Ek karta: Ekeby 12 G
Fastighet: Fjälls L 2[1]
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Betad lövmark med hagmarkskaraktär där ek, björk, ask och lundalm samt inslag av asp, gran och tall utgör trädskiktet. En och annan ek är ståtlig och välväxt och många av lundalmarna, särskilt de i norra delen, närmast vägen, är vackra och sätter sin prägel på området.

Hassel är dominerande i buskskiktet. Hasselbuskarna är mestadels glesa och betesmärkta, men i östra delen finns en del hasselbuskar med typisk bukettform. Förutom hassel märks i buskskiktet mycket

tynne i form av nypon och framför allt hagtorn som växer mer eller mindre jämnt över hela markytan.

Genom områdets östra del rinner ett dike. I anslutning till diket, främst i nordost, finns ett tätare lövparti med bl a lundalm, ask, björk, ek, hassel, nypon och hagtorn.

Runt delar av området löper en gles lövvast.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil genom att i första hand allt tynne röjs bort från gläntorna. Träd och buskar sparas i dungar och vastar i ängesstil. Spara även den tätare lövvegetationen i anslutning till diket.

I trädskiktet görs endast en försiktig gallring där främst granarna tas bort, medan ek och lundalm i största möjliga utsträckning lämnas kvar. Om möjligt sparas en lövvast runt området som skydd mot omgivande marker.

Eftervård genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

24:7 L Hulte, ENDRE

Ek karta: Endre 12 F, Ekeby 12 G
Fastighet: Hulte L 1 10
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Välhävdad ängesmark som ligger mellan landsvägen och gården. En alléprydd väg leder rakt genom änget fram till gården. Trädskiktet i änget utgörs av glest stående tallar, björkar, ekar och askar. I buskskiktet märks enstaka hasselbuskar och apel samt en del andra buskar.

Utmed landsvägen växer en vast av några almar, askar och enstaka ekar.

Mot åkermarken i nordost avgränsas änget av en gles dubbel-vast bestående av björk, ek, ask (mest som ungask och sly) samt hassel och en del småbuskar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

25:1 Betesmark V Mangsarveänget, EKEBY

Ek karta: Ekeby 12 G
Fastighet: Lindarve 2[1]
Areal: 2,6 ha

Beskrivning: Denna fårbetesmark har, vad beträffar träd och buskar och deras fördelning, ängeskaraktär. Området är flackt och öppet med spridda ekar, askar och några tallar samt enstaka björkgrupper. I områdets västra del, som gräns mot öppna fårbetesmarker, löper en bred lövvast med grova ekar, askar och vackra lundalmar samt hassel.

Områdets norra del är helt öppen med några få askar utefter kanterna. Som avgränsning mot landsvägen i norr står sju pampiga askar och en skogslönn.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete, gärna kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar samt någon gång slåtter på de öppna ytorna.

25:2 Mangsarveänget, EKEBY

Ek karta: Ekeby 12 G
Fastighet: Höstgärde 1[1]
Areal: 3,4 ha

Beskrivning: Västra delen av änget är svagt kuperad och sluttar något mot öster. Här är marken fuktig och träd och buskar växer tämligen tätt, antingen enstaka eller i smärre grupper som bildar större sammanhängande dungar. Ek, ask, alm, björk och enstaka tallar samt hassel och en del andra buskar växer här. Några mindre fria gläntor finns också.

Östra delen har en betydligt öppnare karaktär med några vidsträckta öppna slätter. Mellan och runt dessa slätter står smågrupper, dungar och vastar med ek, alm, ask, oxel, ungek, ungask, vildapel, skogskornell, fågelbär och hassel. Flera av ekarna är grova och vidkroniga. Några lönnar och någon enstaka ängsbåns (tall) förekommer också. Marken är flack med små vattensamlingar i förekommande svackor. Dungar och vastar växer i allmänhet där marken är litet ojämn eller i anslutning till smärre stensamlingar.

I änget finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

25:3 Höstgärde, igenväxande ängesmark SV Mangsarveänget, EKEBY

Ek karta: Ekeby 12 G
Fastighet: Röstäde St 3[1]
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Hela området är, trots fårbete, mer eller mindre starkt igenväxt. Det karaktäriseras av glest stående ekar, varav

en del är grova och ståtliga. Dessutom förekommer enstaka tallar, en del hassel samt björk och ask. Lundalm är vanligt förekommande, främst i områdets norra, nordvästra och västra delar. Lundalmen representeras både av äldre välväxta träd och av bitvis täta bestånd av unga plantor med vackra korklister. Här och var växer täta bestånd av tynne tillsammans med sly av bl a björk, ask och skogskornell.

Runt delar av området löper en bandtun.

Åtgärdsförslag: Området röjs försiktigt genom att sly, tynne och ungträd av ask, björk och tall tas bort från de tidigare gläntorna. Ek, lundalm, hassel och lite ungask samt någon tall sparas i grupper och dungar mellan de uppröjda gläntorna. En del dungar och vastar kan gärna tillåtas förbli tätare med inslag av sly- och tynnesvegetation. Äldre ekar och lundalmar sparas genomgående liksom även några bestånd av unga lundalmar. Eventuella träd med bohål sparas tillsammans med intilliggande buskvegetation.

Eftervård genom ängeshävd med slåtter alternativt måttligt bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

26:1 Gärdet, Kullingbos, KÄLLUNGE

Ek karta: Källunge 12 H_7
Fastighet: Kullingbos 1^7
Areal: 0,9 ha

Beskrivning: Ett litet fint slåtterhävdat änge, som ligger intill gården. Änget har en öppen karaktär med glest stående ekar, björkar och lönnar med välskötta hasselbuketter emellan. Lönnarna, som bildar allé upp mot huset, är nyklappade. Sydöstra hörnet av änget består av en ganska tät talldunge med raka välväxta tallar. Norra hörnet är en öppen glänta. Änget har, enligt markägaren, en ganska rik och omväxlande flora och som kuriositet kan nämnas att kungsängsliljan är representerad med 300-400 exemplar inom ett begränsat område.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

26:2 Betad f d ängesmark vid Kullingbos, KÄLLUNGE

Ek karta: Källunge 12 H_7
Fastighet: Kullingbos 1^7
Areal: 4,5 ha

Beskrivning: Området är ett f d änge som efter många års nötbete har övergått till beteshage. Hagen har en tilltalande karaktär med ett glest trädskikt av ek, ask, tall och inslag av björk samt ett bestånd av lundalm i den centrala, östra delen. Här och var finns inslag av apel. Ekarna är grova och välväxta, vilket f ö gäller flertalet träd i området. Hasseln har inte tålt betet och är i allmänhet fåtalig och glesvuxen. I gläntorna har i stället en del tynne, främst nypon och hagtorn samt en del slån, vuxit upp. På några ställen finns tätare dungar av tall.

I sydöstra delen, i anslutning till en kämpgrav, har området ängeskaraktär med grova ekar, några askar och aplar samt mycket hassel. Tyvärr finns även här en del tynnesbuskar i gläntorna.

Mot åkern i väster avgränsas området av en tät vast med ask, hassel, tynne och sly av björk och ask samt tall. Lövvasten i öster är glesare och består av småbuskar och sly.

Åtgärdsförslag: Röjning av sly och tynne på alla öppna gläntor över hela området. Det f d änget har utvecklats till en fin beteshage och det är önskvärt att den även i framtiden hålls öppen genom måttligt bete och fagning vid behov som hittills, gärna kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne.

För att möjliggöra sly- och tynnesröjningar med slåttermaskin är det vidare önskvärt att förekommande stubbar tas bort.

26:3 Aumunds, SO Bölungs, KÄLLUNGE

Ek karta: Källunge 12 H
Fastighet: Aumunds 15
Areal: 8,1 ha

Beskrivning: Stort tilltalande lövområde där trädskiktet utgörs av glest stående ek, lundalm, björk och ask. Genom områdets norra del rinner en bäck med eroderade sidor i ost-västlig riktning.

Området norr om bäcken har en annorlunda karaktär än övriga delar av området och är tätare bevuxet med både träd och buskar. I norra hörnet, nära vägen, finns ett lundliknande parti med tätt lövtak där trädskiktet främst består av vackra lundalmar och askar. Hasseldungar, skogskornell och en del sly bildar buskskikt norr om bäcken. Bitvis förekommer också en del unggran.

Söder om bäcken karaktäriseras området helt av vackra exemplar av lundalm, ek och ask samt längst i söder inslag av björk. Träden växer glest utspridda över området och gräset växer högt mellan träden. De glest stående ekarna och de vackra lundalmarna ger hela området en mycket tilltalande och öppen karaktär.

Åtgärdsförslag: Norr om bäcken görs mycket försiktiga röjningar av sly och unggran, där all unggran tas bort. En del ungträd gallras ur och i hasselbestånden görs en försiktig gallring. I övrigt görs inga ingrepp i form av röjning eller avverkning av vare sig träd eller buskar då områdets bitvis slutna karaktär bör bevaras.

Söder om bäcken görs röjning av förekommande unggran, sly och småbuskar. Ingen röjning i trädvegetationen.

Eftervård genom måttligt bete såvida inte möjlighet finns att hävda området traditionellt med slåtter.

26:4 Änge vid skolan, KÄLLUNGE

Ek karta: Källunge 12 H
Fastighet: Prästgården 1:1
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Änget består till övervägande del av öppna trädfria ytor. Östra, centrala delen upptas av en stor talldunge, där de vackra tallarna står dels ensamma, dels i små grupper om 2-3 träd i varje grupp. Som strumpa på några av tallarna växer, i stället för hassel, tynne och asksly.

I nordöstra hörnet växer ett antal ekar tillsammans med vackra lundalmar och ask. Här finns också en kämpgrav (husgrund). I norra delen står några hasseldungar och i nordvästra hörnet finns en del ungbjörk.

I västra delen, alldeles intill vägen, står ett par avgränsade trädgrupper. Den ena består av stora, välväxta lundalmar medan den andra utgörs av lundalm, ek och ask. Buskskiktet är glest och ut-

görs av, förutom hassel, begränsade förekomster av nypon och hagtorn samt lite asksly och ungskott av lundalm.

Fältskiktet är förhållandevis artfattigt och karaktäriseras av torrängsväxter som exempelvis midsommarblomster, solvända, ängshaverrot, smultron, svartkämpar, höskallra, penningört, St Pers nycklar och jungfrulin. Tvåblad, mandelblom, teveronika och tusensköna påträffas mer sporadiskt.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

26:5 Prästänget, KÄLLUNGE

Ek karta: Källunge 12 H
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 1,9 ha

Beskrivning: Öppet flackt änge med tämligen stora gläntor. I sydöstra delen finns ett stort braidsräum.

Änget är hasselrikt, och så gott som alla träd, ensamma eller i grupper, har strumpa av hassel eller andra buskar. Några ekar växer ensamma. I övrigt står träden - ek, ask, lundalm, enstaka björkar och apel - tillsammans i karaktäristiska grupper om 2-5 träd spridda över området. Många av lundalmarna är grova och välväxta. Två grupper med vardera tre stora tallar finns också i änget.

Förutom att växa som strumpor vid träd och trädgrupper förekommer hasseln även i fristående buketter och i små vastar, ibland tillsammans med skogskornell och hagtorn. Änget har ingen unik flora men är tämligen rikt på de vanligaste ängsväxterna.

Torrängsväxterna dominerar med bl a solvända, svartkämpar, midsommarblomster, tusensköna, höskallra, brudsporre, St Pers nycklar, kamäxing, vårbrodd och backskafting som allmänna.

De något mer fuktkrävande arterna älgört, skogsknipprot, korskovall, ängskovall, vårärt och ängsbräsma växer inne i dungarna och är mindre allmänna.

Ekarna, de vackra lundalmarna och de två tallgrupperna ger änget en tilltalande egen-karaktär.

Mot norr, väster och söder avgränsas änget av tunna lövvastar mot omgivande åkrar. I öster saknas vast. Vasten i söder är, vid ingången till änget, mycket tät av tynne, hagtorn, getapel och hassel under de glest stående ekarna.

Det är f n problem med hävden av änget och fagning och slåtter tycks ske mer eller mindre sporadiskt.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att man åter inför årlig traditionell ängeshävd med både fagning och slåtter i detta änge som är

vackert och utgör ett fint exempel på ett gotländskt änge. Ju längre man väntar desto svårare blir det sedan att återuppta en traditionell ängeshävd.

27:1 Norderäng, Bjärs, VALLSTENA

Ek karta: Källunge 12 H
Fastighet: Bjärs 1 15
Areal: 0,7 ha

Beskrivning: Litet hävdat änge som ligger som en liten lövoas helt omgivet av vidsträckta åkermarker. Ängets västra och södra delar utgörs av öppna, helt trädfria slätter. En stenvast med tillhörande lövvast avgränsar slätten i söder från övriga änget.

Änget i övrigt karaktäriseras av grupper med ek, ask och hassel som omväxlar med smärre gläntor. Förutom ek och ask förekommer i trädskiktet någon oxel, ett par vackra ängsbånsar (tallar) och, bl a i östra hörnet, inslag av lundalm. Askarna är ofta klappade.

I buskskiktet märks, förutom hassel, inslag av bl a hagtorn, olvon, getapel och någon enbuske.

Änget omges av glesa lövvastar med björk, ek, småtall, hassel, apel, rönn, lundalm, lite hagtorn och nypon.

Det lilla änget är intressant bl a genom sitt läge mitt ute i åkermarken. Det hävdas ännu traditionellt med årlig fagning och slåtter och har en tilltalande gruppbildning med, i förhållande till den lilla arealen, stora slåtterglänter.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

27:2 Norrgarde, VALLSTENA

Ek karta: Källunge 12 H
Fastighet: Norrgarde 1 15
Areal: 1,6 ha

Beskrivning: Igenväxt ängesmark med ett trädskikt av ek, ask, lundalm och björk samt inslag av skogslind och oxel.

I buskskiktet märks främst hassel samt rönn, skogskornell, getapel, hagtorn, nypon och olvon. Dessutom bidrager sly och ungträd av bl a lundalm till igenväxningen av buskskiktet. Mycket blåsippor täcker marken och i våtare partier växer älgört.

Trots igenväxningen kan man ännu ana tidigare slåtterglänter, framförallt i områdets norra delar.

Förekomsten av skogslind, ett trädslag som på Gotland numera huvudsakligen förekommer i Vallstena och omgivande socknar, bidrager till ängets botaniska värde, även om skogslinden endast är representerad av enstaka träd.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras, antingen genom bete eller ännu hellre genom traditionell ängeshävd, röjs området i ängesstil genom att de forna gläntorna röjs fria från sly, tynne och annan buskvegetation. Spara dock lämpliga

skott och ungträd av både ek, lundalm, skogslind och ask för föryngring av trädskiktet. Strävan bör vara att återskapa ängeskaraktären med grupper av träd och buskar omväxlande med olikstora öppna gläntor. Om möjligt lämnas en lövvast med både träd och buskar runt änget.

Om eftervård i någon form inte kan ordnas tillåts området att fritt utvecklas till lövdunge, där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av invaderande barrträd.

27:3 Norrgarde, VALLSTENA

Ek karta: Källunge 12 H
Fastighet: Norrgarde 1 10
Areal: 1,6 ha

Beskrivning: Igenväxande men tilltalande ängesmark där man ännu tydligt anar den gamla ängeskaraktären med träd- och buskdungar omväxlande med olikstora slåtterglänter. De tidigare öppna gläntorna syns ofta tydligt trots att de nu är mer eller mindre igenväxta.

Trädskiktet utgörs av ek, ask, lundalm och lite björk samt inslag av skogslind, oxel och gran. Skogslinden förekommer huvudsakligen i ängets västra och nordvästra delar där det förutom äldre träd även finns en del skott och ungträd.

Buskskiktet representeras av hassel som ofta växer i typisk bukettform, samt apel, getapel, rönn, hagtorn, nypon, olvon och enbuskar. Till igenväxningen av änget bidrager, förutom de olika buskarna och skott av de ingående trädslagen, även en del unggran som har börjat tränga in i de forna öppna slåtterglänterna.

Trots igenväxningen har området en tilltalande karaktär och förekomsten av skogslind är botaniskt värdefull. Skogslind förekommer idag på Gotland endast i några få socknar av vilka Vallstena och omgivande socknar är de viktigaste.

Åtgärdsförslag: Det väsentligaste för området som helhet är att den unggran som har börjat vandra in i änget röjs bort och att man därefter successivt håller efter invandrande barrträd så att lövskogskaraktären bevaras.

Under förutsättning att någon form av eftervård kan ordnas, antingen genom bete eller genom traditionell ängeshävd, kan man tänka sig att försiktigt röja området så att dess ängeskaraktär förstärks och bevaras. Sedan all unggran har röjts bort, röjs i så fall sedan de forna gläntorna fria från sly och tynne. I trädskiktet görs inga, eller mycket begränsade gallringar. Hasseln huggs in och föryngras där så behövs. På lämpliga ställen bör man också tänka på att spara en del ungvegetation av både ek, lundalm, skogslind och ask för föryngring av trädskiktet. Det är angeläget att man tar hänsyn till områdets karaktär och försöker att bevara dess gamla ängesprägel med grupper av träd och buskar omväxlande med olikstora buskfria slåtterglänter.

Runt änget kan man lämpligen spara en skyddande lövbård med träd- och buskvegetation. Eftervård helst genom ängeshävd med slåtter kombinerat med sensommarbete.

Eventuella röjningsinsatser bör endast utföras under förutsättning att någon form av eftervård kan ordnas. I annat fall tillåts änget att utvecklas vidare till lövdunge där ingreppen begränsas till efterhållande av barrträd.

27:4 Alvena lindaräng, VALLSTENA

Ek karta: Slumre 12 I
Fastighet: Alvne 1[29]
Areal: 5,6 ha

Beskrivning: Relativt stort, välhävdat änge med skogslind som dominerande trädslag. Lindförekomsten här är det största sammanhängande beståndet av vild skogslind på Gotland. Förutom lind förekommer i trädskiktet ek, ask och lundalm samt enstaka björkar och aspar. Lindarna och en del askar är nyligen klappade på ca 3 m höjd.

Träden står lika ofta ensamma som fördelade i smågrupper och dungar. Förutom en storglänta i de centrala delarna av änget är gläntorna mellan de bitvis tättstående träden och buskarna övervägande små. Hassel växer spridd över hela änget mest som fristående buketter, men även i träddungarna och ibland som strumpor på träden.

I södra delen är trädbeståndet glesare med inslag av björk och asp.

Änget är rikt på fornlämningar, främst husgrunder och stenvastar. Några stenvastar sträcker sig tvärs över hela änget i nordsydlig riktning. I anslutning till dessa fornlämningar växer träd och buskar, vilka följaktligen står i kortare eller längre rader här och där över hela området.

I sydöstra delen av änget finns en del partier med tätare busk- och slyvegetation som har sparats bl a med tanke på fågellivet.

Änget är, som orienteringstavlan i änget omtalar, fattigt på gräs, men mycket rikt på örter. Dussintalet orkidéarter är påträffade, bl a hjälmnycklar, krutbrännare, vit och grönvit nattyxne, tvåblad, flugblomster, fläckigt nyckelblomster, skogsknipprot och purpurknipprot tillsammans med en mängd andra ängsväxter.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

27:5 Uppgarde, VALLSTENA

Ek karta: Slumre 12 I
Fastighet: Uppgarde 1^{19}
Areal: 3,3 ha

Beskrivning: Överlag flackt änge. På litet ojämnare partier, som t ex den småblockiga delen nordost om vägen, strax efter man kommit in i änget, växer en del träd och buskar. Ek, ask, lundalm, asp och hassel samt inslag av gran och enbuskar står relativt glest och bildar bitvis smågrupper i den stora glesa dungen nordost om vägen. I sydöstra delen växer slanka och smalkroniga träd som ek, ask, asp och björk tillsammans med glesa hasselbuskar. Träden och buskarna växer ganska jämnt utspridda i ängets östra delar utan några större gläntor emellan.

Hösten 1974 gjordes en del utglesande gallringar främst i ängets östra delar. Glädjande nog har man vid dessa gallringar sparat gamla och döda träd med bohål.

I ängets centrala och norra delar finns stora, öppna och välhävdade slätter. På dessa står några glesa dungar med ek, lundalm, ask, någon björk och enstaka tallar.

Södra, sydvästra och västra delarna (ca 1 ha) utgörs av en bård av igenväxande, vildvuxen ängesmark med sly och högt gräs. Sammansättningen av träd- och buskskiktet är i övrigt ungefär densamma som i det hävdade änget.

Änget är tämligen örtrikt och i dungarna växer bl a ramslök. Lövvastar omger änget som för övrigt innehåller en del fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd i den hävdade delen. De igenväxande södra, sydvästra och västra delarna lämnas gärna att växa fritt, som hittills, då de utgör en skyddande bård mot öppna marker i söder och sydväst. Tillsammans med det hävdade änget bildar den igenväxande ängesmarken dessutom en viss biotopvariation som är positiv för både växter och djur.

27:6 Rå, VALLSTENA

Ek karta: Råbyträsk 13 I
Fastighet: Rå 1^{22}
Areal: 1,1 ha

Beskrivning: Området är tätt igenvuxet med stora bestånd av hassel och skogskornell. Trädskiktet utgörs främst av ask och glest stående ekar. Längs vägen i öster och i södra delen växer asp, varav en del är stora och välväxta. I södra delen, som är våtare, finns också några björkar samt, längst i söder, ett bestånd med planterade klibbalar.

I norra delen finns en tallbevuxen backe, där det dessutom växer en gammal knotig ask och lite enbuskar.

I nordvästra hörnet växer ett litet bestånd med unga lundalmar runt en äldre lundalm.

I området finns flera gamla askar med bohål för fågel. Runt området, som i norr, väster och söder omges av åkermarker, växer bitvis en lövvast med ask och hassel.

Nära vägen i områdets södra del, samt vid vägen ner till området, finns bestånd av benved (Euonymus europaeus), en buske som är mindre vanligt förekommande på Gotland.

Åtgärdsförslag: I tallbeståndet i norr görs en försiktig gallring så att beståndet blir något glesare. Den gamla asken och vackra enbuskar sparas.

I beståndet av lundalm kan en försiktig gallring göras. Den äldre almen sparas. I områdets centrala delar öppnas gläntor genom att sly, ungträd och förekommande tynne röjs bort. Hasselbestånden gallras. Ekarna sparas, liksom äldre askar och träd med bohål. I övrigt lämnas träd och buskar i dungar och vastar omväxlande med öppnare gläntor i ängesstil.

I södra delen görs en försiktig gallring i beståndet av klibbal. Äldre aspar kan sparas medan ungasp tas bort.

Runt området lämnas en skyddande lövvast av träd och buskar. Framtida skötsel genom måttligt bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

Vid en eventuell ängesröjning görs inga ingrepp i områden där benved förekommer.

27:7 Lövområde SO St Gudings, VALLSTENA

Ek karta: Källunge 12 H
Fastighet: Vallstena annex 1[1]
Areal: ca 9 ha

Beskrivning: Detta område består av två bestånd, i norr ett ungskogsbestånd och i söder ett äldre bestånd. Mest anmärkningsvärt, förutom den givna förekomsten av ek och ask, är rikedomen på lundalm. Denna art är faktiskt den talrikaste av alla trädarter i området, såväl vad gäller vuxna träd som föryngringen. Därutöver finns björk, gran och tall, med allmän föryngring av gran. Öppna ytor saknas fullständigt och buskskiktet är under stark igenväxning. Hassel finns rikligt och hagtorn och skogskornell sparsamt.

Området hyser en av Gotlands rikare förekomster av lundalm och är enbart därigenom av stort naturintresse. Lövskogen är genomgående tät, vilket trots den begränsade storleken skapar intryck av en djup, snårig, almdominerad lövskog.

(Beskrivningen ovan är hämtad från den botaniska delen av naturinventeringen 1974).

Åtgärdsförslag: Området bör lämnas i fred för ytterligare röjningar och avverkningar. Större tallar liksom viss föryngring av gran kan dock borttagas.

27:8 Klockaränget, VALLSTENA

Ek karta: Källunge 12 H
Fastighet: Vallstena annex 1[1]
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Området utgörs delvis av röjd ängesmark och delvis av tätt igenväxt f d ängesmark.

Ett mindre parti i områdets norra del har röjts och hålls nu öppet genom bete. Denna del har närmast karaktär av ekhage med inslag av lundalm och lite björk.

Resterande delar av området utgörs av igenväxt lövmark med bl a ek, lundalm, ask, björk, tall och hassel.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande av den röjda norra delen av området genom bete. Övriga delar av området kan antingen tillåtas att förbli igenväxt lövmark eller röjas försiktigt i ängesstil. En eventuell röjning bör dock utföras endast under förutsättning att lämplig eftervård genom ängeshävd med slåtter eller genom bete kan garanteras.

27:9 Alvne, VALLSTENA

Ek karta: Slumre 12 I
Fastighet: Alvne 3[1]
Areal: 1,7 ha

Beskrivning: Hävdat änge där skogslind är det dominerande trädslaget. Förutom skogslind förekommer i trädskiktet lundalm, ask, inslag av asp, lite ek och någon björk. Buskskiktet domineras av hassel som växer i typiska buketter, ofta tillsammans med träden i olikstora dungar. Här och var finns också någon apel.

Fältskiktet har i stort samma sammansättning som i det närliggande Alvena lindaräng. Gulsippan är dock vanligare här och dominerar över vitsippan.

Änget har typisk ängeskaraktär med lövdungar av träd och buskar omväxlande med olikstora öppna gläntor. I ängets västra del ligger ett stort öppet braidsräum (storglänta). Ängets centrala och östra delar ligger något högre och är tätare bevuxna med både träd och buskar. Norra delen upptas delvis av en tät linddunge och i nordöstra hörnet finns en kämpgrav.

Norr och öster om änget ligger öppna åkermarker. I söder gränsar änget till icke hävdade lövmarker och väster om änget vidtar en betad barrskog med delvis grovvuxna granar. Längs den skarpa gränsen

mellan änget och barrskogen i väster löper en bandtun.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig traditionell ängeshävd som hittills.

28:1 Bäntebingels, GOTHEM

Ek karta: Råbyträsk 13 I
Fastighet: Bäntebingels 2^1
Areal: 0,7 ha

Beskrivning: Detta lilla änge, som hävdas traditionellt med årlig fagning och slåtter, domineras i trädskiktet av tall. Tallarna är överlag grova och står glest spridda, några av dem med glesa hasselstrumpor. Särskilt östra delen är rik på tall.

I övrigt växer ek, ask och enstaka björkar i änget. Ekarna är överlag grova och några av dem står två och två tillsammans med glesa hasselbuskar. Askarna växer oftast i små grupper tillsammans med hassel. Ett mindre antal fristående hasselruggar växer här och där i de små gläntorna mellan träd och dungar.

I södra delen finns ett par björkgrupper med relativt grova, vackra björkar.

Mot öster och väster avgränsas änget av glesa buskvastar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

29:1 Kuseänget, VÄSTERHEJDE

Ek karta: Högklint 12 C
Fastighet: Kuse 1[11], 1[49]
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: Hävdat änge där träden växer relativt jämnt utspridda över ängesarealen. Riktigt stora slåtterytor saknas, men mellan träden ligger smärre gläntor. Trädvegetationen domineras av klappade askar och mer glest stående ekar. Här och var finns inslag av björk. Hassel växer mestadels tillsammans med ask och då ofta i form av strumpor på asken.

I ängets södra del, mot åkern, finns inslag av tall och enbuskar.

Ängets nordvästra del är något tätare bevuxen med hasselbuskar. Marken är småkuperad och i norra hörnet ligger en kämpgrav på en upphöjning i marken. I ängets sydvästra del har en del älgört vuxit upp.

Runt änget löper, åtminstone delvis, en gles och bitvis låg lövvast med hassel, ask, björk och lite ek.

Åtgärdsförslag: Den sydvästra älgörtsbevuxna delen införlivas med övriga änget och hävdas tillsammans med detta. Fortsatt årlig ängeshävd.

29:2 Stenbro äng, Sigrajvs, VÄSTERHEJDE

Ek karta: Västerhejde 13 D
Fastighet: Sigrajvs 1[1]
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Detta lilla lövområde domineras i trädskiktet av ask och ek. Området är mestadels tätt igenvuxet och svårgenomträngligt på grund av ett frodigt buskskikt med riklig förekomst av hassel och hagtorn. Dessutom finns inslag av rönn, enbuskar och en del unggran. Sly och ungträd av framför allt ask bidrar ytterligare till det täta buskskiktet.

En bäck rinner genom området från sydost mot nordväst. Den breder ut sig och skapar ett fuktrikare område, rikt på bl a sälg och älgört.

Vid besök i området på våren var stora delar av marken täckt av vitsippor. Området finns representerat i den botaniska delen av naturinventeringen 1974 varifrån beskrivningen ovan delvis har hämtats.

Åtgärdsförslag: I den botaniska delen av naturinventeringen framhålls att: "Även om Stenbro äng tillhör de minsta av lövskogsobjekten har det sina givna naturvärden främst genom den höga graden av slutenhet. Förekomsten av en bäck innebär en tilltalande variation i fältskiktets sammansättning." Med tanke på ovanstående, och med tanke på att området även finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen, är det önskvärt att lövområdet bevaras utan ingrepp i form av röjning eller avverkning. Eventuella ingrepp bör begränsas till bortgallrande av de unggranar som växer i området.

30:1 Gottskalks, TRÄKUMLA

Ek karta: Follingbo 13 E
Fastighet: Gottskalks 1[35]
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Änget består av en stor öppen, centralt belägen yta med träd och buskar i utkanterna. I södra och östra delarna växer några ekar, askar, björkar och enstaka hasselbuskar. I sydvästra delen finns någon tätare dunge. Något enstaka träd och några låga tynnesbuskar står ute på den öppna centrala ytan.

En låg stenvast, som bitvis döljs av jord och gräs, sträcker sig genom änget i nord-sydlig riktning.

Änget omgärdas av en tunn lövvast av ask, tynnesbuskar och enstaka ekar.

I änget finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom slåtter och/eller bete.

30:2 Kue, TRÄKUMLA

Ek karta: Follingbo 13 E
Fastighet: Kue 1[18]
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Ett litet hävdat änge med öppen karaktär. Ask, ek och enstaka björkar och tallar växer glest spridda över området - i små grupper eller ensamma. Några träd har hasselstrumpa.

Marken är jämn, bortsett från smärre ojämnheter vid träden och en kämpgrav i västra delen. Dess stenar är helt täckta av jord och gräs och längs sidorna växer bl a ek, ask och hassel.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

30:3 Tjängdarve, TRÄKUMLA

Ek karta: Follingbo 13 E
Fastighet: Tjängdarve 1[60]
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Ett litet välhävdat änge med förhållandevis stor areal öppna slåtterytor. Trädskiktet är glest med ek, ask, björk och tall stående ensamma eller i små grupper om 2-3 träd tillsammans med hassel. Hasseln växer också i fina buketter fristående mellan trädgrupperna. Vid ojämnheter i marken förekommer någon större dunge. Även apel finns i änget.

I västra delen står träd- och buskgrupper med ek, björk, ask, hassel och ett fåtal tallar tätare med smågläntor emellan.

Mot åkern i norr avgränsas änget av en tunn lövvast med unga björkar, några unga ekar, lite tall, slånbuskar och sly.

I östra delen står en stuga och en slåtterbod.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

31:1 Kullängen, AKEBÄCK

Ek karta: Barlingbo 13 F
Fastighet: Bäcks 126
Areal: ca 8,5 ha

Beskrivning: Stort flackt ängesområde som hävdades, åtminstone delvis, fram till 1960 och sedan dess har betats med får. Tack vare fårbetningen har änget fortfarande en tilltalande öppen karaktär, även om föryngringen av framförallt hassel effektivt har förhindrats genom betet. Å andra sidan har betestrycket inneburit att varken sly eller tynne har lyckats få fotfäste i området.

Hasselbuskarna är nästan genomgående gamla och många är dessutom förtorkade och döda. Framförallt i ängets norra del finns dock fortfarande en del vackra hasselbuketter kvar.

I trädskiktet dominerar alm och ek. Ask är inte lika dominerande som normalt i ängar, även om den förekommer ganska rikligt. I änget finns också enstaka tallar och enbuskar.

I södra delen går en körväg, i ost-västlig riktning, genom änget till åkermarkerna öster därom.

Söder om vägen är almen helt dominerande. Många almar är stora och välväxta. Norr om körvägen är trädvegetationen något glesare, men inte för gles. Gamla ekar, alm och ask samt hasselbuskar och enstaka tallar är jämnt utspridda över området.

Söder om vägen ligger en fornlämning i form av en kämpgrav och söder om denna, ute på åkern, ligger en svärdslipningssten.

I områdets sydöstra del, strax norr om vägen, finns en intressant geologisk sevärdhet - en källmyr (källkupol) som kallas Kullen.

Åtgärdsförslag: Området har en tilltalande karaktär och bör inte tillåtas att växa igen. Ej heller bör några omfattande gallringar göras. Detta för att inte området skall förlora sin karaktär av ek- och almdominerad betesmark.

Det är önskvärt att hasselbuskarna föryngras genom att huggas in samt att hasselbeståndet i övrigt tillåts att växa upp i dungar och vastar, både tillsammans med andra buskar och i anslutning till träd och trädgrupper. På så sätt skulle ängeskaraktären, med lövvastar och lövdungar omväxlande med öppna gläntor, förstärkas. För att möjliggöra för buskbeståndet att växa kanske änget behöver betesfredas en tid. Under tiden bör man hålla efter och slyröja de öppna gläntorna så att dessa inte invaderas av oönskad sly- och buskvegetation.

För framtiden är naturligtvis traditionell ängeshävd med slåtter att föredra. Ett realistiskt alternativ är dock fortsatt hävd genom fårbete kombinerat med nödvändiga gallringar och röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

33:1 Kyrkänget, DALHEM

Ek karta: Dalhem 13 G
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Ett litet flackt änge med stora öppna gläntor. Träd- och buskvegetationen är huvudsakligen koncentrerad till ängets centrala och östra delar. I den centrala delen växer praktiskt taget enbart grova, vackra, glest spridda tallar. Österut tillkommer dessutom ask, enstaka ekar och någon björk. Några hasselbuskar och diverse andra småbuskar växer mellan träden. Träden står ej i grupper och saknar helt hasselstrumpor.

Fältskiktet är magert i detta torra änge. Midsommarblomster, smörblomma, vitsippa, gullviva, hundkex, svartkämpar och St Pers nycklar dominerar framför allmänt förekommande arter som exempelvis blodrot, solvända, sårläka, penningört, mandelblom och tvåblad. Sydvästra delen av änget är mycket torr med riklig förekomst av solvända, getväppling och vitklöver.

Mot de öppna markerna i öster och söder växer täta vastar med bl a ask, hassel, hagtorn, apel och vide. Mot vägen i väster, strax utanför änget, står en rad askar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Ungaskar i lövvasten kan klappas.

33:2 Slitegårds, DALHEM

Ek karta: Halla 14 G
Fastighet: Slitegårds 1[10]
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Liten lövdunge med ett trädskikt av ek, ask, lundalm och, främst i östra delen, inslag av tall. Man kan ännu ana en del tidigare gläntor som dock nu är under stark igenväxning.

Buskskiktet är bitvis mycket tätt och svårgenomträngligt, bitvis något glesare. Det utgörs av bl a hassel, skogskornell, sly och ungträd av ask, ek och lundalm samt hagtorn, slån, nypon, apel och inslag av enbuskar. Enstaka exemplar av unggran förekommer också. I östra delen växer dessutom en hel del ungasp i tidigare gläntor.

Runt delar av området löper lövvastar mot omgivande åkermarker.

Delar av områdets centrala partier står tidvis under vatten.

Fornlämningar finns inom området, där det också tidigare, enligt ekonomiska kartan, har legat en dansbana.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård genom t ex bete kan garanteras, röjs området i ängesstil genom att sly, tynne och ungträd tas bort från tidigare öppna gläntor. Sedan gläntorna har

röjts fria görs en försiktig gallring i övrig buskvegetation och i trädskiktet så att de framröjda gläntorna kommer att omväxla med grupper och vastar av träd och buskar i ängesstil. Där så är möjligt lämnas en lövvast runt området som skydd mot omgivande åkermarker. Spara också en del ungek och unga lundalmar för föryngring.

Om eftervård i någon form, antingen genom traditionell ängeshävd eller genom bete, inte kan garanteras, lämnas området oröjt och tillåts att förbli lövdunge med ett bitvis tätt och svårgenomträngligt buskskikt.

Under alla förhållanden är det dock önskvärt att all unggran röjs bort och att man sedan successivt håller efter barrträden så att lövdominansen bevaras.

34:1 Norrbys, HÖRSNE

Ek karta: Hörsne 13 H
Fastighet: Norrbys 1
Areal: ca 12 ha

Beskrivning: Lövområde i västra delen av Lina myr. Norra halvan av området har en mestadels öppen, ängeslik karaktär medan den södra halvan är mer eller mindre tätt igenvuxen.

Längst i norr ligger en tallblandad lövmark som inte hävdas. Lövvegetationen utgörs av bl a ask, björk, ek, lundalm och asp samt hassel, hagtorn och nypon. Området betas inte och i de forna gläntorna växer tynne i form av hagtorn. Det är huvudsakligen buskskiktet som håller på att växa igen medan träden växer förhållandevist glest, enstaka eller i grupper.

Söder härom ligger ett knappt 4 ha stort betat lövområde som har en tydlig och tilltalande ängeskaraktär. Ek och hassel ökar sin andel av lövvegetationen och många ekar är grova och vackra. Dessutom förekommer lundalm, ask, lite björk, asp och inslag av tall samt någon unggran. Tallarna växer ofta i avgränsade grupper och små dungar. Många tallar är mycket vackra och utgör tilltalande inslag i lövvegetationen. Träd och buskar växer mestadels i tydliga vastar. Flera hasselvastar med inslag av lövträd löper genom det betade ängesområdet i riktning nordväst-sydost och bidrar till att ge området dess ängeskaraktär. Trots betet växer en del tynne i de forna slåtter-gläntorna.

Ungefär 6 ha i söder utgörs av mestadels tätt igenvuxen lövmark med ett snårigt och bitvis svårgenomträngligt buskskikt av hasselbuskar, diverse sly och tynne. Träd och buskar är desamma som i övriga delar av området och även här förekommer en del tallgrupper insprängda i lövvegetationen.

Området som helhet utgör ett tilltalande och värdefullt lövinslag i det i övrigt öppna jordbrukslandskapet med Lina myr i öster. Förekomsten av både öppna, beteshävdade ängesmarker och igenväxta lövmarker ger en biotopvariation som är värdefull och bl a gynnar ett omväxlande fågelliv.

Åtgärdsförslag: Det är från allmän naturvårdssynpunkt angeläget att man bevarar den omväxlande karaktär som området i dag har och att inga röjningsingrepp görs i den igenvuxna södra halvan av området.

I norra halvan av området är det dock önskvärt att man även i framtiden på något sätt, lämpligen genom måttligt bete som hittills, håller marken öppen och i möjligaste mån försöker att bevara områdets ängeskaraktär. Det är önskvärt att betet utsträcks att omfatta även den nordligaste delen av området som nu inte betas. För att underlätta betet och bibehålla ängeskaraktären bör de forna gläntorna röjas fria från invaderande tynnes- och slyvegetation. Hasslarna bör ses över och om så behövs föryngras genom att huggas ur. I trädskiktet behövs inga eller mycket begränsade gallringsingrepp. Omväxlande med de friröjda gläntorna sparas lövdungar och lövvastar med både träd- och buskvegetation i ängesstil. Inga omfattande röj-

ningsingrepp bör göras i de hasselvastar som på flera ställen löper genom änget. Tallgrupperna, som utgör tilltalande inslag i lövvegetationen, sparas genomgående. Dock kan de granar som finns i området tas bort. Träd med bohål samt gamla och torra träd sparas. De senare är ofta lämpliga som framtida boträd och utgör dessutom ofta skafferi för diverse småfåglar.

Efter en slyröjning av områdets norra halva bör eftervården ske genom måttligt, väl avvägt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov. Det är naturligtvis önskvärt att någon del av området i framtiden kan hävdas traditionellt med årlig fagning och slåtter.

34:2 Smissänget, HÖRSNE

Ek karta: Hörsne 13 H
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: ca 8 ha varav 1,7 ha hävdat änge

Beskrivning: Ett ca 8 ha stort område varav ungefär 1,7 ha är ett litet trevligt änge som har hävdats traditionellt med fagning och slåtter tills helt nyligen. Svårigheter med skötseln tycks dock föreligga och under de senaste åren har hävden varit svår att upprätthålla.

Själva änget är till sin karaktär mycket tilltalande. Det ligger lite vid sidan av allfartsvägarna och är omgivet av omväxlande barrskog och lövskog med barrträdsinslag.

Änget är relativt begränsat med en jämn storglänta i den nordöstra delen och en något mindre glänta i den sydvästra delen.

I trädskiktet dominerar ek som mestadels växer gruppvis. Några enstaka grövre ekar står dock ensamma. Intill träden växer ofta glesa hasselstrumpor. Ungefär mitt i änget står ett antal ekar samlade i en stor, gles dunge tillsammans med en del hassel och ask samt flera vackra lundalmar. Marken i dungen är ganska stenig och ojämn. I ängets nordvästra del och i södra delen växer några askar tillsammans med hassel, som här är kraftigare än i övriga änget. Askarna i södra delen är klappade.

Förutom hassel märks i buskskiktet bl a skogskornell, hagtorn och nypon.

I gläntorna växer rikligt med ängsväxter som exempelvis midsommarblomster, nattyxne, ängsviol, blodrot, ängshaverrot, jungfrulin och svartkämpar. Allmänt förekommer St Pers nycklar, gullviva, hjälmnycklar och stenbär. I dungarna påträffas mycket liljekonvalj och teveronika tillsammans med bl a vårärt, skogsknipprot, tvåblad, lundgröe, bergsslok och hässlebrodd.

Omgivande marker, främst öster om änget, består delvis av igenväxande lövskogsmarker med bitvis stort inslag av barrträd. Lövträdsvegetationen utgörs främst av glest stående, välväxta ekar och almar samt ask och bitvis inslag av björk och asp. I buskskiktet märks

framförallt hassel samt skogskornell, hagtorn, rönn, nypon och apel. Inslaget av barrträd är bitvis stort och domineras av gran som har invaderat tidigare gläntor. Även tall förekommer liksom, på öppnare avsnitt, en del enbuskar. Väster om änget dominerar barrträden.

Inom området finns en hel del gamla träd med bohål.

Åtgärdsförslag: Området som helhet är attraktivt och tilltalande och det är angeläget att hävden av änget kan fortsätta med både fagning och slåtter. Möjligheter finns också att i framtiden utöka änget något att omfatta även en del områden i anslutning till änget. Själva änget är i behov av en försiktig uppsnyggning.

De omgivande markerna, främst öster om och något norr om änget, bör inte tillåtas att växa igen med barrträd. För att gynna lövskogen bör man här gallra ur och hålla efter i första hand unggran och ungtall. I övrigt bör inga röjningsingrepp göras i lövmarkerna runt änget.

Det är dock önskvärt att gångstigen in till själva änget hålls öppen så länge som änget är någorlunda hävdat.

Området finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

34:3 Mattsarve vid L Mörby, HÖRSNE

Ek karta: Hörsne 13 H
Fastighet: Mattsarve 3^{1}, Smiss 1^{78}
Areal: 5,5 ha

Beskrivning: Fornlämningsrikt, delvis betat lövområde, där ca 1 ha i östra delen, norr om vägen, ganska nyligen har röjts. Den röjda delen innehåller flera kämpgravar.

Trädskiktet i området utgörs huvudsakligen av ek, ask och lundalm. Dessutom finns inslag av tall och oxel. Träden växer ibland i antydan till gruppbildning. I buskskiktet förekommer förutom hassel, bl a skogskornell, apel, enbuskar och diverse sly och ungträd samt tynne, bl a i form av hagtorn och nypon.

I den röjda delen är ängeskaraktären tydligare med träd- och buskgrupper omväxlande med öppnare smågläntor. Hasseln växer här både i ensamstående buketter och i anslutning till träd.

Åtgärdsförslag: Området, eller delar av det, röjs i ängesstil genom att tidigare gläntor röjs fria från sly, tynne och ungträd. I trädskiktet och i hasselbeståndet görs en försiktig gallring så att träd och buskar kommer att växa i grupper och vastar omväxlande med de framröjda gläntorna. Låt gärna träd- och buskvegetation växa i anslutning till stenvastar eller andra ojämnheter i marken. Där det är möjligt sparas en ridå av lövvegetation längs områdets gränser som skydd mot omgivande åkermarker.

Eftervård genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

35:1 Licksarve, TOFTA

Ek karta: Tofta 14 C
Fastighet: Licksarve 1^{31}
Areal: ca 3 ha

Beskrivning: Detta igenväxande änge hålls numera öppet genom bete. Betesdjuren förmår dock inte helt hindra igenväxningen och delvis är området ganska tätt igenvuxet. Främst i anslutning till körvägen i norra delen har området dock fortfarande kvar en öppnare karaktär. Här växer spridda ekar, björk, ask och typiska hasselbuketter. Inslag av enbuskar, tall och gran finns också.

I nordöstra delen ligger en kämpgrav på en enbuskbevuxen kulle.

Områdets södra delar ligger lägre och är, åtminstone tidvis, delvis översvämmade. Här är området under stark igenväxning med främst ungbjörk. Björken står ofta, p g a blötan, på upphöjda socklar. Bitvis finns här mycket älgört och unggran vilket ytterligare visar att denna del håller på att växa igen.

Åtgärdsförslag: Områdets norra, torrare delar röjs i ängesstil med större och mindre öppna gläntor omväxlande med grupper av träd och buskar. Gran och tall röjs bort med undantag för en och annan tall som kan lämnas kvar. Ungträd, sly och tynne röjs bort så att öppna gläntor bildas. Därefter görs en försiktig gallring i trädvegetationen så att gruppbildningen av träd och buskar framhävs.

Enbuskarna på kullen i nordost sparas liksom äldre träd och ekar.

Framtida hävd genom slåtter eller genom måttligt bete kombinerat med slyröjningar vid behov.

35:2 Bjärs, TOFTA

Ek karta: Tofta 14_4C
Fastighet: Bjärs 1^4
Areal: ca 1,8 ha

Beskrivning: Detta lilla beteshävdade änge, alldeles intill vägen, domineras av ek och ask. En stor del av askarna klappades vintern 1972/73, då änget röjdes som beredskapsarbete.

En del stora, välväxta ekar finns i änget. I övrigt förekommer planterad ungbjörk, lite oxel och en ängsbåns (tall) i södra delen. Även apel finns representerad. Hassel dominerar i buskskiktet.

Ekarna växer delvis i rader som markerar gamla skiftesgränser.

Inga större öppna gläntor finns, bortsett från den södra delen, närmast vägen, där änget är något öppnare.

Mitt i änget står en liten stuga.

Runt det tidvis fårbetade änget utbreder sig åkermarker på alla håll.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittils genom bete, gärna kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar samt sly- och tynnesröjning vid behov så att de öppnare partierna inte växer igen.

35:3 Björkänget, TOFTA

Ek karta: Tofta 14 C
Fastighet: Tofta annex 1^{1}
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: Nötbetad björkdominerad lövmark med karaktär av hagmark. Björk är helt dominerande i trädskiktet. Ask förekommer relativt rikligt medan ek är mer sparsamt förekommande. Hassel finns spridd inom området och representeras av glesa buskar. En ängsbåns (tall) finns i den sydvästra delen. I östra delen ligger en helt öppen betesslätt.

Åtgärdsförslag: Gläntor röjs fram genom att ungbjörk, ask och hassel där röjs bort. Äldre björkar, askar och hassel lämnas i dungar mellan de öppnade gläntorna. Ekarna sparas genomgående.

Framtida hävd genom måttligt bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

35:4 Kroks, TOFTA

Ek karta: Tofta 14 C
Fastighet: Kroks 1^{29}
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Västra delen av detta lilla änge är en helt öppen rektangulär yta. Östra delen, som sluttar svagt mot väster, är ett öppet litet änge med några stora glesa ekdungar med mellanliggande ganska stora gläntor. I dungarna finns inslag av ask, björk, enstaka tallar, apel och en del hassel. Ut mot omgivande åkermarker avgränsas änget av glesa vastar med bl a ungask, ek, apel, slån, hagtorn och skogskornell.

Änget fårbetas under delar av året.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills.

35:5 Krokstäde, TOFTA

Ek karta: Eskelhem 15 C
Fastighet: Krokstäde 1^{36}
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Öppet änge som sluttar svagt mot söder. Framför allt ängets norra del är mycket öppen. Här finns en stor, gles dunge med några askar, ungask och några aplar, varav en mycket grov och vacker apel, samt ytterligare en gles dunge med tall, gran, björk, ask och några grova ekar. I övrigt är norra delen i stort träd-

och buskfri.

Södra delen har en annan karaktär med smågrupper av björk, ung-björk och buskvegetation. I några av grupperna ingår tall, ek eller ask.

I ängets centrala del ligger en brya omgiven av stenblock och tät vegetation med ask, ungask, ungek, rönn, några björkar samt en ek och en gran.

I väster avskiljs änget från omgivande öppen mark av en tät vast av gran, björk, ask, ungek och tall. I sydost, i gränsen mot tät blandskog, växer en lövbård med ek, ask, hassel, rönn, gran och björk. Öster om änget ligger åkermarker.

I fältskiktet märks bl a mycket älgört.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills.

36:1 Prästänget, STENKUMLA

Ek karta: Västerhejde 13,D
Fastighet: Prästgården 1
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Litet, relativt öppet änge, vars norra och centrala delar är bevuxna med glest stående träd och buskar. Dessa står ej tillsammans i karaktäristiska ängesgrupper, men växer ändå någorlunda samlade, så att smärre gläntor bildas emellan dem. Helt dominerande i änget står en mycket hög och ståtlig balsampoppel med imponerande krona. I övrigt växer här en gles dunge med ek samt mer glest stående ek, asp, ask, oxel, apel, ett par grova granar, några tallar, enstaka björkar, några stora hasselbuskar och en grov sälg.

I nordostligaste delen ligger ett braidsräum. Hela norra delen omges av täta lövvastar med bl a ask, hassel, ek, oxel och skogskornell.

En öppen rektangulär slätt i östra delen avskiljs från övriga änget genom en stenvast intill vilken växer en tät lövridå med ask, alm, oxel, getapel, enstaka skogslönnar samt inslag av kastanje, skogskornell, olvon, fågelbär, apel och slån. Slätten avgränsas mot åkern i sydost av en gles lövbård med huvudsakligen ask och oxel.

I södra delen står några glesa grupper med ungask tillsammans med enstaka aplar och nyponbuskar. Längst i söder ligger en mindre glänta. I södra delen växer också omfångsrika snår av skogskornell, där något exemplar är ovanligt stort. Där finns även alm och apel tillsammans med sly och tynne.

Undervegetationen är tämligen frodig utan att vara påtagligt artrik. Midsommarblomster, smörblomma, flockfibbla, ängshaverrot, teveronika och svartkämpar m fl ängsväxter förekommer ymnigt. Bland allmänt förekommande arter kan nämnas hjälmnycklar, St Pers nycklar, solvända och prästkrage.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. En viss sly- och tynnesröjning kan göras i delar av änget. Den täta lövbården mot gamla trädgården i väster lämnas orörd, liksom beståndet av skogskornell i södra delen. Hasslarna huggs in över hela området. Eventuella röjningsingrepp utförs med stor försiktighet så att man bevarar det artrika träd- och buskskiktets lummiga karaktär.

37:1 Prästänget, VALL

Ek karta: Vall 14 E
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: ca 15 ha varav drygt 7 ha hävdat änge

Beskrivning: Ett ca 15 ha stort ängesområde som innehåller både ett stort traditionellt hävdat änge och igenväxande, betade ängesmarker.

Områdets centrala och norra delar är ett öppet änge med vidsträckta slätter och stora gläntor, särskilt i de norra och nordvästra delarna. Här växer resliga, vidkroniga lundalmar tillsammans med ek och inslag av ask och apel. Träden står ofta samlade i rader och grupper. Gläntorna är stora och fria från buskvegetation. Den nordligaste delen är en trädlös slätt.

Mot öster och söder tätnar vegetationen. Träd och träddungar står tätare. Ask, asp och hassel blir vanligare och bildar dungar tillsammans med ek. Dessutom tillkommer inslag av björk och spridda tallar.

Nordöstra delen av änget har en tilltalande karaktär med höga ekar, lundalmar och askar i grupper på upp till 10 träd. Några hasselbuskar växer sporadiskt i dungarna och dessutom förekommer inslag av skogslönn.

Floristiskt sett är änget mindre intressant. Gräs, hundkex, maskros och höskallra dominerar i det högvuxna fältskiktet. Av orkidéer finns här St Pers nycklar.

I det hävdade ängets sydvästra del löper en bred dubbel lövvast av ek, ask, lundalm och hassel längs en gammal väg i riktning nordväst-sydost.

Sydväst och söder om lövvasten ligger ett ca 3 ha stort betat ängesområde med ett bitvis tätt trädskikt av ek, ask, lundalm och inslag av tall. I buskskiktet växer lite hassel och apel. Bitvis finns också öppnare, mer ängeslika partier.

Det utskjutande östra partiet, ca 5 ha, utgörs också av betad ängesmark som bitvis är av öppen karaktär och bitvis igenväxande med ett buskskikt av hassel, diverse sly och tynne samt inslag av apel. Trädbeståndet utgörs av ek, ask, lundalm, asp och inslag av björk samt enstaka tallar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills i den hävdade delen. Gärna fortsatt bete i övriga delar av området. I betesmarken söder och sydväst om änget kan kanske en viss utglesande trädgallring göras.

Området som helhet har en tilltalande karaktar, där öppet, välhävdat änge varierar med mer slutna, betade ängesmarker som bitvis är under igenväxning. Denna biotopvariation, som förutom att vara estetiskt tilltalande, är fördelaktig även för fågel och småvilt,

bör om möjligt bevaras. De partier som idag är under igenväxning bör således tillåtas att utvecklas utan omfattande röjningsingrepp. Det är väsentligt att man i första hand koncentrerar resurserna på att sköta det stora, hävdade änget. Eventuella röjningsingrepp utanför den hävdade arealen bör endast utföras under förutsättning att en ordentlig eftervård kan garanteras.

37:2 Valläng, Resarve, VALL

Ek karta: Vall 14 E_{29}
Fastighet: Resarve 1^{29} (Atlingbo socken)
Areal: 5,0 ha

Beskrivning: F d ängesmark som övergått till betesmark. Trädskiktet utgörs av ek, ask och lundalm samt bitvis en hel del björk och asp. Även tall är på sina ställen rikligt förekommande.

Delvis har området en öppen karaktär, medan andra delar har ett mer eller mindre tätt buskskikt av, förutom hassel, diverse sly och ungträd av asp, björk, ask och ek. Apel och enbuskar växer spridda inom området.

Viss gallring och slyröjning pågår i området.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil till betesmark, genom att sly och ungträd tas bort så att öppna träd- och buskfria gläntor bildas. Omväxlande med dessa gläntor sparas träd och buskar i olikstora dungar och smågrupper i ängesstil.

I tallbeståndet görs en omfattande gallring. All ungasp röjs bort. Även en del äldre asp tas bort, men eventuellt förekommande boträd sparas genomgående.

Eftervård genom bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne.

37:3 Vallsängar, Resarve, VALL

Ek karta: Vall 14 E_{16}
Fastighet: Resarve 1^{16} (Atlingbo socken)
Areal: 5,0 ha varav ungefär hälften är hävdat änge

Beskrivning: Områdets sydöstra halva, ca 2,5 ha, utgörs av ett flackt öppet änge som är i god hävd. I resterande delar, nordvästra halvan, har hävden upphört och sly och tynne börjar växa upp i gläntorna trots att området betas.

I nordöstra delen växer låga enbuskar, småtallar och björkar tillsammans med lundalm, ek och ask.

Nordvästra delen har ännu ängesprägeln kvar med ek, ask, asp, lundalm, tall och hassel som växer omväxlande i grupper och ensamma med smågläntor emellan. Träden står tätare här än i det hävdade änget. I gläntorna växer en del sly.

Den hävdade sydöstra halvan av området avskiljs från övriga delar genom en bred vast med bl a ek, ask, björk och hassel. Änget ligger på flack och jämn mark och har en tilltalande ängeskaraktär med lövdungar och lövvastar omväxlande med olikstora slåtterglänter. Bitvis är gläntorna mosstäckta. Östra hörnet är så gott som helt öppet. Resten av änget är bevuxet med glest stående ekar, lundalmar och askar, någon björk och tall samt inslag av apel och mycket hassel. Flera av askarna bär spår av klappning. Några av ekarna är grova med vida kronor. Hasslarna växer spridda i täta buketter, ibland tillsammans i dungar, ibland ensamma. En del av dem bildar strumpa på de trädgrupper med björk, ek och lundalm som finns i västra delen. Där finns också några smärre vastar med ask, ek, lundalm och hassel. Mot åkrarna i öster och söder är änget avgränsat av vastar med bl a ungask, ungbjörk och hassel.

I området finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd, som hittills, i det hävdade änget. I de delar av området där ängeshävden har upphört är det önskvärt att sly och tynne röjs bort från gläntorna och att trädbeståndet försiktigt gallras på främst asp och tall. Hasseln gallras. Helst bör sedan även dessa delar hävdas traditionellt med årlig slåtter. Alternativet är måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

I änget utfördes landskapsvårdande beredskapsarbete vintern 1975/76.

38:1 Änge vid Lövsta lantbruksskola, ROMA

Ek karta: Roma 14 F
Fastighet: Lövsta 2^2
Areal: 0,6 ha

Beskrivning: Litet flackt, relativt öppet änge med ek, ask, björk, hassel och enstaka tallar. Träd och buskar står huvudsakligen i grupper och dungar med öppna smågläntor emellan. Några spridda hasselruggar växer även ute i gläntorna. I södra och östra delarna finns ett par storgläntor.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Ett och annat ungträd, framför allt björk, kan gallras ur änget. Hasslarna snyggas till genom inhuggning. Unga askar kan klappas.

38:2 Prästänget, ROMA

Ek karta: Roma 14 F
Fastighet: Prästgården 2^1
Areal: 4,1 ha

Beskrivning: Igenväxt ängesmark, där man dock tämligen väl kan skönja den gamla fördelningen mellan gläntor och träddungar. De gamla träddungarna består av ek, varav flera grova, välväxta exemplar samt ask, björk och hassel med inslag av oxel, apel och tall. Tallen har troligen kommit in efterhand. Tynne och sly i form av bl a hagtorn, nypon, rönn och skogskornell växer framförallt ute i de tidigare öppna gläntorna, men även inne i dungarna. Ungträd av ek och ask bidrar till slybeståndet. Bitvis förekommer täta vastar och dungar med tynne och sly. Marken är genomgående mer eller mindre sank och i fältskiktet växer mycket älgört.

Östra delen har en helt annan karaktär med så gott som uteslutande tall och hassel. Denna del har bitvis närmast karaktär av tall-hassellund. Här är marken torrare och både tallarna och hasselbuskarna är övervägande välväxta. En del sly förekommer som även här växer i bitvis täta bestånd.

Åtgärdsförslag: Området hyser ett rikt småfågelliv och bör lämnas att förbli igenväxt ängesmark med ett tätt och bitvis snårigt busskikt. I de lövträdsdominerade partierna kan man möjligen göra vissa gallringar i barrträdsbeståndet, där främst unga barrträd tas bort så att lövskogen gynnas.

Tall-hassellunden i östra delen sparas och skonas från röjningsingrepp.

För att göra området något lättillgängligare kan man eventuellt röja upp några av de fästigar som löper genom området. Eventuella röjningsinsatser bör dock inskränkas till de befintliga stigarna och bör inte utvidgas att omfatta det täta, snåriga och småfågelrika busskiktet.

39:1 Nygranne, HALLA

Ek karta: Halla 14 G_6
Fastighet: Nygranne 1^6, Rantarve 1^3
Areal: 14 ha varav drygt 5 ha röjd och beteshävdad ängesmark

Beskrivning: Den röjda delen var tidigare igenvuxen ängesmark som röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete vintern 1970. Vintern 1972/73 gjordes en del eftervårdande röjningar i området. Förutom dessa insatser i form av beredskapsarbeten, har en del kompletterande röjningar gjorts av markägaren. Området hävdades med slåtter fram till början av 1930-talet. Efter röjningarna har änget hållits öppet genom fårbete kompletterat med sly- och tynnesröjningar.

Änget har ett stort inslag av ek. Dessutom förekommer mycket ask, hassel och björk. I området finns också en mindre grupp med alm. Änget genomkorsas av flera stenvastar. Mellan partierna av träd och buskar finns större och mindre gläntor.

I den igenvuxna delen, öster och nordost om änget, finns ett område av mer eller mindre urskogskaraktär. Här växer bl a mycket stora ekar, tallar och granar. Nedfallna träd och gamla träd med bohål finns inom området vilket ytterligare förstärker intrycket av urskog.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande av den röjda delen genom bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov. Den igenvuxna delen bör i möjligaste mån få förbli orörd. Detta både med tanke på fågellivet och områdets bitvisa urskogskaraktär.

39:2 Klosteränge med omgivande lövmarker, HALLA

Ek karta: Halla 14 G, Sjonhem 15 G
Fastighet: Roma kloster 2^1, (Roma socken) Kambs 1^1,
Viklau annex 1^1 (Viklau socken)
Areal: ca 35 ha

Beskrivning: Området utgörs till största delen, ca 26 ha, av gles ekskog med en undervegetation av mycket ungek som huvudsakligen är planterad. I nordost ligger en 6 ha stor betesmark och i öster ett ca 3 ha stort igenväxande ängesområde.

Huvuddelen av området (Klosteränge, Roma kloster 2^1) är ett lövområde som präglas av glest stående, gamla och grova ekar. Området hasselröjdes 1945 och ekplanterades sedan under åren 1945-1951. I början av 1970-talet gjordes ytterligare en del begränsade röjningar i området.

Förutom ek förekommer i trädskiktet inslag av björk, lundalm, ask, asp och tall samt enstaka granar. Bitvis växer mycket ungtall och tallen är på sina ställen på väg att vandra in i området.

Området domineras och karaktäriseras av busk-, sly- och ungträdsbestånd som bitvis är täta och svårgenomträngliga. Här och var

finns dock en del smärre gläntor, ofta i anslutning till våtare kärrpartier. Genom området, från söder till norr, går en väg som till stor del är igenvuxen.

Tack vare dels en utförd ekplantering och dels en troligen ganska god spontan ekföryngring är ungek helt dominerande i buskskiktet. Dessutom förekommer bl a hassel, apel, hagtorn, getapel, nypon, slån, skogskornell, brakved, enbuskar, vide, olvon och rönn samt ungträd av björk, ask, bitvis mycket tall och inslag av lundalm. Enstaka unga plantor av skogslönn och sykomorlönn påträffas också. Hasseln är förhållandevis sparsamt förekommande och växer sällan i typiska buketter.

I fältskiktet märks bl a blåsippa, blåhallon, bitvis mycket älgört samt backskafting, lundskafting och älväxing.

I nordost ligger ett öppet fårbetat område (Kambs 1[1]) med glest spridda ekar och en stor gles lövlund med ett trädskikt av högvuxna askar, ekar och någon alm samt inslag av björk, asp, tall och en stor gran. Flera askar bär spår av tidigare klappning. Buskskiktet utgörs av grova hasslar och inslag av apel. Fältskikt saknas nästan helt inne i lövlunden och marken är här i stort sett naken. I övrigt är marken grästäckt. Området har, tack vare den stora lövlunden, en tilltalande, något ovanlig hagmarkskaraktär.

I öster ligger ett mindre område (Viklau annex 1[1]) där man kan ana hur huvuddelen av hela området skulle ha sett ut om inga röjningar eller ekplanteringar hade gjorts. Trädskiktet är detsamma som i Klosteränge. Buskskiktet är glesare, inte lika slyigt och snårigt, och innehåller inte lika mycket ungek. Hasseln växer ofta i typiska hasselbuketter och på en del ställen kan man ana tidigare gläntor.

<u>Åtgärdsförslag</u>: <u>Klosteränge (Roma kloster 2[1])</u> Området röjs med avseende på barrträd så att all ungtall och förekommande gran tas bort. En del äldre tallar kan dock sparas. Området sköts därefter som lövskog där främst ekarna gynnas. Det rika ungekbeståndet gallras på så sätt att man i framtiden erhåller en frisk ekskog där man även bör tillåta andra lövträd som alm, ask, björk och asp att växa upp. Man bör även sträva efter att i möjligaste mån bevara ett artrikt och bitvis lummigt buskskikt. Den igenvuxna vägen genom området röjs fram och hålls öppen även i framtiden.

<u>Kambs 1[1]</u>: Den tilltalande hagmarken i nordost sköts som hittills och hålls öppen genom bete kombinerat med slåtter.

<u>Viklau annex 1[1]</u>: Det är önskvärt att inga röjningsingrepp görs i denna del av området, med undantag för efterhållande av eventuellt invandrande barrträd. Området bör tillåtas att fritt utvecklas till sluten lövskog. För området som helhet är det av värde att man sparar någon del som får förbli vildvuxen lövskog.

39:3 Möllebos, HALLA

Ek karta: Viklau 15 F
Fastighet: Möllebos 1^{18}, 1^{19}, 1^{23}
Areal: 2,1 ha

Beskrivning: Nordöstra delen (Möllebos 1^{23}) är ett änge, som övergått till betesmark. Betesdjuren förmår dock ej hålla sly och rotskott borta varför en del sly och tynnesbuskar har vuxit upp. Bitvis är det gott om älgört. Trädskiktet utgörs främst av ek, björk och enstaka tallar som växer relativt glest spridda över området utan påtaglig gruppbildning. Ett fåtal hasselbuskar, enbuskar och unga granplantor finns också.

Södvästra delen (Möllebos 1^{18}, 1^{19}) är ängesmark som hålls öppen genom fagning och bete. Över den flacka ängesytan växer ek, björk och hassel i små grupper eller enstaka. De fåtaliga, tunna hasselbuketterna växer intill träden. Dock saknar de flesta träd och trädgrupper hassel. Enstaka unga granplantor finns tyvärr även här.

Åtgärdsförslag: Betesmarken (Möllebos 1^{23}): Sly- och tynnesröjning. All gran och en del tall, framförallt ungtall, tas bort. Försiktig trädgallring. Därefter fortsatt öppethållande genom måttligt bete.

Änget (Möllebos 1^{18}, 1^{19}): Fortsatt skötsel som hittills. Granplantorna bör helst gallras bort ur änget.

41:1 Liste ängar, NORRLANDA

Ek karta: Suders 14 K
Fastighet: Liste 1^2, 14
Areal: ca 11 ha

Beskrivning: Detta lövområde utgörs till största delen av betade strandnära ängesmarker. I anslutning till fornlämningarna i områdets norra delar utfördes landskapsvårdande röjningar vintern 1974/75.

I områdets västra del ligger Strandänge, ett ca 1 ha stort slåtterhävdat änge. Änget är öppet till sin karaktär och dess centrala delar är bevuxna med enstaka björkar, några präktiga enbuskar samt apel, nypon, småbjörk och en del andra buskar. I västra delen av änget växer lövdungar i anslutning till några stenhögar. I dessa finns asp, apel, slån och hagtorn samt någon ek, lite ask och inslag av tall, björk och unggran. Ängets norra hörn är fuktigare. Här växer en dunge med stora och kraftiga aspar. Flera av asparna innehåller bohål och det är angeläget att aspdungen bevaras och att inga boträd fälls. Änget omges till stor del av bandtun.

Resterande delar av området, sydost, öster och nordost om det hävdade änget, utgörs av betade marker med ett ofta glest trädskikt av ek, tall och björk samt inslag av asp, oxel och någon unggran. Hassel förekommer i begränsad utsträckning och enbuskar växer spridda över området. Området är till stora delar öppet och har bitvis karaktär av tall-ekhage.

Området som helhet är örtrikt med bl a rik förekomst av Adam och Eva. Fältsippa förekommer rikligt i den något högre nordvästra delen.

Åtgärdsförslag: Fortsatt skötsel som hittills genom traditionell ängeshävd av det lilla änget i väster och fortsatt bete i övriga delar av området.

42:1 Lövskogsområde S Ekeby, ESKELHEM

Ek karta: Eskelhem 15 C
Fastighet: Frändarve 1^{48}, Övide 1^{11}, 1^{27}, 1^{7}, Lingsarve 1^{29}, 1^{14}, Övide 2^{1}, Unghanse 1^{9}, Övide 1^{43}, Sojvide 1^{21}, Frändarve 1^{51}, Lingsarve 1^{24}, Valdarve 1^{45}, Sigvards 1^{67}, Liffedarve 4^{1}, Alvne 1^{19}
Areal: ca 50 ha

Beskrivning: Området som helhet är ett lövträdsdominerat, omväxlande och tilltalande, delvis betat skogsområde som åtminstone delvis tidigare har varit ängesmarker.

I norra delen ligger ett hävdat änge (Övide 1^{11} och del av Frändarve 1^{48}) som slås åtminstone vartannat år. Änget har till övervägande del varit gamla åkermarker, vilket de rektangulära gläntorna med omgivande diken och lövvastar visar. I dessa vastar växer björk, ek, ask, tall, hassel, skogskornell, hagtorn, rönn, getapel, nypon och på några ställen inslag av asp. En och annan dunge, med samma vegetation som i vastarna, står ute i gläntorna. En tät lövvast med hassel och annan buskvegetation samt några ekar, askar och björkar löper mellan änget och vägen i sydost. En stor och tät dunge med tall, björk, ek, ask, några granar samt hassel och andra buskar bildar gräns mellan sydostdelen och den något annorlunda nordvästdelen. Dennas centrala del är en stor öppen slätt kring vilken grupper och smådungar med träd- och buskvegetation växer. Slätten delas i två delar av ett dike i sydväst-nordostlig riktning. I dikeskanten växer bl a hassel, ek, ask och en del sly. Nordostdelen är tätare bevuxen och har fler dungar och färre fria ytor än nordvästdelen. Mot åkern i nordväst finns en stentun. Här, liksom i gränsen mot markerna i sydväst, växer mer eller mindre tät vegetation med bl a ek, ask, björk, tall, hassel, skogskornell, hagtorn, nypon och olvon. I den nordöstra igenväxande delen förekommer även enbuskar, brakved och inslag av asp samt askar med spår av klappning. I fältskiktet märks bl a älgört, ängsvädd, brudbröd, höskallra, liljekonvalj, blåsippa och midsommarblomster. Änget är dessutom ovanligt rikt på göknycklar.

Områdena sydväst, söder och sydost om änget utgörs av lövdominerade, delvis tidigare ängesmarker med en varierande grad av slutenhet. Som helhet har området en omväxlande karaktär, där vissa delar utgörs av mer eller mindre tätt igenvuxna lövmarker med ett snårigt och bitvis svårgenomträngligt buskskikt. Andra delar har genom hårdare betestryck erhållit en öppnare hagmarkskaraktär, där täta dungar med träd och buskar omväxlar med smärre öppna partier. På en del ställen kan man ana tidigare slåtterglantor.

Delar av de igenväxande, betade partierna har en nästan lundartad karaktär med fästigar genom täta busk- och trädbestånd.

Flera fornlämningar, bl a i form av husgrunder, finns i området. Speciellt fornlämningsrikt är ett parti på Lingsarve 1^{14} i norra delen av området, strax sydost om vägen och änget.

Trädskiktet i området som helhet utgörs av björk, ask, ek, tall, lite gran och bitvis inslag av asp. På sina håll, främst i nord-

väst och bitvis i söder, är inslaget av barrträd dominerande. Dessa partier av området har närmast karaktär av blandskog med barrträdsdominans. I huvudsak är dock lövträden dominerande. Bitvis, både i nordost och i söder, finns partier där björk är det vanligaste trädslaget och helt dominerar trädskiktet.

Inslag av asp förekommer i området. I dess centrala del (Sojvide 1^{21}) finns ett betat parti med högväxta aspar, ekar, björkar och tallar samt ett buskskikt med huvudsakligen hassel.

I områdets centrala, norra del (sydöstra delen av Lingsarve 1^{29}) och i söder (Alvne 1^{19}) finns bestånd av alm (åtminstone lundalm finns representerad). En del av askarna i området bär spår av tidigare klappning. Bitvis finns ganska mycket ek och en del ekar är grova och välväxta.

Buskskiktet är omväxlande kraftigt utvecklat beroende på växlande grad av betestryck. På sina ställen är buskskiktet tätt, snårigt och svårgenomträngligt. Det utgörs av bl a hassel, hagtorn, skogskornell, slån, brakved, getapel, olvon, lite rönn, inslag av enbuskar, skogstry, nypon och apel. Dessutom bidrager ungträd och sly av björk, ask och ek samt en del unggran till igenväxningen av buskskiktet. På flera ställen är skogskornell eller skogstry vanligt förekommande.

Området som helhet har en tilltalande och omväxlande karaktär genom förekomsten av både hävdat änge, betade hagmarker och igenväxande f d ängesmarker.

<u>Åtgärdsförslag</u>: Fortsatt hävd av änget i områdets norra del. Fortsatt bete i de delar av området som betas.

I vissa av de beteshävdade delarna, framförallt i anslutning till vägen och fornlämningarna i norr, skulle man kunna göra försiktiga röjningar i ängesstil genom att röja gläntor fria från sly, tynne och annan vegetation samt röja bort barrträd, främst unggran. Omväxlande med dessa friröjda gläntor sparas lövvastar och lövdungar i ängesstil, gärna i anslutning till ojämnheter i marken som exempelvis fornlämningar. Dessa ängesröjda delar hävdas därefter genom fortsatt bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

Det är samtidigt önskvärt att större, sammanhängande delar av området får utvecklas fritt och förbli buskrik och delvis snårig igenväxt lövskog med barrträdsinslag. Det är i hög grad angeläget att man bevarar den omväxlande karaktär som området i dag har med både hävdat änge, betade f d ängesmarker och inte minst, igenväxande lövmarker. En sådan biotopvariation utgör en av förutsättningarna för en variationsrik fågel- och viltfauna.

42:2 Ekebyänget, Rovalds, ESKELHEM

Ek karta: Tofta 14 C_5
Fastighet: Rovalds 1^5, 1^{27}, 1^{29}
Areal: 3,5 ha

Beskrivning: Öppna beteshagar med omgivande vastar innehållande ask, hassel, lite ek och björk. Området består omväxlande av öppna beteshagar, lövvastar och lövdungar. I södra, liksom i nordöstra delen finns en stor öppen glänta. Här och var står någon kraftig ek eller ask. Områdets norra och östra delar är tätare bevuxna med björk och en och annan tall. I södra delen står en sommarstuga. Marken är genomgående svagt ojämn.

Mot väster avgränsas området av en gles vast med ask, björk och hassel och mot sydost av en bård av unga askar och björkar, hassel, tynne och någon ungek. Förutom hassel märks i buskskiktet bl a skogskornell, rönn, hagtorn och olvon.

Åtgärdsförslag: En del ungbjörk kan röjas bort, främst i norr och i öster. Sly och förekommande tynne rensas bort så att hela områdets karaktär med betade slätter omväxlande med lövvastar och lövdungar framhävs. Ungträd och sly röjs bort från slätterna. Gamla träd sparas.

Eftervård genom måttligt bete som hittills. Betet kombineras lämpligen med fagning av grövre kvistar och grenar samt röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

42:3 Maldesänget, ESKELHEM

Ek karta: Eskelhem 15 C_1
Fastighet: Prästgården 1^1
Areal: 5,2 ha

Beskrivning: Stort hävdat änge med en vidsträckt kal slätt, ett braidsräum, i de centrala och nordöstra delarna. På slätten växer endast någon enstaka ek eller ask.

I östra och sydöstra delarna, där marken är lite ojämnare, växer björk, ask, ek och hassel i grupper omväxlande med smärre gläntor. Inslag av tall, lönn, ungek och apel finns också.

De västra och sydvästra delarna har den mest påtagliga ängeskaraktären med grupper och vastar av hassel, björk, ek och ask omväxlande med stora, flacka gläntor. Hasselbuskarna är täta och välskötta. Förutom hassel förekommer i buskskiktet även lite rönn, nypon och hagtorn samt inslag av skogskornell och getapel.

Norra delen har en annorlunda karaktär med björkgrupper, enstaka grova aspar och tallar. Hassel, rönn och ungask växer intill några av björkarna.

Fältskiktet är relativt rikt på de vanliga ängsväxterna. I skuggiga partier märks trolldruva, nattyxne och ekorrbär.

I den öppna centrala delen dominerar torrängsarter som exempelvis höskallra, midsommarblomster, mandelblom, smörblomma, svartkämpar, ängshavre och ängsgröe. I övrigt märks brudsporre, St Pers nycklar, oxtunga och bergssyra.

I östra delen som är fuktigare försvinner några av de extrema torrväxterna. I stället tillkommer t ex tvåblad, vitsippa, kamäxing och enstaka starrarter.

I skuggiga partier i västra delen av änget växer mycket liljekonvalj och gökärt. I gläntorna växer emellertid flera av de ovan nämnda torrängsväxterna.

Änget avgränsas mot vägen i nordost genom en gles rad av sykomorlönn och en fin bandtun. Sydost om änget ligger igenväxta lövmarker och mot åkermarkerna i sydväst och nordväst löper lummiga lövvastar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande som hittills genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter.

42:4 Område SO Maldesänget, ESKELHEM

Ek karta: Eskelhem 15 C 1
Fastighet: Prästgården 1
Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Området utgörs av tätt igenvuxen, fuktig ung lövskog med inslag av både tall och gran.

Glest utspridda i området växer gamla ekar och askar. I övrigt utgörs trädskiktet av mestadels unga träd av björk, ask och ek samt inslag av tall och gran. Bitvis förekommer även asp och i södra hörnet växer skogslönn.

Buskskiktet är mestadels tätt och snårigt och bitvis svårgenomträngligt. Det utgörs av bl a hassel, getapel, hagtorn, slån, brakved, olvon, rönn, inslag av enbuskar och apel samt sly och ungträd av ask, björk och ek.

I fältskiktet märks bl a mycket älgört samt blåhallon och stenbär. Vissa partier är bevuxna med stora bestånd av örnbräken.

Åtgärdsförslag: Området torde inte vara lämpligt att röja till varken änge eller betesmark. Det återgick för ca 25 år sedan till skogsmark och bör förbli buskrik skog av blandkaraktär och gallras som skogsmark.

Denna fuktiga och buskrika skogsmark i anslutning till det hävdade Maldesänget bidrager dessutom till en biotopvariation som är fördelaktig från bl a fågel- och viltsynpunkt.

42:5 Sinnare änge, Simonarve, ESKELHEM

Ek karta: Eskelhem $15_9{}^C$
Fastighet: Simonarve 1^9
Areal: 2,2 ha

Beskrivning: Slåtterhävdat fuktigt änge där framför allt den sydöstra tredjedelen har påtaglig ängeskaraktär. Här växer små grupper av träd och buskar omväxlande med smärre gläntor och en större central glänta. Trädskiktet utgörs av björk, ask och inslag av ek samt någon gran och oxel. I buskskiktet förekommer, förutom ungträd av ek, ask och lite gran, bl a brakved och olvon. Hassel förekommer sparsamt och ersätts i lövdungarna ofta av annan buskvegetation. Marken är fuktig och bitvis rikt bevuxen med älgört.

Ängets nordvästra del har huvudsakligen en annan, öppnare karaktär med stora öppna slätter som omväxlar med lövvastar av björk, ask och inslag av ek. Denna del hävdas genom både bete och slåtter.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd, gärna kombinerad med fagning av grövre kvistar och grenar. Önskvärt är också att förekommande unggran röjs bort och hålls efter.

42:6 Sojvide, ESKELHEM

Ek karta: Gardrungs$_9{}^{14\ D}$
Fastighet: Sojvide 1^9, 1^{12}
Areal: 4,4 ha

Beskrivning: Området har, utan att vara någon typisk ängesmark, en mycket tilltalande karaktär med tallblandad lövvegetation som växer i anslutning till en naturligt slingrande å.

I områdets nordöstra delar växer en vacker gles björkskog med inslag av bl a tall, lite ask och enbuskar.

De sydvästra delarna har en annorlunda karaktär med stora öppna, gräsbevuxna slätter där det dock växer en del grupper och vastar med både träd och buskar. En grupp består av ek och björk, en annan av enbart tall.

Längst västerut växer mycket ungbjörk i ett fuktigt parti.

Förutom den nämnda lövvegetationen förekommer bl a apel, getapel och skogskornell. Stora delar av området betas, men i västra delen finns även obetade partier.

Åtgärdsförslag: Fortsatt bete så att området även i framtiden hålls öppet. Möjligen kan man göra vissa försiktiga busk- och slyröjningar i de västra delarna varefter betet utsträcks att omfatta även de delar av området som idag inte betas. Det är önskvärt att den vegetation som växer längs den slingrande ån i största möjliga utsträckning sparas.

42:7 Levide, ESKELHEM

Ek karta: Eskelhem 15 C
Fastighet: Levide 1:34
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Öppet, relativt nyröjt änge som hävdas genom bete. Änget kan närmast karaktäriseras som ett björk-hasselänge med inslag av ek och tall. Träd- och buskvegetationen är relativt gles vilket ger området en öppen och luftig karaktär.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete, gärna kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar och vid behov röjning av uppväxande sly och tynne. Tillåt gärna hasselbuskar och annan buskvegetation att växa upp i anslutning till träden så att träd- och buskdungar kommer att omväxla med olikstora öppna gläntor i ängesstil.

42:8 Stavgård, Rovalds, ESKELHEM

Ek karta: Eskelhem 15 C
Fastighet: Rovalds 1:9
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Bitvis mycket tätt igenvuxen ängesmark där det dock finns insprängt en del öppnare partier.

I trädskiktet märks främst ask, ek, björk och lite tall. Buskskiktet, som ibland är mycket tätt och svårgenomträngligt, utgörs av bl a hassel, skogskornell, hagtorn, slån, nypon, enbuskar och rönn. Även apel är vanlig i området och representeras på sina ställen av gamla, knotiga och vackra träd.

I delar av området är hasseln helt dominerande och dessa delar har bitvis närmast karaktär av hassellund.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras, antingen genom traditionell ängeshävd med årlig slåtter eller genom bete, kan delar av området röjas försiktigt i ängesstil.

Vid en eventuell ängesröjning röjs de forna gläntorna fria från sly, tynne och ungträd. Omväxlande med dessa friröjda gläntor sparas träd och buskar i dungar och vastar i ängesstil. I trädskiktet görs endast mycket begränsade gallringsingrepp och ekarna sparas genomgående. En del vackra tallar sparas också liksom alla gamla aplar. Lämna också gärna en del tätare partier med tynne och annan buskvegetation.

I de delar av området som har karaktär av hassellund, bl a i nordost, görs inga röjningsingrepp. Det är önskvärt att dessa delar får behålla sin täta och lummiga karaktär. I ett framröjt änge bidrager sådana tätare partier till en variation i vegetationen som är till fördel bl a för småfågelfaunan och dessutom fungerar som skydd för eventuella betesdjur. Eventuella röjningsingrepp bör utföras endast under förutsättning att lämplig eftervård kan garanteras.

42:9 Valde, ESKELHEM

Ek karta: Eskelhem 15 C
Fastighet: Valde 2^1
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Ett litet fint hävdat änge av relativt öppen karaktär där träd och buskar växer i grupper och vastar omväxlande med olikstora öppna slåtterglänter i typisk ängesstil. I ängets norra del finns en öppen storglänta i anslutning till en fornlämning.

Dominerande lövvegetation är ask och hassel som bygger upp dungar och vastar tillsammans med ek och lite björk. I buskskiktet märks även arter som skogskornell och enbuskar.

Änget omges till stor del av glesa lövvastar med inslag av tall. Det ligger tilltalande, omgivet av öppna åkermarker.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

42:10 Kullen, Rosenbys, ESKELHEM

Ek karta: Mästerby 15 D
Fastighet: Rosenbys 1^{14}
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Området har tidigare varit ett sammanhängande änge med betydligt mer lövvegetation. Vägen skär nu rakt igenom det tidigare änget och i samband med vägbygget röjdes en hel del träd och buskar bort.

Det är nu främst området norr om vägen, ett triangelformat parti på ca 0,3 ha, som ännu har ängeskaraktär. Denna del, Kullen, utgörs av en stor central öppen slåtterglänta som omges av lövvastar bestående av klappad ask, björk, hasselbuketter och lite rönn. Mot trädgården i öster står också en ensam ek och längs norra gränsen växer tre unga granar.

De delar av det forna änget som ligger söder om vägen, Asplunden och Våtfall, utgörs av öppna slåtterytor med endast ett fåtal träd och buskar som björk, sälg, tall, ask och asp vilka huvudsakligen växer längs kanterna. Längst i öster växer en liten grupp bestående av fyra ekar varav tre stycken står i rad.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

42:11 Storänget, Rosenbys, ESKELHEM

Ek karta: Mästerby 15 D
Fastighet: Rosenbys 1^{14}
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Tilltalande nötbetad ängesmark där man tydligt ser de forna slåtterglänterna trots att dessa ofta är under mer eller mind-

re stark igenväxning med diverse tynne och sly. Omväxlande med de igenväxande f d slåtterglänterna växer träd och buskar i grupper och vastar i karaktäristisk ängesstil. Trädskiktet utgörs av ek, ask med spår av klappning, inslag av tall och lite björk samt någon enstaka gran. I ängets sydöstra hörn växer en gammal och knotig ek med tre kronor. Tallarna växer i små vackra grupper, en grupp i sydöstra delen och en i sydvästra delen av änget. Dessa talldungar utgör tilltalande inslag i det i övrigt lövdominerade änget.

I buskskiktet märks, förutom hassel som oftast växer i buketter, bl a apel, skogskornell, enbuskar, rönn, slån och hagtorn.

I fältskiktet växer på våren stora mängder blåsippor och vitsippor.

Änget övergår österut i betade enbuskmarker och omges i övrigt av öppna åkermarker.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras, antingen genom bete eller ännu hellre genom traditionell ängeshävd med årlig slåtter, görs en mycket försiktig ängesröjning. Änget är i huvudsak i behov av en försiktig röjning av de forna slåtterglänterna så att dessa åter öppnas och blir fria från buskvegetation. Lövdungar och lövvastar runt glänterna tillåts förbli lummiga och bitvis täta så att änget efter en röjning inte blir alltför glest. I övrig vegetation görs inga eller mycket begränsade gallringsingrepp. All ek sparas, liksom de grupper av tall som finns i änget. Lämpliga askar klappas.

Även enbuskarna utgör ett tilltalande inslag i änget och bör i stor utsträckning sparas. Där så är möjligt lämnas en skyddande lövvast av både träd och buskar runt änget.

Om man väljer att eftervårda änget genom bete är det önskvärt att betet kombineras med grovfagning av grenar och kvistar samt röjning av uppväxande tynne och sly vid behov.

43:1 Röjd ängesmark, Vallbys, HOGRÄN

Ek karta: Vall 14 E_9
Fastighet: Vallbys 1
Areal: 3,1 ha

Beskrivning: Gammal ängesmark som övergått till betesmark. Området röjdes ur i buskskiktet och gallrades något i trädskiktet under vintern 1974/75. Arbetet utfördes som landskapsvårdande beredskapsarbete.

Fördelningen mellan grupper och dungar av träd och öppna mellanliggande gläntor är tilltalande. Förutom ett antal smågläntor finns även några större gläntor. Dungarna byggs upp av ek, lundalm, ask, apel och inslag av hassel. Några av ekarna är vackra och välväxta.

I området finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Traditionell ängeshävd eller måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov. Gärna slåtter av åtminstone de större gläntorna.

43:2 Vallbys, HOGRÄN

Ek karta: Vall 14 E_3
Fastighet: Vallbys 1
Areal: 6,8 ha

Beskrivning: Betade f d ängesmarker med ett trädskikt av ek, ask, en del björk och lundalm. I våtare partier växer också asp. I området finns dessutom inslag av tall och gran.

Bitvis har området fortfarande en tydlig ängeskaraktär med öppna smågläntor som dock är under igenväxning med diverse sly och tynne. Andra delar är mer eller mindre starkt igenväxta med ett busk- och slyskikt av bl a hassel, diverse tynne, inslag av enbuskar samt ungträd av ask, björk och asp.

Hasseln bildar på sina ställen täta bestånd, där många hasselbuketter är välväxta och fina. Marken är bitvis mosstäckt.

Åtgärdsförslag: Området röjs till betesmark på så sätt att den forna ängeskaraktären bevaras och förstärks. Tidigare gläntor röjs fria från tynne, sly och buskvegetation. Därefter görs en gallring i trädvegetationen och i hasselbeståndet så att träd och buskar kommer att växa i typiska ängesgrupper omväxlande med de framröjda gläntorna. All gran tas bort liksom en stor del av aspbeståndet, dock med undantag för eventuellt förekommande träd med bohål. Eftervård genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

43:3 Storänget, Prostarve, HOGRÄN

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Prostarve 1^7
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Nötbetad ängeslik lövmark som karaktäriseras av relativt jämnt utspridda träd och buskar. Bitvis har området ängeskaraktär med öppna gläntor omgivna av glesa grupper eller vastar med träd- och buskvegetation.

Nyklappad ask, ek, björk, lundalm och spridda tallar utgör trädskiktet. I områdets västra del finns dessutom ett bestånd av asp. Längs sydvästgränsen står ett antal välväxta, ståtliga ekar. En del tallar är vackra och utgör trevliga inslag i änget. Lundalm förekommer allmänt i området och då främst i de östra och nordöstra delarna.

Buskskiktet domineras av hassel som ofta växer i anslutning till träd. Här och var bildar dock hasselbuskarna glesa dungar. En och annan apel finns också i området.

Området som helhet är i stort fritt från sly och tynne och har en mestadels öppen karaktär.

I södra och sydöstra delen finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete, gärna kombinerat med slåtter på de öppna gläntorna samt grovfagning av grenar och kvistar vid behov.

43:4 L Enbjänne, HOGRÄN

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Enbjänne L 1^{21}
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Mycket öppet änge där stora träd- och buskfria, gräsbevuxna gläntor omväxlar med lövvastar av huvudsakligen björk och ask med inslag av ek och apel. Förutom i lövvastarna förekommer även lövvegetationen ibland i grupper.

De större dungarna är lokaliserade till i första hand den västra delen av området.

I områdets sydvästra del finns en gles lövdunge som förutom björk, ask, någon ek, hassel och inslag av enbuskar även innehåller alm. I norra delen växer någon enstaka gran. En del ekar är grova och välväxta.

Träden växer ibland utan strumpa av buskvegetation, ibland tillsammans med hassel, enbuskar eller ungask.

Änget hävdas genom omväxlande slåtter och bete vartannat år, kombinerat med fagning och slyröjning vid behov.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills.

43:5 Djupbrunns, HOGRÄN

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Djupbrunns 4 1
Areal: 4,0 ha

Beskrivning: Övervägande tätt igenväxt ängesmark, där markägaren börjat röja och låtit påbörja fårbete. Området karaktäriseras av tätt stående ungek, ungbjörk, smågran och diverse tynne. Dessutom förekommer en del äldre granar samt ungask, ask, apel, enbuskar och inslag av tall. I våtare partier växer asp. Hasseln är vanligast förekommande i de södra delarna. Bitvis växer relativt omfattande bestånd av främst unga lundalmar.

Åtgärdsförslag: Området röjs till betesmark med ängeskaraktär. Sly, tynne och smågran tas bort så att öppna gläntor bildas. Dessutom är det önskvärt att även äldre gran och asp röjs bort. Därefter görs en gallring i trädskiktet på så sätt att träd och buskar kommer att växa i spridda grupper och dungar omväxlande med träd- och buskfria gläntor.

Eftervård genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

43:6 Igenväxt lövmark vid L Enbjänne, HOGRÄN

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Enbjänne L 1 3
Areal: 0,6 ha

Beskrivning: Ett igenväxt litet ängesområde där lundalm utgör dominerande trädslag i södra delen. Förutom lundalm, som förekommer både som äldre träd och som slyvegetation, växer i området bl a ask, några grova ekar, inslag av björk, enbuskar, hassel, hagtorn och nypon. Norra delen av området har en bitvis öppnare karaktär med smärre gläntor.

Mot den gamla trädgården i sydost växer en rad körsbärsträd och mot åkern i öster står en lövvast med klappade askar, klappade almar och diverse buskvegetation.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil genom att olikstora gläntor röjs fria från sly, tynne och ungträd. Omväxlande med de friröjda gläntorna sparas träd och buskar i dungar och vastar i ängesstil.

Mot omgivande öppna marker lämnas en skyddande bård av både träd och buskar. Eventuella träd med bohål och andra lämpliga boträd sparas.

Eftervård genom traditionell ängeshävd eller genom bete kombinerat med nödvändiga röjningar av uppväxande sly och tynne vid behov.

44:1 Mästerbyänget, MÄSTERBY

Ek karta: Mästerby 15 D
Fastighet: Mästerby annex 1[1]
Areal: 6,3 ha

Beskrivning: Mästerbyänget är ett av de största hävdade ängarna på Gotland. Marken är svagt kuperad, och en del smärre stenblock och stenvastar finns. Ek dominerar i trädskiktet och representeras i allmänhet av grova, vidkroniga exemplar. Dessa växer oftast ensamma, glest spridda över området, medan askarna huvudsakligen står gruppvis eller i vastar tillsammans med hassel. Hassel växer också fritt ute i de mellanliggande gläntorna. Utöver de nämnda träden finns björk, inslag av lundalm och enstaka tallar i änget.

I det lummiga buskskiktet märks,förutom hassel, skogskornell, apel, hagtorn, nypon, ungbjörk och inslag av rönn och olvon. Änget präglas i hög grad av den karaktäristiska "rumseffekten" med öppna gläntor omgivna av dungar och vastar. Gläntorna är i allmänhet små eller medelstora, men ett par storgläntor finns också.

Fältskiktet är tämligen örtrikt, inte minst vad gäller orkidéer. St Pers nycklar och tvåblad är rikligt företrädda i hela änget, medan brudsporre, hjälmnycklar, nattyxne och fläckigt nyckelblomster ställvis dominerar. Allmänt förekommer även arter som prästkrage, slåtterfibbla, midsommarblomster, stor och liten blåklocka, backlök, kamäxing, ängsgröe och darrgräs. Skogsknipprot, bergsslok, underviol och ekorrbär påträffas i dungarna.

Längs diket som rinner genom änget från nordnordost mot sydsydväst växer en bitvis tät bård med inslag av ungpil och vide.

Lummiga lövvastar och igenväxt ängesmark omger delvis änget.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

44:2 Igenväxt ängesmark SO Mästerbyänget, MÄSTERBY

Ek karta: Mästerby 15 D
Fastighet: Mästerby annex 1[1]
Areal: 5,7 ha

Beskrivning: Området har, vad gäller träd- och buskskikt, i huvudsak samma sammansättning som det hävdade Mästerbyänget. Buskskiktet är däremot betydligt tätare och består av täta hasselbuskage, slybestånd och annan buskvegetation samt smågran och ungtall, som helt täcker de forna gläntorna och slätterna.

Åtgärdsförslag: Enligt remissvar från Stiftsnämnden 1974-05-07, kan pastoratet inte åta sig ängeshävd om denna del röjs till änge. En ängesröjning skulle därför troligen resultera i att området åter växer igen med sly, täta buskage och barrträd. Området bör därför få ligga kvar som igenväxt ängesmark med ett tätt buskskikt. För att gynna utvecklingen till en renare lövskog kan dock området gärna gallras med avseende på barrträd, så att framförallt

all unggran och ungtall tas bort. Om möjligheter till traditionell ängeshävd i framtiden ges kan en försiktig röjning till änge eventuellt aktualiseras i delar av området.

Tillsammans med det hävdade änget bildar den igenväxta delen en enhet med en biotopvariation som från flera synpunkter, både botaniska och ornitologiska, är både tilltalande och önskvärd. Hela området finns också representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

44:3 Ekänget, Ajmunds, MÄSTERBY Viktigt!

Ek karta: Mästerby 15 D, Sanda 16 D
Fastighet: Ajmunds 15
Areal: 2,4 ha

Beskrivning: Välhävdat, mycket vackert änge som genom lummiga lövvastar avskiljs från de vidsträckta åkermarkerna runt omkring. Storgläntor - braidsräum - saknas i detta änge, där ek, klappad ask, björk, apel och hassel växer harmoniskt spridda över området. Björk och ek står i allmänhet ensamma, dock oftast med hasselstrumpa. Asken, som är dominerande trädslag, växer däremot i smågrupper tillsammans med hassel. Hassel förekommer även som spridda fristående buketter. En del grova ekar växer främst i norra delen, där också några grova, högvuxna björkar finns.

Änget är välhävdat med välskötta hasslar och slås ända intill träd och buskar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

45:1 Nygårds, ATLINGBO

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Nygårds 1^3
Areal: 0,5 ha

Beskrivning: Litet välhävdat och hasselrikt änge som ligger på jämn mark. Hasseln växer i spridda, välvårdade buketter och förekommer sällan som strumpa på träd och trädgrupper. En del träd har istället en liten slystrumpa. Trädskiktet består av glest växande ek, ask och björk samt någon tall. Ett lärkträd finns också i änget, liksom en grov trädformad hagtornsbuske.

Träden växer till övervägande del enstaka, men smärre grupper förekommer också. I västligaste delen växer ett antal almar tillsammans med några hasselbuskar. Almarna står samlade längs kanterna som en bred vast.

Glesa lövvastar omger hela änget utom i norr, mot gården.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd, som hittills.

45:2 Tauar, Friggars, ATLINGBO

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Friggars 1^1
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Ek-askänge med inslag av lundalm, björk och enstaka tallar. I buskskiktet finns, förutom hassel, bl a skogskornell och apel. Dessutom förekommer benved (Euonymus europaeus), en buske som är relativt sällsynt i gotländska ängar.

Fördelningen mellan dungar, grupper och större och mindre slåtterglänter är tilltalande. Ett par storgläntor (braidsräum) finns i norra delen.

Södra delen av änget har en bitvis lummig, buskrik karaktär som står i kontrast mot ängets norra utskjutande del, vilken utgörs av en öppen slätt med glest stående ek, ask och någon björk samt en och annan hasselbuske och någon apel. Vegetationen är här främst lokaliserad till kanterna, där även lundalm förekommer.

Änget är delvis omgivet av lövvastar mot omgivande åkermarker.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. I de buskrika delarna i södra halvan av änget kan försiktiga utglesande gallringar göras i buskskiktet på samma sätt som hittills har skett, så att den lummiga karaktären bevaras. Vid eventuella gallringsingrepp bör benveden sparas. Det är också önskvärt att några lummiga, igenväxande partier med tätare busk- och slyvegetation sparas för fågellivet.

45:3 L Atlings, ATLINGBO

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Atlings L 1 13
Areal: 1,3 ha

Beskrivning: Fårbetesmark med ängeskaraktär. Området slyröjdes och utglesades något i trädskiktet under vintern 1974/75. Arbetet utfördes som landskapsvårdande beredskapsarbete.

I östra delen löper en lövvast med lundalm, nyklappad ask och hassel i nordväst-sydostlig riktning. I övrigt är träden - ek, ask, lundalm och lite björk - relativt glest utspridda. De växer dock ofta i anslutning till varandra så att smärre gläntor bildas emellan dem. Den centrala delen utgörs av en något större glänta. Flera av ekarna är grova och vidkroniga. I buskskiktet förekommer hassel spridd över området.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

45:4 L Atlings, ATLINGBO

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Atlings L 1 13
Areal: 5,3 ha

Beskrivning: Relativt stort ängesområde som övergått till betesmark. Området har dock ännu en viss ängeskaraktär. Vintern 1974/75 gjordes i området en utglesande trädgallring och en sly- och tynnesröjning. Arbetet utfördes som landskapsvårdande beredskapsarbete.

Träd och buskar står glest samlade i stora dungar och vastar eller i smärre grupper. Mellan dessa dungar, vastar och grupper ligger några större slätter och ett antal smågläntor.

Trädskiktet domineras av ek och bitvis är även lundalm mycket vanlig. Björk växer glest utspridd över området men är speciellt vanlig i de södra delarna. I övrigt finns ask, inslag av apel och någon enstaka tall samt hassel. Askarna bär spår av klappning.

Bitvis runt området löper en lövvast med hassel, ask, ek och lundalm.

Några bryor och vätar finns.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne.

49:1 Prästänget, ANGA

Ek karta: Anga 15 I
Fastighet: Anga annex 1[1]
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Litet flackt änge med en relativt stor öppen yta i södra delen. Någon enstaka tall och någon björk, ek, ungask och liten hasselbuske finns dock här. I anslutning till vägen växer en stor ek, klappade askar och hassel.

Norr om den öppna ängesytan är vegetationen tätare. Här växer björk, tall, hassel, någon ask och vildapel. Träden står ofta ett och ett, ibland par om par. Björkarna har ofta ungskott eller glesa hasselbuskar vid basen.

I nordöstra delen växer tall, björk, hassel och enbuskar samt enstaka ekar och askar. Marken är här tuvig och bevuxen med högt gräs.

Östra delen, öster om ett dike, har en annorlunda karaktär. Här växer nyklappad ask, björk och hassel i smågrupper med öppna smågläntor emellan. Några enstaka ekar finns också här. Förutom hassel förekommer i buskskiktet bl a ungbjörk, apel, hagtorn och rönn. Strax väster om diket står en stor gran. Mot markerna i öster och mot vägen i söder avgränsas detta parti av ask-hasselvastar. Spridda exemplar av unggran växer i den östra delen.

Anga prästänge är känt för sin artrikedom främst vad gäller orkidéer. Den i Norden sällsynta och i Sverige endast på Gotland förekommande blodtoppen har här en rik förekomst. Fältskiktet representeras, i olika delar av änget, av både torrängsväxter och mer fuktkrävande arter. Bland förekommande arter kan nämnas hjälmnycklar, brudsporre, St Pers nycklar, tvåblad, höskallra, rödklöver och smörblomma som dominanta inslag. Allmänt förekommer bl a nattyxne, fläckigt nyckelblomster, krutbrännare, ögontröst och jordtistel. Enstaka flugblomster påträffas också. Bland gräsen kan nämnas darrgräs och älväxing. I skuggigare partier påträffas bl a mycket liljekonvalj och midsommarblomster och runt diket växer älgört. I fuktigare partier märks skogsknipprot, kråkklöver och enstaka exemplar av vitpyrola.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Gärna slåtter även i den nordöstra delen. Unggranarna i ängets östra parti röjs bort. Tillåt gärna lövvasten i öster att växa till sig.

49:2 Liffride, ANGA

Ek karta: Anga 15 I
Fastighet: Liffride 1[1]
Areal: ca 5 ha

Beskrivning: Igenvuxet änge där man dock tydligt kan se de tidigare öppna slåtterglänterna. Speciellt i ängets centrala norra del anar man tydligt ängeskaraktären. Här växer grupper av träd och buskar

omväxlande med mellanliggande öppnare gläntor. Igenväxningen pågår dock, och björk, tall och gran håller på att vandra in i ängets centrala delar. Bitvis växer tätt med sly och tynne i form av hagtorn och slån.

Ask och ek är dominerande trädslag. Hassel förekommer både som fristående buketter och som strumpor, främst på ask. I ängets sydvästra del finns ett stort öppet våtmarksområde med sälgbuskar, brakved och asp. Mot angränsande åkermarker i söder och öster löper en lövvast av ask och hassel, bitvis med inslag av oxel. Ängets nordöstra del innehåller ett litet inslag av alm. I buskskiktet dominerar hassel. I övrigt finns ett relativt stort inslag av skogskornell samt brakved och olvon. Fornlämningar och klappade askar förstärker intrycket av kulturpåverkan.

Åtgärdsförslag: Området finns representerat i den botaniska och ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. I den botaniska delen framhålls att: "objektet bör bevaras som lövbärande mark och ej utsättas för genomgripande röjningar. Områdets naturvärde bestäms av dess relativa storlek, artrikedom och varierande grad av igenväxning." Särskilt områdets centrala och norra delar bör tillåtas att utvecklas fritt utan annan påverkan än efterhållande av barrträd. Vid en eventuell röjning till änge bör därför endast de redan tidigare relativt öppna, västra och sydvästra delarna komma i fråga och då endast under förutsättning att traditionell ängeshävd sedan följer.

49:3 Lövrikt kustområde innanför Bendesriv, ANGA

Ek karta: Suders 14 K, Skarnvik 15 K
Fastighet: Bendes 1^{16}, 1^{18}, 1^{20}, 1^{23}, 1^{30}
Areal: ca 38 ha

Beskrivning: Området omfattar totalt knappt 40 ha, men långt ifrån hela arealen utgörs av lövmarker. Området utgörs av dels lövträdsblandad barrskog, dels delvis betade strandängar och dels lövrika ängesrester. Området är dessutom splittrat av flera åkerlappar.

Delar av området betas och har därför bibehållit något av den "ursprungliga" öppna karaktären. I områdets södra del finns ett ganska stort parti av öppen f d ängesmark som nu betas. Dungar och vastar med ek, ask, björk, hassel, lite tall, hagtorn och enbuskar växer här omväxlande med stora öppna gläntor. Här finns också en gammal slåtterbod.

Norrut ökar förekomsten av både tall och gran och området har mestadels karaktär av blandskog med ängesrester och insprängda åkerlappar. Lövvegetationen utgör ofta ett markant inslag i barrskogen och består av bl a ek, ask, lite asp och björk samt hagtorn, nypon, skogskornell, skogstry och ungask.

Åtgärdsförslag: Området som helhet har en tilltalande karaktär och bör bevaras med fortsatt och gärna utökat bete i kombination med viss röjning av barrträd, främst ungträd av både gran och tall, så att lövvegetationen gynnas.

50:1 Ajkänge, L Mafrids, VÄSTERGARN

Ek karta: Eskelhem 15 C
Fastighet: Mafrids L 1^{67}, 1^{72}, Mafrids St 1^{60}
Areal: 3,5 ha

Beskrivning: Området utgörs till övervägande del av betad ängesmark som vid behov även slås. Trädskiktet består av ek, ask och björk med inslag av tall. Eken förekommer både som gamla träd och som ungek. En del av askarna är grova. Den beteshävdade delen av änget omges i öster av en lövbård med igenväxande ängesmark och i sydost av röjd ängesmark. Här växer, förutom de nämnda trädslagen, även oxel och bitvis mycket lundalm.

Buskskiktet i den betade delen av änget utgörs huvudsakligen av hassel. I övrigt är buskvegetationen, på grund av betestrycket, glest utvecklad och förutom hassel förekommer endast lite tynne i form av hagtornsbuskar. I den igenväxande delen öster om änget märks i buskskiktet bl a hassel, hagtorn, apel, skogskornell, enbuskar och diverse sly.

Änget innehåller flera fornlämningar i form av kämpgravar och stenvastar. Oftast växer träd och hasselbuskar i dungar i anslutning till dessa fornlämningar vilket ger området en viss ängeskaraktär. Även i övrigt kan man på en del ställen ana en viss gruppbildning av både träd och buskar och några större öppna gläntor finns också. I änget finns några glesa dungar med ungtall och några dungar med ungbjörk.

Området som helhet har en tilltalande hagmarkskaraktär där fornlämningarna med tillhörande lövvegetation och lundalmsbeståndet i sydost är väsentliga inslag.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att man även i framtiden håller området öppet genom bete, vid behov kombinerat med slåtter, som hittills. Eventuellt kan även omgivande marker i öster och i sydost hävdas genom bete. En eventuell röjning av lövbården i öster bör utföras i ängesstil och endast under förutsättning att eftervård i någon form kan ordnas. Vid en ängesröjning bör man, där det är möjligt, spara en lövvast runt området som skydd mot omgivande öppnare marker.

51:1 Runne, SANDA

Ek karta: Västergarn 16 C
Fastighet: Runne 1^2
Areal: 5,0 ha

Beskrivning: Beteshävdad ängesmark av öppen karaktär med stora öppna slätter både i norr och sydväst.

Trädskiktet utgörs av ek, varav en del grova, vidkroniga exemplar, ask och björk samt en del tall och någon gran. I norra delen finns även inslag av skogslönn. I buskskiktet märks framförallt hassel som växer glest utspridd över området. Träden växer ofta i stora, glesa dungar och vastar. Österut tätnar vegetationen något. I områdets norra del ligger en brya.

Sydvästra delen är en öppen betesslätt på vilken en kämpgrav ligger helt ensam och iögonenfallande. I anslutning till denna växer främst ask och lite ek. Området som helhet ger ett tilltalande intryck som förstärks av förekomsten av grova, vidkroniga ekar i norra delen och av den ensamma kämpgraven i sydvästra delen.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att området även i framtiden hålls öppet genom måttligt bete, gärna kombinerat med fagning av grövre kvistar och grenar samt slåtter emellanåt för att hindra sly och tynne att växa upp.

51:2 Storänget, Bäckstäde, SANDA

Ek karta: Sanda 16 D
Fastighet: Bäckstäde 2^1
Areal: 6,0 ha

Beskrivning: Betesmark, som dock på sina ställen har en påtaglig ängesprägel. Marken är bitvis småkullig och tuvig. Tvärs igenom området, i ost-västlig riktning, rinner en bäck med eroderade sidor. Längs bäcken sträcker sig lövbårder bestående av främst ask, björk och hassel.

Norra delen är en helt träd- och buskfri slätt.

Östra delen består av stora, öppna ytor med vastar av ek, ask, björk och hassel. Områdets centrala delar, norr om bäcken, har tämligen täta träd- och buskbestånd utan större gläntor. Mellan träden och buskarna växer en hel del sly och även tynne. Ek, ask, ungask, björk, asp och hassel utgör träd- och buskskikt. Hasselbuskarna har fin vasform och bildar ibland hasselstrumpor på träd.

Söder om bäcken har området tydligare ängeskaraktär. Träd och buskar växer här tillsammans i utpräglade grupper och dungar med medelstora gläntor emellan. Ek, varav ett flertal grova och välväxta exemplar, ask med spår av klappning, en del ungask, hassel, asp och enstaka björkar samt nypon växer här. Ut mot åkern i söder avgränsas änget av en lövvast.

I sydligaste delen ligger en kämpgrav.

Åtgärdsförslag: Området är ett tilltalande exempel på beteshävdad ängesmark och det är önskvärt att det även i framtiden hålls öppet som hittills genom måttligt bete kombinerat med gallring och röjning av sly och tynne vid behov. I de centrala delarna, norr om bäcken, kan en försiktig gallring av främst ungträd göras samtidigt som befintligt sly och tynne röjs bort från alla öppna gläntor. Bitvis är även hasselbeståndet i behov av en försiktig gallring.

51:3 Prästgården, SANDA

Ek karta: Sanda 16 D
Fastighet: Prästgården 1^{1}
Areal: 3,6 ha

Beskrivning: F d ängesmark med ett trädskikt av ask, ek, björk och asp samt inslag av tall och lite gran. Området är under igenväxning med ett bitvis tätt buskskikt där det förutom hassel förekommer en hel del sly och ungträd av ask, björk och ek. Här och var finns inslag av enbuskar.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil under förutsättning att eftervård sedan går att ordna genom antingen ängeshävd eller bete.

Gläntor röjs fram genom att busk-, sly- och tynnesvegetation där tas bort. Därefter görs en försiktig gallring av träd och buskar så att dessa kommer att bilda grupper och dungar i ängesstil, omväxlande med de framröjda gläntorna. All gran röjs bort. I tallbeståndet görs en gallring, där framförallt ungtall tas bort, medan äldre, vackra tallar sparas. Aspen tas bort, dock med undantag för eventuellt förekommande boträd.

Eftervård genom ängeshävd alternativt bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

Om eftervården inte kan garanteras begränsas röjningsinsatserna till kontinuerligt efterhållande av barrträd, främst gran, så att lövvegetationen gynnas.

51:4 Stenhuse, SANDA

Ek karta: Sanda 16 D
Fastighet: Stenhuse 1^{37}
Areal: 5,8 ha

Beskrivning: Området röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete 1972/73 och har sedan dess hållits öppet genom bete.

Genom områdets nordvästra delar flyter en bäck i riktning nordost-sydväst. Trädskiktet utgörs av ek, ask, björk, alm och tall samt inslag av gran. Tallen är främst lokaliserad till de nordöstra och norra delarna.

Väster om bäcken, vid vägen, växer en del klappade askar.

Buskskiktet består av bl a glesa hasselbuskar, apel, inslag av enbuskar och hagtornsbuskar, varav några är stora och trädformade.

Träd och buskar växer mestadels relativt jämnt utspridda och större markerade gläntor saknas.

Över stora delar av området finns ett glest slyskikt bestående av bl a rotskott av ask, skogskornell och annat sly samt diverse tynne.

Åtgärdsförslag: Eftervårdande sly- och tynnesröjning över hela ytan. Därefter fortsatt öppethållande genom måttligt bete, kombinerat med röjning av uppväxande sly- och tynnesvegetation vid behov.

51:5 Sara-änget, Stenhuse, SANDA

Ek karta: Sanda 16 D_{30}
Fastighet: Stenhuse 1
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Beteshävdad ängesmark som röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete 1972/73.

En bäck rinner genom områdets sydöstra och södra delar.

Trädskiktet består främst av ek, ask, björk och någon tall. Mot åkern i nordost växer en bård av bl a lundalm. En del av askarna är klappade.

Hasseln förekommer både som ensamstående buketter och tillsammans med träden. Träd och buskar bildar ibland glesa grupper och emellan dessa träd- och buskgrupper finns en del smärre gläntor.

Marken är bitvis täckt av ett glest slyskikt.

Åtgärdsförslag: Eftervårdande sly- och tynnesröjning. Därefter fortsatt öppethållande genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

51:6 Smiss, SANDA

Ek karta: Sanda 16 D
Fastighet: Smiss 1
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Området, där en del röjningar utfördes som landskapsvårdande beredskapsarbete 1972/73, är beteshävdad ängesmark av mycket öppen karaktär.

Träd och buskar, huvudsakligen ek, ask, björk och hassel, växer i stora, glesa dungar eller glest utspridda över området. Flera stora öppna slätter finns. Bl a utgörs hela sydvästra delen av en stor, öppen betesslätt.

Genom områdets östra del, från norr till söder, rinner en bäck.

I södra delen växer en stor ensam gran.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande som hittills genom måttligt bete, gärna kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

51:7 Hemmungs, SANDA

Ek karta: Sanda 16 D_{58}
Fastighet: Hemmungs 1
Areal: 1,5 ha

Beskrivning: Området har tidigare varit igenvuxet men röjdes under vintern 67/68 och har sedan dess hävdats genom bete, vilket efterhand har givit området hagmarkskaraktär.

Trädskiktet utgörs främst av unga ekar, ask och björk. Träden växer för det mesta relativt jämnt utspridda. Dessutom förekommer en hel del tall samt bitvis ganska mycket lundalm, mestadels unga exemplar.

Hassel dominerar i buskskiktet och växer utspridd över området. Här och var finns även inslag av enbuskar. Stora delar av marken är täckt av diverse tynnesbuskar och slyvegetation.

Västra delen, närmast vägen, är en öppen betesslätt bevuxen med glest stående björkar och lite hassel. Vid vägen växer några aspar.

Åtgärdsförslag: Eftervårdande tynnes- och slyröjning över hela området. Därefter fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

51:8 Hemmungs, SANDA

Ek karta: Sanda 16 D_{48}
Fastighet: Hemmungs 1
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Området, som tidigare varit igenväxt, röjdes för några år sedan av markägaren. Det kan närmast karaktäriseras som ett talllövänge med en lummig, ganska tät vegetation utan större gläntor.

Västra delen är talldominerad. Österut tillkommer i trädskiktet ek, ask och björk varav mycket ungbjörk samt i buskskiktet hassel. Dessutom förekommer inslag av asp. Träd och buskar växer relativt jämnt utspridda. I östra delen finns dock en del smärre öppningar och smågläntor.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att området även i framtiden hålls öppet, antingen genom traditionell ängeshävd eller genom måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne.

52:1 Änge NO Timans, VÄTE

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Timans 1[3]
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Litet fint, lummigt, hävdat änge där hassel dominerar växtligheten. Välskötta hasselbuketter växer både fristående och i grupper och är spridda över hela området. Ask dominerar i trädskiktet. I övrigt växer ek, björk och enstaka tallar glest utspridda i änget. Riktigt stora slåtterglantor saknas. Änget präglas i stället av grupper av hassel och ask med mellanliggande smågläntor. Från ängets sydvästra hörn och norrut löper en dubbel lövvast av hassel. Mot åkermarkerna i nordväst finns en gles bård av huvudsakligen ask.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

52:2 Änge vid Timans, VÄTE

Ek karta: Isums 15 E
Fastighet: Timans 1[2], Västerväte 1:24
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Området är en öppen slåtteräng utan sly och buskar där även hassel helt saknas. Trädskiktet består av glest stående björkar och tallar samt enstaka askar. En stor ek finns också. Björkarna står ofta i grupper om 2-4 stycken tillsammans.

Mot öster avgränsas ängesmarken mot väg och åkrar av en gles vast av björk och ask.

Området hävdas genom årlig fagning och slåtter samt måttligt bete med russ efter slåttern.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills.

52:3 Folkes änge, VÄTE

Ek karta: Isums 15 E, Väte 16 E
Fastighet: Folkes 1[2]
Areal: 2,1 ha

Beskrivning: Liten tilltalande betad tall-lövdunge i nära anslutning till stora vägen. Området har delvis karaktär av tall-lövänge, där grova vackra tallar bildar trädskikt tillsammans med björk, ek och ask. Askarna bär ibland spår av tidigare klappning. Någon enstaka unggran växer också i området.

I buskskiktet märks bl a hassel, apel, hagtorn, nypon och enbuskar. Dessutom förekommer inslag av benved (Euonymus europaeus), en buske som är mindre vanlig i gotländska ängesmarker.

Bitvis växer ganska mycket älgört som tyder på att området, åtminstone tidvis är fuktigt. I områdets östra del finns en brya.

Träden växer mestadels mer eller mindre jämnt utspridda utan större gläntor emellan. På några ställen, bl a i väster, finns dock antydningar till smärre gläntor. Här, i västra delen, växer hasseln ibland i bukettform. I övrigt är buskskiktet glest och förekommer mestadels som sly och tynne. Ofta saknas buskskikt helt.

Åtgärdsförslag: Området röjs försiktigt i buskskiktet där främst förekommande tynne tas bort. Där så är möjligt kan man gärna tillåta hasseln att växa upp i anslutning till träden så att dungar med både träd- och buskvegetation kommer att omväxla med öppnare partier i ängesstil. I trädskiktet görs inga eller mycket begränsande gallringsingrepp och området bör även i framtiden ha karaktär av tall-lövdunge. Vid eventuella gallrings- eller röjningsingrepp är det mycket angeläget att förekommande buskar av benved sparas.

Eftervård genom antingen traditionell ängeshävd eller genom bete kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar och röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

52:4 Gullarve äng, VÄTE

Ek karta: Väte 16 E
Fastighet: Gullarve 1^3
Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Änget byggs upp av flacka öppna slätter, ofta regelbundet rektangulära, med långa, täta vastar emellan. Vastarna står i ost-västlig och nordväst-sydostlig riktning. De består av klappad ask, björk, lundalm, enstaka ekar och tall samt hassel och skogskornell. På slätterna växer ask, björk, tall och hassel samt inslag av lundalm i några små, glest spridda grupper. I ängets nordvästra del står en tallgrupp med inslag av björk. Flera av almarna bär spår av klappning.

Ängets södra del innehåller flera husgrunder (kämp gravar). Här växer två stora dungar, den ena med enbart hassel, den andra med tall och hassel. Runt dessa dungar finns ett glest tallbestånd och någon enstaka gran. Runt delar av änget löper en bandtun.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

52:5 Betad lövmark vid Haltarve, VÄTE

Ek karta: Väte 16 E, Guldrupe 16 F
Fastighet: Haltarve 1^2
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Tidigare ängesmark som har övergått till betesmark och nu närmast har karaktär av igenväxande hagmark.

Ek och ask dominerar trädskiktet och askarna bär ofta spår av tidigare klappning. I buskskiktet växer, förutom hassel, diverse sly och tynne i de forna gläntorna. Speciellt i områdets södra del finns mycket fornlämningar.

Åtgärdsförslag: De forna gläntorna röjs fria från sly och tynne. I övrigt görs en försiktig röjning av området på så sätt att dess ängeskaraktär, med öppna gläntor omväxlande med dungar och vastar av lövvegetation, framhävs. Eftervård genom fortsatt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

52:6 Betad ängesmark S Haltarve, VÄTE

Ek karta: Väte 16 E, Guldrupe 16 F
Fastighet: Haltarve 12
Areal: 4,5 ha

Beskrivning: Området utgörs av ängesmarker som trots bete är under mer eller mindre stark igenväxning. Trots igenväxningen kan man ännu på flera ställen se de forna gläntorna som dock håller på att växa igen med tynne och sly i form av bl a hagtorn, nypon och ungask.

Områdets norra halva har den tydligaste ängeskaraktären och här växer dungar av lövvegetation omväxlande med f d slåtterglantor. I nordvästra delen ligger en kämpgrav (husgrund).

Trädskiktet utgörs av ek, ask med klappningsspår, inslag av björk, tall och lite gran. I nordvästra delen förekommer dessutom inslag av alm. Bitvis är inslaget av barrträd stort och på sina ställen växer dungar av tall. Bitvis är också björken vanligt förekommande.

I buskskiktet märks bl a hassel, skogskornell, hagtorn, nypon och enbuskar. Till igenväxningen av området bidrager dessutom sly av ask och ungträd av både gran och tall. I sydvästra delen finns en brya.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att någon form av eftervård kan ordnas röjs området i ängesstil genom att de forna gläntorna röjs fria från sly, tynne, unggran och ungtall. All förekommande unggran och ungtall röjs bort. Därefter görs försiktiga gallringsingrepp i både träd- och buskskikt så att området återfår sin ängeskaraktär med lövdungar och lövvastar omväxlande med öppna, buskfria gläntor. Spara de grupper av tall som växer i änget. De bidrager till att ge änget en viss egenkaraktär.

Eftervård genom måttligt bete, vid behov kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne och efterhållande av invaderande barrträd. Gärna fagning och slåtter i någon del av änget, lämpligen i norr och nordväst, i anslutning till kämpgraven.

Eventuella röjningsingrepp bör endast utföras under förutsättning att eftervård kan ordnas. I annat fall är det önskvärt att området får förbli lövmark där ingreppen begränsas till efterhållande av barrträd så att lövvegetationen gynnas.

52:7 Betad ängesmark SO Haltarve, VÄTE

Ek karta: Guldrupe 16 F
Fastighet: Haltarve 1^{14}
Areal: 3,0 ha

Beskrivning: Området utgörs av betad ängesmark av öppen karaktär där trädskiktet domineras av ek. I mindre utsträckning förekommer dessutom ask, björk, tall, lite oxel, någon enstaka gran och i nordvästra delen inslag av lundalm. I buskskiktet, som är relativt glest, återfinns bl a hassel, skogskornell, enbuskar, apel och sälg.

På flera ställen växer träden i vastar och dungar och tack vare betet har hela området en öppen och luftig karaktär.

Östra delen av området utgörs av en öppen remsa med glest stående björkar och låga enbuskar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete, gärna kombinerat med slåtter av de öppna gläntorna och grovfagning av grenar och kvistar. Tillåt om möjligt en del hasselbuskar och annan buskvegetation att växa upp så att buskskiktet blir något tätare.

52:8 Fonnsänget, VÄTE

Ek karta: Väte 16 E
Fastighet: Väte annex 1^{1}
Areal: 11 ha varav ungefär hälften utgör hävdat änge

Beskrivning: Ett flackt, relativt öppet änge med ek, ask (de flesta klappade), björk och enstaka tallar samt inslag av asp i trädskiktet. Bland buskarna märks främst hassel, men även vildapel, skogskornell, rönn, sälg, hagtorn, slån, nypon och olvon. Hasseln bildar såväl stora dungar som fristående buketter. Till stor del förekommer den också tillsammans med träden.

Trädskiktet är glest och det är främst buskskiktets grupper och dungar som bidrager till att ge änget en relativt hög grad av slutenhet.

I södra och centrala delen finns några husgrunder omgivna av täta lövvastar med ek, ask och hassel.

I norra delen ligger en stor öppen glänta. I övrigt är det mest smärre gläntor mellan träden och buskagen.

Änget är örtrikt med massförekomst av bl a blåsippa och vitsippa om våren. Fram på sommaren blommar i gläntorna bland många andra St Pers nycklar, nattyxne, krutbrännare, stor och liten blåklocka, backlök, gråfibbla, fyrkantig Johannesört, krissla, kamäxing och darrgräs. I dungarna påträffas arter som skogsknipprot, tvåblad, vitpyrola, småborre, underviol, skogskovall, myskmadra och bergsslok.

Några gläntor i den öppnare västra delen har en utpräglad torrängs-

vegetation med bl a mycket solvända, gråfibbla och kamäxing.

Vintern 1974/75 gjordes en utglesande siktgallring mot vägen i nordost så att man nu därifrån har insyn i änget. Samtidigt gjordes en del smärre gallringar i själva änget.

Markerna norr och nordväst om änget utgörs av tätt igenvuxen ängesmark med ett trädskikt av ek, varav en del grova och välväxta exemplar, ask, björk och inslag av asp. Dessutom förekommer inslag av alm (åtminstone lundalm finns representerad) samt tall och gran. Tidigare gläntor är igenväxta med ett tätt och snårigt buskskikt bestående av bl a hassel, skogskornell, hagtorn, rönn, vildapel, brakved, inslag av enbuskar och olvon. Sly och ungträd av ek, ask, björk och asp samt i någon mån gran bidrager ytterligare till igenväxningen av buskskiktet.

Marken är bitvis fuktig och på många ställen är älgört vanligt förekommande.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig traditionell ängeshävd i änget. I de igenväxta ängesmarkerna norr och nordväst om Fonnsänget bör inga röjningsingrepp göras. Igenväxande lövmarker intill hävdade ängar bidrager till en tilltalande biotopvariation som är fördelaktig från både botanisk och ornitologisk synpunkt. För den framtida ängeshävden är det dessutom nödvändigt att spara igenväxande ängespartier som ängesbanker. I ett växelbruk kan det i en framtid bli aktuellt att ängesröja en del av dessa idag igenväxande partier. Eventuella insatser bör begränsas till efterhållande av barrträd så att lövvegetationen gynnas.

52:9 Betad ängesmark O Fonnsänget, VÄTE

Ek karta: Väte 16 E
Fastighet: Väte annex 1[1]
Areal: 3,3 ha

Beskrivning: Området som tidigare var mycket tätt igenvuxet röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete vintern 1974/75.

Trädskiktet utgörs av höga askar och ekar som växer relativt jämnt spridda över området samt björk och inslag av asp. Enstaka exemplar av tall och gran finns också.

Buskskiktet är glest utvecklat och utgörs huvudsakligen av glesa hasselbuskar. Uppväxande slyvegetation hålls effektivt nere av pågående nötbete.

På några ställen, ofta i anslutning till ojämnheter i marken, finns antydan till glesa dungar eller grupper med träd och buskar. Området har dock ingen typisk ängeskaraktär, därtill är buskskiktet ännu alltför dåligt utvecklat.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete, gärna kombinerat med grovfagning av grenar och kvistar samt röjning av uppväxande sly och tynne vid behov. Om möjligt bör man försöka att

få upp buskvegetationen i form av hassel och andra buskar i anslutning till trädgrupper. Hasseln kan även med fördel tillåtas att bilda egna dungar med andra buskar.

53:1 Stenstugu, HEJDE

Ek karta: Gajstmyr 17 E
Fastighet: Stenstugu 91
Areal: 3,0 ha

Beskrivning: Ängesmark som numera används som betesmark. På många ställen kan man ännu tydligt se den gamla ängeskaraktären med olikstora gläntor mellan dungar av träd och buskar.

Trädskiktet utgörs av ask, björk och ek (mestadels yngre ekar) samt bitvis mycket asp. Här och var finns inslag av apel. Tall förekommer sparsamt och gran finns i enstaka exemplar. Buskskiktet består av, förutom hassel, en hel del tynnesbuskar i form av hagtorn, slån och nypon. Dessutom förekommer ganska mycket asksly och ungträd av björk och asp samt inslag av enbuskar.

Stora delar av tidigare öppna gläntor är mer eller mindre bevuxna med tynnesbuskar, sly och ungträd. På några ställen växer hela dungar med ungasp och ungbjörk.

Hasseln är vanligast förekommande och bäst utvecklad i områdets södra delar. I övrigt är hasselbuskarna ofta gamla och risiga.

I den centrala delen ligger två kämpgravar och en stenhög. Dessutom finns några stenvastar i området. En brukningsväg går genom området.

Åtgärdsförslag: Området röjs på så sätt att ängeskaraktären bevaras och förstärks. Tidigare gläntor röjs fria från sly, tynne och ungträd. Främst är det ungträd av asp, björk och ask som måste tas bort. Vid en eventuell röjning sparas samtliga boträd och äldre träd lämpliga som framtida boträd.

Förekommande gran röjs bort. Omväxlande med de framröjda gläntorna lämnas olikstora dungar med lövträd och buskvegetation. I dessa görs endast försiktiga gallringar i trädskiktet så att dungarna inte blir för glesa. Hasselbuskarna föryngras genom att huggas in.

55:1 Prästänget, VÄNGE

Ek karta: Sjonhem 15 G
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 2,9 ha

Beskrivning: Litet fint änge med glest trädskikt av huvudsakligen ask och ek samt inslag av björk. Träden växer ofta i små dungar eller ensamma så att små gläntor bildas emellan dem. Änget är överlag skuggigt. Buskskiktet domineras helt av hassel, som växer i vältuktade täta buketter över hela området, dock rikligast i norra delen. Ett flertal hasselbuskar når en höjd av 4-5 meter. Hasseln växer huvudsakligen som fristående buskar eller i smärre vastar. I några få fall ingår den i en eller annan trädgrupp eller bildar strumpa på någon ek eller ask. Även apel och nypon märks bland buskarna. Marken sluttar svagt från öster mot väster och är småkuperad. I änget finns fornlämningar.

Endaka skogsäng

Södra delen består huvudsakligen av en stor öppen slätt med få träd och buskar och med en tät lövvast mot åkern i öster. Vasten, som består av främst hassel och ask samt apel, fortsätter längs hela östra sidan. Längs västra sidan löper också en lövvast, som dock är glesare.

En smal kil i västra delen hävdas inte och har börjat växa till. Här växer såväl gamla och torra björkar som yngre och välväxta björkar samt ask. Sly, tynne och älgört börjar här fylla ut gläntorna.

Både torr- och fuktängsväxter trivs i detta litet annorlunda änge, varför fältskiktet är frodigt och örtrikt. Den typiska brynväxten spenört dominerar tillsammans med hundkex. Utöver de allmänt förekommande vanliga ängsväxterna kan urskiljas myskmadra, toppklocka, nässelklocka, gullris, backskafting, bergsslok, ängsruta, backlök, skogsknipprot, blodnäva, kråkklöver och de mer sporadiskt förekommande nejlikrot, småborre, skogskovall och St Pers nycklar.

Änget är botaniskt intressant främst genom den stora artrikedomen. Dess skuggiga karaktär gör att man här träffar på ett flertal arter som ej är vanliga i ett änge.

Vintern 1972/73 utfördes en del gallringar i änget som landskapsvårdande beredskapsarbete.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. I den västra kilen, framförallt i sydvästra delen, görs lämpligen en försiktig gallring och en sly- och tynnesröjning, varefter denna del hävdas tillsammans med det övriga änget.

55:2 Lövskogsområde vid Gandarve, VÄNGE, SJONHEM

Ek karta: Sjonhem 15 G
Fastighet: Gandarve 1[88], Vinkels 2[1], Suderbys 3[1]
Areal: ca 58 ha

Beskrivning: Detta område torde utgöra ett av Gotlands största samman-

hängande lövskogsområden, med en sammanlagd areal på mellan 55 och 60 ha.

De dominerande trädarterna är ek och ask. Bitvis, främst i de norra delarna, förekommer en hel del björk och lundalm, och här och var finns inslag av asp. I delar av området finns också partier med ganska mycket tall och gran.

I buskskiktet växer bitvis mycket hassel samt arter som hagtorn, skogskornell, apel, nypon och enbuskar. Till det ofta täta buskskiktet bidrar dessutom skott och ungträd av de förekommande trädslagen.

Slutenheten är varierande. Områdets centrala och sydöstra delar är ofta mer eller mindre täta, även om man på sina ställen anar en del forna gläntor. Här finns en del partier där lövträden omväxlar med både tall och gran, varav en del granar är imponerande grova och högvuxna. Mot söder ökar inslaget av tall. I fuktigare partier är aspen talrik.

Områdets östligaste delar har bitvis ängeskaraktär med hasselbuketter och antydan till forna slåtterglantor. Här finns också flera fornlämningar i form av kämpgravar, och dessa delar har en mestadels relativt öppen karaktär. I buskskiktet ingår förutom hassel även hagtorn, apel, skogskornell och en.

Området norr om sockengränsen har en delvis annorlunda karaktär. Här är bl a björken betydligt vanligare förekommande och en mindre del av området domineras av ungbjörk jämte ungask och hassel. Nordvästra delen av området norr om sockengränsen betas och har ett relativt glest buskskikt som domineras av hassel. Lundalm förekommer här rikligt tillsammans med bl a ek och björk samt fåtaliga inslag av tall och gran. Även här finns flera kämpgravar.

<u>Åtgärdsförslag</u>: Det är angeläget att området som helhet bevaras som lövmark. Som representant för en gotländsk lövskogsmiljö är området betydelsefullt genom sin storlek och genom sin varierande grad av slutenhet.

Fortsatt bete som hittills i delar av området innebär inte någon nackdel för bevarandet av områdets karaktär. Möjligen kan man också tänka sig att försiktigt röja upp och ängeshävda någon mindre del i områdets yttre delar, eventuellt i de östligaste, fornlämningsrika delarna. En eventuell, begränsad ängesröjning bör dock utföras endast under förutsättning att lämplig eftervård, helst genom årlig fagning och slåtter, kan garanteras.

Det är angeläget att den tilltagande slutenheten mot centrum bibehålles och att bete och eventuella röjningsinsatser i huvudsak begränsas till områdets perifera delar. Det barrträdsinslag som idag finns i området, och som delvis utgörs av äldre och grova granar, stör inte, men det är önskvärt att eventuell föryngring av barrträd hålls efter så att området på sikt bibehåller sin lövträdsdominans.

56:1 Buttlegårde, BUTTLE

Ek karta: Buttle 17 G
Fastighet: Buttlegårde 1[25]
Areal: 6,0 ha

Beskrivning: Tilltalande betad ängesmark som hävdades traditionellt för ca 20 år sedan och där ängeskaraktären ännu på många ställen finns kvar genom att träd och buskar bitvis växer i tydliga grupper och vastar omkring öppnare f d slåtterglänter. Dessa lövdungar och lövvastar är ofta lokaliserade till de fornlämningar i form av stenvastar och stenrösen som finns inom området. Förutom de små, f d slåtterglänterna finns också några större slätter bevuxna endast med få träd.

Även om glänterna är fullt synliga är de mestadels under igenväxning med ungträd av björk, ek, ask och asp samt ungtall, unggran, enbuskar och hassel. Dessutom förekommer en del hagtorn och andra tynnesbuskar. Bitvis är inslaget av unggran stort.

Trädskiktet utgörs av ek, ask, björk samt en del tall och gran. Bitvis är inslaget av ungasp markant. I sydvästra delen finns dessutom ett bestånd av äldre asp innehållande en hel del boträd.

Buskskiktet domineras av hassel. Utspritt över området växer dessutom apel och enbuskar.

Genom områdets centrala delar rinner en bäck i väst-ostlig riktning. Söder om bäcken ligger en liten brukad åkerlapp. I anslutning till denna växer ganska mycket björk.

Området som helhet utgör ett tilltalande lövinslag längs vägen till bildstenarna vid gården Änge.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att området även i framtiden hålls öppet genom måttligt bete, eller ännu hellre genom traditionell ängeshävd med slåtter, och att invandringen av barrträd, främst gran, stoppas. De tidigare glänterna röjs fria från sly, tynne och ungträd. Inslaget av gran, och då främst unggran, begränsas. Ungtall gallras bort, medan äldre vackra tallar sparas. Aspsly röjs bort, men beståndet av äldre asp med bohål i sydvästra delen sparas.

Sedan glänterna har röjts fria görs en försiktig gallring i trädskiktet, där man bör sträva efter att bevara ängeskaraktären med grupper och vastar av lummig lövvegetation omväxlande med de friröjda, olikstora glänterna.

Låt gärna träd och buskar växa i anslutning till stenvastar, stenrösen och andra ojämnheter i marken.

Eftervård antingen genom måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly, tynne och unggran, eller genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter.

57:1 Stenstugu, ALA

Ek karta: Hägsarve 17 H
Fastighet: Stenstugu 1[2]
Areal: 9,6 ha

Beskrivning: Främst områdets östra del har ängeskaraktär, även om igenväxningen har gått ganska långt. Ask och ek dominerar. Hassel förekommer i mindre utsträckning men dominerar i buskskiktet. Inslaget av unggran är på en del ställen mycket markant. Bitvis är området tätt igenvuxet med bl a asksly, men man kan ännu ana tidigare gläntor och stentunar. En del stora och vackra ekar växer också här. I övergången till den öppna marken i väster finns en brya.

Områdets västra del utgörs av öppen fårbetesmark som bitvis är bevuxen med omfattande enbuskbestånd. I övrigt växer här en och annan ask.

Ungefär mitt i området, mycket vackert placerad, ligger ett fornminne i form av en kämpgrav uppe på en trädbevuxen stor kulle med fina aplar, ek, ask och enstaka granar. Ytterligare fornminnen finns längre mot nordväst. En markant höjdsträckning går från kullen mot nordväst. På dennas baksluttning är lövvegetationen tilltagande och fältskiktet domineras av lundskafting.

Hela området är estetiskt mycket tilltalande och är redan nu ett omtyckt utflyktsmål. Angränsande områden, främst norr och nordost om ägogränsen,består också, åtminstone delvis, av lövskog med ängesrester.

Runt hela området löper en bandtun och i östra hörnet har markägaren satt upp en stätta över bandtunen.

Åtgärdsförslag: Sly, tynne och ungträd röjs bort från de tidigare öppna gläntorna. Helst bör all unggran gallras bort och stora, mogna granar avverkas. Sedan de forna gläntorna har röjts fria från sly och tynne görs en försiktig gallring bland ask- och hasselbestånden så att solljuset förmår tränga ner till marken. Ekarna friställs så att de får möjlighet att utvecklas vidare.

På den öppna fårbetesmarken görs en försiktig, ej alltför omfattande gallring av enbuskbestånden.

På kullen med kämpgraven görs slyröjning och en mycket försiktig gallring i trädvegetationen där framförallt gran tas bort.

Alla gallringar och röjningar bör utföras med största försiktighet och måtta så att området inte förlorar sin tilltalande karaktär.

Framtida hävd genom bete, vid behov kombinerat med röjning av sly och tynne för att hålla gläntorna öppna, samt efterhållande av unggran.

Vid eventuella röjningar sparas alla boträd och träd lämpliga som boträd, såsom gamla, torra och döda träd.

58:1 Kräklings, KRÄKLINGBO

Ek karta: Kräklingbo 16 I
Fastighet: Prästgården 1^{1}, Kräklings 1^{8}, 1^{23}
Areal: 7,0 ha

Beskrivning: Markerna nordost och norr om Kräklingbo kyrka utgörs av delvis igenväxande och delvis ängeshävdade lövmarker. Ask och ek är de dominerande trädslagen och i buskskiktet dominerar hassel. Bitvis förekommer mycket björk och asp, bl a i de igenväxande delarna. Här växer också en hel del sly, tynne och älgört i de forna gläntorna och bland träden i dungarna. På sina ställen är marken fuktig.

Områdets norra delar har en mestadels något öppnare karaktär med glest stående ek, ask, tall och ungtall samt diverse buskar. I områdets sydöstra del, mitt emot kyrkan, finns ett drygt 1 ha stort parti som hävdas som änge. Här växer bl a en grov, vidkronig ek som är skyddad som naturminne, några höga askar, varav några är klappade samt hassel, ek, björk, apel och hagtorn. Hasseln växer dels i en liten vast, dels spridd över området och dels tillsammans med ask i små grupper. Träden och buskarna bildar ibland lövvastar som omger de öppna gläntorna. Närmast vägen ligger en öppen slätt endast bevuxen med en stor och ståtlig björk.

I ängets fältskikt märks torrängsväxter som exempelvis mandelblom, smörblomma, käringtand, midsommarblomster, svartkämpar, solvända, vitklöver, St Pers nycklar och hundäxing vilka förekommer allmänt i de större gläntorna. I de mindre, skuggigare gläntorna och i dungarna växer arter som liljekonvalj, ramslök, kråkklöver, ängskovall, tvåblad och skogsknipprot.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd i den hävdade delen. De igenväxande delarna av området, runt själva änget, föreslås ligga kvar som delvis fuktig, igenväxande lövmark. På så sätt bevaras ett litet lövområde med omväxlande karaktär och därmed skapas förutsättningar för ett varierande fågelliv. Eventuellt kan något parti i norra delen av området, som tidigare betats, röjas försiktigt i ängesstil under förutsättning att lämplig eftervård kan ordnas.

60:1 St Hamre, ÖSTERGARN

Ek karta: Östergarn 16 L
Fastighet: Hamre St 1^{14}
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Lövrik dunge, f d ängesmark, som helt domineras av hassel som växer relativt jämnt utspridd i stora, kraftiga buketter och bitvis ger området karaktär av hassellund.

Trädskiktet utgörs huvudsakligen av glest stående björk och lite oxel. I den nordvästra utlöparen tillkommer västerut en hel del tall.

Nordöstra delen består av öppen betesmark med högt gräs och få buskar. I buskskiktet förekommer, förutom den helt dominerande hasseln, inslag av enbuskar. Betet och den slutna, lundartade karaktären har gjort att de få öppnare partierna till stor del är fria från sly och tynne. I områdets norra del finns emellertid några större, begränsade dungar med mycket tät, snårig vegetation av huvudsakligen slån och hagtorn.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete, som hittills. Det är önskvärt att karaktären av hassellund bevaras och att området skonas från röjningsingrepp. Östergarnstrakten är förhållandevis fattig på ängesmarker och det är angeläget att de få fragment som finns kvar av tidigare ängesmarker får leva vidare i det moderna landskapet. Dessa begränsade lövdungar är av betydelse både från botanisk och ornitologisk synpunkt och utgör dessutom tilltalande inslag i landskapsbilden.

Det är också önskvärt att de täta och snåriga slån-hagtornsbuskagen sparas, då de utgör en tillflyktsort och häckplats för småfågel i det i övrigt öppna landskapet.

60:2 Vassmunds, ÖSTERGARN

Ek karta: Östergarn 16 L
Fastighet: Vassmunds 1^{26}
Areal: 0,9 ha

Beskrivning: Lummig, beteshävdad ängesmark där grova hasselbuketter dominerar växtligheten och ger området en lundartad karaktär.

Trädskiktet består av glest utspridda björkar och en ensam tall i nordvästra delen. Dessutom finns en talldunge i områdets sydligaste del. Längs västra gränsen växer en lövvast av björk och hassel med inslag av ask. Större gläntor saknas och marken är till stor del fri från inslag av sly och tynne.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att inga omfattande röjningsingrepp görs och att områdets karaktär av lummig hassellund bevaras. Fortsatt öppethållande, som hittills, genom måttligt bete.

Det är angeläget att man bevarar de små rester av tidigare ängesmarker som ännu finns kvar i Östergarnstrakten. Dessa lövdungar är av

betydelse både från botanisk och ornitologisk synpunkt och utgör dessutom tilltalande inslag i det öppna landskapet.

60:3 Prästänget, ÖSTERGARN

Ek karta: Östergarn 16 L
Fastighet: Prästgården 1 1
Areal: 5,5 ha

Beskrivning: Områdets västra del, ca 3,5 ha, är ett stort, öppet och flackt änge som består av en vidsträckt, centralt belägen slätt omgiven av träd och buskar.

Ute på den öppna slätten växer några enstaka björkar och några askar med små hasselbuskage intill. Lövbården runt slätten består av ek, ask, enstaka lönnar och björkar samt en hel del hassel. Mestadels är den relativt gles. I västra delen, på sluttningen ned från vägen, är dock lövbården bitvis tät och skyddande och utgörs av ask, björk, inslag av lönn, hagtorn, nypon, getapel, skogstry, apel, ungoxel och hassel. Här växer bl a liljekonvalj och humleblomster. I sydöstra delen växer bestånd av tall, björk, ask och hassel. Vintern 1973/74 gjordes en del trädgallringar och slyröjningar i det hävdade ängets ytterområden.

Ute i den stora öppna delen där torrängspartier växlar med fuktigare sänkor växer mängder av örter som smörblomma, älgört, mandelblom, midsommarblomster, ängssyra, svartkämpar, rödklöver, humleblomster och maskros tillsammans med St Pers nycklar, brudsporre, käringtand, liten blåklocka och ängshavre.

Öster om det hävdade änget ligger ett område på ca 2 ha som tidigare har varit tätt igenvuxet. Här gjordes en omfattande röjning vintern 1973/74 för att överföra området till betesmark med ängeskaraktär. Trädskiktet domineras av björk och ask. Dessutom förekommer en del tall samt inslag av oxel, rönn och apel. I områdets norra del växer även en del ek. Buskskiktet domineras av hassel. Bitvis är marken fuktig. Försök med bete misslyckades första året men sedan dess har eftervården, både slyröjning och bete, fungerat bättre.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd i det hävdade änget. Den östra nyröjda delen kan hävdas genom bete eller ännu hellre genom slåtter och årlig ängeshävd kombinerat med måttligt bete efter slåttern.

61:1 Kyrkänget, KLINTE

Ek karta: Klinte 17 D
Fastighet: Kyrkogården 1 1
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: Litet hävdat änge som liksom omkringliggande marker ett par månader årligen betas av russ. Själva änget hävdas genom slåtter. Centrala delen är en rektangulär flack storglänta som sträcker sig längs hela änget i riktning nordväst-sydost. Runt slätten växer ek, ask, lite björk, hassel och inslag av apel, skogskornell, hagtorn och nypon samt, främst i sydvästra delen, en del asp. Träden växer i smågrupper efter varandra i breda, långa vastar. Någon björkgrupp och hasseldunge står också ute i gläntan. Längs ängets västra gräns växer några klappade askar. Änget är, p g a betestrycket, artfattigt. St Pers nycklar och tvåblad kan dock nämnas.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Här och var, framförallt i norr, i nordväst och i väster, kan lite sly röjas bort. Ej för hårt bete.

61:2 Lövmarker S Kyrkänget, KLINTE

Ek karta: Klinte 17 D
Fastighet: Prästgården 1 1
Areal: 6,5 ha, varav ca 2,5 ha nyröjd betesmark

Beskrivning: Ungefär 2,5 ha i områdets nordöstra del, intill vägen, har röjts till betesmark. Här har dock en hel del sly och tynne, bl a i form av askskott och nypon, redan vuxit upp. Denna röjda del har ett trädskikt bestående av ek, ask och lite björk. En del av askarna är klappade. Trädvegetationen glesnar norrut och norra delen är en i stort sett öppen betesslätt. Förutom de nämnda trädslagen förekommer inslag av tall och asp. I de södra och sydvästra delarna växer dessutom en hel del lundalm. I buskskiktet förekommer bl a hassel, skogskornell, lite enbuskar, hagtorn och nypon.

Väster och sydväst om den röjda delen ligger igenväxande f d ängesmarker. Trädskiktet utgörs av ask och glest stående ek samt inslag av björk, lundalm, asp, tall och lite skogslönn. Lundalmen förekommer rikligast, även under föryngring, i den sydvästra delen. Buskskiktet är bitvis mycket tätt och snårigt. Genom området går några gamla vägar och i anslutning till dessa är vegetationen glesare. I buskskiktet förekommer en hel del hassel och skogskornell som bitvis bildar täta bestånd. Ungträd och sly av ask, ek, lundalm, asp och björk bidrar till igenväxningen av buskskiktet. Dessutom förekommer tynne i form av bl a hagtorn och nypon. Apel och enbuskar växer spridda inom området. Flera gamla boträd finns i området som bitvis är fuktigt.

Åtgärdsförslag: Det tidigare röjda området i nordöstra delen är i behov av en eftervårdande röjning av sly och tynne. Därefter är det önskvärt att området hålls öppet genom måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne.

Övriga delar av området, vilka nu är under igenväxning, bör tillåtas att förbli igenväxt lövmark med ett bitvis tätt och snårigt buskskikt. Tillsammans med den nyröjda betesmarken och det hävdade Kyrkänget bildar den igenväxande f d ängesmarken ett litet lövområde med varierande slutenhet, vilket är fördelaktigt från både botanisk och ornitologisk synpunkt.

Det är viktigt att i första hand tidigare röjda delar av området slyröjs och betas.

61:3 Marshagar, lövmarker innanför Värsändeojk, KLINTE

Ek karta: Klintehamn 17 C
Fastighet: Snögrinde St 1^{10}, Strands 1^{5}, Svarvare 1^{18}, Värsände 1^{18}
Areal: ca 20 ha

Beskrivning: Området utgörs av lövrika, kustnära marker med ett ofta stort inslag av tall. Framförallt i områdets centrala delar är lövvegetationen dominerande men även här finns inslag av tall. Från de centrala delarna och ut mot ytterområdena ökar tallen sin andel i trädskiktet för att efterhand bli dominerande trädslag.

I de lövdominerade partierna växer främst utbredda hasselbestånd. Tillsammans med hasseln förekommer inslag av tall, ek, ask, lite lundalm och oxel samt någon gran. En del ekar är gamla och ståtliga. I buskskiktet växer, förutom hassel som är helt dominerande, bl a getapel, hagtorn, nypon, apel, rönn, slån, olvon och enbuskar samt ungträd av de olika trädslagen. I fältskiktet märks bl a stora mängder blåsippor, framförallt i de lundartade partierna. Delar av området, främst i väster, i söder och i norr är mer eller mindre starkt igenvuxna med ett mestadels tätt, snårigt och svårgenomträngligt buskskikt och högvuxet gräs. Här och var finns dock gläntor och öppningar som tidvis är sanka.

Bitvis, främst i de centrala och östra delarna, har området karaktär av ek-ask-hassellund med omfattande, mycket mörka och täta hasselbestånd som dominerar växtligheten. Insprängt i dessa lundpartier växer dessutom en del tall. Genom lundarna löper flera upptrampade fästigar som visar att delar av området betas.

Området som helhet har en mycket tilltalande och omväxlande karaktär och värdet ökar ytterligare genom det kustnära läget.

Åtgärdsförslag: Fortsatt skötsel som hittills med bete i delar av området. Det är angeläget att inga omfattande röjningsingrepp görs i området så att dess karaktär drastiskt förändras. Framförallt bör inga röjningsingrepp utföras i de centrala, lövdominerade delarna av området. De lundartade partierna bör bevaras som lummiga lövlundar.

Området som helhet bör bevaras med eller utan fortgående igenväxning och eventuella röjningsinsatser bör begränsas till de betade partierna i vars östra delar möjligen en del enbuskar och sly kan röjas bort för att underlätta betet.

61:4 Svarvare, KLINTE

Ek karta: Klinte 17 D
Fastighet: Svarvare 1
Areal: 6,7 ha

Beskrivning: Betade lövmarker där man på sina håll ännu kan ana det forna änget. Delar av området är relativt tätt igenvuxna, medan andra delar har en öppnare hagmarkskaraktär. Framförallt områdets nordöstra delar, i anslutning till en körväg, är förhållandevis öppna med stora gläntor omväxlande med partier av lövvegetation. Gläntorna är dock under igenväxning med diverse tynne och skott av bl a lundalm. Flera fästigar och några körvägar löper genom området.

Lövvegetationen utgörs av ek, ask och hassel samt mycket lundalm. Dessutom förekommer arter som exempelvis apel, skogskornell, hagtorn, nypon och slån. En del ekar är gamla och ståtliga. Askar med spår av klappning och en brya minner om det forna ängesbruket.

Åtgärdsförslag: De mer eller mindre öppna, betade gläntorna röjs fria från sly, tynne och ungalm. I övrigt görs en försiktig ängesröjning med syfte att återskapa något av den gamla ängeskaraktären. De forna slåtterglantorna, i den mån dessa ännu kan skönjas, röjs fram. Omväxlande med dessa friröjda gläntor sparas träd och buskar i dungar och vastar i ängesstil. Spara gamla ekar liksom träd med bohål och övriga träd lämpliga som boträd. Vidare är det önskvärt att en del större partier lämnas utan röjningsingrepp och bevaras som buskrika, bitvis täta och snåriga lövdungar. Sådana tätare lövpartier i ett i övrigt relativt öppet, betat lövområde bidrar till en variationsrik miljö och gynnar bl a fågellivet.

Framtida hävd genom bete som hittills, gärna kombinerat med slåtter då och då för att hålla de framröjda gläntorna fria från invandrande buskvegetation.

62:1 St Hajdes, FRÖJEL

Ek karta: Solbjärge 18 D
Fastighet: Hajdes St 3[1]
Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Stort öppet ängesområde med trädvegetation endast i norra delen. Nordvästra delen har karaktär av björk-hasselänge med inslag av tall, medan nordöstra delen har karaktär av tallänge med inslag av björk och enstaka hasselbuskar. Hasseln i nordvästra delen växer i välskötta, täta buketter medan den i nordöstra delen är gles och tanig.

Hela övriga delen av området är flack, ganska fuktig, småtuvig mark med enstaka spridda träd och buskar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom årlig ängeshävd kombinerat med måttligt bete.

62:2 Valbysänge, FRÖJEL

Ek karta: Fröjel 18 C
Fastighet: Göstavs 5[1]
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: Änget utgörs av en stor öppen slåtteryta med några enstaka träd och trädgrupper, dels mitt ute i området och dels utefter kanterna. I västra delen står en gles talldunge med vidkroniga tallar och enstaka björkar. Längs södra gränsen, ut mot vägen, växer några aspar och björkar. Ute på den stora öppna ytan finns några björkar och askar samt enstaka tallar och oxlar, dels tillsammans i någon grupp och dels fristående.

En gles vast med några tallar, björkar och björksly utgör gräns mot åkern väster om änget.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

63:1 Betat änge NV Tonnklint, LOJSTA

Ek karta: Gerum 19 E, Stånga 19 F
Fastighet: Bjärs 1^{52}
Areal: 2 ha

Beskrivning: Området, som röjdes som beredskapsarbete 1972, är kuperat och sluttar från nordväst ned mot ån i sydost. Direkt nedanför den gamla åkern är sluttningen något brantare. Den gamla åkern är flack och helt träd- och buskfri. I dess västra del löper en hasselvast längs en låg vall av jord och småblock.

Området nere vid ån, öster om åkern, är flackt och något fuktigt. Här växer björk, ungbjörk, några tallar och hassel. I sluttningen upp mot åkern står några tämligen grova nyklappade askar, tillsammans med några ekar, björkar och hasselbuskar.

Det svagt kuperade området väster om åkern har påtaglig ängesprägel med grova ekar, klappade askar, välväxta hasselbuketter och grova, vackra tallar som växer såväl i små grupper som fristående. Hassel förekommer huvudsakligen som friväxande buskar, men även i några fall som hasselstrumpor på träden. Vildapel och enstaka nyponbuskar växer i gläntorna.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete, som hittills. Förekommande sly och tynne i gläntorna tas bort. Gärna slåtter då och då för att hålla gläntorna fria från uppväxande tynne och sly.

63:2 Prästänget, LOJSTA

Ek karta: Gerum 19 E
Fastighet: Lojsta annex 1^{1}
Areal: 2,9 ha

Beskrivning: Hävdat änge med smärre slåtterglänter mellan träd och trädgrupper. Träden, som ofta har en strumpa av hassel eller någon annan buske, står ibland samlade i smärre grupper men växer oftast ensamma, tämligen jämnt spridda över området. I gläntorna växer spridda buketter av hassel och här och var en hel del vildapel samt hagtorn, nypon, skogskornell och lite rönn. Ek är det dominerande trädslaget och förekommer tillsammans med klappad ask över hela området. Flera ekar är mycket gamla och grova. Gotlands troligen äldsta ek, Lojstaeken, står i ängets östra kant, intill landsvägen. Några enstaka ängsbånsar (tall) finns också i änget.

En kämp grav (husgrund) ligger strax söder om ängets mitt, något åt väster. Den omges av en hasselvast med inslag av bl a skogskornell och några praktfulla ekar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

63:3 Igenväxt ängesmark V Prästänget, LOJSTA

Ek karta: Gerum 19 E
Fastighet: Lojsta annex 1[1]
Areal: 7,7 ha

Beskrivning: Tätt igenväxt ängesmark med gamla ståtliga, glest stående ekar, ask och enstaka grova tallar omgivna av ask- och eksly, ungtall, ungask, hassel, brakved, hagtorn, slån, salix, apel, småtynne och inslag av unggran. Bitvis finns också asp och björk. Alla dessa yngre bestånd fyller ut de gamla slåtterglänterna. Bitvis fin självföryngring av ek.

Fornlämningar finns i området, som dessutom finns representerat i bl a den ornitologiska och botaniska delen av naturinventeringen 1974.

Åtgärdsförslag: Enligt remissutlåtande från Stiftsnämnden 1974-05-07, bereder skötseln av den hävdade östra delen av prästänget i Lojsta redan nu vissa svårigheter, trots lokalt intresse. Bl a med tanke på dessa svårigheter med skötseln bör den hävdade arealen inte utökas.

Även bortsett från dessa förhållanden är det, med tanke på både ornitologiska och botaniska värden, önskvärt att inga omfattande röjningsingrepp görs i området.

Området bör därför få ligga kvar som igenväxande lövskog där eventuella ingrepp begränsas till borttagande av främst unga barrträd för att gynna lövskogen. På så sätt bibehåller man dessutom möjligheten att i framtiden, om möjligheter till hävd ges, utöka den hävdade ängesarealen.

63:4 Billsarreänget, Ase, LOJSTA

Ek karta: Stånga 19 F
Fastighet: Ase 1[9]
Areal: 1,3 ha

Beskrivning: Området betas men är trots detta bitvis under stark igenväxning. Västra delen är relativt öppen. Här växer en ståtlig ek, några björkar och tallar, ask, apel samt lite enbuskar och hasselbuskar utspridda. Marken är småtuvig och märkt av bete. Överallt växer små tynnesbuskar utspridda på de öppna slätterna.

Österut ökar inslaget av hassel. I sydöstra delen växer hasselbuketterna i vastar och stora dungar. I anslutning till dessa hasseldungar finns ett stort inslag av delvis stora aspar. Dessutom växer här björk, ask, några ekar, någon apel samt även tall och gran. Marken är bitvis täckt av tynne. Hela sydöstra delen är mer eller mindre tätt igenvuxen.

Mot nordost blir området åter öppnare. Öppna slätter med tynnesbuskar varierar med träd som asp, björk, gran och tall samt apel. Hasseln växer här ofta i anslutning till träden. Här finns också en

brya och ett litet skjul. Området omges av åkermarker i norr, väster och öster. En tunn lövvast med huvudsakligen ungbjörk samt asp, hassel, lite ask och några granar bildar gräns österut.

Åtgärdsförslag: Allt tynne röjs bort från de öppna gläntorna. Granarna och en del tall, främst ungtall, gallras bort. Spara dock gärna en del äldre tallar på lämpliga ställen. I västra delen behövs ingen gallring i trädskiktet. Östra delen är däremot i behov av en försiktig trädgallring där främst aspen bör gallras. Några äldre aspar, liksom eventuella träd med bohål sparas dock. Hasselbestånden är i behov av en viss, mycket försiktig utglesning. Eftervård genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

63:5 Digeränget, Autsarve, LOJSTA

Ek karta: Gerum 19 E_1
Fastighet: Autsarve 1
Areal: ca 14 ha

Beskrivning: Stort igenvuxet ängesområde som inte har hävdats som änge sedan före 1920-talet. Området är nu att betrakta som lövskog med inslag av barrträd. Ek och ask är dominerande i trädskiktet. Dessutom förekommer bitvis en hel del björk, framförallt ungbjörk. I områdets norra del finns även ett bestånd med asp. Tall, och framförallt gran, håller på att vandra in och är på många ställen rikligt förekommande. Barrträdsinslaget lär tidigare ha varit ännu större, men vid torkan 1959 dog en stor del av barrträdsbeståndet.

Buskvegetationen domineras av hassel och består dessutom av bl a hagtorn, brakved, skogskornell, apel och nypon. Dessa buskar tränger nu in i tidigare slåtterglantor tillsammans med askskott, ungbjörk, gran och tall.

Marken är bitvis mycket fuktig, vilket indikeras av brakved och älgört. I områdets östra del, i anslutning till en liten bruksväg in i området, ser man ännu stora, öppna slätter. Här växer en del stora, grova ekar. Denna del betades senare än övriga delar av området, vilket förklarar de relativt öppna gläntorna. En bård av vackra ekar utgör gräns mot åkermarken i öster.

I den norra, utskjutande kilen växer en hel del asp, både gamla och unga träd. Många av träden här är gamla eller döda och innehåller bohål.

Området omges delvis av åkermarker, främst i öster. I väster ligger betesmarker och i sydväst gränsar området mot en granplantering.

Flera fornlämningar finns i området, bl a i form av kämpgravar i västra hörnet.

Åtgärdsförslag: Området finns representerat i den botaniska och ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. I den botaniska delen påpekas det att området, utan att ha några extraordinära kvaliteter, utgör ett värdefullt lövinslag i jämförelse med traktens natur i övrigt. Området bör, med tanke på dess ornitologiska och botaniska

värde, tillåtas att växa igen till ren lövskog, där eventuella skogliga ingrepp begränsas till gallring av främst gran och ungtall, vilka därefter kontinuerligt bör hållas efter så att lövvegetationen gynnas. Beståndet av asp och gamla träd med bohål i norra delen bör under alla förhållanden lämnas ifred, liksom även döda träd som utgör tillhåll för insekter och därmed fungerar som skafferi för diverse fåglar.

Förutsatt att möjligheter till traditionell hävd, med fagning och årlig slåtter, i framtiden yppar sig, kan man tänka sig att några tunnland i områdets östra, öppnare del röjs till änge. Detta dock endast under förutsättning att årlig hävd sedan följer.

64:1 Brunnsraränget, Nygårds, ETELHEM

Ek karta: Etelhem 18 G
Fastighet: Nygårds 2[1]
Areal: ca 15 ha

Beskrivning: Området utgörs av mer eller mindre igenvuxen ängesmark. Områdets östra del (ca 8 ha) är mycket tätt igenvuxen, medan den västra delen (ca 7 ha) fortfarande bitvis har en relativt öppen karaktär. Hela området har tidigare varit änge, men den västra delen har slagits och betats senare än den östra, vilket förklarar skillnaden i igenväxning.

a) Västra delen: Framförallt ek, men även ask, är dominerande trädslag. Björk förekommer, men inte speciellt rikligt. Här och var finns inslag av gran och tall. I buskskiktet märks förutom hassel bl a inslag av skogskornell. Bitvis är förekomsten av tynne mycket markant. Området innehåller en hel del stenrösen och stenvastar. Ofta växer träd och buskar i anslutning till sådana ojämnheter i marken. Man kan fortfarande se flera mer eller mindre öppna slätter där slåtterglänterna tidigare har legat. Dessa gläntor är dock under igenväxning med sly, tynne och enbuskar. Runt gläntorna växer ofta inramande lövvastar.

b) Östra delen: Området utgör en fortsättning österut och har i stort sett samma karaktär som den västra delen. Ek och ask dominerar i trädskiktet. Inslaget av barrträd är kanske något större. Stenrösen och stenvastar förekommer även här. Igenväxningen har dock här gått mycket längre och gläntorna är igenvuxna med sly, tynne och annan buskvegetation. I söder finns en del partier där man fortfarande kan se de tidigare slåtterglänterna.

Området i sin helhet är omgivet av barrskog, bitvis med lövinslag.

Åtgärdsförslag:
a) Västra delen: De tidigare slåtterglänterna röjs fria från sly, tynne, enbuskar och annan buskvegetation. En del vackra enar kan dock gärna sparas. All gran gallras bort ur området. Även i tallbeståndet görs en gallring, men gamla, vackra tallar kan med fördel sparas här och var i änget. Ekarna sparas genomgående. Runt slåtterglänterna lämnas lummiga lövvastar med träd och buskar. Träd- och buskgrupper, med bl a hassel, sparas i dungar och vastar, gärna i anslutning till stenrösen, stenvastar eller andra ojämnheter i marken, så att områdets ängeskaraktär bevaras. Eftervård genom måttligt bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov. Gärna slåtter i de större slåtterglänterna. Eventuella röjningsingrepp utförs endast under förutsättning att eftervården kan garanteras.

b) Östra delen: Från naturvårdssynpunkt är det önskvärt att denna del får förbli igenväxt lövskog med sly, tynne och snårig buskvegetation. Lövområdet har sin givna betydelse för fågel- och viltliv, insprängt som det ligger mitt i barrskogen. Om dessutom den angränsande västra delen röjs, är det mycket angeläget att denna östra del skonas från röjningsingrepp och tillåts förbli buskrik och snårig lövmark. Eventuella ingrepp bör här begränsas till utgallring och efterhållande av barrträd, främst gran, så att lövvegetationen gynnas.

64:2 Tomsarveänget, Nygårds, ETELHEM

Ek karta: Etelhem 18 G
Fastighet: Nygårds 3[1]
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Litet lövområde som ligger insprängt mitt i åkerlandskapet. Trädskiktet utgörs främst av glest stående ekar och askar med inslag av tall och någon björk. Hasselbuskarna är gamla och spretiga och i behov av en föryngring. Främst i områdets norra och sydvästra del finns en del gläntor. Dessa håller dock på att växa igen med tynne och enbuskar.

Nordvästra delen röjdes i början på 1970-talet, då även askarna där klappades. Bitvis löper en gles lövvast runt området och bildar gräns mot omgivande åkermarker. I områdets södra del finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Tynne och sly röjs bort från gläntorna. Försiktig gallring i trädvegetationen där framförallt ungträd tas bort. Ekarna sparas genomgående. Hasselbuskarna föryngras där så behövs genom att huggas in. Askarna, åtminstone de yngre, klappas på samma sätt som har gjorts i den nordvästra delen. Träd och buskar lämnas att växa i dungar och vastar, gärna i anslutning till ojämnheter i marken, på så sätt att ängeskaraktären framhävs. Runt området sparas en lövvast av träd och buskar som skydd mot omgivande öppna marker. Framtida skötsel genom slåtterhävd eller måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av tynne och sly för att hålla gläntorna öppna.

64:3 Skarpänget, Nygårds, ETELHEM

Ek karta: Etelhem 18 G
Fastighet: Nygårds 2[1]
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Ängesmark som nu är under igenväxning. Ek, varav en del stora och vackra träd, samt ask dominerar i trädskiktet. Hasseln är mestadels gammal och spretig och växer ofta i grupper tillsammans med ek och ask, men även i fristående buketter. Marken är bitvis kuperad och träd och buskar växer ofta i anslutning till upphöjningar i marken.

I områdets norra del ligger en stensättning som liknar en kämpgrav. Ytterligare en sådan stensättning finns i områdets centrala del.

Mellan träd- och buskgrupper ligger smärre gläntor som dock är under igenväxning med asksly, tynne och enbuskar. Här och var finns inslag av björk, apel och någon enstaka tallplanta.

Området omges på alla sidor av åkermark.

Åtgärdsförslag: Sly, tynne och enbuskar röjs bort från gläntorna. Därefter görs en försiktig gallring i trädskiktet så att områdets ängeskaraktär, med dungar och vastar av träd och buskar omväxlande

med öppna gläntor, framhävs.

Låt gärna lövvegetationen växa i anslutning till ojämnheter i marken, som exempelvis kämpgravarna. Ekarna sparas genomgående.

Framtida skötsel helst genom ängeshävd med årlig fagning och slåtter. Alternativet är måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av sly och tynne för att hålla gläntorna öppna.

64:4 Levide, ETELHEM

Ek karta: Etelhem 18 G
Fastighet: Levide 1 14
Areal: ca 8 ha

Beskrivning: Stort betat ängesområde som till stora delar är under igenväxning. Trädvegetationen karaktäriseras av ekar, spridda över hela området, samt ask. Många av ekarna är gamla och vackra. Apel och björk finns representerade på flera ställen. I buskskiktet förekommer främst hassel samt bitvis mycket skogskornell. På några ställen bildar hasselbuketterna täta dungar.

En hel del smågläntor finns, vilka tack vare betet ännu är ganska öppna. Gläntorna håller dock på att växa igen med bl a enbuskar och tynne som tränger in från omgivningen. Mellan gläntorna ligger stora områden som bitvis är mycket tätt igenvuxna med bl a hassel, skogskornell, nypon, slån och enbuskar. Upptrampade fästigar löper genom de igenvuxna partierna och förbinder de öppnare gläntorna med varandra. Flera fornlämningar finns inom området. Området gränsar till öppna åkermarker, utom i öster där det ligger en fårbeteshage. Mot åkern i norr finns en välbyggd stentun.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård genom exempelvis fortsatt bete följer, röjs området försiktigt så att betesdriften underlättas. Ekarna sparas genomgående. De tidigare gläntorna, där dessa ännu kan ses, röjs fria från inträngande sly, tynne, enbuskar och ungträd. Mellan de friröjda gläntorna lämnas oregelbundna, lummiga träd- och buskpartier i ängesstil, gärna i anslutning till ojämnheter i marken som fornlämningar eller andra stenpartier. Gamla träd samt träd med bohål sparas. Önskvärt är att några större partier av området sparas och tillåts utvecklas utan röjningsingrepp med tanke på fågel- och viltliv. Runt området lämnas en bård av träd och buskar som skydd mot omgivningen. Eftervård genom måttligt bete kombinerat med röjning av sly och tynne i gläntorna vid behov.

64:5 Kyrkeby, ETELHEM

Ek karta: Etelhem 18 G
Fastighet: Kyrkeby 1[67]
Areal: 3,6 ha

Beskrivning: Fårbetesmark där björk är dominerande trädslag. På några ställen växer täta bestånd av ungbjörk, men även äldre björk finns. Dessutom växer här ask, ek, lite tall och apel. Hassel dominerar i buskskiktet och växer bitvis i täta buketter som ibland står samlade i större bestånd.

Sydöstra delen utgörs av en stor öppen betesslätt. I området finns fornlämningar, bl a i form av stenvastar som troligen markerar gamla ägogränser.

Åtgärdsförslag: I ungbjörk- och hasselbestånden görs en gallring så att smärre gläntor bildas. Området röjs sedan i ängesstil, så att större och mindre gläntor kommer att omväxla med dungar och vastar av träd och buskar.

Eftervård genom måttligt bete, som hittills.

64:6 Kyrkänget, ETELHEM

Ek karta: Etelhem 18 G
Fastighet: Etelhems annex 1[1]
Areal: 2,7 ha

Beskrivning: Välhävdat flackt änge med ek, klappade askar och hassel. Björk, vildapel, hagtorn och skogskornell förekommer sporadiskt. Träden växer inte i dungar och vastar utan är mer jämnt spridda över ängesytan med tunna hasselbuskar emellan. Askarna växer ofta två och två, gärna tillsammans med en hasselbukett, medan ekarna, som oftast är relativt grova, står ensamma och glest spridda. Mellan träden och hasselbuskarna ligger smärre gläntor. I västra delen finns en storglänta - ett braidsräum.

Änget är ej speciellt örtrikt. I gläntorna växer bl a hjälmnycklar, brudsporre, fläckigt nyckelblomster, tvåblad, gulvial och backskafting medan underviol och vårärt påträffas i dungarna.

Stora landsvägen skär rakt igenom änget strax öster om mitten. Mot gamla landsvägen i sydväst avgränsas änget av en gles lövvast med klappade askar och hasselbuskar. Mot åkern i öster växer en likaledes gles vast med unga askar, ekar och björkar samt apel och skogskornell. Bården mot åkrarna i norr är däremot tät av björk, ek, hassel och apel.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

65:1 Autsarve, GARDE

Ek karta: Alskog 18 H
Fastighet: Autsarve 1[34], 1[35], Mårtens 1[2]
Areal: 5,5 ha

Beskrivning: Området utgörs till stor del av betade, delvis igenväxande ängesmarker med insprängda, små rektangulära f d åkerlappar.

Trädskiktet består huvudsakligen av ek och ask. En del av ekarna är grova och välväxta. Förutom ek och ask förekommer bitvis, främst i de västra delarna, en hel del björk, huvudsakligen ungbjörk. Dessutom finns inslag av tall och oxel samt alm. I buskskiktet växer, förutom hassel, ganska mycket skogskornell samt slån, hagtorn, nypon och slyvegetation av ungask och ungek. Dessutom förekommer inslag av apel. Bitvis är buskskiktet tätt igenvuxet, snårigt och svårgenomträngligt. Det gäller t ex den nordligaste delen som inte betas och därför är tätt igenvuxen med undantag för en liten nedlagd åkerlapp.

Tydligaste ängeskaraktären återfinns i de centrala delarna. Här ser man ännu den karaktäristiska ängesuppbyggnaden med grupper och vastar av träd och buskar. De tidigare slåtterglantorna syns ännu, även om de har invaderats av diverse sly och tynne. Bitvis finns också här täta igenväxande buskage med hassel, skogskornell, slån, hagtorn, nypon och diverse sly. I de västra delarna växer en hel del ungbjörk och tall och mot vägen i öster finns inslag av lundalm.

I sydvästra delen har området närmast hagmarkskaraktär med glest stående träd. Marken är här delvis täckt av låga tynnesbuskar i form av hagtorn, slån och nypon.

Den centrala, södra delen är en öppen betesmark med buskvegetation längs dikena. Sydöstra delen, intill vägen, består av gamla, rektangulära f d åkerlappar som numera hålls buskfria genom bete. Dessa avgränsas från varandra av stenvastar längs vilka det växer ridåer av träd och buskar.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil genom att framförallt sly- och tynnesvegetation samt ungträd av i första hand björk och ask röjs bort från tidigare öppna gläntor.

Därefter görs en försiktig gallring av både träd och buskar så att de kommer att bilda lummiga grupper och vastar omväxlande med de friröjda gläntorna. Lämna träd- och buskvegetation längs stenvastar och andra ojämnheter i marken. Där så behövs föryngras hasseln genom att huggas in.

I de lövvastar som omger de f d åkerlapparna görs försiktiga, utglesande gallringar i främst buskvegetationen.

Alla eventuellt förekommande boträd sparas. Vid en röjning till betesmark sparas dessutom, lämpligen i de västra och norra delarna, en del igenväxande partier med ungträd och tät, snårig tynnes- och slyvegetation. Sådana buskrika partier utgör lämpliga häckplatser och tillflyktsorter för diverse småfåglar.

Eftervård genom ängeshävd eller måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne.

65:2 Igenväxande lövmark S Bjärges, GARDE

Ek karta: Alskog 18 H
Fastighet: Prästgården 1^1
Areal: 2,1 ha

Beskrivning: Igenväxande ängesmark med ett trädskikt bestående av i första hand ek och ask. Dessutom finns ett stort inslag av tall som österut blir alltmer dominerande. Här och var finns inslag av björk och apel.

I områdets västra del anar man ännu ängeskaraktären med grupper av träd och buskar. De tidigare öppna gläntorna är bitvis tätt igenvuxna med ett risigt och snårigt buskskikt av bl a hassel, ungask, eksly, skogskornell, hagtorn och nypon.

Åtgärdsförslag: Området kan antingen röjas till änge eller tillåtas förbli igenväxt ängesmark med ett snårigt, bitvis svårgenomträngligt buskskikt. En röjning till änge bör utföras endast under förutsättning att eftervården, helst genom traditionell ängeshävd eller möjligen måttligt bete, kan garanteras. I annat fall bör området få utvecklas vidare till slutet lövparti där eventuella ingrepp begränsas till efterhållande av unga barrträd så att området bevarar sin lövträdsdominans.

65:3 Basänget, Sindarve, GARDE

Ek karta: Etelhem 18 G, Alskog 18 H
Fastighet: Sindarve 1^9
Areal: 1,6 ha

Beskrivning: Betad ängesmark av relativt öppen karaktär med ett trädskikt bestående av ask, lite ek, asp och någon björk samt inslag av gran och tall. Askarna bär ofta spår av klappning.

De få glesa hasselbuskarna växer både fristående och som strumpor på träden.

De forna slåtterglänterna är till stor del bevuxna med hagtorn, slån, nypon, enbuskar och diverse sly.

Man kan ännu ana ängeskaraktären genom att träden ofta bildar smärre grupper och dungar. I de södra och västra delarna ligger öppna betesslätter.

Inom området finns en del gamla boträd. Två bryor minner om tidigare ängeshävd. Söder om det beskrivna området ligger en remsa (ca 0,4 ha) med tätare vegetation och mycket hassel.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil genom att alla tidigare gläntor och slätter röjs fria från sly- och tynnesvegetation. Däref-

ter görs en försiktig gallring i trädskiktet där bl a all gran, en hel del tall och ungträd tas bort. En och annan tall kan dock gärna lämnas kvar. Alla träd med bohål sparas, liksom ekarna. Vid röjningen bör man sträva efter att bevara ängeskaraktären med träd och buskar växande i grupper omväxlande med de framröjda, olikstora gläntorna. Önskvärt är också att man får upp lite mer hassel i änget.

Eftervård genom måttligt bete, gärna kombinerat med fagning av grövre kvistar och grenar samt röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

65:4 Sindarve, GARDE

Ek karta: Garde 19 H_9
Fastighet: Sindarve 1
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Betad ängesmark med några öppna gläntor. Träden växer ofta samlade i grupper i ängesstil. Hasseln växer både ensam och tillsammans med träden och då ofta som strumpor. Trädskiktet utgörs huvudsakligen av ek, ask och asp. I gläntorna växer en hel del ungasp tillsammans med annan slyvegetation och diverse tynne.

Öster om ägogränsen finns ett ca 0,5 ha stort igenväxande lövparti med ett tätt igenväxt buskskikt.

Åtgärdsförslag: Ungasp, sly och tynne röjs bort från gläntorna. Nödvändiga gallringsingrepp utförs på så sätt att ängeskaraktären bevaras. Aspbeståndet gallras hårt, men eventuellt förekommande träd med bohål sparas genomgående.

Eftervård genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

65:5 Kulde, GARDE

Ek karta: Garde 19 H
Fastighet: Kulde 1^{36}
Areal: 3,5 ha

Beskrivning: Området har närmast karaktär av öppen nötbetad hagmark, som delas in i tre öppna slätter av två nord-sydgående, bitvis täta lövvastar. Dessa består huvudsakligen av höga askar och ofta storvuxna hasselbuketter. Här och var i vastarna finns ett relativt stort inslag av ek. Även björk förekommer i vastarna.

Slätterna är mestadels nästan helt öppna, endast bevuxna med enstaka björkar och spridda hagtornsbuskar. På den mellersta slätten växer några askar mot vägen i norr.

Den västra slätten är söderut tätare bevuxen med bl a stora björkar, hagtorn och älgört. Här finns också en och annan apel och en ensam tall.

Områdets nordvästra del utgörs av en gammal fruktträdgård med äppelträd. I anslutning till trädgården växer skogslönn. Inslag av skogslönn finns också i gränsen mot omgivande marker i väster.

Åtgärdsförslag: Gläntorna röjs fria från sly och tynne, medan de få träd som ännu finns kvar i största möjliga utsträckning sparas. Tillåt gärna lite buskvegetation att växa upp i anslutning till de få träd som växer ute i gläntorna. I lövvastarna mellan de öppna slätterna görs inga omfattande röjningsingrepp. På en del ställen är dock lövvastarna i behov av en försiktig utglesning och inhuggning av hasseln.

Efter en eventuell röjning hålls området öppet genom slåtter kombinerat med måttligt bete.

65:6 Källänget, GARDE

Ek karta: Garde 19 H
Fastighet: Etelhems annex 1[1] (Etelhems socken)
Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Ganska stort, övervägande flackt änge med stora öppna ytor i de centrala, södra och östra delarna. I de norra och västra delarna, där marken är något ojämn och fuktig,står träd och dungar tämligen tätt. Ek, ask, enstaka tallar, små spensliga hasselruggar och skogskornell växer här. Några av ekarna är grova med vida kronor. Några smärre vätar finns och längst uppe i nordväst en brya. I den fuktbetonade undervegetationen dominerar älgört.

I de öppna centrala och östra delarna av änget dominerar björk i de spridda dungarna, där man även lägger märke till hassel, ek, ask och tall.

Sydöstra delen upptas av ett stort öppet braidsräum i vars sydvästra hörn ligger en kämpgrav (husgrund). I gläntorna mellan björkdungarna, i de centrala och östra delarna, påträffas i fältskiktet bl a hjälmnycklar, brudsporre, St Pers nycklar, gökblomster, ormbär, ängskovall och ekorrbär.

I övrigt förekommer i fältskiktet arter som blodtopp, korskovall, mandelblom, höskallra, solvända, vitmåra, tvåblad, ängsgröe och fuktväxterna älgört, vänderot, kråkklöver och humleblomster.

I sydostligaste delen växer ett rikligt bestånd av brudsporre mellan glest stående ekar och hasslar.

Änget omges av åkrar i norr och i övrigt av mestadels igenväxt ängesmark.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

65:7 Igenväxt ängesmark O Källänget, GARDE

Ek karta: Garde 19 H
Fastighet: Etelhems annex 1[1] (Etelhems socken)
Areal: 1,9 ha

Beskrivning: Området utgörs av tätt igenväxt ängesmark. Sly och ungtall förstör snabbt den gamla ängeskaraktären.

Åtgärdsförslag: Sly och ungtall röjs bort. Några vackra tallar kan dock med fördel sparas. Därefter görs en försiktig gallring i trädbeståndet så att området återfår sin ängeskaraktär där träd och buskar växer i dungar och vastar omväxlande med olikstora öppna gläntor.

Eftervård genom måttligt bete, kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov, eller genom traditionell ängeshävd.

Eventuella röjningsinsatser utförs dock endast under förutsättning att eftervården kan garanteras. I annat fall tillåts området förbli igenväxt ängesmark där ingreppen begränsas till efterhållande av barrträd. Som igenväxt lövmark, intill det hävdade Källänget, har området ett värde som ängesbank för eventuella ängesröjningar i framtiden.

65:8 Tälleby, GARDE

Ek karta: Garde 19 H
Fastighet: Tälleby 1[20]
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Väster och sydväst om Källänget ligger ett igenvuxet, fuktigt lövområde som betas av nötkreatur. Området är mestadels tätt igenvuxet av en snårig buskvegetation bestående av hassel, hagtorn, nypon, getapel, brakved, inslag av olvon och enbuskar. Ungask, rönn och lite unggran bidrar också till igenväxningen.

Trädskiktet utgörs av ask och ek samt inslag av asp, björk, apel, gran och tall. Flera ekar är gamla och grova.

Området är övervägande fuktigt och innehåller flera bryor. Genom området löper upptrampade fästigar.

I fältskiktet växer bl a mycket älgört och en hel del St Pers nycklar.

Åtgärdsförslag: Området röjs försiktigt i ängesstil, med omväxlande gläntor och träd- och buskdungar, under förutsättning att lämplig eftervård genom exempelvis bete kan ordnas. Vid en eventuell röjning sparas alla förekommande boträd liksom gamla och även döda träd lämpliga som framtida boträd. Alla gamla ekar sparas, medan förekommande unggran och ungtall gallras bort. Lämna dock gärna äldre tallar. I anslutning till vattenhål och våtpartier lämnas gärna en del tätare buskbestånd.

Eventuella röjningsinsatser bör utföras endast under förutsättning att lämplig eftervård kan garanteras.

65:9 Lövområde S Österby, GARDE

Ek karta: Alskog 18 H
Fastighet: Hägulds 4 1
Areal: ca 22 ha

Beskrivning: Området är en bitvis tät lövskog där man kan ana tidigare hävd i form av några bryor och klappningsspår på en del av askarna. Ek och ask dominerar i trädskiktet. Ekarna representeras av såväl äldre träd som ungträd och skott, och föryngringen av ek verkar vara god i området. Förutom ek och ask förekommer i trädskiktet inslag av tall, gran och lite björk.

I buskskiktet märks förutom hassel arter som rönn, nypon, getapel, hagtorn, brakved, slån, skogskornell, lite olvon och en. Till igenväxningen av området bidrar dessutom ungträd och skott av både ek och ask. Bitvis växer också ganska mycket unggran.

I fältskiktet kan nämnas vitsippa, midsommarblomster, blodnäva, St Pers nycklar, hjälmnycklar, tvåblad och vit skogslilja.

Området som helhet kan karaktäriseras som en lummig och frodig, bitvis fuktig lövskog. I delar av området växer dock en hel del barrträd och bitvis har området närmast blandskogskaraktär. Här och var finns en del smärre gläntor vilka bidrar till en viss variation i det i övrigt ganska slutna skogsområdet. Huvuddelen av området är mer eller mindre starkt igenvuxet av diverse buskvegetation och således bitvis svårgenomträngligt.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att området bevaras som lövskog med ett bitvis tätt och snårigt buskskikt, och att inga omfattande röjningsingrepp utförs inom området. Dock kan man på sina håll gallra bort och hålla efter ungträd av framförallt gran och tall. I övrigt sköts området som lövskog.

Om möjligheter till eftervård finns kan kanske något mindre parti (några ha) röjas i ängesstil och hävdas genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter eller genom måttligt bete. En sådan begränsad ängesröjning är kanske lämplig att utföra i den västra delen, intill vägen, där området redan nu har en något öppnare karaktär.

66:1 Visne ängar, ALSKOG

Ek karta: Ardre 17 I
Fastighet: Anningåkre 1^{12}, 1^{13}, 1^{19}, Bofride 1^{32}
Areal: ca 15 ha

Beskrivning: Visne ängar är mycket gamla kulturmarker som är av största värde för den kultur- och vegetationshistoriska forskningen. Delar av området utgörs av lövträdsdominerade f d ängesmarker medan andra delar, främst österut, domineras av barrträd.

Områdets sydvästra del (Anningåkre 1^{12}, 1^{13}) utgörs av ett ca 6 ha stort, lövträdsdominerat ängesområde där vissa gallrings- och röjningsingrepp har gjorts i samband med utgrävningen av de många fornlämningarna. Denna del är mycket rik på fornlämningar, bl a i form av flera kämpgravar. Trädskiktet består av ek och ask och ett ganska stort inslag av tall och gran, varav en hel del unggran. Dessutom förekommer både björk och asp. Hassel dominerar i buskskiktet och växer glest utspridd över området, ibland dock i större glesa hasseldungar. Även apel och enbuskar växer spridda inom området. Bitvis har området änges- eller hagmarkskaraktär. Bitvis har det mer karaktär av ekbacke med glest spridda ekar. I södra delen ökar inslaget av barrträd.

Nordost om denna fornlämningsrika del utbreder sig igenväxande, bitvis våta ängesmarker (Anningåkre 1^{19}). Björken blir här allt vanligare och är bitvis dominerande. Dessutom förekommer ek, ask, mycket unggran och inslag av tall. Här och var finns öppna smågläntor. Bitvis är området risigt och snårigt och en viss röjningsverksamhet pågår här.

Ytterligare norrut (Bofride 1^{32}) ändrar området åter karaktär. Östra delen utgörs delvis av en lövträdsdominerad hage med ek, björk, asp, ask och hassel samt en del gran, tall och enbuskar. Ännu längre österut övergår området till relativt tät barrblandskog. Insprängt i denna barrblandskog finns både enstaka lövträd, bl a en del vackra ekar, och några öppnare lövträdsdominerade partier. Västra delen av Bofride 1^{32} består av öppna betesmarker med spridda träd och några buskgrupper samt en gles björk-ek-askdunge. I södra delen ligger en kämpgrav.

Öster om Visne ängar ligger den nu utdikade och uppodlade Visne myr. Visne var en gång en egen socken som antas ha dött ut i digerdöden på 1200-talet.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att det bete som bedrivs inom området kan fortsätta som hittills. I de tidigare röjda delarna och i de lövträdsdominerade delarna bör granarna, främst då all unggran, röjas bort så att området inte växer igen med barrträd. Även i tallbeståndet kan en viss gallring göras. Visne ängar bör bevaras för framtiden som betesängar där ingreppen begränsas till efterhållande av barrträd och nödvändiga röjningar av uppväxande sly och tynne.

Området har erhållit klass I i den botaniska delen av naturinventeringen 1974 där det i motiveringen framhålls att Visne ängar "utgör

en ekologiskt mycket mångformig och värdefull miljö i vilket många kulturrelikter finns."

66:2 Prästänget, ALSKOG

Ek karta: Alskog 18 H
Fastighet: Prästgården 1[1], Utalskog 1[26]
Areal: 4,8 ha

Beskrivning: Stort, flackt, slåtterhävdat och betat änge med karaktär av hagmark. Änget karaktäriseras av vidsträckta öppna slätter och några breda, kraftiga lövvastar längs kanterna och längs bäcken. Dessa vastar byggs upp huvudsakligen av högvuxna ekar och askar tillsammans med täta hasselbestånd och inslag av björk.

I västra delen finns några stora dungar med ask, björk och hassel omgivna av stora öppna gläntor.

Upp mot vägen i nordvästra delen står hasselruggarna tätt mellan ekar och askar. Änget har en artfattig, men frodig och högvuxen undervegetation, beroende på en relativt hög markfuktighet. Luddtåtel, hundkex, smörblomma, ängssyra och teveronika dominerar. I övrigt förekommer rikligt arter som exempelvis ängshavre, ängsgröe, grässtjärnblomma och daggkåpa. Inne i vastarna växer bl a mycket ramslök.

Nordöstra delen, utanför det hävdade änget, håller på att växa igen med ungbjörk mellan de glest stående grova ekarna och de glesa hasselbestånden.

Sydost om änget växer också de forna ängesmarkerna igen, framförallt med tynne och sly.

Hasselbuskarna i området bär ofta spår av betet.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig slåtter kombinerat med måttligt bete. Gärna fagning, åtminstone av grenar, kvistar och grövre material. Beståndet uppe vid vägen, i nordvästra delen, kan gallras försiktigt, bl a genom att hasslarna huggs in. I samband med gallring är det angeläget att eventuellt förekommande träd med bohål, liksom andra lämpliga boträd, sparas.

66:3 Kyrkänget, Stenstugu, ALSKOG

Ek karta: Alskog 18 H
Fastighet: Stenstugu 2[1]
Areal: 2,1 ha

Beskrivning: Relativt öppet, välhävdat änge med grupper och smärre lövvastar i anslutning till steniga ojämnheter i den annars flacka marken. En lång vast löper genom änget i nord-sydlig riktning.

Ek, ask och asp, vilka är spensliga och ej så höga, dominerar i trädskiktet. Buskskiktet med bl a hassel och apel är glest. Änget är påtagligt hasselfattigt och karaktäriseras i övrigt av god grupp-

och vastbildning. Inga träd eller buskar står ute i slåtterglänterna. Dessa är av varierande storlek med en storglänta i norra delen.

Runt så gott som hela änget löper en lövvast med asp, ek, ask, hassel och enstaka björkar.

Änget omges, i väster av en ca 30 m bred remsa igenväxande lövbryn ned mot åkern, i söder av skog, i norr och öster av öppna marker. Mot dessa öppna marker är den omgivande lövvasten bitvis låg och består då mest av sly och tynnesbuskar.

Änget har ett frodigt högvuxet fältskikt med mycket gräs, men även ett stort antal örter. I änget finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

67:1 Mullvalds, S Ardre kyrka, ARDRE

Ek karta: Ardre 17 I
Fastighet: Mullvalds 1[1]
Areal: 3,7 ha

Beskrivning: Änge som övergått till betesmark. Marken är bitvis kraftigt tuvad. Centrala delen utgörs av en stor öppen yta där de få träden växer i smågrupper eller som ensamstående spridda exemplar. Längs kanterna finns stora dungar med låga ekar, askar och enstaka björkar samt inslag av oxel. I träddungarna växer också glesa hasselbestånd. Här och var finns även inslag av apel och enbuskar. Intill dungarna, främst i norra delen, växer stora, täta snår med slån och hagtorn. I övrigt förekommer tynnesbuskar i form av hagtorn och lite nypon spridda över hela området.

Åtgärdsförslag: Tynne och sly röjs bort från gläntor och öppna slätter. Det är dock önskvärt att en del täta tynnesbuskage, bl a i norra delen, sparas, så att området inte blir alltför kalt och livlöst. Försiktig gallring av trädbeståndet, där främst en del ungträd kan tas bort. Ängeskaraktären bör i möjligaste mån bevaras genom att buskvegetation tillåts växa upp i anslutning till träd och trädgrupper. Fortsatt öppethållande av området genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

67:2 Prästänget, ARDRE

Ek karta: Ardre 17 I
Fastighet: Ardre annex 1[1]
Areal: 3,7 ha

Beskrivning: Igenväxt ängesmark med ett tätt, snårigt, bitvis mycket svårgenomträngligt buskskikt bestående av bl a hassel, skogskornell, ungek, ungask, inslag av ungbjörk, ungtall och enbuskar samt en del unggran. Dessutom förekommer en hel del tynne i form av hagtorn, slån och nypon. Apel växer spridd inom området. I trädskiktet växer huvudsakligen ek, ask, tall och insalg av gran. Många ekar är gamla och vidkroniga. Askarna bär ibland spår av tidigare klappning.

I södra delen finns några öppnare partier, som dock har invaderats av tall och enbuskar. I anslutning till bygdegården och en kämp grav i norra delen är buskvegetationen glesare. Här växer en del vackra ekar och gläntorna är ännu inte helt igenvuxna. En brukningsväg går genom områdets västra del i nord-sydlig riktning.

Området finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

Åtgärdsförslag: Det är ur ornitologisk synpunkt önskvärt att åtminstone större delen av området får förbli igenväxt lövmark med ett tätt och snårigt buskskikt. Eventuella röjningsingrepp bör därför begränsas till borttagande av barrträd, framförallt gran och ungtall, så att lövvegetationen gynnas. En eventuell röjning till änge bör begränsas till områdets norra del, närmast bygdegården och kämpgraven. Denna del, ca 1 ha, röjs i så fall i ängesstil genom att

gläntorna röjs fria från sly och tynne. Omväxlande med de friröjda gläntorna sparas träd och buskar i lummiga grupper och vastar i ängesstil. De gamla ekarna sparas genomgående. Eftervård genom måttligt bete eller, ännu hellre, genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter.

Det är väsentligt att eventuella ängesröjningar begränsas till ett mindre parti i norra delen och endast utförs under förutsättning att lämplig eftervård kan garanteras.

67:3 Mullvalds änge, ARDRE

Ek karta: Ardre 17 I 1
Fastighet: Mullvalds 1
Areal: 2,1 ha

Beskrivning: Välhävdat flackt änge med ganska stor träd- och busktäckning. Träden och buskarna står i större och mindre grupper med smärre gläntor emellan. I västligaste delen ligger dock en stor öppen slätt.

Änget är omgivet av täta träd- och buskvastar i öster och i söder och av igenväxt ängesmark i norr. Mot väster däremot är det så gott som helt öppet mot angränsande betesmarker.

Ek, ask och björk bildar trädskikt medan hassel är helt dominerande i buskskiktet. En och annan gammal vacker vildapel finns också. Hasseln växer i välvårdade buketter dels fristående och dels tillsammans med träden i trädgrupperna. I buskskiktet märks också hagtorn, sälg, getapel och inslag av rönn.
Norr om änget ligger igenväxt ängesmark med några ekar och askar samt någon oxel i en allt tätare omgivning av gran, enbuskar och björksly.

Änget har en rik, men ej unik flora och hör till de örtrikare i inventeringen.

Marken är varken extremt torr eller extremt fuktig varför både torr- och fuktängsväxter trivs bra här. Ur den rika floran kan nämnas brudsporre, hjälmnycklar, St Pers nycklar, tvåblad, krissla, brunört, rödklint, humleluzern, jordtistel, sibirisk björnloka, älväxing, kamäxing, darrgräs och i dungarna skogsknipprot, ormbär, harkål, vänderot, sårläka och nejlikrot.

I änget finns en kämpgrav (husgrund).

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

68:1 Hemänget, Grymlings, EKSTA

Ek karta: Levide 19 D_5
Fastighet: Grymlings 1
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Änget hävdades traditionellt med slåtter fram till år 1950 och har sedan dess hållits öppet genom bete. Området är delvis av öppen karaktär, främst i dess norra och östra delar. Trädskiktet i norra halvan domineras av tall med inslag av björk. Dessutom förekommer ek, ask och lite gran samt inslag av oxel, apel och enbuskar. Träden växer ibland i antydan till grupper med ek, ask, björk och hassel. Ofta växer träd och buskar i anslutning till de fornlämningar som finns i området.

I södra delen ligger en stor kämp grav . Omgivningen närmast denna har en viss ängeskaraktär med hasselbuketter, ask, ek och björk. Men här finns även en del tall och en stor gran alldeles intill kämpgraven.

I områdets öppnare partier växer en del sly, tynne och småbuskar.

Åtgärdsförslag: Området röjs om möjligt till ett tall-lövänge på så sätt att träd och buskar i möjligaste mån kommer att bilda olikstora grupper som omväxlar med öppnare partier. Det är önskvärt att granarna tas bort. Sly och tynne röjs bort från de öppnare delarna. Eftervård genom fortsatt måttligt bete kombinerat med successiv röjning av uppväxande sly och tynne.

68:2 Kvie, EKSTA

Ek karta: Eksta 19 C
Fastighet: Kvie 1
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Litet flackt hävdat änge med omväxlande karaktär. Östra delen består av rektangulära gläntor kantade av vastar med ek, ask, björk, hassel, slån, hagtorn och inslag av oxel, apel, enbuskar och skogskornell. En av gläntorna är dock tillväxt med ask, hassel, några ekar och enbuskar.

Norra och västra delarna har en öppen ängeskaraktär med spridda smågrupper och vastar med björk, ask, hassel och ibland någon ek. Några björkar och hasselbuskar växer fristående. De flesta träden och trädgrupperna har en buskstrumpa , dock sällan av hassel.

I västra kanten ligger ett stenröse, förmodligen ett odlingsröse, och vid foten av en av lövvastarna löper en stenvast. Askarna i änget har tidigare klappats. Mot söder avgränsas änget av en tät lövvast och mot vägen i norr av en låg buskvast. I västra kanten växer några askar, björkar och enbuskar. I öster gränsar änget till en villatomt.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Den tillväxta gläntan i östra delen röjs gärna på sly, småbuskar och enbuskar, varpå hävd återupptages där, liksom i ängets sydvästra del.

68:3 Strandänge, Tomsarve, EKSTA

Ek karta: L Karlsö 19 B
Fastighet: Tomsarve 1^{21}
Areal: 5,8 ha

Beskrivning: Ett kustnära och lövrikt område innanför Skansudd som tidigare har varit ängesmark. Området är nu under igenväxning och har en tilltalande, lummig karaktär. I områdets västra del ligger en liten fritidsstuga.

Vegetationen domineras av ek och hassel. Hasseln växer mestadels i form av tydliga hasselbuketter. Ekbeståndet representeras av både ungek och gamla, vackra ekar som växer utspridda inom området. I övrigt förekommer ett bitvis stort inslag av tall samt i mindre utsträckning ask, björk och oxel. Här och var växer också gran, både äldre gran och unggran.

I buskskiktet märks, förutom den dominerande hasseln, framförallt skogskornell samt i övrigt hagtorn, rönn, nypon, getapel, olvon och en. En del hagtornsbuskar är kraftiga och trädformade och enbuskarna är bitvis höga och välväxta.

Fältskiktet är mestadels frodigt med högvuxet gräs och örter. På vissa ställen är dock inslaget av mossa relativt stort. En del våtare partier med mycket älgört finns också inom området.

Genom området, från sydost mot nordväst, rinner en tidvis uttorkad bäck som utgör ett viktigt inslag i hela denna kustnära lövmark.

Lövområdet som helhet har en tilltalande och omväxlande karaktär. Den pågående igenväxningen har gjort att området bitvis är tätt, buskigt och svårgenomträngligt. Här och var finns dock partier med glesare vegetation där man tydligt kan ana tidigare gläntor i det forna änget. På sina ställen har området närmast lundkaraktär med omfattande hasselbestånd och insprängda ekar samt ett fältskikt med mycket blåsippor och vitsippor.

Runt huvuddelen av området löper en mestadels välbevarad bandtun.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att området bevaras som ett lövrikt område utan omfattande röjnings- eller gallringsingrepp. Det kustnära läget gör det ytterligare angeläget att bevara området för framtiden. I en "Inventering av växtlighet och landskapsbild" 1966, utförd av Bengt Pettersson, påtalas att: "Detta område bör på grund av sin rikare beskaffenhet lämnas fritt." Eventuella ingrepp bör begränsas till bortgallring av de unga barrträd, främst unggran, som har rotat sig här och var inom området.

69:1 Ollajvs, LEVIDE

Ek karta: Levide 19 D
Fastighet: Ollajvs 1 7
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Öppet, flackt änge med stora fria ytor. Träd och buskar växer samlade i stora dungar, i vastar eller i smågrupper. Ensamstående träd liksom träd eller trädgrupper utan hasselstrumpa är ovanliga i detta änge.

I dungarna och vastarna växer ek, björk, ask, enstaka tallar och apel samt hassel och andra buskar. Smågrupperna består oftast av ask och/eller björk med hasselstrumpor. Ek ingår ibland i dessa grupper.

Rakt genom änget, i nord-sydlig riktning, sträcker sig en kraftig lövvast med ek, hassel, sly, tynne och inslag av ask.

Västligaste delen håller på att växa till. Under ekar, askar och björkar växer täta hasselbestånd, sly och tynne.

I sydvästra delen ligger en stor vät.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Gärna röjning av sly och tynne samt hasselgallring i västligaste delen, varefter denna del införlivas med övriga änget och hävdas tillsammans med detta.

69:2 Igenväxande ängesmark S Ollajvs, LEVIDE

Ek karta: Levide 19 D
Fastighet: Ollajvs 1 7
Areal: ca 5,5 ha

Beskrivning: Trädbeståndet är av ungefär samma karaktär som i det hävdade änget. Stora askar, ek och tall växer här. Hassel dominerar i buskskiktet. De tidigare slåtterglänterna växer snabbt igen med ungask, mycket sly och tynne samt hassel. Området väster om änget, intill vägen, har en öppen karaktär och innehåller bl a ett parti med mycket apel.

Åtgärdsförslag: Området röjs till betesmark genom att glänterna röjs fria från sly, tynne och huvuddelen av ungasken. Hasselbestånden gallras. Vid en röjning till betesmark sparas äldre träd liksom en del täta dungar med tynne och annan buskvegetation med tanke på fågellivet. Spara också buskvegetation i anslutning till träd- och trädgrupper så att området inte blir alltför kalt. Eftervård genom bete kombinerat med successiva röjningar av sly och tynne i de friröjda glänterna.

69:3 Prästänget, LEVIDE

Ek karta: Levide 19 D
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 6,0 ha varav ca 1 ha hävdat änge

Beskrivning: Områdets nordvästra del upptas av ett ca 1 ha stort änge som för några år sedan röjdes fram ur den igenvuxna ängesmarken. Träden står huvudsakligen i grupper och har i de flesta fall hasselstrumpa. Grupperna är mestadels små - sällan mer än 2-3 träd i varje - och står mer eller mindre likformigt fördelade över området. Det glesa trädskiktet består av ek, ask och björk. I ängets södra del växer också några vackra lundalmar. Buskskiktet representeras huvudsakligen av hassel. I nordöstra delen växer hasseln relativt tät tillsammans med några ekar och askar.

Fältskiktet är magert och har inslag av både torr- och fuktängsväxter. Bland förekommande arter kan nämnas gulvial, vänderot, häckvicker, St Pers nycklar, humleluzern, bergsslok, ängsgröe, lundgröe och darrgräs.

Öster och sydost om det hävdade änget ligger igenväxande, bitvis fuktiga ängesmarker där trädskiktet utgörs av ek och ask med inslag av alm, björk, asp, gran och tall. I buskskiktet märks, förutom hassel, skogskornell, hagtorn, apel, brakved och nypon.

Nyligen har en avverkning av bl a ek gjorts i det igenvuxna partiets norra del, öster om änget.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd i den hävdade nordvästra delen. Ingen ytterligare avverkning av lövträd bör ske i den igenvuxna delen. Prästänget i Levide, innefattande även den igenvuxna delen, finns representerat i både den botaniska och den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. I motiveringen till klassningen i den botaniska delen sägs att området som helhet "består såväl av en hävdad som en igenvuxen del, varav den senare av varierad grad av fuktighet och rätt rik artsammansättning". Vidare sägs: "Önskvärt är att objektet som helhet får behålla sin lövmarkskaraktär och att den igenväxande delen röjes från barrinslag men inget annat." Nya ekar bör tillåtas att växa upp i stället för de träd som har gallrats bort.

69:4 Änget, Pejnarve, LEVIDE

Ek karta: Mästermyr 20 D
Fastighet: Pejnarve 4[1]
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Beteshävdad ängesmark med gles trädvegetation och stora öppna ytor. I ängets centrala delar växer glest utspridda, ensamstående träd som ek, ask, björk och inslag av tall. Här och var finns också någon hasselbuske. Mot omgivande åkermarker i öster och väster är vegetationen tätare. Längs den östra gränsen bildar hasseln tillsammans med björk, ask och ek en lummig lövbård. I västra och sydvästra delarna är vegetationen också tät med mycket hassel. Här finns

dessutom ett mindre bestånd av lundalm samt några aspar. Söderut vidtar igenväxande ängesmarker.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande som hittills genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

69:5 Igenväxt ängesmark, Pejnarve, LEVIDE

Ek karta: Mästermyr 20 D
Fastighet: Pejnarve 1[47]
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Området utgörs till största delen av tätt igenväxt ängesmark. Längs södra, sydvästra och västra delen finns dock relativt öppna marker bevuxna med högt gräs och glest stående ungbjörk, lite tall, några stora ekar samt inslag av ask och hassel.

Övriga delar av området kännetecknas av ett tätt igenväxt, ofta snårigt och risigt buskskikt med bl a hassel, skogskornell, apel, ungek, asksly, smågran och hagtorn. Trädskiktet utgörs av ek, ask, björk samt gran och tall. Dessutom förekommer inslag av främst ungträd av lundalm.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras, genom exempelvis bete, röjs området i ängesstil så att lummiga träd- och buskgrupper kommer att omväxla med olikstora gläntor som skall vara fria från sly och tynne. Vid en eventuell röjning sparas träd med bohål och andra lämpliga boträd. Spara gärna också en del partier med tät lövvegetation av både träd och buskar, lämpligen i form av en skyddande bård runt änget.

Om däremot eftervården inte kan garanteras, tillåts området att ligga kvar som igenväxande lövdunge med ett tätt och snårigt buskskikt. Som igenväxande lövdunge, omgivet av åkermarker, har området ett värde för bl a fågel och småvilt.

Under alla förhållanden är det önskvärt att en stor del av barrträden, främst all gran, röjs bort så att lövvegetationen gynnas.

69:6 Albryar, Pejnarve, LEVIDE

Ek karta: Mästermyr 20 D
Fastighet: Pejnarve 1[47]
Areal: 0,5 ha

Beskrivning: Litet beteshävdat änge som ligger isolerat, omgivet på alla håll av åkermarker. Änget har en lummig, buskrik vegetation vilken är lokaliserad främst till fornlämningarna, i form av bl a de kämpgravar som finns inom området. Träd och buskar växer också i anslutning till andra ojämnheter och runt en fin brya i sydvästra delen. Vegetationen bildar således, på ett naturligt sätt, grupper och vastar i anslutning till ojämnheter i marken.

Emellan dessa grupper av träd och buskar ligger små gläntor.

Träd- och buskskiktet utgörs huvudsakligen av ek, lundalm och ask samt hassel, lite hagtorn och nypon. Många av askarna bär spår av tidigare klappning.

I dungarna, bl a inne i kämp gravarna, växer en del sly, tynne och ungträd. Änget utgör ett tilltalande inslag i det i övrigt öppna åkerlandskapet.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att änget även i fortsättningen hålls öppet på samma sätt som hittills. I anslutning till, och inne i träd- och buskgrupperna finns behov av en mycket försiktig gallring och röjning av ungträd, sly och tynne.

69:7 Backänget, LEVIDE

Ek karta: Mästermyr 20 D
Fastighet: Pejnarve 1:59, Levide 1:13
Areal: 5,0 ha

Beskrivning: Omedelbart öster om Solsänget ligger ett tidigare igenvuxet område som röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete vintern 1974/75. Området hålls nu öppet genom slåtter och viss fagning kombinerat med bete samt röjning av sly vid behov.

Områdets västra del, närmast Solsänget, har bitvis ängeskaraktär med träd och buskar växande i grupper omväxlande med öppna gläntor. Lövvegetationen är här mer dominerande än i områdets östra delar. Trädskiktet utgörs huvudsakligen av ask, ek, björk, tall och inslag av gran. I buskskiktet dominerar hassel, men dessutom märks enbuskar och diverse andra buskar. I sankare partier växer mycket björk.

Mot öster tilltar inslaget av barrträd, både tall, gran och unggran. Områdets östra delar har huvudsakligen karaktär av hagmark med blandad löv- och barrträdsvegetation. Bitvis har området här närmast karaktär av röjd, betad blandskog.

Som helhet har Backänget en tilltalande och öppen karaktär som växlar mellan röjd betad blandskog, hagmark och ängesmark.

Vägen in till det vackra och välhävdade Solsänget löper genom dessa omväxlande barr- och lövskogsmarker. I anslutning till vägen växer en del grova, ståtliga tallar. Vid gränsen till Solsänget finns en vacker, välbyggd bandtun som byggdes i samband med röjningen. I området finns flera fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att Backänget i framtiden hålls öppet på det sätt som har påbörjats, genom slåtter och bete kombinerat med nödvändiga röjningar av uppväxande sly vid behov.

69:8 Alskuteängen, LEVIDE

Ek karta: Mästermyr 20 D
Fastighet: Alskute 2[1]
Areal: 1,9 ha

Beskrivning: Området har tidigare legat under igenväxning men 1968 återupptogs hävden i änget som nu har en mycket öppen karaktär. Norra delen är helt öppen med en liten vast av hassel, klappad ask och enstaka ekar i nordost samt några ekar, björkar, hasslar och klappade askar i nordväst. Även inslag av lundalm förekommer i den norra delen.

I södra delen växer ek, lundalm, klappad ask, björk och tall glest spridda över den flacka öppna ytan. Många av lundalmarna är stora och vackra. Här och var står träden i smärre grupper om 3-4 träd i varje grupp. Glesa hasselbuskar växer i anslutning till träden, men förekommer även som fristående buketter. I änget finns också inslag av vildapel.

Flera stenvastar löper genom änget och i sydvästra delen ligger en fritidsstuga.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

70:1 Ajmunde, GERUM

Ek karta: Gerum 19 E
Fastighet: Ajmunde 1^3
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Flackt änge med mycket öppen karaktär. Huvuddelen av änget utgörs av gläntor och slätter. Hela södra delen är en öppen slätt med en liten grupp av några klappade askar med hasselstrumpor och några få fristående hasselbuskar.

En bred bård av klappad ask, hassel, apel och några björkar avdelar norra delen i en östlig och en västlig del. I östra, norra delen växer ek, klappad ask, björk och hassel tillsammans i smågrupper eller ensamstående. Hassel växer dock endast i undantagsfall i fristående buketter. Västra, norra delen är betydligt öppnare med några smågrupper av klappad ask och hassel.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

70:2 Kullands högård, GERUM

Ek karta: Gerum 19 E
Fastighet: Gerum annex 1^1
Areal: 3,3 ha

Beskrivning: Örtrikt, ek-ask-dominerat änge med överlag öppen karaktär. Änget ligger avskiljt och vackert en bit från större vägar. Trots att änget bara innehåller några få storgläntor har det en öppen, nästan parkartad karaktär vilken har skapats genom att grupperna av ek, klappad ask, björk och hassel i allmänhet är små och glest spridda över området. Ofta växer träden ensamma i de öppna gläntorna. Hasseln växer så gott som uteslutande i anslutning till träden, vilket gör att de små gläntorna är fria från hassel. På sina håll i de norra och nordöstra delarna saknar träd och trädgrupper hassel, vilket ger dessa delar ett ännu öppnare, nästan kalt intryck. I änget växer en del gamla vackra ekar.

Utöver nämnda träd och buskar växer i änget några aspar och aplar, rönn, hagtorn och nypon samt lite skogskornell, någon tall och inslag av enbuskar.

Änget har både torrängspartier och lägre fuktiga delar och har därigenom en örtrik undervegetation. Däremot är änget fattigt på orkidéer. Endast St Pers nycklar förekommer allmänt. Brudsporre, tvåblad, hjälmnycklar, nattyxne och skogsknipprot uppträder mer sporadiskt.

I övrigt finns de allra flesta av de vanliga ängsväxterna av vilka ett fåtal nämns här. I gläntorna växer bl a arter som vitklöver, gråfibbla, gulvial, ängshaverrot, getväppling, väddklint, ängsvädd, smultron och gräsen ängsgröe, ängshavre, älväxing, darrgräs, kamäxing, vårbrodd, timotej och ängssvingel. I eller i anslutning till dungarna påträffas bl a spenört, vårärt, vänderot, häckvicker och bergsslok.

I väster och söder omges änget av igenväxt ängesmark medan omgivande marker i norr och öster består av åkrar. Mot dessa marker avgränsas änget av glesa lövvastar.

I ängets södra och sydöstra delar finns en del partier med tätare buskvegetation och slyinslag.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Runt träd- och trädgrupper i ängets norra och nordöstra delar tillåts, om möjligt, hasselstrumpor att växa upp.

70:3 Igenväxt ängesmark V Kullands högård, GERUM

Ek karta: Gerum 19 E
Fastighet: Gerum annex 1:1
Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Området består av betad ängesmark som nu är under igenväxning. Ek och ask dominerar i trädskiktet. Många grova, bredkroniga ekar finns ännu kvar. Förutom ek och ask förekommer björk och tall, både ungtall och äldre tall, samt bitvis en hel del asp. På sina håll är inslaget av tall markant. Någon enstaka gran finns också i området. I buskskiktet dominerar hassel, men dessutom förekommer hagtorn, skogskornell, brakved, apel, rönn och ungtall samt lite enbuskar. Dessa buskar växer nu, tillsammans med diverse sly, i de tidigare öppna gläntorna.

Åtgärdsförslag: Området finns representerat i den botaniska och ornitologiska delen av naturinventeringen 1974, tillsammans med den hävdade delen av Kullands högård. Området som helhet uppvisar två olika karaktärer av ängesmark som kompletteras av en tredje, igenvuxen, fuktig lövskog i det närliggande Prästänget i Levide. Det är värdefullt att dessa biotoper får bestå. Önskvärt är alltså att området även i framtiden betas och att eventuella röjningsingrepp begränsas till borttagande av gran och ungtall så att lövvegetationen gynnas.

71:1 Rumsänge, Rodarve, FARDHEM

Ek karta: Fardhem 20 E
Fastighet: Rodarve 1:39
Areal: 3,5 ha

Beskrivning: Mycket tätt igenväxt ängesmark. Några öppnare gläntor finns dock i anslutning till en transportväg i norra delen.

Ek, ask, björk och tall är huvudkomponenterna i trädskiktet. Det till stora delar täta och bitvis svårgenomträngliga buskskiktet består av slån, allehanda sly, tynne och hassel samt inslag av enbuskar.

Ekarna och de grövre askarna står relativt glest och vittnar om tider då änget hävdades och hade en öppnare karaktär. I nordvästra delen finns några grova, välväxta ekar i de något öppnare markerna kring körvägen. Inom området finns också fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Området kan eventuellt röjas i ängesstil, dock endast under förutsättning att eftervården kan garanteras, antingen genom ängeshävd eller, kanske mer realistiskt, genom beteshävd kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov. Sly och tynne röjs då bort från tidigare öppna gläntor. En del av tallarna samt ungbjörk och ungask gallras bort. Ekarna sparas genomgående och får utgöra stommen vid ängesröjningen. Sedan gläntorna har öppnats görs, där så behövs, en försiktig gallring i trädskiktet så att området återfår sin ängeskaraktär med lummiga grupper och vastar av träd- och buskvegetation omväxlande med olikstora öppna gläntor. I hasselbeståndet kan en försiktig gallring göras så att hasselbuskarna återfår sin bukettform. Vid en röjning sparas träd med bohål och andra lämpliga boträd liksom en del partier med tätare buskvegetation.

Om eftervården inte går att ordna tillåts området utvecklas till sluten lövskog, gärna i kombination med visst bortgallrande av barrträd. Även som igenväxande lövskog har området sitt givna värde, bl a som skydd och tillflyktsort för fågel och småvilt.
Delar av området röjdes som beredskapsarbete vintern 1975/76.

71:2 Vastänget, Rodarve, FARDHEM

Ek karta: Fardhem 20 E
Fastighet: Rodarve 1:8
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Litet fint, välhävdat änge med ett trädskikt av glest stående ek, björk och ask samt inslag av apel. Askarna bär ofta spår av klappning. En del gamla björkar finns i änget. Hasslarna, som är välväxta och fina, bildar ibland små grupper men växer ofta fristående.

I ängets norra del löper en stenvast i ost-västlig riktning. Vasten avslutas med en stenhög i sin västra del. I anslutning till stenvasten växer en lövvast av ek, ask, björk och framförallt hassel.

En brya ligger centralt mitt i änget. Längs södra och östra gränsen

växer en gles vast med hassel och ask samt någon ek.

I sydöstra hörnet står en ensam tall och en liten poppel (balsampoppel) i nära anslutning till en lövkompost.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

71:3 Prästänget, FARDHEM

Ek karta: Fardhem 20 E
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: ca 7 ha, varav drygt 2 ha hävdat änge

Beskrivning: Ca 200 m väster om kyrkan ligger ett flackt, hävdat änge som omges av igenvuxen ängesmark både i öster och i väster. Änget har en relativt öppen karaktär med spridda grupper av träd och buskar. Några träd, främst ekar, står ensamma, men de flesta växer samlade i smärre grupper med stora gläntor emellan. Ängets centrala del är en stor öppen slåtteryta.

Trädskiktet består övervägande av unga träd av björk, ek och ask. Några äldre klappade askar växer dock i norra delen tillsammans med några ekar och hasselbuskar. Hasseln förekommer dels som fristående välväxta buketter och dels som hasselstrumpor invid de flesta träd och trädgrupper. Av övriga buskar kan nämnas apel, hagtorn, rönn och olvon.

Änget är överlag tämligen fuktigt med ett frodigt, örtrikt fältskikt. Förutom de vanliga ängsväxterna påträffas ett flertal orkidéer, varav brudsporre, hjälmnycklar och kärrknipprot tämligen rikligt. Allmänt förekommer tvåblad, nattyxne och skogsknipprot. Flugblomster lär finnas inom området. Bland de vanliga ängsväxterna märks i de norra och nordöstra delarna mycket älgört samt några andra fuktängsväxter såsom kärrtistel, vänderot, kråkvicker, nässelklocka och humleblomster.

I de något torrare, centrala delarna växer bl a mycket älväxing, darrgräs, kamäxing, hundäxing, krissla, vitmåra, skogsklöver, gulmåra, rödklint, brudsporre, hjälmnycklar och ställvis kärrknipprot.

Området öster om änget utgörs av fuktig, förbuskad mark med mycket björk och med ett kärr i nordöstra delen. En bäck flyter genom området.

Väster om änget ligger tätt igenvuxen ängesmark med glest stående, grova ekar och askar, enstaka björkar och vildapel samt täta hassel- och slybestånd. Mot åkermarkerna i söder avgränsas änget av en relativt tät lövvast.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd i det hävdade prästänget.

Det fuktiga området öster om änget bevaras som det är och tillåts förbli förbuskad, fuktig lövmark. Tillsammans med det hävdade änget bildar denna igenvuxna del en enhet, med en biotopvariation som är till fördel för både flora och fauna.

Enligt remissutlåtande från stiftsnämnden 1974-05-07 torde ängeshävden inte kunna utökas i området. Under förutsättning att bete i framtiden kan ordnas föreslås att det igenvuxna partiet väster om änget röjs till betesmark i ängesstil.

Tidigare gläntor röjs fram genom slyröjning och försiktig hassel- och trädgallring. Omväxlande med dessa friröjda gläntor sparas lummiga dungar och vastar av träd- och buskvegetation i ängesstil. Om eftervården inte kan ordnas, genom antingen ängeshävd eller bete, bör även området väster om änget ligga kvar orört, utan röjningsingrepp.

71:4 Betade ängesmarker V Fardhems kyrka, FARDHEM

Ek karta: Fardhem 20 E
Fastighet: Överburge 1^{20}, Niksarve 1^{11}
Areal: 3,2 ha

Beskrivning: Bitvis tätt igenväxt, betad ängesmark med ett trädskikt av glest stående, grova ekar och askar, enstaka björkar och vildapel samt täta hassel- och slybestånd. En del partier är något öppnare. Området betas och fagas delvis. Genom ängets sydvästra del går en kraftledning med en 30-35 m bred ledningsgata.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil genom att sly och buskvegetation tas bort från de forna slåtterglänterna. I trädskiktet görs en försiktig gallring så att olikstora dungar och vastar med träd och buskar kommer att omväxla med de framröjda gläntorna. Spara träd med bohål och andra lämpliga boträd. Eftervård genom ängeshävd alternativt måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

Eventuella röjningsinsatser bör utföras endast under förutsättning att lämplig eftervård kan ordnas.

71:5 Myre, N Niksarve, FARDHEM

Ek karta: Fardhem 20 E
Fastighet: Myre 1^{25}
Areal: 1,3 ha

Beskrivning: Igenväxt ängesmark med ett tämligen tätt trädskikt av ek, ask, oxel, enstaka björkar och tall. Flera av träden är smala och taniga. Buskskiktet är bitvis mycket tätt av sly, hassel, slån och andra tynnesbuskar, men trots detta kan de forna slåtterglänterna ännu skönjas.

Åtgärdsförslag: De gamla slåtterglänterna röjs fria från sly, tynne och ungträd. I de därvid frilagda trädgrupperna och vastarna görs en försiktig träd- och hasselgallring så att området återfår ängeskaraktär. Unga askar kan klappas. Eftervård genom måttligt bete såvida inte traditionell ängeshävd går att ordna.

Dessa röjningsinsatser bör, som alltid, endast utföras under förut-

sättning att eftervården kan garanteras. Vid en eventuell röjning är det vidare önskvärt att man lämnar träd med bohål och andra lämpliga boträd samt gärna också en del tätare, oröjda buskpartier som utgör skydd för diverse småfåglar. Det sista är viktigt, inte minst i områden som detta, som ligger som små isolerade lövdungar omgivna av öppna åkermarker. Framförallt vid en röjning till betesmark bör man kunna spara en del oröjda partier.

72:1 Linde annex, LINDE

Ek karta: Fardhem 20 E
Fastighet: Linde annex 1 1
Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Stort, flackt änge med vidsträckta öppna slåtterytor inramade av breda vastar och smågrupper av träd och buskar. Ek, ask, lite björk och hassel samt enstaka vildaplar bygger upp dessa vastar och grupper som på sina håll är mycket täta.

Fältskiktet karaktäriseras i de stora gläntorna av torrängsväxter som exempelvis kamäxing, darrgräs, ängssvingel, ängsgröe, brudbröd, ängssyra, tusensköna och liten blåklocka. Brudbröd är dominant, de övriga allmänna. I östra delen tillkommer bl a blodnäva, häckvicker och St Pers nycklar. I dungarna växer arter som liljekonvalj, vårärt, snärjmåra, ormbär, prästkrage och enstaka hjälmnycklar.

Östra delen har mer karaktäristisk ängesprägel med smågrupper av ask, ek, hassel, rönn och enstaka exemplar av apel och småoxel med gläntor emellan. Några välansade hasselruggar växer ute i gläntorna. Marken är fuktigare än i övriga änget och här finns några smärre vätar. Fuktväxter som älgört, vattenmåra och humleblomster påträffas här.

Östra hörnet är en lummig dunge med tät vegetation av ask, ek, hassel, rönn, hagtorn och skogskornell. Fältskiktet innehåller arter som underviol, liljekonvalj, blåsippa, vitsippa, ormbär, vårärt och midsommarblomster.

I södra delen är hasselbestånden tätare än i övriga änget med inslag av nypon, skogskornell, hagtorn och rönn.

En stenvast som löper i riktning nordost-sydväst finns i ängets sydöstra del.

Glesa lövvastar omger så gott som hela änget.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

73:1 Betad ängesmark SO Maldes, STÅNGA

Ek karta: Stånga 19 F
Fastighet: Maldes 1^5, 1^{17}
Areal: 2,7 ha

Beskrivning: Betat, relativt öppet ängesområde där de södra och sydvästra delarna har tydlig ängeskaraktär med träd och buskar bildande dungar och vastar runt öppnare gläntor.

Trädskiktet utgörs av ask, ek och björk samt enstaka exemplar av tall och oxel. Hassel förekommer både som strumpor intill träden och som fristående buketter. I gläntorna växer en del asksly och tynne samt, på våtare ställen, älgört. Hela norra delen är en öppen, betad slätt bevuxen med glest stående ekar. Längs områdets nordöstra gräns växer bitvis täta bestånd av tynne och sly i form av slån, hagtorn och nypon samt asksly, lite hassel och skogskornell.

I sydöstra hörnet finns ett glest bestånd av björk.

Området som helhet har en tilltalande, varierande karaktär med den öppna ekbevuxna betesslätten i norr som kontrast mot den ängeslika vegetationen med dungar, vastar och smågläntor i söder och sydväst. I området finns en fornlämning.

Åtgärdsförslag: Tynne och sly på betesslätten i norra delen röjs bort. Sly- och tynnesbuskagen längs gränsen i nordost kan dock gärna sparas som skydd för bl a småfågel, men allt småtynne som sprider ut sig på slätten tas bort.

I områdets södra och sydvästra delar görs en försiktig gallring i trädskiktet på så sätt att ängeskaraktären bevaras. Sly, tynne och älgört röjs bort från de små slåtterglantorna. Där så behövs föryngras hasseln genom att huggas in. Ingreppen i denna del bör utföras med måtta och försiktighet så att ängeskaraktären, med småglantor omgivna av lövvastar och lövdungar, bevaras och förstärks. Efter vid behov för att hålla gläntorna öppna.

73:2 Betad ängesmark S Kylver, STÅNGA

Ek karta: Stånga 19 F
Fastighet: Kylver 1^4
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Fårbetesmark med omväxlande öppna och igenväxande områden. Östra delen är en relativt öppen betesslätt med några spenslig hasselbuskar, en gles lövvast av hassel och ungek längs en stenvast, lite ungbjörk, apel och några nyponbuskage.

Västerut tätnar vegetationen av både sly och tynne. Ek dominerar, men även ask är vanligt förekommande. Bitvis växer täta hasselbuskage med inslag av ungek. I västra delen är vegetationen tät med framförallt björk samt ek, ask, lite tall och hassel.

Längs områdets norra gräns växer en del ek.

Åtgärdsförslag: Tynne, ungträd och sly röjs bort från de öppna slätterna. Lövvasten, längs stenvasten i östra delen, sparas dock och tillåts växa till sig. I de tätare partierna görs en försiktig gallring både i busk- och trädvegetationen, där framförallt ungträd av björk, ask och tall tas bort. Även i hasselbestånden görs en försiktig gallring. Gallringsingreppen bör utföras på ett sätt som gör att ängeskaraktären i största möjliga utsträckning bevaras. Fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

73:3 Igenväxt lövdunge S Kylver, STÅNGA

Ek karta: Stånga 19 F
Fastighet: Kylver 1 15
Areal: 0,7 ha

Beskrivning: Igenväxt ängesmark med mycket hassel som ofta växer i täta bestånd. Ask och framförallt ek dominerar i trädskiktet. I östra delen finns inslag av björk och i västra delen växer relativt mycket tall. Även apel förekommer.

Marken är kuperad och bitvis stenig och blockrik. Man kan ännu ana tidigare gläntor, och träd och buskar växer ofta i dungar eller vastar.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras, röjs de tidigare gläntorna fria från sly, tynne och ungträd. Därefter görs en försiktig gallring i trädvegetationen så att områdets ängeskaraktär framhävs. Omväxlande med de friröjda gläntorna sparas lummiga vastar och dungar av träd och buskar, gärna i anslutning till ojämnheter i marken. Ekarna sparas, liksom eventuella träd med bohål. Där så är möjligt lämnas en lövvast av träd och buskar runt området.

Framtida skötsel genom måttligt bete kombinerat med slyröjning vid behov för att hålla gläntorna öppna.

Om eftervård i någon form inte kan ordnas tillåts området förbli hasselrik och igenväxt lövdunge med inslag av tall. Även som igenväxt lövdunge har området sitt värde, bl a som häckplats och tillflyktsort för diverse småfåglar.

73:4 Ekhage 600 m S Maldes, STÅNGA

Ek karta: Stånga 19 F
Fastighet: Maldes 1[4]
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Området röjdes för ca 10 år sedan och hålls nu öppet genom bete med får.

Västra delen är en öppen beteshage med glest spridda, vackra ekar, vilka ger området en tilltalande karaktär. I sydöstra delen tätnar vegetationen i anslutning till ett fornminne. Hassel växer här i dungar och vastar tillsammans med ek, ask, några björkar, apel och hagtornssnår.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete. Eventuellt kan en försiktig gallring i ungträds- och buskbestånden i sydöstra delen göras. En gallring här bör dock inte göras så omfattande att denna del förlorar sin slutnare karaktär i anslutning till fornminnet.

73:5 Betad ängesmark 700 m SSV Maldes, STÅNGA

Ek karta: Stånga 19 F
Fastighet: Maldes 1[32]
Areal: 4,2 ha

Beskrivning: Området, som tidigare har varit slåtterhävdat, hålls numera öppet genom bete. Södra halvan är en öppen betesslätt med gles enbuskvegetation och enstaka björkar.

Norra delen är däremot tätare bevuxen med både träd och buskar. Här finns, i västra delen, en talldunge samt en aspdunge med björkinslag. I övrigt är björken här dominerande, men även ask, ek och hassel förekommer, förutom asp och tall. Mellan träden, som här står i vastar och dungar, finns några smärre gläntor som bitvis är tätt bevuxna med låga tynnesbuskar. Nordöstra delen har ängeskaraktär även om vegetationen är väl tät, och större gläntor saknas. Hasseln växer här i mer eller mindre täta dungar. I trädskiktet dominerar ek tillsammans med ask och björk. I buskskiktet växer, förutom hassel, en del stora bestånd av skogskornell. Här finns också ett fornminne.

Åtgärdsförslag: Sly och tynne röjs bort från de öppna slätterna över hela området. I nordöstra delen görs en gallring i både träd- och buskvegetationen så att ängeskaraktären framhävs. Ekarna sparas, men bland övriga lövträd kan en försiktig gallring göras så att träd och buskar kommer att omväxla med öppnare gläntor i ängesstil. Eventuella gallringsingrepp bör göras med stor måtta och försiktighet så att den nordöstra, tätare delen behåller sin lummiga karaktär. Fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med successiva röjningar av sly och tynne för att hålla gläntorna öppna.

73:6 Igenväxt ängesmark på Bogs, STÅNGA

Ek karta: Stånga$_4$19 F
Fastighet: Bogs 1
Areal: 4,5 ha

Beskrivning: Området är bitvis mycket tätt igenväxt och karaktäriseras i trädskiktet av glest stående ekar, varav många är stora och vackra, ask, lite tall och gran samt inslag av asp och björk. Hassel dominerar i buskskiktet, där även ungask, ungek samt bitvis ungasp, ungbjörk och skogskornell bidrar till igenväxningen. Här och var finns smärre gläntor, som dock är under igenväxning.

Tall förekommer främst i områdets norra och södra delar, där även inslag av enbuskar finns. I området finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att lämplig eftervård kan garanteras, kan området röjas försiktigt i ängesstil genom att de forna gläntorna röjs fria från busk- och ungträdsvegetation. Äldre ekar sparas genomgående. Omväxlande med de friröjda gläntorna lämnas lummiga dungar och vastar med träd och buskar i ängesstil. Hasselbeståndet gallras där så behövs. Runt området lämnas en lövvast med träd och buskar. Gamla träd och träd med bohål sparas, tillsammans med omgivande buskvegetation, med tanke på fågellivet. Låt gärna några större partier få förbli tät och snårig lövskog. All gran gallras bort. I tallbestånden görs en viss gallring, där främst ungträd tas bort. Framtida hävd genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

Om eftervård i någon form inte kan garanteras bör området få utvecklas vidare som lövskog där eventuella ingrepp begränsas till bortröjande av barrträd för att gynna lövvegetationen. Omgivande marker utgörs delvis av relativt öppna, betade ängesmarker och delvis av åkermarker. Tillsammans med omgivande marker bildar denna igenväxande lövmark en enhet med en biotopvariation som är värdefull från både ornitologisk och botanisk synpunkt och som ger förutsättningar för bl a en variationsrik fågelfauna.

73:7 Betad ängesmark på Bogs, STÅNGA

Ek karta: Stånga$_7$19 F
Fastighet: Bogs 1
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Betesmark där glest spridda, gamla vackra ekar är dominerande trädslag. Även ask är vanligt förekommande och bitvis är aspen vanlig. Dessutom finns inslag av tall. Tack vare betet är en del gläntor ännu öppna. Mellan dessa öppnare partier har dock igenväxningen med både sly och tynne gått långt. Stora sly- och tynnesbuskage breder ut sig över delar av området. I området finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Gläntor och betesslätter röjs fria från sly och tynne. Sedan gläntorna har öppnats görs en försiktig gallring i träd- och buskvegetationen så att området återfår sin ängeskaraktär där öppna gläntor omväxlar med lövvastar och lövdungar. I första hand

gallras ungträd och barrträd bort. Alla gamla ekar sparas. Gamla träd och träd med bohål sparas med tanke på fågellivet. I anslutning till dessa träd, och även på andra ställen, lämnas områden med tätare buskvegetation.

Fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov för att hålla gläntorna öppna.

74:1 Lövmarker vid Lye kyrka, LYE

Ek karta: Lye 19 G
Fastighet: Bosarve 1^{22}, Sigulds 1^{16}, Lye annex 1^{1}
Areal: ca 8,5 ha

Beskrivning: Området utgörs av gamla ängesmarker vilkas hävd delvis har återupptagits. Detta gäller området öster och nordost om kyrkan (Bosarve 1^{22}, 1,9 ha) där ån rinner fram i ett meandrande lopp med flera urskiljbara äldre fåror. Änget är rätt öppet och glest bevuxet med björk, tall och få, stora ekar samt lite hassel. Den rikliga föryngringen av ek hålls nere av det hästbete som förekommer under högsommaren. Längs ån växer en hel del asp och gråvide och mot kyrkogårdsmuren finns klappade askar. Hela miljön, med den meandrande ån i det öppna änget, är mycket tilltalande.

Lövvegetationen fortsätter söder om vägen (Sigulds 1^{16}, 2,2 ha) med rikare bestånd av raka, högvuxna ekar. I mindre utsträckning finns hassel och mot söder övergår karaktären i igenväxande lövmark med asksly, talldungar och björk. En del fina enbuskar växer i området.

Sydväst om kyrkan ligger "Skolänget" (Lye annex 1^{1}, 4,4 ha) - en igenvuxen ängesmark med grova ekar, björkar och ungtallar. Områdets norra del domineras av tall. I tallpartiet finns insprängt björk, ek och några små bokplantor. Söder om tallpartiet ligger en rektangulär vattenfylld sänka (f d ishockeyplan). Söder därom ökar lövinslaget markant. Stora, vackra ekar dominerar i trädskiktet. Bitvis är både tall och björk vanligt förekommande. Dessutom växer här ask, apel samt inslag av enbuskar och spridda hasselbuskar. På många ställen förekommer rikligt med asksly, ungbjörk och tynne i form av bl a getapel och hagtorn. Marken är bitvis fuktig med bl a älgört i fältskiktet. I norra delen finns tuvor innehållande surälskande arter som lingon, blåbär, björkpyrola och björnmossa. Skolängets östra del utgörs av en öppen remsa med spridda ekar och björkar.

Hela objektet finns representerat i den botaniska delen av naturinventeringen 1974 varifrån delar av beskrivningen är hämtade.

Åtgärdsförslag:

Bosarve 1^{22}, (öster och nordost om kyrkan): Det är önskvärt att detta område även i framtiden hävdas i kombination med måttligt bete som hittills.

Sigulds 1^{16}, (söder om vägen): Denna del röjs lämpligen till änge varefter området hävdas traditionellt med fagning och slåtter. (Kanske skolan har möjlighet att hjälpa till med den årliga hävden). Alternativt hålls området öppet genom måttligt bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

Lye annex 1^{1}, (Skolänget, sydväst om kyrkan): I Skolängets norra del görs inga omfattande ingrepp i form av avverkning eller röjning, utan denna del bör få förbli gles tallskog med inslag av björk och ek. Bokplantorna sparas.

Söder om f d ishockeyplanen görs eventuellt en försiktig röjning i

ängesstil med utgångspunkt från ekbeståndet. Omväxlande större och mindre gläntor röjs fram genom att sly, ungträd och tynne där tas bort. Mellan gläntorna och de glest stående ekarna lämnas lummiga dungar och vastar med träd och buskar. Förekommande sly och tynne på slätten i östra delen röjs bort. Det är angeläget att man sparar boträd, torra träd och partier med tynnes- och slyvegetation, delvis med tanke på fågellivet. Framtida skötsel genom ängeshävd, alternativt bete kombinerat med fagning av grenar, kvistar och grövre material samt röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

Det är väsentligt att eventuella röjningsingrepp endast utförs under förutsättning att lämplig eftervård kan garanteras.

74:2 Bosarve, LYE

Ek karta: Lye 19 G
Fastighet: Bosarve 1^{22}
Areal: 4,2 ha

Beskrivning: Området utgörs av betesmark, bitvis med ängeskaraktär. Trädvegetationen domineras av glest stående, jämnt utspridda ekar. Ask är vanlig men är inte dominerande. Hasseln är genomgående gammal och risig och i behov av föryngring. Apel förekommer på flera ställen liksom inslag av tall. I buskskiktet finns, förutom hassel och apel, mycket tynnesbuskage i form av slån, hagtorn och nypon samt lite enbuskar.

Flera öppna slätter finns. En stor slätt ligger i nordvästra delen. Även om gläntorna tack vare betet bitvis är relativt öppna, är de dock ofta under stark igenväxning med tynne som tränger in från omgivningen. Bitvis är området mycket tätt igenvuxet med tynne och sly. Flera fornlämningar finns i området.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras röjs området försiktigt i ängesstil genom att de tidigare gläntorna röjs fria från sly och tynne. Ekarna sparas och får utgöra stommen vid röjningen. Sedan olikstora gläntor har röjts fram görs en gallring i trädvegetationen. Träd och buskar sparas i lummiga vastar och dungar, gärna i anslutning till ojämnheter i marken. Ungtallar gallras bort, men äldre, vackra tallar kan gärna sparas liksom en del enbuskar. Där så är möjligt lämnas en skyddande bård av träd och buskar runt området.

Eftervård genom måttligt bete samt röjning av sly och tynne vid behov för att hålla gläntorna öppna.

74:3 Sigulds, LYE

Ek karta: Lye 19 G
Fastighet: Sigulds 1 16
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Mycket tätt igenväxt lövskogsmark där ek är dominerande trädslag. Dessutom förekommer ask samt inslag av tall och björk. Buskskiktet är mycket tätt och bitvis nästan ogenomträngligt, och utgörs av bl a tynne som slån och hagtorn samt hassel, apel, ungek, enbuskar och asksly.

Sydligaste kilen är en öppen slätt som dock håller på att växa igen med tynne och småbuskar. Mitt i kilen, från norr till söder, löper en lövvast med ek i anslutning till en stenvast. Vid gränsen mot åkermarkerna växer här lövvastar med ask, björk och ek samt inslag av enbuskar och tall. I områdets södra del finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Området ligger omgivet av öppna åkermarker, utom i norr där det gränsar till betade ängesmarker. Det har sin betydelse som det ligger med tanke på bl a fågellivet. Vid en eventuell röjning till betesmark bör man ha detta i minnet och således endast göra en mycket försiktig röjning där man sparar lummiga vastar och omfattande dungar med träd, buskar och tynne där inga röjningsingrepp görs. Gamla träd, torra träd och träd med bohål bör också sparas tillsammans med omgivande busk- och tynnesvegetation.

Mellan dessa vastar och dungar kan sly, tynne och ungträd röjas bort så att olikstora gläntor bildas där gräsväxten gynnas för betets skull.

Spara gärna, där så är möjligt, en bård av träd och buskar runt området som skydd mot omgivande öppnare marker.

Området röjs endast under förutsättning att eftervård, genom exempelvis bete kan garanteras. I annat fall tillåts det utvecklas fritt till buskrik lövmark. Som sådan har området ett värde för både fågel och småvilt, bl a med tanke på att omgivande marker till stor del utgörs av öppna åkrar.

75:1 Askänge, Snausarve, LAU

Ek karta: Lausvik 19 I
Fastighet: Snausarve 1[11]
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Litet flackt änge med grupper av ask och björk samt hassel som växer i vackra, välvårdade buketter med smågläntor emellan. I dungarna finns varierande inslag av ek, tall, gran och vildapel. I de centrala delarna står dessa dungar betydligt tätare än i utkanterna. Nordvästra hörnet utgörs av en stor trädfri slätt.

I norra delen finns ett barrträdsbestånd med ett tiotal tallar och några granar.

Änget avgränsas mot åkern i söder av en kraftig ask-hasselvast, i väster till en del av en tunn bård med ask och hassel och i öster av en relativt tät vast bestående av björk, ek, ask, hassel, tall och gran. Mot norr är det så gott som helt öppet.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills. Gran gallras helst bort ur änget och unga askar kan klappas.

75:2 Lövmarker O och SO Askänge, LAU

Ek karta: Lausvik 19 I
Fastighet: Snausarve 1[11]
Areal: 4,0 ha

Beskrivning: Området utgörs av igenväxande betad ängesmark, där lövbeståndet med ask, ek, björk och hassel successivt trängs undan av gran och tall. Bitvis, främst i de västra delarna, finns en del öppna smågläntor, vilka omges av täta hasselbestånd. Tynnesbuskar i form av bl a hagtorn samt diverse sly och ungträd vandrar dock in i de tidigare gläntorna tillsammans med en del unggran. I östra delen växer täta bestånd av småtall, småek och enbuskar som österut tunnas ut alltmer. Längst i öster, på gränsen mot stranden, ligger en relativt stor öppen yta.

Inslaget av barrträd ökar successivt mot öster. I västra delen växer främst en del unggran men österut övergår den lövdominerade marken till en blandskog med tall, gran, ask, ek, björk, hassel och apel.

Åtgärdsförslag: Lausviken med strandängar har erhållit klass I i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. Askänge, och de igenväxande delarna öster och sydost om Askänge, gränsar till dessa värdefulla marker. Förekomsten av både hävdat änge och igenväxande ängesmark intill varandra, och gränsande till Lausviken, ger en biotopvariation som är fördelaktig från både ornitologisk och botanisk synpunkt. Eventuella ingrepp bör därför inskränkas till smärre gallringar i tall- och granbestånden så att lövvegetationen gynnas. Vid en eventuell röjning till betesmark bör man spara sly och tynne i stora, täta dungar och vastar liksom äldre, torra träd och träd med bohål. Detta med tanke på fågellivet. Helst bör dock området få förbli igen-

växt barrblandad lövskog där ingreppen begränsas till successivt bortgallrande av en del barrträd, främst unggran, så att dessa inte blir alltför dominerande. Fortsatt bete i området, som hittills, innebär inte någon nackdel för området.

75:3 Botels änge, LAU

Ek karta: Garde 19_2H
Fastighet: Botels 1
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Ett litet traditionellt hävdat änge av mycket öppen karaktär, där marken bitvis är ganska kuperad.

Centrala delen av änget utgörs av en stor, flack slätt med smärre grupper av björk, enstaka ungekar, spenslig hassel och björksly. Grupperna är koncentrerade till småkullar. I södra delen står en stor björkdunge med inslag av småek och hassel samt en gran och en tall. Sydöstra delen är en genom taggtråd avgränsad betesmark.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

76:1 Solsänget, SPROGE

Ek karta: Mästermyr 20 D
Fastighet: Bosarve 1^{15}
Areal: 3,0 ha

Beskrivning: Välhävdat, fint änge med omväxlande karaktär. Stora, täta lövdungar alternerar med mindre träd- och buskgrupper och öppna slåtterglantor av varierande storlek.

Ett flertal kämpgravar (husgrunder) finns i änget. Det är i anslutning till dessa de träd och buskar växer, som bygger upp de täta, lummiga dungarna. De mindre dungarna och trädgrupperna växer i gamla odlingsrösen och eljest där marken är för ojämn för slåtter.

De träd och buskar som växer i änget är ek, ask, alm, oxel, enstaka björkar och någon grov tall, rikligt med hassel samt en och annan vildapel. De mellanliggande jämna slåtterglantorna är välhävdade och slåtter sker så nära intill träd och buskar man kan komma. Glantorna är av varierande storlek men större slätter saknas.

Ett parti längst i norr, mot den öppna betesmarken, kallat "urskogen", har tillåtits växa fritt och utgör ett skydd mot omgivningen. Stubb- och rotskott hålls dock regelbundet efter.

Änget är tämligen örtrikt med flera orkidéarter och ett stort antal andra ängsväxter.

Änget omges av både skogsmarker, åkermarker, betesmarker och betade, nyligen röjda ängesmarker.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

76:2 Lövskogsområde O Sproge kyrka, SPROGE

Ek karta: Mästermyr 20 D
Fastighet: Stymnes 1^{3}, Butvier 1^{5}, Butvier 1^{16}, Bosarve 1^{26}, Bosarve 1^{22}, Mårtens 1^{29}
Areal: Ca 43 ha

Beskrivning: Ungefär 1 km öster om Sproge kyrka ligger ett ca 40 ha stort lövskogsområde som består av både betade f d ängesmarker, igenväxande lövskog och ett litet, relativt nyligen hävdat änge. Lövområdet är till stora delar enhetligt med endast få barrträdsinslag. En liten vacker körväg, som leder in i det tilltalande lövskogsområdet, omges på båda sidor av lövmarker med varierande grad av igenväxning omväxlande med smärre åkerlappar. Strax norr om området ligger Solsänget, ett vackert, välhävdat änge. Området finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

Hela området karaktäriseras i trädskiktet av ek och lundalm som ger det dess speciella charm. Eken och lundalmen representeras både av gamla, grova och välväxta träd och av yngre, slyartade bestånd. Förutom ek och lundalm finns naturligtvis, som alltid, ask av varierande ålder inom hela området. Dessutom förekommer björk och tall i

varierande mängder samt inslag av gran. Inslaget av barrträd är i
första hand lokaliserat till de östra och sydöstra delarna medan om-
rådets övriga delar endast innehåller spridda barrträd. I buskskik-
tet märks bl a, förutom hassel, en del apel, skogskornell och tynne
samt bitvis ganska mycket sly i form av ungträd av ask, ek och lund-
alm. Enbuskar växer här och var inom området och representeras bl a
av ett bestånd av mycket vackra, välväxta enar.

Områdena norr om vägen betas och är därför förhållandevis öppna.
Bitvis förekommer dock ganska täta bestånd av bl a skogskornell.
Lundalmen uppvisar på flera ställen fin föryngring. Träden växer i-
bland mer eller mindre jämnt utspridda, utan tydlig gruppbildning.
Ofta står dock träden grupperade i dungar och vastar runt olikstora
slåtterglantor och stora slätter. I fornminnesområdet norr om vägen
ser man tydligt den gamla ängeskaraktären med stora slätter som om-
ges av pampiga vastar med ett trädskikt som präglas av gamla vackra
ekar och lundalmar. Flera stenvastar löper genom området. Dessa be-
tade ängesmarker, norr om vägen, med sina bitvis stora slätter och
pampiga lövvastar måste en gång ha varit mycket vackra ängar. De
har än idag, även som betesmarker, en mycket tilltalande karaktär.

Lövmarkerna söder om vägen betas inte och har följaktligen en annor-
lunda karaktär. Trädskiktet utgörs även här av ek, lundalm, ask och
lite björk. Här är dock inslaget av tall, främst i söder och sydost,
något större. Här och var finns även inslag av gran. Men framför-
allt är det buskskiktet som skiljer dessa områden från de betade
markerna norr om vägen. Buskskiktet är här betydligt tätare och un-
der igenväxning med sly av ask, ek och lundalm samt hassel, skogs-
kornell och lite tynne. Spridda inslag av apel och enbuskar förekom-
mer också. Många träd är gamla eller döda och nedfallna. Många gam-
la vackra ekar växer inom dessa områden. Dessa igenväxande lövmarker,
söder om vägen, med inslag av gamla, döda eller nedfallna träd och
med ett igenväxande busk- och slyskikt, har stora naturvärden som
de ligger och utgör säkerligen fina områden för både fågel och små-
vilt.

Längre österut, söder om vägen, finns ett knappt 3 ha stort område
(Bosarve 126) som har hävdats som änge för inte alltför länge sedan.
Ängeskaraktären är fortfarande fullt synlig. Ek, varav många vackra
exemplar, dominerar i trädskiktet tillsammans med ask som ofta bär
spår av klappning. Dessutom förekommer inslag av lundalm, björk,
apel och enbuskar. Främst i områdets östra och södra delar finns en
hel del tall. I buskskiktet dominerar hassel som växer i form av
väl avgränsade buketter. Tidigare glantor, som ännu dock är rela-
tivt öppna, är under igenväxning med bl a askskott och ungtall.

Områdets ostligaste del utgörs i söder av risiga och snåriga marker
med mycket tall. Här växer också en del gran förutom björk, ask och
lite ek. Främst områdets södra del är risigt och ibland svårgenom-
trängligt p g a nedfallna träd och grenar samt tät vegetation av
hassel, skogskornell, asksly, enbuskar och tynne. Norrut ökar dock
lövträdsinslaget samtidigt som barrträden minskar i antal. Norr om
vägen blir området åter öppnare. Hassel blir allt vanligare liksom
ek, ask och apel. Här, i områdets nordöstra del, finns flera forn-
lämningar.

Åtgärdsförslag: Området som helhet har stora naturvärden och man bör i möjligaste mån sträva efter att bevara detta komplexa, varierande lövskogsområde. I framtiden är det önskvärt att här finns representerat både betade ängesmarker, igenväxande lövskog och gärna ett litet hävdat änge.

De betade partierna norr om vägen, bör även i framtiden hållas öppna genom måttligt bete som hittills. Eventuella ingrepp bör här begränsas till bortgallring av barrträd, med undantag för en del gamla vackra tallar.

Områdena söder om vägen, samt de ostligaste delarna som nu ligger under igenväxning utan bete, bör även framledes tillåtas att utvecklas fritt utan ingrepp i form av busk- och slyröjning eller avverkning av lövträd. Även gamla och döda träd sparas och nedfallna träd bör få ligga kvar. Eventuella ingrepp begränsas till bortgallring av all unggran och en del tall, dock med undantag av äldre välväxta tallar, så att lövvegetationen gynnas. Det är således från naturvårdssynpunkt önskvärt att de idag igenväxande delarna av området får utvecklas fritt till lövskog med bitvis rik buskvegetation.

I det lilla änget i områdets östra del, söder om vägen (Bosarve 1[26]), är det önskvärt att hävden återupptas innan igenväxningen har gått för långt. Änget röjs försiktigt genom att en del barrträd gallras bort och de tidigare slåtterglänтorna röjs fria från sly, tynne och ungtall. Därefter ser man om trädskiktet behöver gallras för att änget skall återfå sin ängeskaraktär med lummiga dungar och vastar av träd och buskar omväxlande med olikstora, öppna slåtterglänтor. Klappa gärna lämpliga, yngre askar. Där så behövs kan hasselbuskarna föryngras genom att huggas in. Framtida skötsel genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter. Kanske finns det någon lokal intresseorganisation som är villig att åta sig hävden i detta lilla fina änge som ligger så vackert inbäddat i omväxlande, tilltalande lövmarker? Änget röjs endast under förutsättning att traditionell ängeshävd i framtiden kan ordnas. I annat fall är det bättre att änget tillåts växa igen på samma sätt som övriga, icke betade delar av området.

För att bevara den vackra, av lummig lövvegetation omgivna vägen in i området, bör inga ingrepp i form av röjning eller gallring göras längs vägen.

Åtgärdsförslaget enligt ovan syftar till att, inom ett begränsat, sammanhängande lövskogsområde, bevara en biotopvariation bestående av både hävdat änge, betade ängesmarker och igenväxande lövskog samt några insprängda åkerlappar. Denna variation är fördelaktig från både ornitologisk och botanisk synpunkt och ger förutsättningar för ett omväxlande djur- och växtliv samtidigt som områdets variationsrika miljö är estetiskt tilltalande.

76:3 Butvier, SPROGE

Ek karta: Sproge 20 C
Fastighet: Butvier 1 12
Areal: 1,1 ha

Beskrivning: Litet hävdat änge av mycket öppen karaktär. Hela centrala delen är helt öppen, sånär som på en björk mitt i änget, ett videbuskage vid en liten vät och en ek med omgivande hasselrugge i västra delen. I södra delen växer några tallar och björkar. Tvärs över ängets norra del växer ett antal björkgrupper, en ek, en grupp tallar och några hasselbuskar som tillsammans bildar en gles vast. Norr om vasten ligger en liten slätt. Några björkar, lite hassel, en tall och en ek bildar bård mot skogsmarken i norr.

Åtgärdsförslag: Fortsatt ängeshävd som hittills.

77:1 Haränget, Stenbro, SILTE

Ek karta: Siglajvs 21 C
Fastighet: Stenbro 1[6]
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Litet igenväxande änge alldeles intill vägen som tidigare har röjts till rastänge. Trädskiktet utgörs av lundalm, ek och ask med inslag av björk och tall. En del av askarna och almarna är klappade. Längs vägen växer ett antal vackra lundalmar.

Centralt i änget finns en liten glänta. I anslutning till denna finns soptunnor, torrdass och några bänkar.

Relativt få glesa hasselbuskar växer utspridda i änget. I de öppnare partierna har en del sly och småtynne vuxit upp.

I områdets östra del utgörs buskskiktet av täta, snåriga bestånd av hassel, skogskornell, enbuskar och diverse tynne samt ungträd och plantor av björk, tall, ask, lundalm och ek. En röjd stig löper genom dessa tätare delar.

Åtgärdsförslag: Änget är framförallt i behov av en sly- och tynnesröjning samt en uppsnyggning av det tidigare röjda partiet i västra delen av området. I den buskrika, lummiga östra delen görs inga röjningsingrepp, med undantag för begränsade röjningar för att hålla stigen öppen. Denna buskrika, snåriga del utgör en liten tillflyktsort för småfågel i nära anslutning till själva rastänget.

Eftervård genom ängeshävd med årlig slåtter alternativt måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne i de öppna gläntorna.

77:2 Hemdarve, SILTE

Ek karta: Silte 21 D
Fastighet: Hemdarve 1[4]
Areal: 3,0 ha

Beskrivning: Delar av området röjdes till betesmark för några år sedan. Djuren har dock inte helt lyckats hålla området fritt från stubb- och rotskott och över stora delar av änget växer nu diverse sly i form av stubb- och rotskott samt även en del tynne. Bitvis finns en hel del hagtorn som bildar täta bestånd. Ek, ask och tall växer relativt jämnt spridda över området. I norra delen är det dessutom gott om björk. Lundalm är bitvis ganska vanligt förekommande. Hassel förekommer ibland som strumpa på träden, ibland tillsammans med ask i smärre grupper och ibland helt fristående. Förutom hassel finns i buskskiktet bl a hagtorn, skogskornell, apel och enbuskar.

I södra delen, närmast vägen, växer en del klappade askar. Träd- och buskvegetationen tätnar norrut. Dock finns en del gläntor av olika storlek, bl a en ganska stor ängesglänta där privata midsommarfester brukar hållas.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att änget inte åter växer igen med sly och tynne. Stubb- och rotskott och annan slyvegetation samt tynne röjs bort från de forna gläntorna. I ängets norra delar kan en viss, mycket försiktig trädgallring göras, så att ängeskaraktären, med lövdungar och lövvastar av träd och buskar omväxlande med olikstora gläntor, framhävs. Spara gärna en del tätare partier med lummig buskvegetation och, där så är möjligt, en lövvast runt änget som skydd mot omgivande marker. Eftervård genom måttligt bete kombinerat med successiv röjning av uppväxande sly och tynne. Gärna fagning av grövre kvistar och grenar.

77:3 Prästänget, SILTE

Ek karta: Silte 21 D
Fastighet: Silte annex 1^1
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Ett nyligen, 1970/71, restaurerat änge med en stor, centralt belägen glänta som omges av glest stående träd, främst lundalm. Förutom lundalm, av vilka en del är klappade, förekommer i änget mycket ek samt klappad ask, björk och enstaka tallar. Träden växer ofta glest utspridda i änget, utan tydlig gruppbildning och saknar i allmänhet hasselstrumpor . Hasselbeståndet, som vid röjningen till stor del föryngrades genom nedhuggning, är nu på väg upp igen. De flesta hasslarna växer i västra delen, dels i smärre dungar och dels fristående. Bitvis, främst i östra delen, förekommer en del ungtall och sly samt stubb- och rotskott.

Undervegetationen är artfattig och karg, vilket huvudsakligen är en följd av att bete påbörjats innan vegetationen hunnit anpassa sig till mer öppna förhållanden efter röjningen. Nämnas kan att enstaka St Pers nycklar och nattyxne påträffades i det betesskadade fältskiktet.

Längs vägen i norr finns en fin bandtun och söder om änget vidtar igenväxta ängesmarker.

Åtgärdsförslag: Förekommande ungtall och sly samt stubb- och rotskott röjs bort. Hasseln tillåts att växa upp, främst intill träd och trädgrupper. Änget har en tilltalande, något ovanlig karaktär med dominans av lundalm och ek och det är i hög grad önskvärt att änget i framtiden hävdas traditionellt med årlig fagning och slåtter.

77:4 Fornlämningsrikt lövskogsområde V Hägdarve, SILTE

Ek karta: Silte 21 D
Fastighet: Smissarve 1^{27}, Linhatte 1^7, Silte annex 1^1
Areal: ca 14 ha

Beskrivning: Området finns representerat i både den botaniska och den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. Beskrivningen är i huvudsak hämtad från den botaniska inventeringen.

I denna lövskogsmark kan man finna det mesta av vad man kan vänta sig i denna biotop, från ett hävdat änge (obj nr 77:3) till starkt igenväxande lövskog. Tillsammans med ek och ask dominerar lundalmen bland de vuxna arterna i trädskiktet, och den sistnämnda står också för den rikligaste föryngringen. Björk förekommer rätt allmänt i områdets östra del, och i sydost gran och tall. Hasseln förekommer rikligt, särskilt i nordvästra delen, och av buskar i övrigt märks skogskornell, trubbhagtorn, nypon, brakved, enbuskar, apel och rönn. Kraftigaste igenväxningen sker i områdets sydvästra del, med en särskild rikedom av lundalm i alla åldrar. Där finns också en brya. Inom området finns flera kämpgravar (husgrunder). Andra spår av månghundraårig kulturpåverkan är stenvastar och gamla klappade askar.

Åtgärdsförslag: Från både botanisk och ornitologisk synpunkt är det önskvärt att denna biotop bevaras och tillåts utvecklas fritt till lövskog, där eventuella röjningsingrepp begränsas till efterhållande av barrträd. Området som helhet uppvisar en rik mångformighet och ett rikt artantal av buskar och träd som man bör sträva efter att bevara. Lundalmförekomsten är en av Gotlands största och åldersfördelningen är här av särskilt intresse.

77:5 Hägdarve, SILTE

Ek karta: Silte 21 D
Fastighet: Hägdarve 1^4
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Igenväxande ängesmark som hålls någorlunda öppen genom bete. Inom hela området är inslaget av tall stort och norra delen utgörs av gles tallskog med inslag av enbuskar och lite hassel. Söderut ökar inslaget av lövträd som björk, ask och hassel samt ek. Fortfarande är dock inslaget av tall och enbuskar markant. I södra delen ligger två bryor.

Åtgärdsförslag: Området röjs till tall-lövänge. Olikstora gläntor röjs fram genom att sly, tynne och ungträd tas bort. Därefter görs en försiktig trädgallring så att grupper av träd och buskar kommer att omväxla med de framröjda gläntorna. Tillåt gärna hassel och andra buskar att växa upp i anslutning till träd. Ekarna sparas genomgående och friställs så att de slipper trängas med andra träd. Eftervård genom ängeshävd eller måttligt bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne.

78:1 Likmide, HEMSE

Ek karta: Fardhem 20 E
Fastighet: Likmide 1^2, 1^6
Areal: 6,0 ha

Beskrivning: Igenväxt, delvis betad ängesmark med en öppen, tuvig grässlätt närmast vägen. Innanför denna växer björk, ask, ek, alm, hassel, apel, hagtorn och slån samt enstaka tallar tämligen tätt. En hel del sly växer i gläntorna mellan trädgrupperna. Bitvis är dungarna med sly och tynne, främst hagtorn, mycket täta och snåriga och hassel är ofta rikligt förekommande. Flera av träden är gamla och torra exemplar.

Mot vägen avgränsas den öppna slätten av en bård av bl a ask, ek, björk och slån. Området betas för närvarande med nötkreatur.

Åtgärdsförslag: Förutsatt att beteshävden fortsätter röjs delar av området i ängesstil på så sätt att igenslyade och förbuskade f d slåtterglänter röjs fram genom att sly, slån och andra tynnesbuskar där tas bort. Apeln lämnas dock kvar och hasseln gallras där så behövs. Därefter görs en försiktig gallring i trädskiktet så att lummiga dungar och vastar med träd och buskar kommer att alternera med de friröjda gläntorna. Unga askar kan klappas.

Vid en röjning till betesmark sparas gamla torra träd samt träd med bohål med tanke på fågellivet. Spara också en del större, sammanhängande, täta dungar med sly och tynne och, där så är möjligt, en lövvast som skydd mot angränsande öppna åkermarker.

Hela området röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete vintern 1975/76.

78:2 Högby äng, HEMSE

Ek karta: Fardhem 20 E
Fastighet: Asarve 1^{88}
Areal: 2,4 ha

Beskrivning: Litet änge som till största delen är välhävdat. Nordvästra delen hävdas dock ej och håller på att växa igen. Där växer ask, björk, tall, enstaka ekar och någon gran samt vildapel och täta hasselbestånd. Småsly, älgört och vildvuxet gräs dominerar i gläntorna.

Övriga delar av änget består av olikstora slåtterglänter omväxlande med glest stående träd och trädgrupper med välväxta hasselbuketter intill. Hasseln förekommer också som fristående buketter i gläntorna.

Trädskiktet utgörs av ask, björk, tall och en och annan ek. Tallinslaget är ganska stort, men skämmer på intet sätt. Tvärtom, de välväxta tallarna pryder sin plats i änget och bidrager till dess karaktär. Änget är omgärdat av glesa lövvastar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Önskvärt är att även den

nordvästra delen röjs på sly och gallras ur litet försiktigt, varefter den ängeshävdas tillsammans med det övriga änget.

78:3 Hulte kruppar, HEMSE

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Hemse annex 1^1
Areal: 4,0 ha

Beskrivning: Hulte kruppar är ett relativt stort hävdat änge. Det är välskött och tilltalande till sin karaktär. Stora öppna ängesytor omväxlar med grupper och vastar av träd och buskar. Trädskiktet består till övervägande del av ek och klappade askar. Därutöver finns enstaka ängsbånsar (tallar) och någon björk.

Hassel förekommer dels tillsammans med träden och dels i spridda bestånd. I övrigt kan nämnas inslag av apel och nypon.

Södra och centrala delarna är svagt kuperade och har karaktäristisk ängeskaraktär. Träden och buskarna står här samlade i olikstora dungar och vastar med små gläntor emellan. Här växer också de grövsta och vackraste ekarna.

Norra delen är öppen och flack och här står träden och buskarna - spridda ekar, askar, trädformade aplar och några tallar - betydligt glesare, dock fortfarande i grupper eller vastar.

Fältskiktet är frodigt och högvuxet, men ej påtagligt örtrikt. I änget finns representerat både skugg- och fuktväxter och torrängsväxter. Av de förekommande arterna kan nämnas ormbär, ekorrbär, snärjmåra, sårläka, vänderot, ängsvädd, brudsporre, sibirisk björnloka, jordtistel, getväppling, nattyxne, höskallra, fyrkantig Johannesört, lundgröe, kamäxing, darrgräs, vårbrodd, bergsslok, ängsgröe, ängssvingel och älväxing.

En bitvis gles och låg, bitvis tät, frodig lövvast omger änget. Änget har en utpräglad grupp- och dungbildning med flacka, större eller mindre slåtterglantor emellan. En tät dubbelvast löper tvärs genom änget i nordväst-sydostlig riktning. Öster och sydost om änget finns igenväxta ängesmarker.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

78:4 Lövmarker runt Hulte kruppar, HEMSE

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Hemse annex 1^1, Hulte 1^2, 1^{34}
Areal: ca 7 ha

Beskrivning: Söder och öster om Hulte kruppar ligger mestadels igenväxta lövmarker med ett trädskikt bestående av glesa bestånd av ek, ask, björk och tall. Under träden står buskskiktet ofta tätt av bl a björksly, asksly, ungtall, hassel, nypon, slån, enbuskar och vildapel. Bitvis bildar buskvegetationen täta snår.

Det lilla området väster om Hulte kruppar har en betydligt öppnare karaktär och hålls öppet genom bete.

Åtgärdsförslag: Fortsatt bete i det lilla området väster om det hävdade änget.

De igenväxta områdena söder och öster om Hulte kruppar bör tillåtas att förbli lövskog med bitvis tät och snårig buskvegetation. Det är önskvärt att inga omfattande röjningsingrepp görs i dessa igenväxande delar. Tillsammans med det traditionellt hävdade Hulte kruppar och det lilla betade området väster om änget bildar de igenväxta områdena en tilltalande och omväxlande lövskogsmiljö där de igenväxta delarna är viktiga för helheten. Hela lövskogsområdet ligger som en lövoas omgiven av åkermarker. Även med tanke på eventuella ängesröjningar i framtiden är det av värde att man sparar igenväxta lövområden som ängesbanker intill hävdade ängar. Dessutom utgör det omväxlande lövområdet en värdefull miljö för diverse fåglar. Möjligen kan en del barrträd gallras bort ur området varefter barrträden successivt hålls efter.

79:1 Kvarnänget, Häffinds, BURS

Ek karta: Stale 21 G
Fastighet: Häffinds 1^9
Areal: ca 10 ha

Beskrivning: Detta område utgörs delvis av lövmarker, delvis av tallskog, men tas ändå upp som en enhet i beskrivningen. Delar av området, främst väster om ån, domineras av tall. Från norr till söder rinner en vackert meandrande å som sätter sin prägel på hela området.

I den södra kilen, öster om ån, växer en hel del fina hasselbuskar. Här förekommer i trädskiktet spridda ekar förutom björk, ask och lite tall samt inslag av apel.

Norrut ökar inslaget av tall och björk. Bitvis förekommer även ganska täta bestånd av hassel. Här och var finns smärre gläntor. På många ställen är tall helt dominerande. På andra ställen växer en gles tallskog med inslag av hassel, björk, lite enbuskar och glest utspridda oxlar och aplar. Här och var finns också någon ensam ek. Sly och tynne i form av hagtorn och slån växer mer eller mindre över hela området.

Den nordöstra delen är ganska nyröjd. Här dominerar björk och tall. Dessutom växer här apel och oxel varav en del ganska stora exemplar. Hasseln växer ibland i anslutning till träd men ofta ensam.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att området öppnas något genom en försiktig gallring samt en viss röjning av sly och tynne och att det därefter hålls öppet genom måttligt bete.

Där lövträden dominerar röjs i ängesstil genom att sly, tynne och ungträd röjs bort så att öppna smågläntor bildas. Därefter görs en försiktig gallring i trädskiktet så att olikstora träd- och buskgrupper kommer att omväxla med de öppnade gläntorna. Ekarna sparas genomgående. Lämna också eventuella boträd, döda träd och en del större, täta buskpartier som är värdefulla för diverse fåglar.

79:2 Vanges, BURS

Ek karta: Stale 21 G
Fastighet: Vanges 1^3
Areal: ca 6 ha

Beskrivning: Kuperad, tidvis våt ängesmark som hållits öppen framförallt genom fårbete. Framförallt områdets centrala och sydvästra delar är våta. I de våtare partierna finns ett stort inslag av klibbal, varav en del är grova och välväxta. Ask är rikligt representerad, och många av askarna är klappade. Norrut ökar inslaget av björk och här finns även en del tall.

Hasseln växer ofta i anslutning till träd, även om den också bildar egna grupper. Träd och buskar står ofta i dungar och vastar, mellan vilka finns större och mindre gläntor. Österut blir marken torrare och här ökar tallen i antal för att i nordöstra hörnet bilda en gles

tallskog med björkinslag.

I sydöstra delen dominerar björk och hassel.

Ek förekommer inom området men är inte speciellt vanlig. Apel finns främst i de västra delarna.

Runt större delen av området löper en fin bandtun som gräns mot åkermarkerna i norr och i öster och mot vägen i söder.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att området på något sätt kan hållas öppet även i fortsättningen, gärna genom fårbete som hittills, men allra helst genom ängeshävd med slåtter. Området har en trevlig karaktär, där bl a inslaget av klibbal ger det en viss egen stil. Klibbal är ovanlig i gotländska ängar, men förekommer även i grannänget, Hummelbos, Burs på andra sidan vägen.

79:3 Hummelbos, BURS

Ek karta: Stale 21 G 3
Fastighet: Hummelbos 1
Areal: 1,7 ha

Beskrivning: Öppet, svagt kuperat änge som sluttar svagt mot öster. Trädskiktet i detta änge byggs upp av björk, klibbal, ask, några tallar och enstaka ekar. Intressant är förekomsten av klibbal, som inte är särskilt vanligt förekommande på Gotland. Klibbalarna är mestadels grova och välväxta.

Träden är så gott som uteslutande grupperade i karaktäristiska ängesgrupper där det dock för det mesta saknas hassel. Denna trivs ej här p g a markens relativt höga fukthalt. Enstaka hasslar finns dock i de högst belägna delarna i norr och då endast i anslutning till trädgrupper. Strumpor på träden bildas i stället av diverse andra småbuskar och alarna har strumpor av sina egna rotskott.

Björkgrupperna, som överväger i sydöstra delen, saknar i allmänhet strumpor.

I norra delen är vegetationen tätast med ett antal små gläntor mellan trädgrupperna. Sydvästra delen är ett stort öppet braidsräum.

Glesa vastar av träd och buskar omger änget. Änget är tämligen örtrikt. Förutom de vanliga ängsväxterna kan nämnas grönvit nattyxne och skogsknipprot.

Området är ett litet fint, välhävdat änge med mindre vanlig artsammansättning av trädskiktet.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att änget även i fortsättningen hävdas genom fagning och årlig slåtter, som hittills.

79:4 Marsstycket, Vanges, BURS

Ek karta: Stale 21_2G
Fastighet: Vanges 1
Areal: 4,7 ha

Beskrivning: Området hävdades som änge till för ca 30 år sedan. Därefter har det legat under igenväxning till i början av 1970-talet, då det röjdes upp av markägaren. Nu hålls området öppet genom fårbete kombinerat med viss fagning samt röjning av sly och tynne vid behov.

Marken är kuperad och genom området löper flera stenvastar, vilka troligen utgör gamla ägogränser. I trädskiktet märks, förutom ask, relativt mycket björk och tall. Ungek förekommer relativt rikligt och apel finns spridd inom området. Hassel förekommer inom största delen av området och är ofta märkt av fårbetet. Här och var finns inslag av enbuskar.

Tallen dominerar i områdets östra delar. Längst i öster finns en kilformad utlöpare mot söder, "Kråklunden", som är bevuxen med en tallund och lite björk. Här ligger också en skeppssättning.

Inom området finns flera fornlämningar. Förutom skeppssättningen i "Kråklunden" finns kämpgravar, ett röse och flera stenvastar.

Längre västerut minskar talldominansen samtidigt som ask, björk, hassel och ungek blir vanligare. Träd och buskar växer ofta i anslutning till stenvastar eller andra ojämnheter i marken. Här och var finns öppnare betesgläntor. Området som helhet har en tilltalande karaktär.

Åtgärdsförslag: Fortsatt skötsel som hittills.

80:1 Hemmor, NÄR

Ek karta: Hörte 21_4^H
Fastighet: Hemmor 1
Areal: 4,8 ha

Beskrivning: Ett ca 5 ha stort betat lövområde där växtligheten helt domineras av björk och hassel. Hasselbestånden är mestadels omfattande och täta, framförallt i områdets centrala och södra delar, och ger området en tilltalande lummig karaktär. Mellan dessa täta hasselbestånd öppnar sig smärre gräsbevuxna gläntor.

Områdets nordligaste del har en betydligt öppnare hagmarkskaraktär med större gläntor som omväxlar med grupper av träd och buskar och ensamstående träd. Här växer också klappade askar.

Förutom de nämnda träden och buskarna förekommer i området inslag av tall, rönn och apel samt hagtorn, nypon, slån och olvon. Bengt Pettersson nämner i Kustinventeringen 1966, "Inventering av växtlighet och landskapsbild", att området också innehåller klibbal. Flera av tallarna i området är vackra och utgör tilltalande inslag i lövvegetationen. Många hagtornsbuskar är höga och trädlika.

Området som helhet har en mycket tilltalande karaktär som till stor del bestäms av de lummiga hasselbestånden.

Åtgärdsförslag: Det är från både allmän naturvårdssynpunkt och från landskapsbildssynpunkt önskvärt att området bevaras som lövrik mark med omfattande och täta hasselbestånd. Det är således angeläget att området skonas från omfattande röjnings- eller gallringsingrepp som skulle spoliera dess nuvarande lummiga karaktär. Gärna fortsatt bete och i övrigt skötsel som hittills.

80:2 Alvare, NÄR

Ek karta: När 20 H_3
Fastighet: Alvare 1
Areal: 1,6 ha

Beskrivning: Hävdat björkänge av öppen karaktär. Hassel saknas i detta änge och björkarna, som växer i glesa dungar eller ensamstående, dominerar växtligheten. Många björkar är gamla och vackra. I ängets nordöstra del finns ett begränsat inslag av ask. Här och var i änget, ofta i anslutning till någon björk, står höga, välväxta enbuskar. I övrigt saknas buskskikt nästan helt med undantag för någon ung rönn och några hagtornsbuskar som växer i anslutning till en del träd.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

81:1 By, HABLINGBO

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: By 1[28]
Areal: 1,5 ha

Beskrivning: Ett ca 1,5 ha stort öppet, flackt änge med stora slåtterytor och spridda smågrupper med björk, ungask och hassel, någon större dunge med björk och hassel samt glest stående tallar. Träden och buskarna förekommer företrädesvis i nordöstra delen, medan hela sydvästra delen är en stor öppen slätt.

Änget begränsas i nordväst, mot öppna åkermarker, av en tät lövvast och i sydost av betesmark. Mellan vägen och änget växer några småbuskar intill en bandtun.

Nordost om den slåtterhävdade delen vidtar skogsmark med tall och björk med inslag av hassel, ek och ask.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Skogsmarken nordost om änget tillåts förbli lövträdsblandad barrskog och sköts som sådan.

81:2 Ängesmark 800 m NO Bertels, By, HABLINGBO

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: By 1[28]
Areal: 3,0 ha

Beskrivning: Den södra hälften av det 3 ha stora lövområdet är slåtterhävdat änge, medan resten hålls öppet genom nötbete.

Den hävdade delen domineras av ask med stort inslag av både tall och björk. Hasseln växer både som fristående buketter och i form av hasselstrumpor på främst ask, i ängets södra del. I änget finns också några stora ekar. Här och var står någon död tall och björk.

I den norra, beteshävdade delen är främst trädvegetationen mer dominerande. Marken är märkt av betestrycket och bitvis finns en del sly och brännässlebestånd.

Lövområdet omges av öppna åkermarker och utgör ett tilltalande inslag i landskapsbilden.

Åtgärdsförslag: Fortsatt ängeshävd i den södra delen. De gamla döda träden kan gärna sparas med tanke på fågellivet.

I den norra, betade delen kan en viss utglesning av trädbeståndet vara till gagn för gräsväxten i gläntorna. Röjning av sly och förekommande tynne i de forna slåtterglänterna. Fortsatt öppethållande genom måttligt bete kombinerat med successiva slyröjningar vid behov så att gläntorna hålls öppna.

81:3 Hagmark NV Bertels, HABLINGBO

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Bertels 3^1
Areal: 3,0 ha

Beskrivning: Området är närmast att betrakta som en beteshage. Den norra delen utgörs av en öppen betesslätt med gles trädvegetation bestående av tall, ek, ask och björk. Marken är bitvis täckt med låga tynnesbuskar.

I den södra delen växer en hel del hasselbuskar i täta bestånd uppblandade med tynne. I trädskiktet finns här förutom ask, ganska mycket tall, ek, björk och någon oxel.

I området finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Röjning av framförallt tynne på betesslätten och i gläntorna. Gallring i hasselbestånden där de är som tätast. Viss gallring i trädskiktet i södra delen, där framförallt en del tall kan tas bort. Framtida hävd genom bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov.

81:4 Lövmark NO Bertels, By, HABLINGBO

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: By 1^{28}
Areal: ca 5 ha

Beskrivning: I den sydvästra delen har markägaren påbörjat en gallring och röjning av den igenväxande, nötbetade ängesmarken.

De centrala delarna, söder om körvägen, uppvisar ängeskaraktär med mycket hassel i form av buketter, ask och björk samt inslag av ek. Bitvis är träd- och buskvegetationen tät, vilket hindrar solljuset att nå ner till marken som därför är gräs- och örtfattig.

Norr om vägen domineras området av en sänka. I sänkan finns det områden som tidvis är översvämmade. Träden står i vatten under vårfloden vilket sätter spår i form av upphöjda rotsocklar. I sänkan växer en hel del ungbjörk, ungask och lite lönn.

I den östra delen, ovanför sänkan, ligger en kämpgrav och i närheten av denna står några grova almar och askar.

Genom området löper några stenvastar och en körväg.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras, kan de igenväxande områdena röjas försiktigt på det sätt som redan har påbörjats i den sydvästra delen. De forna slåtterglantorna röjs fram, varefter en viss utglesning i trädskiktet görs, så att solljuset förmår tränga ner till de friröjda gläntorna. Med tanke på fågellivet är det angeläget att man sparar träd med bohål, döda träd och en del täta buskpartier.

Våtmarkerna i områdets östra del (i sänkan), med träden på sina upphöjda rötter, ger området en viss särprägel och bör bevaras utan röjningsingrepp.

Eftervård helst genom årlig ängeshävd. Alternativet är bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och rotskott vid behov.

81:5 Bertels, HABLINGBO

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Bertels 3[1]
Areal: ca 8 ha

Beskrivning: Största delen av området utgörs här av betad f d ängesmark. Tack vare intensivt bete är vissa delar relativt öppna. Bitvis är dock hasselsnåren mycket täta. Här har inte solen förmått tränga ner, varför markvegetationen är fattig.

I trädskiktet dominerar stora askar och björkar, medan hassel är helt dominerande i buskskiktet. I övrigt finns inslag av bl a vildapel och ek samt rönn. En hel del gamla döda, ibland nedfallna träd finns inom området. Bitvis är vegetationen av sly och tynne tät.

Den västra delen, närmast vägen, är en öppen, ca 1,5 ha stor slåtteräng. En ensam gammal björk står mitt på slätten, nära vägen. I slåtterängens östra del växer spridda hasselbuskar, ask, björk och några ekar samt en stor tall. Här finns också inslag av rönn och vildapel.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig slåtter på slåtterängen i områdets västra del. Från allmän naturvårdssynpunkt är det önskvärt att de igenväxande och betade östra och centrala delarna av området bevaras, gärna med fortsatt bete. Omfattande röjningsingrepp skulle dock förstöra områdets karaktär. Stora hasselbestånd, gamla döda och nedfallna träd och bitvis täta bestånd av sly och tynne bidrager till en miljö som är attraktiv för diverse fågelarter. Om området trots allt utsätts för röjningsingrepp är det angeläget att man i största möjliga utsträckning sparar sly- och tynnessnår, omfattande hasselbestånd, gamla, döda och nedfallna träd och boträd. Vid en eventuell röjning bör röjningsinsatserna begränsas till de forna slåtterglänterna och endast utföras under förutsättning att det finns garanti för en lämplig eftervård.

81:6 Igenväxt lövdunge 400 m V Bertels, HABLINGBO

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Bertels 3[1]
Areal: 1,5 ha

Beskrivning: Igenväxande småkuperad ängesmark med gott om tall, främst ungtall, men även en hel del lövträd. I buskskiktet dominerar hassel som ibland växer i buketter. Bitvis är området tätt igenväxt med tynnesbuskage. Området omges på alla sidor av åkermark.

Åtgärdsförslag: Området lämnas att fritt utvecklas till tallblandad lövdunge med frodig buskvegetation av bl a hassel och diverse tynne. Som igenväxande lövdunge, omgiven av öppna åkermarker, har området värde som tillflyktsort för fågel och småvilt.

81:7 Liten lövdunge S Bertels, HABLINGBO

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Bertels 3[1]
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Området har ungefär samma karaktär som området på andra sidan vägen (81:8) vilket röjdes till rastänge 1972/73. Nu ligger ett beteshävdat rastänge på ena sidan vägen, medan området på andra sidan växer igen med sly och tynne. I trädskiktet dominerar ask. Även björk och tall finns representerade. Hassel växer mestadels i fristående buketter.

På marken ligger grenar och kvistar och tynne håller på att tränga in i området.

Åtgärdsförslag: Lämpligen röjs även denna del till rastänge. Framförallt krävs en röjning av sly och tynne samt en markstädning. Hasseln föryngras genom inhuggning.

Eftervård genom bete och kontinuerliga röjningar av framförallt tynne vid behov.

81:8 Rastänge SO Bertels, HABLINGBO

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Bertels 3[1]
Areal: 0,6 ha

Beskrivning: Detta änge röjdes vintern 1972/73 för att tjäna som rastänge. För detta ändamål har också en sittgrupp ställts upp centralt i änget. Änget skall eftervårdas genom fårbete och skall ej fagas och slås. Trädskiktet utgörs av glest stående ekar, några askgrupper och enstaka björkar och tallar. Askgrupperna har i allmänhet hasselstrumpor. Hasseln växer dock även fristående.

Åtgärdsförslag: Fortsatt bete och kontinuerliga röjningar av sly och tynne vid behov.

81:9 Stjups, HABLINGBO

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Stjups 1[27]
Areal: 5,8 ha

Beskrivning: Ett till största delen hävdat änge med omväxlande karaktär. Änget har slåtterhävdats i en följd åtminstone sedan slutet av 1800-talet. Stora dungar med ett buskskikt av sly och täta hasselbus-

kage alternerar med öppna gläntor kantade av breda lövvastar, ohävdade gläntor med sly och älgört samt en stor öppen slätt i västra delen.

Björk, ask, varav en del är klappade, ek och hassel växer dels i ovannämnda lövvastar och i de tätare dungarna och dels i smågrupper här och var i änget. På slätten i västra delen står några björk-ask-hasselgrupper. Slätten begränsas mot söder av en bård av björk, ungask och hassel.

Genom änget, ungefär mitt i änget, löper en stenvast i riktning nordväst-sydost. I anslutning till denna växer en lövvast med bl a hassel, ask och någon ek.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Gläntorna med sly och älgört röjs gärna fria, varefter de tas med i den årliga ängeshävden. Variationen av täta, buskrika dungar och insprängda öppna olikstora gläntor ger änget en tilltalande, omväxlande och lummig karaktär som man bör sträva efter att bevara.

82:1 Tynnängen, Solstäder, HAVDHEM

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: Solstäder 21
Areal: 1,3 ha

Beskrivning: Litet änge intill vägen som hävdas delvis med nötbete och delvis med årlig fagning och slåtter. Hela västra delen har karaktär av betesmark bevuxen med gles tallskog. Östra delen är mer ängesliknande med både ask och hassel samt några stora björkar framför gården. Här sker fagning och årlig slåtter. Markägaren har här inhägnat en del hasselbuskar för att skydda dem mot betesdjuren, vilket innebär att området i framtiden troligen kommer att efterhand anta tydligare ängeskaraktär. Längs vägen i norr växer några mycket vackra enbuskar vilka också är inhägnade.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills.

82:2 Nickarve, HAVDHEM

Ek karta: Domerarve 22 D, Havdhem 22 E
Fastighet: Nickarve 13
Areal: 0,5 ha

Beskrivning: Ett litet flackt änge, som ligger alldeles intill gården Nickarve. Några glest spridda ekar, björkar och hasslar samt några planterade lönnar, en järnek och någon enstaka gran växer i änget.

Ut mot vägen står ett antal klappade askar. Några av dessa växer i grupp tillsammans med hassel. I övrigt står träden ej så tydligt grupperade och hasseln växer huvudsakligen i fristående välskötta buketter.

Ett parti i västra delen har börjat växa igen med ask, ek, björk och mycket sly.

Sydvästra delen, som är avskild genom ett stängsel, har mer karaktär av öppen betesmark med några björkar och askar samt någon enstaka hasselbuske. Längs diket i nordväst står en tät lövvast med asksly och enstaka ekar samt inslag av lönn.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Gärna slyröjning och gallring av ungträd i ängets västra del.

82:3 Kvinnegårde, HAVDHEM

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Kvinnegårde 1:3
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Ett litet fint änge med utpräglad ängeskaraktär. Ask och hassel dominerar, men ek och enstaka björkar finns också.

Askarna, av vilka flera tidigare är klappade, växer i små grupper och vastar tillsammans med välskötta hasselbuketter. Några täta, lummiga hasslar växer fristående mellan grupperna. De ekar som finns växer i allmänhet ensamma. Mellan trädgrupper och buskar ligger små gläntor. Längs ängets sydgräns sträcker sig en tät lövvast med hassel och enstaka askar. I väster och norr gränsar änget mot gården och i öster mot betad ängesmark.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

82:4 Betad ängesmark O Kvinnegårde, HAVDHEM

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Kvinnegårde 1:3
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Öppen betesmark med påtaglig ängeskaraktär. Askarna, som bär spår efter tidigare klappning, växer i små grupper om 2-4 träd i varje med eller utan hasselstrumpor. Mellan dessa grupper växer här och var björk, ek, apel och diverse småbuskar. Trädfria gläntor av varierande storlek ligger mellan dungarna. Här och var växer små tynnesbuskar.

I söder löper en lövvast med ek, ask och hassel längs en gammal stenvast. I öster avgränsas området av en stentun och en gles ask-apelvast.

Åtgärdsförslag: Fortsatt bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov så att de forna slåtterglänterna hålls öppna.

82:5 Kulle, HAVDHEM

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Kulle 1:8
Areal: 0,6 ha

Beskrivning: Litet flackt änge med glest stående ek, ask, björk, tall, apel och hassel. Träden och buskarna växer i antydningar till grupper och vastar grupperade kring ett par-tre gläntor.

I västra delen växer några samlade grupper med björk, ask och hassel. En avgränsad talldunge med inslag av unghassel och sly står i sydöstra delen.

I nordöstra hörnet växer en gles dunge med rönn och hassel.

Änget är relativt rikt på hassel, som utom i ovannämnda dungar också växer i fristående buketter. Glesa lövvastar ut mot omgivande åkermarker finns i öster och väster.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

82:6 Betad lövmark på Kvinnegårde, HAVDHEM

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Kvinnegårde 15
Areal: 3,5 ha

Beskrivning: Området betas och har en relativt öppen karaktär där öppna gläntor omväxlar med vastar och dungar av träd och buskar. Dock växer en hel del buskar som slån och hassel samt asksly och högt gräs i flera av gläntorna.

Vastarna runt gläntorna består av bl a ask, flertalet klappade, samt hassel, vildapel och slån. I norra delen finns en kraftig dunge med björk, tall och hassel samt slånsnår och hagtorn. Främst i områdets norra del finns också en del stora ekar. Bitvis är inslaget av tall stort.

Åtgärdsförslag: Sly och tynne röjs bort från de öppna gläntorna. Hasseln gallras försiktigt. En del tall och björk kan också gallras ur. Fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov, så att de forna slåtterglantorna hålls öppna.

82:7 Rangvalds, HAVDHEM

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Rangvalds 113
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Tidigare ängesmark som nu betas och bitvis har hagmarkskaraktär. Områdets norra del utgörs av en stor, relativt öppen slätt. I övrigt finns en stor slätt i väster och en mindre slätt i områdets södra del. Resterande delar är mer eller mindre tätt igenväxta. Bitvis har igenväxningen gått mycket långt.

Dominerande vegetation är ek, ask och högvuxen hassel. Här och var finns inslag av apel. Även tall och björk förekommer relativt rikligt. Där igenväxningen har nått längst växer täta bestånd av bl a slån, hagtorn, björksly och ungask.

Mot den öppna slätten i väster löper en tät lövvast med ask, hassel, skogskornell och tynne.

Åtgärdsförslag: Området röjs till änge genom att sly, tynne och ungträd röjs bort så att olikstora gläntor bildas. Mellan gläntorna lämnas lummiga dungar och vastar med träd och buskar i ängesstil. Gamla träd och träd med bohål sparas med tanke på fågellivet. Likaså sparas den täta lövvasten mot den västra slätten och gärna också en del täta buskpartier med tynne och annan buskvegetation.

Framtida öppethållande genom ängeshävd eller bete kombinerat med successiva sly- och tynnesröjningar för att hålla gläntorna öppna.

82:8 Änget, Kälder, HAVDHEM

Ek karta: Domerarve 22 D
Fastighet: Kälder 1^3
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Ett litet, svagt kuperat änge med spridda träd- och buskgrupper, mellan vilka smärre slåtterglantor breder ut sig. Grupperna består av ask, björk, alm och hassel, medan tall och ek växer mera individuellt spridda, dock ofta tillsammans med en hasselbuske. I några av grupperna finns också vildapel.

En körväg går rakt genom änget i nord-sydlig riktning.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

82:9 St Rosarve, HAVDHEM

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: Rosarve St 1^{10}
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: Änget ligger alldeles intill vägen och har en omväxlande karaktär. Sydvästra halvan av änget har en relativt tät vegetation med bl a ask, lite björk, hassel, oxel och hagtorn som växer i vastar och dungar omväxlande med öppna smågläntor. Hasslarna bildar ofta stora, högvuxna kvastar. Nordöstra halvan däremot utgörs av en stor öppen slätt med enstaka trädgrupper med ask och björk. I änget finns fornlämningar. Änget gränsar i nordväst till betade lövmarker av relativt öppen karaktär.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig hävd som hittills.

82:10 Lingvide äng, HAVDHEM

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: Lingvide 1^{23}
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Området har tidigare hävdats som änge, men har nu övergått till betesmark som dock ännu slås. Dominerande trädslag är ask som växer i vastar och dungar. Tall finns glest utspridd över området. Björk förekommer huvudsakligen i den södra delen, dit även de få hasselbuskarna är koncentrerade. I områdets centrala delar växer en hel del tynne som hagtorn och slån i täta buskage och även som strumpor runt ask och tall. Mellan buskagen och träddungarna utbreder sig några öppna, betade slätter. Oxel och vildapel finns representerade i änget och här och var står döda tallar och björkar. I södra delen ligger en brya.

Åtgärdsförslag: Fortsatt skötsel som hittills. Gamla och döda träd samt tynnesbuskage sparas med tanke på fågellivet. Sådana vegetationsinslag utgör värdefulla tillflyktsorter i det i övrigt öppna åkerlandskapet.

82:11 Lillänget-Storänget, Snevide, HAVDHEM

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: Snevide 1 16
Areal: Lillänget 1,0 ha, Storänget 4,1 ha

Beskrivning: Lillänget: Lillänget betas och består av ett par öppna rektangulära slätter, gamla åkerlotter, som åtskiljs av en lövvast av huvudsakligen ask med inslag av oxel. I söder begränsas området av en likadan lövvast som dessutom innehåller en och annan hassel. I ängets nordvästra del finns ett litet parti med enbart tall.

Storänget: 100 m söder om Lillänget ligger ett större ängesområde med en fornlämning i norra delen. Änget är under igenväxning, men är ändå bitvis relativt öppet tack vare nötbetet. Här växer främst ask och hassel. Hasseln växer både ensam i spridda buketter och gruppvis. Ett markant inslag av ek sätter sin prägel på änget. Dessutom växer apel och oxel inom området. Framförallt i de norra och nordvästra delarna finns en del större öppna gläntor. Den södra delen är tätare förbuskad och befinner sig under stark igenväxning. Här växer både tynne, sly och älgört i de forna gläntorna. Här finns också inslag av tall och björk. I sydost ligger en större öppen glänta.

Åtgärdsförslag: Lillänget: Fortsatt öppethållande som hittills genom bete.
Storänget: Sly, tynne och ungträd röjs bort från de forna slåtter-gläntorna i norra delen av området. Sly- och tynnesröjning görs även i de öppnare partierna i den södra delen, främst i sydost. I den södra delen sparas dock större partier med tät sly- och tynnesvegetation tillsammans med tillhörande trädvegetation med tanke på fågellivet. Äldre träd samt träd med bohål sparas också. Fortsatt öppethållande genom måttligt bete, vid behov kombinerat med röjning av sly och tynne för att hålla de friröjda gläntorna öppna.

82:12 Hemöstris, HAVDHEM

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: Hemöstris 1 22
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Litet hävdat änge i anslutning till ett boningshus. Änget har tidigare varit helt igenvuxet, men har röjts bit för bit fr o m 1963.

Änget ligger på småkuperad mark och domineras av ask, hassel och ett stort inslag av ek. I sydöstra delen finns dessutom ett bestånd av alm. Södra delen av änget är relativt tät med mindre öppna ytor, medan norra delen är glesare bevuxen. Här ligger också en förhållandevis stor öppen slätt. I nordvästra delen finns ett litet igenvuxet,

oröjt ängesparti som har sparats med tanke på fågellivet. Floran är, enligt markägaren, rik med drygt 15-talet olika orkidéarter. En del arter är dock inplanterade.

Runt hela änget löper en lövvast bestående huvudsakligen av ask och hassel. Askarna klappades 1964/65 och är nu i behov av förnyad klappning.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Klappning av askarna bör om möjligt utföras igen. Eventuellt kan en försiktig gallring göras i ängets södra del.

82:13 Snevide, HAVDHEM

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: Snevide 3[1]
Areal: 3,3 ha

Beskrivning: Betad ängesmark där den ostligaste delen, närmast vägen, har en mycket öppen karaktär med öppna, kuperade gläntor som delvis omges av vastar och grupper med vackra hasselbuskar, enbuskar, någon tall och ask. Nordöstra delen är en samfällighet som tydligen utgör ett gammalt grustag. En stenvast löper i ost-västlig riktning.

Västerut tätnar vegetationen av ask, ofta med spår av tidigare klappning, hassel som ofta växer i form av grova buketter, inslag av tall, oxel, ek och alm samt apel, enbuskar och någon björk. Områdets centrala delar har en bitvis ängeslik karaktär med både större och mindre öppna gläntor som omges av tätare lövvegetation.

Västligaste delen av området är bevuxen av mer eller mindre jämnt utspridda askar som genomgående bär spår av tidigare klappning.

I området växer, tack vare betet, endast lite tynne och sly. Några bryor i området minner om tidigare ängeshävd.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete, gärna kombinerat med fagning av grövre kvistar och grenar samt röjning av sly och tynne vid behov så att gläntorna hålls öppna. En mycket försiktig röjning i ängesstil kan göras i områdets centrala och västra delar. En eventuell röjning bör utföras så att den forna ängeskaraktären, med olikstora öppna gläntor omväxlande med lövdungar och lövvastar, bevaras.

82:14 Broäng, Antarve, HAVDHEM

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: Antarve 1[13]
Areal: ca 9 ha

Beskrivning: Ett stort omväxlande, betat lövområde med både större och mindre gläntor. Området är relativt kuperat och domineras i trädskiktet av ask. Två gamla körvägar, en söderut och en åt sydost, löper genom området. Hela området är till stor del omflutet av diken

och bäckar vilka bildar gräns mot omgivande åkermarker.

De västra delarna är bitvis starkt igenväxande med stort inslag av tall, björk, sly och diverse tynne. Här finns också, i anslutning till den västra körvägen, ett litet bestånd av planterad gran.

Områdets östra del är mer ängeslik med bl a en del täta hasselbestånd. Längs åkermarkerna i nordost och i öster löper en vast av huvudsakligen ask. I östra delen, nära vägen, finns fornlämningar, bl a en tydlig kämpgrav. Hela området betas av nötboskap.

Åtgärdsförslag: De tidigare öppna gläntorna i området röjs fria från sly och tynne. I de västra, igenväxande delarna görs en mycket försiktig röjning i ängesstil så att öppna, olikstora gläntor kommer att omväxla med lummiga dungar och vastar med träd och buskar. Det är, bl a med tanke på fågellivet, angeläget att flera större buskpartier sparas och tillåts förbli täta och igenväxta med tynne och annan buskvegetation. Vid en eventuell röjning sparas också träd med bohål och andra lämpliga boträd liksom gamla och döda träd. Eftervård genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne för att hålla gläntorna öppna.

Eventuella röjningar bör endast utföras under förutsättning att eftervård kan garanteras.

83:1 St Ringome, ALVA

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Ringome St 2[1]
Areal: 4,4 ha

Beskrivning: Området präglas i trädskiktet av jämnt utspridda, välväxta ekar. Mellan ekarna utbreder sig större och mindre slätter och gläntor som ofta är mycket tätt igenvuxna med hagtorn, nypon, slån, rosenbuskar och skogskornell samt hassel. Här och var växer lite enbuskar och en och annan tall.

I områdets norra och nordöstra delar är gläntorna fortfarande relativt öppna, även om tynnet också här är under snabb invandring.

Nordvästra delen är mycket tätt igenväxt med bl a slån, hagtorn, skogskornell, ungbjörk, ungek, ungask, asp, lite tall samt inslag av unga lundalmar.

Söderut tilltar igenväxningen markant med täta snår av sly och tynne. Bitvis är området mycket svårforcerat. Ek är fortfarande dominerande trädslag, men dessutom förekommer ask, mycket ungask, tall, apel, enbuskar och ungträd av lundalm. Även här stöter man ibland på smärre gläntor där tynnet dock är under invandring.

Längre söderut ökar inslaget av hassel och bitvis även av ungask. Längst i söder blir tall, enbuskar och ask allt vanligare. Här finns också lite björk. Området övergår sedan, ytterligare söderut, i barrskog. Flera fornlämningar finns spridda inom området.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård genom t ex bete kan garanteras, röjs området mycket försiktigt i ängesstil. De tidigare slåtterglänterna, där dessa ännu kan skönjas, röjs fria från sly, tynne, enbuskar och ungträd. Ekarna sparas genomgående och får utgöra stommen vid röjningen. Sedan de forna gläntorna har röjts fria görs en mycket försiktig gallring i övrig träd- och buskvegetation så att träd och buskar kommer att bilda lummiga vastar och dungar i ängesstil. Gamla träd och döda träd samt träd med bohål sparas med tanke på fågellivet. I anslutning till sådana träd lämnas också större områden oröjda med snårig och risig buskvegetation.

Det är angeläget att inte hela området röjs till en enahanda och öppen betesmark. Större, oröjda buskpartier med tät och snårig vegetation omväxlande med ängeslika partier med öppna gläntor, lövdungar och lövvastar ger en variationsrik miljö som är tilltalande och fördelaktig från både botanisk och ornitologisk synpunkt.

Eftervård genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne för att hålla gläntorna öppna. Gärna slåtterhävd i någon del av området.

83:2 Röjd ängesmark, Gudings, ALVA

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Gudings 1^{10}
Areal: 7,5 ha

Beskrivning: Området röjdes för några år sedan, men är nu under igenväxning med sly som sprider sig över den röjda ytan. Björk, ek och nyklappad ask växer glest spridda över området tillsammans med hassel, apel och enstaka tallar. Hasslarna, som är glesa, står ibland tillsammans med något träd i antydan till gruppbildning, men oftast växer de ensamma. Några smärre gläntor förekommer. En låg stentun med en lövvast av ask, hassel samt några ekar och almar löper i riktning ost-väst i ängets södra del. I området finns fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Slyröjning över hela ytan. Sly i anslutning till träden sparas för att så småningom ge grupper och dungar. Eftervård genom ängeshävd eller bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne.

83:3 Bopparve, Stumle, ALVA

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Stumle 1^{4}, 1^{8}
Areal: 6,6 ha

Beskrivning: Området utgörs av betesmark, bitvis med ängeskaraktär, som tidigare har varit traditionellt hävdat änge, men som nu betas med hästar under hela sommarhalvåret. Norra halvan är en mer eller mindre öppen slätt med spridda ekar, björkar och tallar. En ensam gran och några enbuskar växer också här. I nordvästra hörnet finns ett bestånd av relativt storvuxna ekar.

Den södra delen av området har dock tydligare ängeskaraktär och domineras av ask, hassel och ek. Hasseln växer främst i täta bestånd i form av stora dungar med inslag även av ask, tall och ek. Lövverket i dungarna är tätt och skuggar effektivt marken som inne i dungarna är kal. Mellan lövdungarna utbreder sig flera fina öppna gläntor med frodig gräsvegetation. I den sydvästra delen finns en självsådd, tät talldunge.

Tall och björk växer spridda över området. Här och var finns inslag av alm. Almarna har dock effektivt ringbarkats av hästarna. Hasselbuskarna är ofta kala nertill och visar att bete pågår.

Flera stenvastar löper igenom området, som i söder gränsar till igenväxt ängesmark. I norr och i öster utgör en tunn lövvast av ungask, lite hassel och någon björk bitvis gräns mot omgivande åkermarker.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete kompletterat med nödvändiga röjningar av tynne vid behov.

83:4 Bopparveänget, ALVA

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 14,0 ha

Beskrivning: Tätt igenväxt f d ängesmark som domineras av höga, bitvis spensliga askar. Hassel förekommer spridd över hela området.

I västra delen finns ett mycket stort inslag av tall och bitvis är tallen här nästan dominerande trädslag. Närmast vägen, i väster, förekommer rikligt med ungbjörk. Där tallen dominerar utgörs undervegetationen till stor del av skott och ungplantor av ask. Här och var finns några smärre gräsbevuxna gläntor.

Ek förekommer sparsamt i väster, men inslaget av ek ökar markant mot öster, samtidigt som talldominansen avtar. Ask och hassel är där fortfarande rikligt representerade. Österut blir gläntorna fler och samtidigt som tallens andel minskar får området också en tydligare ängeskaraktär. I gläntorna växer bl a hagtorn, enbuskar och brakved samt sparsamt med björk, asp och rönn. I buskskiktet förekommer även skogskornell, slån, olvon, nypon och apel. Fältskiktet är varierande och talrika arter är bl a lundskafting och lundgröe. I områdets nordöstra del finns ett begränsat bestånd av unga lundalmar.

Mot åkern i norr växer mycket slån, ekplantor och tall.

Strax utanför områdets sydvästra hörn, i anslutning till vägens båda sidor, växer lundalm.

Hela området är omgärdat av ett relativt nyuppsatt taggtrådsstängsel. Den gamla taggtråden ligger, åtminstone bitvis, kvar utanför den nyuppsatta.

I norra delen av området finns flera fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Området finns representerat i den botaniska och ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. I motiveringen i den botaniska delen av naturinventeringen framhålls: "Som lövskogsobjekt är området värdefullt genom rik förekomst av alm och det artrika buskskiktet. Den höga graden av slutenhet är också av intresse, och röjning av annat än gran och tall bör därför inte företagas. Bete i hittillsvarande extensiv omfattning kan däremot tillåtas".

I samband med en eventuell röjning av barrträd är det önskvärt att den gamla taggtråden utanför den nyuppsatta rullas ihop och tas om hand.

83:5 Igenväxt ängesmark S Gudings, ALVA

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Gudings 1^{27}
Areal: 7,2 ha

Beskrivning: Tätt igenväxt f d ängesmark med bitvis mycket tät vegetation av sly och tynne. På många ställen är krontaket så tätt att solljuset inte förmår tränga ner till marken, varför markvegetation praktiskt taget saknas över stora områden. Här och var kan man dock fortfarande ana den tidigare ängeskaraktären i form av hasselbuketter och numera igenväxta slåtterglänter. I den västra delen har man planterat tall och gran.

Trädvegetationen utgörs huvudsakligen av ask och björk med inslag av alm. I västra delen finns ett område med mycket ungek. Här finns också spridda förekomster av lundalm.

Området innehåller fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Eftersom området delvis är planterat med tall och gran lär det knappast komma i fråga att röjas till änge. Dessutom utgör området en föryngringsplats för ek. Eventuellt kan något parti i den sydöstra delen röjas till beteshage.

83:6 Östra ängen, Prästänget, ALVA

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Prästgården 1^{1}
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Änget hålls öppet huvudsakligen genom bete med får. Försiktigt fårbete, kombinerat med nödvändiga röjningar vid behov, har gett änget en tilltalande karaktär. Dungar av träd med mellanliggande glänter är relativt jämnt spridda över området. I trädskiktet domineras ask och ek. Inslaget av tall är ganska stort och i områdets södra och mellersta delar finns en del björk. Spridda inslag av alm och apel förekommer. Hassel växer mestadels i fristående buketter. I norr avgränsas änget från omgivande åkermark av en stentun. Runt delar av området löper en lövvast bestående huvudsakligen av ask och hassel.

Den sydöstra delen innehåller fornlämningar och ungefär mitt i änget löper en stenvast genom hela änget från norr till söder. I anslutning till stenvasten växer ask och hassel.

Området, som ju beteshävdas, är kanske närmast en hage med påfallande ängeskaraktär, och är ett mycket fint exempel på möjligheten att genom måttligt, väl avvägt bete hålla ängesmark öppen.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete kombinerat med nödvändiga gallringar vid behov.

83:7 Röjd lövmark NO Binge, ALVA

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Binge 1^2
Areal: 1,7 ha

Beskrivning: Igenväxt änge som ligger mittemot gården Binge i Alva. Ek, alm, ask, ungask, björk och enstaka tallar växer här tillsammans med ett tätt buskskikt av bl a hassel, slån och vildapel. Man kan emellertid ännu tydligt skönja de tidigare öppna gläntorna mellan dungar och trädgrupper.

Nordöstra delen är en öppen yta - dock med åtskilliga tynnesbuskar och några enstaka träd.

Åtgärdsförslag: De gamla gläntorna, som ännu relativt tydligt kan skönjas, röjs fram genom att tynnesbuskar och asksly tas bort. Hasseln bör gallras, men lämnas kvar i anslutning till träddungar. Vildapel sparas genomgående. Ungask, ungbjörk och tall kan gallras tämligen hårt. Kvarvarande ungaskar klappas. Den fria ytan i nordost röjes fri från buskar, så att man får fram en öppen slätt. En eventuell röjning bör utföras i ängesstil så att öppna gläntor kommer att omväxla med lummiga lövdungar och lövvastar. Eventuella röjningar utförs dock endast under förutsättning att eftervård kan garanteras. Eftervård helst genom ängeshävd. Annars måttligt bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov.

Området röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete vintern 1975/76.

83:8 Fornminnesrik lövmark 500 m NO Binge, ALVA

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Binge 1^5
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Tack vare att området betas av nöt har det inte helt vuxit igen. Ek, ask och hassel växer i form av lövdungar och lövvastar. Mellan dessa finns en del öppnare gläntor. Framförallt i de öppna gläntorna växer en del slån- och nyponbuskar. Tynnet förekommer även inne i dungarna och vastarna. Inom området finns mycket fornlämningar.

Åtgärdsförslag: De öppna gläntorna röjs fria från slån, nypon och eventuellt förekommande sly. Omväxlande med dessa gläntor sparas träd och buskar i vastar och dungar. Förskiktig gallring av hassel och i trädbeståndet. Eftervård genom ängeshävd eller måttligt bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov.

Det är angeläget att området, även efter en eventuell röjning, bibehåller sin lummiga karaktär med täta lövdungar som omväxlar med öppnare smågläntor. Därför bör röjningsingreppen i huvudsak koncentreras till de forna slåtterglänterna.

Området röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete vintern 1975/76.

83:9 Röjd lövmark 600 m ONO Binge, ALVA

Ek karta: Alva 21 E
Fastighet: Binge 1 12
Areal: 5,7 ha

Beskrivning: Södra delen av området röjdes som beredskapsarbete vintern 1971/72. Röjningen har gjorts alltför omfattande och vid besök i området i augusti 1974 såg det fortfarande mycket kalt ut. Klappade askar, glesa hasselbuskar, björk och tall växer glest utspridda över området. Ask dominerar tillsammans med hassel och är på några ställen kvarlämnade i små grupper om 2-3 exemplar i varje. Området innehåller fornlämningar.

Norra delen är fortfarande igenväxt. Här växer ek, ask, oxel och tall tillsammans med ett tätt buskskikt av hassel och tynne. Några öppna gläntor finns, men även dessa håller på att invaderas av tynne.

Området betas av får, men i norra delen har igenväxningen gått så långt att fåren inte förmår hålla gläntorna fria från tynne.

Åtgärdsförslag: De öppna gläntorna i norra delen röjs fria från tynne och sly. Hasseln och trädskiktet gallras försiktigt, så att lövdungar och lövvastar kommer att omväxla med de friröjda gläntorna. Gallringen bör inte göras så omfattande som i den södra delen. Det är angeläget att områdets norra del får behålla sin lummigare karaktär jämfört med den södra delen, samtidigt som betet underlättas genom att gläntorna röjs fria. Eftervård genom bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov.

Röjning av norra delen av området utfördes vintern 1975/76.

83:10 Gandarve, ALVA

Ek karta: Rone 21 F
Fastighet: Gandarve 1 4, Östris 1 24
Areal: 1,3 ha

Beskrivning: Litet änge med karaktäristisk ängesprägel. Ek, varav ett flertal grova och vackra exemplar, klappad ask och välskötta hasselbuskar växer tillsammans i smärre grupper med större eller mindre gläntor emellan. Ett antal ekar och enstaka tallar växer även som ensamstående träd i änget.

Glesa lövvastar avgränsar änget från åkermarkerna i väster och i norr.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

84:1 Oggesänge, RONE

Ek karta: Rone 21 F
Fastighet: Ogges 1[2]
Areal: 7,5 ha

Beskrivning: Ett igenvuxet ängesområde som har antagit en tilltalande lövskogskaraktär. Ask och ek dominerar i trädskiktet medan hassel är dominerande i buskskiktet. Trots igenväxningen är området relativt lätt att gå igenom. Flera stenvastar löper i olika riktningar och genom området går en gammal väg i nord-sydlig riktning.

Öster om vägen har igenväxningen nått längst. Bitvis växer här mycket ungek tillsammans med äldre ek. På andra ställen dominerar äldre, högstammiga askar och gamla ekar tillsammans med ett litet inslag av oxel. I anslutning till vägens norra ände ligger ett våtområde med mycket ungbjörk och vide. I sydöstra delen finns ett begränsat barrträdsinslag i form av lite tall och någon enstaka gran. De tidigare gläntorna är till stor del igenvuxna med sly, tynne och ibland vildapel.

Väster om vägen, främst i områdets sydvästra del, finns ett område med ännu relativt öppna slåtterglänter, där man tydligt ser den forna ängeskaraktären. Här växer dungar av ask och hassel samt även fristående ekar, askar och hasselbuskar. I de ganska öppna gläntorna och runt dessa växer skogskornell, hagtorn, getapel och enbuskar. I anslutning till ett litet våtare område finns även lite björk.

Runt delar av området utgör en bård av huvudsakligen ask gräns mot omgivande åkermarker.

Åtgärdsförslag: Området finns representerat som lövskogsobjekt i den botaniska delen av naturinventeringen 1974. Den tilltalande rena lövskogskaraktären med gamla ekar och askar utgör ett värdefullt inslag mitt i åkerlandskapet. Området har störst värde som lövskog och bör få utvecklas vidare utan omfattande röjningar. Inom området finns dessutom, enligt markägaren, ett rikt fågelliv med bl a ugglor. Eventuellt kan ett ca 1,5 ha stort område i sydvästra delen, i anslutning till infarten till änget, röjas försiktigt under förutsättning att lämplig eftervård kan ordnas. Här görs i så fall röjning av sly och tynne i de tidigare gläntorna. Därefter ser man om någon gallring i trädvegetationen behövs för att området skall återfå sin ängeskaraktär med lövdungar och lövvastar omväxlande med öppna gläntor. Eftersom det finns en intresseorganisation som är villig att återuppta hävden inom området bör denna del kunna återföras till hävdat änge. Detta dock förutsatt att ingreppen begränsas till denna del av området och förutsatt att hävden i framtiden tryggas.

84:2 Mattsarveänget, RONE

Ek karta: Rone 21 F, Stale 21 G
Fastighet: Mattsarve 1:20, Halor 1:39
Areal: ca 26 ha

Beskrivning: Större delen av området utgörs av fuktiga lövmarker med ett ekdominerat trädskikt, där både äldre och yngre ekar finns representerade. Åtminstone delar av området har tidigare hävdats som änge.

Områdets sydöstra del, storleksordningen 5-6 ha, utgörs av tallskog med inslag av lövträd som björk, ask och ek. Denna del bör inte räknas in i själva änget men har ändå redovisats på kartan eftersom övergången mellan lövdominerad mark och tallskog är flytande.

I anslutning till vägen i norr och i nordväst samt i väster ligger huvudsakligen öppna, tynnesbevuxna betesmarker som delvis utgörs av f d åkermarker.

Områdets centrala delar utgörs till stor del av fuktiga lövmarker med ett av ek präglat trädskikt. Många ekar är gamla och pampiga. Förutom ek förekommer i trädskiktet ask, björk och tall. Tallen förekommer spridd inom området men växer ibland, exempelvis i nordost, i smärre dungar. Inslaget av tall ökar mot sydost och efterhand blir tallen det dominerande trädslaget.

I buskskiktet, som bitvis är mycket tätt och snårigt, märks bl a hassel, hagtorn, slån, brakved, apel och enbuskar. Dessutom bidrager ungträd av både ask, ek och björk till det bitvis täta buskskiktet.

I de fuktiga centrala delarna av området finns relativt omfattande sankmarker. Bitvis kan man ana den tidigare ängeskaraktären i form av antydan till gläntor och i de östra delarna finns även en del större gläntor. Träden växer på sina ställen i vastar och dungar. Genom området går en brukningsväg.

Åtgärdsförslag: Området, och då främst dess centrala delar innefattande våtmarkerna och omgivande lövrika områden, är av stort värde för fågellivet. Det är därför angeläget att inga omfattande röjningsingrepp görs i dessa delar.

Tallskogen i sydost sköts lämpligen som tallskog, samtidigt som det är önskvärt att inslaget av barrträd inte tillåts bli alltför stort i de lövträdsdominerade delarna av området.

Fortsatt bete utgör ingen nackdel för området. På de öppna betesmarkerna i norr, i nordväst och i väster kan man röja bort en del tynnesvegetation för att underlätta betet. Möjligen kan man också röja upp en remsa på upp till 100 m bredd längs vägen i nordväst. En sådan röjning bör utföras i ängesstil och på så sätt att växtligheten mot sydost successivt övergår i tätare lövmarker. Området eftervårdas sedan genom bete. Det är angeläget att en eventuell röjning här, med tanke på de centrala våtmarkerna, inte utsträcks längre än till ca 100 m från vägen.

85:1 By änge vid Eke kyrka, EKE

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: By 1[1]
Areal: 7,0 ha

Beskrivning: Huvuddelen av området är igenväxt med bl a slån, skogskornell, hagtorn, vildapel, nypon, hassel och annan buskvegetation mellan de glest stående grova ekarna och askarna. En hel del ungek och ungask fyller också ut de tidigare öppna gläntorna. I övrigt kan nämnas att både skogslönn och sykomorlönn samt alm finns representerade i trädskiktet. I sydöstra delen finns några mindre öppna ytor som slås.

Norra delen är öppnare. Marken där ligger något högre och är torrare och kargare. Där växer en hel del enbuskar tillsammans med glest stående ekar, tallar och björkar. Området innehåller ett flertal fornlämningar.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil under förutsättning att eftervård kan garanteras genom t ex bete. Sly och tynne röjs bort från de forna gläntorna men sparas i vastar och dungar med tanke på fågellivet. I hasselbestånden och framförallt i ungträdsbestånden görs en försiktig gallring. Vuxna ekar och askar sparas. I den norra delen kan de flesta enbuskarna lämnas kvar. Inom området häckar sedan gammalt kattuggla, varför en eventuell röjning måste göras med stor försiktighet. Gamla träd och träd med bohål eller möjliga boträd sparas. I anslutning till dessa träd sparas större områden där träd- och buskvegetationen lämnas orörd. Eftervård genom bete, vid behov kombinerat med röjning av sly och tynne för att hålla gläntorna öppna. Området röjs endast under förutsättning att eftervården kan garanteras. I annat fall tillåts det att utvecklas vidare till tät och buskrik lövmark.

Området finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

85:2 Betad ängesmark SV By änge, EKE

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: By 1[1]
Areal: 4,0 ha

Beskrivning: Sydväst om bäcken, i direkt anslutning till det igenväxta By änge, finns ett öppnare område som betas. Området har tidigare varit delvis igenväxt, men det röjdes 1968/69 och har sedan dess hållits öppet genom fårbete. Den sydöstra tredjedelen är en öppen betad slätt. Resten av området har, åtminstone delvis, ängeskaraktär. Här växer höga askar, ekar och en del alm. Hasseln förekommer både som strumpor på träd och som fristående buketter. Längs bäcken i nordost har en del sly och tynne vuxit upp. I norra hörnet finns ett litet bestånd av lundalm.

Nordväst om den betade delen, intill vägen, ligger ett litet, ca 0,5 tunnland stort änge som fortfarande hävdas med slåtter.

Åtgärdsförslag: Röjning av sly och tynne som börjar växa upp på en del ställen. Traditionell hävd med slåtter, alternativt fortsatt öppethållande genom måttligt bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

85:3 Bölske, EKE

Ek karta: Havdhem 22 E
Fastighet: Bölske 1:33
Areal: 0,6 ha

Beskrivning: Ett litet fint, välhävdat änge som ligger alldeles intill vägen. Västra delen utgörs av en öppen slätt, kantad i norr och i söder av en lövvast med klappad ask, hassel och någon apel. Några av askarna är gamla och grova.

I ängets centrala del står en dunge med ask, hassel, en oxel och en späd björk. Hasseln växer ofta som strumpor på andra träd eller i små grupper.

Nordöstra delen upptas av en liten talldunge med tre tallar samt med inslag av ask, lite björk och hassel under föryngring. I östra delen växer också några små ekplantor.

Mot åkern i norr växer en vast av ask, hassel och lite björk.

Hela änget omges av en fin, välbyggd bandtun och änget i sin helhet ger ett tilltalande intryck.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

86:1 Drakarve, NÄS

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Drakarve 1^{31}
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Området har bitvis ängeskaraktär och en del av de öppna gläntorna hävdas med årlig slåtter. I områdets södra del ligger en öppen vall.

I övrigt består området av ofta ganska tät vegetation med ask, ek, lite tall och björk i trädskiktet.

Buskskiktet utgörs av bl a hassel, getapel, rönn, hagtorn och nypon. Mellan träd- och buskvegetationen, som ibland växer i vastar och ofta i anslutning till någon stenvast, finns här och var olikstora öppna gläntor med gräsvegetation. Delar av området är dock tätare igenväxta.

I fältskiktet märks bl a älgört, brunört, rödklint och gulmåra samt en del andra vanliga ängsväxter.

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att området även i framtiden hålls öppet genom någon form av hävd, där slåtter helst bör ingå som ett hävdmoment. Viss utglesning av buskskiktet kan göras så att områdets ängeskaraktär ytterligare framhävs. I ängets tätare delar görs en mycket försiktig röjning av både träd och buskar så att hela området återfår ängeskaraktären. En sådan röjning bör dock utföras med måtta så att områdets bitvis lummiga karaktär bevaras. Vid en eventuell röjning vore det önskvärt att även röja fram den fornlämning, i form av en husgrund, som ligger i en tätt igenväxt lövdunge ca 50 m sydost om änget, på Drakarve 1^{30}.

86:2 Sigsarve, NÄS

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Sigsarve 1^{11}, 1^{12}, 1^{21}
Areal: 4,5 ha

Beskrivning: Området är en del av ett ängesområde som förr hade en betydligt större utbredning. Änget torde nu vara ett av de få ängar i Näs socken som fortfarande hävdas traditionellt med både fagning och årlig slåtter.

Av det 4,5 ha stora området hävdas ca 3 ha i områdets centrala del. Båda ändarna av området, i västnordväst och i ostsydost, utgörs av igenväxande ängesmarker med ett bitvis tätt och svårgenomträngligt buskskikt.

Hela området är mycket fuktigt, vilket årligen för med sig att fagningen måste förläggas till senare delen av våren.

Trädskiktet utgörs huvudsakligen av ask, ek, björk och inslag av oxel. En del ekar är grova och välväxta. Dessutom förekommer inslag av tall och bitvis är även asp vanligt förekommande. Inslaget av

tall ökar österut. I det hävdade ängets nordöstra del växer en ensam, liten idegran, och i västra hörnet av området, i den igenväxande delen, finns ett bestånd av unga lundalmar. Buskskiktet är mestadels rikt utvecklat och representeras av hassel, getapel, slån, hagtorn, apel, nypon, rönn, inslag av enbuskar och salix-arter. Bitvis växer bestånd av skogskornell och dessutom förekommer, främst i västra delen, inslag av brakved.

I fältskiktet lägger man framförallt märke till den rika förekomsten av älgört. I anslutning till en brya i den östra, igenväxande delen växer blomvass. Av orkidéer märks bl a tvåblad, fläckigt nyckelblomster, skogsknipprot, nattyxne och grönvit nattyxne samt hjälmnycklar och St Pers nycklar. Dessutom förekommer i fältskiktet växter som blodnäva, vänderot, flenört, liljekonvalj, humleblomster, nejlikrot, brudbröd, ängsvädd, rödklint, gulmåra, brunört, ormbär, stenbär och blåhallon.

Änget som helhet har en lummig, frodig karaktär där olikstora, ofta rektangulära gläntor bygger upp änget. I norra delen finns en större triangelformad storglänta. Mellan gläntorna, som oftast är fria från träd och buskar, växer täta, lummiga lövvastar som byggs upp av träd och ett ofta tätt buskskikt. Dessa lövvastar växer ofta i anslutning till gamla stenvastar.

En vandring genom änget ger ett rumsligt intryck genom den påtagliga uppbyggnaden av området med rektangulära gläntor och täta lövvastar mellan gläntorna.

Åtgärdsförslag: Fortsatt traditionell ängeshävd som hittills. De båda ändarna av området, som nu är under igenväxning, kan antingen röjas upp i samma stil som övriga änget och hävdas tillsammans med detta eller tillåtas att förbli igenväxt ängesmark intill det hävdade änget.

86:3 Sigsarve, NÄS

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Sigsarve 122
Areal: 4,0 ha

Beskrivning: Området utgörs av huvudsakligen betade ängesmarker som bitvis, främst i sydöstra delen, har ängeskaraktär. I nordvästra delen finns ett område med nyröjd betesmark där trädskiktet utgörs endast av glest stående ekar. Efter röjningen har en del sly av hassel och ask vuxit upp. Omgivande marker är under igenväxning med bl a mycket hassel, ek, ask och tall.

I västra hörnet, i anslutning till en bod, har området dock en viss ängeskaraktär. Här finns också en liten starrvät.

Mot sydost tilltar karaktären av änge, även om området även här bitvis är ganska tätt igenvuxet. Områdets sydöstra del har dock ängeskaraktär genom att öppna gläntor här omväxlar med lövvastar med träd- och buskvegetation. Denna del av änget hävdas genom slåtter i kombination med bete. I östra delen av området finns även en stor,

öppen slätt med spridda björkar, tallar och ekar.

Trädskiktet i området som helhet utgörs av ek, ask, tall och björk. Buskskiktet, som bitvis är tätt, utgörs av bl a mycket hassel samt hagtorn, slån, nypon, getapel och olvon.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete i kombination med slåtter. Det är önskvärt att även resterande delar av området röjs i ängesstil, ungefär på samma sätt som i den sydöstra delen. Hela området kan sedan kanske hållas öppet genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov, samt gärna slåtter på de öppna gläntorna. Eventuella röjningar utförs endast om eftervård kan ordnas.

86:4 Rangsarve, NÄS

Ek karta: Näs 23 D
Fastighet: Rangsarve 5[1]
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Området utgörs av till största delen tätt igenväxt hagmark. I västra delen finns några öppnare betade slätter med enstaka björkar. Här finns också ett tätt, fint bestånd av enbuskar med inslag av tynne, ask och björk.

Största delen av området, ca 2 ha i öster, är mycket tätt igenväxt med hagtorn, nypon och slån. I trädskiktet dominerar björk. Tall växer spridd inom hela området och även ek förekommer relativt allmänt. Däremot är ask inte fullt så vanlig. Bitvis är inslaget av enbuskar stort.

Marken är stenbunden och hela området är småkuperat på grund av riklig förekomst av stenar och block.

Flera stenvastar, som troligen markerar gamla skiften, löper genom området.

Åtgärdsförslag: Området görs tillgängligt som betesmark genom att sly och tynne röjs bort så att olikstora gläntor och slätter bildas. Därefter görs en försiktig gallring i trädvegetationen så att området i möjligaste mån får ängeskaraktär. Mellan gläntorna lämnas större och mindre dungar av träd och buskar där även tynne tillåts ingå. Gamla ekar sparas och friställs så att de kan vidareutvecklas. Enbuskbeståndet i väster sparas, men gallras med avseende på ask, björk och tynne.

Gamla träd, träd med bohål och lämpliga boträd för fågel sparas. I anslutning till sådana träd lämnas också områden med tätare buskvegetation.

Framtida hävd genom bete, vid behov kombinerat med tynnesröjning för att hålla de friröjda gläntorna öppna.

86:5 Lingsarve, NÄS

Ek karta: Näs 23 D
Fastighet: Lingsarve 1^4
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Ett ängeshävdat område som består av en stor, öppen slätt omgiven av lövvastar och en barrskogsdunge. På den öppna slätten står endast några ekar och en ask.

I nordvästra delen, mot vägen, begränsas änget av en dubbel vast. Den yttre står i anslutning till en stentun vid vägen och består av glest stående ek och klappad ask samt inslag av oxel, poppel och apel. Några meter längre in löper den andra vasten parallellt med föregående. Dess södra del utgörs av glest stående klappade askar. Mot norr, där vasten löper längs en gammal stenvast, blir den tätare med inslag av ek, björk, apel och sly.

I sydsydväst begränsas änget av en bitvis relativt tät bård av ask, skogslönn, hassel, björk och hagtorn.

Barrskogsdungen som bildar gräns i nordost är ett tätt tallbestånd med inslag av asksly och lite hassel samt skogslönn.

Öster om änget vidtar stora, öppna fårbetesmarker som avgränsas från det ängeshävdade området genom en stentun och en gles ek-askvast med inslag av oxel och hagtorn.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

86:6 Gans, NÄS

Ek karta: Näs 23 D
Fastighet: Gans 1^2, 1^{12}
Areal: ca 10 ha

Beskrivning: Området utgörs delvis av mycket tätt igenväxt lövmark med ett bitvis markant inslag av tall. Främst områdets södra delar är mestadels tätt igenväxta och svårgenomträngliga p g a en mycket tät buskvegetation där framförallt hagtorn bildar täta bestånd.

Trädskiktet domineras av ek och ask. Dessutom förekommer oxel och en del tall samt inslag av skogslönn. Tallen växer ibland i mer eller mindre avgränsade dungar. I buskskiktet växer som nämnts bl a mycket hagtorn samt nypon, apel, enbuskar, ungask, ungek, skogskornell och skogstry.

Mot norr, närmare Gans gårdar, övergår området i öppnare, betade lövmarker som till en del har ängeskaraktär med öppna gläntor omväxlande med lövgrupper och lövvastar. En del gamla vackra ekar växer i området.

Området öster och nordost om Gans gårdar utgörs av betade lövmarker med bitvis mycket enbuskar samt ask, ek, lite björk och hagtorn samt inslag av tall.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete eller genom ängeshävd i de delar av området som i dag hävdas. Det är önskvärt att man inom området som helhet bevarar både stora, täta och igenväxande lövpartier och betade, ängeslika partier. Eventuella röjningsinsatser bör utföras i ängesstil och i första hand koncentreras till de delar av området som i dag har en något öppnare karaktär, främst delarna omedelbart söder om samt öster och nordost om Gans gårdar. Framtida hävd genom ängeshävd med slåtter eller genom bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

87:1 Sigsarve, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Sigsarve 2^1
Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Igenväxande, bitvis fuktig ängesmark där man ännu tydligt ser den forna ängeskaraktären. Olikstora f d slåtterglänter omgivna av lövdungar och lövvastar ger en uppfattning om hur änget tidigare har sett ut. De forna slåtterglänterna är dock under igenväxning med bl a ungask, hagtorn och annan buskvegetation samt en del tall som har börjat tränga in.

Ask, björk och lite asp samt inslag av ek karaktäriserar trädskiktet. Hassel dominerar i buskskiktet där man också finner en del apel. I ängets västra hörn finns ett naturligt tallbestånd som växer i en isolerad dunge. Marken är bitvis fuktig med mycket älgört och ofta småkuperad.

Åtgärdsförslag: Området röjs i ängesstil under förutsättning att lämplig eftervård kan ordnas. De forna gläntorna röjs fria från invaderande sly, tynne och ungtall. I övrig träd- och buskvegetation görs endast mycket försiktiga gallringsingrepp så att den gamla ängeskaraktären i möjligaste mån bevaras med lövdungar och lövvastar omväxlande med olikstora öppna gläntor. Talldungen i områdets västra del gallras försiktigt som tallbestånd och sparas som en isolerad tallgrupp. Eventuellt förekommande boträd och träd lämpliga som boträd sparas genomgående liksom också gärna något parti med tätare tynnes- och buskvegetation. Eftervård genom traditionell ängeshävd eller måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov och gärna slåtter då och då så att gläntorna hålls öppna.

87:2 Prästänget med omgivande lövmarker, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Prästgården 1^1, Lunde 1^2
Areal: ca 25 ha varav knappt 2 ha hävdad ängesmark

Beskrivning: Den centrala delen av detta ca 25 ha stora lövområde utgörs av ett knappt 2 ha stort hävdat änge. För närvarande tycks det föreligga vissa svårigheter med hävden och regelbunden hävd med årlig slåtter tycks ske endast i de öppnare delarna.

Änget är uppbyggt på traditionellt vis med vastar och grupper av träd och buskar som omväxlar med olikstora slåtterglänter.

Ängets östra del utgörs delvis av öppna gläntor med några smågrupper av ek och hassel och enstaka fristående hasslar. I anslutning till några kämp gravar, och även i anslutning till andra stenvastar, växer kraftiga ek-ask-hasselvastar. Några av ekarna är grova och välväxta. I vastarna ingår även bl a björk, rönn, oxel, apel och hagtorn.

Ängets västra del har en öppen karaktär med smärre grupper av ek,

björk, ask, hassel och apel samt inslag av rönn och hagtorn. Här har en del sly börjat växa upp i gläntorna.

Fältskiktet är frodigt med mycket höskallra, rödklöver och humleluzern. Allmänt förekommer arter som exempelvis brunört, mandelblom, tusensköna, sibirisk björnfloka, grässtjärnblomma, svartkämpar, St Pers nycklar, ängsvädd, ängskovall, gulvial och i fuktiga partier rikligt med älgört. Enstaka exemplar av tvåblad, brudsporre, nattyxne och hjälmnycklar påträffas också. I dungar och vastar växer främst lundgröe, lundslok, vitsippa och snärjmåra men även myskmadra, nejlikrot, häckvicker och kråkvicker. Bitvis finns ängsruta, rävstarr och gåsört.

De omfattande marker som omger änget består huvudsakligen av igenväxande lövmarker av skiftande karaktär.

Framförallt norr och öster om änget har dessa lövmarker, åtminstone bitvis, en viss ängeskaraktär.

Trädskiktet domineras mestadels av ask, ek och björk. Bitvis finns också, främst i områdets ytterområden, ett ganska stort inslag av tall. I våtare partier förekommer dessutom en hel del asp. Buskskiktet är ofta under stark igenväxning med mycket ungask och hassel samt rönn, hagtorn, nypon och annan buskvegetation. Här och var finns inslag av apel.

Bitvis, bl a i områdets norra delar, syns ännu tydligt den forna ängeskaraktären. Här växer väl avgränsade hasselbuketter omväxlande med grupper av träd och smärre gläntor. Hopdragna rishögar tyder på en viss gallringsverksamhet. Andra delar av området har nästan karaktär av lövskogslund.

Mot väster ökar inslaget av tall. Här finns även en del gran samt björk, rönn, ask, ek och oxel. Buskskiktet är även här bitvis tätt med både sly och tynne. Området strax söder om änget innehåller ett flertal fornlämningar, bl a i form av kämp gravar, och utgörs av tätt igenväxta, risiga lövmarker med ek, ask, björk, hassel, asksly och hagtorn.

Områdets östra delar, öster om vägen, består av igenväxande f d ängesmarker av i stort sett samma karaktär som övriga delar av området.

Hela området innehåller mycket fornlämningar och genomkorsas av stenvastar.

<u>Åtgärdsförslag</u>: Eftersom det redan nu föreligger vissa problem med hävden av prästänget bör man i första hand satsa eventuella arbetsinsatser på att göra en försiktig slyröjning och uppsnyggning av själva änget. Därefter är det mycket angeläget att hävden av detta lilla fina änge fortsätter på traditionellt vis med årlig fagning och slåtter.

Vid en eventuell utökning av den hävdade ängesarealen röjs i första hand det fornlämningsrika området omedelbart söder om änget (drygt 0,5 ha), så att de fina kämp gravarna kommer att ingå i det hävdade änget. Det är lämpligt att röja ned till stentunen i söder och ca

150 m in från vägen åt väster. En eventuell röjning utförs i traditionell ängesstil där man sparar dungar och vastar av träd och buskar, lämpligen i anslutning till fornlämningarna, omväxlande med öppna gläntor.

Övriga omgivande lövmarker tillåts förbli lövskog där eventuella röjningsinsatser begränsas till efterhållande av invaderande barrträd, främst i de centrala delarna. I övrigt inga röjningar.

I de delar som idag betas är det önskvärt att ett väl avvägt bete bibehålls. Området som helhet är omväxlande och tilltalande med en varierande grad av igenväxning. Ett hävdat, relativt öppet änge som här, med en omgivning av mer eller mindre starkt igenvuxna, delvis betade lövmarker, som bitvis är fuktiga och bitvis har karaktär av lövskogslund, erbjuder möjligheter till ett rikt och varierande fågelliv. I närheten finns också odlade marker som ytterligare bidrager till variationen.

Området finns representerat i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974.

87:3 Stenstugu, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Stenstugu 1[7]
Areal: 1,3 ha

Beskrivning: Änge av öppen karaktär där stora, öppna slätter omväxlar med stora, glesa träd- och buskpartier.

Nordöstra delen utgörs av en stor slätt som tidigare, till omkring 1930, har varit åkermark. Längs vägen i nordost finns en stor, gles träd-buskdunge.

I områdets sydvästra kil är träd- och buskvegetationen tätare, men även här finns en del mindre gläntor. Här har området också en tydligare ängeskaraktär.

Träd- och buskvegetationen utgörs huvudsakligen av ek, nyligen klappad ask, björk och hassel. Dessutom förekommer bl a inslag av enbuskar och någon enstaka tall. Mot vägarna i sydost och i nordost växer glesa lövvastar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig hävd som hittills genom slåtter kombinerat med måttligt bete.

87:4 Änget, Norrkvie, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Norrkvie 1[25], 1[27]
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Änget är mycket öppet till sin karaktär. I dess centrala och norra delar växer några glest spridda björkar, av vilka unge-

för hälften växer tillsammans två och två eller tre och tre. Flertalet av björkarna är smala och spensliga, några enstaka är grova och välväxta. Här och var ingår i dessa björkgrupper någon enstaka klappad ask tillsammans med hassel.

I södra delen växer några granar och i nordvästra delen en grov ek. En lång vast med grova klappade askar sträcker sig från sydöstra hörnet till den utskjutande västra delen. I vastens norra del växer grova hasslar mellan askarna.

Längs norra delens östra kant löper en vast med relativt grova askar som tidigare har klappats.

Ett fuktstråk sträcker sig tvärs igenom ängets södra del i ost-västlig riktning.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

87:5 Högården, Suderkvie, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Suderkvie 5[1]
Areal: 2,6 ha

Beskrivning: Området, som tidvis är fårbetat, har en omväxlande karaktär. Hela sydöstra delen, ca 1 ha intill vägen, är en stor öppen slåtteräng med enstaka askar och hasselbuskar längs kanterna.

Längre västerut tätnar vegetationen och området får allt tydligare ängeskaraktär. Träden och buskarna växer mestadels i grupper och smärre vastar omväxlande med öppnare smågläntor. Trädskiktet utgörs främst av ask, samt björk och ek. Hassel, som dominerar i buskskiktet, växer både i ensamstående buketter och tillsammans med träden i dungarna. En ensam tall växer också i änget.

Ett litet parti längst uppe i nordvästra delen består av ett hävdat björk-hassel-änge med välväxta hasselbuketter och björkar i smärre dungar.

Området, utom slätten i sydost, har tidigare varit under igenväxning med sly och älgört. Markägaren har dock successivt, under de senaste två åren, gjort omfattande gallringar och slyröjningar för att återge området dess ängeskaraktär.

Åtgärdsförslag: Fortsatt skötsel genom ängeshävd kombinerat med måttligt, väl avvägt bete och successiva gallringar och slyröjningar vid behov.

87:6 Lövområde N Roes, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Suderkvie 1[11], Roes 1[41]
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Igenväxande ängesmarker med ek, ask, björk och täta hasselbestånd. De gamla gläntorna växer snabbt igen med sly, tynnesbuskar och älgört. Bitvis är området ganska fuktigt.

Åtgärdsförslag: Sly- och tynnesröjning. Utgallring av en hel del ungträd och hassel. Viktigt är att kvarvarande träd står grupperade i större och mindre dungar med små gläntor emellan. Hassel skall finnas dels i trädgrupperna och dels som vastar och fristående buketter vid stenvastar och andra ojämnheter i marken. Eftervård helst genom ängeshävd. Alternativet är måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov.

Eventuella röjningsinsatser utförs endast under förutsättning att lämplig eftervård kan garanteras.

Området röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete 1975/76.

87:7 Roes, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Roes 1[47]
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Hävdat änge med fin ängesprägel. Västra delen är en flack öppen slätt med enstaka ekar, björkar och klappade askar. Östra delen är likaledes väldigt öppen med små björk-hasselgrupper och en tunn vast av hassel, björk och ungek. Sydöstra hörnet är så gott som helt bart. Här växer endast två björkar och en klappad ask.

Änget i övrigt är mer omväxlande med träd- och buskgrupper, hasselruggar, lövvastar och smärre slåtterglänter. Träd och buskar växer oftast i anslutning till stensamlingar och andra ojämnheter. Ask som ofta är klappad, björk och hassel står i smågrupper och vastar, medan de glest spridda ekarna oftast växer ensamma. Ekarna är dock i stor utsträckning försedda med hasselstrumpor.

Mot åkern och de igenväxta markerna i söder avgränsas änget av en tät vast med ungask, björk, ungbjörk, hassel och några äldre nyklappade askar. Vasten tunnas ut mot öster. Vasten i öster består av klappad ask, enstaka ekar och täta hasselbuskar. I norr gränsar änget mot tät, igenväxande ängesmark.

Genom de östra och centrala delarna av änget sträcker sig en lång sammanhängande lövvast.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

87:8 Uddvide, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Uddvide 1:20
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Igenväxt ängesmark där man tydligt ser den forna ängeskaraktären med lövvastar och lövdungar omväxlande med olikstora f d slåtterglänter. Gläntorna är dock under igenväxning med ungask, nypon, skogskornell, hagtorn och diverse slyvegetation. I buskskiktet växer dessutom hassel, ofta i form av hasselbuketter, samt inslag av apel och enbuskar.

Trädskiktet utgörs av ask, ofta med spår av klappning, samt lundalm, björk och ek. I områdets norra del växer också några unga granar.

I norr gränsar området mot igenväxande lövmarker, men i övrigt omges det av öppnare marker. Runt änget löper en stentun.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras röjs området på så sätt att den forna ängeskaraktären bevaras med omväxlande öppna slåtterglänter och tätare lövpartier i form av vastar och dungar. Eventuellt förekommande träd med bohål och andra lämpliga boträd sparas genomgående. Eftervård helst genom traditionell ängeshävd med årlig fagning och slåtter kombinerat med måttligt bete. Alternativt kan änget eftervårdas genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov samt gärna slåtter då och då i gläntorna.

Det är angeläget att eventuella röjningar endast utförs under förutsättning att eftervården kan garanteras samt att ingreppen utförs så att ängeskaraktären bevaras.

87:9 Bölske, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Bölske 1:14
Areal: 3,0 ha

Beskrivning: Öppet hävdat änge med en stor slätt i den flacka nordöstra delen. Runt om denna stora glänta är marken mer ojämn och småkullig och bevuxen med björk, ask, inslag av ungek, hassel, apel och enstaka tallar samt lite nypon och rönn. En del av askarna är klappade.

Sydvästra delen av området är mer ängeslik med grupper och vastar av lövvegetation omväxlande med olikstora gläntor. Träden och buskarna växer dels i vastar längs gamla diken, dels i större dungar där marken är ojämn, men oftast i mindre grupper med smågläntor emellan. Träden är ofta höga och spensliga, med undantag för några grövre björkar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

87:10 Lövområde O Bölske, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Sigsarve 1^{27}, 2^{1}
Areal: 3,0 ha

Beskrivning: Igenväxande ängesmark som dock bitvis har en relativt öppen karaktär med små gläntor här och var. Ek, ask, björk, tall och mycket hassel växer i de ännu skönjbara dungarna. Gläntorna är mestadels under igenväxning med mycket asksly, hassel, rönn, nypon och annan buskvegetation. Framförallt i områdets södra del anar man ännu ängeskaraktären.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan ordnas, antingen genom bete eller ännu hellre genom slåtterhävd, röjs området i ängesstil. De forna slåtterglänterna röjs fria från sly och buskar och omväxlande med dessa gläntor lämnas träd och buskar i lövdungar och lövvastar.

87:11 Hallinge, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Hallinge 3^{1}
Areal: 0,5 ha

Beskrivning: Området utgörs till stor del av relativt tät lövvegetation i form av täta dungar och vastar. Emellan dessa lövpartier ligger smärre slåtterhävdade gläntor. Vegetationen i dungarna utgörs huvudsakligen av björk, ask, apel, hassel och inslag av ek. Dessutom förekommer bl a slån, hagtorn och skogskornell. Dungarna i södra delen av området har ett kraftigt inslag av ask och täta hasselbuskar. Vastar med bl a björk, ask, hassel, asksly och inslag av ek omgärdar området. Vasten i söder är mycket tät.

Åtgärdsförslag: Fortsatt ängeshävd med slåtter som hittills. I ängets tätaste partier kan eventuellt en del sly röjas bort och asken gallras.

87:12 Igenväxt ängesmark O Rums, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Rums 1^{2}
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Svagt kuperad igenväxt ängesmark. Trädskiktet byggs upp av ek, ask och inslag av oxel samt i den utskjutande östra delen mycket björk. Det bitvis täta buskskiktet består av hassel, sly och tynnesbuskar som hagtorn, slån och nypon. Dessutom förekommer lite enbuskar.

De forna slåtterglänterna syns ännu som öppnare partier som dock är bevuxna med sly och småbuskar. Många askar med spår av klappning minner om tidigare ängeshävd.

Åtgärdsförslag: Bortröjning av sly och tynne från de öppnare partierna. Försiktig gallring av hassel- och trädbestånd på så sätt att ängeskaraktären bevaras och de framröjda gläntorna kommer att omväxla med olikstora lövdungar.

Eftervård genom traditionell ängeshävd med slåtter eller genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly- och tynnesvegetation vid behov.

87:13 Betad ängesmark O Rums, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Rums 1^2
Areal: 1,6 ha

Beskrivning: Området har en öppen ängesliknande karaktär och hävdas genom bete. Dock växer en del småsly, älgört, hagtorn, nypon m m i de öppnare partierna.

Björk, ek och klappade askar växer glest spridda över området, antingen i små grupper om 2-3 träd eller enstaka. En del av ekarna är grova och välväxta. Hasselbuskarna växer dels i glesa rader, dels som hasselstrumpor i trädgrupperna och dels som fristående buketter.

Eldningsplatser i södra delen av området tyder på att man här utför viss fagning och gallring.

Marken är överlag småkullig och större sammanhängande gläntor saknas.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete som gärna kombineras med fagning av grövre kvistar och grenar samt slåtter då och då för att hålla sly, småbuskar och älgört borta.

87:14 Lövområde SV Rums, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Viges 1^2, 2^1
Areal: 1,9 ha

Beskrivning: Igenväxande ängesmark med ek, ask, björk och hassel samt inslag av tall, apel och oxel. Hasseln växer ofta i typiska buketter. På flera ställen ser man ännu tydligt den forna ängeskaraktären, även om gläntorna är under igenväxning med bl a ungask, nypon, hagtorn och inslag av enbuskar. Bitvis är förekomsten av nypon och hagtorn tät.

Runt östra delen av området löper en stentun. Den del av lövområdet som ligger väster om stentunen kallas Lelhagen.

Åtgärdsförslag: Området, eller delar av det, röjs i ängesstil under förutsättning att eftervård genom traditionell ängeshävd eller bete kan garanteras. De forna slåtterglänterna röjs fria från invaderande tynne. Omväxlande med de friröjda gläntorna sparas lummiga löv-

dungar och lövvastar i ängesstil. Eventuellt förekommande boträd och träd lämpliga som boträd sparas liksom även en del av de tallar som växer i området. Med tanke på fågellivet är det önskvärt att också något parti med tät buskvegetation sparas, gärna i anslutning till någon trädgrupp.

Som gräns mot omgivande marker lämnas en bård av träd- och buskvegetation runt området. Om eftervården sker genom bete bör betesdriften kombineras med nödvändiga röjningar av uppväxande sly och tynne vid behov så att gläntorna hålls öppna.

87:15 Bälshage, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Bälshage 1^2, Viges 1^2
Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Betade f d ängesmarker som dock är i behov av gallring och buskröjning.

Trädskiktet utgörs huvudsakligen av björk, ek och ask med inslag av några tallar. Hassel dominerar i buskskiktet där det dessutom förekommer bl a apel, enbuskar, asksly, nypon och annan tynnesvegetation.

Framförallt den norra delen har delvis antydan till ängeskaraktär med små trädgrupper och hasselbuketter, dock utan större gläntor.

Söderut övergår området till gles björkskog med undervegetation av gräs. Sydligaste delen, söder om en stentun som löper igenom området i ost-västlig riktning, utgörs av småkuperad betesmark med träd- och buskgrupper omväxlande med relativt stora, öppna betesgläntor.

Åtgärdsförslag: Området röjs försiktigt i ängesstil genom att i första hand tidigare gläntor röjs fria från sly, tynne och annan buskvegetation. Därefter görs en försiktig gallring i trädskiktet så att ängeskaraktären, med träd- och buskgrupper omväxlande med öppna, olikstora gläntor, återfås. Eftervård genom ängeshävd eller genom bete kombinerat med nödvändiga sly- och tynnesröjningar vid behov för att hålla framförallt gläntorna öppna.

87:16 Viges, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Viges 1^2
Areal: 2,1 ha

Beskrivning: Öppet flackt änge med en stor öppen slätt i centrala delen. I västra delen står träd och buskar tätt med endast små gläntor emellan. Ek, ask med spår av klappning, hassel och apel samt några björkar växer i smågrupper och vastar. Buskskiktet är här bitvis tätt med bl a mycket hagtorn.

I västra delen av den centrala slätten växer ett par fina björkgrupper samt någon grov hassel och ek.

Ängets östra del har en helt annan karaktär än den västra. Här växer glest stående, raka ekar tillsammans med klappad ask, enstaka spensliga björkar och några glesa hasselbuskar. Mellan träden och buskarna ligger smärre öppna gläntor.

En stentun med en lövvast av ek, ask och hassel avgränsar änget mot vägen i sydväst och mot åkermarkerna i norr.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig hävd som hittills.

87:17 Betad ängesmark O Viges, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E, Grötlingboudd 23 F
Fastighet: Viges 1[2]
Areal: ca 10 ha

Beskrivning: Området utgörs av lövmarker som numera hålls relativt öppna genom fårbete. Delar av området har fortfarande en viss ängeskaraktär. Björk, ek och ask dominerar i trädskiktet. Dessutom förekommer inslag av oxel och lite rönn. I buskskiktet dominerar hasseln som bitvis växer i bukettform. Hagtorn förekommer spridd över området.

Träd och hasselbuskar växer ofta relativt jämnt utspridda. På vissa ställen är dock vegetationen tätare med antydning till gruppbildning. På andra ställen finns också ganska stora, öppna gläntor.

Tack vare betet förekommer varken sly eller tynne i någon större utsträckning, även om det på sina ställen förekommer en del sly och tynne.

I områdets västra del finns en liten granplantering. Stora delar av området omgärdas av en fin stentun.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete kombinerat med nödvändiga röjningsinsatser vid behov för att hålla efter uppväxande sly och tynne. På sina håll finns det redan nu behov av försiktiga gallringar och röjningsinsatser för att hålla efter sly och tynne och öppna en del gläntor.

87:18 Betad lövmark S Viges, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Viges 2[1]
Areal: 8,5 ha

Beskrivning: F d ängesmarker som har övergått till betesmark. Delar av området, framförallt i sydost, har dock delvis kvar ängeskaraktären. Några ha i norra hörnet har gallrats ganska nyligen. Här växer ett relativt glest och jämnt utspritt trädbestånd av ek, ask och björk utan större gläntor emellan. Hassel förekommer här sparsamt, även om man här och var hittar små hasselgrupper.

Mot sydost och söder tätnar vegetationen. Södra långsidan, som grän-

sar mot åkermarker, har en delvis tät och lummig, bitvis ängeslik lövvegetation med mycket hassel och inslag av apel i buskskiktet.

Hela området delas i två delar av ett fårstängsel som löper tvärs igenom området i riktning nordost-sydväst.

Öster och sydost om stängslet framträder ängeskaraktären tydligare än i andra delar av området. Trädskiktet utgörs även här huvudsakligen av ek, ask och björk som ibland växer i antydan till grupper. Hasseln är här vanligt förekommande och växer både som ensamma buketter och tillsammans med träden. En del gräsbevuxna gläntor omväxlar med träd- och buskvegetationen i ängesstil. På många ställen, främst i den sydostligaste delen, är dock gläntorna på väg att invaderas av slån- och hagtornsbuskage.

Genom området löper flera stenvastar.

Lövområdet omgärdas delvis av lövvastar mot omgivande öppnare marker.

Åtgärdsförslag: Under förutsättning att eftervård kan garanteras röjs området i ängesstil genom att de forna slåtterglänterna, där dessa ännu kan skönjas, röjs fria från sly, tynne och ungträd. Därefter görs en försiktig gallring av både träd, hassel och annan buskvegetation så att områdets ängeskaraktär återfås. Ekarna sparas genomgående. Målet vid en eventuell ängesröjning skall vara att återskapa ängeskaraktären genom att omväxlande med de framröjda gläntorna spara träd och buskar i olikstora dungar och vastar. Lämna gärna lövvastar i anslutning till stenvastar och andra ojämnheter i marken. Runt området, som skydd mot omgivande öppna marker, sparas lämpligen en lövvast av träd- och buskvegetation. Träd med bohål och andra lämpliga boträd sparas genomgående.

Eftervård genom bete kombinerat med successiva röjningar av uppväxande sly och tynne vid behov.

87:19 Hallinge, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Hallinge 3[1]
Areal: 0,8 ha

Beskrivning: Litet slåtterhävdat änge med en öppen slätt i västra delen. Slätten är helt öppen sånär som på en dunge i östra kanten med ask, ek, apel, hagtorn, nypon, några enbuskar och rönn.

I övrigt består änget av täta dungar och vastar med ask, ek, hassel, apel och enstaka björkar samt hagtorn, nypon och inslag av olvon och oxel. Emellan dessa dungar och vastar ligger små öppna gläntor.

En tät, bred vast löper rakt igenom änget i nord-sydlig riktning. Änget omges av lövvastar av varierande täthet, längs västra gränsen i anslutning till en stentun.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills genom årlig slåtter. Delar av hasselbeståndet kan möjligen föryngras genom inhuggning. Det

är önskvärt att eventuella gallringsingrepp görs med stor försiktighet så att ängets täta, lummiga karaktär bevaras.

87:20 Betad lövmark O Lunds, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Kattlunds 1^7
Areal: 2,2 ha

Beskrivning: Betesmark som bitvis har ängeskaraktär och där man också finner en del olikstora gläntor. Träd- och buskskiktet domineras av ek, ask, björk och hassel. Dessutom förekommer bl a apel, nypon, hagtorn och inslag av tall. Hasseln växer ofta i form av relativt glesa buketter intill träden.

Områdets sydvästra del har en öppnare karaktär med lövvastar och lövdungar som omväxlar med öppna, mer eller mindre rektangulära gläntor.

Söder och sydost om området ligger betade lövmarker med likartad träd- och buskvegetation.

Åtgärdsförslag: Tynne och sly som har vuxit upp i de forna gläntorna röjs bort. I övrigt görs eventuella röjningsingrepp med stor försiktighet så att lövdungar och lövvastar kommer att omväxla med träd- och buskfria gläntor i ängesstil. Träd med bohål och andra lämpliga boträd sparas.

Eftervård genom ängeshävd eller genom fortsatt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly och tynne vid behov samt gärna slåtter då och då så att gläntorna hålls öppna.

87:21 Betad lövmark O Frigsarve, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Hallinge 3^1
Areal: 3,7 ha

Beskrivning: Ängesmark som övergått till betesmark. Öppna betesytor omväxlar med relativt stora och täta dungar och vastar med ek, ask, björk, oxel, inslag av tall, apel, hassel, rönn, hagtorn, nypon, enbuskar och asksly. En del tynnesbuskar har också fått fäste ute på de öppnare betesytorna. Bitvis växer en hel del älgört vilket tyder på att marken tidvis är fuktig.

Åtgärdsförslag: De öppna ytorna röjs fria från tynnesbuskar och förekommande sly. I övrigt görs en försiktig ängesröjning så att områdets ängeskaraktär med täta lövdungar och lövvastar omväxlande med öppna gläntor framhävs. Träd med bohål, gamla och torra träd och andra träd lämpliga som boträd sparas. Eftervård genom måttligt bete kombinerat med tynnes- och slyröjning vid behov för att hålla gläntorna öppna.

87:22 Lövmark N Sles, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Ronnings 1:5
Areal: 1,6 ha

Beskrivning: Området utgörs av öppen lövmark som snarare har karaktär av betesmark än änge. Marken är svagt ojämn och här och var sticker stenblock upp.

Ek, ask, tall och inslag av apel växer gruppvis samlade i några stora, glesa dungar. Utanför och emellan dungarna växer spridda smågrupper. Ekarna och askarna är relativt lågvuxna och ej speciellt grova.

Området är omgärdat av en stentun, vid vilken växer låga ekar, askar och inslag av apel.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills.

87:23 Lövområde vid Slesbod, GRÖTLINGBO

Ek karta: Grötlingbo 23 E
Fastighet: Domerarve 1:11
Areal: 0,5 ha

Beskrivning: Änge som numera har övergått till betesmark. Marken är småkullig och svagt tuvad. Ek, klappad ask, enstaka tallar och apel samt en del tynne växer i hagen. Några askar står samlade i grupper, men i övrigt är träden mer spridda. Här och var sticker stenblock upp.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom bete kombinerat med röjning av uppväxande tynne vid behov.

88:1 Anderse, FIDE

Ek karta: Fide 24 E
Fastighet: Anderse 1^{26}
Areal: 3,2 ha

Beskrivning: Området har tidigare varit igenvuxet men röjdes som beredskapsarbete vintern 1973/74. Markytan är småkuperad och tidvis fuktig. I södra delen finns en gammal vattentäkt.

Trädskiktet domineras av framförallt björk. Dessutom förekommer både ask och ek. En stor välväxt ek växer i nordvästra delen. Hassel, som dominerar i buskskiktet, växer mestadels i spridda ensamstående buketter. Här och var finns inslag av apel.

Sedan röjningen har en del sly vuxit upp i området.

Åtgärdsförslag: Området är i behov av en försiktig eftervårdande slyröjning. Därefter hålls området öppet genom måttligt bete kombinerat med röjning av uppväxande sly vid behov.
Vintern 1975/76 utfördes eftervårdande röjningsarbeten i området.

88:2 Prästänget, Fide annex, FIDE

Ek karta: Fide 24 E
Fastighet: Fide annex 1^{1}
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: Öppet hävdat ekänge med inslag av klappad ask och enstaka björkar. Askarna är mestadels relativt nyklappade. De grova, ofta vidkroniga ekarna växer glest spridda över ängesytan. Flertalet av dem är vid basen omgivna av glesa hasselstrumpor. Askarna bildar här och var smärre grupper tillsammans med hassel. Hasseln förekommer även spridd i änget som fristående tunna buketter. Rönn, nypon, hagtorn och apel märks också i buskskiktet.

I ängets östra del, strax innanför landsvägen, ligger en öppen slätt. Markytan är flack med enstaka uppstickande smärre stenblock. Änget är tämligen örtrikt med en mängd vanliga ängsväxter. Rödklöver, solvända, fläckigt nyckelblomster, brudsporre, St Pers nycklar och blodnäva dominerar i de öppna, torrare delarna, som t ex storgläntan i ängets östra del. Hjälmnycklar påträffas också här. I skuggigare partier växer skogsknipprot, tvåblad, nattyxne, vit skogslilja, sårläka och liljekonvalj.

Väster och sydväst om änget ligger bitvis tätt igenväxta lövmarker som tidigare, åtminstone delvis, har varit hävdade ängar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

88:3 Lövmarker V och SV Prästänget, Fide annex, FIDE

Ek karta: Sigvards 24 D, Fide 24 E
Fastighet: Fide annex 1^1, Siffride 1^4, Anderse 1^4
Areal: ca 18 ha

Beskrivning: Detta stora lövområde har tidigare, åtminstone delvis varit hävdat änge. Det har nu antagit en mestadels tät, tilltalande lövskogskaraktär där gamla bredkroniga ekar och askar med klappningsspår är dominerande i trädskiktet. Bitvis, främst i väster, förekommer också mycket björk.

Lövbeståndet är enhetligt och inslag av barrträd är mycket sällsynt, åtminstone norr om den väg som går genom områdets södra del i riktning öst-väst. Vid ett besök i området påträffades en tanig tall och någon enstaka enbuske.

De tidigare öppna slåtterglänterna har vuxit igen med ett ofta tätt buskskikt bestående av mycket apel, bitvis täta hasselbestånd, askskog, en hel del hagtorn samt inslag av rönn, skogskornell, olvon, nypon, någon enstaka enbuske och lite skogstry.

Ek och ask växer ofta i mer eller mindre tydligt skönjbara grupper och dungar som ofta har hasselbuskar växande vid basen.

I fältskiktet kan nämnas vitsippa, svalört, midsommarblomster och bitvis mycket myskmadra samt bergsslok. Dessutom förekommer bl a humleblomster, liljekonvalj och lundgröe samt, främst i väster, en hel del St Pers nycklar och tvåblad. I fuktigare partier växer mycket älgört.

Söder om den ost-västliga vägen har området en bitvis annorlunda karaktär med inslag av både öppna f d åkermarker i sydväst och partier bevuxna med tät slyvegetation av ask och hassel. Här och var finns också en del relativt öppna gläntor insprängda i den mestadels täta lövvegetationen. I sydost tillkommer brakved och enbuskar i buskskiktet samt örnbräken och träjon i fältskiktet. Här har området en öppnare karaktär och inslaget av tall är markant större.

Området i stort, och främst då partiet norr om vägen, har nått ett successionsstadium som kan karaktäriseras som buskrik, sluten lövskog vilket effektivt förhindrar invandring av barrträd. Efterhand kommer nu troligen en naturlig gallring av buskskiktet att ske.

Åtgärdsförslag: Området är en del av ett större område som har erhållit klass I i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. Även bortsett från de ornitologiska värdena har området stort värde som representant för en sluten lövskogsbiotop. Det är i hög grad önskvärt att området bevaras som tät, buskrik lövskog och att man inom området avstår från omfattande ingrepp i form av röjning eller annan avverkning. Åtminstone områdets centrala och norra delar, norr om vägen, bör också skyddas från bete.

I områdets nordostligaste del, omedelbart norr om och i direkt anslutning till det hävdade Prästänget, utfördes vintern 1975/76 en siktröjning i ett knappt ett ha stort område mot vägen. Det är ange-

läget att inga ytterligare röjningsingrepp utförs längre västerut än vad som redan har skett.

88:4 Liljewalchska änget, FIDE

Ek karta: Fide 24 E
Fastighet: Nygranne 1^4
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Flackt änge med påtagligt öppen karaktär. Västra delen är ett stort braidsräum med enstaka aplar, låga klappade askar och en grann björk i nordvästra hörnet.

I östra delen växer glesa bestånd av björk, låga klappade askar, ek, apel och hassel. Enstaka oxlar finns också här. Mellan träden och buskarna, som ej är påtagligt grupperade, ligger smärre öppna gläntor. Mot åkern i norr begränsas änget av en stentun med en lövbård av klappad ask, hassel och andra buskar samt enstaka ekar. Längs östra gränsen löper en stentun med en gles lövvast, medan avgränsningen i söder utgörs av taggtråd och en gles lövvast. En stentun utgör gräns mot gården i väster.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

Vintern 1975/76 utfördes en del röjningsarbeten i änget, då också stentunen restaurerades.

88:5 Röjt lövområde NO Anderse, FIDE

Ek karta: Fide 24 E
Fastighet: Anderse 1^{26}
Areal: 4,5 ha

Beskrivning: Området röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete säsongen 1973/74. Vid besök i området år 1975 låg en del ved, uppbrutna stubbar och ris fortfarande kvar och vittnade om den nyligen utförda röjningen.

Trädskiktet utgörs främst av glest stående, relativt jämnt utspridd ek samt ask och björk. Dessutom förekommer inslag av lundalm, huvudsakligen i de södra delarna. Hassel som dominerar i buskskiktet växer dels i ensamstående buketter, dels i anslutning till träd.

I den norra delen finns ett glest bestånd av tall. Här finns även en del enbuskar och apel.

Sedan röjningen har en del sly och tynne vuxit upp över hela området.

En fin stentun löper längs områdets västra, södra och östra gränser.

Åtgärdsförslag: Ved, stubbar och ris rensas bort och tas om hand. En eftervårdande röjning av sly och tynne är sedan nödvändig för att förhindra att området åter slyar igen. Därefter eftervård genom ängeshävd alternativt måttligt bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov. Området bör kunna bli ett fint betesänge.
Vintern 1975/76 utfördes en del eftervårdande röjningsarbeten i området.

88:6 Betat änge V Anderse, FIDE

Ek karta: Fide 24 E_4
Fastighet: Anderse 1^4
Areal: 1,5 ha

Beskrivning: Detta lilla område, som begränsas av en kraftledning i väster och landsvägen i öster, har tidigare varit igenväxt ängesmark men röjdes som landskapsvårdande beredskapsarbete hösten 1973 och har därefter hållits öppet genom fårbete kombinerat med fagning.

I trädskiktet dominerar nyklappade askar. Dessutom förekommer glest spridda ekar, varav en del vackra träd, och bitvis relativt mycket björk. Buskskiktet består huvudsakligen av hassel samt en del apel.

Träden växer mestadels ganska jämnt utspridda. I sydöstra delen finns ett parti som är något öppnare. I norra delen, där trädvegetationen är något tätare, finns en antydan till gruppbildning i ängesstil.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att området även i fortsättningen hålls öppet genom måttligt bete och skötsel som hittills.

88:7 Litet änge SO Anderse, FIDE

Ek karta: Fide 24 E_4
Fastighet: Anderse 1^4
Areal: 0,7 ha

Beskrivning: Ett litet fint änge som hävdas traditionellt med årlig fagning och slåtter kombinerat med fårbete. Betestrycket är dock ej så hårt att marken är sönderbetad eller träd och buskar betesskadade. Området ger ett tilltalande intryck med glesa bestånd av björk och ek samt fina hasselbuskar på en kortsnaggad gräsmatta.

Åtgärdsförslag: Fortsatt ängeshävd kombinerat med måttligt, väl avvägt bete som hittills.

88:8 Siffride, FIDE

Ek karta: Fide 24 E
Fastighet: Siffride 2^1
Areal: 1,4 ha

Beskrivning: Området utgörs av ett flackt änge omgivet av en stentun. Nordvästra delen är en relativt tät, lummig hasseldunge med några björkar och askar, varav en del är klappade, samt enstaka ekar och almar. Hasslarna är överlag välvårdade.

Övriga norra delen utgörs av en gles dunge med smärre grupper av ek, björk och enstaka askar omgivna av hassel.

Hela södra delen är en välhävdad, stor slätt som är helt öppen sånär som på fyra ekar som växer i rad i östra delen. Hela området är omgivet av glesa lövvastar intill stentunen.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

88:9 Lövområde SV Fide kyrka, FIDE

Ek karta: Sigvards 24 D, Fide 24 E
Fastighet: Västergårde L 1^{25}, Odvalds 1^{26}, 1^{66}, 9^{1}
Areal: ca 16 ha

Beskrivning: Området, och då i första hand dess södra halva, utgörs av igenväxande ängesmarker som nu bitvis har karaktär av tät, lummig lövskogsmark med ett trädskikt av huvudsakligen ek, ask och björk samt inslag av oxel, lite tall och gran. En lummig, igenväxande gammal väg går från öster till väster genom områdets östra del och delar det i en nordlig och en sydlig del. Här och var finns rester efter gamla stenbrott.

Framförallt i området söder om den gamla vägen kan man ännu på vissa ställen ana den forna ängeskaraktären genom att man där ibland kan urskilja tidigare gläntor. Dessa är dock under stark igenväxning med ett buskskikt av hassel, nypon, hagtorn, slån, vide, ungbjörk, ungask, rönn, brakved, olvon, apel, skogstry, inslag av enbuskar och skott av skogslönn.

Andra delar, bl a i väster, har dock en mer lundartad karaktär med stora, täta bestånd av hassel. Bitvis ger träden och hasselbuketterna området en viss ängeskaraktär.

Här och var finns smärre fuktiga partier.

I fältskiktet märks bl a kamäxing, vårbrodd, darrgräs, ängsgröe, storven, kärrgröe, lundskafting, stenbär, ängsvädd, brudbröd, ängskovall, svinrot, älgört, jungfrulin, myskmadra, vitsippa, sårläka, kirskål, gullviva, vitpyrola, blåsippa, skogsknipprot, vintergröna, grönvit nattyxne, fläckigt nyckelblomster, tvåblad och kalkbräken.

Norr om vägen har området en delvis annorlunda karaktär, även om det också här, främst i öster och i nordost, finns partier med ängeskaraktär. Här har dock igenväxningen på många ställen gått ännu längre. Ofta är björk det dominerande trädslaget tillsammans med ask och ek. På sina ställen bildar ungträd av björk, ask och ek tillsammans med bl a hassel, hagtorn, nypon, apel, rönn, olvon och brakved täta, risiga och svårgenomträngliga partier. En och annan jätteek finns också här. Fältskiktet är här fattigare med färre gräs och örter. Här märks bl a liljekonvalj, ekorrbär, teveronika, ärenpris, nässelklocka och vit skogslilja.

I nordost ligger ett område som har tydlig ängeskaraktär med en del pampiga ekar, mer hassel och mindre björkinslag. Här växer hässlebrodd, ett bredbladigt, högväxt och vackert gräs.

Området som helhet är i stort sett fritt från barrträdsinslag, med undantag av ett litet parti i väster. Det utgör, med sitt rikt utvecklade buskskikt, ett synnerligen attraktivt område för fågelfaunans lövskogsarter som här är rikt representerade.

Åtgärdsförslag: Området är en del av ett större område, omfattande det nästan sammanhängande lövområdet från Fidenäs till Öja kyrka, som har erhållit klass I i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. Även botaniskt har området stora naturvärden, bl a som representant för en sluten lövskogsbiotop.

För att bevara den rika lövskogsfaunan är det angeläget att området skonas från omfattande ingrepp i form av röjning, avverkning eller gallring och tillåts utvecklas vidare som lövskog med ett rikt utvecklat buskskikt. Även från botanisk synpunkt är det angeläget att Gotlands få kvarvarande enhetliga lövskogsområden bevaras som lövskogar.

88:10 Bredkvie, FIDE

Ek karta: Fide 24 E 18
Fastighet: Bredkvie 1
Areal: 5,2 ha

Beskrivning: Områdets sydvästra del utgörs av ett hävdat, tämligen flackt änge som består av rektangulära slåtterglantor med lövvastaremellan. Längs gläntornas kanter löper i allmänhet diken. Lövvastarna består huvudsakligen av björk med inslag av ek, hassel och asksly. Mot vägen avgränsas änget av en vast med klappade askar, björkar och enstaka ekar. En gles vast av ungask, ungbjörk och hassel bildar gräns mot markerna norr om änget. Alldeles intill änget ligger den kulturhistoriskt intressanta gården Bredkvie.

Området öster om det hävdade änget var tidigare igenväxt ängesmark men röjdes som beredskapsarbete vintern 1973/74. Trädskiktet dominera s här av relativt jämnt spridda ekar, varav en del är stora och ståtliga, samt ask och bitvis mycket björk. Hassel dominerar i buskskiktet och växer mestadels som fristående buketter. Ungefär mitt i området står en ensam späd tall. Områdets södra delar ligger lägre och är tidvis sanka och vattentäckta.

Norrut stiger marken upp mot en blockrik höjdkam som sträcker sig i ost-västlig riktning. På de högre liggande norra delarna förekommer en hel del klappad ask. Här är också hasselbestånden tätare.

Sedan röjningen har en hel del sly av framförallt ask vuxit upp och vid besök i området år 1975 fanns även en del småtynne över delar av området.

Området är botaniskt värdefullt med bl a ca 18 arter orkidéer. Runt änget löper en stentun.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd i den hävdade sydvästra delen. I det nyröjda området är en eftervårdande slyröjning över hela ytan nödvändig om inte denna del åter skall växa igen. Därefter måste området antingen hävdas traditionellt eller betas. Betet får inte bli för intensivt och bör inte ske före den 15juli med tanke på områdets botaniska värde. I kombination med måttligt bete görs lämpligen fagning av kvistar och grenar samt slyröjning vid behov. I området utfördes eftervårdande röjningsarbeten vintern 1975/76.

88:11 Lövområde O St Västergårde, FIDE

Ek karta: Fide 24 E
Fastighet: Västergårde St 3^1, Västergårde L 2^1
Areal: ca 11 ha

Beskrivning: Områdets östra del präglas av mycket täta hasselbestånd på fuktrikt underlag. Mera sporadiskt förekommer björk och ungek. Över de täta hasselbestånden reser sig enstaka gamla bredkronade tallar. Några äldre enbuskar håller på att konkurreras ut genom den tilltagande beskuggningen, men i öppnare partier kan en viss återinvandring av en skönjas.

Slån förekommer sparsamt, i övrigt är buskskiktet fattigt.

I de tätaste partierna domineras markvegetationen av mossor, bl a björnmossor. Talrik är nejlikrot, och vidare växer här t ex träjon och vårfryle.

Områdets västra del är av glesare karaktär men domineras även denna av hassel. Björkarna är här grövre och blandas med enstaka ekar. Marken är bitvis fuktig och det finns även en brya.

I områdets mittersta parti är hasselbestånden återigen mycket täta och svårgenomträngliga, men här förekommer ek som grövre och talrikare överståndare. Den överlag täta karaktären i denna lövmark tillåter inte något välutvecklat, örtrikt fältskikt, men gynnar växter som är anpassade till att blomma före lövsprickningen, exempelvis svalört.

I strävan att bevara ett varierat urval av gotländska lövmarker är denna dunge av icke obetydligt värde. Tätvuxna bestånd av hög slutenhetsgrad på fuktrik mark med hassel som så klar dominant äger i detta objekt ett fint exempel.

(Beskrivningen ovan är hämtad från den botaniska delen av naturinventeringen 1974.)

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att inga omfattande ingrepp i form av avverkning eller röjning görs i området. Sådana ingrepp vore givetvis katastrofala för de värden som objektet idag äger. Eventuell invandring av barrträd bör dock stävjas.

88:12 Lövområde SO L Västergårde, FIDE

Ek karta: Sigvards 24 D
Fastighet: Västergårde L 1^{25}
Areal: 5,0 ha

Beskrivning: Igenväxande lövområde med ett trädskikt av ek, ask, björk, lite oxel och inslag av tall. Buskskiktet är ofta tätt igenvuxet med bl a hassel, ungask, ungbjörk, apel, hagtorn och annan buskvegetation.

Områdets norra del har bitvis karaktär av igenväxande ängesmark och

här och var finns en del öppnare partier. Mot söder tilltar fuktigheten och dominerande trädslag är här asp och björk.

Åtgärdsförslag: Det är angeläget att området bevaras som lövskog med eller utan fortsatt igenväxning och att inga omfattande röjningsingrepp görs.

89:1 Olovs, ÖJA

Ek karta: Sigvards 24 D
Fastighet: Olovs 2^1
Areal: 2,2 ha

Beskrivning: Igenväxande ängesmark som tidigare har röjts som landskapsvårdande beredskapsarbete. Området håller nu på att växa igen med sly och en eftervårdande röjning är nödvändig om inte området åter skall växa igen. Björk, som dominerar i trädskiktet, växer glest spridd över området. Hassel, vildapel och sly samt en del andra småbuskar bygger upp ett ganska tätt buskskikt.

Åtgärdsförslag: En eftervårdande sly- och buskröjning behöver göras för att förhindra att området åter växer igen. Sly och småbuskar röjs bort från de tidigare öppna gläntorna. Varierande med de öppnade gläntorna lämnas olikstora grupper av träd och buskar i ängesstil. Eftervård genom ängeshävd eller måttligt bete kombinerat med nödvändiga slyröjningar vid behov.

89:2 Ockes änge, ÖJA

Ek karta: Öja 25 E
Fastighet: Ockes 1^4
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Öppet änge med hävdade ängesgläntor. Det är dock främst den östra halvan som hävdas. I de västra och sydvästra delarna växer mycket asksly tillsammans med älgört och vildvuxet gräs.

Östra delen utgörs av en stor slätt med några vidkroniga ekar, några smärre askgrupper, enstaka björkar och några hasselbuskar, varav ett fåtal förekommer som strumpor på träden.

I nordöstra delen växer en gles dunge med klappade askar och hasselbuskar. Centrala delen av änget är en stor men gles dunge med slanka björkar och ekar, hasselbuskar, sly, älgört och högvuxet gräs.

Västra delen är fuktigare och något lägre medan den östra är torrare och högre. I ängets västra delar finns några vackra gläntor med en rik ängsflora.

I fältskiktet märks bl a arter som luddtåtel, timotej, vänderot, svinrot,snärjmåra, ängsvädd, fläckigt nyckelblomster, tvåblad och St Pers nycklar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Gärna röjning av sly och ungträd i de västra och sydvästra delarna.

I änget utfördes eftervårdande röjningsarbeten vintern 1975/76.

89:3 Lövmarker V och SV Ockes änge, ÖJA

Ek karta: Burgsvik 25 D
Fastighet: Ockes 1^{4}, Domerarve 1^{20}, 1^{22}, Ronnarve 1^{37}, Prästgården 1^{1}
Areal: ca 22 ha

Beskrivning: Väster och sydväst om det hävdade Ockes änge breder lummiga igenväxande lövskogsmarker ut sig med höga askar, björk, ek och bitvis täta hasselbestånd. Området ligger som en bred lövbård runt öppna åker- och betesmarker samt ytterligare ett hävdat, björkdominerat änge på Roes.

Trädskiktet utgörs som nämnts huvudsakligen av ask, björk och ek samt inslag av oxel.

Buskskiktet är till stor del tätt igenvuxet med hassel, hagtorn, apel, slån, rönn, skogskornell och getapel samt ungträd och sly av ask, björk och ek. Här och var växer också en och annan planta av skogslönn.

Trots det bitvis mycket täta buskskiktet kan man ibland stöta på relativt öppna gläntor, främst i öster och i nordost. I dessa gläntor växer bl a mycket kamäxing och luddtåtel samt vitklöver, tusensköna, brudbröd, grässtjärnblomma, brunört, St Pers nycklar, fläckigt nyckelblomster, skogsviol och vänderot. I fuktigare partier växer mycket stora mängder älgört och videört.

I områdets norra delar finns partier med tilltalande slutet krontak och ett glest buskskikt bestående av högvuxna, ofta glesa hasselbuskar samt skogskornell, måbär, olvon, hagtorn, rönn och inslag av skogslönnplantor. Även här utgörs trädskiktet av ask, ek och björk. Ekarna är ofta höga och smala. Här kan man också hitta en och annan gran. Det slutna krontaket ger området bitvis nästan lundkaraktär. Marken är till stor del fuktig och i fältskiktet återfinns bl a ståtliga, bukettartade bestånd av träjon. Dessutom förekommer nejlikrot, blåsippa, vitsippa, svalört, vänderot och skogsknipprot.

I väster och nordväst ligger flera gamla stenbrott.

Nordvästra delen (Domerarve 1^{22}) domineras i trädskiktet av björk, men här förekommer även inslag av ek och sparsamt med ask. Buskskiktet är bitvis tätt igenvuxet med bl a hassel, hagtorn, apel, rönn och nypon. Bitvis är krontaket slutet samtidigt som buskskiktet är glesare utvecklat. I fältskiktet märks bl a älgört, brudbröd, blåbär, vitsippa, blåhallon, ormbär, nejlikrot, sårläka, gullviva, fläckigt nyckelblomster och tvåblad.

Områdets sydvästra delar (Domerarve 1^{20}, Ronnarve 1^{37}, Prästgården 1^{1}) utgörs av mestadels mycket tätt igenväxt lövmark med ett ofta tätt, snårigt och svårgenomträngligt buskskikt. Förutom mycket björk och ek samt ask förekommer i den västra delen lundalm, både som gamla exemplar och under föryngring. Dessutom kan man hitta en och annan ung skogslönn och inslag av asp. I sydvästra delen finns också ett mindre område med planterad gran. Buskskiktet, som mestadels är tätt igenvuxet, är variationsrikt och representeras av bl a hassel, hagtorn, skogskornell, apel, olvon, rönn och brakved samt ungträd av

de förekommande trädslagen. I fältskiktet märks bl a lundskafting.

Områdets sydligaste del utgörs huvudsakligen av tätt igenvuxen hagmark med ett trädskikt av ask, björk och ek och med ett risigt och snårigt buskskikt.

Området som helhet utgör ett variationsrikt lövskogsområde med ett artrikt träd- och buskskikt. Här finns representerat både tätt igenväxt buskrik lövmark, öppnare ängeslika partier, lundartade partier med slutet krontak och en glesare buskvegetation samt fuktiga partier med en fuktighetskrävande fältvegetation.

Åtgärdsförslag: Det är mycket angeläget att detta lövskogsområde bevaras som lövskog, där eventuella ingrepp begränsas till ett minimum.

Området ligger inom ett större område som har erhållit klass I i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974 och som har klassats högt även botaniskt. För att bevara den rika lövskogsfaunan bör inga omfattande ingrepp i form av avverkning eller röjning göras. Även bortsett från dess ornitologiska värden har området stort värde som representant för en omväxlande lövskogsbiotop där det artrika träd- och buskskiktet ytterligare höjer dess värde.

Måttligt bete i delar av området behöver inte innebära någon nackdel. I kombination med betesdrift i delar av området kan man naturligtvis göra en del smärre, begränsade gallringsingrepp, men då endast i form av mycket försiktig gallring. Dessa begränsade gallringar är inte lämpliga att utföra som beredskapsarbete, utan utförs lämpligen av respektive markägare, som hittills. Samtidigt är det angeläget att man helt avstår från gallrings- eller röjningsingrepp i de delar av området som inte betas eller på annat sätt hävdas.

Vidare är det önskvärt att de få inslag av barrträd, främst unggran, som finns i området hålls efter och gallras bort.

Vid alla gallringsingrepp är det viktigt att man sparar boträd och träd lämpliga som framtida boträd liksom gamla, torra eller döda träd. Spara också en del tätare partier med både sly och tynne.

89:4 Roes, ÖJA

Ek karta: Burgsvik 25 D
Fastighet: Roes 3[1]
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Litet björkdominerat änge med fin ängesprägel. En lång stenvast genomkorsar änget i ost-västlig riktning. Från dess östra del utgår några smärre stenvastar i olika riktningar. Lövvastar med ek, björk och hassel växer i anslutning till stenvastarna. I gläntorna mellan vastarna växer björk, enstaka ekar, hassel och andra buskar. Björkarna står i grupper med från två upp till tio träd i varje grupp, oftast utan hassel. Hasseln växer huvudsakligen i fristående välskötta buketter mellan björkgrupperna.

I de öppna gläntorna växer allehanda ängsblommor, bl a mängder av

fläckigt nyckelblomster.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. I östra delen av änget finns ett litet parti med sly och tynne som antingen kan röjas till samma karaktär som övriga änget eller lämnas som det är att fungera som vindskydd och fågeltillhåll.

89:5 Änge O Domerarve, ÖJA

Ek karta: Öja 25 E
Fastighet: Domerarve 1^{8}
Areal: 3,3 ha

Beskrivning: Välhävdat fint änge med stora öppna slätter omväxlande med träd och buskar som växer i dungar och breda lövvastar (buskrakar) där marken är lite ojämnare. Dungarna består till stor del av björk, men där ingår även ask och hassel. Vastarna utgörs huvudsakligen av hassel, ask och enstaka ekar. Ekarna växer oftast ensamma, glest spridda över hela området. I ängets nordvästra del finns dock ett område med tätare bestånd av ek.

Den östra utskjutande delen har ett tätare träd- och buskskikt än övriga delar av området. Där växer bl a mycket hassel och björk samt ask och inslag av ek.

Änget betas efter slåttern av kor och hästar.

Runt hela änget löper en stentun.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd kombinerat med måttligt bete som hittills.

89:6 Änge SO Domerarve, ÖJA

Ek karta: Öja 25 E
Fastighet: Roes 1^{38}
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Litet änge med några större dungar med ek, ask, björk och hassel, ett antal smärre grupper med ask, björk och hassel samt några ensamma ekar med hasselstrumpor. Mellan grupperna och dungarna utbreder sig flacka slåtterglintor.

I nordvästra hörnet står en stor, tät dunge med ek, ask, hassel och björk. Änget är omgivet av en lövvast med hassel, björk, ask och enstaka ekar i väster, i öster och i söder. Längs södra och östra gränsen löper dessutom en stentun. Änget är örtrikt med de flesta vanligen förekommande ängsväxterna.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

89:7 Unghanse, ÖJA

Ek karta: Öja 25 E
Fastighet: Unghanse 1:34
Areal: 4,2 ha

Beskrivning: Hävdat änge med omväxlande karaktär. Ostligaste delen är en öppen storglänta med en dunge av hasselbuskar samt ungträd av ask och björk. Några enstaka björkar står spridda i gläntan.

Delar av området består av mindre gläntor omgivna av mer eller mindre regelbundet löpande låga stenvastar som är täckta av gräs och mossa. I anslutning till dessa växer björk, ek, oxel och hassel i rader eller i smärre dungar. Gläntorna är i allmänhet helt fria från träd och buskar.

Området i övrigt är mer oregelbundet med smågläntor där marken är slät och glest stående smågrupper eller enstaka exemplar av björk, ek, hassel och ibland någon tall och enbuske där marken är ojämn. Hasseln förekommer bitvis rikligt i välvårdade buketter.

Änget är örtrikt och innehåller de flesta av de vanliga ängsväxterna. Änget är avgränsat från omgivande åkermarker av lövvastar och en stentun. Längs vägen som leder in i änget växer sykomorlönn.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

89:8 Kastellänget, ÖJA

Ek karta: Burgsvik 25 D, Öja 25 E
Fastighet: Ronnarve 1:37
Areal: 2,3 ha

Beskrivning: Öppet, flackt änge helt omgivet av en stentun med enstaka träd och buskar intill. Hela södra delen är en vidsträckt träd- och buskfri slätt som tidigare varit betesvall. Övriga delar av änget karaktäriseras av öppna slätter mellan stora glesa ek-hasseldungar och smärre grupper med ek och enstaka hasselbuketter. Några av ekarna, framförallt de som växer intill vägen i västra delen, är relativt grova med vida kronor.

I ängets nordvästra del ligger ett bostadshus.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

89:9 Betesmark SO Kastellänget, ÖJA

Ek karta: Öja 25 E
Fastighet: Ronnarve 1:37
Areal: 1,2 ha

Beskrivning: Öppen betesmark med ängeskaraktär. Södra och östra delarna av området är i huvudsak öppna med enstaka träd och buskar. I övrigt växer i området smågrupper och vastar med ask, ek och hassel.

I nordvästra delen finns även inslag av björk. Hasslarna är välskötta och fina. Hagen omges av en stentun med träd och buskar intill. I söder är lövvasten tät mot omgivande öppna marker.

Åtgärdsförslag: Fortsatt öppethållande genom måttligt bete kombinerat med nödvändiga gallringar och slyröjningar vid behov.

89:10 Kyrkänget, ÖJA

Ek karta: Burgsvik 25 D_1
Fastighet: Prästgården 1
Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Ett lummigt änge med täta dungar av högvuxna vackra ekar, askar, björkar och kraftiga hasselbuskar samt hagtorn, rönn, apel, getapel och nypon. Mellan dungarna ligger öppna smågläntor med ett flertal karaktäristiska ängsväxter. Höskallra, svartkämpar, ängssvingel, ängsgröe, brudsporre, fläckigt nyckelblomster, solvända, mandelblom, vitmåra, brudbröd och hjälmnycklar är iögonenfallande inslag i den rika torrängsfloran.

I de täta dungarna påträffas skuggväxter som skogsknipprot, tvåblad, ormbär, liljekonvalj, ekorrbär, teveronika och lundgröe. I ett fuktigt parti i ängets centrala del växer mycket älgört, vänderot och videört.

Ängets nordvästra del utgörs av en stor öppen glänta - ett braidsräum - med en iögonenfallande blomsterprakt. Denna kantas av vastar och dungar med ask, ek, björk, rönn, hassel och hagtorn. Inne i dessa dungar finns en skugg- och fuktberoende flora.

En annan storglänta finns i ängets västra del. Täta bryn av ek, björk, hassel, oxel, apel, rönn m m omger denna glänta. Vegetationen karaktäriseras här av både fukt- och torrängsväxter. I gläntans centrala del står ett hagtorns-nyponsnår.

Ängets sydöstra del är också en relativt stor glänta omgiven av tät träd- och buskvegetation.

Områdets nordöstra del, utanför stentunen och intill kyrkogården, utgörs av ca 0,8 ha igenväxt ängesmark.

Tyvärr föreligger en del svårigheter med hävden. Tydligen slås endast de större gläntorna. I anslutning till träd, vastar och dungar sker ingen slåtter, vilket har resulterat i att hagtornsbuskar där börjar få fotfäste. På en del ställen växer större bestånd av älgört.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd med förbättrad slåtter i anslutning till och runt träd, vastar och dungar.

Den igenvuxna nordöstra delen, intill kyrkogården, röjs eventuellt till änge och hävdas sedan tillsammans med övriga delar av kyrkänget. I samband med en eventuell röjning av denna del kan man möjligen överväga att flytta stentunen närmare kyrkan. Alternativt tillåts detta parti förbli igenväxt ängesmark. Som sådan har det en viss be-

tydelse som tillhåll för diverse småfåglar.
I änget utfördes eftervårdande röjningsarbeten vintern 1975/76.

89:11 Hästhagen, ÖJA

Ek karta: Burgsvik 25 D
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 5,5 ha

Beskrivning: Hästhagen har tidigare varit beteshage för prästgårdens hästar. Flera planteringsförsök med olika trädslag har gjorts, delvis föregångna av markberedningar. I områdets östra delar finns några begränsade bestånd av bok.

Området består dels av tät, igenväxt hagmark, dels av öppen betesmark och dels av några begränsade bokbestånd. Den igenväxta hagmarken karaktäriseras av täta hasselbuskage och andra buskar som hagtorn, getapel, rönn och apel. Ungträd av ek, lönn och björk bildar trädskikt tillsammans med smala och högvuxna träd som ek, ask, björk och enstaka lönnar.

Den öppna betesmarken i områdets västra del karaktäriseras av glest stående spensliga ekar, askar och hasselbuskar, sly av ek, björk och lönn samt en del småbuskar i gläntorna. I dungarna är träden grövre och buskagen tätare. I början av 1960-talet och i början av 1970-talet har röjningar utförts längs den s k Kyrkstigen som löper genom hagens nordvästra del. Dessa röjningar har bekostats av medel ur Kungafonden.

Under många år rådde betesförbud i området. Sedan några år tillbaka betas dock hagen av hästar kortare perioder under sommar och höst.

Åtgärdsförslag: Hästhagen är en del av ett större område som har erhållit klass I i den ornitologiska delen av naturinventeringen 1974. Om man vill bevara den rika lövskogsfaunan bör inga omfattande röjningar eller gallringar göras i området. Kyrkstigen och dess närmaste omgivning bör dock hållas öppen genom kontinuerliga slyröjningar och gallringar vid behov. I övrigt bör Hästhagen få utvecklas vidare som lövskog, både med tanke på det rika fågellivet och med tanke på områdets närhet till hävdade ängesmarker. Fortsatt bete med hästar.

89:12 Gisle änge, ÖJA

Ek karta: Burgsvik 25 D
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Änget hävdas genom fagning kombinerat med bete. Södra delen har ängesprägel med glest stående björkar, ekar och askar utan hasselstrumpor. Hasslarna, vilka i allmänhet har fin vasform, står spridda, oftast några tillsammans över området. De växer dock alltid i anslutning till träd, så att små fria gläntor bildas emellan.

Norra delen har hagmarkskaraktär med en dunge av björk, enstaka oxlar

och hasselbuskar. I övrigt är den norra delen så gott som helt öppen, men omges på ett par sidor av lummiga buskage. Genom områdets norra del går Kyrkstigen fram.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills genom måttligt bete kombinerat med fagning och röjning av sly och tynne vid behov.

89:13 Änge vid gamla hembygdsgården, ÖJA

Ek karta: Burgsvik 25 D
Fastighet: Olovs 1^3
Areal: 2,2 ha

Beskrivning: Områdets östra del utgörs av ett litet hävdat änge som är omgärdat av täta lövvastar och dungar med björk, ask, ek och hassel. Det inre av änget karaktäriseras av små gläntor med grupper av björk samt inslag av ask och hassel. Korta vastar av björk, ek, ask och hassel bildar täta ridåer mellan gläntorna. I änget ligger en liten fritidsstuga.

Även väster om kanalen som begränsar änget västerut har området ängeskaraktär.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills.

89:14 Näktergalslunden, ÖJA

Ek karta: Burgsvik 25 D
Fastighet: Ockes 1^{56}, 1^{59}, 1^{62}, 1^{94}
Areal: 1,1 ha

Beskrivning: Marken är starkt kuperad och blockrik p g a ett flertal sänkor som är rester efter ett gammalt sandstensbrott. Dessa sänkor är nu delvis fyllda av skräp. En hel del stenblock av olika storlekar ligger spridda i området.

Ek, ask, oxel, björk och enstaka lönnar bildar ett tämligen glest trädskikt. Det rika buskskiktet med hassel, vildapel, ungask och sly ger, tillsammans med rikliga älgörtsbestånd och högt gräs, området ett vildvuxet utseende. Genom området går en liten strövstig.

Åtgärdsförslag: Området är p g a den kuperade och blockrika marken svårt att hävda genom någon form av ängeshävd. Som betesmark är området varken tillräckligt stort eller särskilt givande. Med tanke på ovanstående föreslås att området får växa igen till en sluten lövdunge.

Strövstigen genom området bör dock hållas öppen genom nödvändiga röjningsingrepp. Området är i behov av markstädning och uppsnyggning.

89:15 Ronnarve, ÖJA

Ek karta: Burgsvik 25 D
Fastighet: Ronnarve 1^{19}
Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Öppet, flackt änge med ett stort braidsräum (storglänta) i östra delen. I västra delen växer grova, yviga hasselbuskar, dels ensamma, dels tillsammans med björk eller ek i smågrupper och dels i större dungar och vastar tillsammans med ek och björk. I änget förekommer också en del ask.

I den stora dungen i sydväst växer en del sly och älgört.

Mot de öppna markerna i öster avgränsas änget av en mycket tät vast med bl a tynne, apel, hassel samt enstaka ekar och askar. Lövvasten mot norr är glesare med stora hasselbuskar och tynne.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills. Gärna slåtter även i dungen i sydväst.

89:16 Rudvier, ÖJA

Ek karta: Öja 25 E
Fastighet: Rudvier 1^{5}
Areal: 3,4 ha

Beskrivning: Relativt stort öppet änge som i östra delen har hagmarkskaraktär med mycket björk. Dessa växer tillsammans i grupper och i smärre dungar med stora gläntor emellan. Vid vägen växer en grov, mycket vidkronig ek.

Den övriga delen av änget har tydligare ängeskaraktär med täta lövvastar och lövdungar och glesare smågrupper med björk, ek, asp, enstaka hasselbuskar och andra buskar. I södra delen växer en del sly och småbuskar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd.

89:17 Lövområde O Rudvier, ÖJA

Ek karta: Öja 25 E
Fastighet: Petes 1^{8}, Rudvier 1^{5}, 1^{6}
Areal: ca 14 ha

Beskrivning: Området utgörs av huvudsakligen betade lövmarker som bitvis har ängeskaraktär. Knappt 2 ha i öster och 0,7 ha i sydost består av slåtterhävdade ängesmarker av mycket öppen karaktär som präglas av stora träd- och buskfria slåtterytor.

Den slåtterhävdade ostligaste delen är mycket öppen med en del välväxta björkar. Dessa växer i regelbundna vastar, troligen längs gamla åkerdiken, och i mer eller mindre oregelbundna, glesa dungar tillsammans med ek och hassel. Denna del av området omgärdas delvis av en

stentun och av glesa lövvastar. I väster, mot övriga delar av området, växer en hasselbård med inslag av ek, asp och björk.

Områdets sydostdel utgörs också av en öppen slåtteryta, delvis omgiven av lövvastar. Två smärre trädgrupper i västra delen, den ena med grova björkar, den andra med ek, oxel, björk, hassel, nypon och hagtorn, är det enda som bryter av det öppna intrycket.

Övriga delar av området utgörs av betade lövmarker av varierande slutenhet. På flera ställen inom området pågår en viss röjnings- och gallringsverksamhet. Områdets centrala delar är bitvis relativt täta, och träd- och buskskiktet utgörs av bl a björk, ek, asp, rönn, hassel, hagtorn och nypon samt inslag av tall. En del gläntor är under igenväxning medan andra är mer eller mindre öppna.

I sydvästra delen av området finns partier med mycket hassel som växer i stora bestånd omväxlande med smärre gläntor. Mot norr får området en öppnare karaktär och på vissa ställen växer bl a björk, ek och hassel i tydliga vastar som omgärdar öppnare betesslätter.

Nordvästra delen av området är en relativt öppen, björkdominerad hagmark med en viss ängeskaraktär. Björk, ek, hassel, hagtorn och inslag av enbuskar växer mer eller mindre jämnt utspridda och här och var finns också en del öppnare partier, bl a en stor öppen slätt mot vägen i sydväst.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills i de slåtterhävdade delarna av området. Fortsatt öppethållande genom bete i övriga delar av området, gärna kombinerat med försiktiga gallrings- och röjningsingrepp för att underlätta betet. Vid röjningar och gallringar inom området är det önskvärt att dessa i möjligaste mån utförs i ängesstil så att lövdungar och lövvastar kommer att omväxla med olikstora öppna gläntor. Det är också angeläget att eventuella träd med bohål och andra lämpliga boträd sparas liksom en del partier med tätare buskvegetation.

89:18 Lasses, ÖJA

Ek karta: Hamra 26 1 E
Fastighet: Lasses 2
Areal: 5,2 ha

Beskrivning: Stort och öppet, välhävdat änge med vidsträckta flacka slätter. I anslutning till ojämnheter i marken står grupper och dungar med björk, ek, hassel, oxel och tynne. Några grupper består endast av ungbjörk. Längs gamla övervuxna stenvastar växer lövvastar av hassel, ek och björk.

I västra delen är vegetationen betydligt tätare med lummiga vastar och dungar bestående av främst hassel men också av ek och björk. Här finns endast smärre gläntor. Marken är här betydligt ojämnare av stenvastar och småkullar än i övriga änget. I ängets västra del finns också en del igenväxande partier.

Änget omges av en stentun. Längs denna löper en bred slyvast mot sö-

der, en något glesare buskvast mot öster och en tät björkslyvast mot väster.

Änget som helhet har en omväxlande och tilltalande karaktär med stora, vidsträckta slätter i öster och täta, lummiga och delvis igenväxande partier i väster.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills. Det är önskvärt att den omväxlande karaktären med inslag även av en del lummiga, delvis igenväxande partier bevaras.

89:19 Barkarve, ÖJA

Ek karta: Hamra 26 E_5
Fastighet: Barkarve 1^5, Burge 1^{10}
Areal: 5,5 ha

Beskrivning: Öppet, flackt änge med stora öppna ytor. Mellan de i allmänhet regelbundna slätterna löper täta, breda lövvastar med björk, hassel, tynne, sly och lite ek samt någon ensam tall. Ett par av dessa lövvastar är dubbla och går antagligen längs en gammal väg. Förutom vastarna finns också här och var ute i gläntorna större och mindre björk-hasseldungar.

Alla gläntor är ej slagna och på en del ställen har sly och ungträd börjat växa upp.

Längs västra gränsen, ut mot vägen, löper en lövvast med björk, hassel och enstaka ekar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. I de delar som inte hävdas genom slåtter är det önskvärt att man då och då slår de öppna gläntorna så att dessa inte växer igen med sly- och buskvegetation. Därefter fortsatt öppethållande genom bete gärna kombinerat med fagning av grövre kvistar och grenar.

90:1 Hägvier, VAMLINGBO

Ek karta: Vamlingbo $_1^{26}$ D
Fastighet: Hägvier 1
Areal: 3,6 ha

Beskrivning: Området består av betad ängesmark som ännu har kvar karaktären av änge. Träd- och buskskiktet utgörs främst av ek, ask, björk, hassel och enstaka tallar. Träden och buskarna växer mestadels i vastar som omger rektangulära, öppna betade gläntor. Dessutom förekommer någon större dunge med ett tätt hasselbestånd under glest stående ekar, askar och enstaka björkar.

Mot norr och mot väster ökar inslaget av tall och områdets nordligaste del har närmast karaktär av gles, betad tallskog.

Södra delen, i anslutning till en brukningsväg, är ett litet flackt änge med vastar och grupper av ask, hassel, björk och ek samt inslag av tall. I vastarna ingår här och var vildapel och diverse tynne. Träd och trädgrupper, som ej ingår i vastarna, saknar oftast hasselstrumpor. Hassel förekommer framförallt i vastarna som i korta avsnitt löper i olika riktningar, dels längs vägen och dels i gamla diken. Mellan vastar och trädgrupper öppnar sig gläntor och braidsräum. Tvärs igenom sydligaste delen slingrar sig en väg i ost-västlig riktning. Mot öppnare marker i söder avgränsas änget av en gles lövvast.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig skötsel som hittills. Måttligt bete, gärna kombinerat med slåtter på de öppnare partierna samt fagning av grövre kvistar och grenar.

90:2 Änge vid Bottarvegården, VAMLINGBO

Ek karta: Vamlingbo 26 D
Fastighet: Bottarve 1^{28}
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Öppet, flackt änge med stora gläntor som ofta är regelbundet rektangulära. Vastar med ask, oxel, björk och hassel samt inslag av ek löper längs gläntornas ytterkanter. I den västra gläntan står några glest spridda björkgrupper och i den östra växer ett par grupper med ask, hassel och någon ask. I ett dike i östra gläntan växer höga, smala askar och björkar. Intill muséet finns några grova, nyklappade askar. I ängets södra del, nära bostadshuset och trädgården, växer ett pampigt 200-årigt valnötsträd.

Mot omgivande öppnare marker i väster och i sydväst avgränsas änget av lövvastar.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd som hittills.

90:3 Sigrajvs, VAMLINGBO

Ek karta: Vamlingbo 26 D
Fastighet: Sigrajvs 1[21]
Areal: 1,5 ha

Beskrivning: Ängets norra del utgörs dels av en stor öppen slätt och dels av grupper med ask, björk och hassel. Några fristående hasselbuskar finns också, men dessa växer ofta i nära anslutning till någon trädgrupp.

Från nordvästra delen sträcker sig en bred lövvast,med björk, ask och lönn samt hassel, snett ned mot ängets sydöstra del. Denna del är igenväxt med björksly, asksly och hassel under ett glest trädskikt av ask, ek och björk.

Sydvästra delen har en avvikande karaktär med relativt tättstående höga, smala björkar tillsammans med enstaka hasselbuskar och några askar.

Änget omgärdas av stentun i öster och väster och av lövvastar i norr och söder. Intill stentunen i väster växer en lövvast med ask och hassel.

Åtgärdsförslag: Fortsatt årlig ängeshävd. Sydöstra delen kan eventuellt slyröjas och hasselgallras, varefter denna del hävdas tillsammans med det övriga änget.

90:4 Kyrkänget, VAMLINGBO

Ek karta: Vamlingbo 26 D
Fastighet: Prästgården 1[1]
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Detta änge är delvis slåtterhävdat, delvis beteshävdat. Områdets östra del, intill kyrkogårdsmuren, är en stor öppen betesslätt. På slättens södra sida, i anslutning till prästgårdsträdgården, växer ganska tätt med lundalm, både rotskott och äldre träd.

Genom änget går en körväg från öster till väster. En stentun löper från ungefär mitt på ängets södra gräns mot nordnordost till vägen. Ask och hassel dominerar i änget och bitvis är även björk mycket vanligt förekommande.

Söder om vägen, på ömse sidor om stentunen, finns det större öppna slätter som varierar med dungar av träd och buskar.

Den sydvästra delen är sank. Här växer täta bestånd av vide. Änget är här relativt tätt igenvuxet med ask, hassel, mycket björk och höga älgörtbestånd. Bitvis finns också mycket sly och tynne, mest i form av hagtorn. Getapel, nypon och enbuskar förekommer också.

Resten av området söder om vägen är slåtterhävdat. I anslutning till stentunen växer hassel, några enbuskar och hagtorn. Öster om stentunen ligger en relativt öppen slätt med några dungar av ask, hassel,

hagtorn, enbuskar och getapel. Mot trädgården i sydost finns en liten lövdunge med murgrönsklädda trädstammar och murgrönsklädd mark. I dungen växer skogslönn, asp, ask, apel, rönn och lite hagtorn.

Norr om vägen är marken delvis sank, främst i nordväst, med mycket björk. I övrigt dominerar här relativt täta hasselbestånd och ask med inslag av tall, vide, björk, rönn och hagtorn.

Norrut begränsas änget av en stentun som sträcker sig fram till kyrkogårdsmuren i öster.

Åtgärdsförslag: På de torra delarna norr om vägen görs en röjning av sly och tynne samt en försiktig gallring i bestånden av hassel och ungträd. Gallringarna utförs så att öppna gläntor kommer att variera med dungar av träd och buskar i ängesstil.

Lövdungen med murgröna i sydost lämnas orörd.

Sanka områden kan tillåtas växa igen med lövträd och diverse buskvegetation.

Framtida skötsel genom ängeshävd eller genom måttligt bete, helst kombinerat med årlig slåtter åtminstone i de öppnare partierna.

90:5 Rofinds, VAMLINGBO

Ek karta: Vamlingbo 26 D
Fastighet: Rofinds 1 14
Areal: 1,5 ha

Beskrivning: Området har övergått till betesmark men har ännu viss ängeskaraktär. Björk och ask växer glest spridda över området, dels i smågrupper och dels som enstaka träd. Hassel förekommer på sina håll tillsammans med träden, men lika ofta som glesa fristående hasselbuskar.

Runt den gamla åkern i norra delen växer träden i raka vastar.

Södra delen har växt igen ganska kraftigt med bl a gran, tall och enbuskar. Längs områdets gräns ut mot vägen löper en välgjord stentun.

Åtgärdsförslag: I södra delen görs en gallring av gran, tall och enbuskar. Sly- och tynnesröjning över hela området. Fortsatt måttligt bete.

90:6 Gervalds, SO Stenstugu, VAMLINGBO

Ek karta: Sundre 27 C
Fastighet: Gervalds 1 54
Areal: 3,0 ha

Beskrivning: Bitvis tätt igenvuxen f d ängesmark. Genom området går en gammal körväg från väster till öster.

Drygt ett ha av området, norr om vägen, är mycket tätt igenvuxet och är nu närmast att betrakta som lövskogsmark med täta hasselbestånd, ask och mycket björk.

Även söder om vägen är änget igenvuxet. Här kan man dock fortfarande tydligt se var de tidigare öppna slåtterglänterna har legat. Man anar också grupper av träd och buskar i gammal ängesstil. I de forna slåtterglänterna växer nu mycket enbuskar, ungbjörk och bitvis även tall. I övrigt domineras änget av ask och hassel. Högt gräs växer över hela området.

Spridda i änget, men framförallt i dess västra del, växer en del stora och grova ekar. Främst i ängets västra del förekommer också en hel del hagtorn och sly.

Åtgärdsförslag: Norr om vägen lämnas området orört och tillåts utvecklas fritt utan röjnings- eller gallringsingrepp.

Söder om vägen, knappt 2 ha, görs en röjning av i första hand tynne och sly. De forna slåtterglänterna röjs fria från enbuskar, ungbjörk, ungask, tall och sly. I änget förekommande barrträd tas bort, eventuellt med undantag för några tallar. Sedan slåtterglänterna har friröjts görs en försiktig gallring i trädskiktet så att området återfår sin ängeskaraktär med öppna slåtterglänter omväxlande med grupper och vastar av träd och buskar. Ekarna sparas och friställs så att de kan utvecklas vidare.

Mot omgivande åkermarker lämnas en skyddande ridå av lövträd runt änget. Framtida skötsel helst genom traditionell hävd med slåtter. Alternativt kan området hävdas genom måttligt bete kombinerat med sly- och tynnesröjning vid behov.

90:7 Gervalds, NO Bondvik, VAMLINGBO

Ek karta: Sundre 27 C
Fastighet: Gervalds 1:2
Areal: ca 5 ha

Beskrivning: Området utgörs av betade lövmarker som bitvis har ängeskaraktär. Marken är mestadels starkt kuperad och sluttar från öster ned mot havet i väster. Främst i de nordöstra delarna finns en del öppna ytor. De högre liggande östra delarna innehåller mycket enbuskar. Västerut ökar karaktären av ängesmark. Ask och hassel dominerar. På en del ställen finns stort inslag av björk eller tall. Områdets södra delar är något tätare igenvuxna än övriga delar. I de centrala delarna växer stora hasselbuketter i djupa, mörka bestånd som bitvis ger området karaktär av hassellund. Tack vare betet och utförda slyröjningar är området bitvis relativt öppet och lättgånget.

Ned mot havet vidtar öppnare betesmarker vilka bidrar till att ge området en omväxlande karaktär.

Vid infarten i nordost står några ekar och runt området löper en stentun.

Åtgärdsförslag: Området ligger inom ett större område som har erhållit klass I i naturinventeringen 1974. Området har mycket stora värden vad beträffar både ornitologi, botanik, geologi, landskapsbild och rörligt friluftsliv. Det är önskvärt att inga omfattande ingrepp i form av röjning eller avverkning görs inom området. Lämpligt är att området sköts som hittills, d v s genom måttligt bete kombinerat med av markägaren utförda, nödvändiga gallringar och slyröjningar för att underlätta betet.

Det är väsentligt att området bevaras som lövmark med eller utan framtida beteshävd.

90:8 Gervalds, O Bondvik, VAMLINGBO

Ek karta: Sundre 27 C
Fastighet: Gervalds 1:54
Areal: ca 5 ha

Beskrivning: Området utgörs av kuperad lövmark som sluttar västerut ned mot havet. Det karaktäriseras av mer eller mindre täta hasselbestånd som växer över hela området. Ofta står hasselbuskarna tätt, vilket ger ett mörkt lundartat intryck. På andra ställen växer däremot hasseln i glesare bestånd. I trädskiktet märks björk och tall och dessutom finns här en del gamla oxlar. Ask förekommer förhållandevis sparsamt även om den bitvis är relativt vanlig. Förutom hassel, som helt dominerar i buskskiktet, förekommer en del sly och tynne. Hasselbestånden här hör till de frodigaste på ön. I lövområdets sydvästra del står en sommarstuga på hjul.

Runt större delen av området löper en stentun. Hela området har en mycket tilltalande och omväxlande karaktär som ytterligare markeras då man når de öppnare ytorna som västerut tar vid mot havet. Här, i områdets västra delar, är förekomsten av tall betydligt större. Området är bitvis fuktigt med mycket älgört.

Åtgärdsförslag: Området har erhållit klass I i naturinventeringen 1974 med avseende både på ornitologi, botanik, geologi, landskapsbild och rörligt friluftsliv. De strandnära täta lövbestånden är av mycket stor vikt för bl a fågellivet. Området bör lämnas orört och helt skonas från ingrepp i form av avverkning, röjning eller gallring.

90:9 Tore, VAMLINGBO

Ek karta: Sundre 27 C
Fastighet: Tore 1:1
Areal: 2,5 ha

Beskrivning: Områdets nordvästra del utgörs av gamla åkerlappar begränsade av diken. I anslutning till dikena växer en hel del videbuskage och denna del är tidvis mycket våt.

Söder om åkerlapparna, i områdets västra del, finns ett parti som är mycket tätt igenvuxet med asksly.

Den egentliga ängesmarken ligger i nordöstra delen och fortsätter i en bård söderut längs åkern i öster, ned till vägen i söder. Här ligger markytan högre och denna del är därför inte lika våt som de västra delarna.

Ask och hassel dominerar här. Hasseln är storvuxen och växer relativt jämnt spridd över området. Skogsalm förekommer rikligt och även ek finns representerad.

Mot åkern i öster löper en vast av huvudsakligen hassel i anslutning till en stentun.

Åtgärdsförslag: Området ligger inom ett större område som har erhållit klass I i naturinventeringen 1974 med avseende på både ornitologi, botanik, rörligt friluftsliv och landskapsbild. Helst bör området lämnas orört, men en viss försiktig röjning till betesmark kan tänkas. I det egentliga ängesområdet röjs gläntor fram genom att sly, tynne och ungträd tas bort. Bland hasselbestånden görs en mycket försiktig gallring. Sedan gläntor har röjts fram görs en mycket försiktig gallring i trädskiktet så att grupper av träd och buskar kommer att omväxla med öppnare gläntor i ängesstil. Ek och alm sparas i största möjliga utsträckning. Gamla träd, träd med bohål och äldre torra träd sparas med tanke på fågellivet. Beståndet av ungask i väster röjs till betesslätt. Eftervård genom ängeshävd eller bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov.

90:10 Nore, VAMLINGBO

Ek karta: Austre 27 D
Fastighet: Nore 1:2, 1:15, 1:17
Areal: 2,2 ha

Beskrivning: Området är en kvarliggande rest av lundartad växtlighet som tidigare hade större utbredning i trakten.

Trädskiktet utgörs av tall, varav många gamla vackra träd, samt ask, björk och inslag av oxel. I buskskiktet förekommer, förutom hassel, bl a hagtorn och nypon.

Genom området rinner ett dike från norr till söder.

Denna lilla tall-lövlund utgör ett tilltalande inslag i landskapsbilden och det är angeläget att den får bestå även i framtiden. Begränsade lövområden som detta, nära havet och omgivet av öppnare marker, är dessutom ofta omtyckta tillflyktsorter för diverse fåglar.

Delar av området betas troligen.

Åtgärdsförslag: Fortsatt skötsel som hittills. Det är angeläget att området bevaras och skonas från ingrepp i form av röjning eller gallring.

91:1 Norrgårde, HAMRA

Ek karta: Hamra 26 E
Fastighet: Norrgårde 3 1
Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Öppen flack ängesmark som har karaktär av hagmark. Några ekar, björkar och hasslar står samlade i spridda, glesa dungar. Några av ekarna har hasselstrumpor. I övrigt står träden och buskarna ej så tätt som i de karaktäristiska ängesgrupperna.

Norra delen har en tätare vegetation med framförallt ungbjörk. Änget omges delvis av en stentun intill vilken växer en gles träd- och buskbård.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills genom bete kombinerat med röjning av sly och tynne vid behov. I norra delen kan eventuellt en del sly röjas bort samt björkbeståndet gallras något. Björkbeståndet i norra delen utgör dock vindskydd för gården, varför en eventuell gallring måste utföras med stor försiktighet.

91:2 Lövområde V Hamra kyrka, HAMRA

Ek karta: Hamra 26 E
Fastighet: Hamra annex 1 1
Areal: ca 14 ha

Beskrivning: Området präglas av en fuktig skog med björk och hassel som dominerande arter. Dessutom finns inslag av enstaka tallar och aspar. I områdets fuktigaste del i sydväst finns spår av försök till dränering i form av grunda diken. Mot norr blir skogen torrare, vilket visar sig genom grövre hasselbuketter och inslag av ek. Här finns även en liten stenvast, men spår efter eventuell tidigare ängeshävd går inte att utläsa. I nordöstra delen står en rad granar av ansenlig storlek, sannolikt planterade.

Buskskiktet är fattigt med blåhallon som enda mera påfallande art.

Till följd av markens fuktighet är fältskiktet föga utbildat och präglas till stor del av mossor. De fuktigaste partierna domineras av den på dylik mark typiska älgörten. Andra örter är blåsippa, vitsippa och harsyra samt orkidéerna nästrot, skogsknipprot och kärrknipprot.

Gräsen är dåligt representerade men vårfryle och lundskafting växer sparsamt. I den rikliga mossvegetationen må framhållas kransmossa, guldlocksmossa, husmossa, björnmossor och stjärnmossor.

Områdets karaktär av försumpad björk-hasseldominerad lövskog gör det till ett avvikande och skyddsvärt exempel på den gotländska lövvegetationens mångformighet.

(Beskrivningen är hämtad från naturinventeringens botaniska del.)

Åtgärdsförslag: Det är önskvärt att skogen får behålla sin nuvarande karaktär och inte dikas ytterligare eller överförs till barrskog. En

viss röjning behöver dock inte inkräkta på naturvärdena.

91:3 Skogs, HAMRA

Ek karta: Hamra 26 E
Fastighet: Skogs 1^2
Areal: 0,6 ha

Beskrivning: Ett litet hävdat änge som ligger vackert insprängt i åkerlandskapet. Änget är relativt öppet med en stor slätt i söder och en mindre slätt i norr. Dessa öppnare partier åtskiljs delvis av en lövvast.

Hasseln växer i dungar, främst i östra delen,och i vastar runt änget. På den södra slätten finns några stora, välväxta ekar. En ek står majestätiskt mitt i änget.

Runt hela änget löper en lövridå med hassel, ask, lite björk och några ekar som skydd mot omgivande åkermarker i norr, i öster och i söder. I väster gränsar änget mot igenväxande lövskogsmarker.

Åtgärdsförslag: Fortsatt ängeshävd som hittills.

91:4 Två igenväxta lövområden O Sallmunds, HAMRA

Ek karta: Hammarshagehällar 27 E
Fastighet: Sallmunds 1^6, 1^{13}
Areal: 3,5 ha

Beskrivning: Öster om gården Sallmunds ligger en flack, svagt kuperad ängesmark som betas. Trädskiktet består uteslutande av björk, som växer i grupper och dungar över hela området.

Riklig förekomst av hassel karaktäriserar buskskiktet, där också tynne och en del andra småbuskar finns. Hasseln förekommer mest som fristående buketter i större eller mindre dungar och endast i undantagsfall som hasselstrumpor intill björkarna.

De öppnare gläntorna mellan björk- och hasselbestånden är bevuxna med lågt sly, unghassel, tynnesbuskar, älgört och högvuxet gräs.

300 m österut ligger ett ungefär lika stort område som är ännu tätare igenväxt. Trädskiktet domineras helt av björk, med ett litet inslag av ungek. Buskskiktet är tätt igenvuxet med hassel, tynne och sly.

Åtgärdsförslag: Områdena ingår i ett större område som utgör en viktig häcklokal för sångfåglar och andra tättingar. Slutna, buskrika lövskogspartier som dessa, i anslutning till kustområden, är dessutom ofta värdefulla som rastplatser för flyttande fåglar. I lövmarkerna öster om vägen vid Sallmunds, kan man få höra bl a rosenfink, kärrsångare, sommargylling, näktergal och kornknarr. År 1972 påträffades av allt att döma en för Norden ny fågelart i dessa områden,

tjocknäbbad sångare (Acrocephalus aedon). Området i stort, inklusive de här aktuella igenvuxna lövpartierna, har således mycket stort värde för fågellivet. Det är angeläget att områdena sköts som hittills och tillåts förbli täta lövmarker där ingrepp i form av avverkning eller röjning helt undviks.

91:5 Mickels-Fridarve, HAMRA

Ek karta: Hammarshagehällar 27 E
Fastighet: Mickels 1[5], Fridarve 1[14] (Vamlingbo socken)
Areal: 2,0 ha

Beskrivning: Västligaste delen av området, närmast vägen, är ett stort träd- och buskfritt braidsräum (storglänta) där marken är flack och svagt kuperad.

Centrala delen, fram till ägogränsen i öster, är däremot bitvis ganska tätt bevuxen med björk och hassel. Centralt i änget står också några oxlar. Björken växer i små grupper om två-fyra träd i varje med hasselbuskar intill. På några ställen finns även några fritt växande hasselbestånd.

Längs norra gränsen växer en gles björk-hasselvast.

Områdets östra del, öster om ägogränsen, har en helt annan karaktär. Den småkuperade marken är bevuxen med täta björk- och hasselbestånd. Endast små gläntor finns och den hårt skuggade marken är helt bar såväl som på lite mossa och gräs här och var samt stora mängder ramslök på vårarna.

Sedan år 1972 har markägaren gjort en del gallringar i området som nu hävdas genom fagning och slåtter kombinerat med bete.

Tillsammans utgör de båda områdena en omväxlande och tilltalande enhet med en ökande slutenhet från väster till öster. Från öppen slåtterglänta i väster, via grupper av träd och buskar, antar området i öster en helt annan karaktär med slutna björk- och hasselbestånd.

Åtgärdsförslag: Om möjligt bör man sträva efter att bibehålla den omväxlande karaktär som området för närvarande har. Detta innebär fortsatt årlig ängeshävd i den öppna västra delen, samtidigt som den östra delen bör tillåtas behålla sin slutnare karaktär. Gärna fortsatt fagning och slåtter. Då området dessutom är av stor betydelse för fågellivet är det än mer angeläget att omfattande ingrepp i form av avverkning eller röjning undviks i den östra delen.

91:6 Skogs, HAMRA

Ek karta: Hamra 26 E
Fastighet: Skogs 1:21
Areal: 4,0 ha

Beskrivning: Ett björk-hasselänge där markägaren under senare år har utfört omfattande röjningar. Området, som tidigare har varit delvis igenvuxet, har nu en mestadels öppen ängeskaraktär där ofta stora gläntor omväxlar med lövvastar och lövdungar. Tvärs igenom änget, från öster till väster, löper en stentun som markerar den gamla ägogränsen.

Förutom björk och hassel, som dominerar lövvegetationen, förekommer inslag av rönn, varav en del grova exemplar. Hagtorn växer ibland i dungar och vastar och förekommer dessutom som fristående, vackra buskar. I ängets norra halva växer en och annan ek.

Mot omgivande öppna marker växer bitvis en lövridå bestående av både träd och buskar. I ängets nordvästra del finns ett tätare lövparti som efterhand skall röjas på samma sätt som övriga änget.

Änget hävdas genom försommarbete i kombination med sensommarslåtter. På så sätt håller man effektivt efter uppväxande sly och tynne.

Åtgärdsförslag: Fortsatt hävd som hittills genom bete kombinerat med årlig slåtter.

92:1 Vännes, SUNDRE

Ek karta: Sundre 27 C
Fastighet: Vännes 1 19
Areal: ca 2 ha

Beskrivning: Ett litet, bitvis mycket tätt igenvuxet f d änge som norrut övergår i en öppen beteshage med få träddungar.

Trädskiktet domineras av asp och ask. Här och var finns inslag av björk. Ek är representerat med något enstaka exemplar.

Buskskiktet domineras av hassel som bildar täta buskage. Hasselbuskagen är ofta mycket täta och ogenomträngliga på grund av ett mycket stort inslag av hagtorn, som breder ut sig över området. Marken är mestadels täckt av älgört, högt gräs, asksly och tynne och är på många ställen mycket våt.

Runt större delen av området löper en stentun. I anslutning till denna finns, åtminstone bitvis, en gles bård av ask.

Norr om den igenvuxna delen, ute i beteshagen, står några träddungar med gamla ekar, askar och hagtorn.

Åtgärdsförslag: Området utgör en av de få riktigt sydliga lövskogsdungarna på Gotland och är därmed mycket attraktivt som tillhåll och rastplats för fåglar. Flera fina fågelobservationer har under årens lopp gjorts i och i anslutning till dessa sydliga lövskogsdungar. Området bör, med tanke på dess stora betydelse för fågellivet, tillåtas att förbli buskrik, snårig lövskogsdunge.

Några olika typer av ängar.

Ek-ask-hasselänge. Hulte kruppar, Hemse
Foto Lars Hjelm

Öppet, ekdominerat änge. Hammarsänget, Lärbro
Foto Lars Hjelm

Lind-ask-hasselänge. Alvena lindaräng, Vallstena
Foto Lars Hjelm

Ek-ask-hasselänge. Solsänget, Sproge
Foto Lars Hjelm

Några olika typer av ängar.

Änge med stort inslag av tall. Prästänget, Anga
Foto Lars Hjelm

Änge som övergått till betesmark
Foto Lars Hjelm

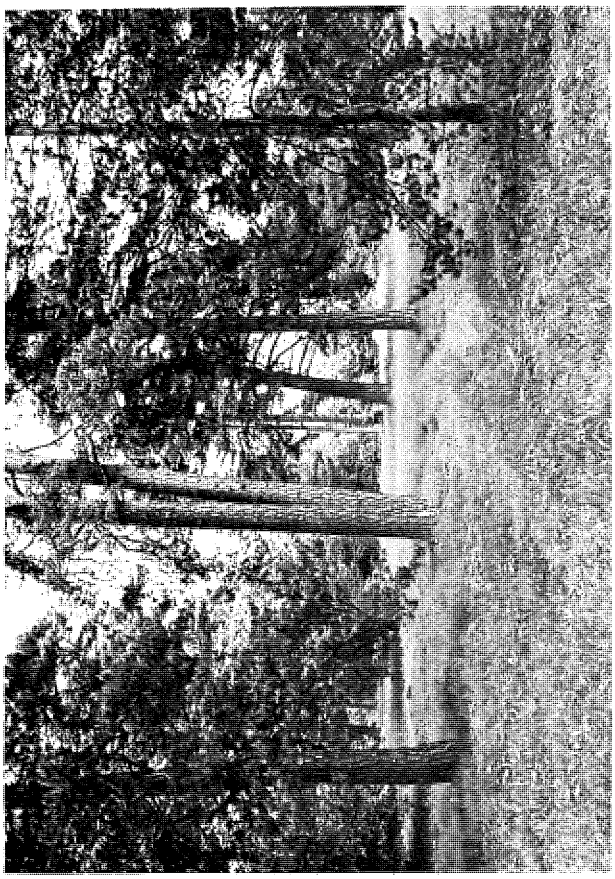

Genuint tallänge. Kyrkänget, Bro
Foto Mats Ericson

Änge med stort björkinslag. Domerarve, Öja
Foto Lars Hjelm

Några arbetsmoment i samband med ängeshävd.

Slåtter Foto Mats Ericson

Fagning. Foto Tord Porsne/N

Tillverkning av bandtun. Foto Tord Porsne/N

Igenväxt ängesmark Foto Lars Hjelm

Nyröjd ängesmark Foto Lars Hjelm

Kanggrav (huggrund från järnåldern)
Foto Lars Hjelm

Stenvastar i Alvena lindaräng, Vallstena
Foto Tord Porsne/N

Ekskog N Ekebysänget, Stenkyrka
Foto Mats Ericson

Hasselbuketter i Fonnsänget, Väte
Foto Mats Ericson

Nybyggd ~~samd~~tun, Solsänget, Sproge
Foto Mats Ericson

Vitsippor i igenväxande ängesmark, Grötlingbo
Foto Mats Ericson

KARTSKISSER I SKALA 1:10 000 ÖVER BEHANDLADE ÄNGES- OCH LÖVMARKER

Teckenförklaringar till detaljskisserna

Hävdat änge där slåtter i allmänhet utförs, samt ängesmark där hävden helt nyligen har upphört men där igenväxningen ännu inte har nått någon större omfattning.

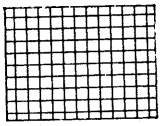

Ängesmark som hävdas huvudsakligen genom bete (hagmark) och som har en relativt öppen, ibland ängeslik karaktär, samt nyligen röjd änges- och lövmark.

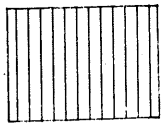

Igenvuxen änges- och lövmark där man ibland kan ana tidigare ängeshävd, samt betad f d ängesmark som trots betet är mer eller mindre starkt igenvuxen.

FÅRÖ
332
Stutsviken
ÖSTERSJÖN
Norra gattet
LANSA
1:1
till
Lansaholm
fr Lansaholm

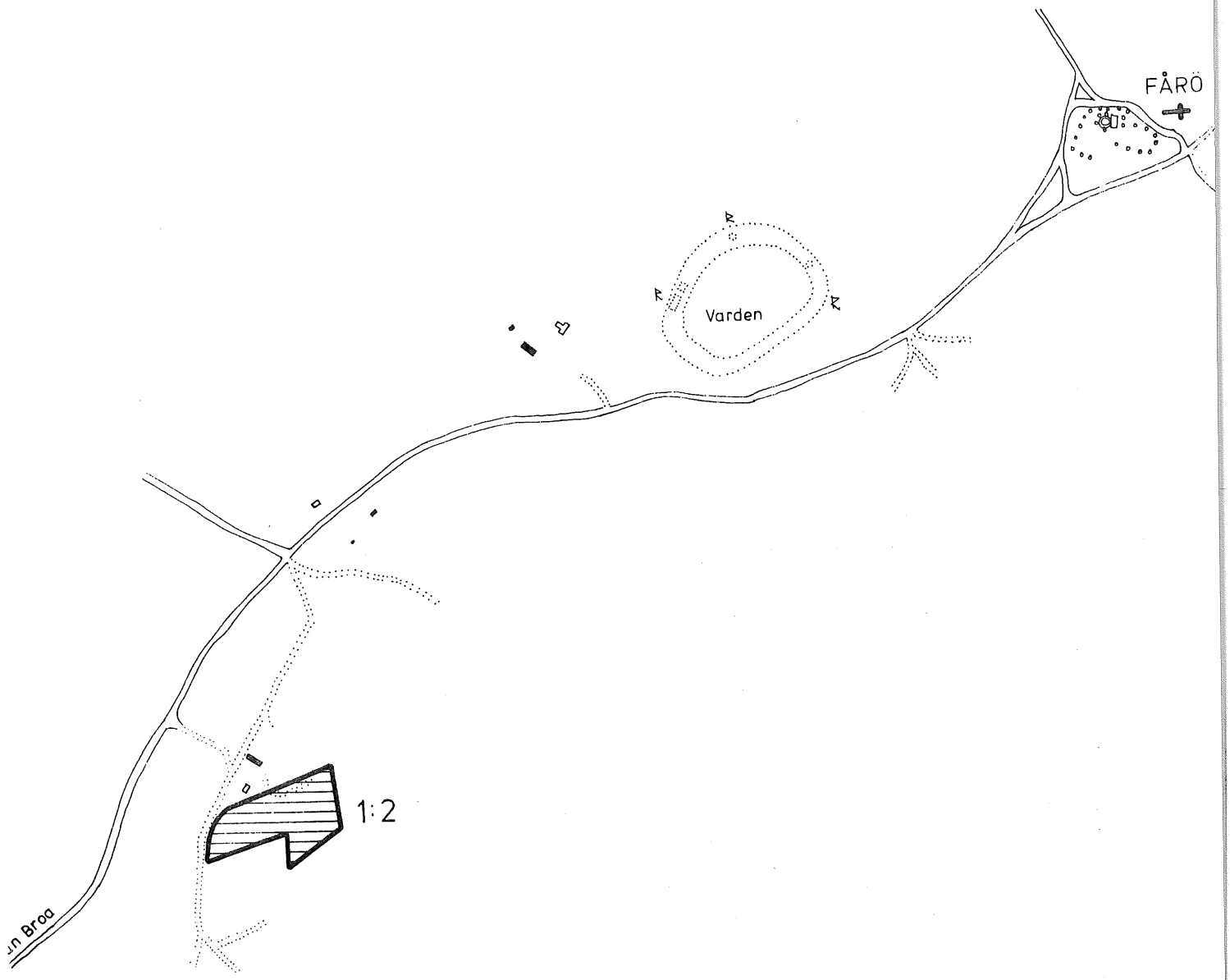
FÅRÖ
Varden
1:2
n Broa

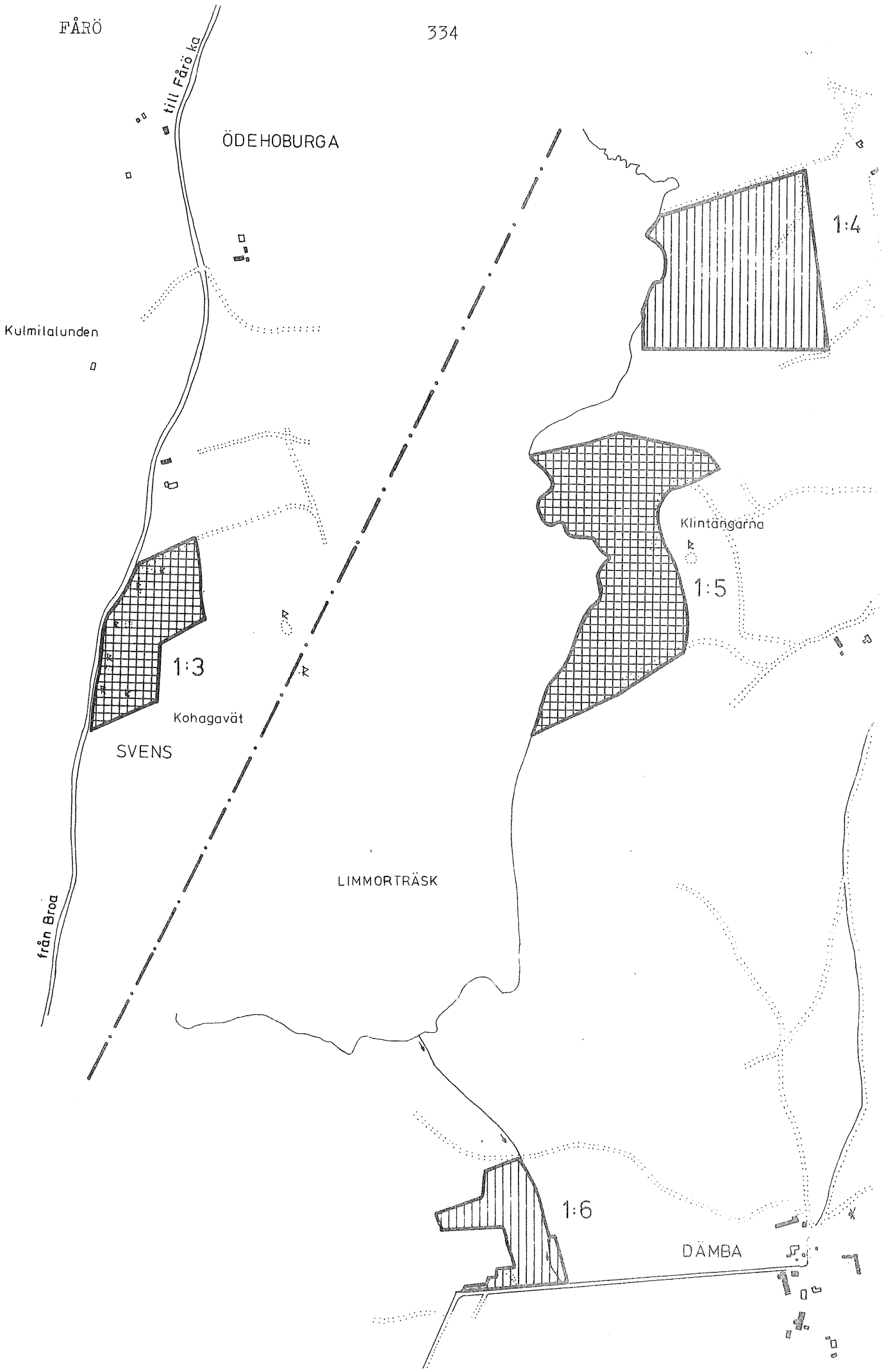
till Fårö ka
ÖDEHOBURGA
1:4
Kulmilalunden
Klintängarna
1:5
1:3
Kohagavät
SVENS
LIMMORTRÄSK
från Broa
1:6
DÄMBA

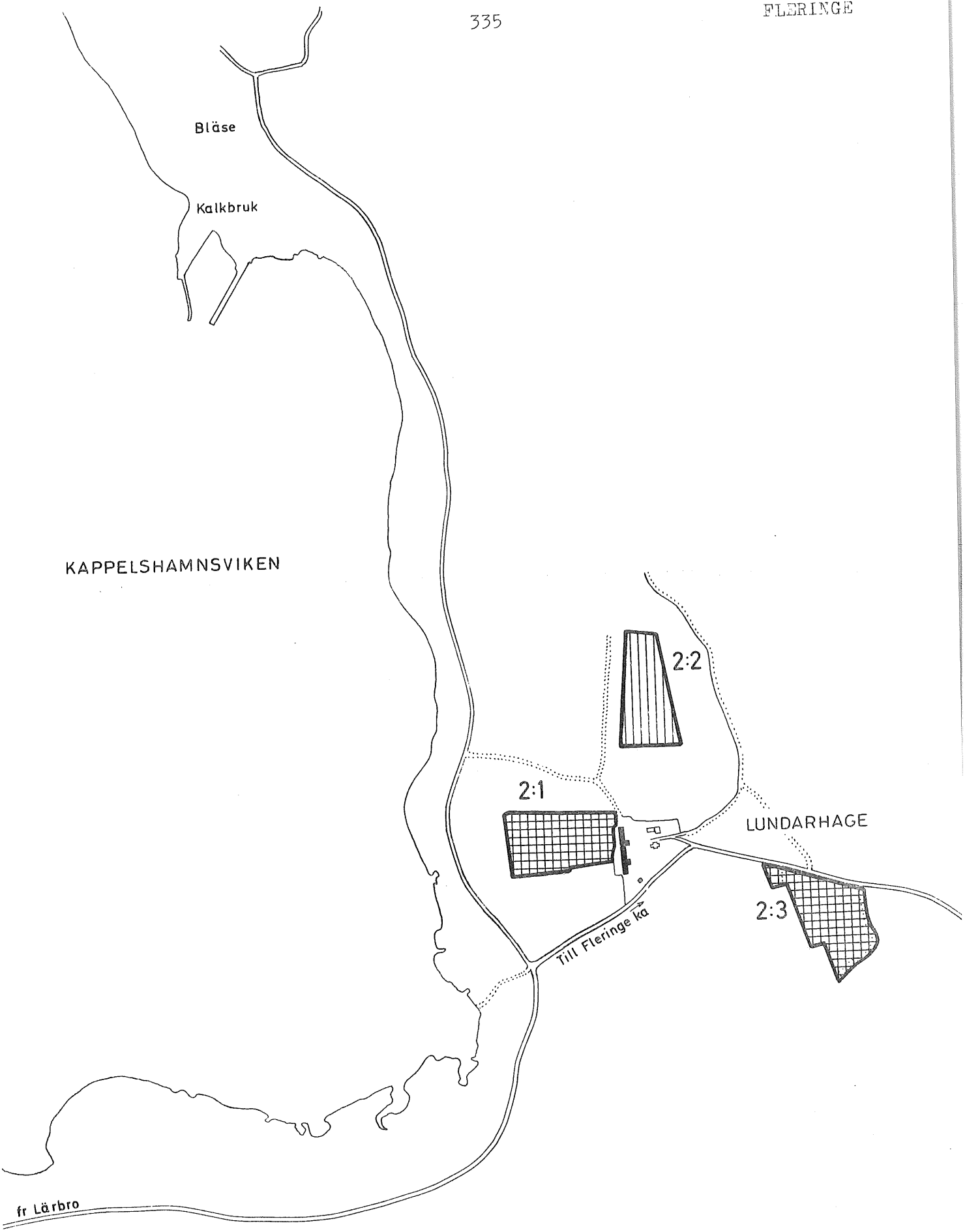
Bläse
Kalkbruk
KAPPELSHAMNSVIKEN
2:2
2:1
LUNDARHAGE
2:3
Till Fleringe ka
fr Lärbro

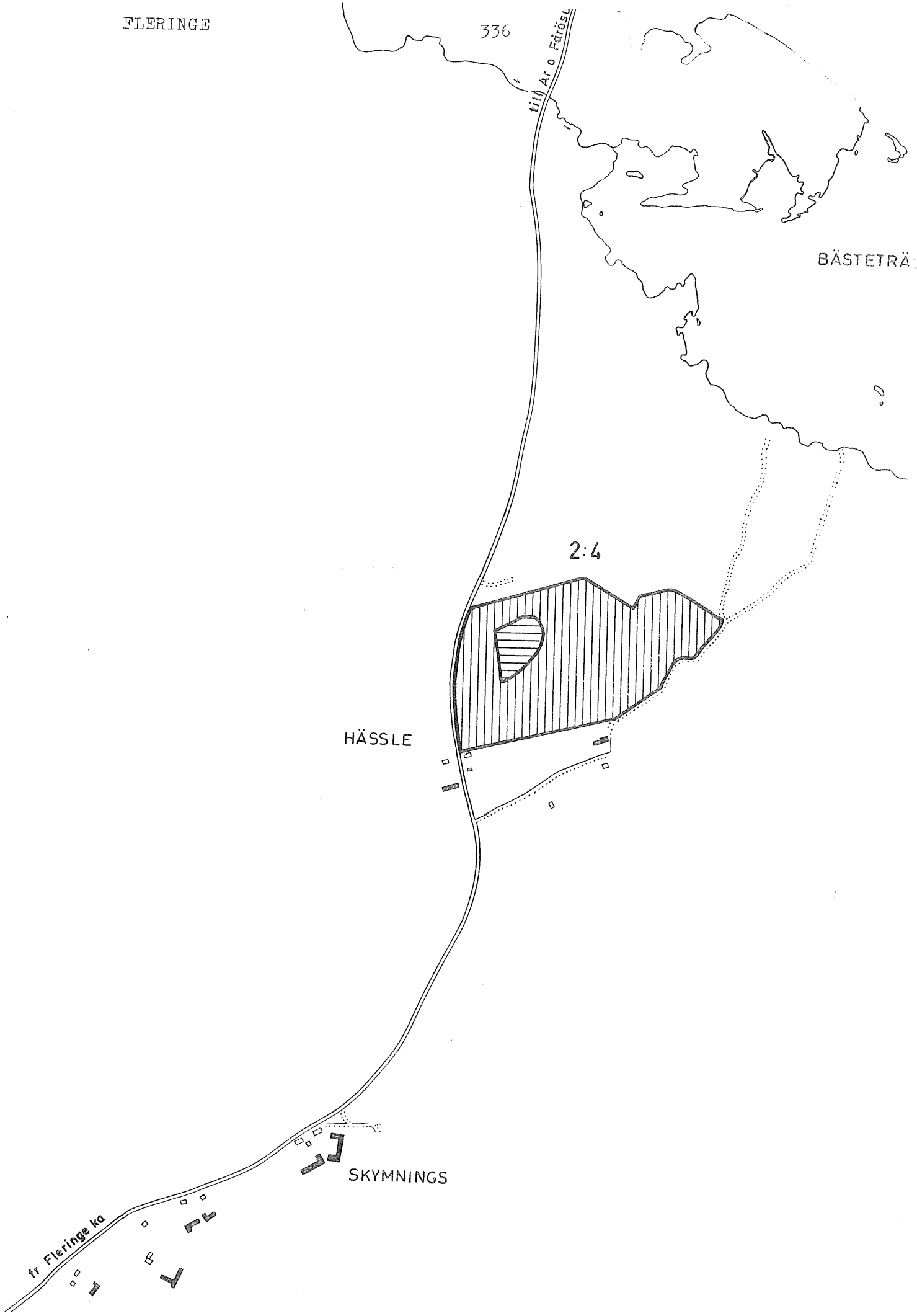
FLERINGE
336
till Ar o Fårösu
BÄSTETRÄ
2:4
HÄSSLE
SKYMNINGS
fr Fleringe ka

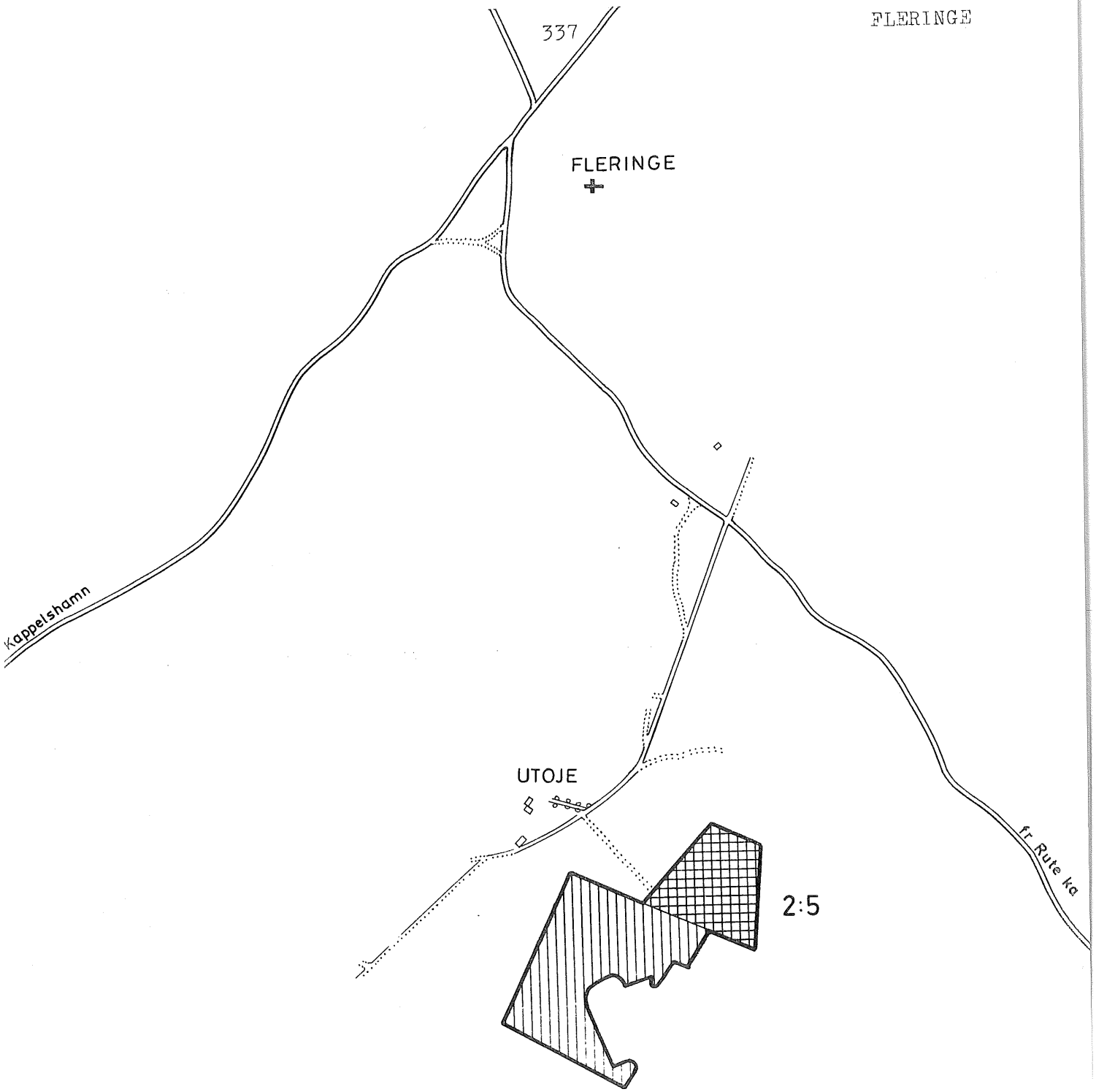
337
FLERINGE
Kappelshamn
UTOJE
fr Rute ka
2:5

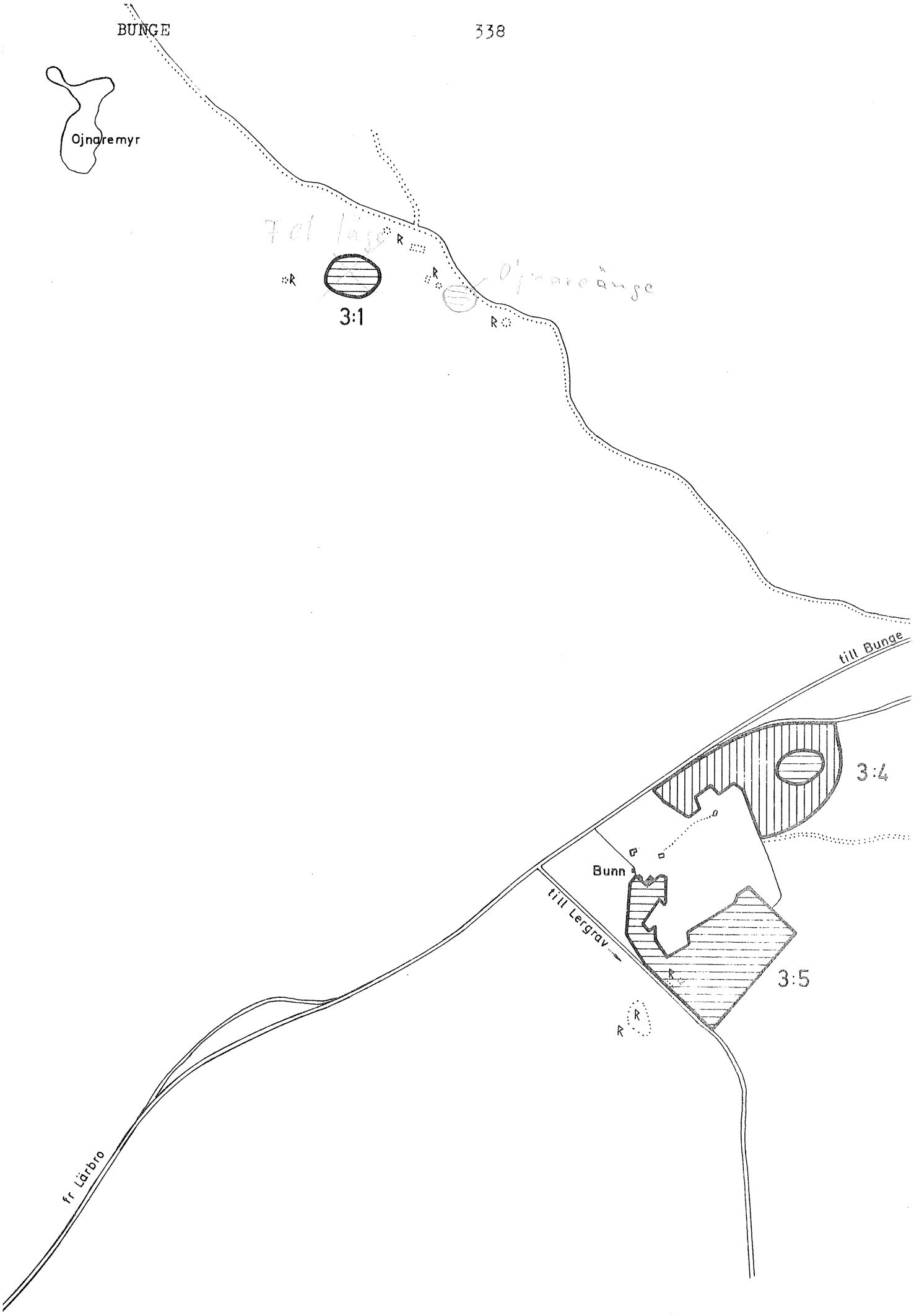
Ojnaremyr
3:1
till Bunge
3:4
Bunn
till Lergrav
3:5
fr Lärbro

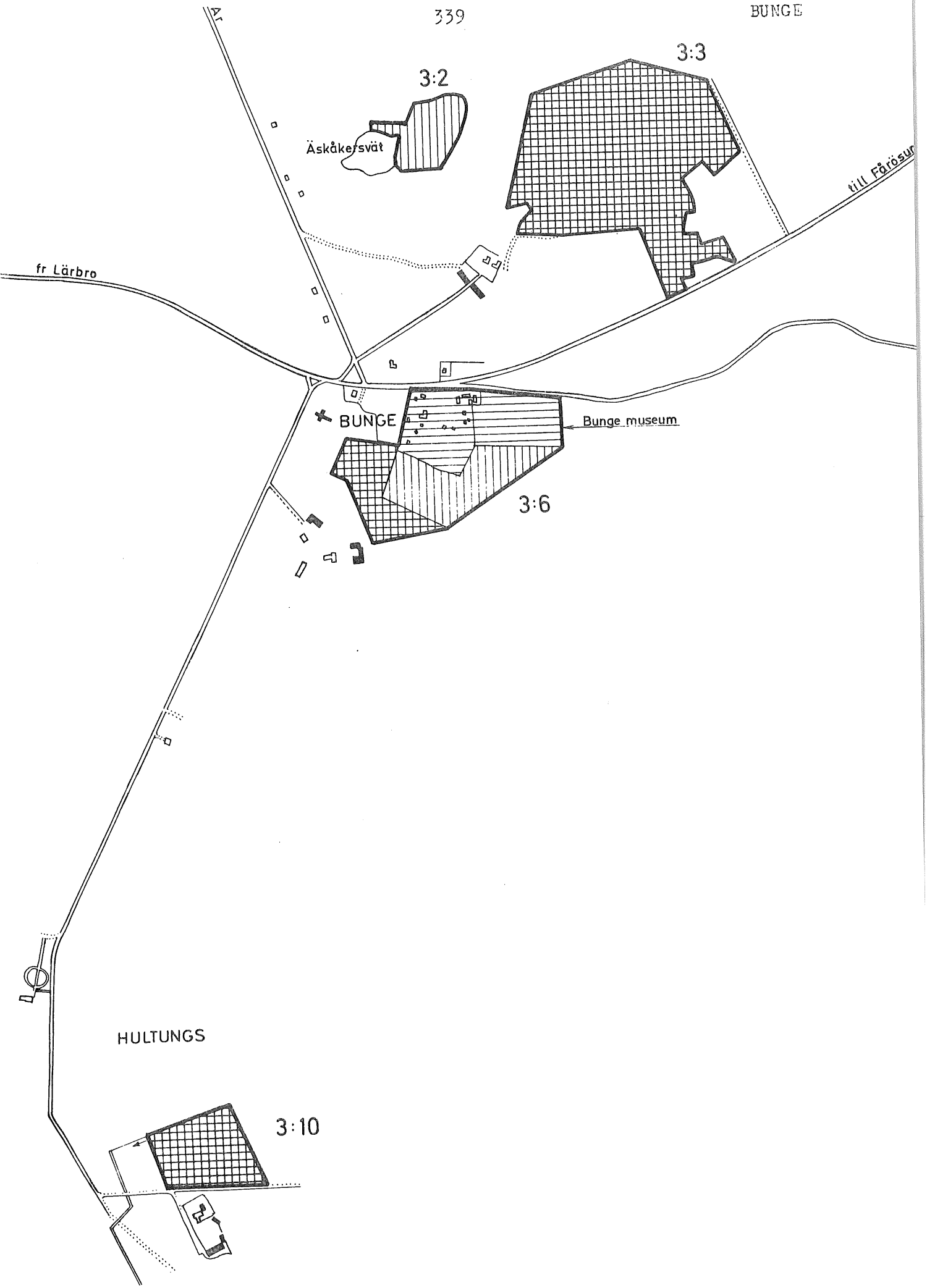
3:2
3:3
Äskåkersvät
till Fårösund
fr Lärbro
BUNGE
Bunge museum
3:6
HULTUNGS
3:10

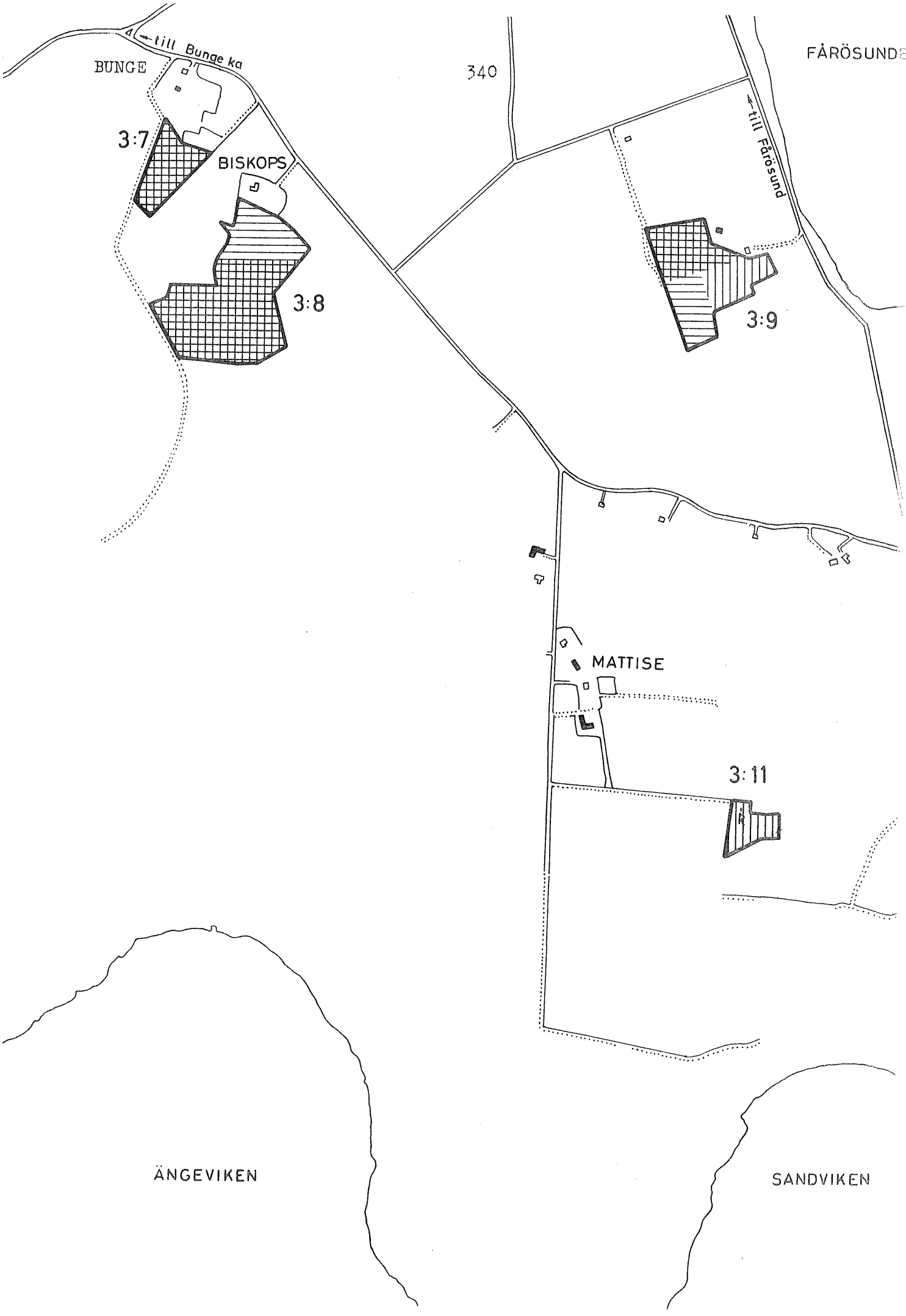
till Bunge ka
BUNGE
3:7
BISKOPS
3:8
340
FÅRÖSUND
till Fårösund
3:9
MATTISE
3:11
ÄNGEVIKEN
SANDVIKEN

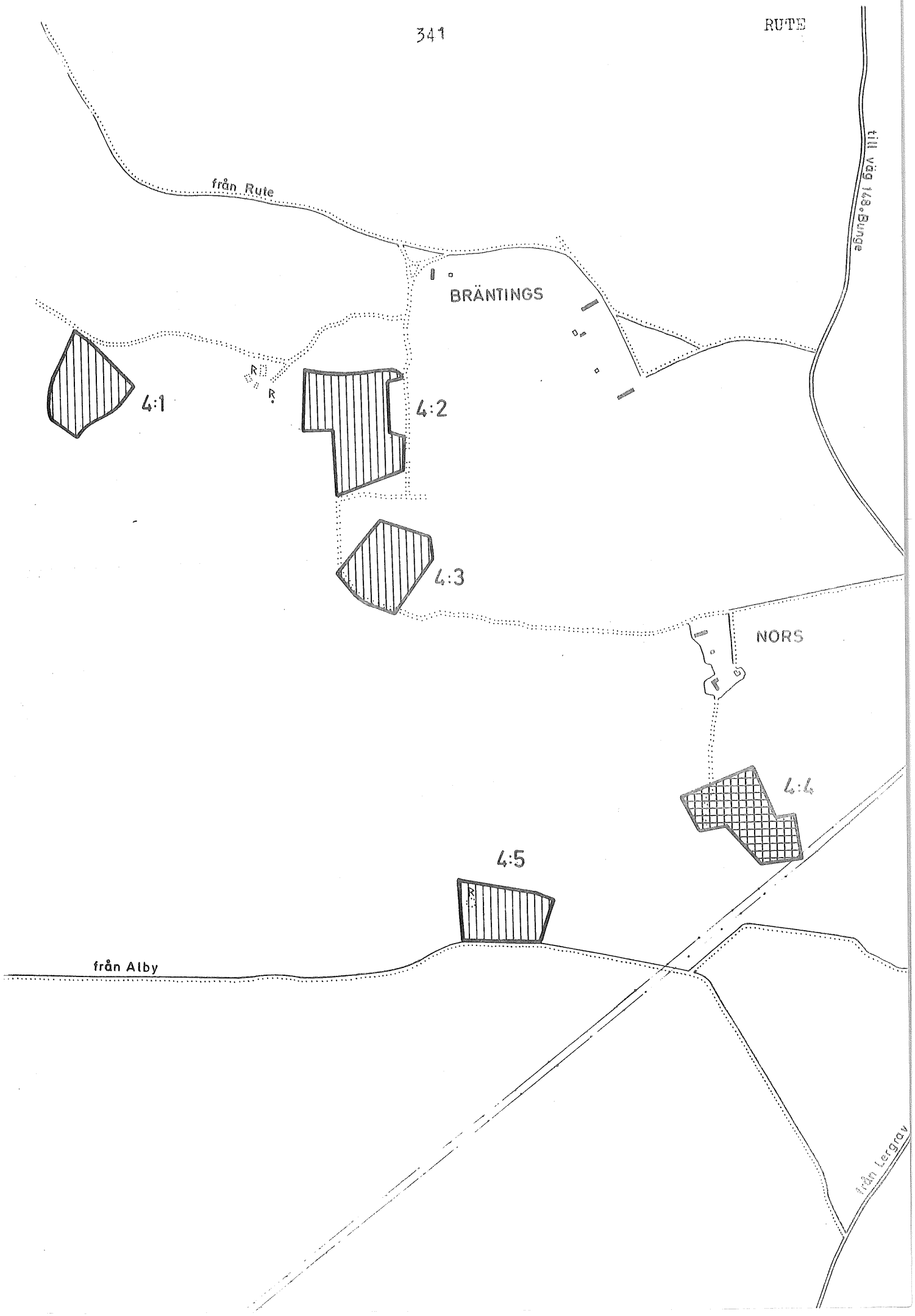
från Rute
till Väg 148 Bunge
BRÄNTINGS
4:1
4:2
4:3
NORS
4:4
4:5
från Alby
från Lergrav

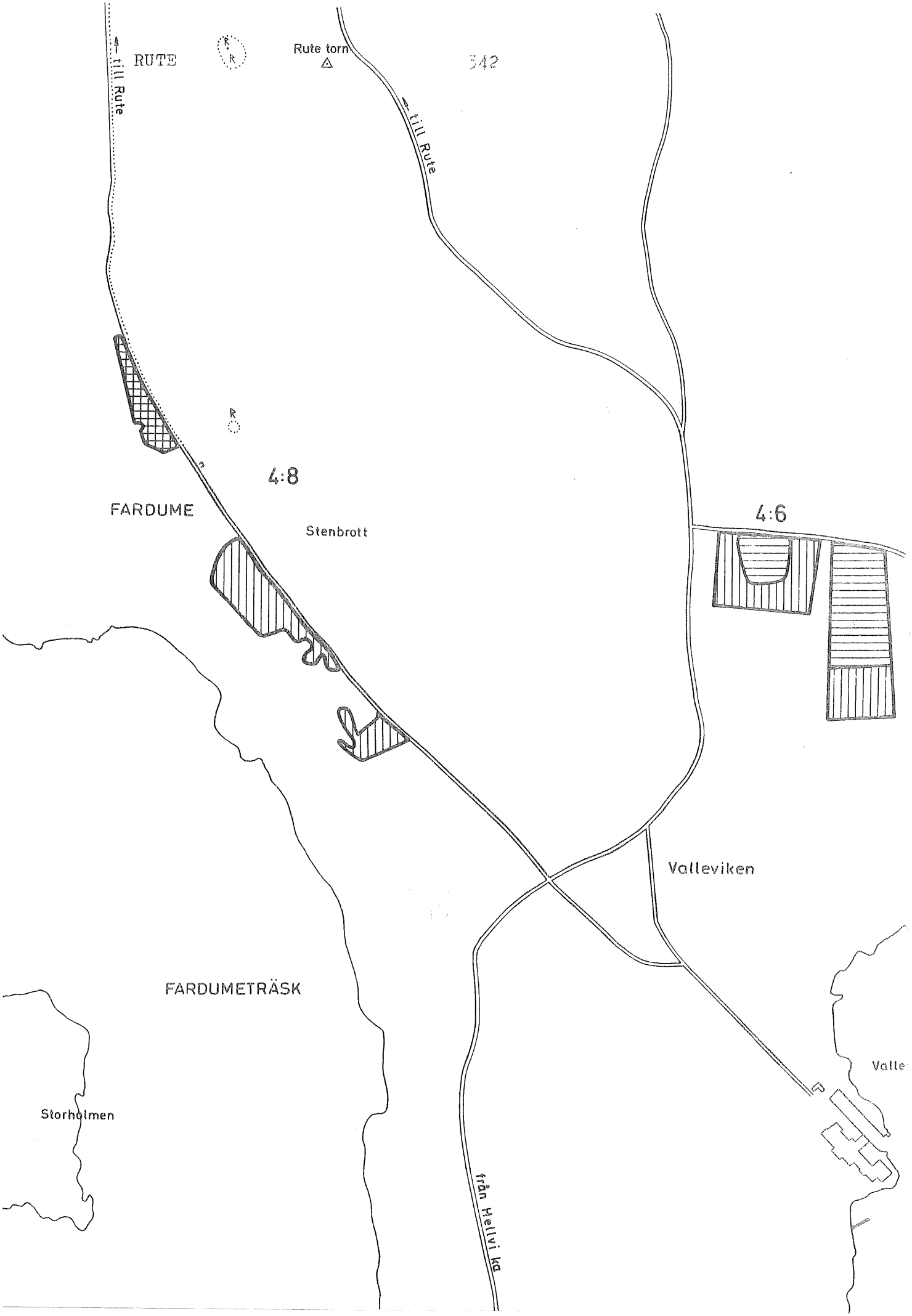
till Rute
RUTE
Rute torn
342
till Rute
4:8
FARDUME
Stenbrott
4:6
Valleviken
FARDUMETRÄSK
Storholmen
från Hellvi kg

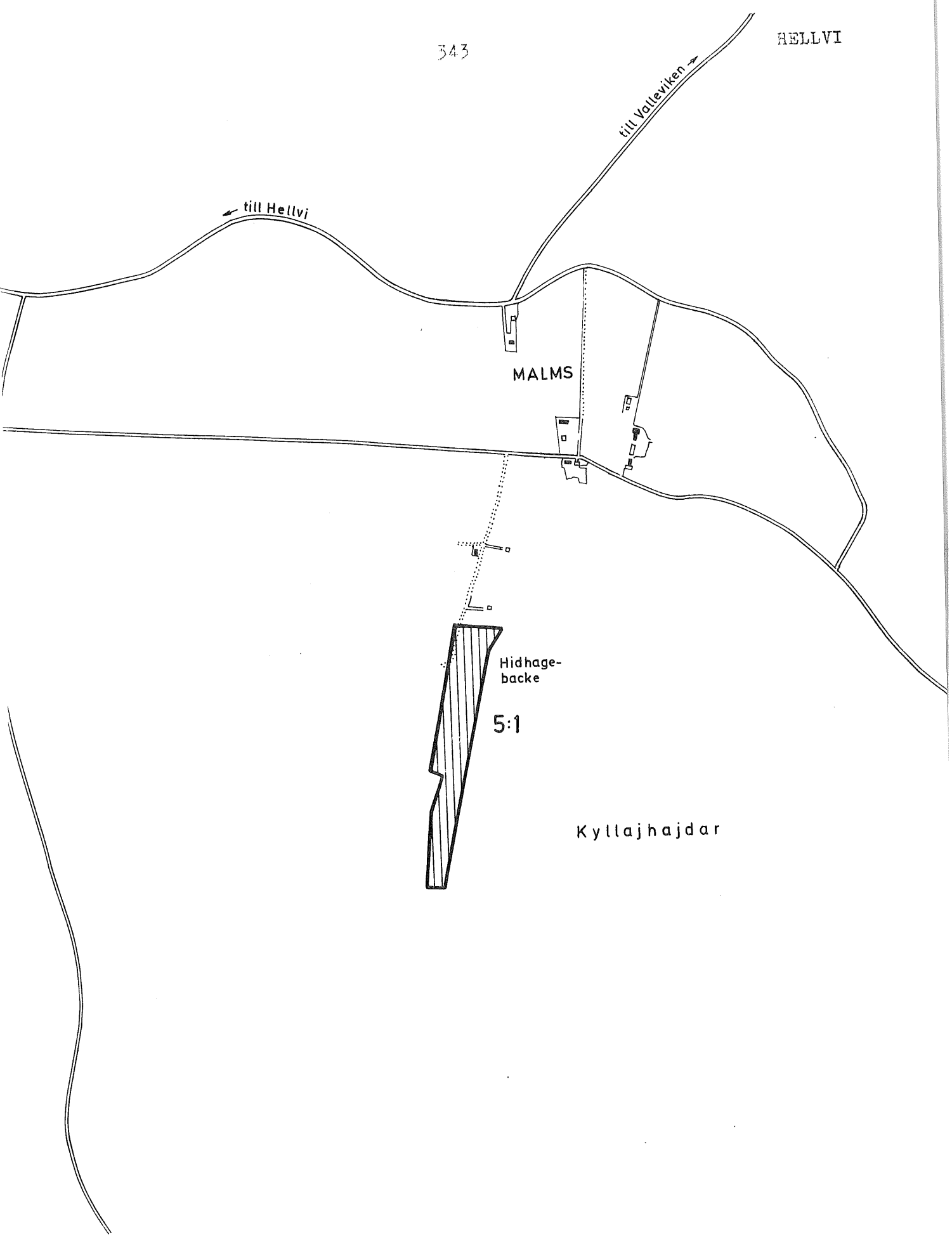
till Valleviken
till Hellvi
MALMS
Hidhage-
backe
5:1
Kyllajhajdar

till Hallshu.
MEDEBYS
6:1
NORRBYS
6:2
till Hallshuk
6:4
6:3
HALL
till Kappelshamn
från Visby

HANGVAR
345
till Hallshuk
7:1
HÄFTINGS
fr väg 149 a Visby

HANGVAR

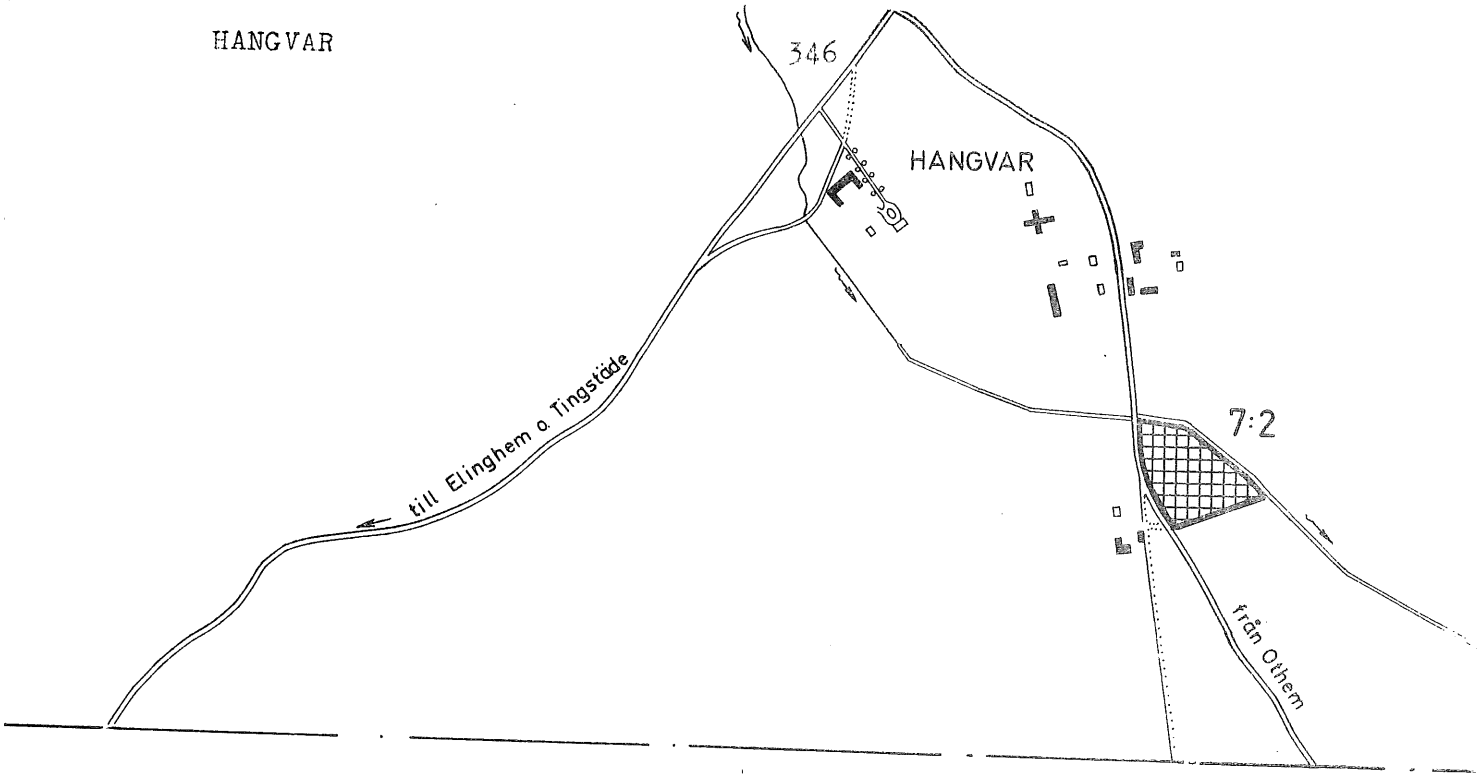
346
HANGVAR
7:2
till Elinghem o. Tingstäde
från Othem

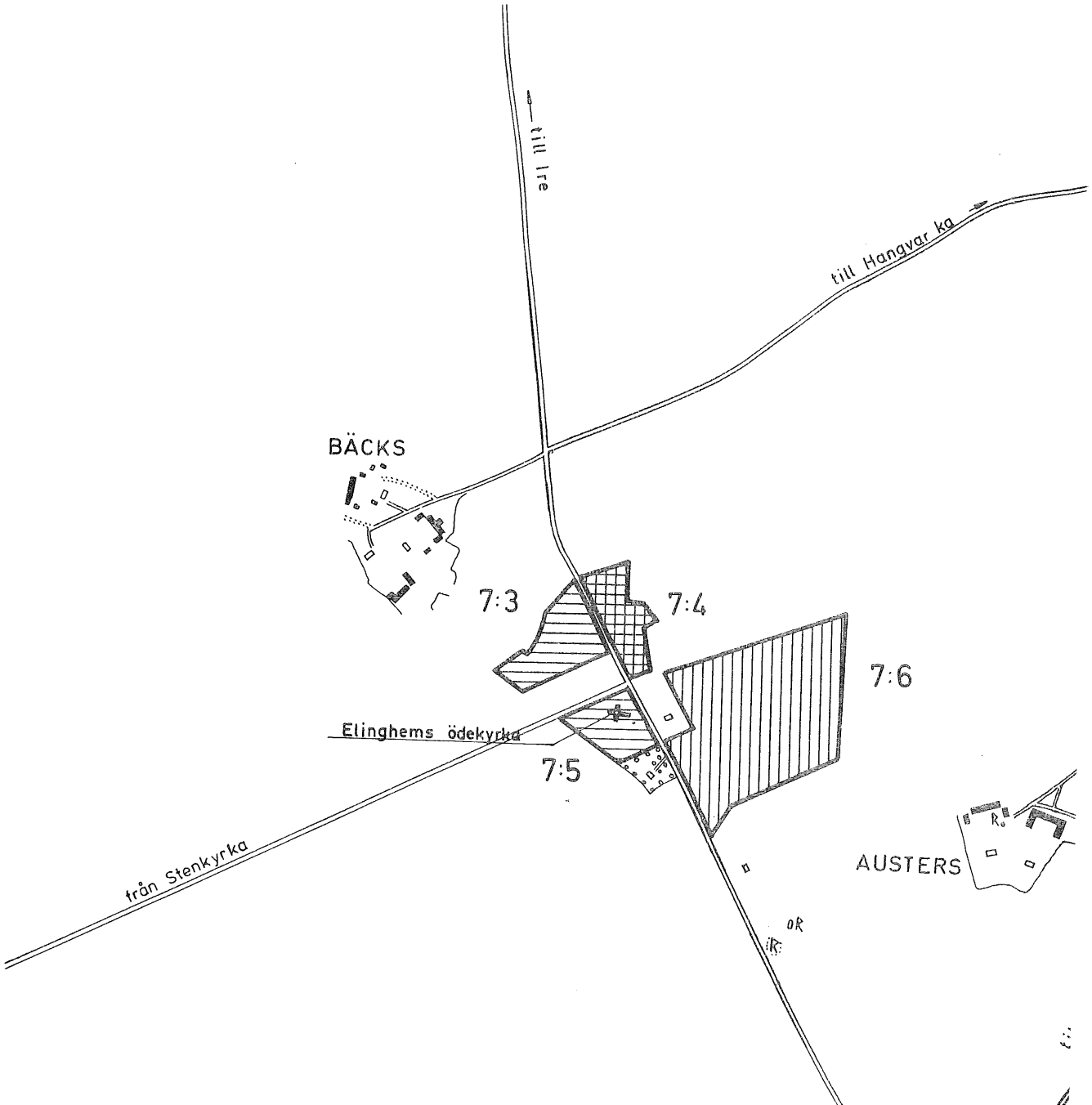
till Ire
till Hangvar ka
BÄCKS
7:3
7:4
7:6
Elinghems ödekyrka
7:5
AUSTERS
från Stenkyrka

LÄRBRO

Väg 147 Slite
Färösund
Väg 148
Visby
L. BANNE
8:1
till Heltvi ka
till Slite

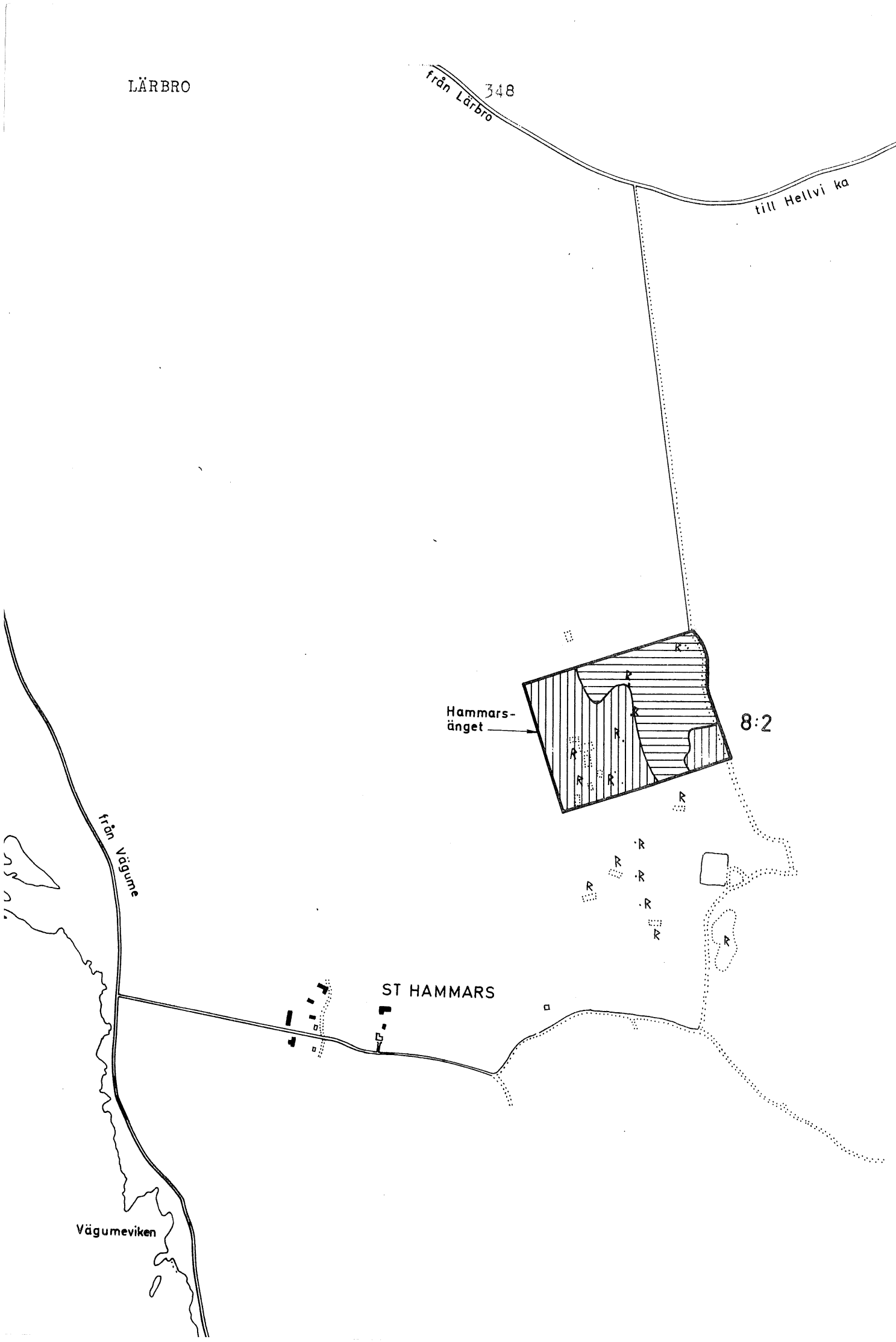
LÄRBRO
348
från Lärbro
till Hellvi ka
Hammars-
änget
8:2
från Vägume
ST HAMMARS
Vägumeviken

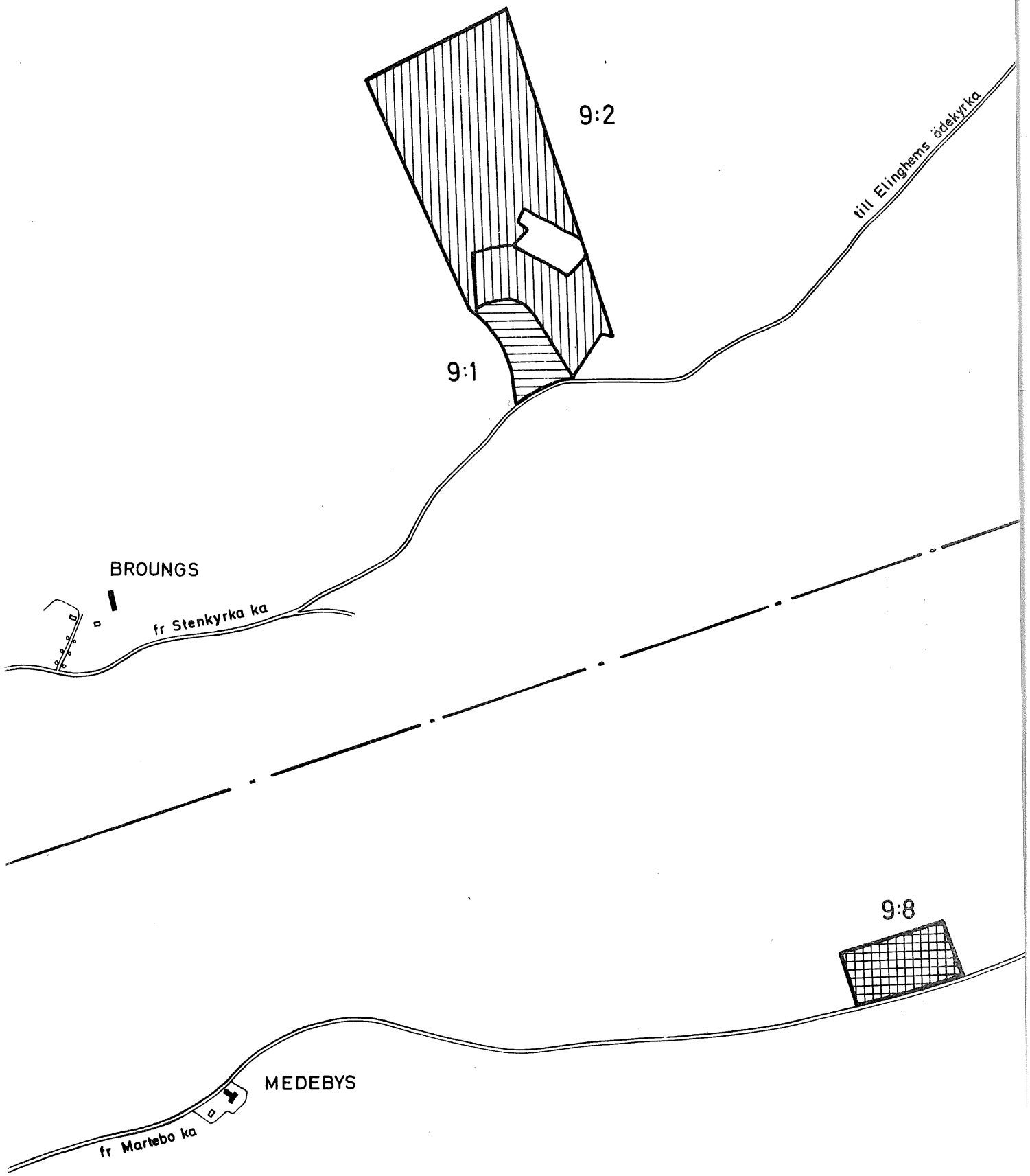
9:2
till Elinghems ödekyrka
9:1
BROUNGS
fr Stenkyrka ka
9:8
MEDEBYS
fr Martebo ka

STENKYRKA

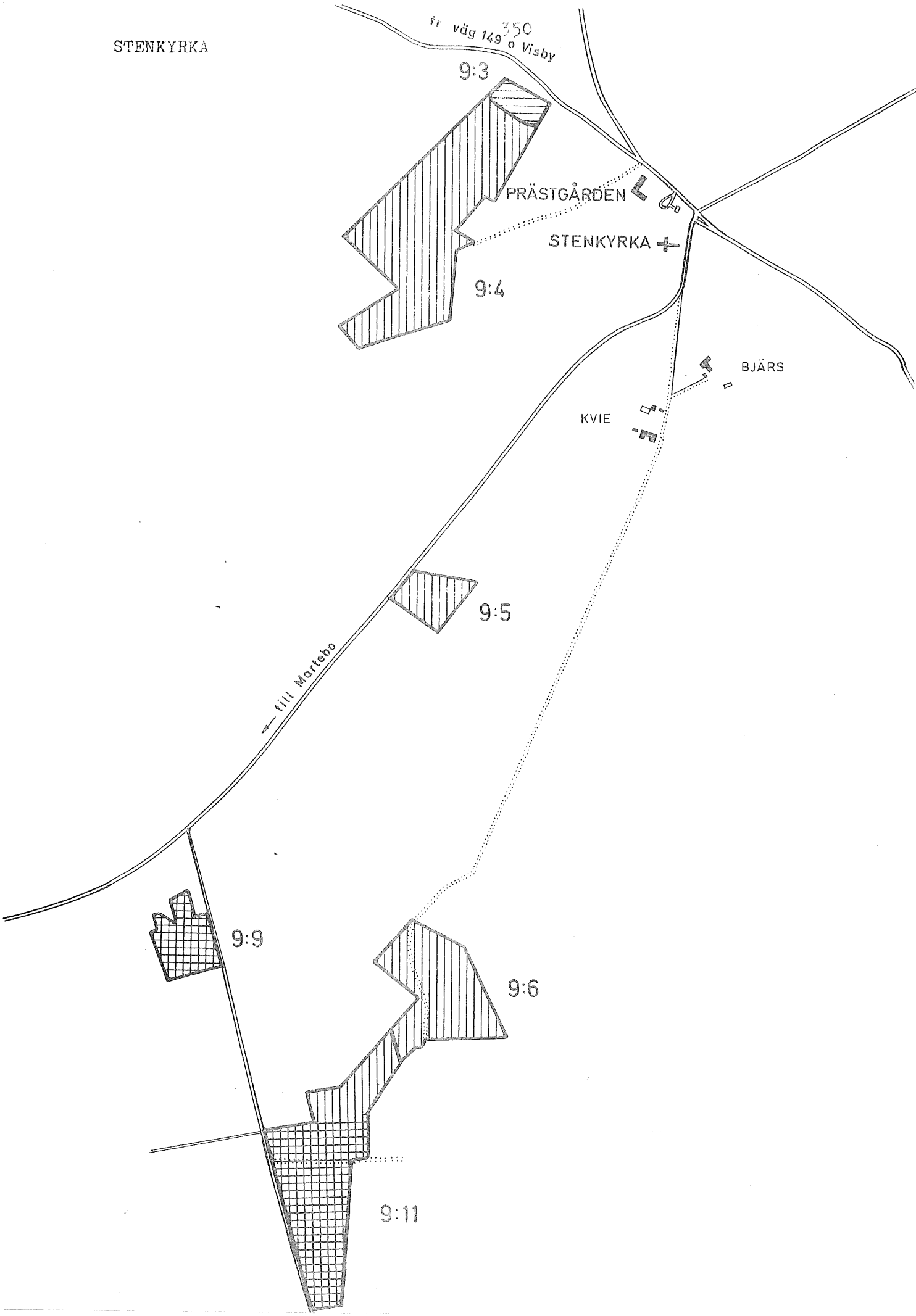
fr väg 149 350 o Visby
9:3
PRÄSTGÅRDEN
STENKYRKA
9:4
BJÄRS
KVIE
9:5
till Martebo
9:9
9:6
9:11

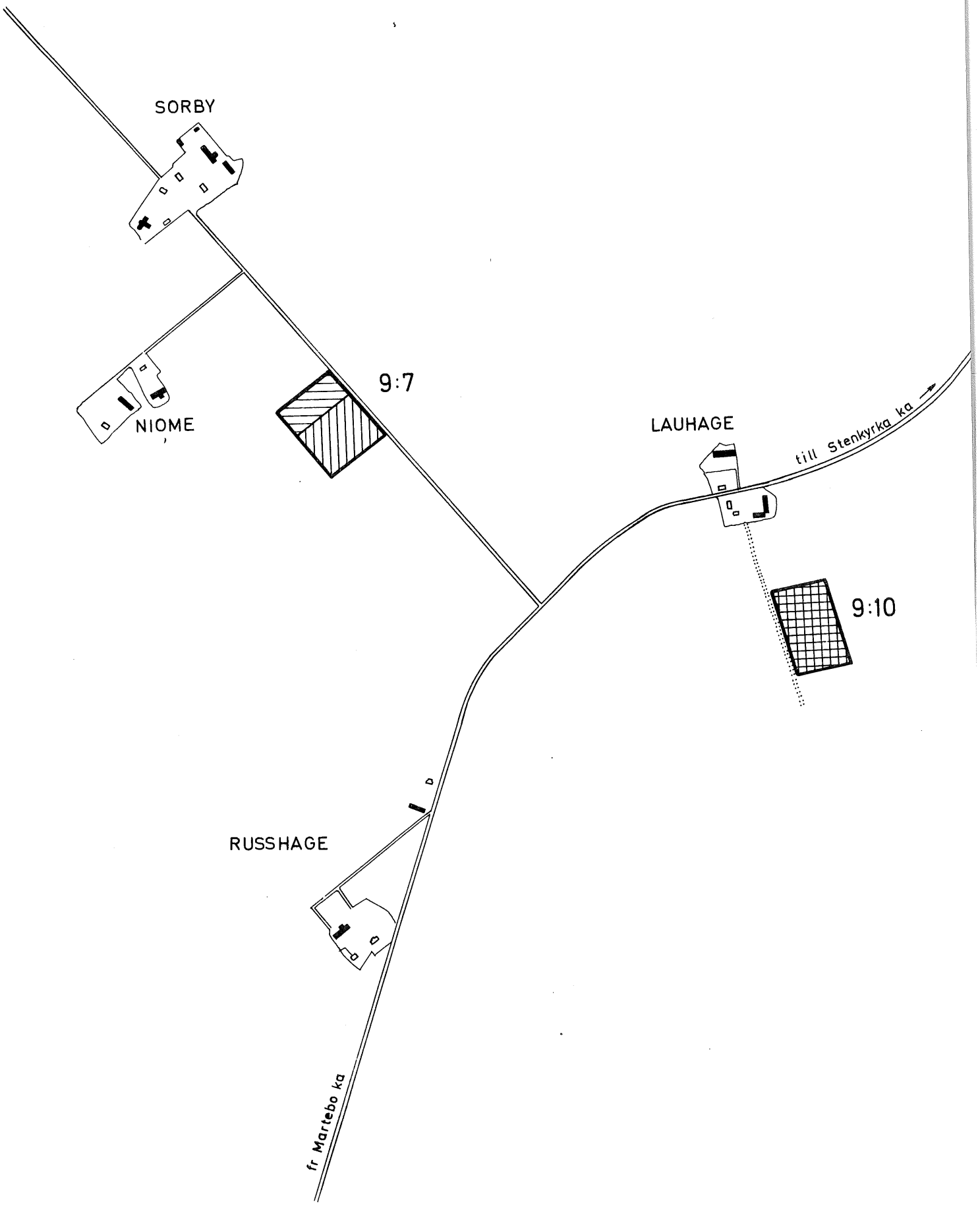
SORBY
NIOME
9:7
LAUHAGE
till Stenkyrka ka
9:10
RUSSHAGE
fr Martebo ka

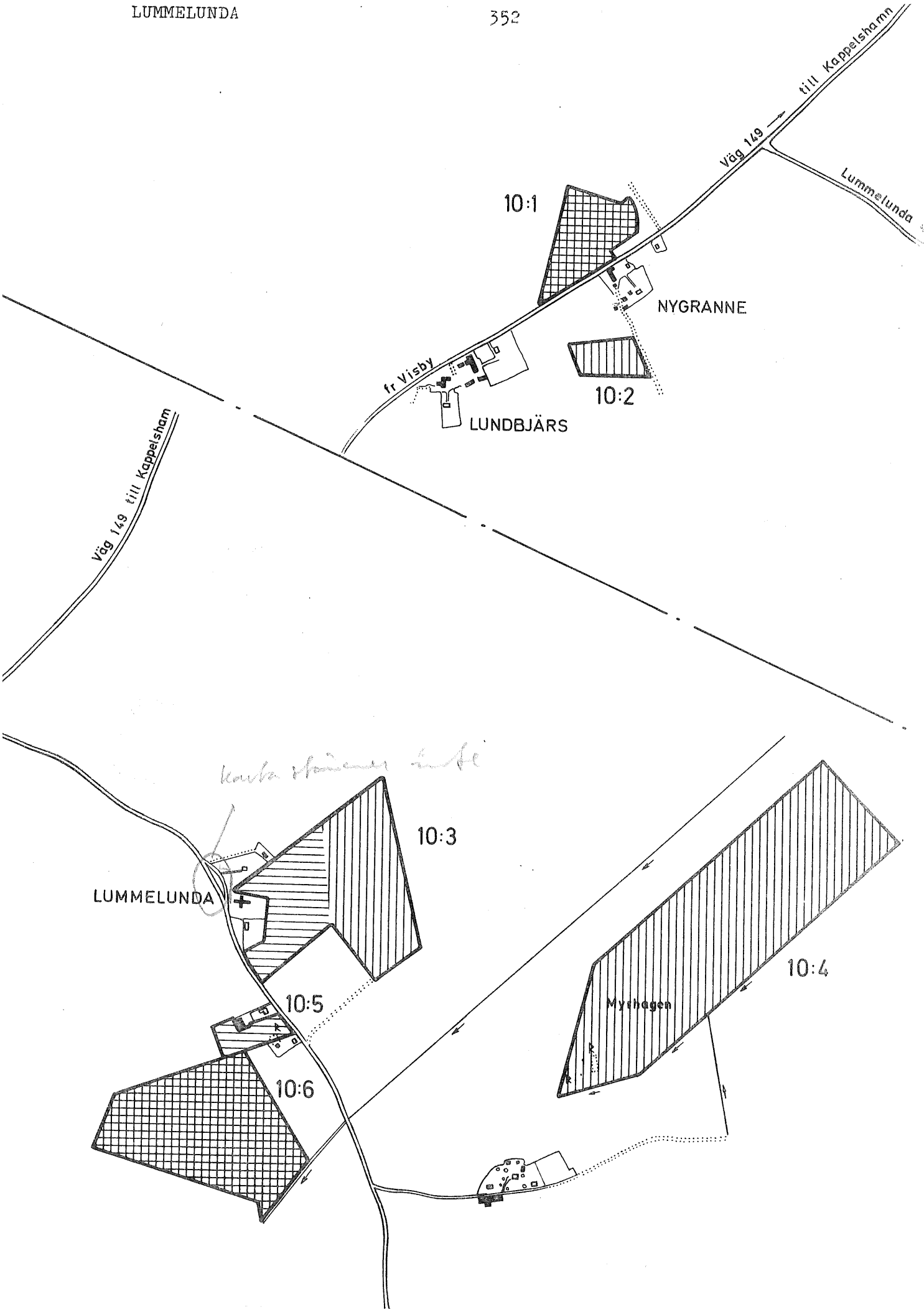
Väg 149 till Kappelsham
Lummelunda
10:1
NYGRANNE
fr Visby
10:2
LUNDBJÄRS
Väg 149 till Kappelsham
10:3
LUMMELUNDA
10:5
10:6
Myrhagen
10:4

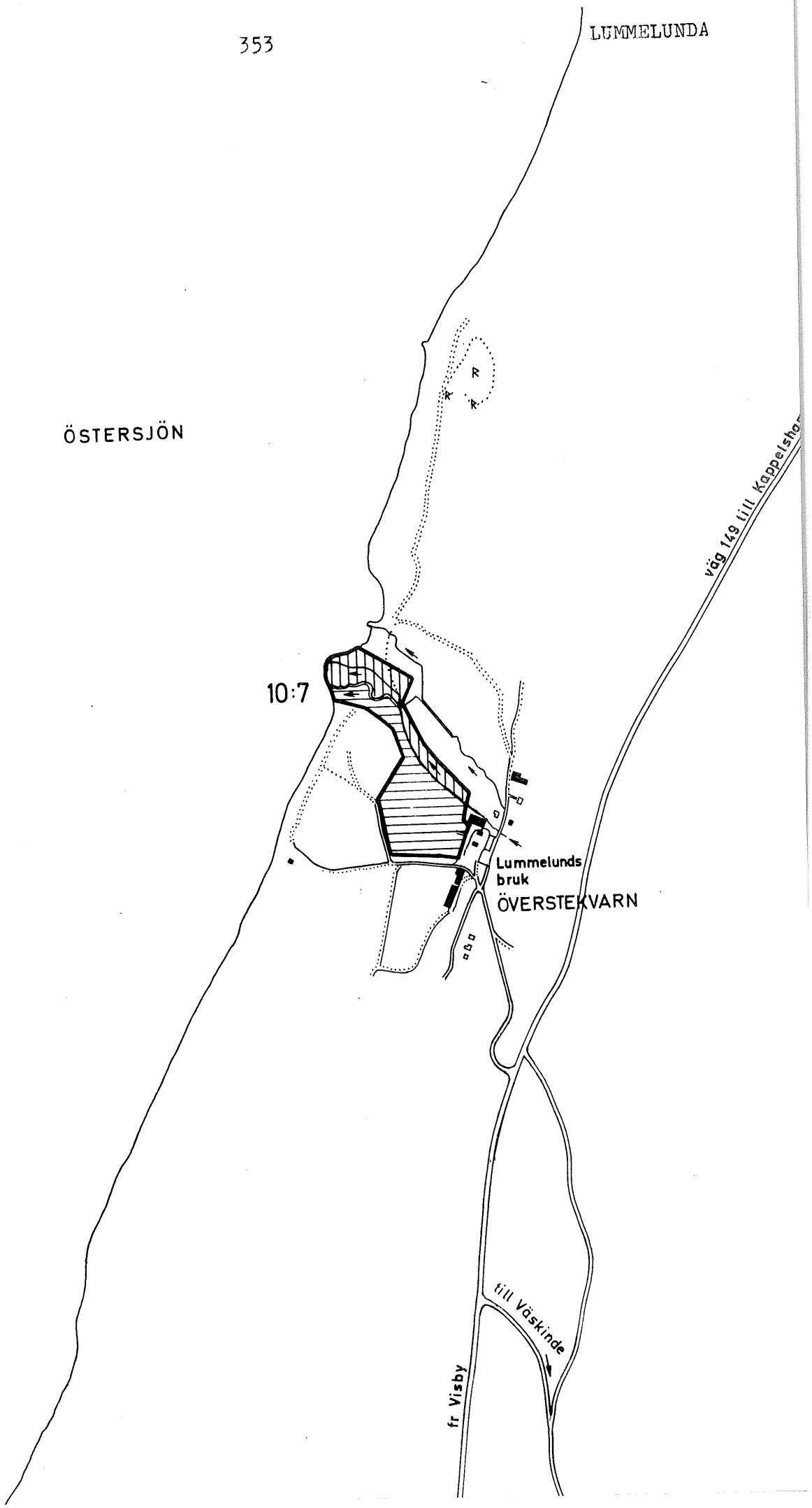
LUMMELUNDA
ÖSTERSJÖN
10:7
Lummelunds
bruk
ÖVERSTEKVARN
till Väskinde
fr Visby

MARTEBO

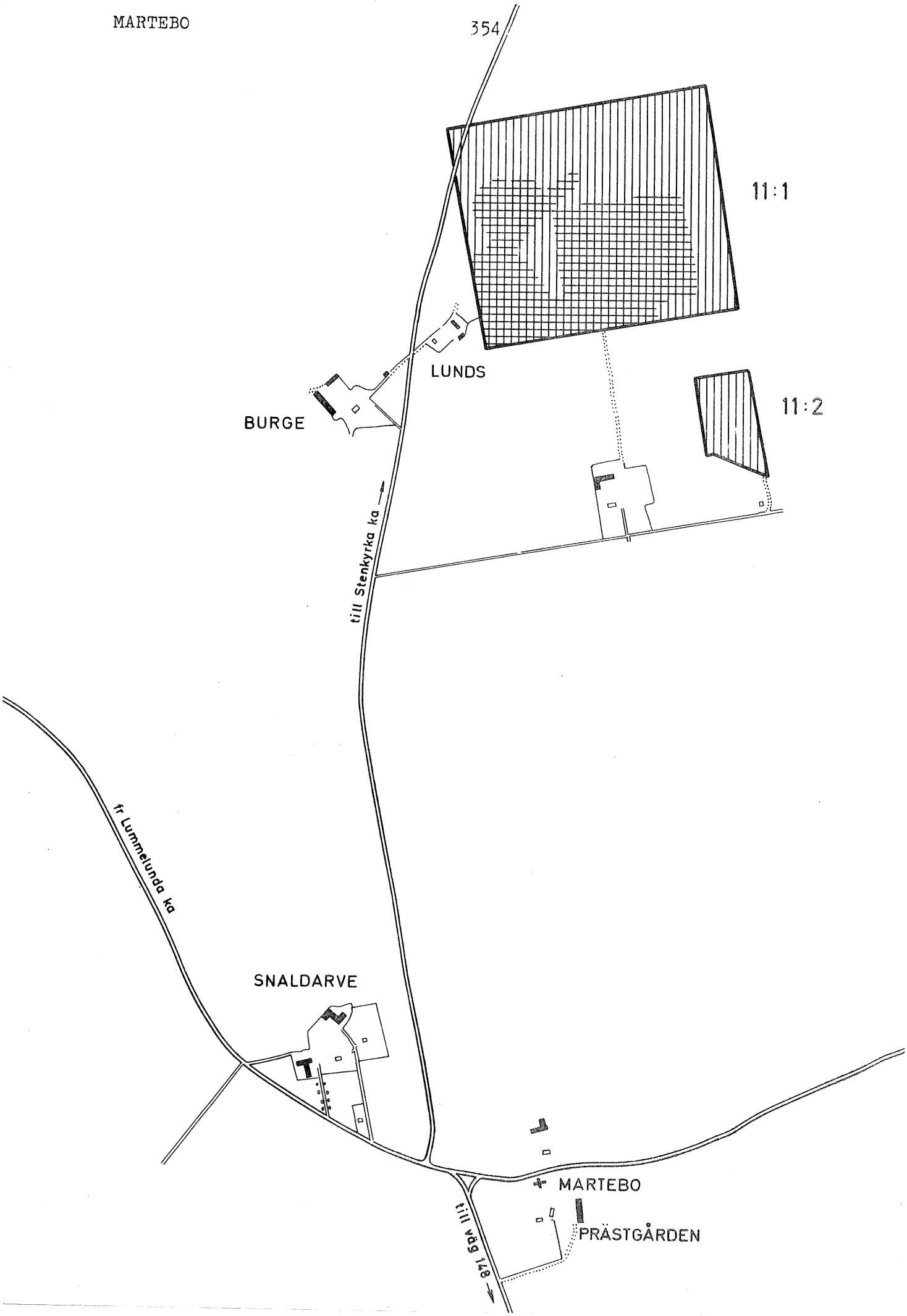
354
11:1
11:2
LUNDS
BURGE
till Stenkyrka ka
fr Lummelunda ka
SNALDARVE
MARTEBO
PRÄSTGÅRDEN
till väg 148

MARTEBO

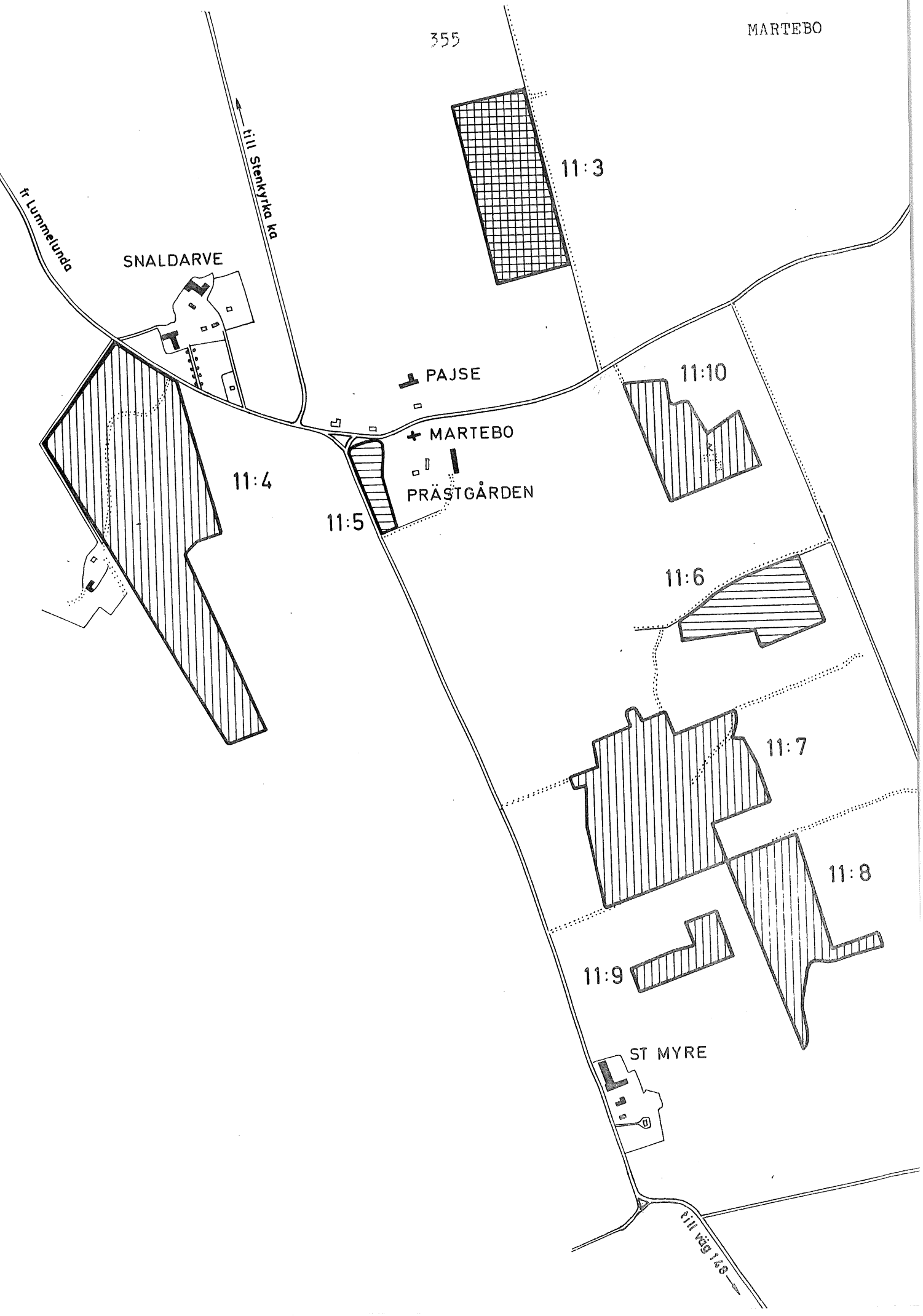
till Stenkyrka ka
fr Lummelunda
SNALDARVE
11:3
PAJSE
11:10
MARTEBO
PRÄSTGÅRDEN
11:4
11:5
11:6
11:7
11:8
11:9
ST MYRE
till väg 148

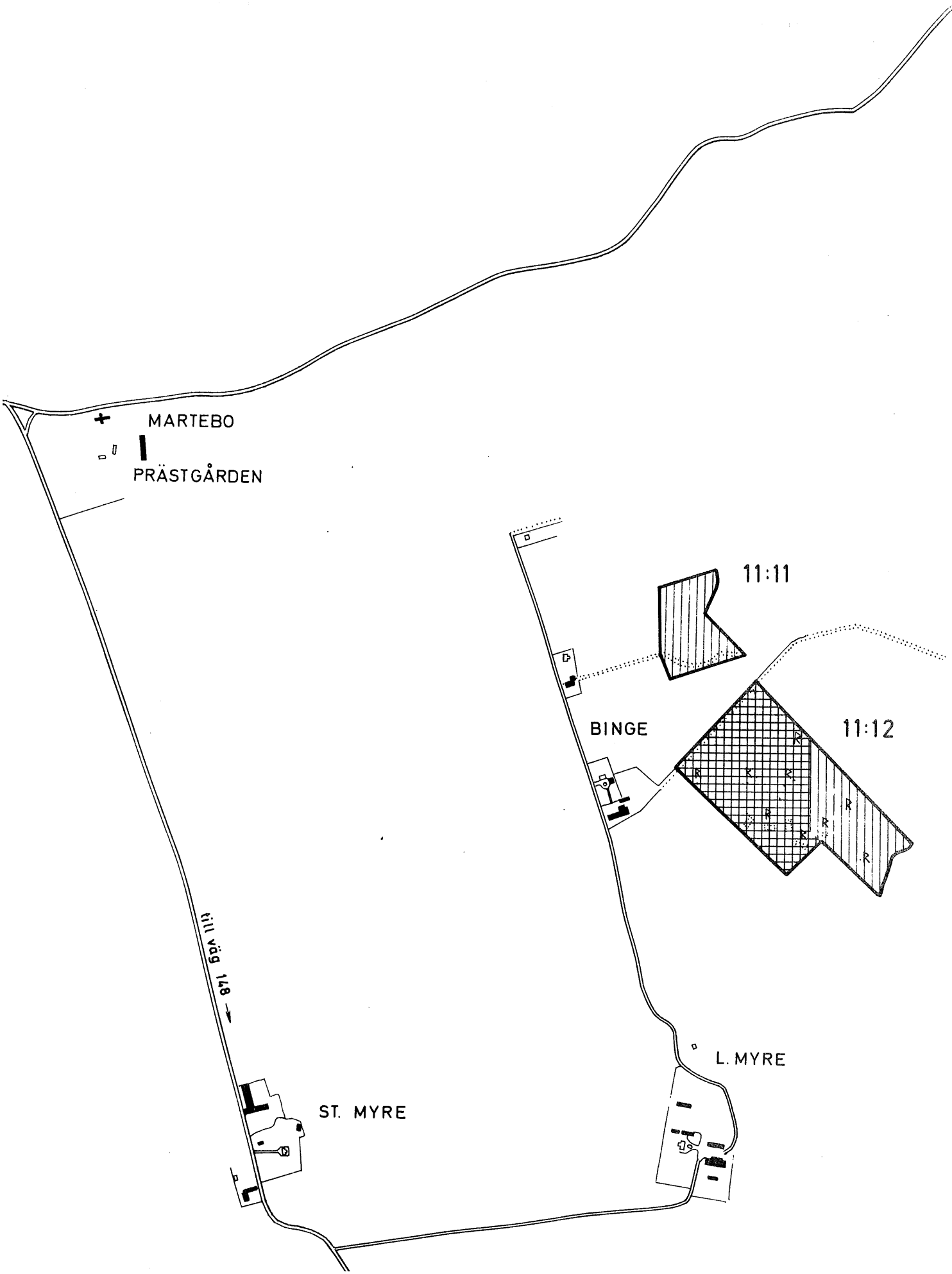
MARTEBO
PRÄSTGÅRDEN
11:11
BINGE
11:12
till väg 148
L. MYRE
ST. MYRE

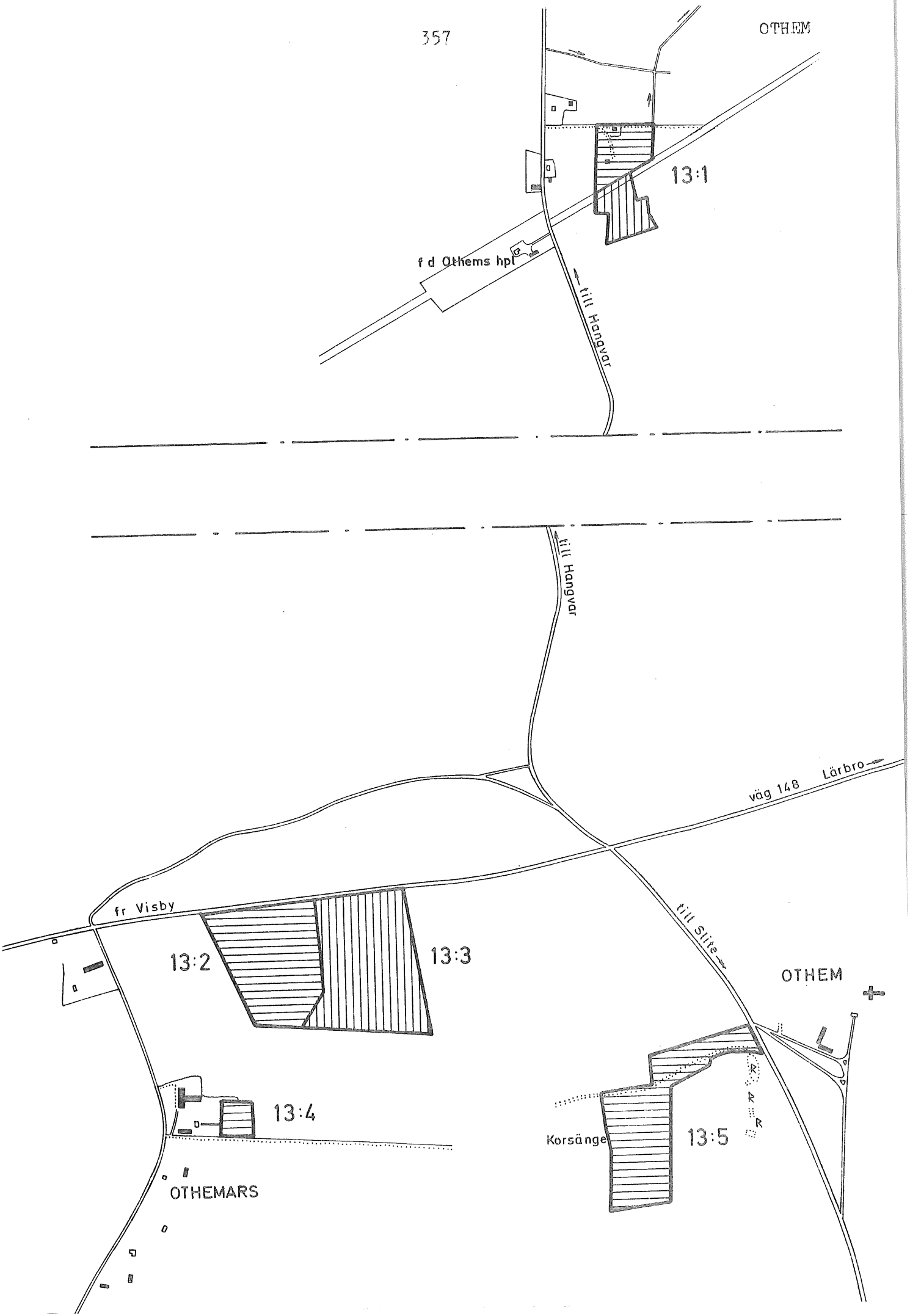
OTHEM
13:1
f d Othems hpl
till Hangvar
till Hangvar
väg 148
Lärbro
fr Visby
13:2
13:3
till Slite
OTHEM
13:4
Korsänge
13:5
OTHEMARS

VÄSKINDE

358

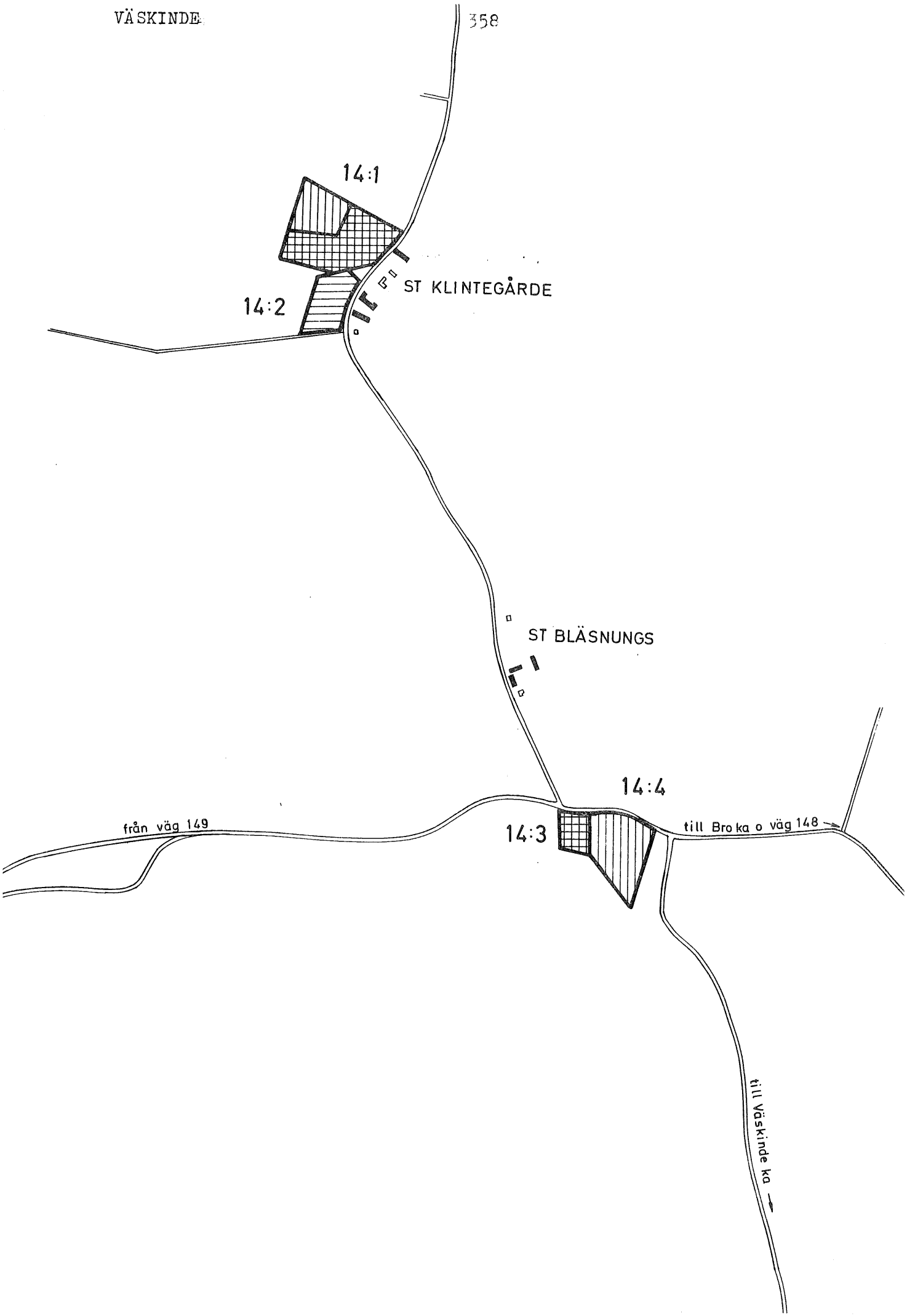

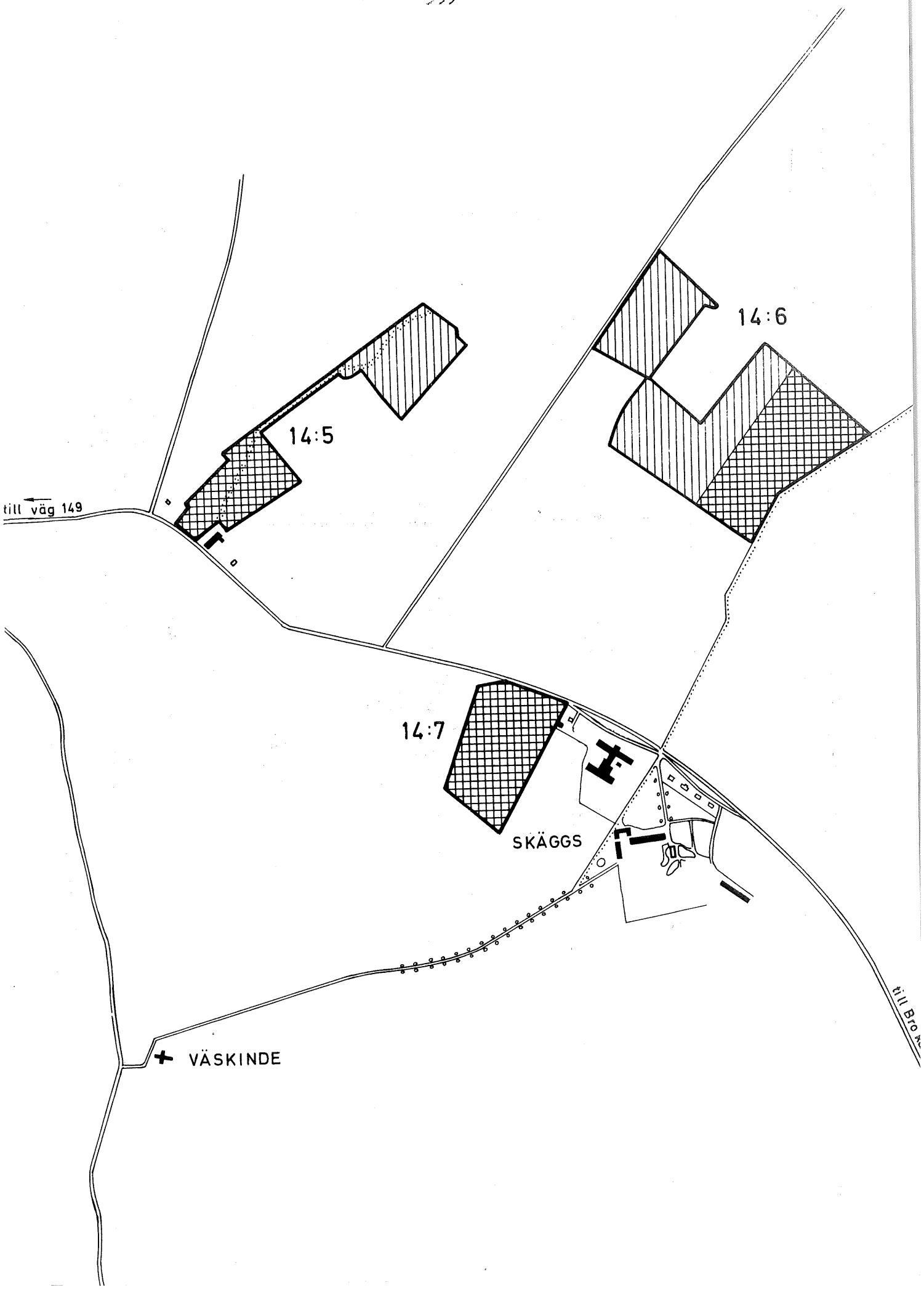
14:5
14:6
14:7
till väg 149
SKÄGGS
VÄSKINDE
till Bro

15:1
BRO
väg 148 fr Visby till Fårösund
till Endre ka

LOKRUME

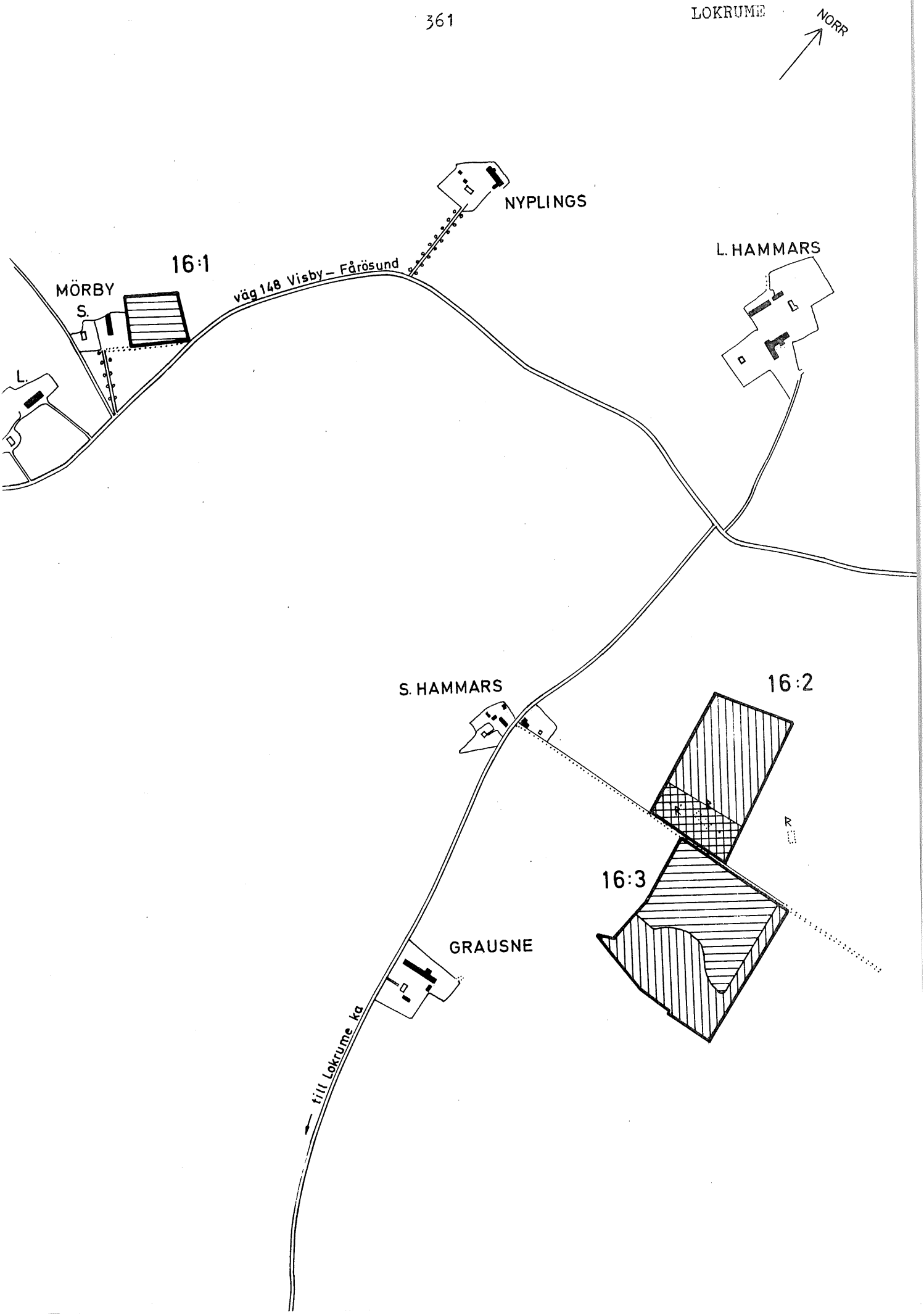
NORR
NYPLINGS
L. HAMMARS
16:1
MÖRBY
S.
väg 148 Visby – Fårösund
L.
S. HAMMARS
16:2
R
16:3
GRAUSNE
till Lokrume ka

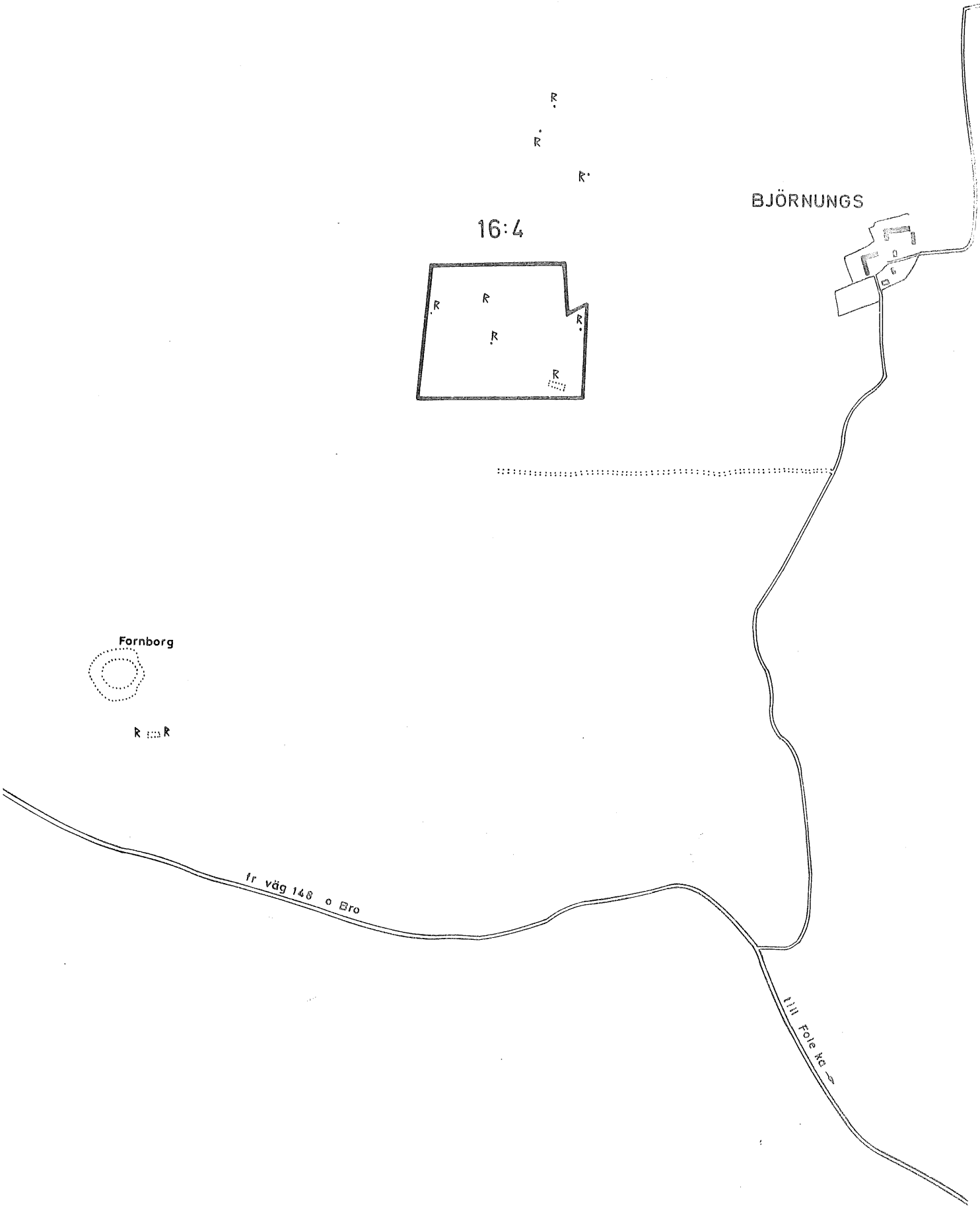
BJÖRNUNGS
16:4
Fornborg
fr väg 148 o Bro
till Fole kg

363
RINGS
HEJNUM
till väg 148 o Tingstäde
17:1
NORDERÄNG
BJÄRS
till Kallgatburg
17:3
17:2
RIDDARE
fr Hejnums ka
17:5

HEJNUM
till väg 148 o Tingstäde
17:4
till Kallgatburg
BJÄRS
fr Hejnums ka
Kallgatburg

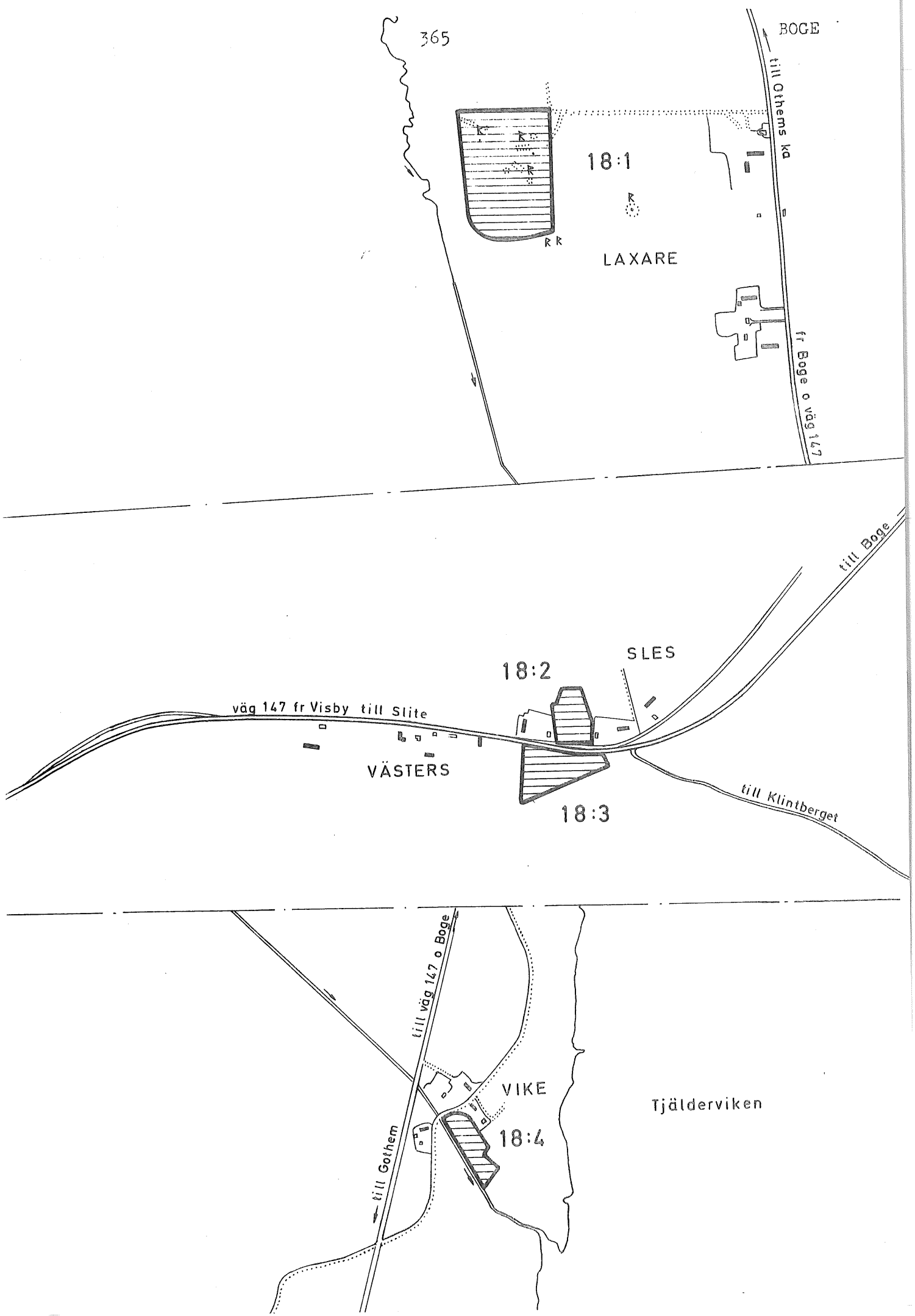
365
BOGE
till Othems ka
18:1
LAXARE
fr Boge o väg 147
till Boge
SLES
18:2
väg 147 fr Visby till Slite
VÄSTERS
18:3
till Klintberget
till väg 147 o Boge
VIKE
18:4
till Gothem
Tjälderviken

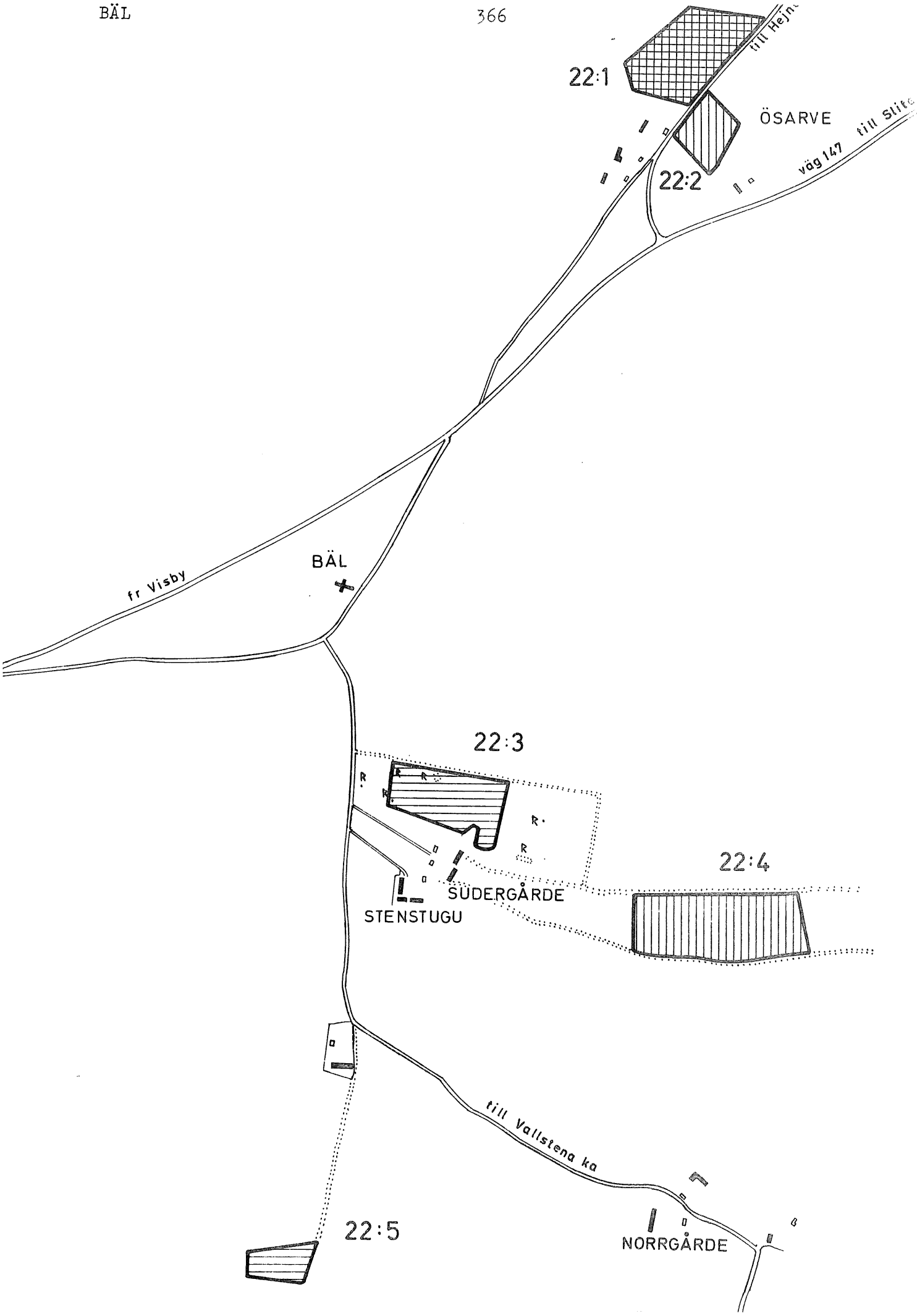
22:1
till Hejn
ÖSARVE
22:2
väg 147
till Slite
BÄL
fr Visby
22:3
22:4
SÖDERGÅRDE
STENSTUGU
till Vallstena ka
22:5
NORRGÅRDE

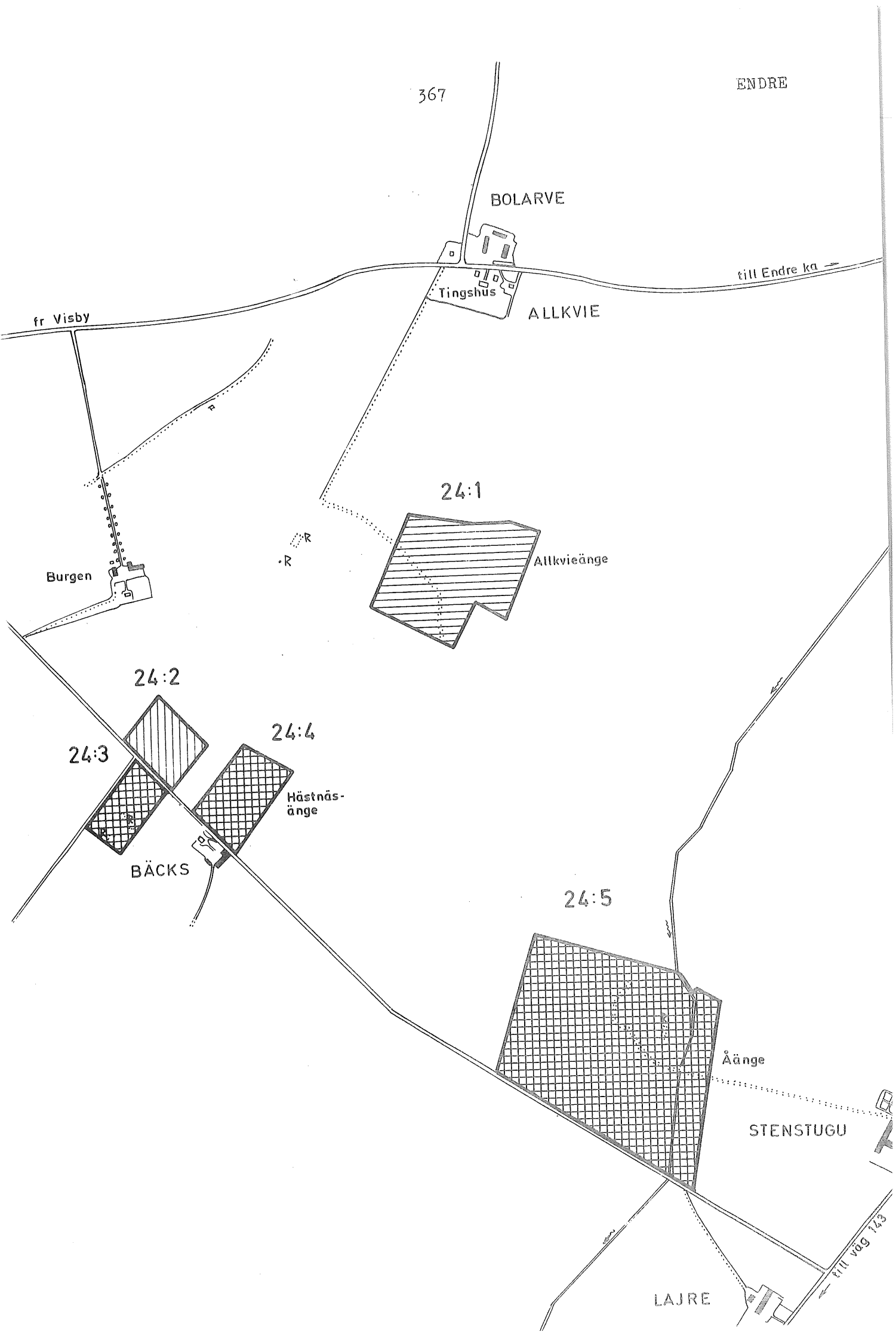
ENDRE
BOLARVE
till Endre ka
Tingshus
ALLKVIE
fr Visby
24:1
Allkvieänge
Burgen
24:2
24:3
24:4
Hästnäs-
änge
BÄCKS
24:5
Åänge
STENSTUGU
till väg 143
LAJRE

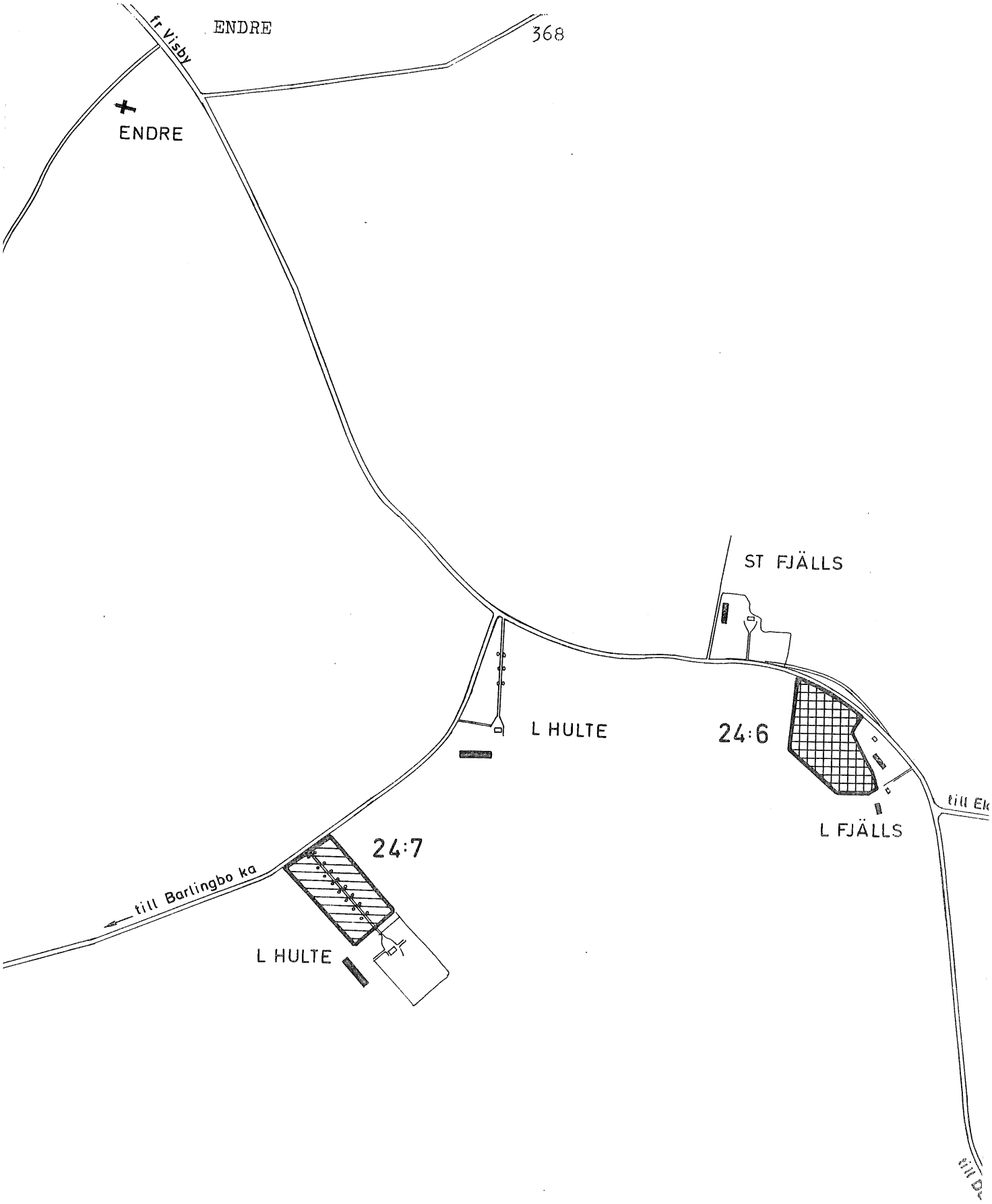
fr Visby
ENDRE
368
ENDRE
ST FJÄLLS
L HULTE
24:6
L FJÄLLS
24:7
till Barlingbo ka
L HULTE

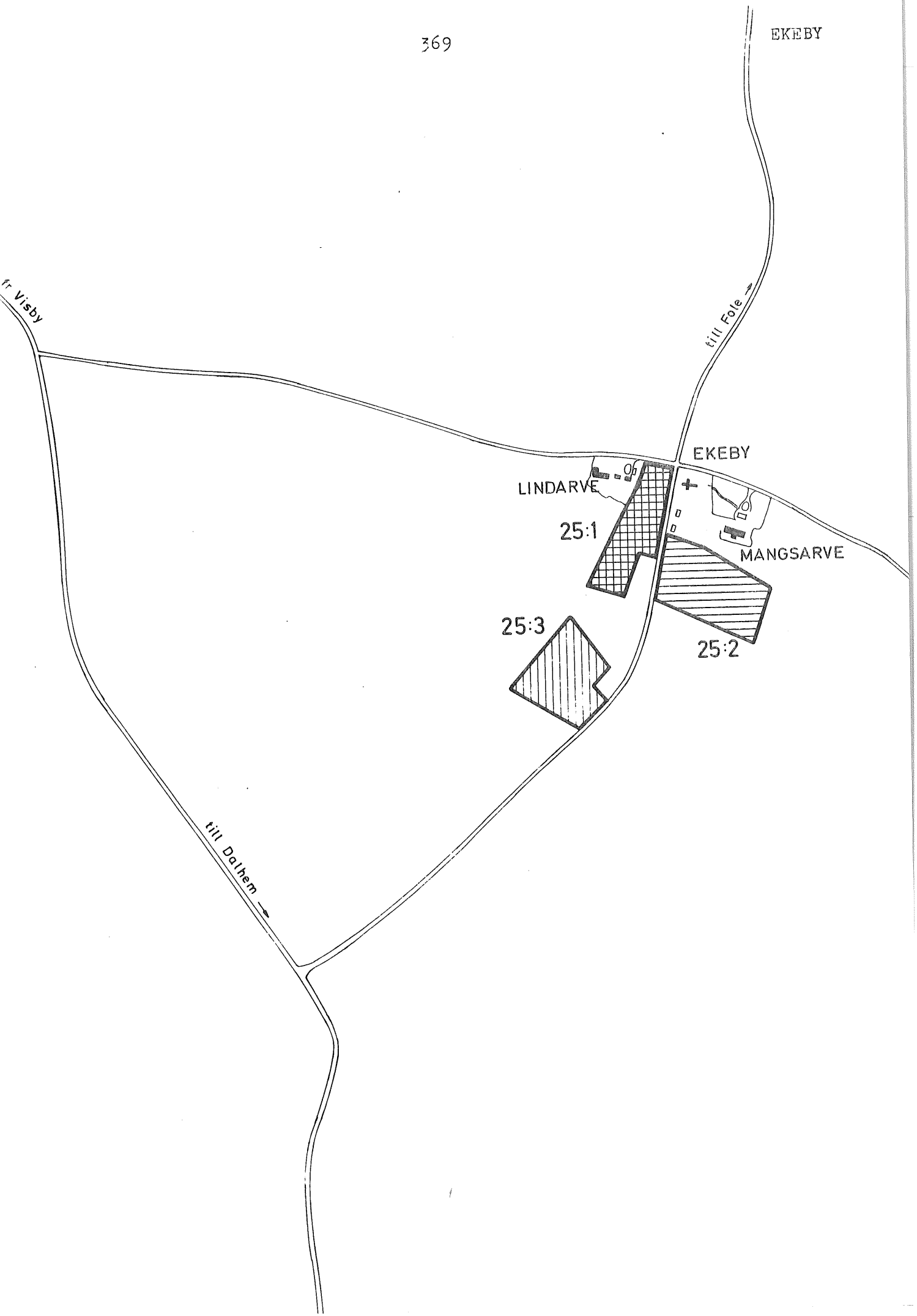
EKEBY
fr Visby
till Fole
EKEBY
LINDARVE
25:1
MANGSARVE
25:3
25:2
till Dalhem

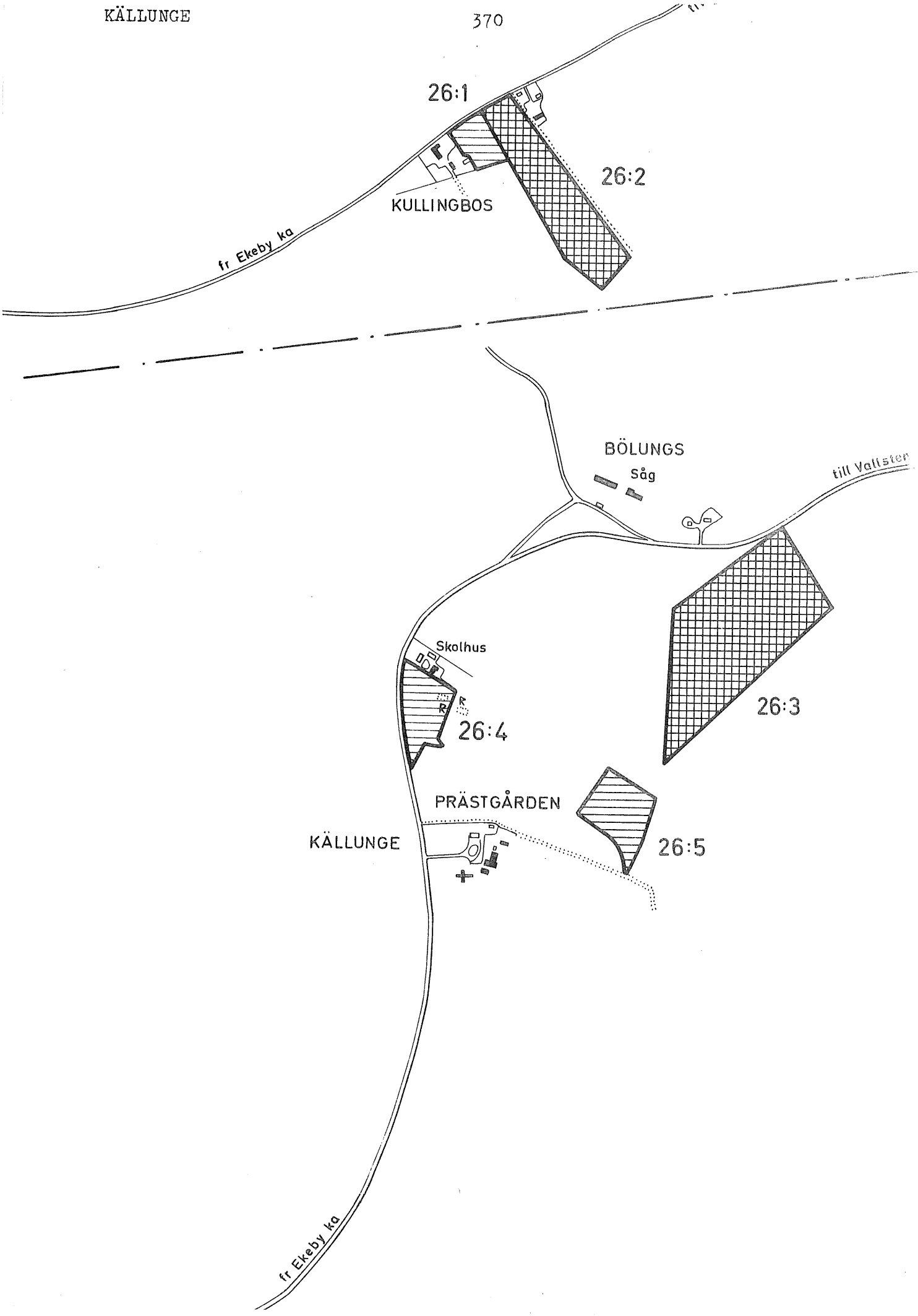
26:1
26:2
KULLINGBOS
fr Ekeby ka
BÖLUNGS
Såg
till Vallsten
Skolhus
26:4
26:3
PRÄSTGÅRDEN
KÄLLUNGE
26:5
fr Ekeby ka

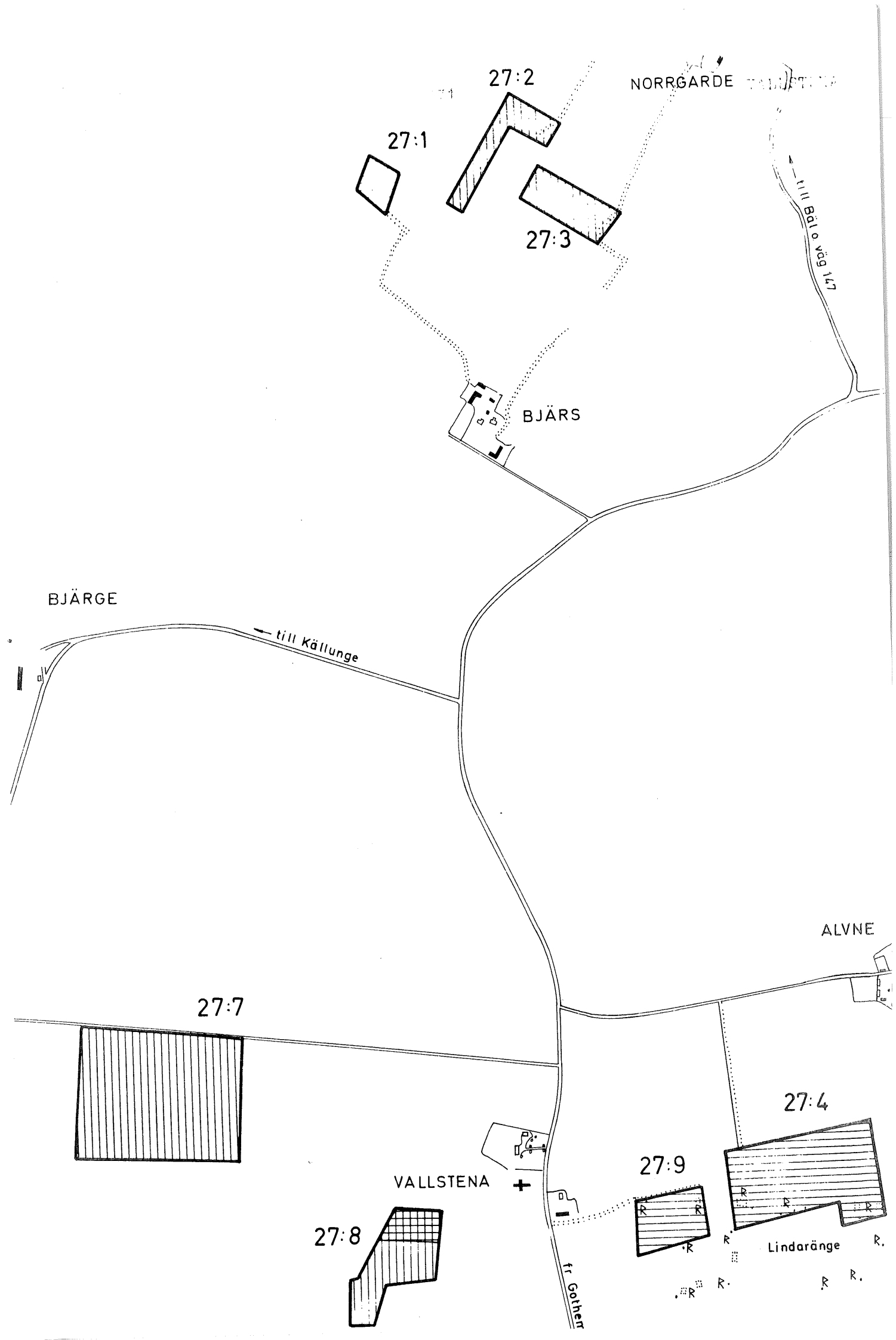
27:2
NORRGARDE
27:1
till Bäl o väg 147
27:3
BJÄRS
BJÄRGE
till Källunge
ALVNE
27:7
27:4
27:9
VALLSTENA
27:8
Lindaränge
fr Gothem

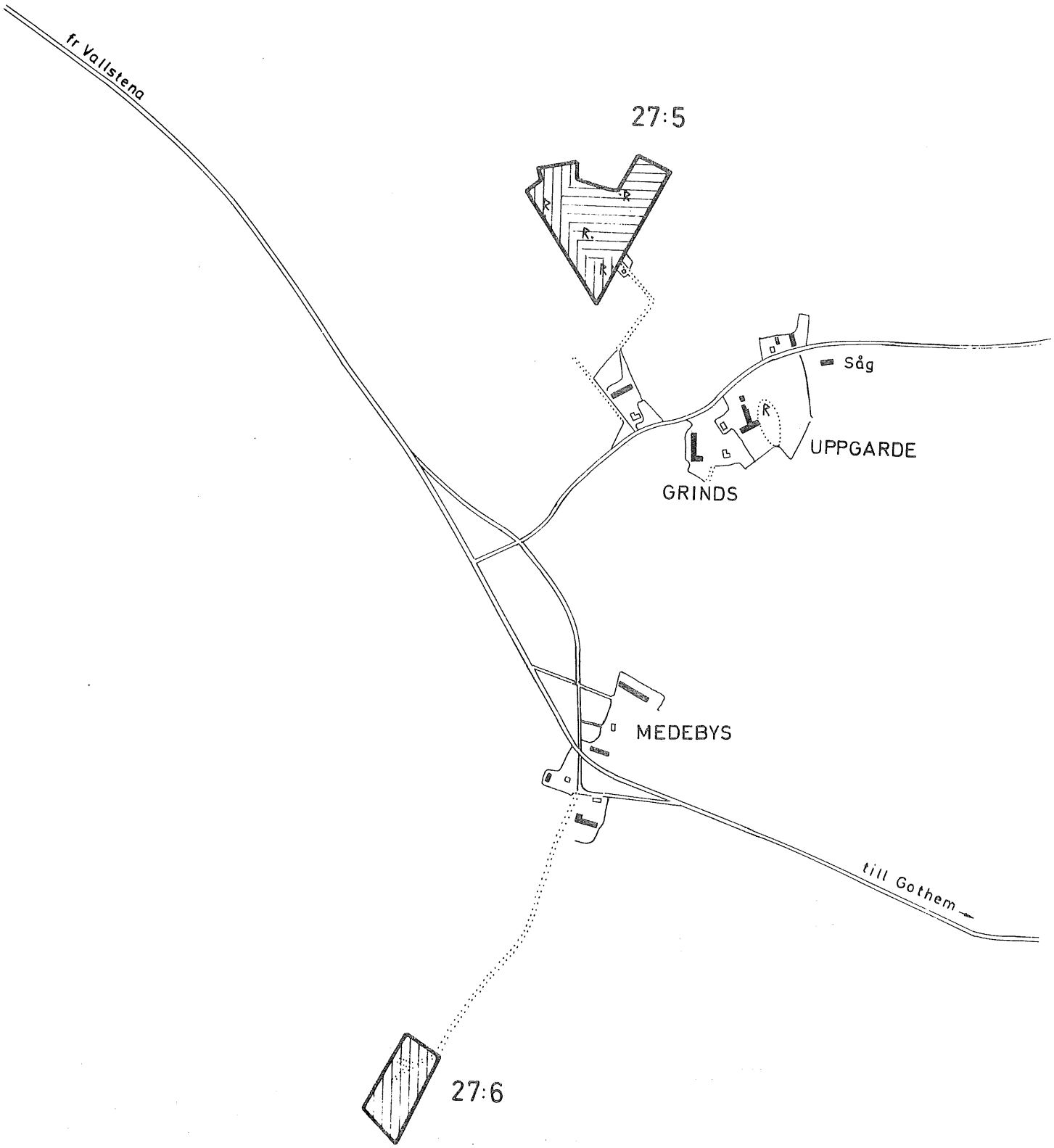
fr Vallstena
27:5
Såg
UPPGARDE
GRINDS
MEDEBYS
till Gothem
27:6

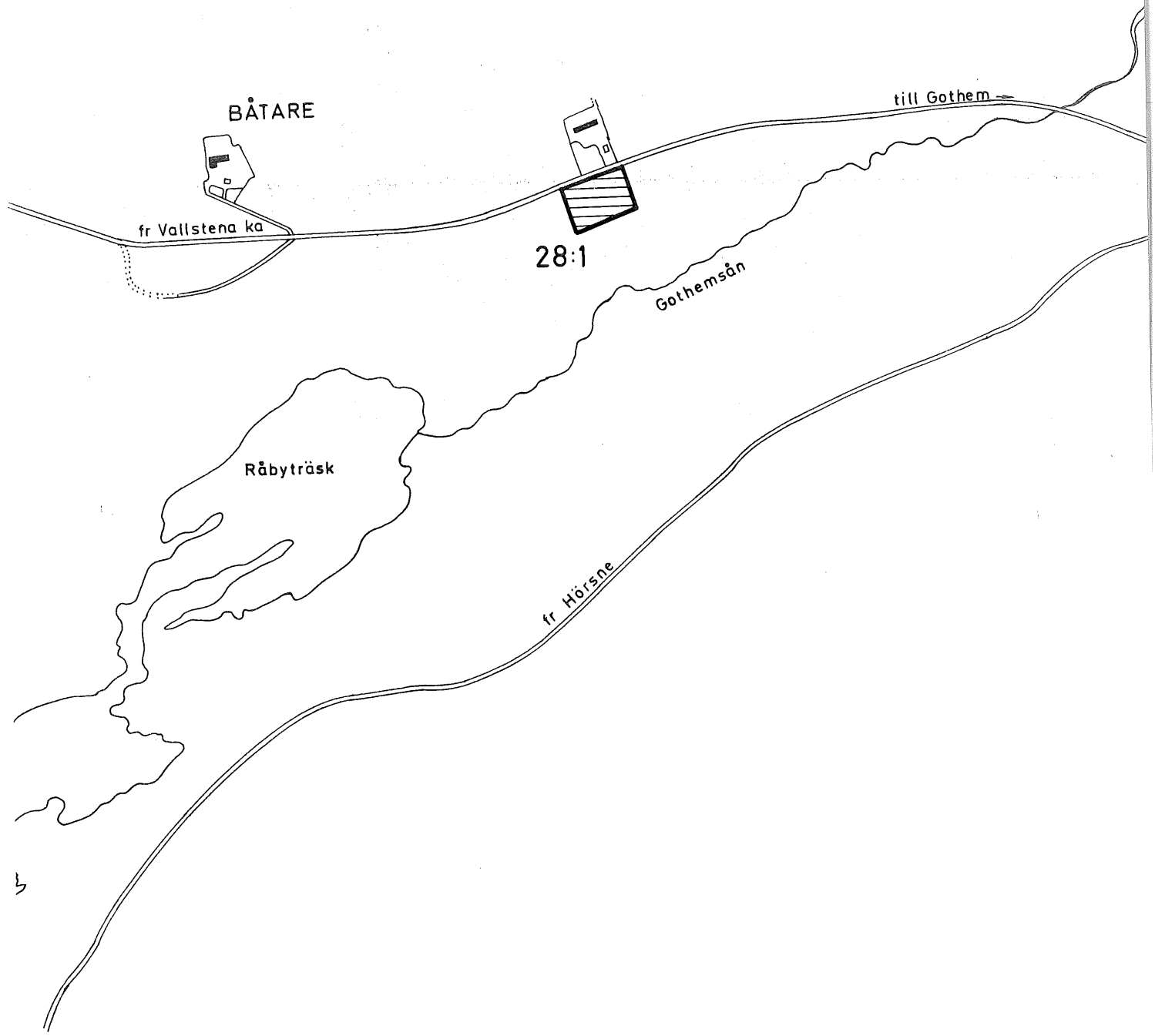
BÅTARE
till Gothem
fr Vallstena ka
28:1
Gothemsån
Råbyträsk
fr Hörsne

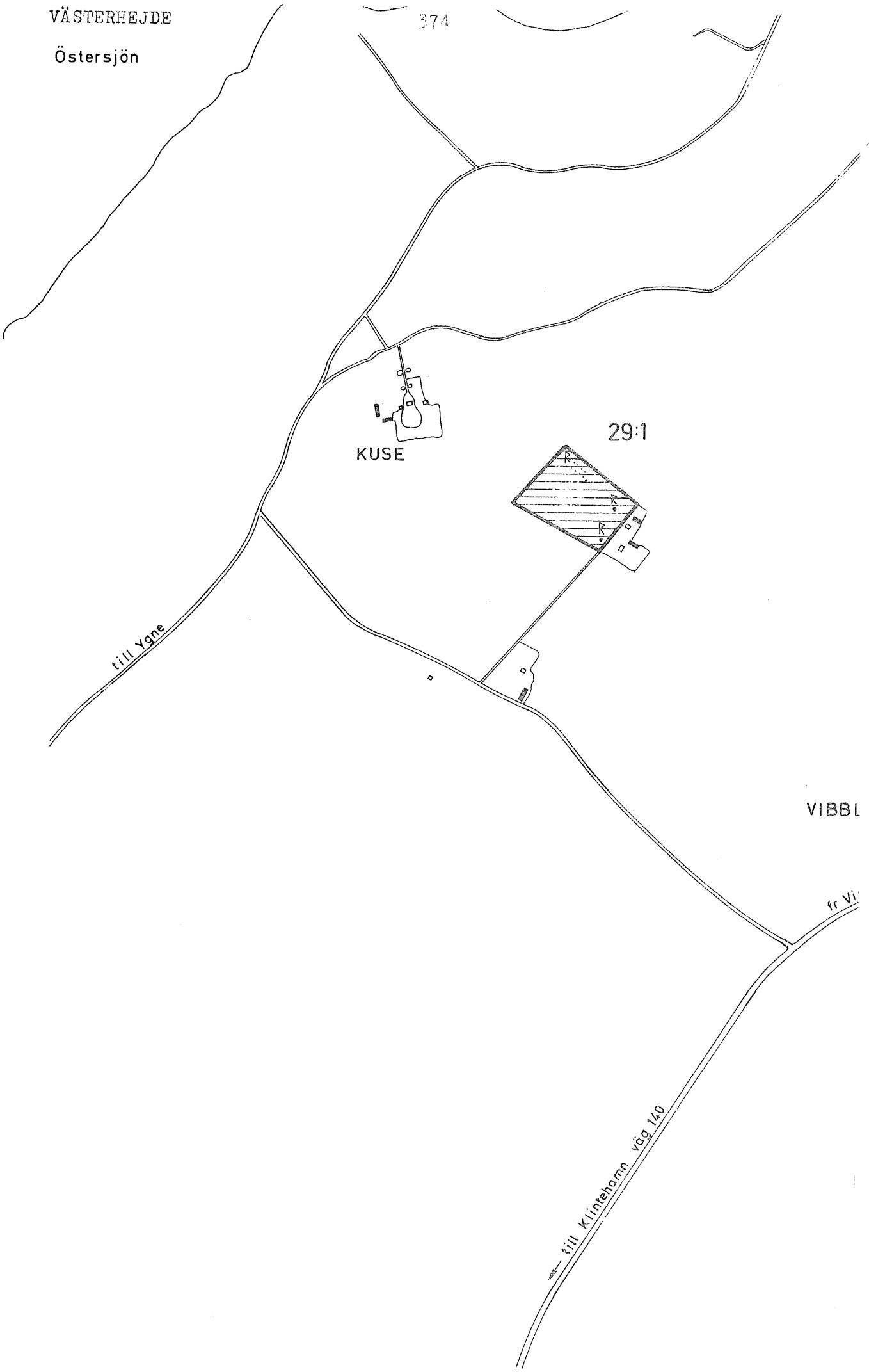
VÄSTERHEJDE
Östersjön
374
KUSE
29:1
till Ygne
VIBBL
till Klintehamn väg 140

till Visby
SIGRAJVS
29:2
STENSTUGU
VÄSTERHEJDE
fr väg 140
fr Stenkumla

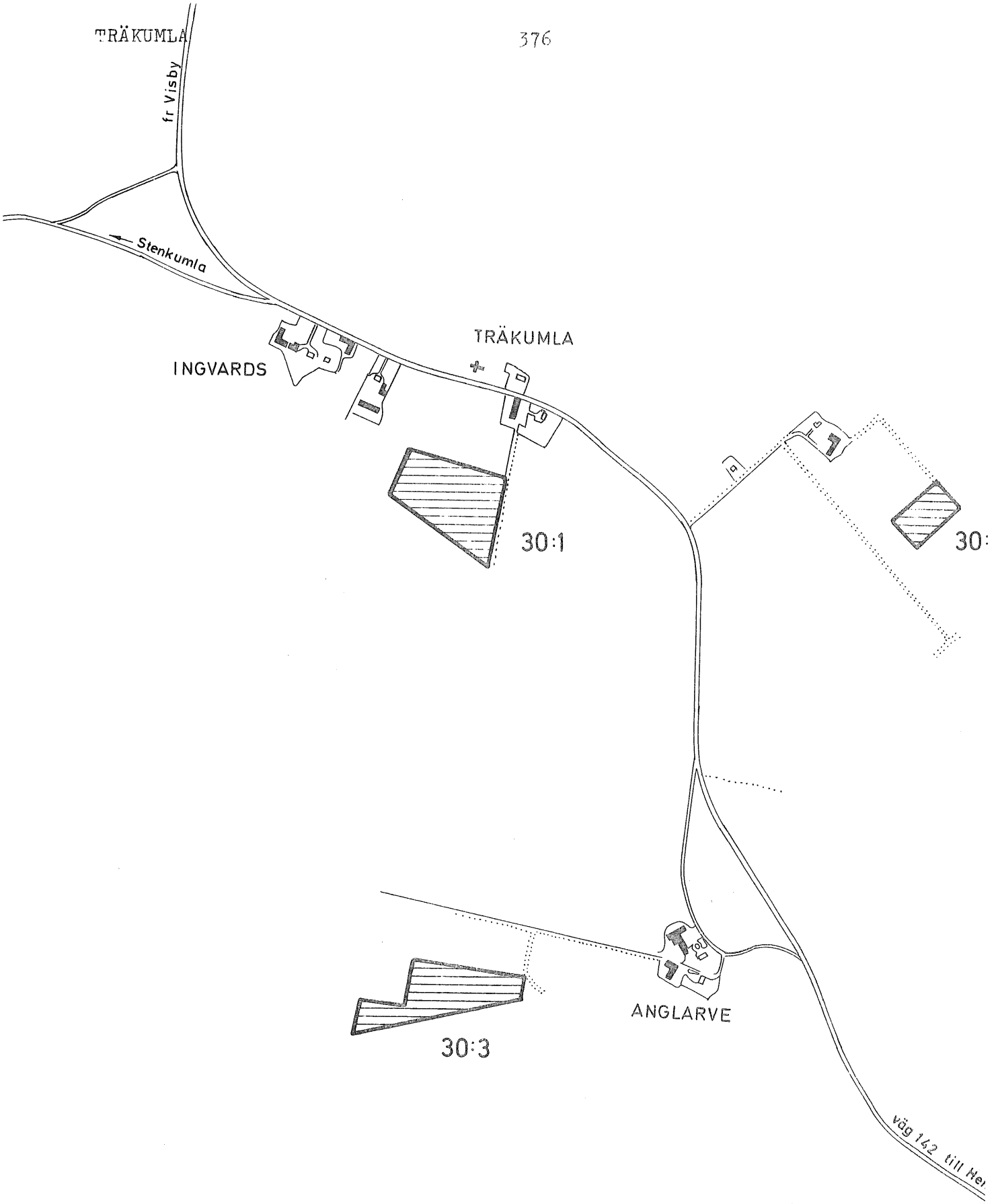
TRÄKUMLA
fr Visby
Stenkumla
INGVARDS
TRÄKUMLA
30:1
30:
ANGLARVE
30:3
väg 162 till He

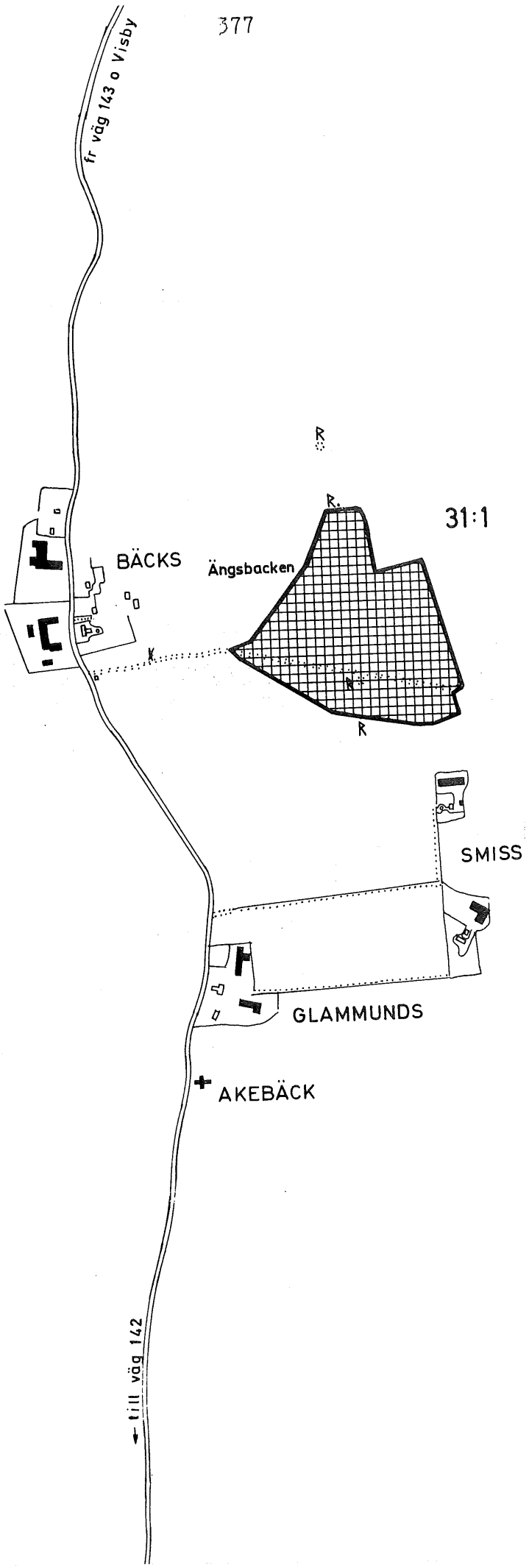
fr väg 143 o Visby
BÄCKS
Ängsbacken
31:1
SMISS
GLAMMUNDS
AKEBÄCK
till väg 142

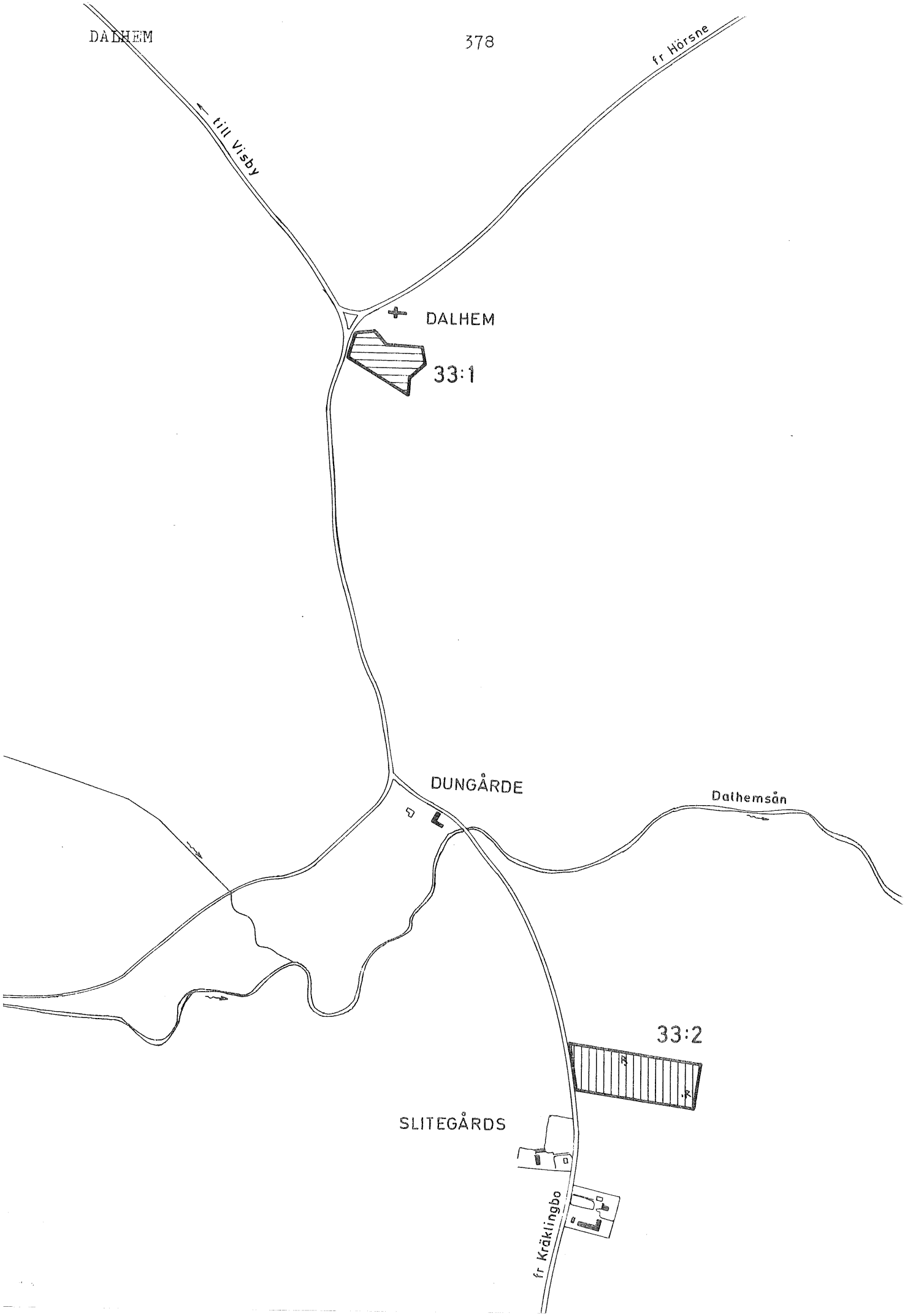
fr Hörsne
till Visby
DALHEM
33:1
DUNGÅRDE
Dalhemsån
33:2
SLITEGÅRDS
fr Kräklingbo

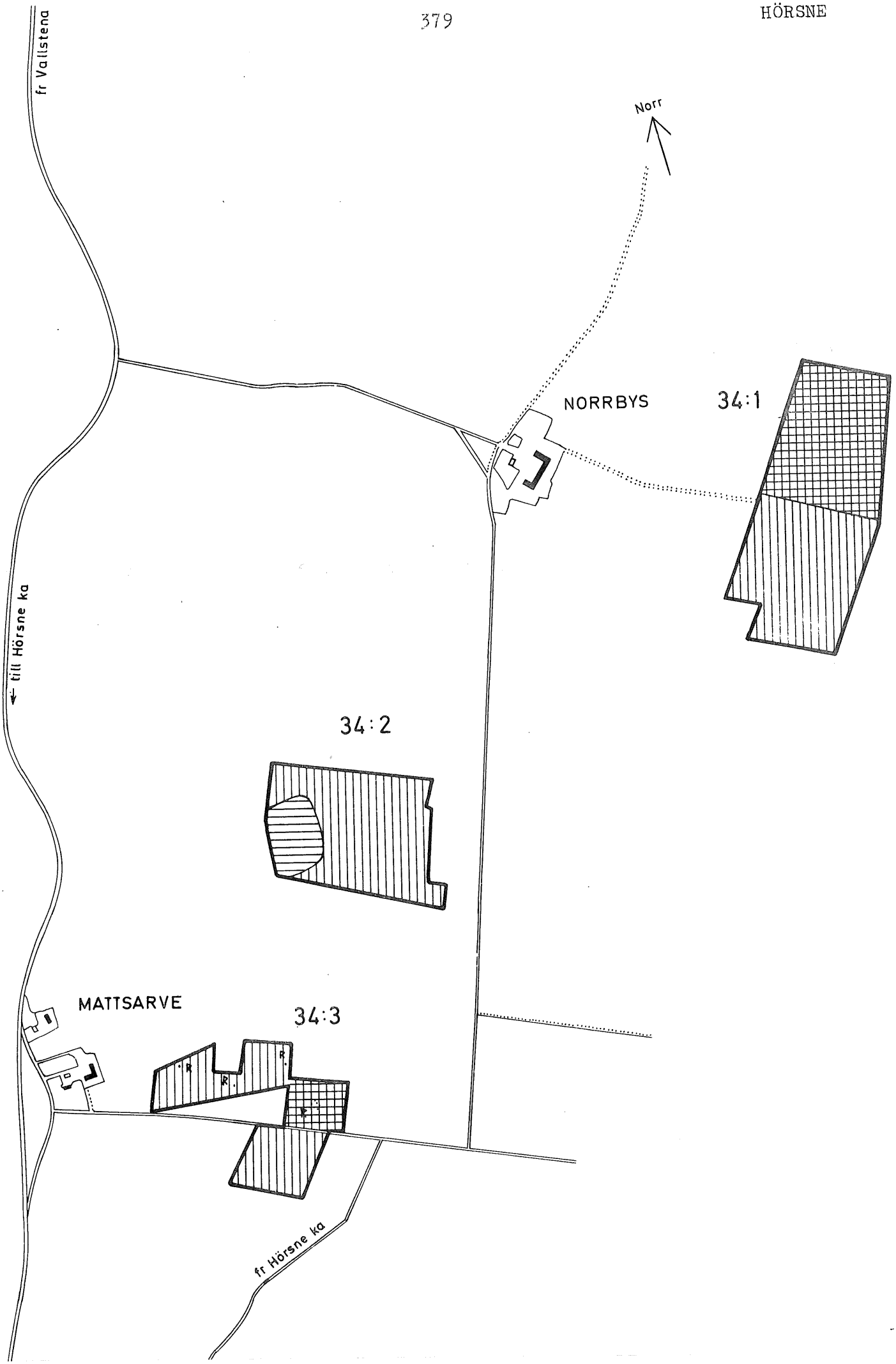
fr Vallstena
Norr
NORRBYS
34:1
till Hörsne ka
34:2
MATTSARVE
34:3
fr Hörsne ka

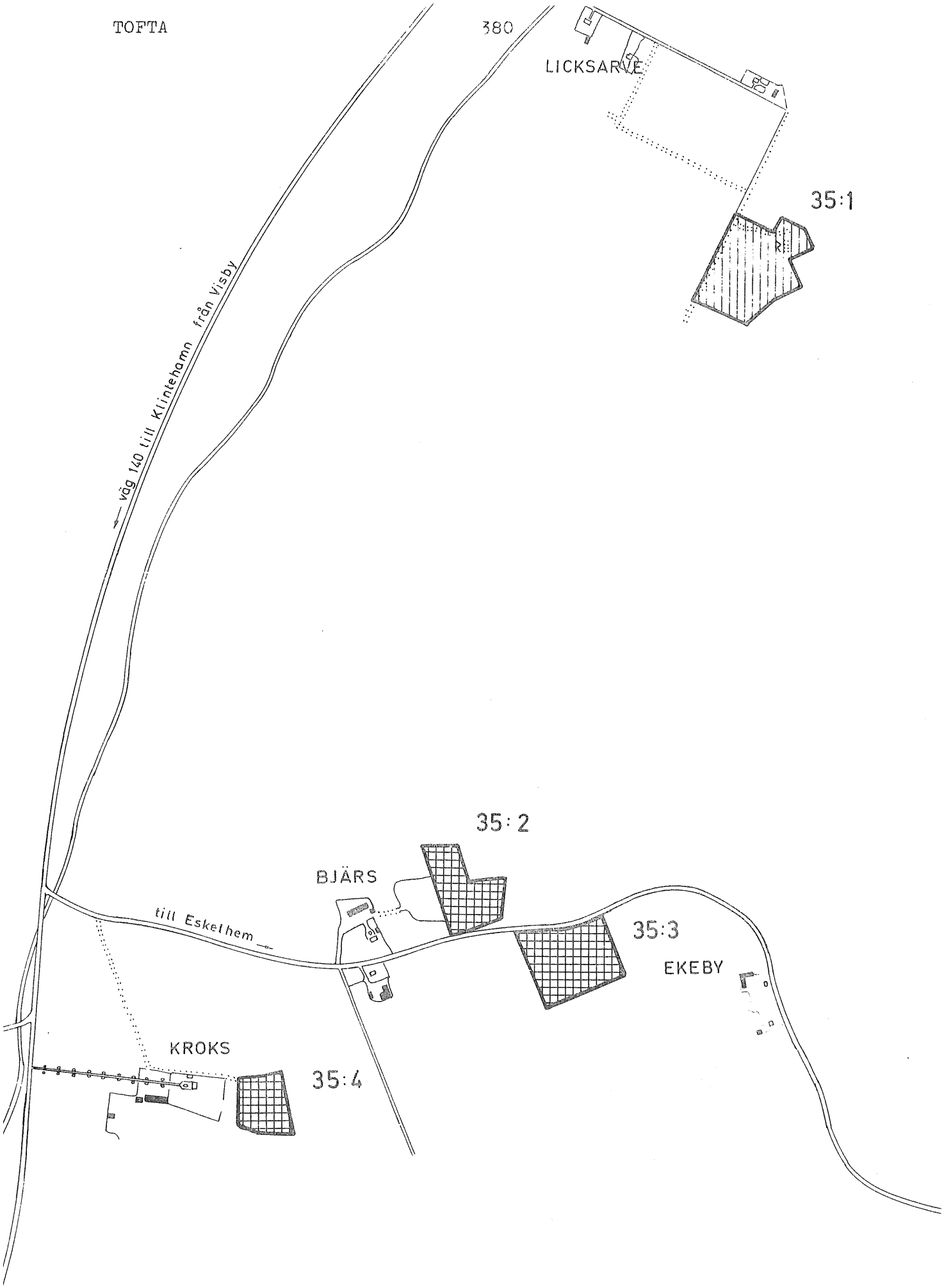
TOFTA
380
LICKSARVE
35:1
väg 140 till Klintehamn från Visby
35:2
BJÄRS
till Eskelhem
35:3
EKEBY
KROKS
35:4

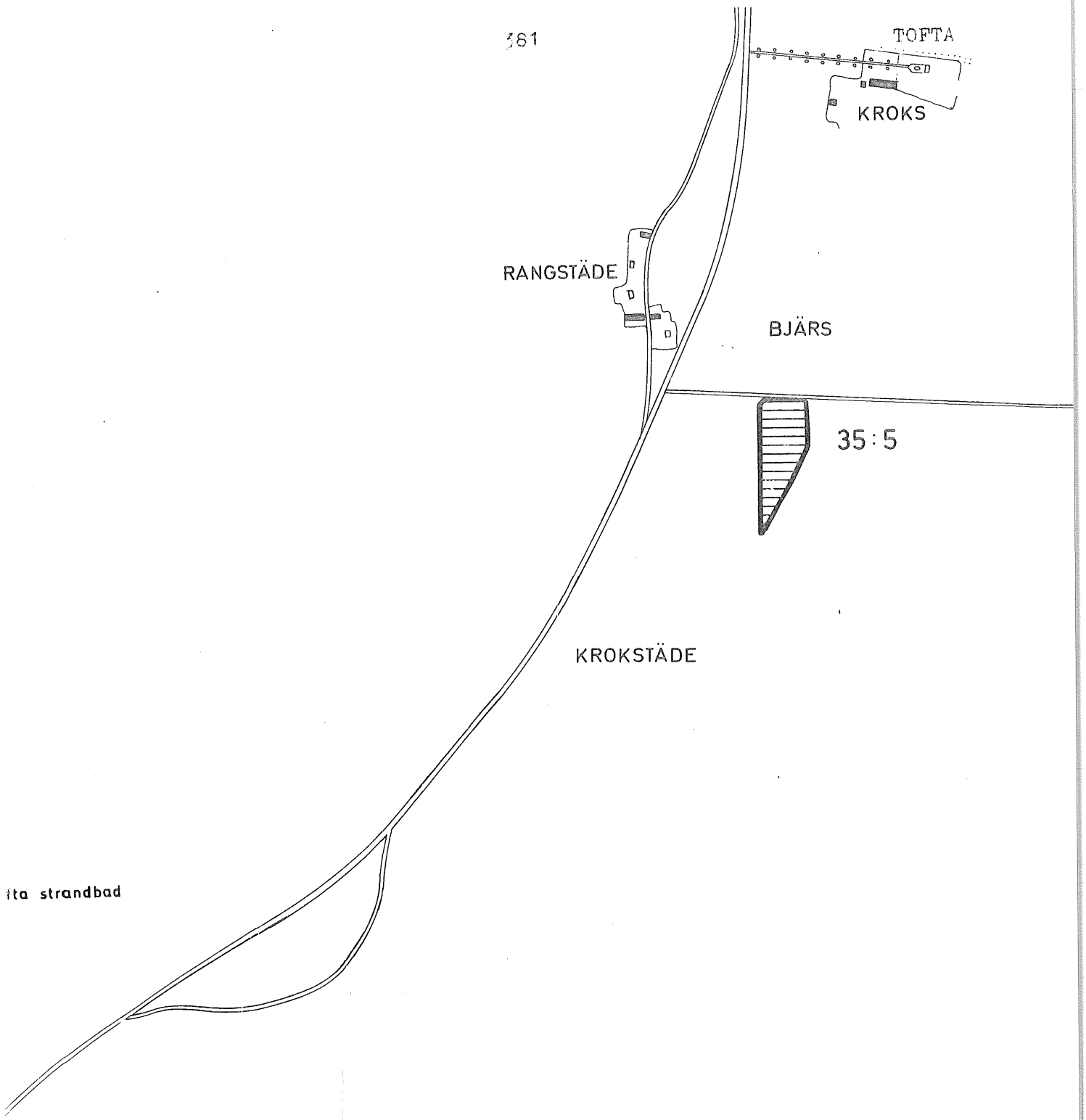
TOFTA
KROKS
RANGSTÄDE
BJÄRS
35:5
KROKSTÄDE
ita strandbad

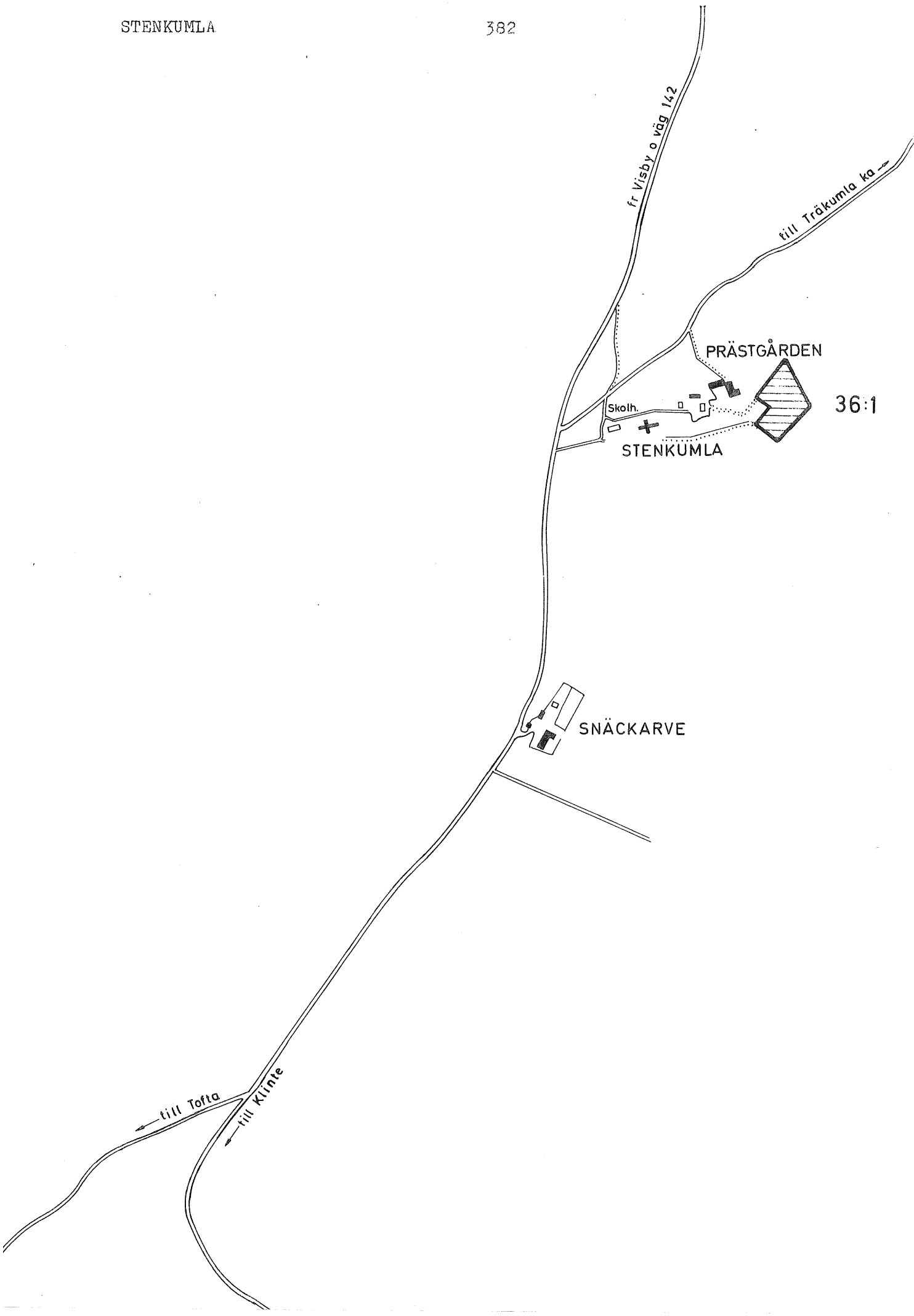
fr Visby o väg 142
till Träkumla ka
PRÄSTGÅRDEN
36:1
Skolh.
STENKUMLA
SNÄCKARVE
till Tofta
till Klinte

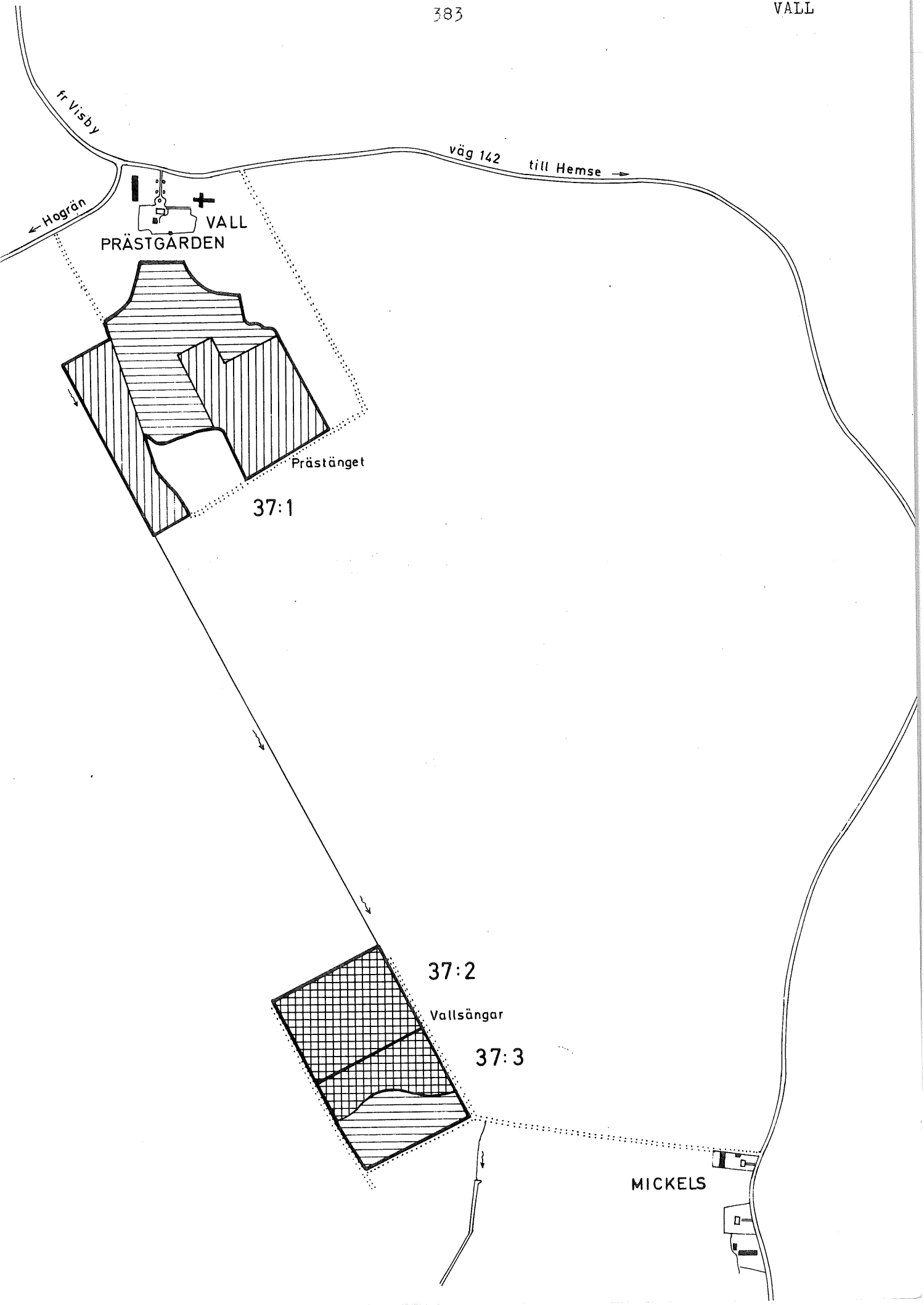
fr Visby
väg 142
till Hemse
Hogrän
VALL
PRÄSTGÅRDEN
Prästänget
37:1
37:2
Vallsängar
37:3
MICKELS

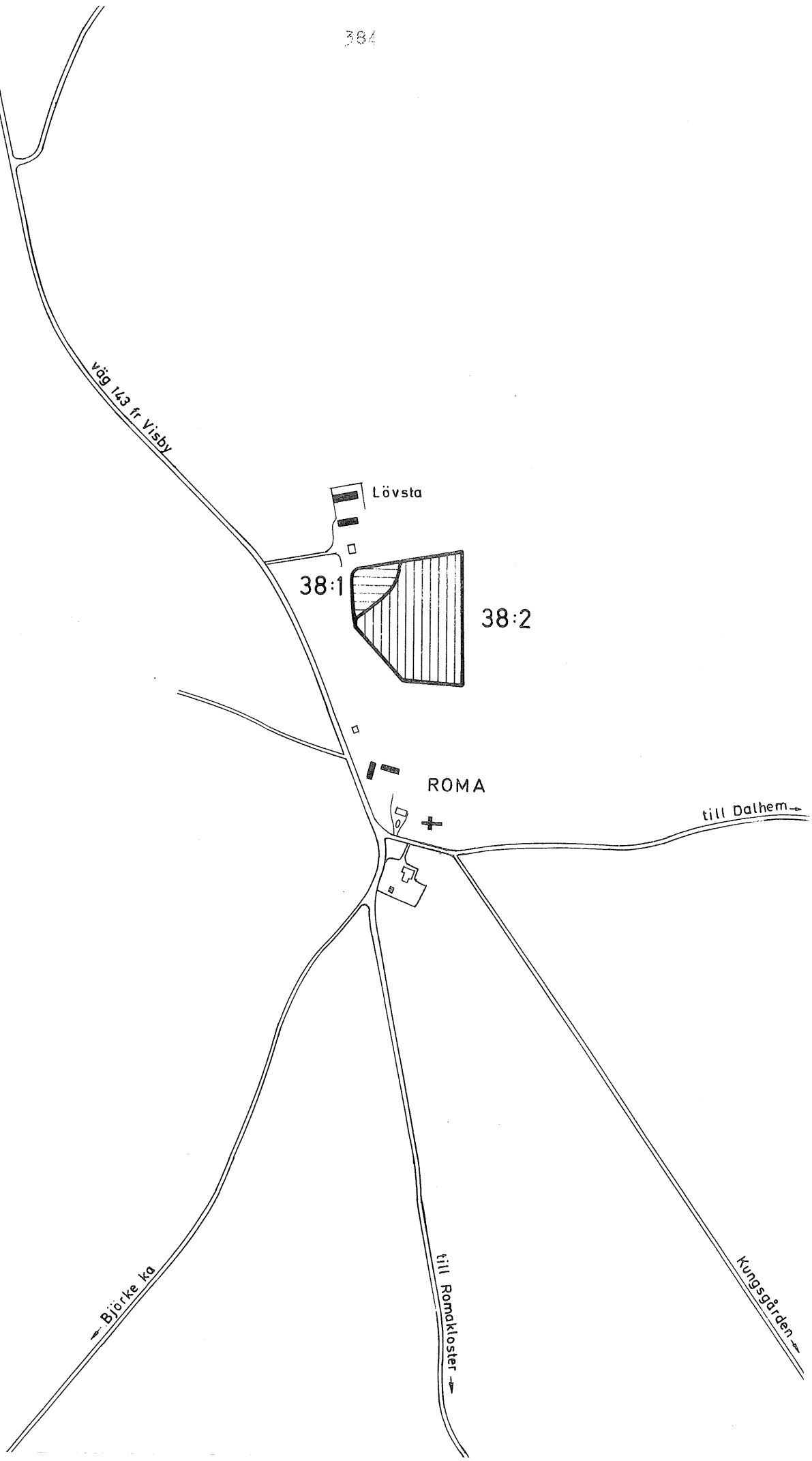
väg 143 fr Visby
Lövsta
38:1
38:2
ROMA
till Dalhem
Björke ka
till Romakloster
Kungsgården

HALLA

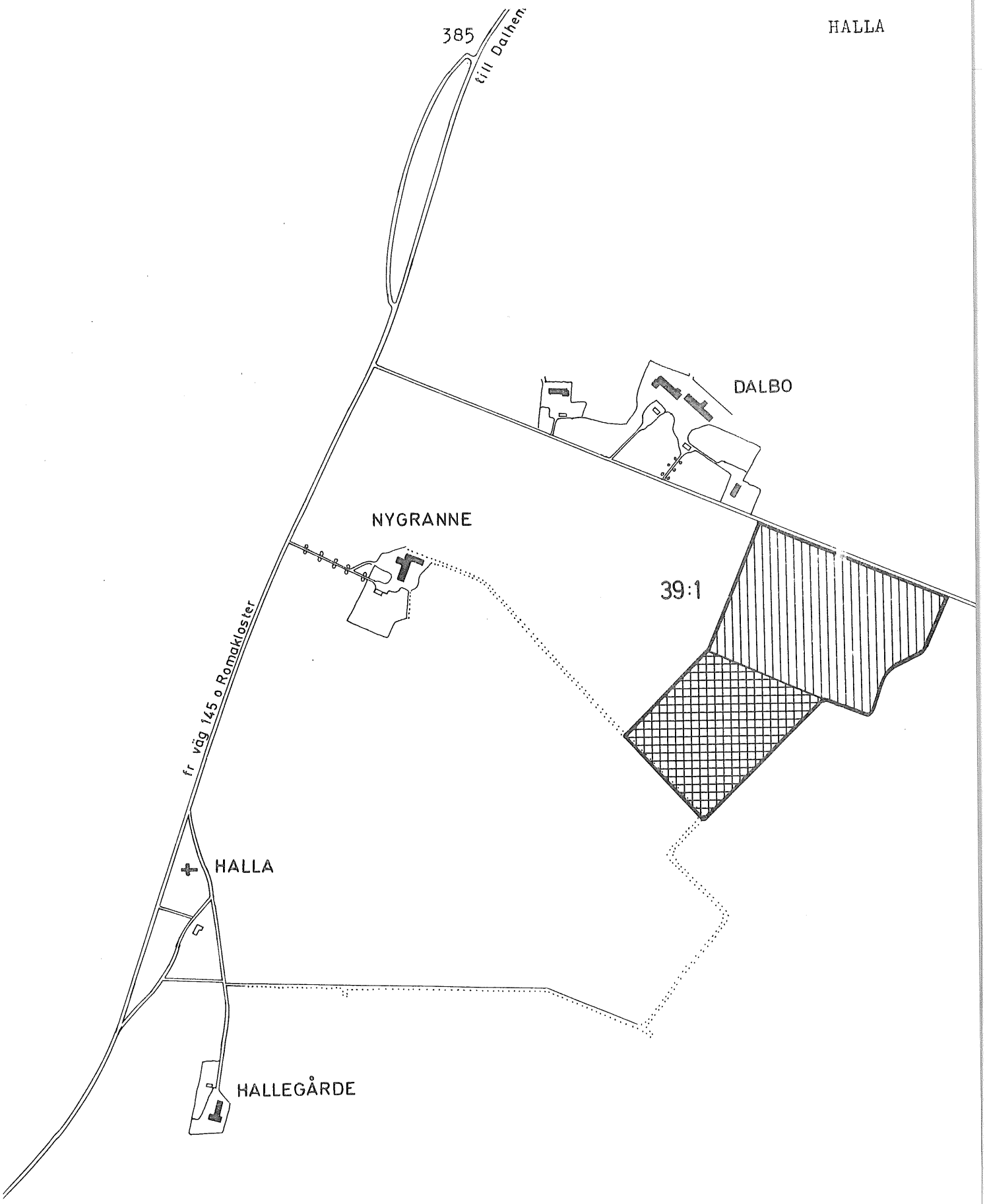
385
till Dalhem
DALBO
NYGRANNE
39:1
fr väg 145 o Romakloster
HALLA
HALLEGÅRDE

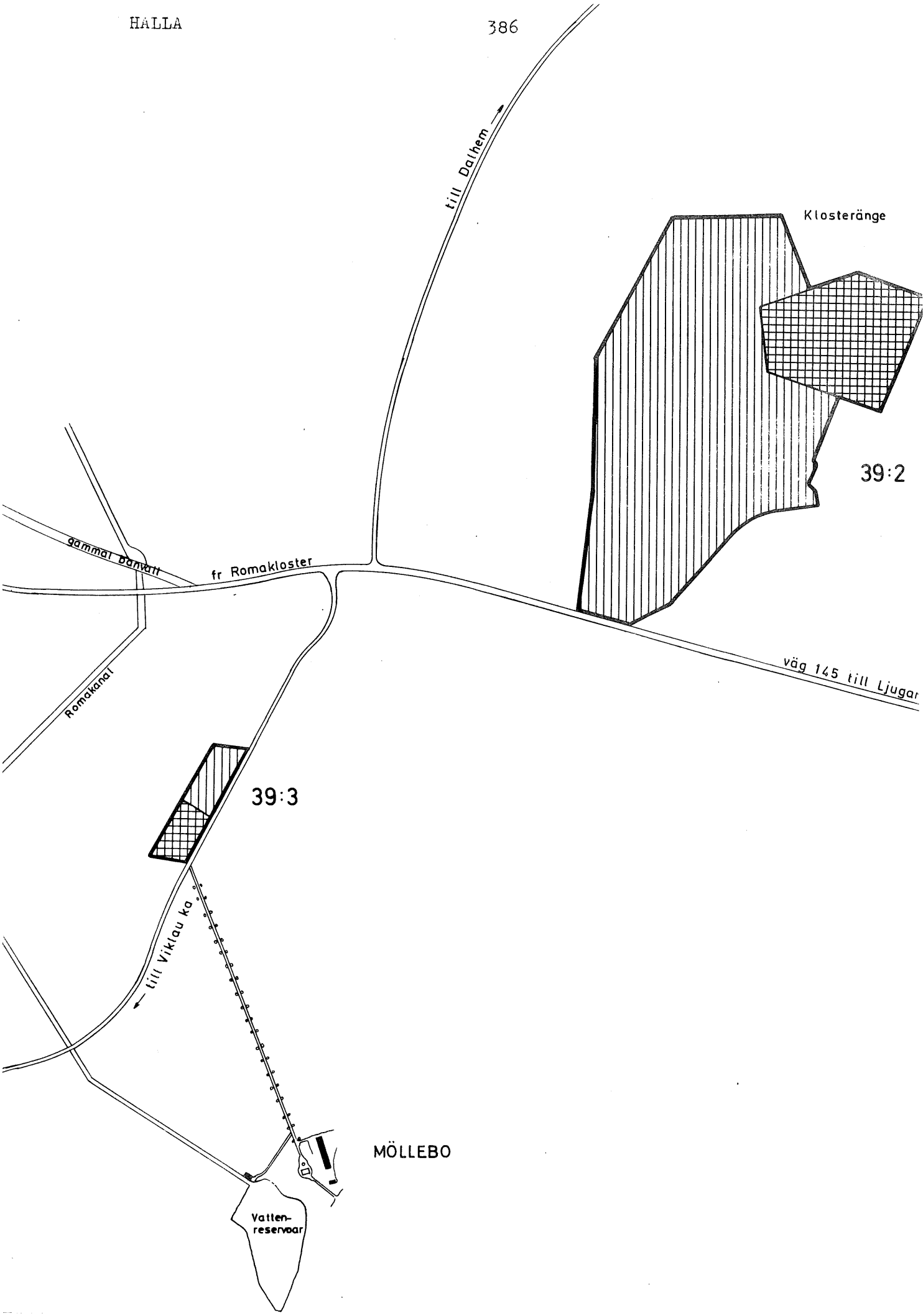
till Dalhem
Klosteränge
39:2
gammal banvall
fr Romakloster
väg 145 till Ljugar
Romakanal
39:3
till Viklau ka
MÖLLEBO
Vatten-
reservoar

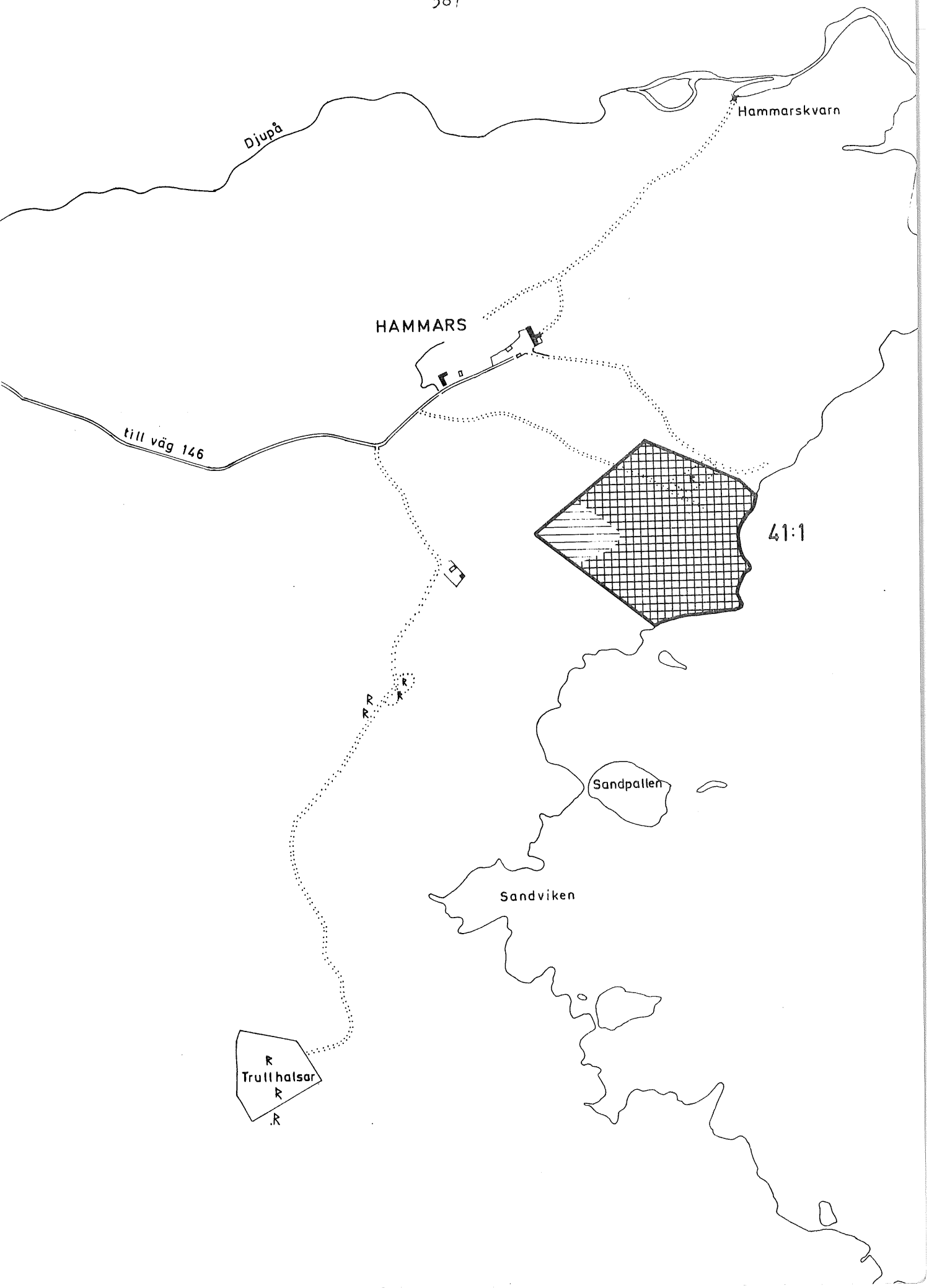
Djupå
Hammarskvarn
HAMMARS
till väg 146
41:1
Sandpallen
Sandviken
Trullhalsar

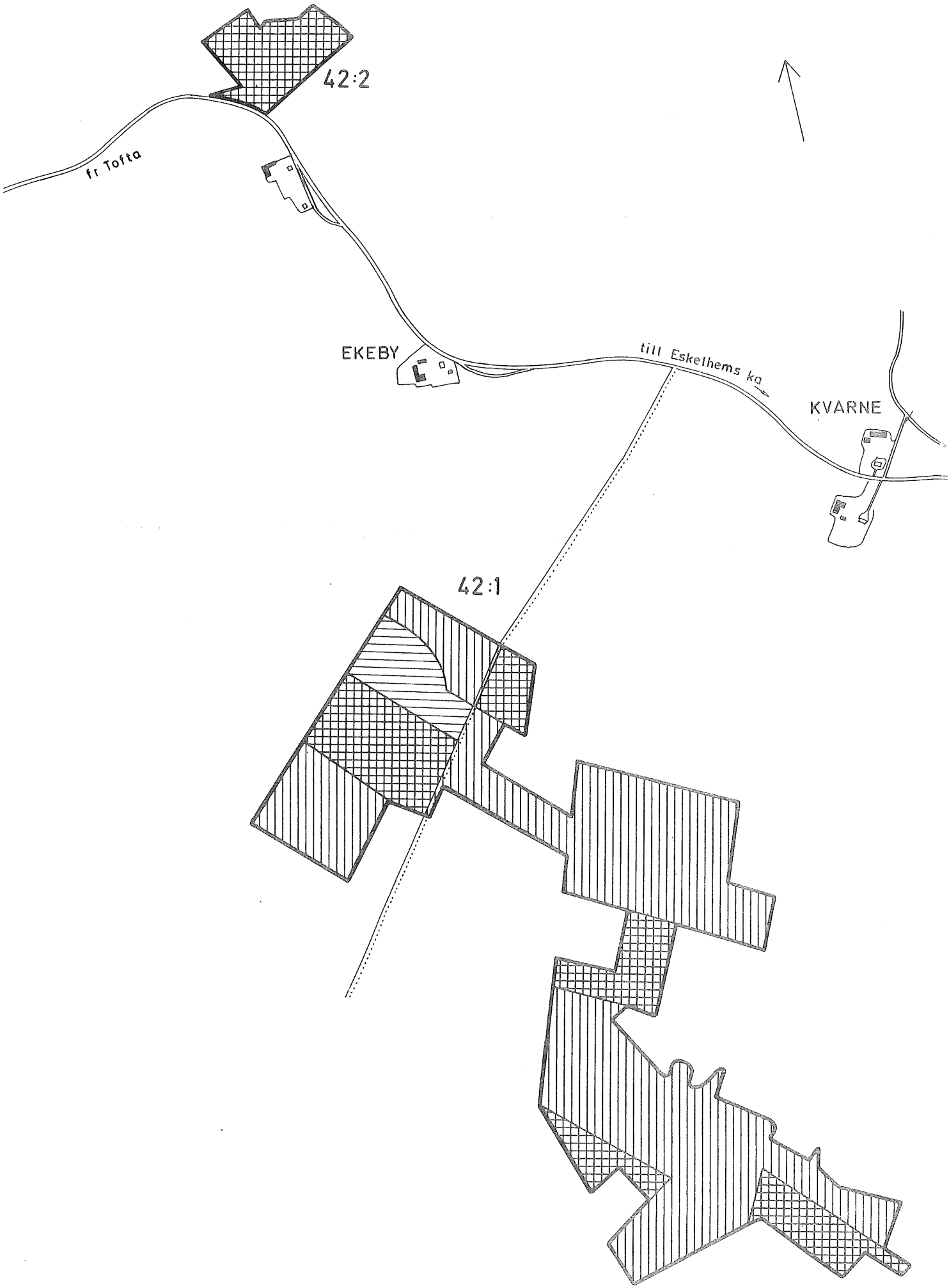
42:2
fr Tofta
EKEBY
till Eskelhems ka
KVARNE
42:1

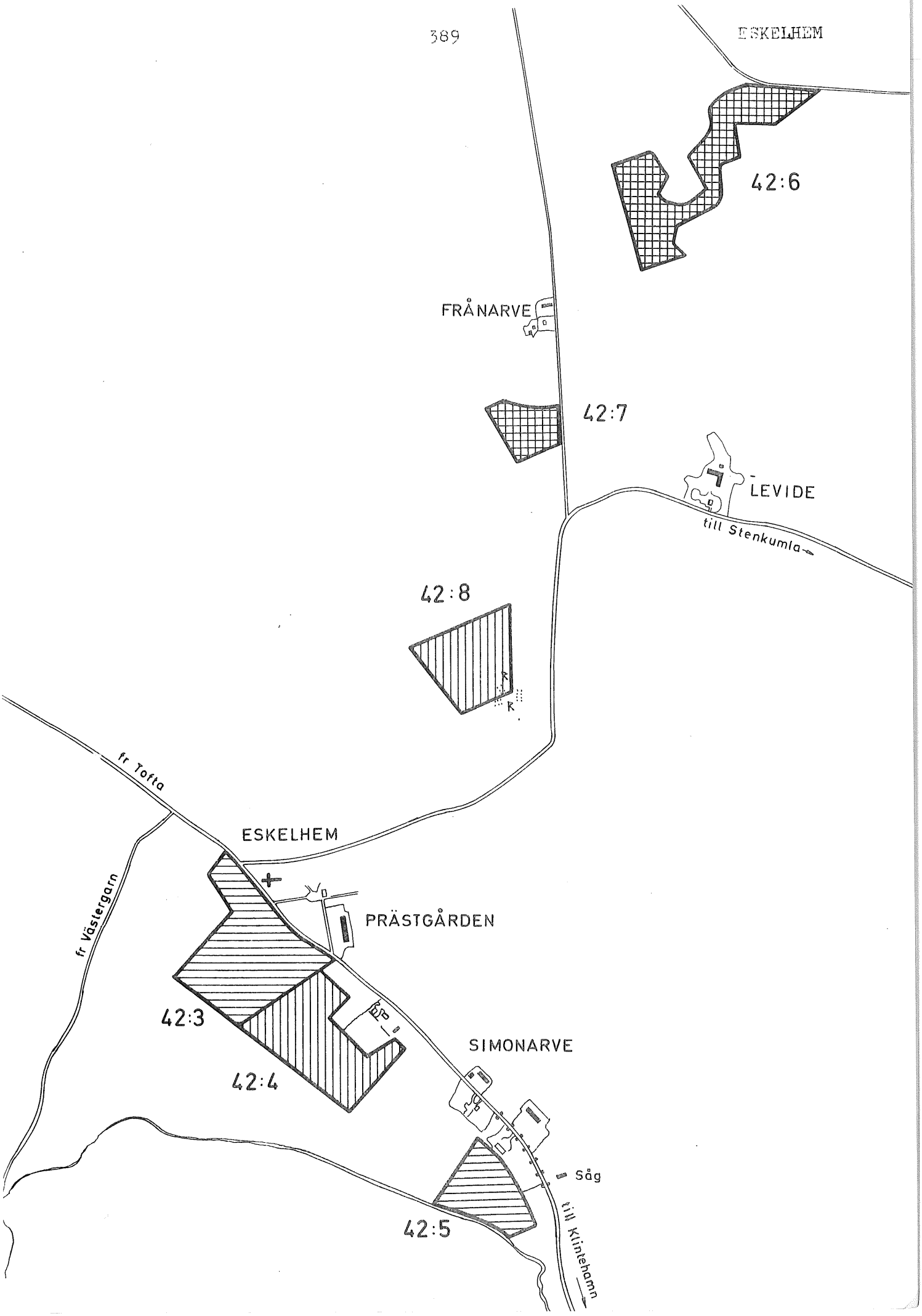
ESKELHEM
42:6
FRÅNARVE
42:7
LEVIDE
till Stenkumla
42:8
fr Tofta
ESKELHEM
fr Västergarn
PRÄSTGÅRDEN
42:3
42:4
SIMONARVE
Såg
42:5
till Klintehamn

ESKELHEM

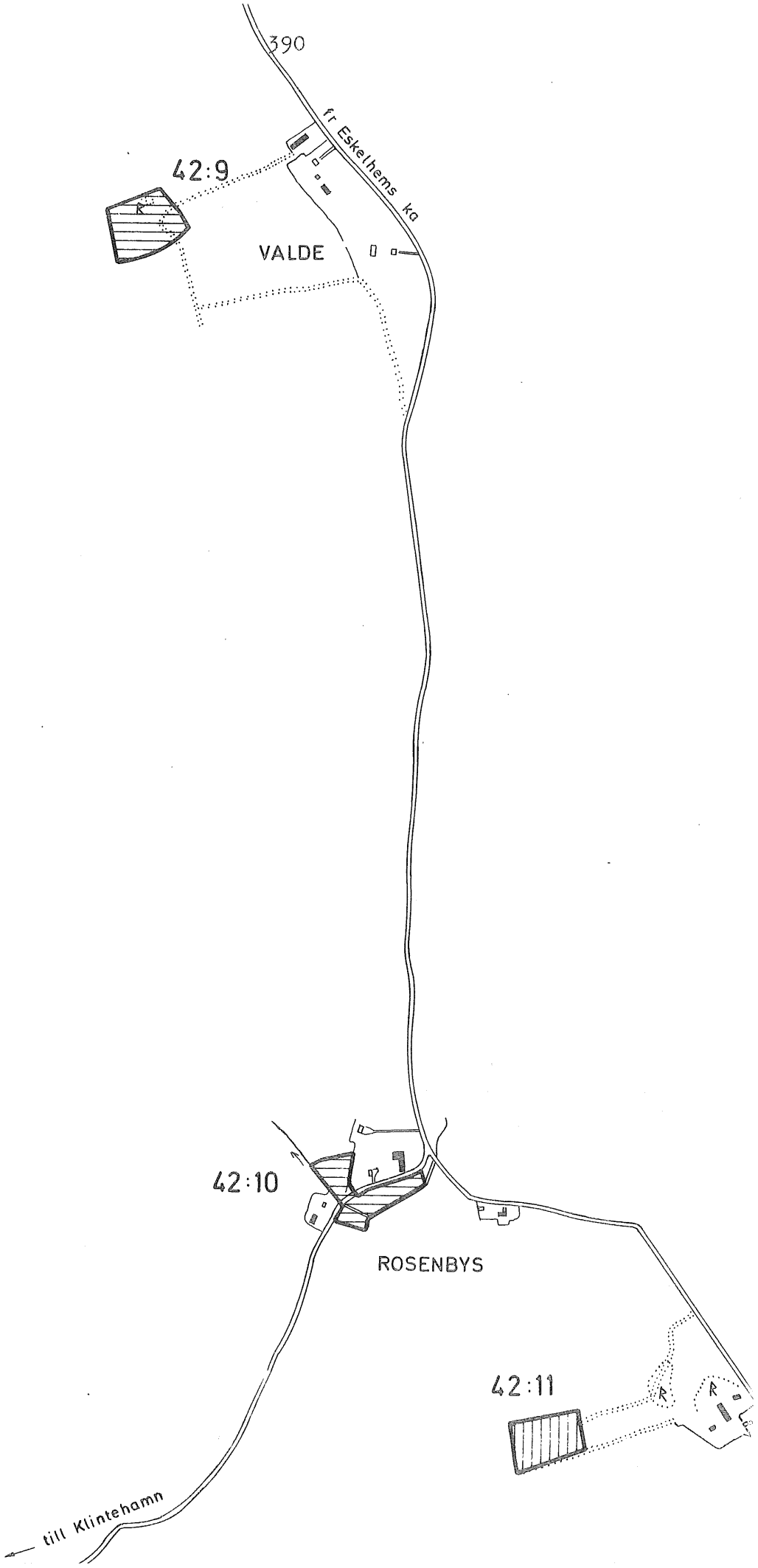
390
fr Eskelhems kg
42:9
VALDE
42:10
ROSENBYS
42:11
till Klintehamn

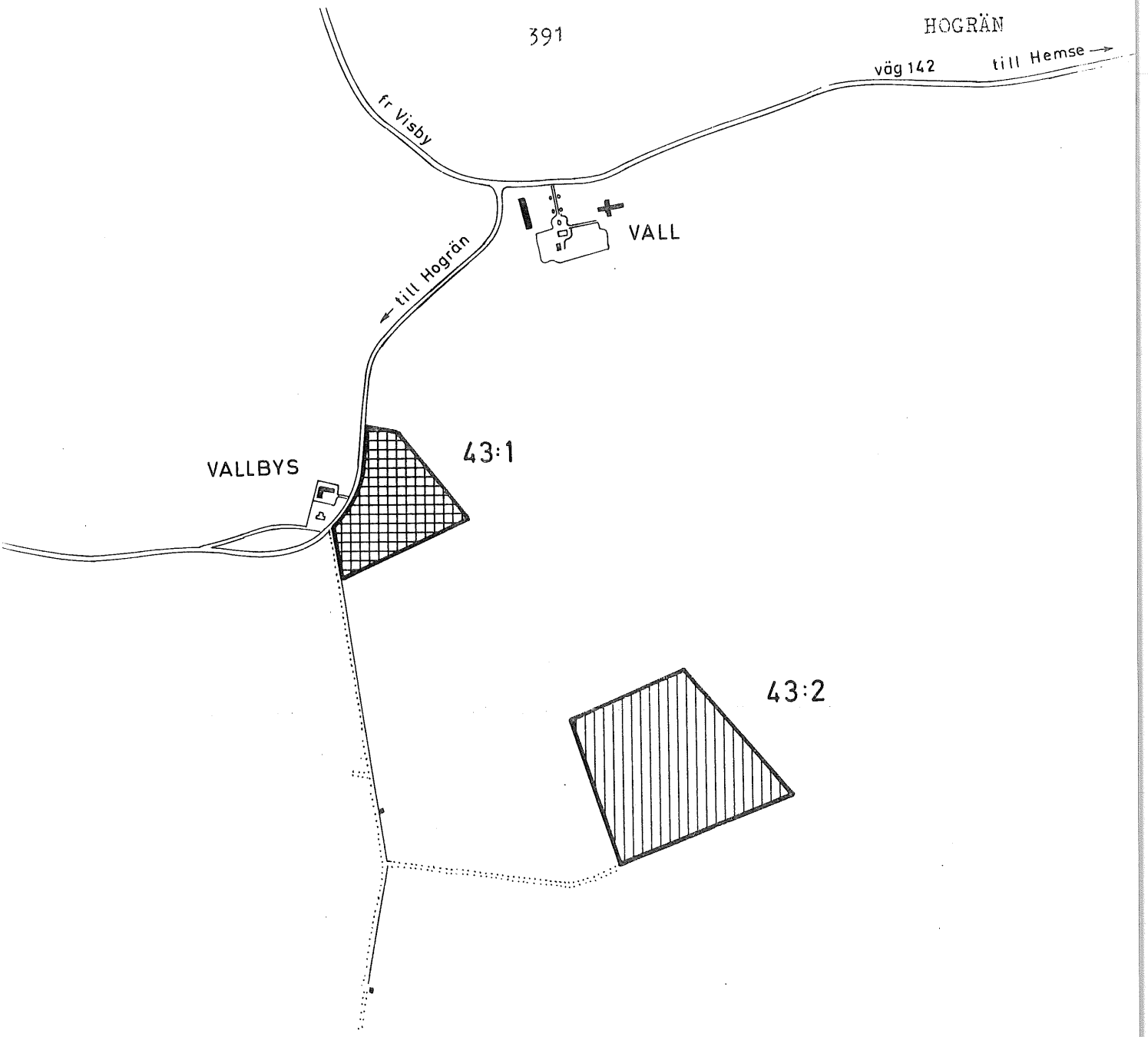
391
HOGRÄN
väg 142
till Hemse
fr Visby
VALL
till Hogrän
VALLBYS
43:1
43:2

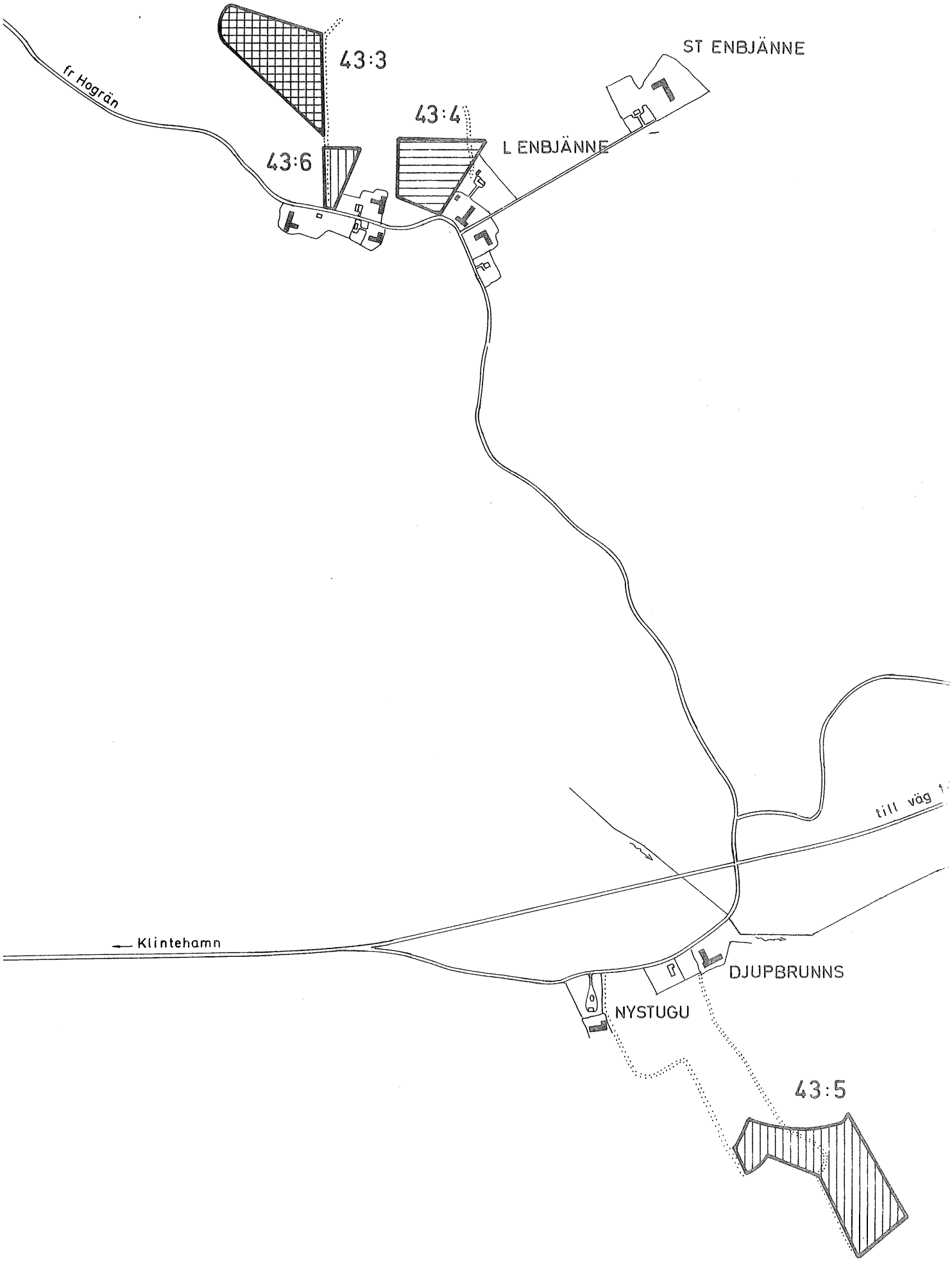
fr Hogrän
43:3
43:4
43:6
ST ENBJÄNNE
L ENBJÄNNE
till väg
Klintehamn
DJUPBRUNNS
NYSTUGU
43:5

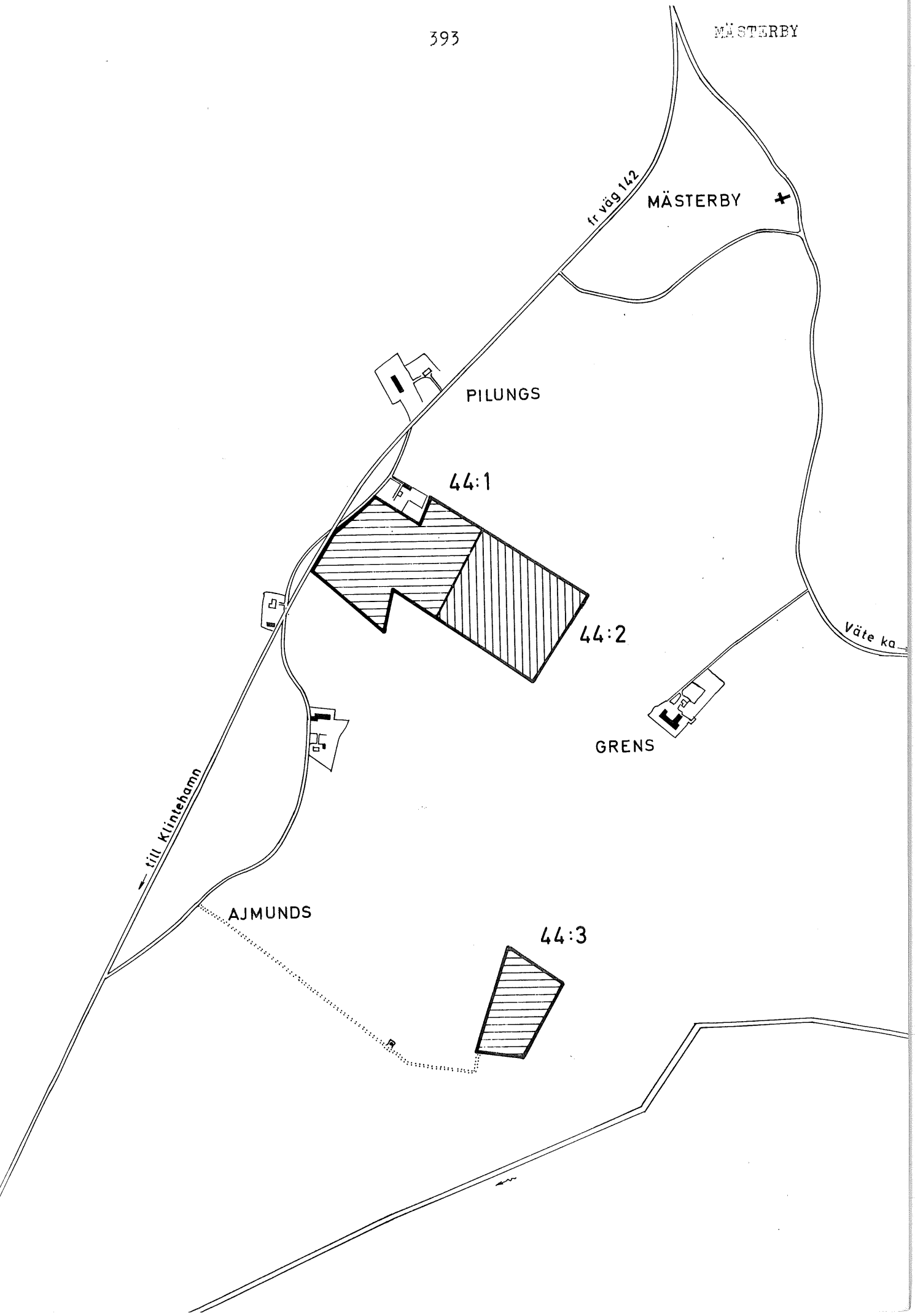
MÄSTERBY
fr väg 142
MÄSTERBY
PILUNGS
44:1
44:2
Väte ka
GRENS
till Klintehamn
AJMUNDS
44:3

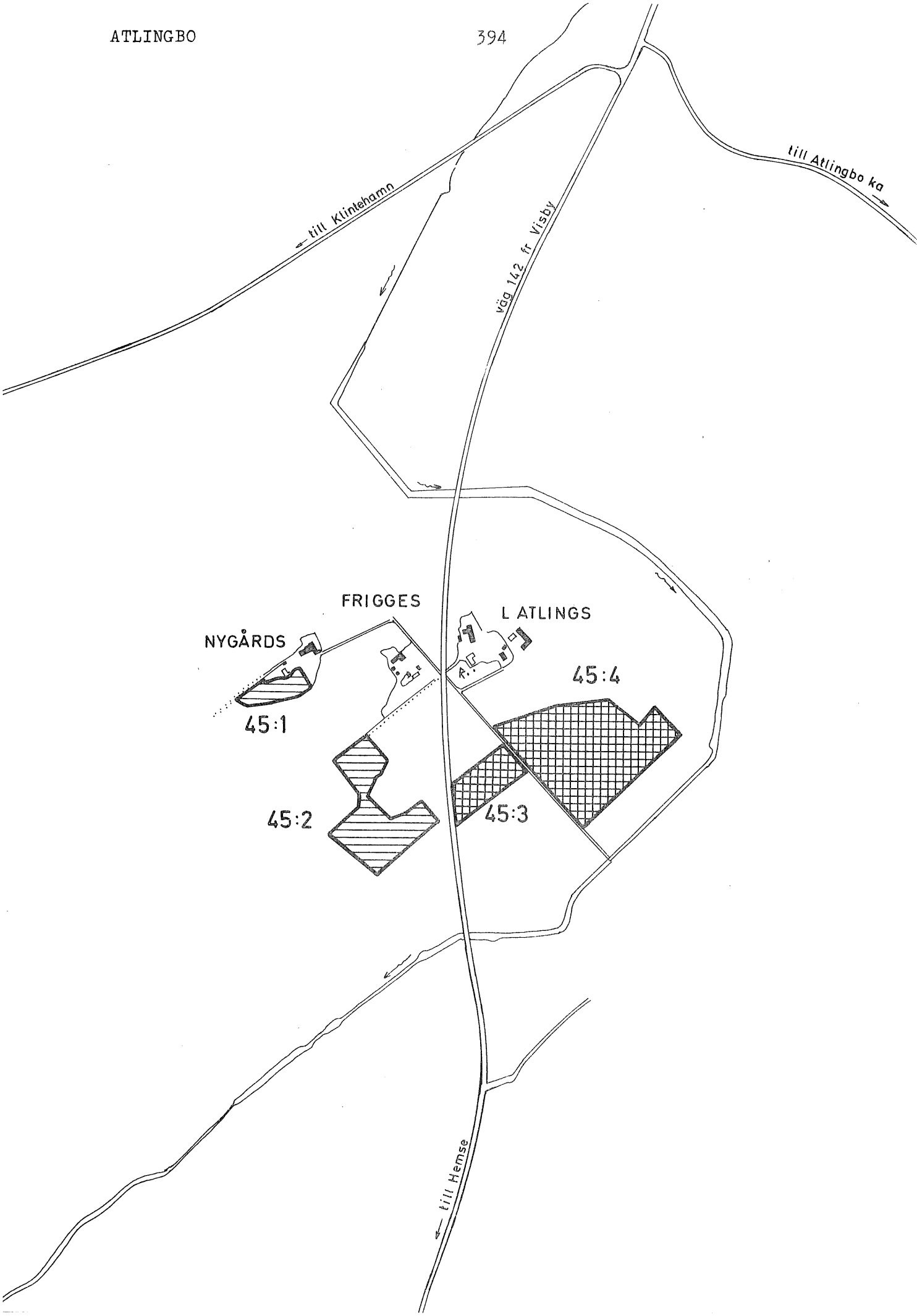
till Klintehamn
väg 142 fr Visby
till Atlingbo ka
FRIGGES
L ATLINGS
NYGÅRDS
45:1
45:2
45:3
45:4
till Hemse

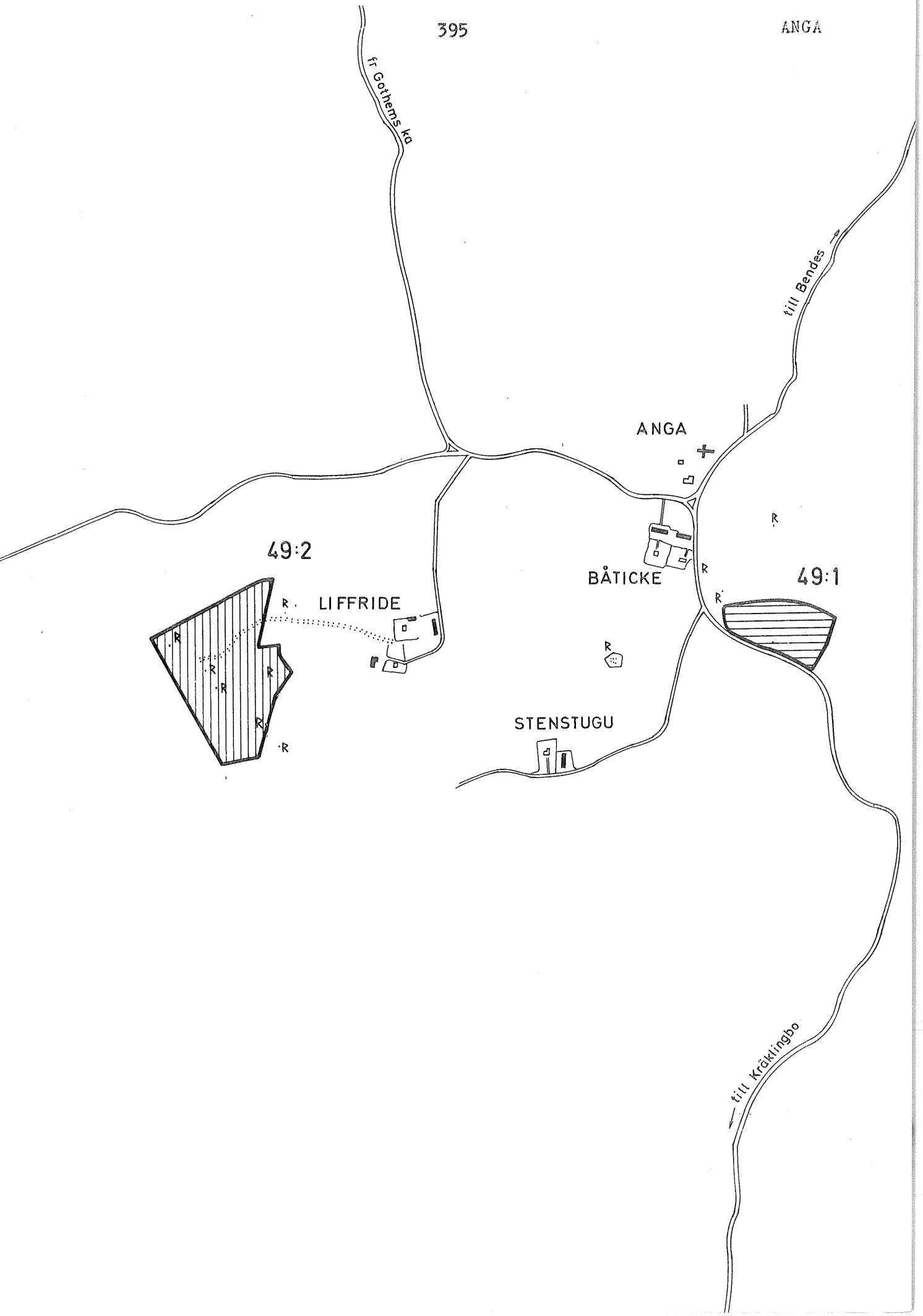
fr Gothems ka
till Bendes
ANGA
49:2
LIFFRIDE
BÅTICKE
49:1
STENSTUGU
till Kräklingbo

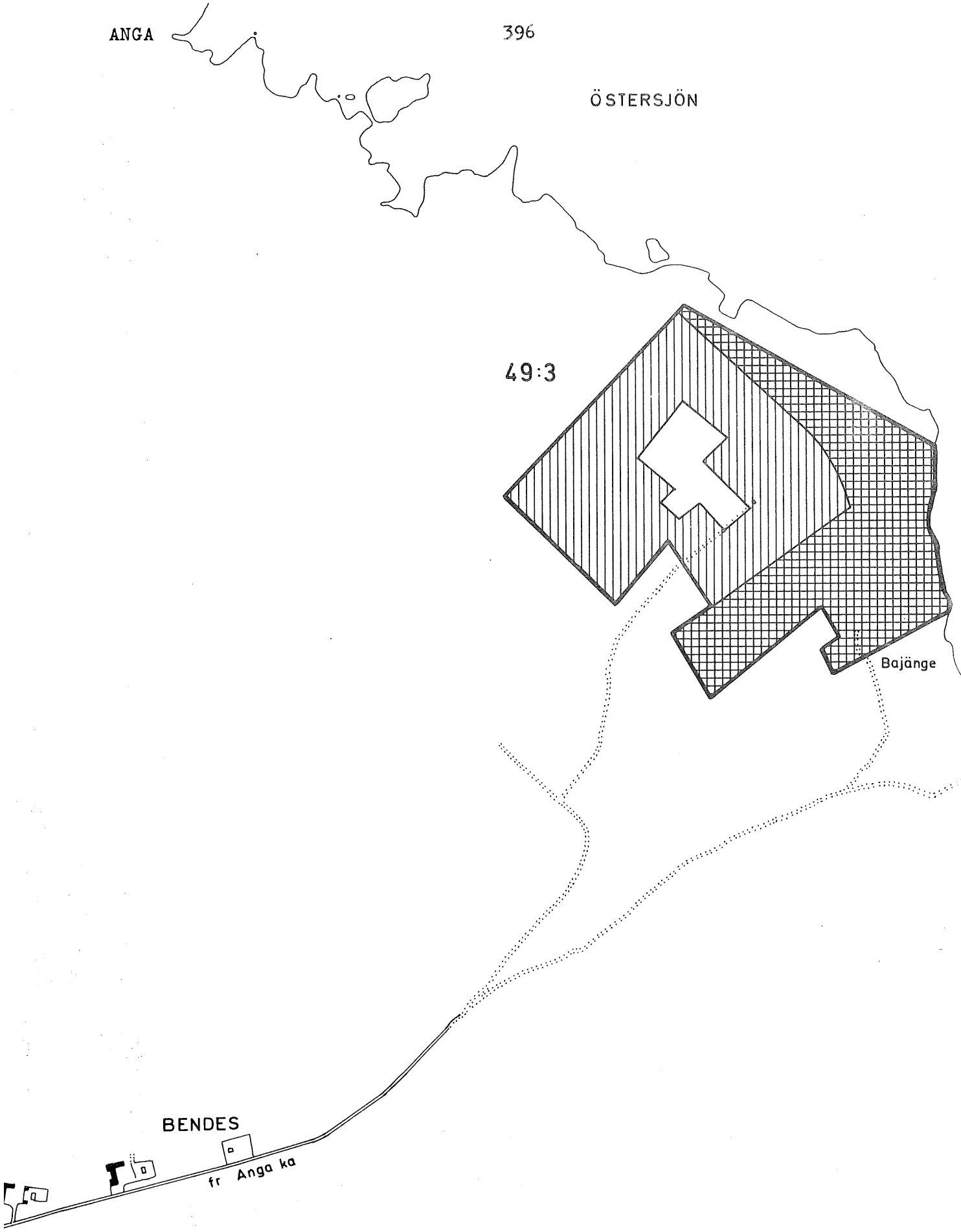
ANGA
396
ÖSTERSJÖN
49:3
Bajänge
BENDES
fr Anga ka

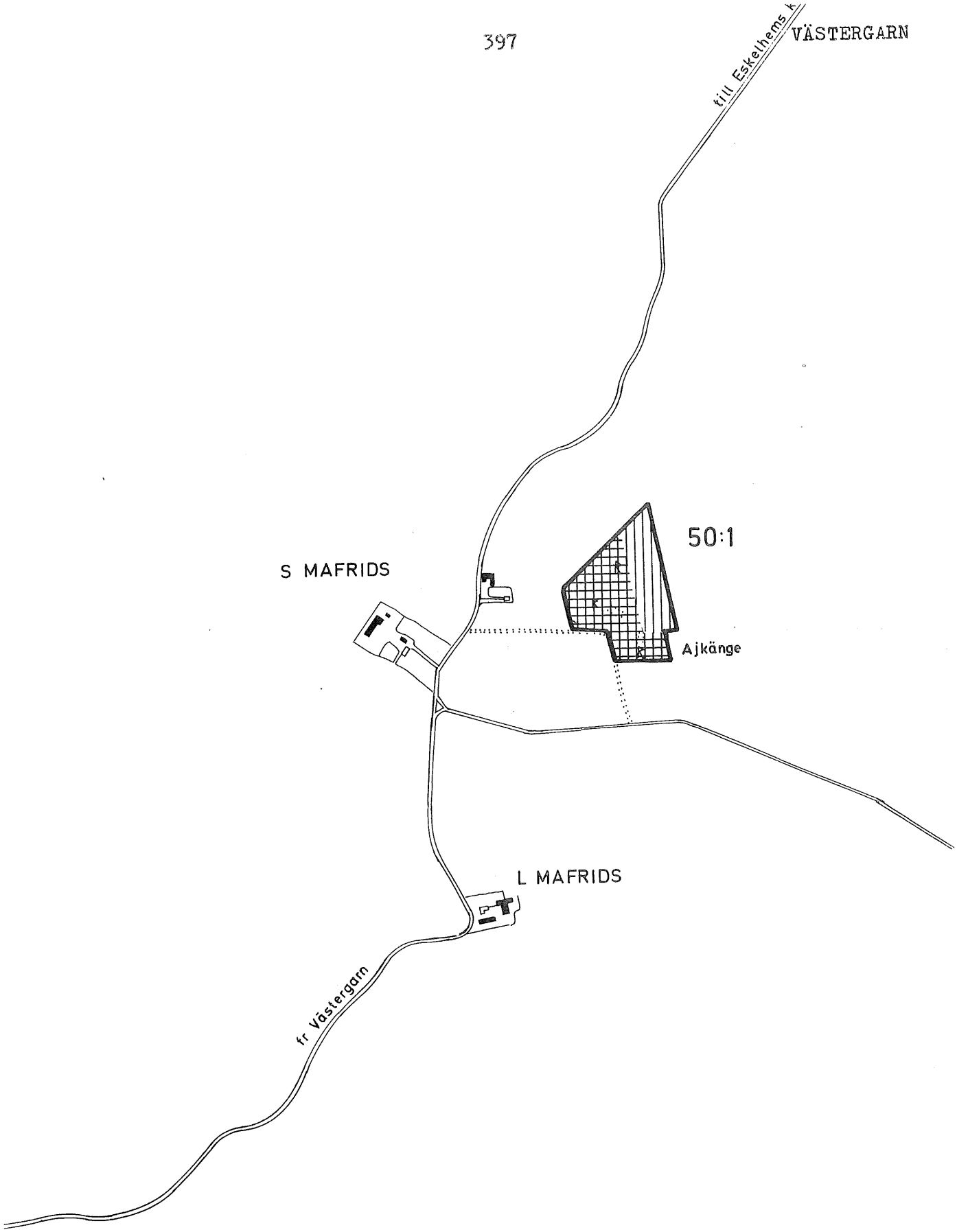
till Eskelhems k
VÄSTERGARN
50:1
S MAFRIDS
Ajkänge
L MAFRIDS
fr Västergarn

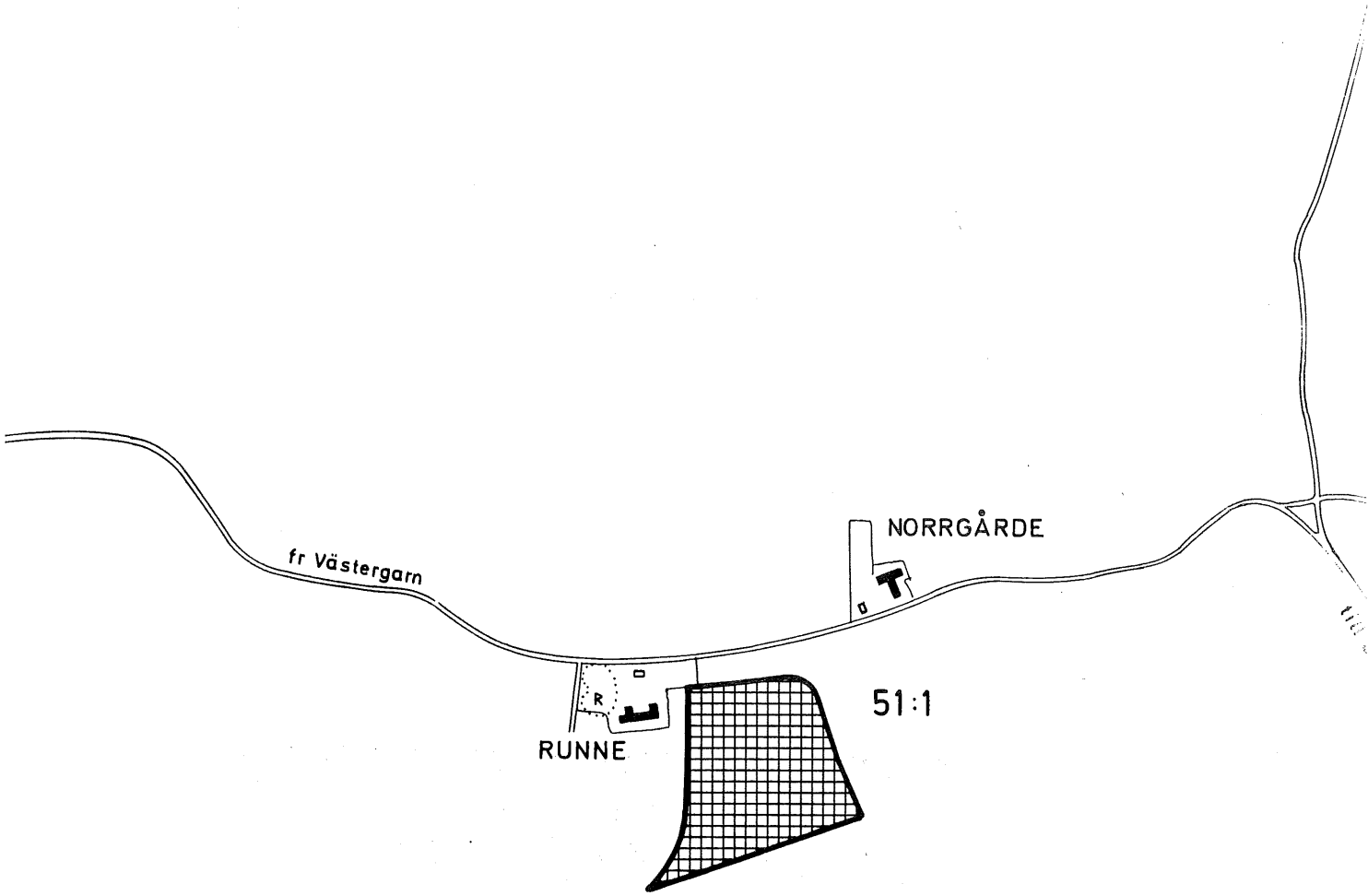
fr Västergarn
NORRGÅRDE
RUNNE
51:1

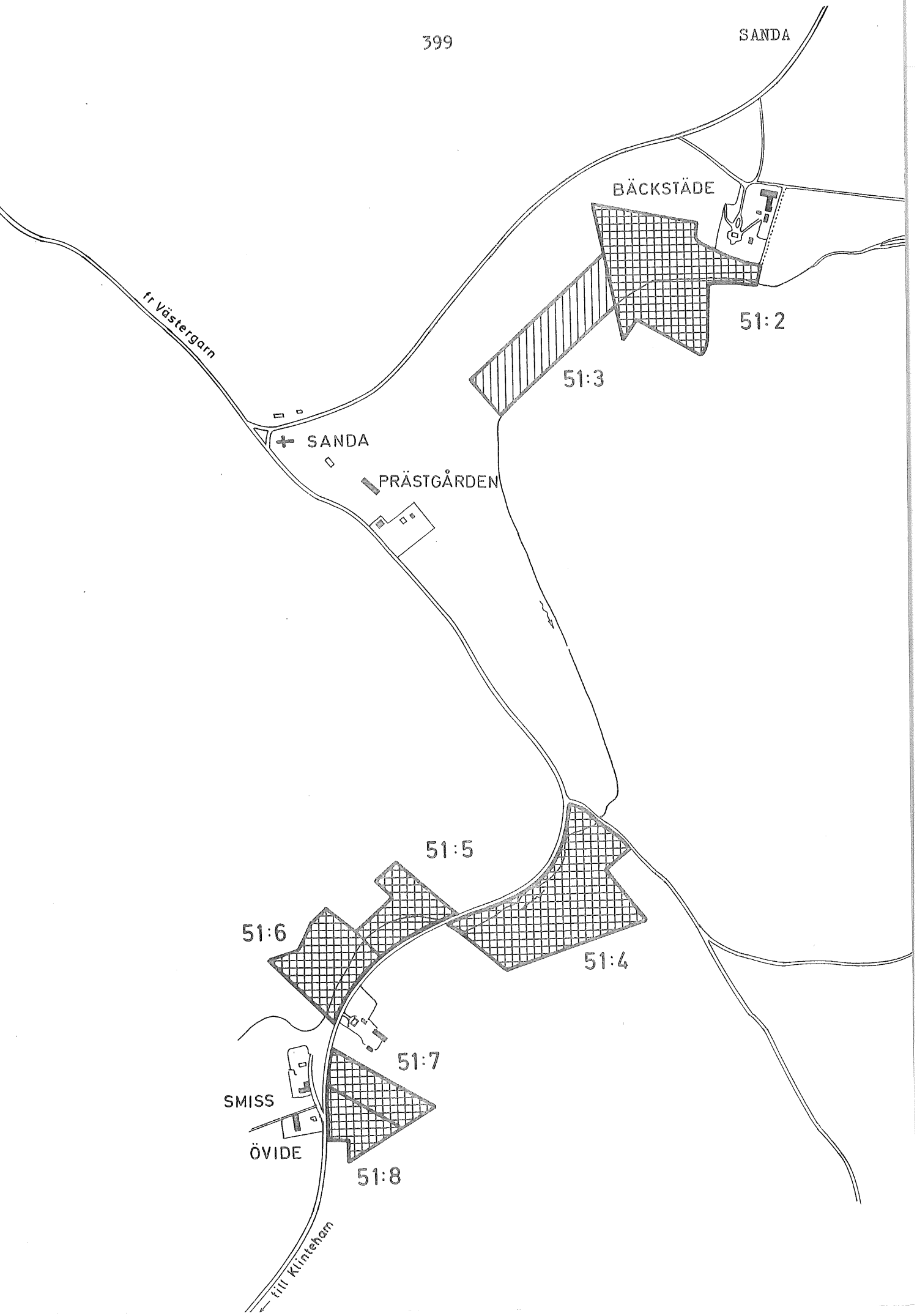
SANDA
BÄCKSTÄDE
fr Västergarn
51:2
51:3
SANDA
PRÄSTGÅRDEN
51:5
51:6
51:4
51:7
SMISS
ÖVIDE
51:8
till Klinteham

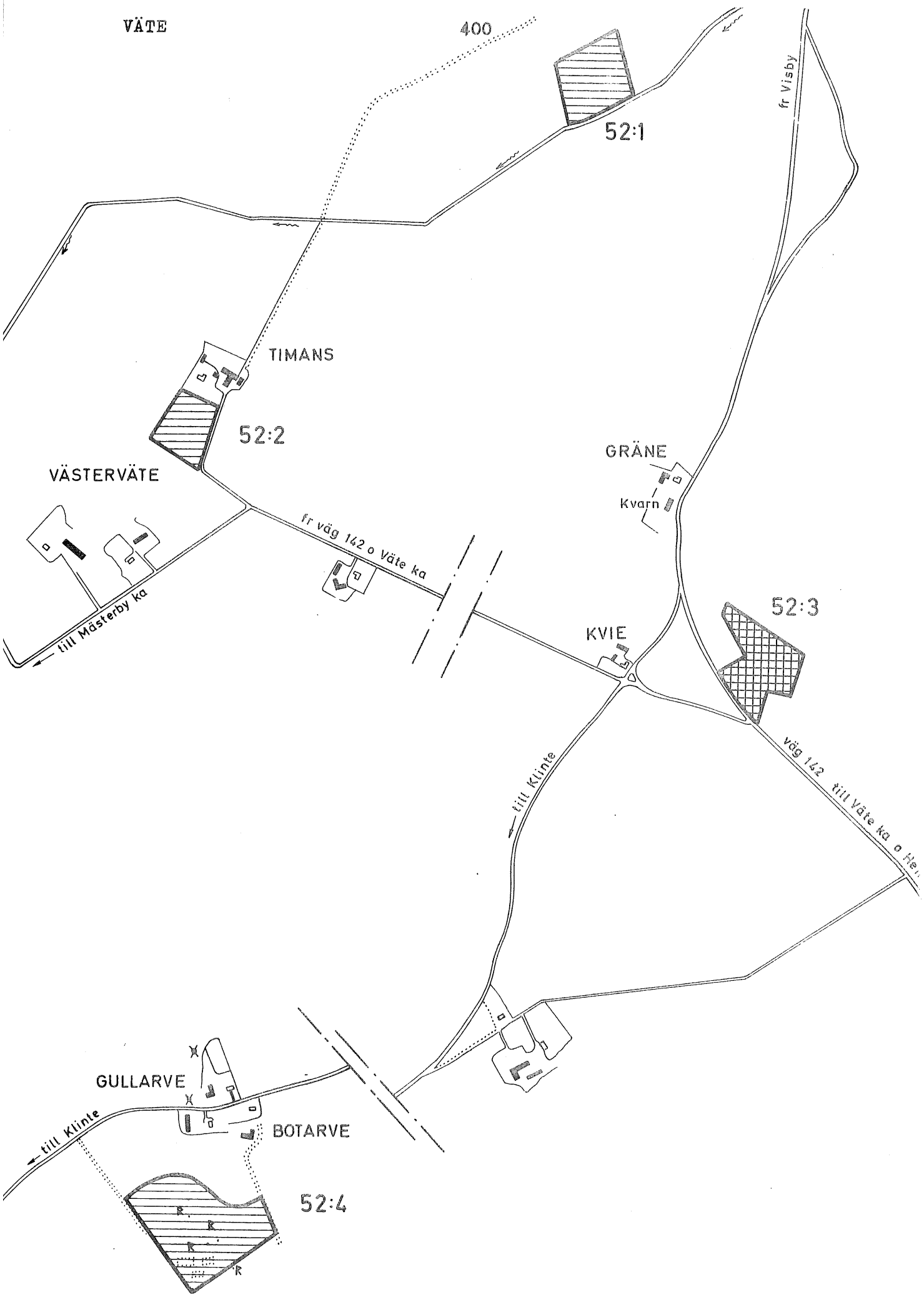
VÄTE
400
52:1
fr Visby
TIMANS
52:2
VÄSTERVÄTE
GRÄNE
Kvarn
fr väg 142 o Väte ka
till Mästerby ka
52:3
KVIE
till Klinte
väg 142 till Väte ka o He
GULLARVE
till Klinte
BOTARVE
52:4

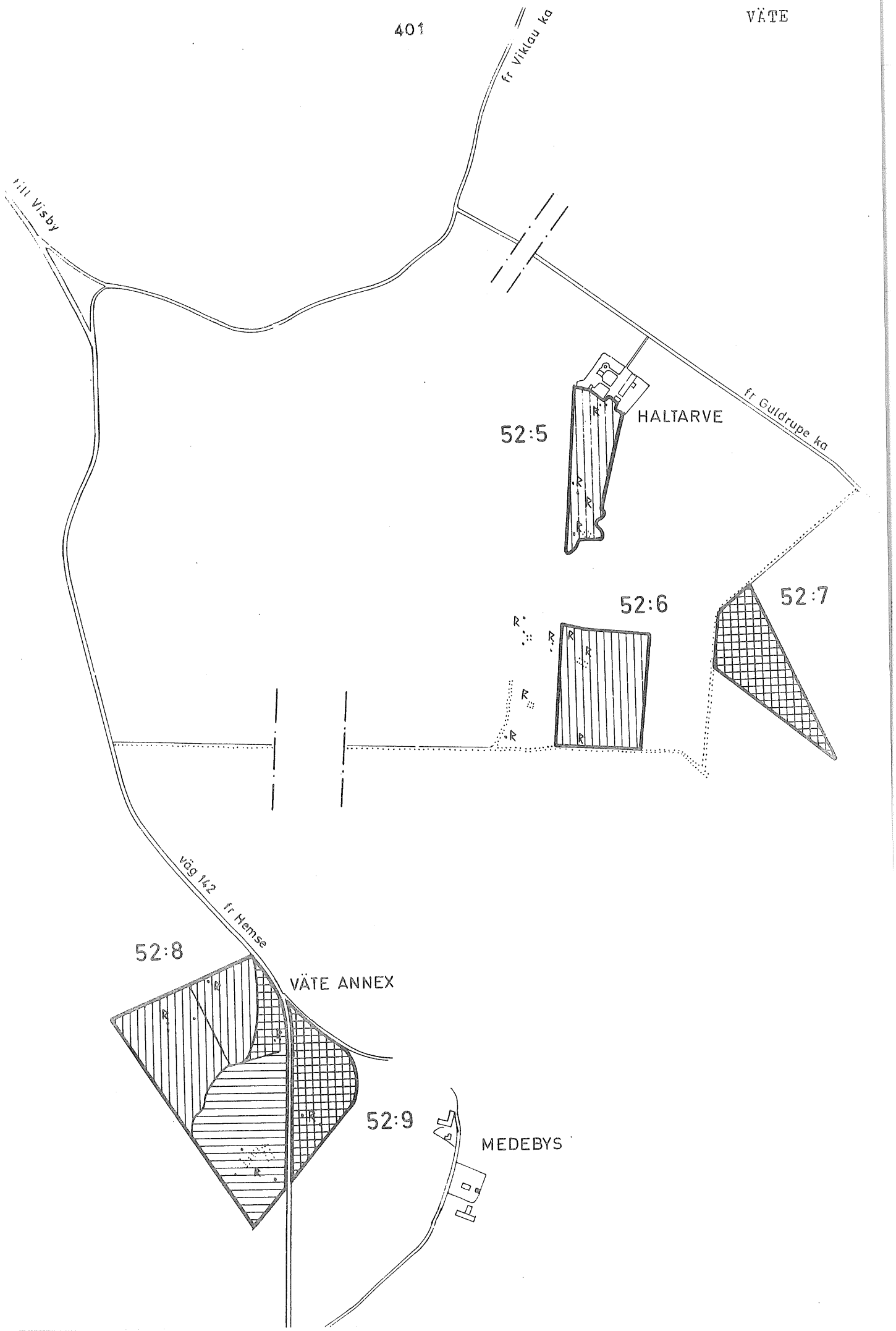
fr Viklau ka
till Visby
HALTARVE
52:5
fr Guldrupe ka
52:6
52:7
väg 142 fr Hemse
52:8
VÄTE ANNEX
52:9
MEDEBYS

HEJDE

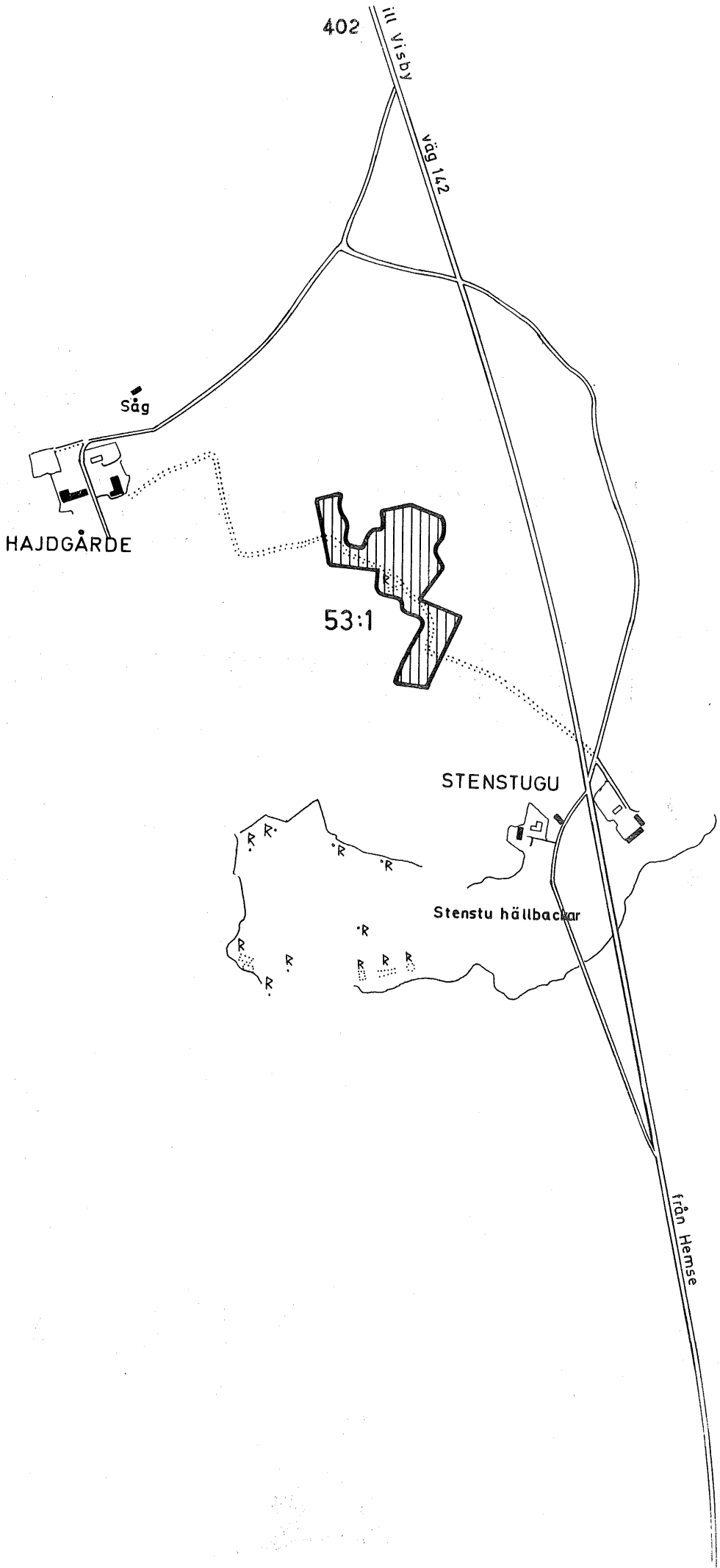
402
till Visby
väg 142
Såg
HAJDGÅRDE
53:1
STENSTUGU
Stenstu hällbackar
från Hemse

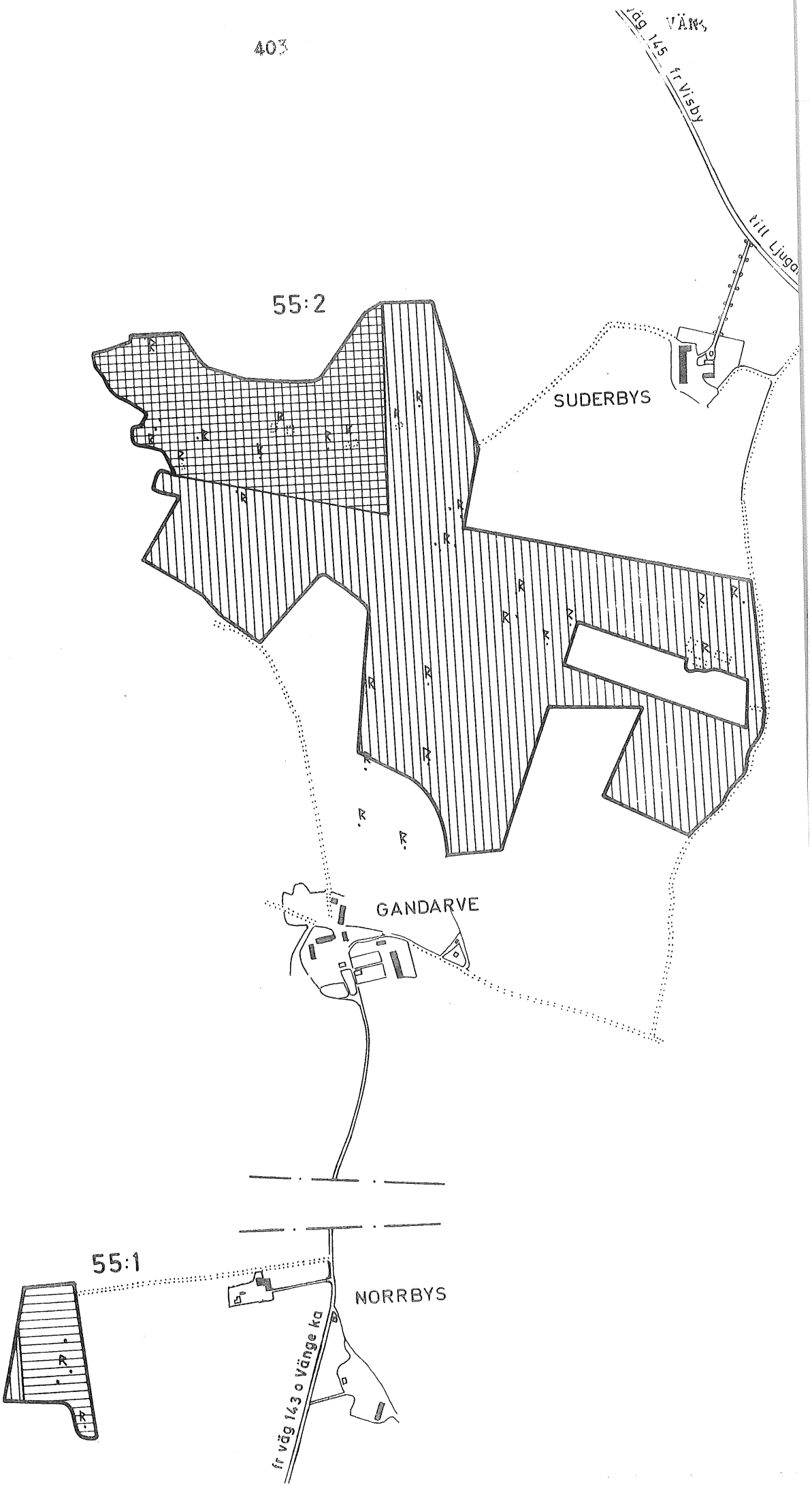
väg 145 fr Visby
till Ljuga
55:2
SUDERBYS
GANDARVE
55:1
NORRBYS
fr väg 143 o Vänge ka

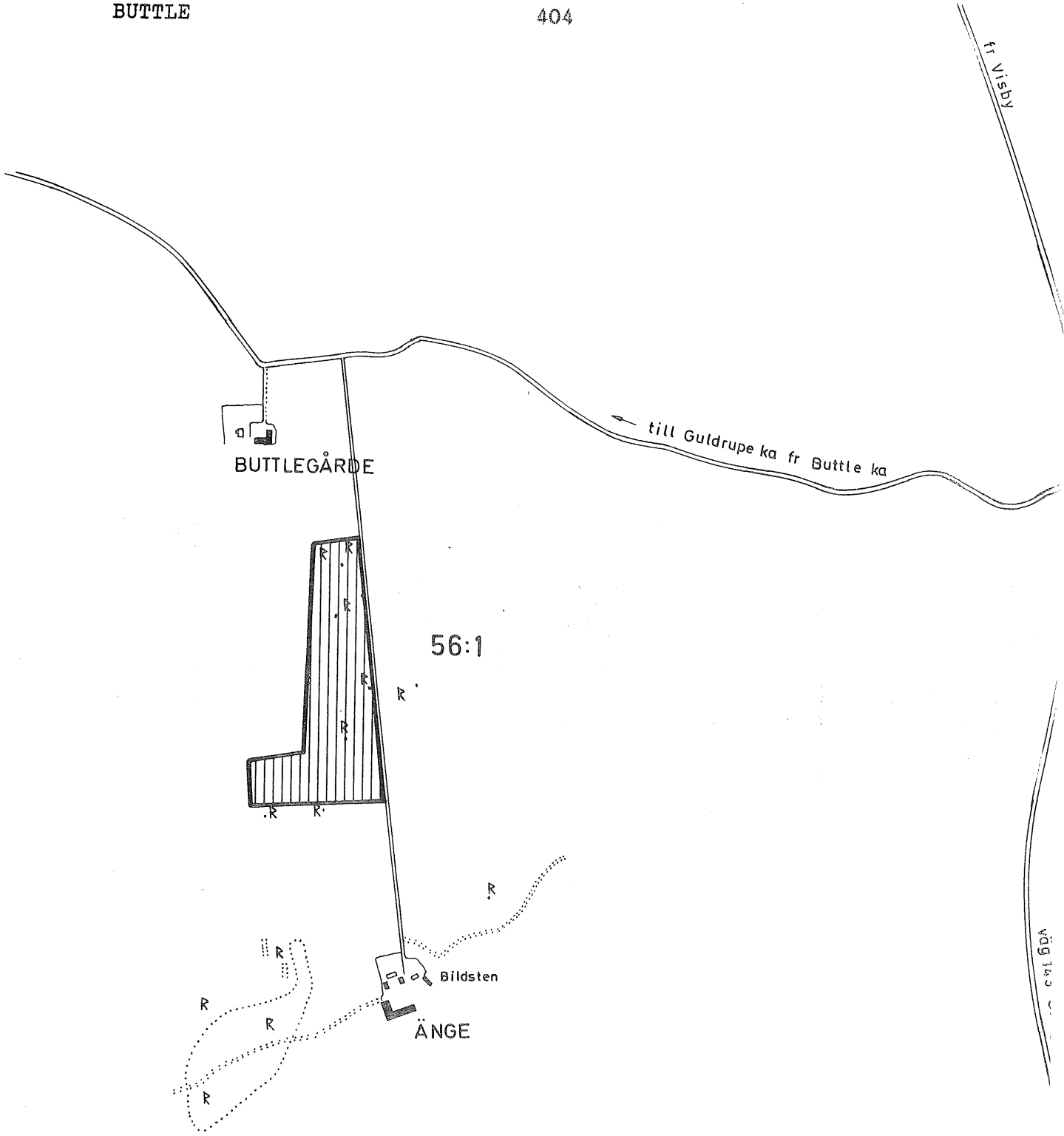
fr Visby
till Guldrupe ka fr Buttle ka
BUTTLEGÅRDE
56:1
Bildsten
ÄNGE

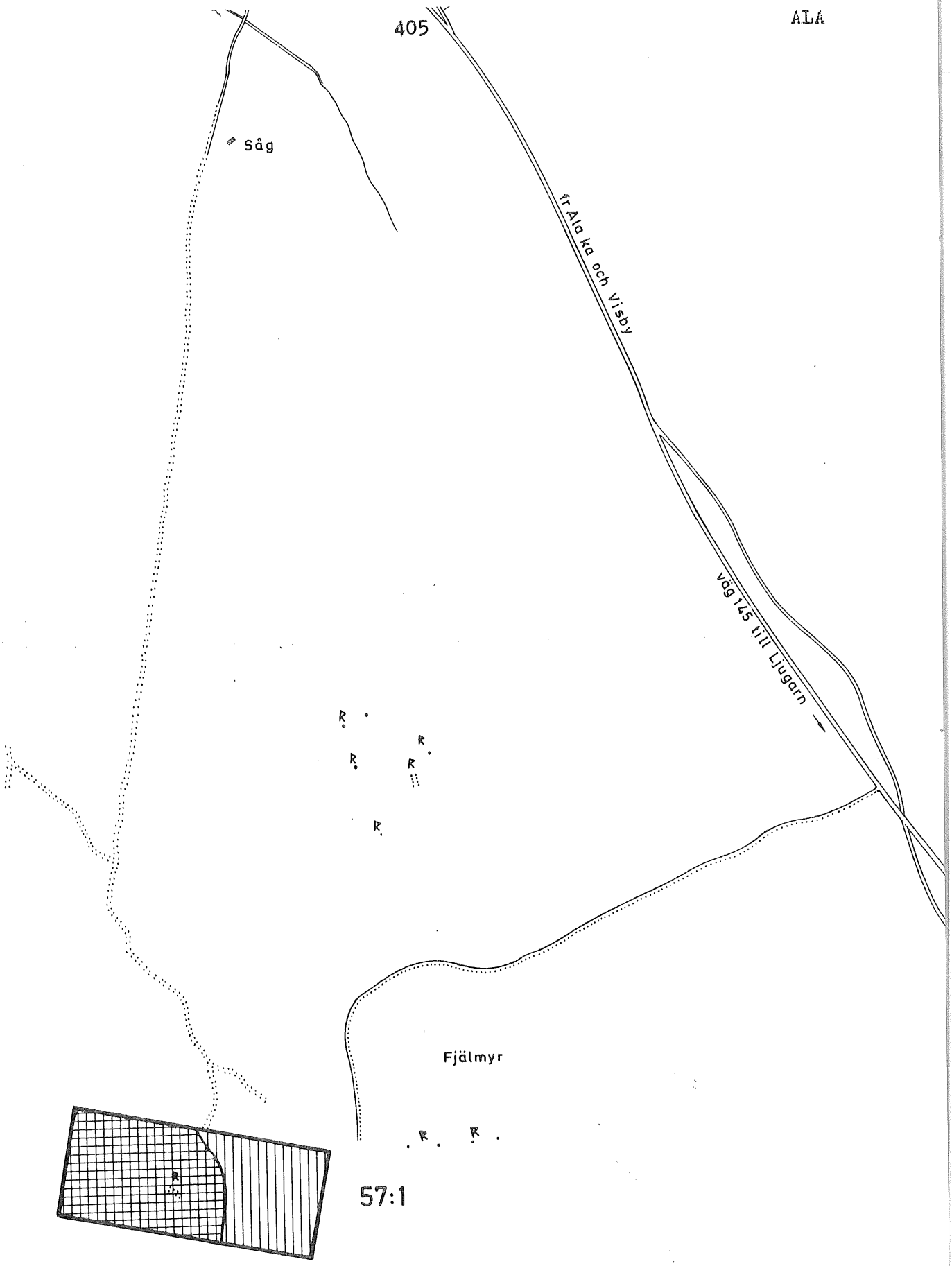
Såg
fr Ala ka och Visby
väg 145 till Ljugarn
Fjälmyr
57:1

KRÄKLINGBO
406
till Angaka o Slite
till Dalhem
58:1
fr Ala ka o väg 145
KRÄKLINGBO
Katthammarsvik

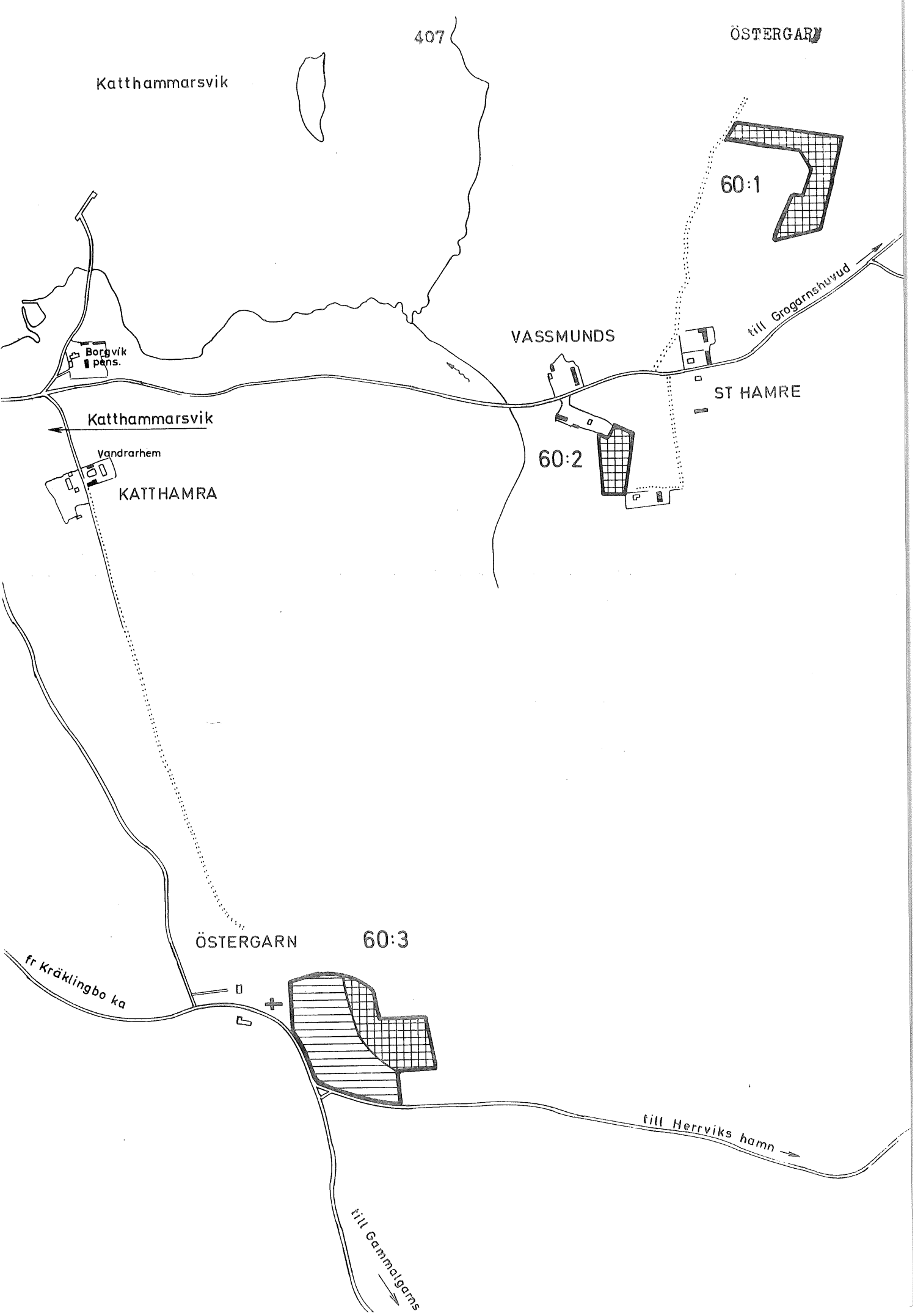
ÖSTERGARN
Katthammarsvik
60:1
till Grogarnshuvud
VASSMUNDS
Borgvik pens.
ST HAMRE
Katthammarsvik
Vandrarhem
KATTHAMRA
60:2
ÖSTERGARN
60:3
fr Kräklingbo ka
till Herrviks hamn
till Gammalgarns

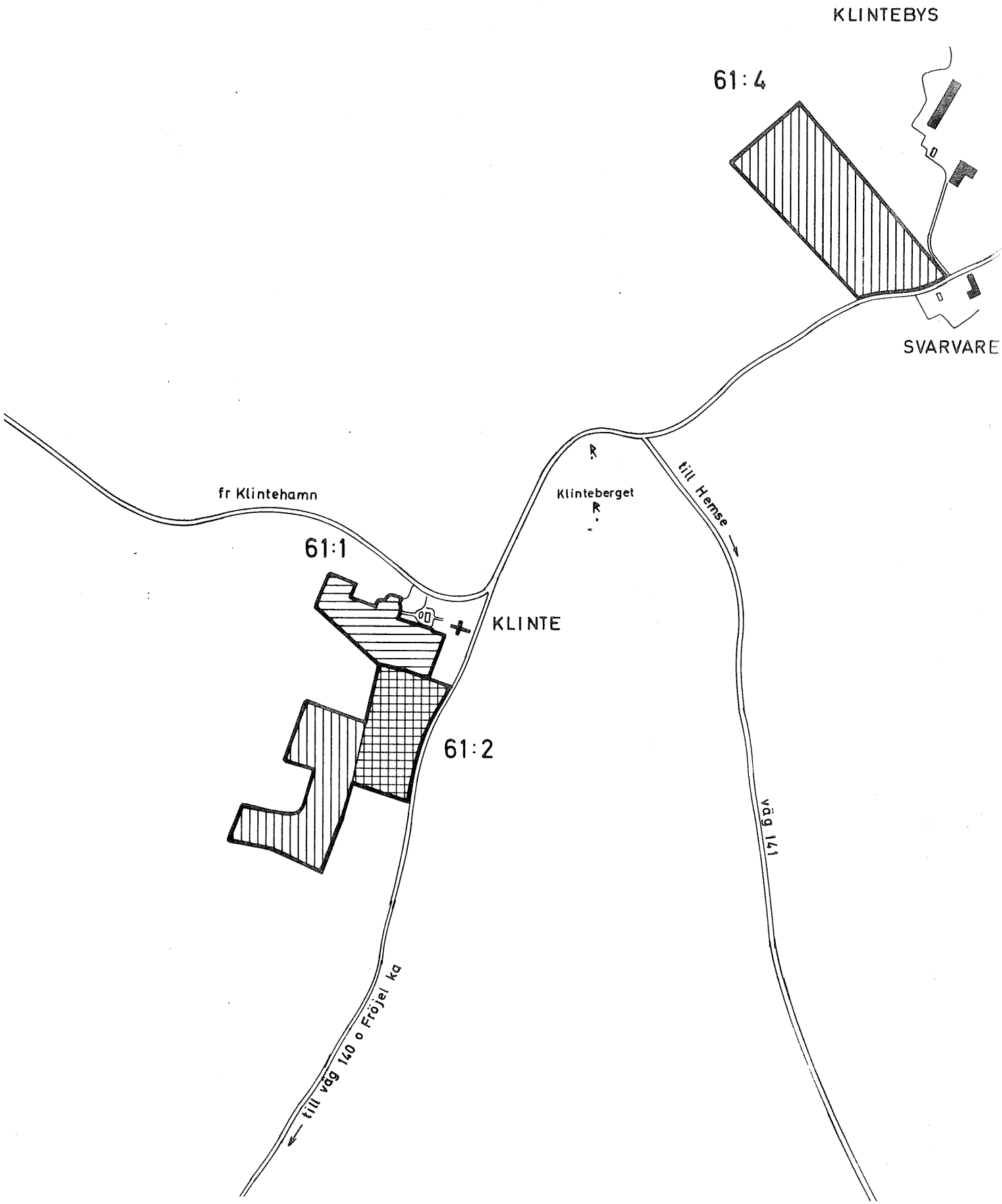
KLINTEBYS
61:4
SVARVARE
fr Klintehamn
Klinteberget
till Hemse
61:1
KLINTE
61:2
väg 141
till väg 140 o Fröjel ka

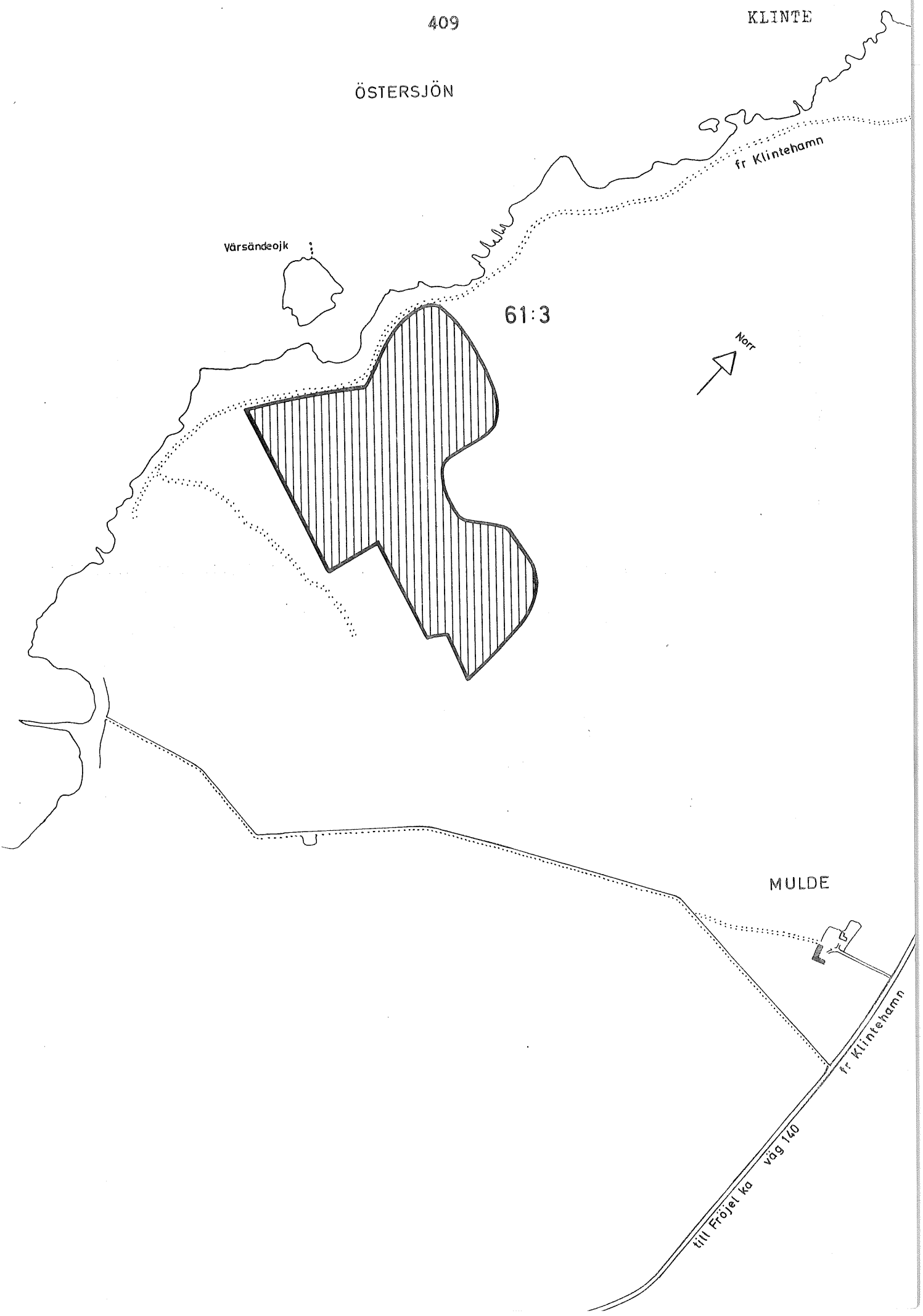
KLINTE
ÖSTERSJÖN
fr Klintehamn
Värsändeojk
61:3
Norr
MULDE
fr Klintehamn
till Fröjel ka
väg 140

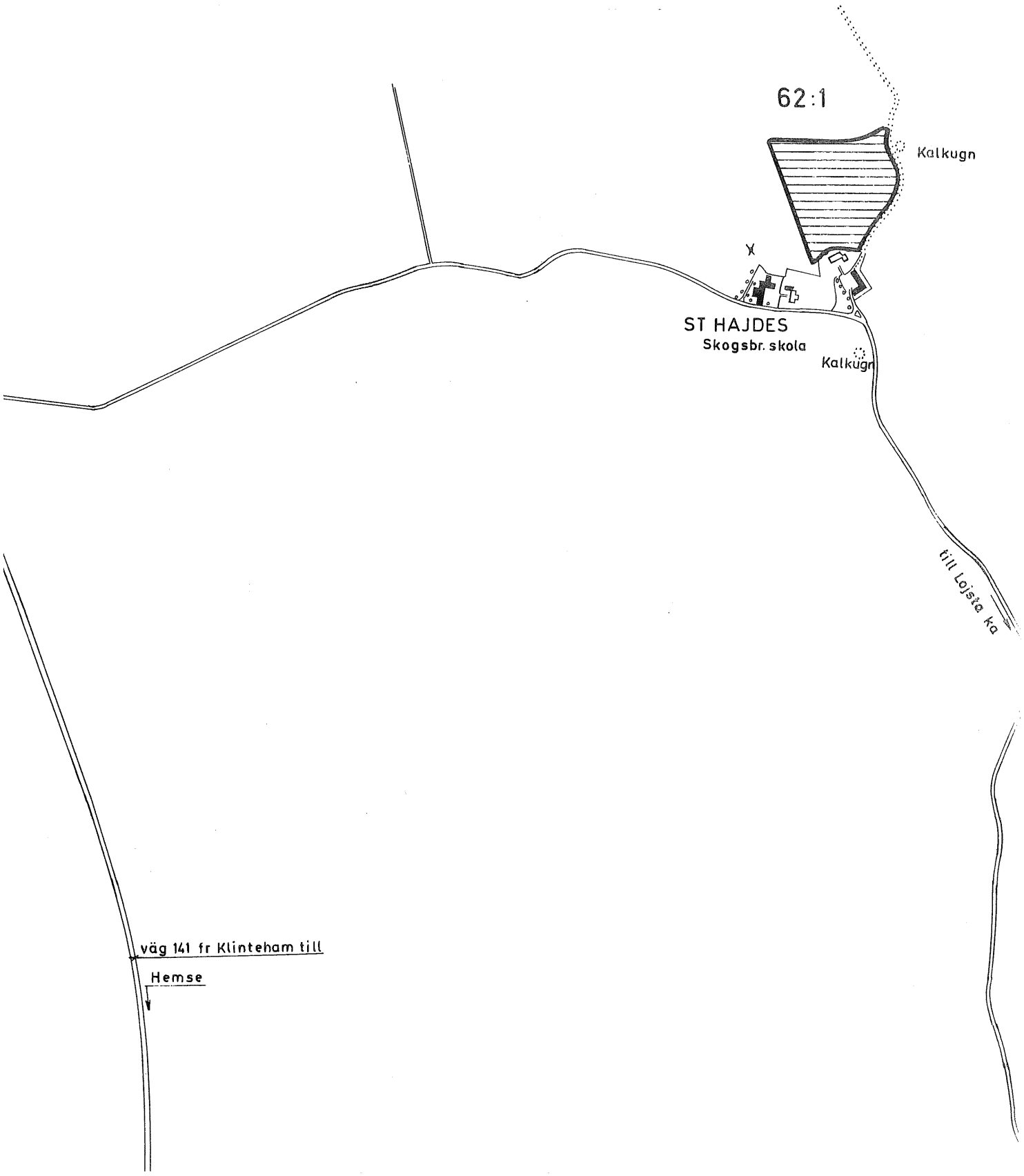
62:1
Kalkugn
ST HAJDES
Skogsbr. skola
Kalkugn
till Lojsta ka
väg 141 fr Klinteham till
Hemse

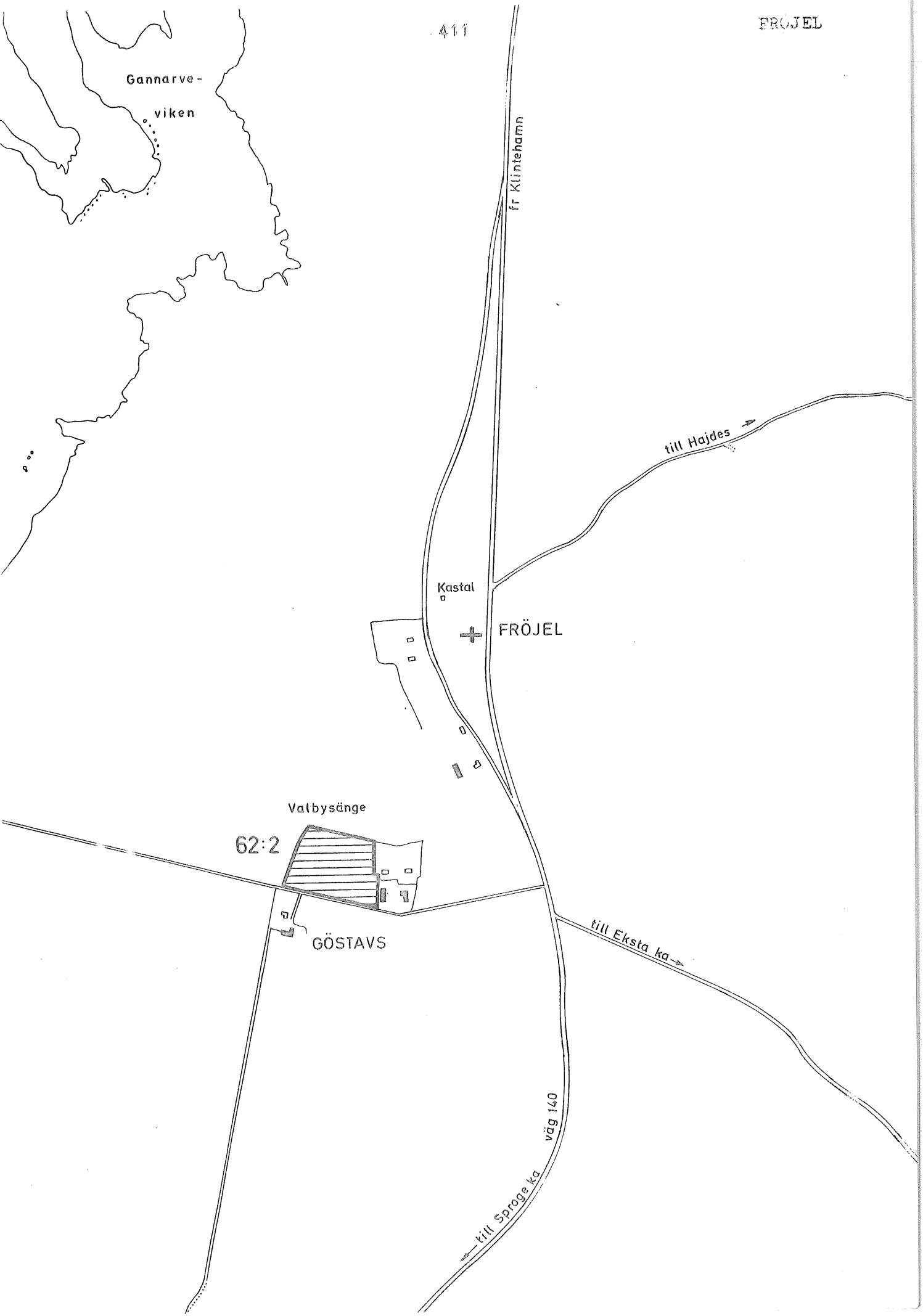
Gannarve-
viken
fr Klintehamn
till Hajdes
Kastal
FRÖJEL
Valbysänge
62:2
GÖSTAVS
till Eksta ka
väg 140
till Sproge ka

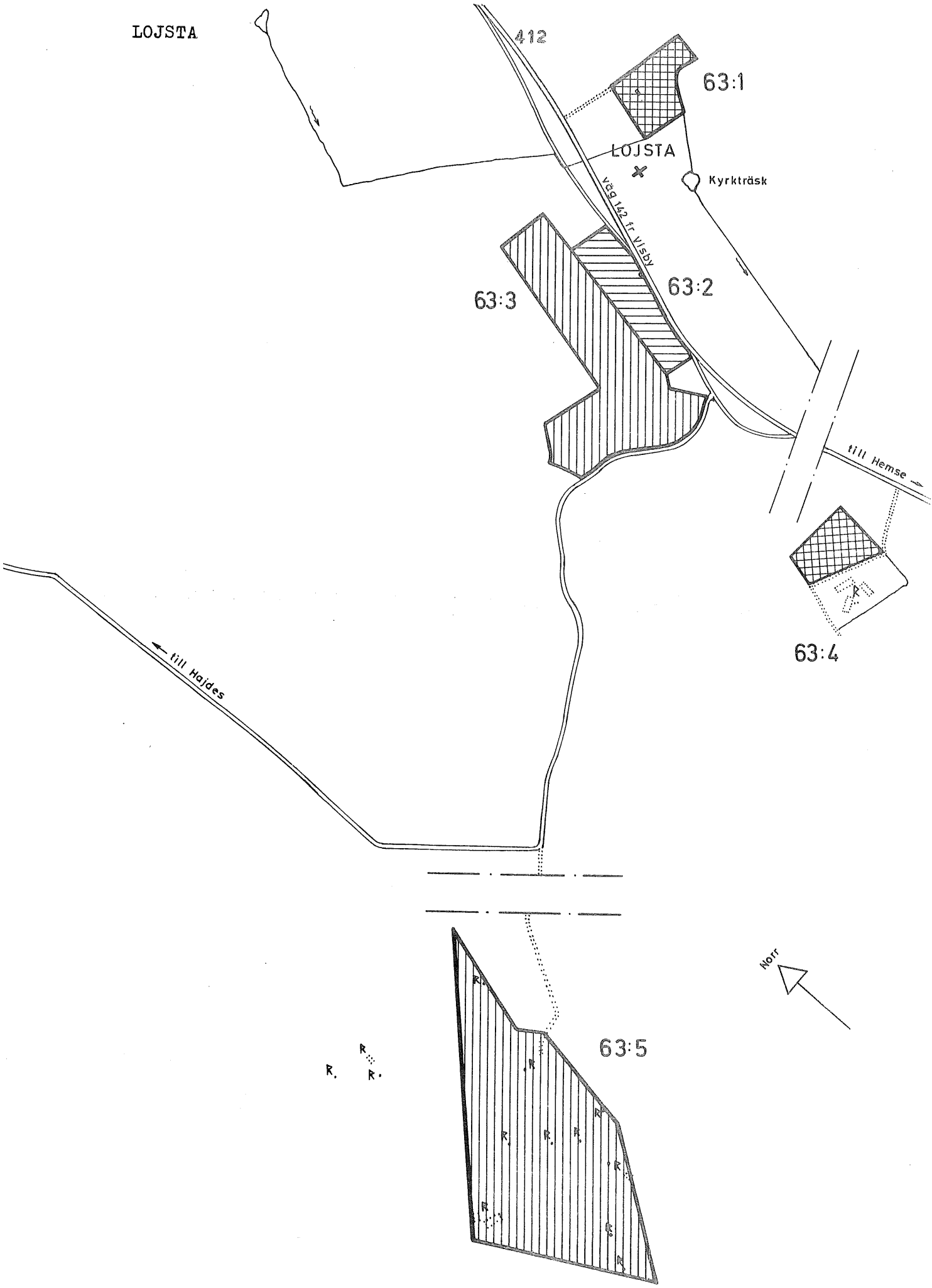
LOJSTA
412
63:1
LOJSTA
Kyrkträsk
väg 142 fr Visby
63:2
63:3
till Hemse
63:4
till Hajdes
63:5
Norr

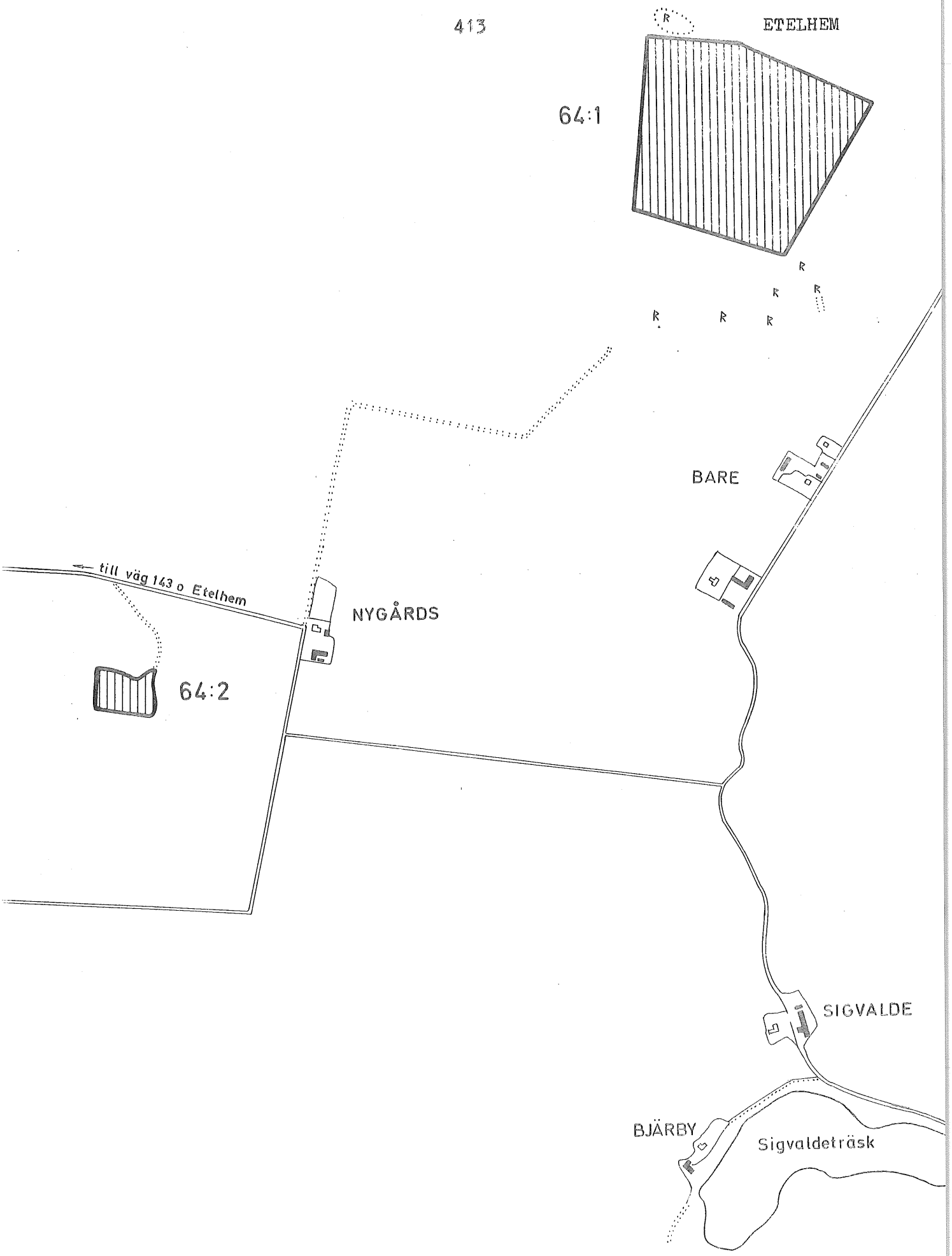
ETELHEM
64:1
BARE
till väg 143 o Etelhem
NYGÅRDS
64:2
SIGVALDE
BJÄRBY
Sigvaldeträsk

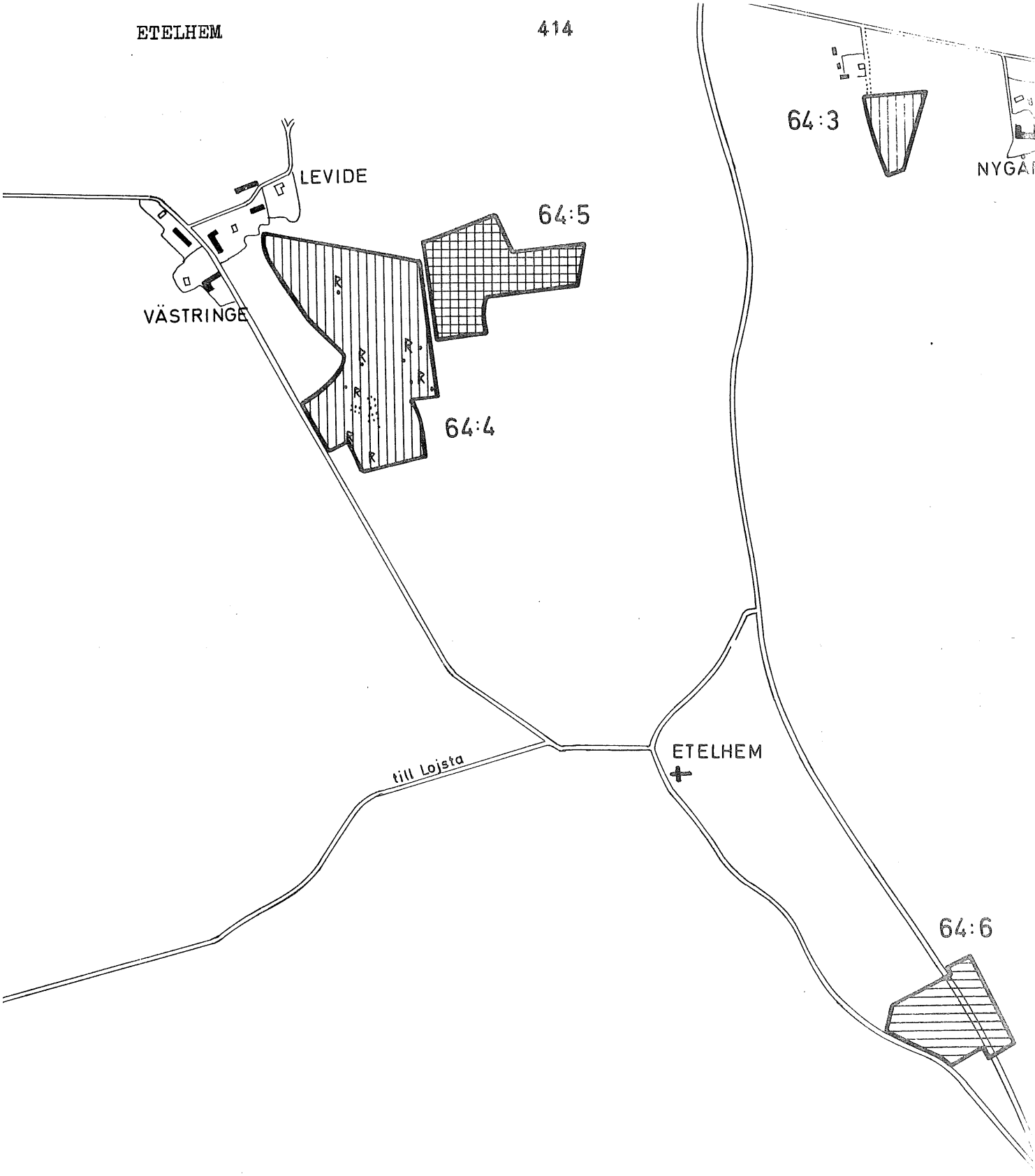
LEVIDE
VÄSTRINGE
64:5
64:4
64:3
NYGÅ
ETELHEM
till Lojsta
64:6

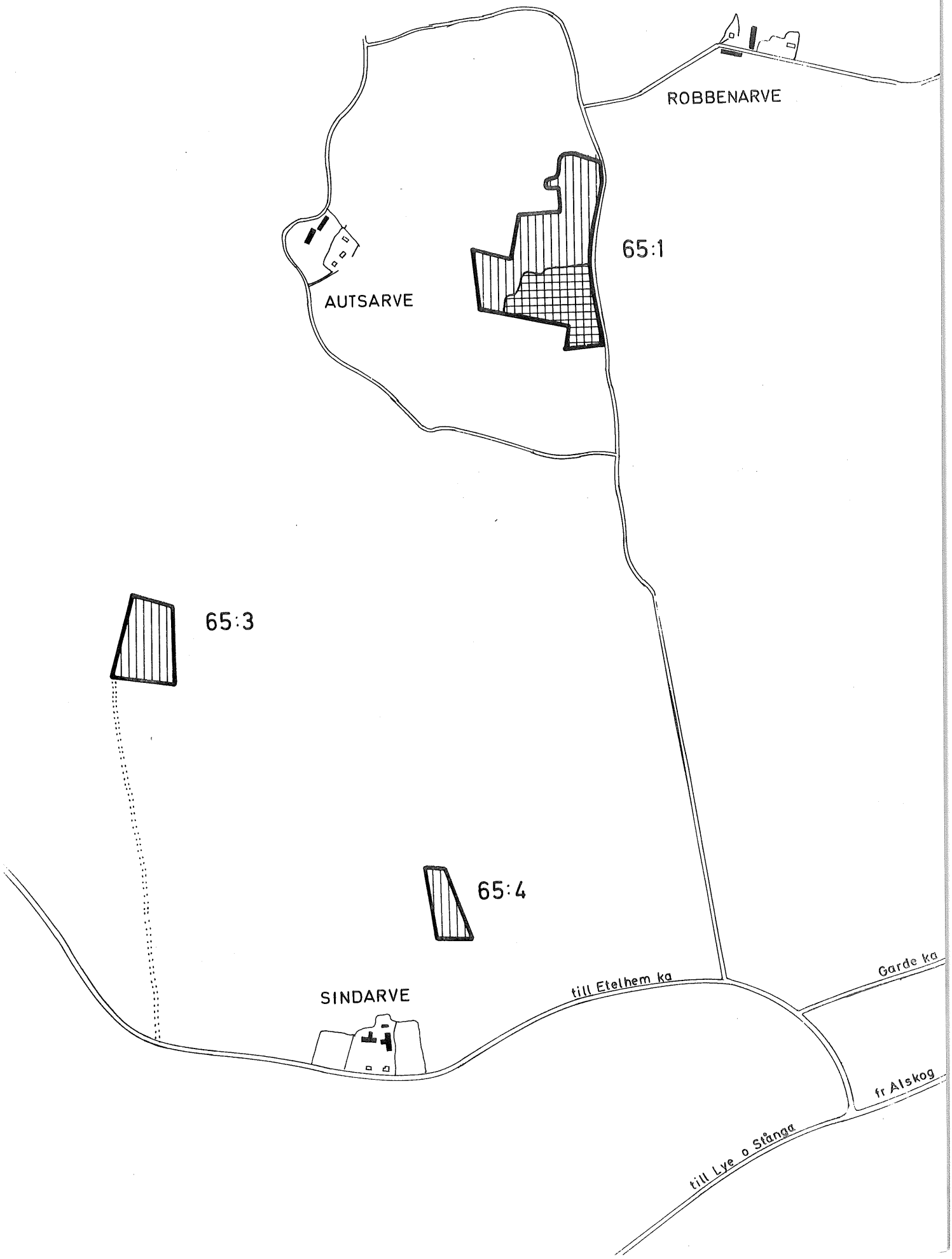
ROBBENARVE
65:1
AUTSARVE
65:3
65:4
SINDARVE
till Etelhem ka
Garde ka
fr Alskog
till Lye o Stånga

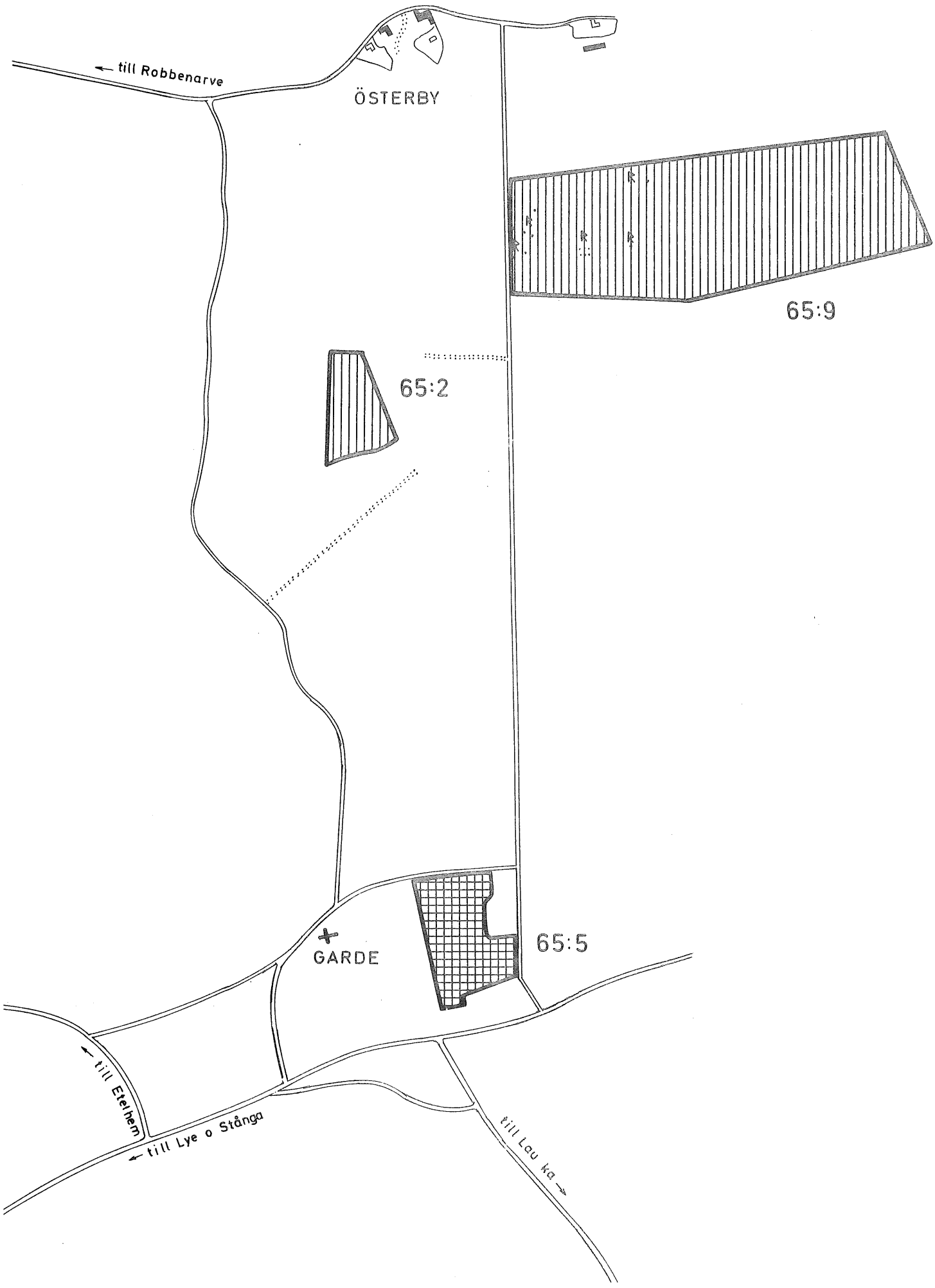
till Robbenarve
ÖSTERBY
65:9
65:2
GARDE
65:5
till Etelhem
till Lye o Stånga
till Lau ka

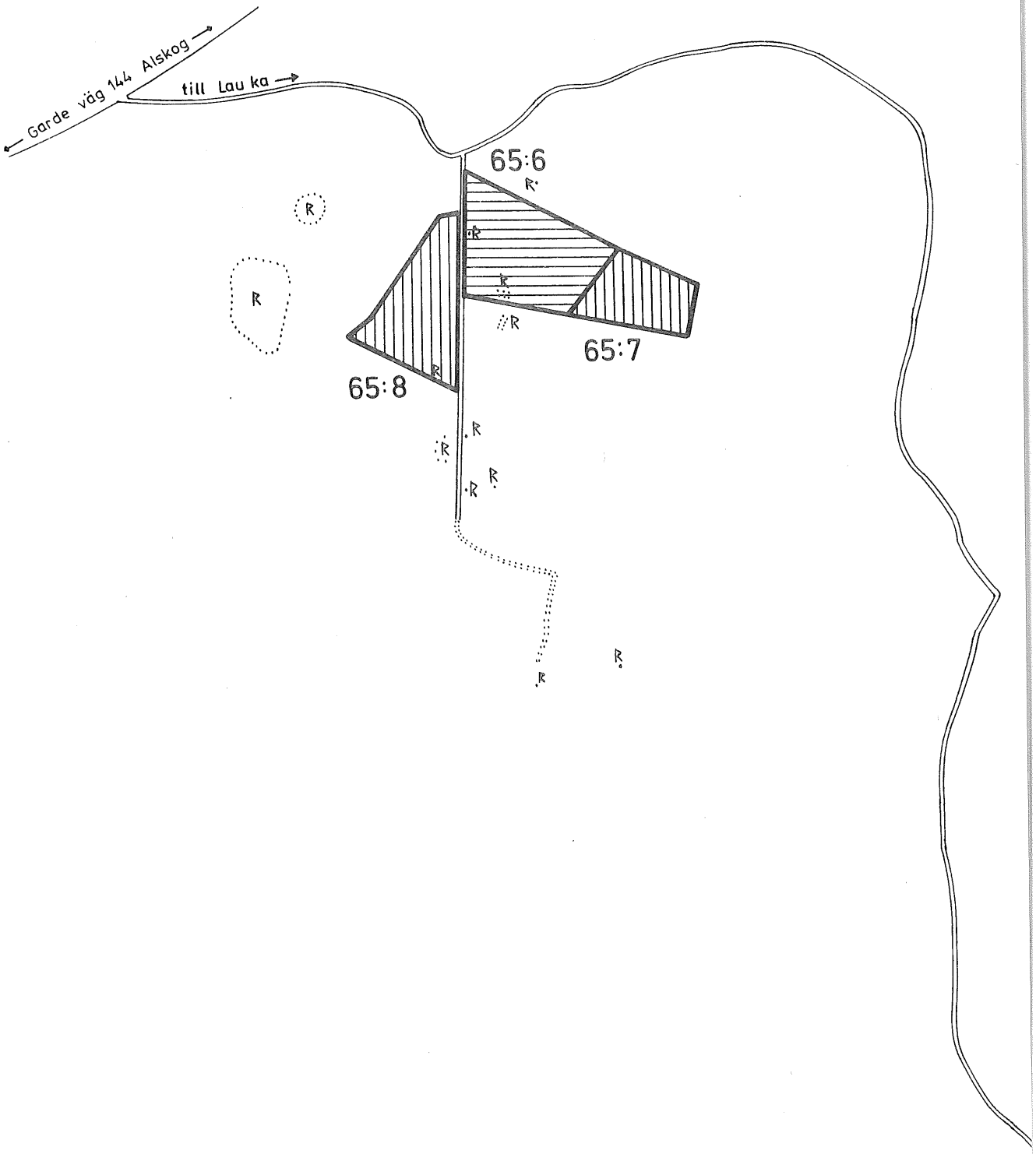
Garde väg 144 Alskog
till Lau ka
65:6
65:7
65:8

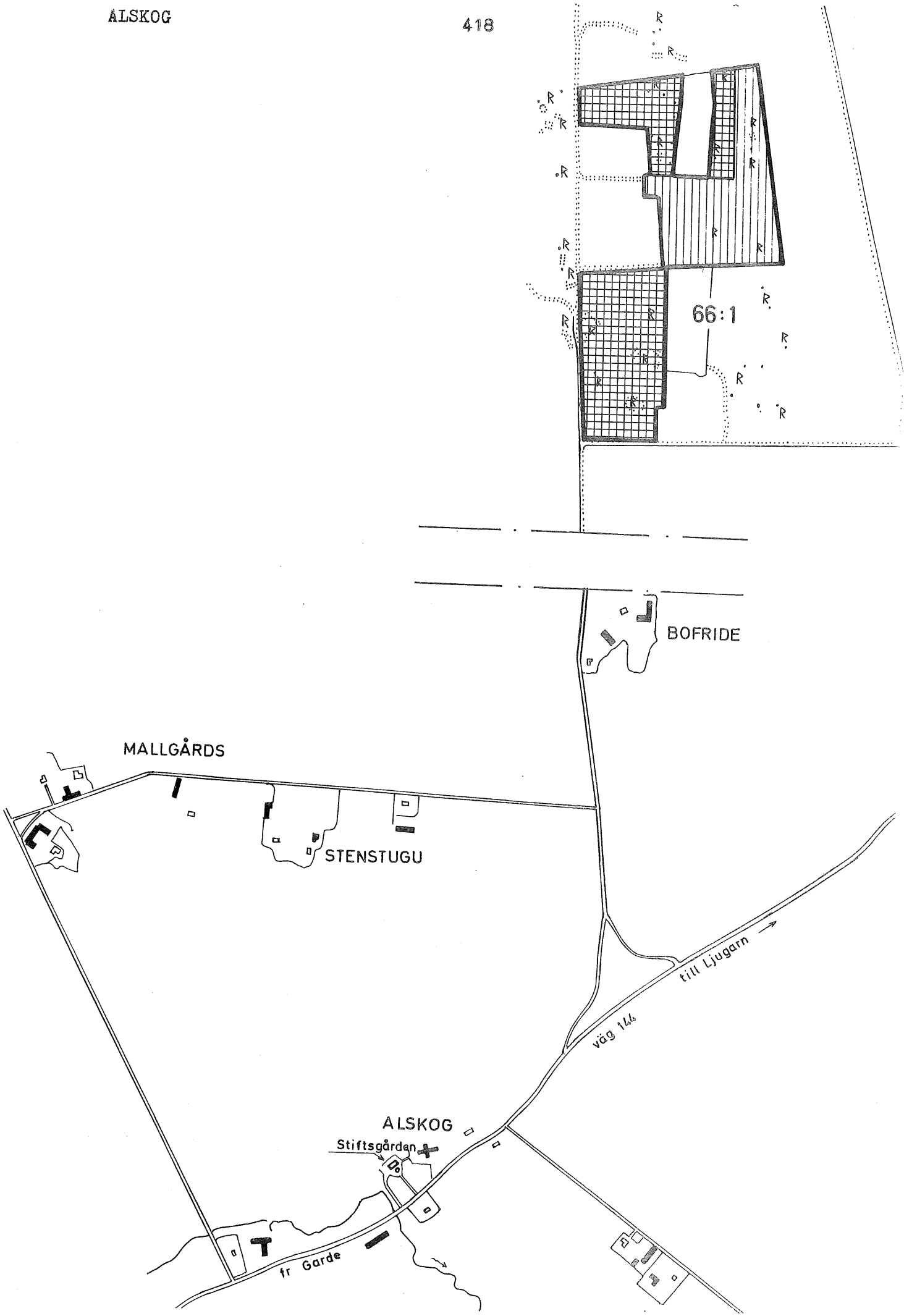
66:1
BOFRIDE
MALLGÅRDS
STENSTUGU
till Ljugarn
väg 144
ALSKOG
Stiftsgården
fr Garde

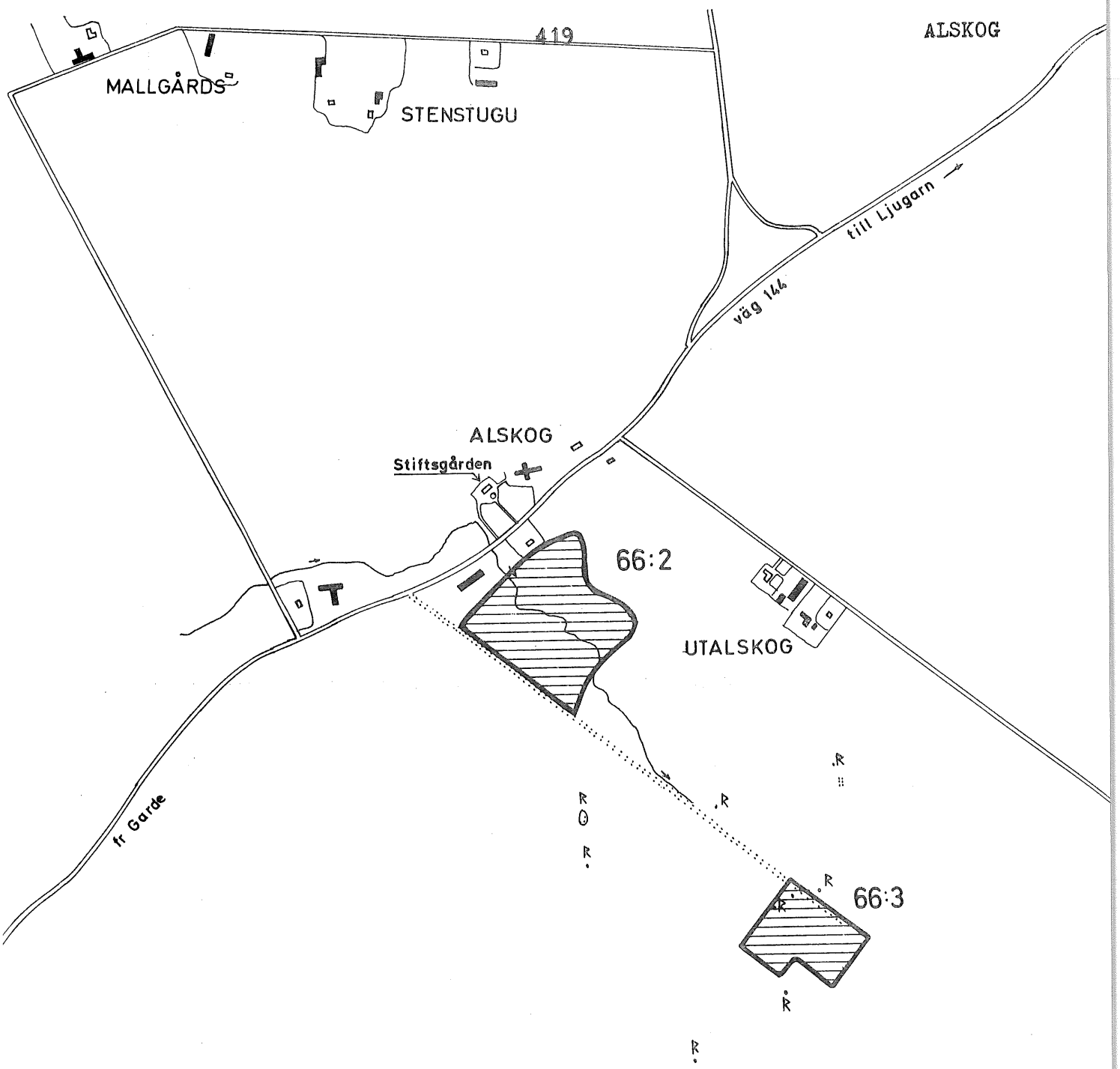
419
ALSKOG
MALLGÅRDS
STENSTUGU
till Ljugarn
väg 144
ALSKOG
Stiftsgården
66:2
UTALSKOG
fr Garde
66:3

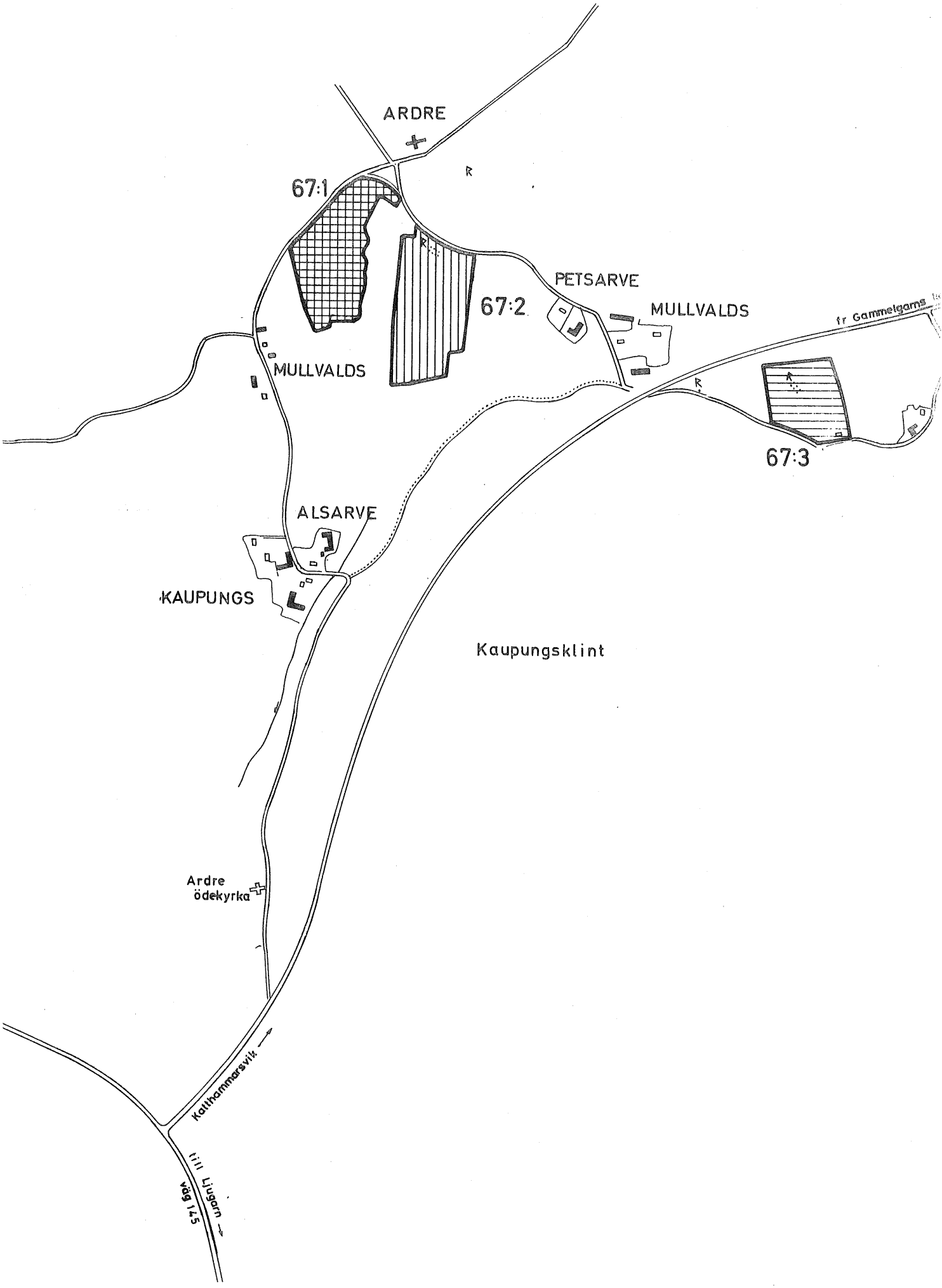
ARDRE
67:1
67:2
PETSARVE
MULLVALDS
MULLVALDS
fr Gammelgams
67:3
ALSARVE
KAUPUNGS
Kaupungsklint
Ardre
ödekyrka
Katthammarsvik
till Ljugarn
väg 145

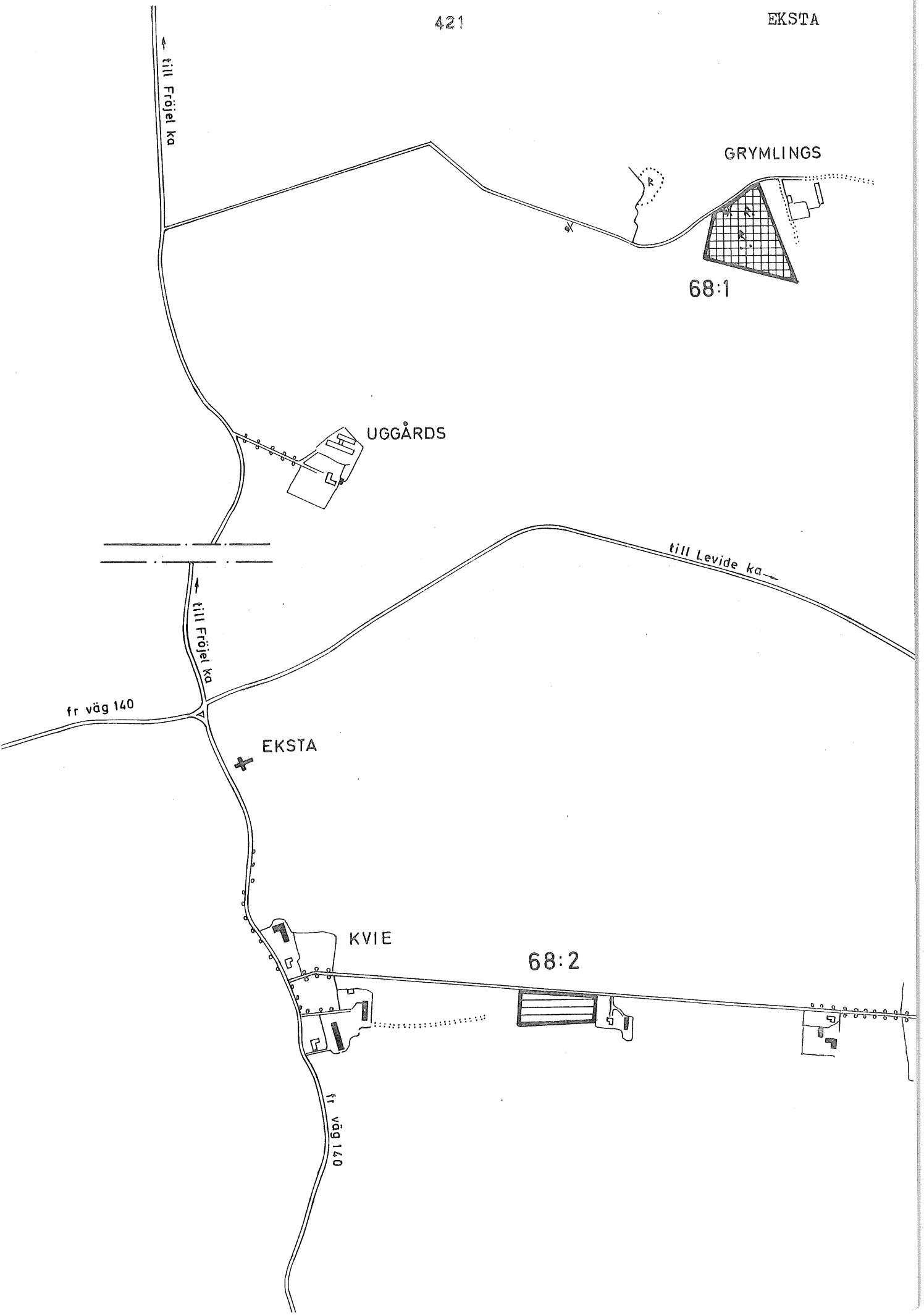
till Fröjel ka
GRYMLINGS
68:1
UGGÅRDS
till Levide ka
till Fröjel ka
fr väg 140
EKSTA
KVIE
68:2
fr väg 140

ÖSTERSJÖN

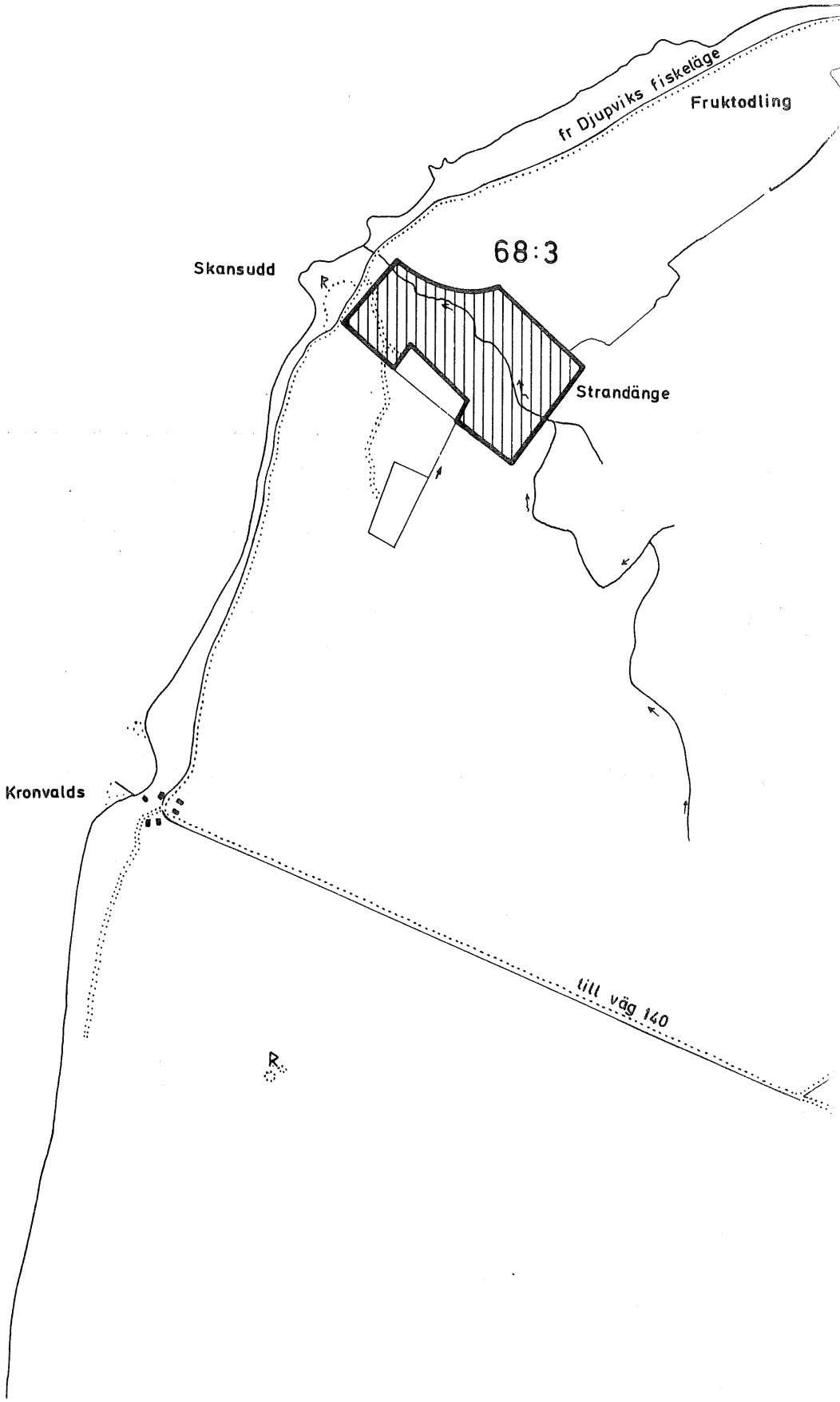
fr Djupviks fiskeläge
Fruktodling
68:3
Skansudd
Strandänge
Kronvalds
till väg 140

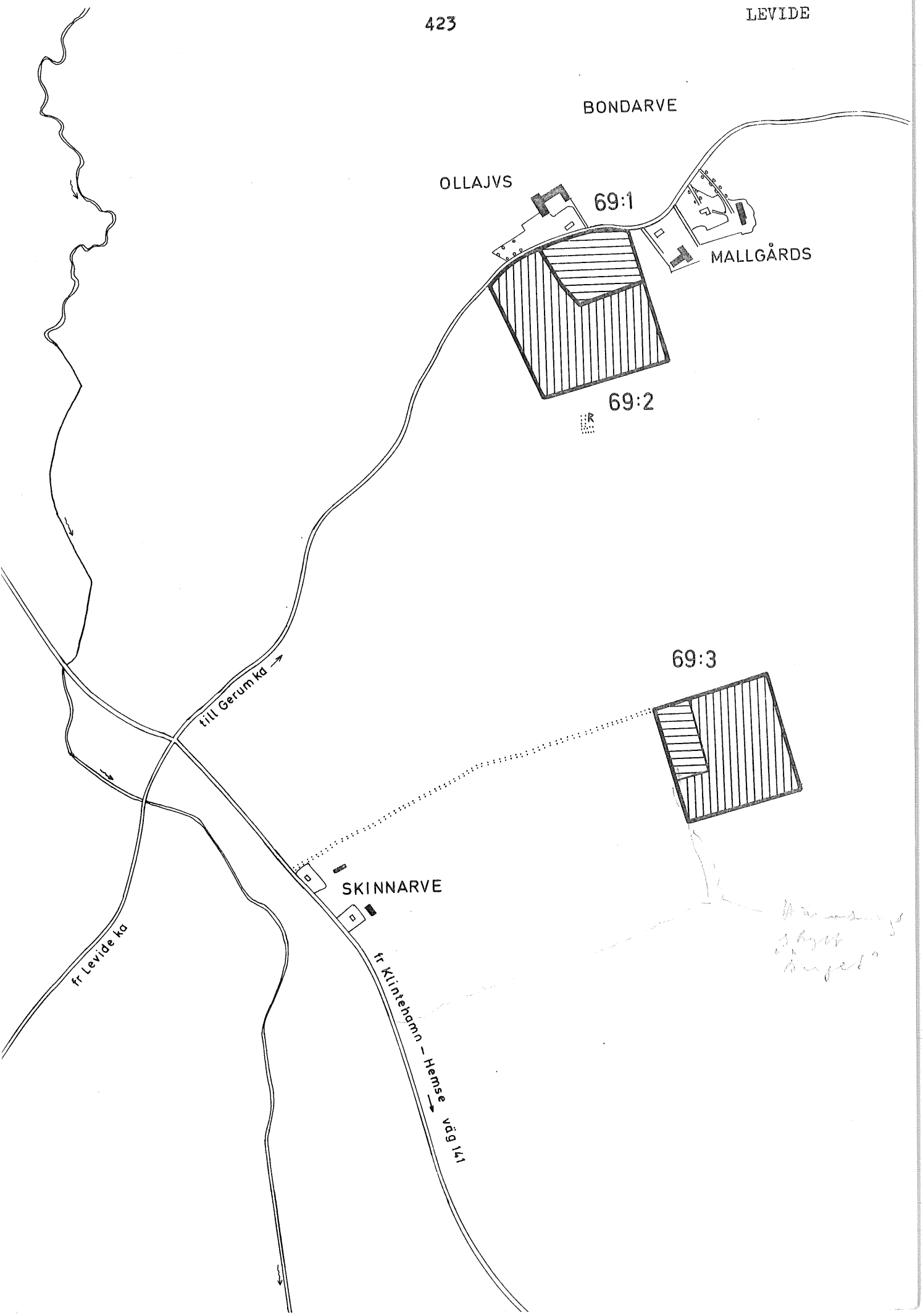
BONDARVE
OLLAJVS
69:1
MALLGÅRDS
69:2
69:3
till Gerum ka
SKINNARVE
fr Levide ka
fr Klintehamn – Hemse vägl 141

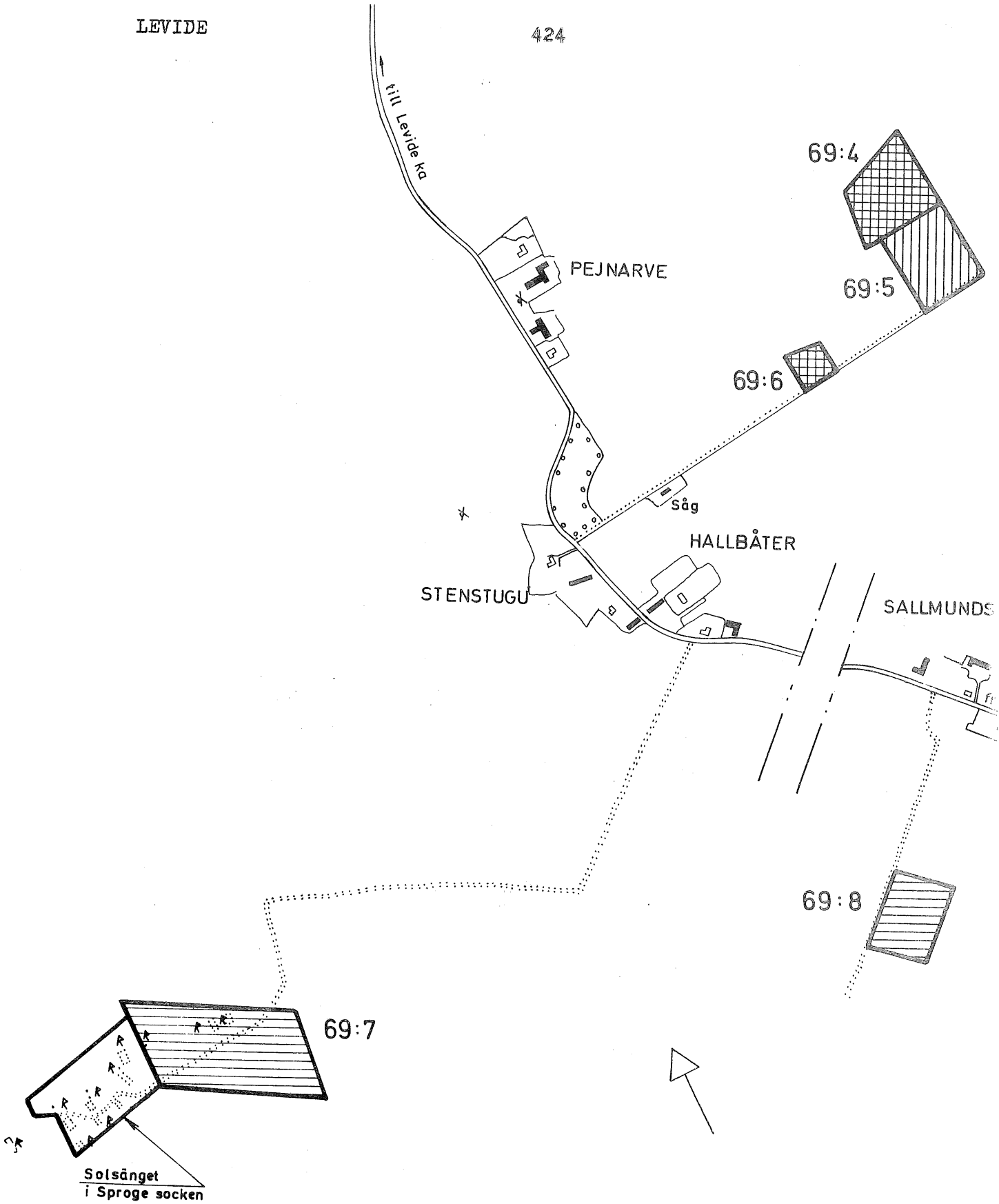
till Levide ka
PEJNARVE
69:4
69:5
69:6
Såg
HALLBÅTER
STENSTUGU
SALLMUNDS
69:8
69:7
Solsänget
i Sproge socken

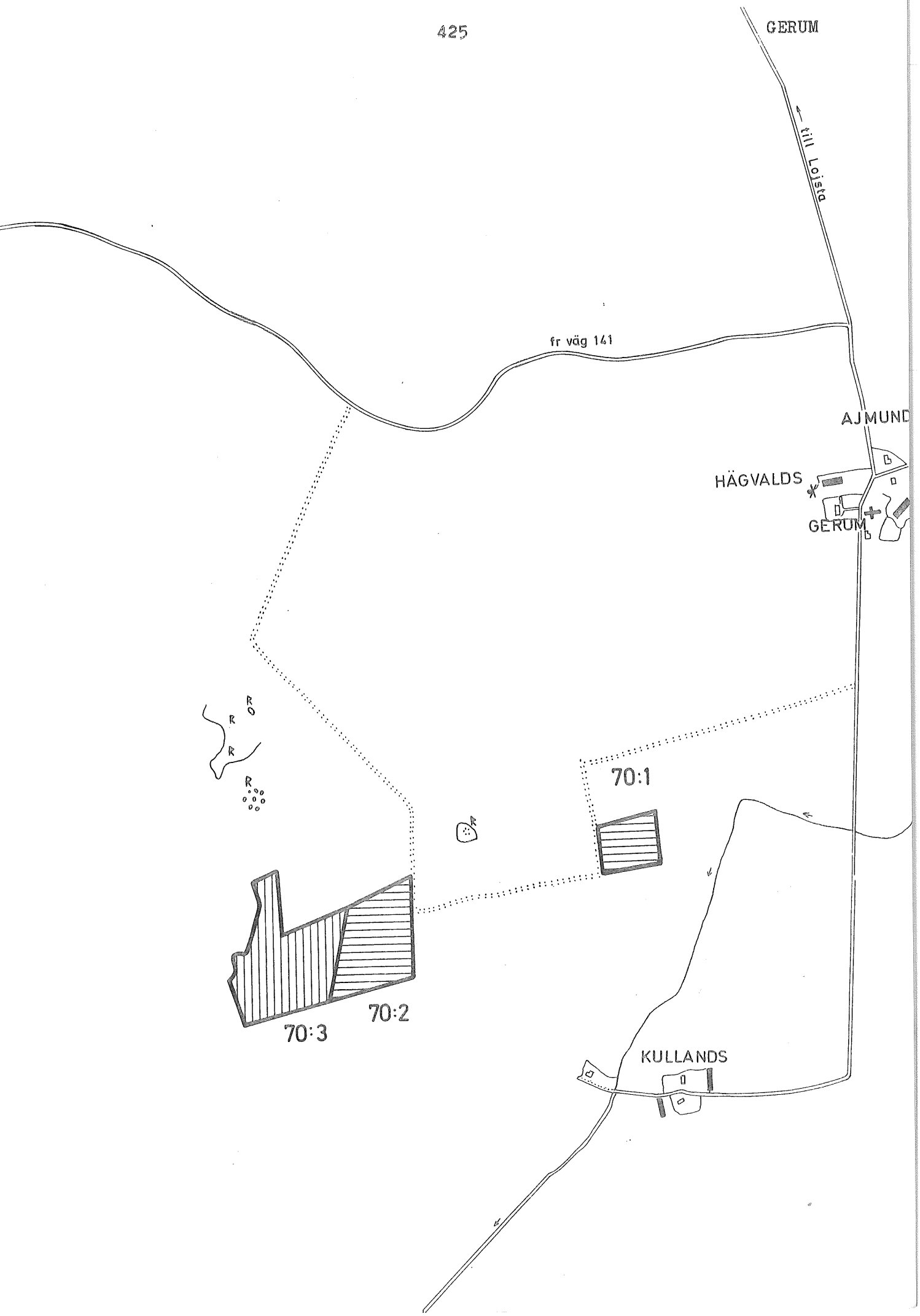
GERUM
← till Lojsta
fr väg 141
AJMUND
HÄGVALDS
GERUM
70:1
70:2
70:3
KULLANDS

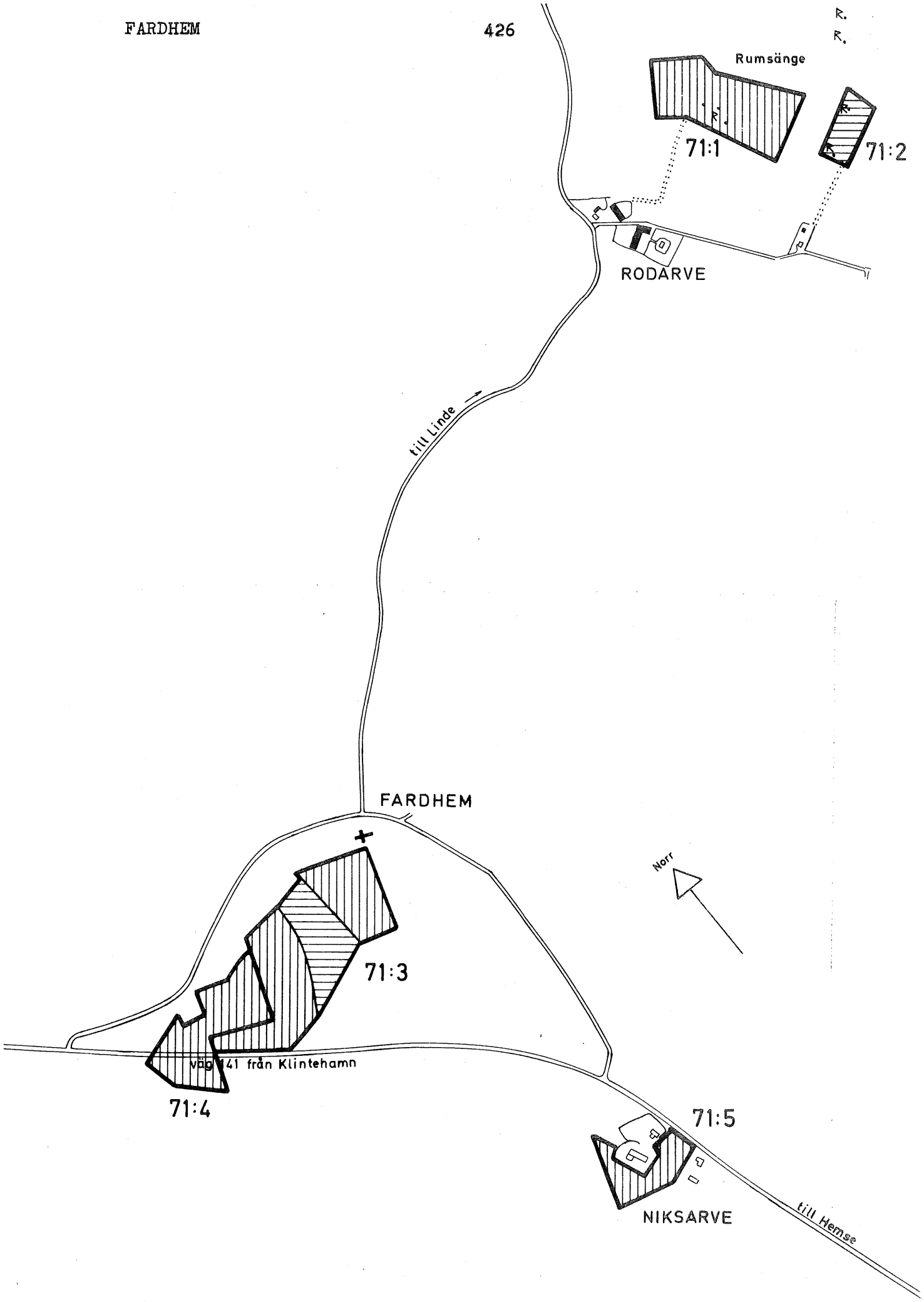
R.
R.
Rumsänge
71:1
71:2
RODARVE
till Linde
FARDHEM
Norr
71:3
väg 141 från Klintehamn
71:4
71:5
NIKSARVE
till Hemse

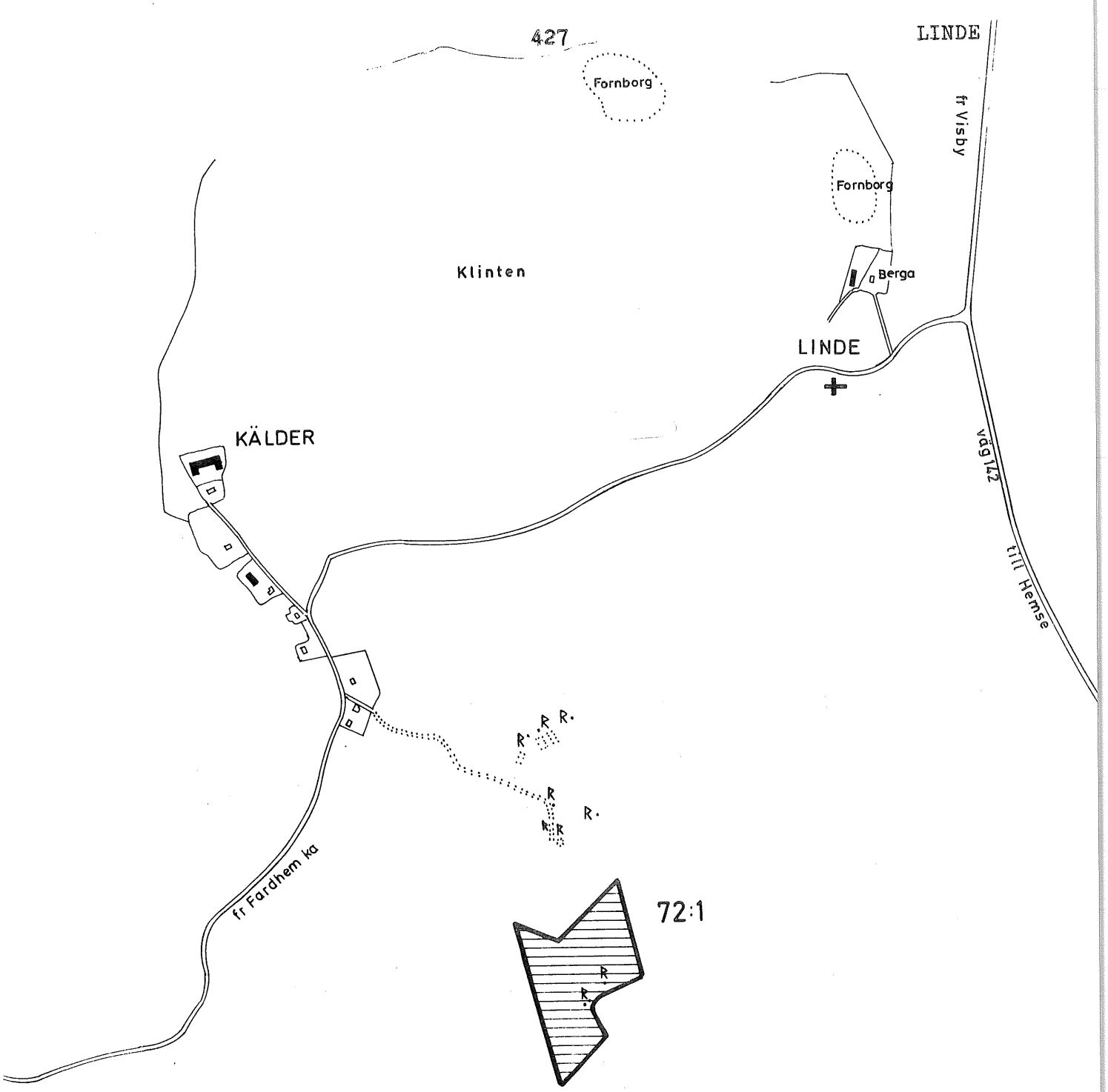
427
LINDE
Fornborg
Fornborg
fr Visby
Klinten
Berga
LINDE
KÄLDER
väg 142
till Hemse
fr Fardhem ka
72:1

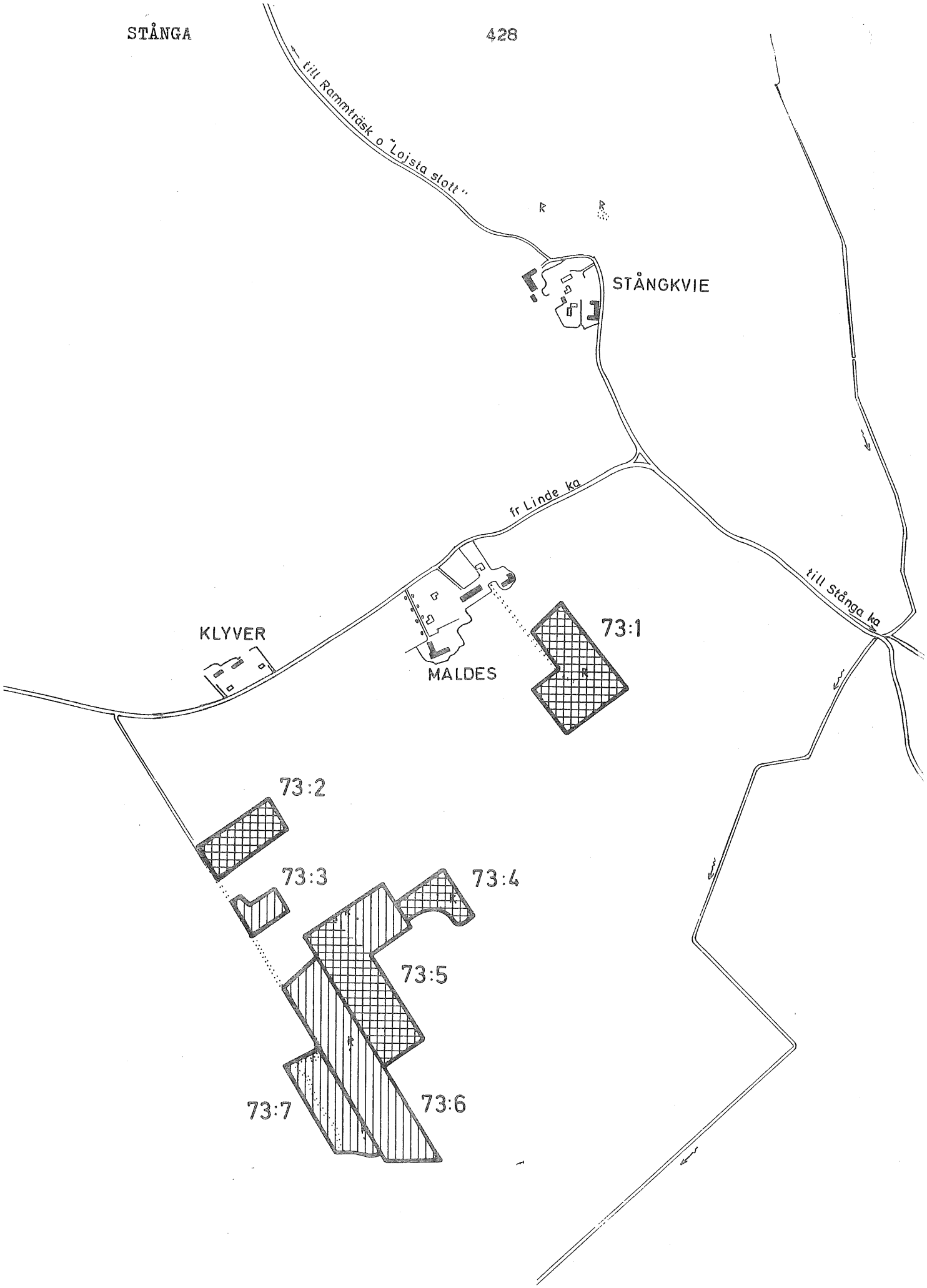
till Ramnträsk o "Lojsta slott"
STÅNGKVIE
fr Linde ka
till Stånga ka
KLYVER
MALDES
73:1
73:2
73:3
73:4
73:5
73:6
73:7

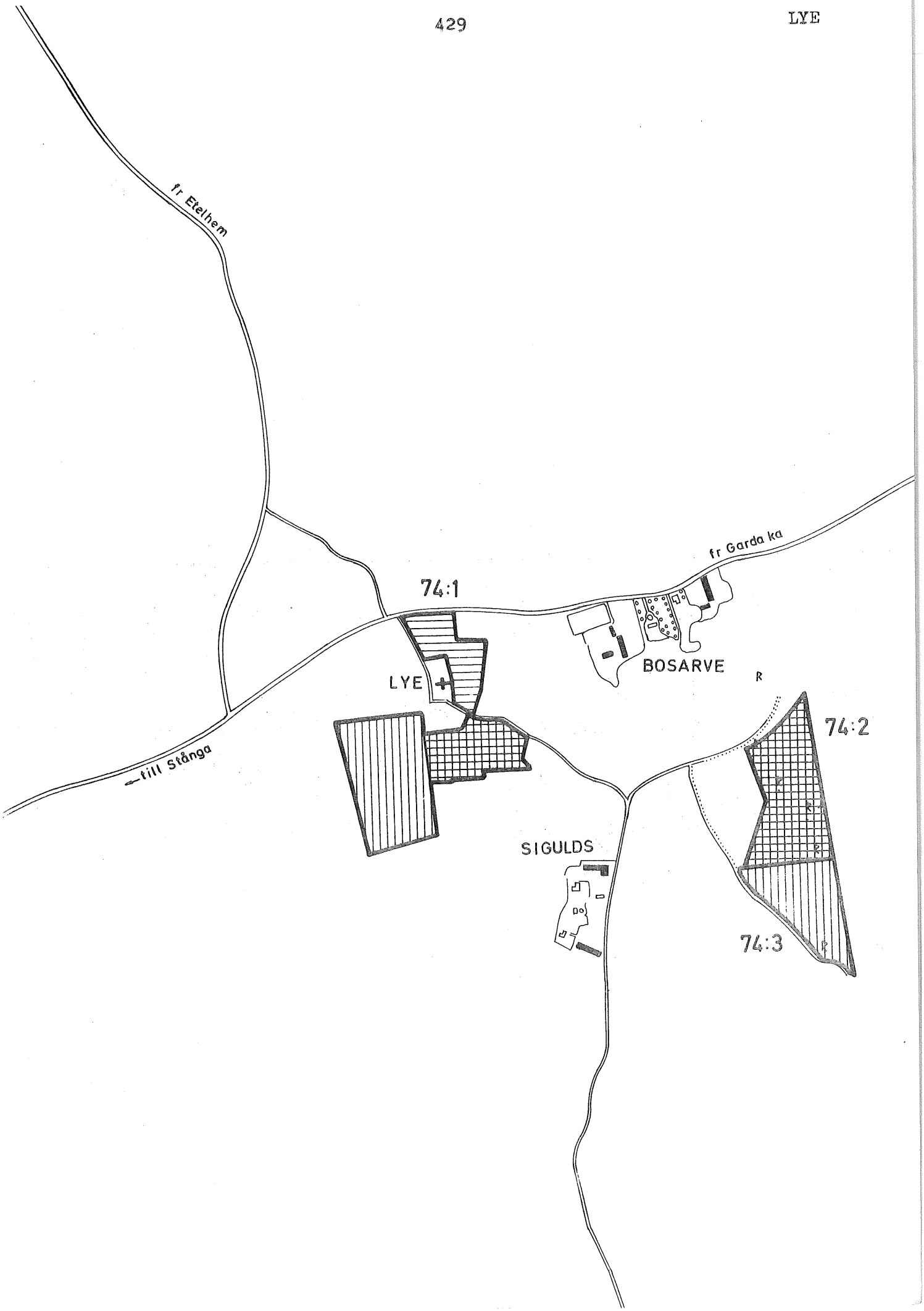
fr Etelhem
fr Garda ka
74:1
LYE
BOSARVE
74:2
till Stånga
SIGULDS
74:3

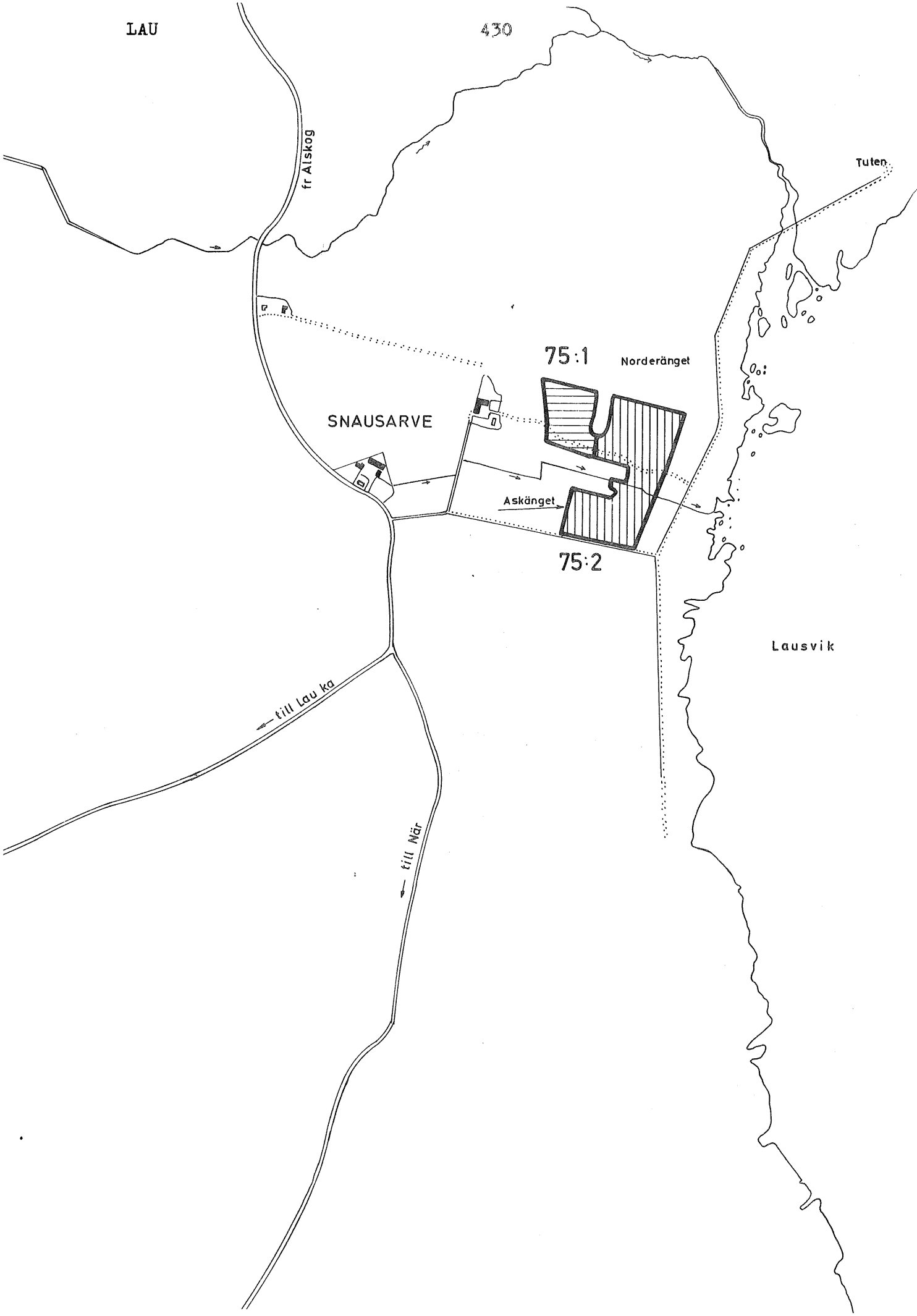
LAU
430
fr Alskog
Tuten
75:1
Norderänget
SNAUSARVE
Askänget
75:2
Lausvik
till Lau ka
till När

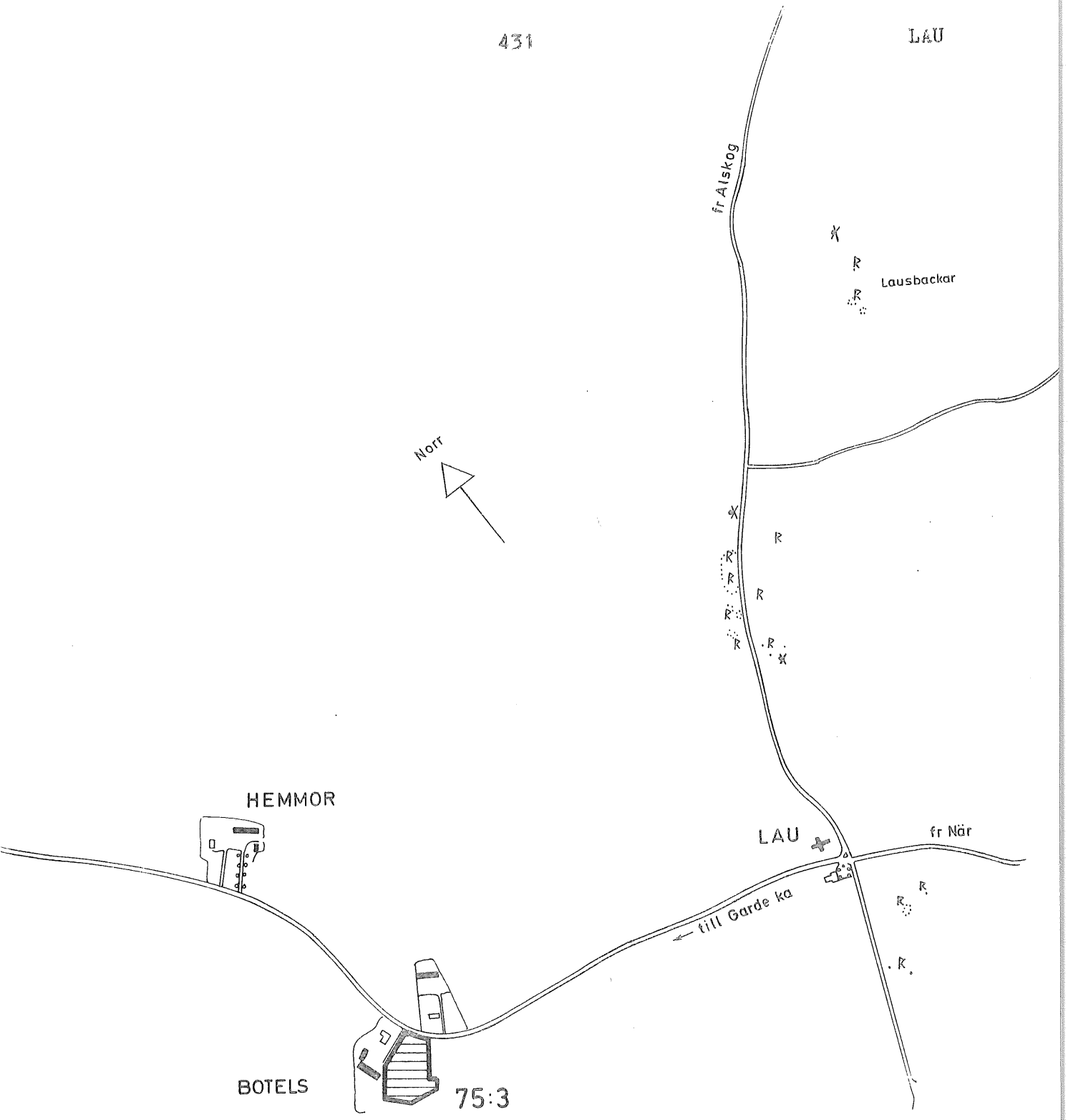
fr Alskog
Lausbackar
Norr
HEMMOR
LAU
fr När
till Garde ka
BOTELS
75:3

SPROGE

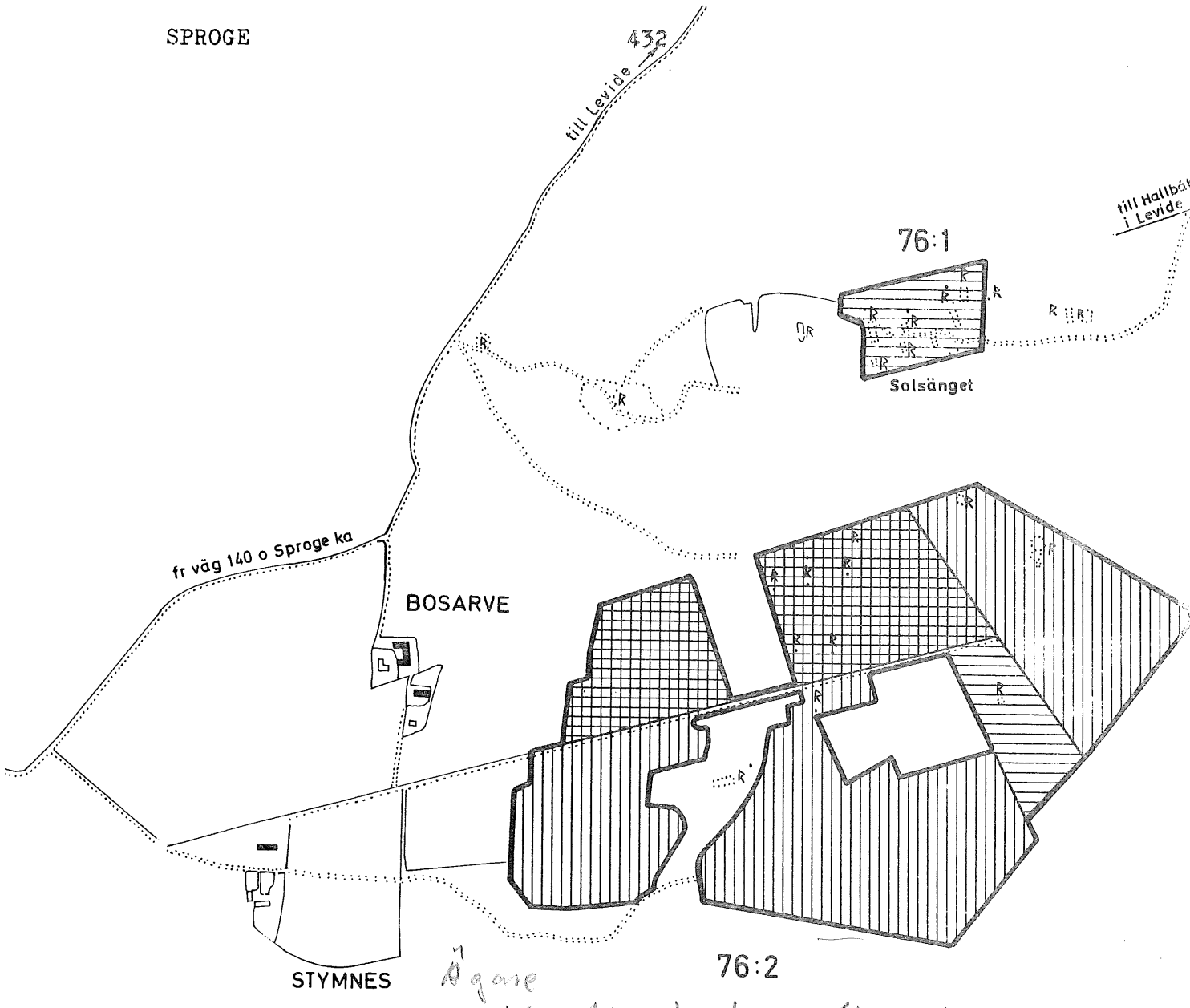

Ägare
Kerstin Holmodin-Larsson
Hommeands, Hörne
tel 370 81

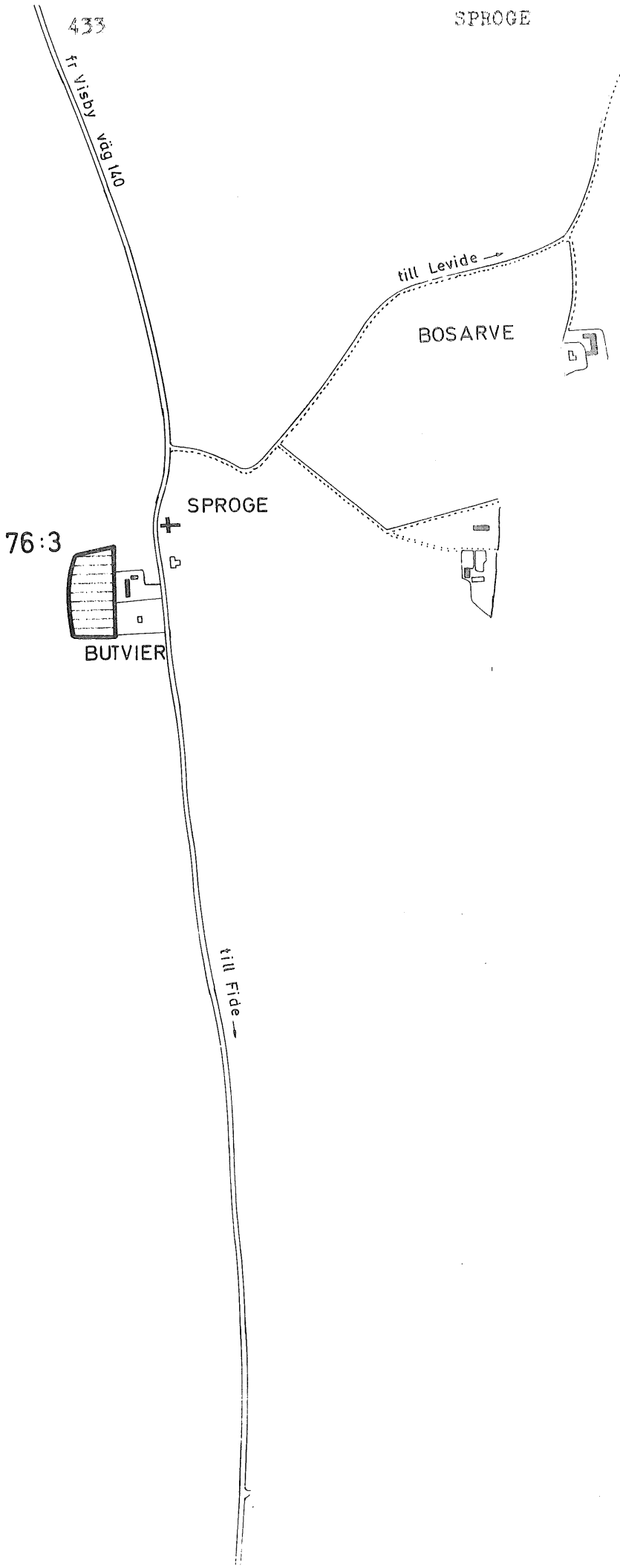
fr Visby väg 140
till Levide
BOSARVE
SPROGE
76:3
BUTVIER
till Fide

SILTE

434
till Levide ka
Kanalen
fr Sproge ka
Snoderå
STENBRO
77:1
väg 140 till Fidenäs
till Silte ka

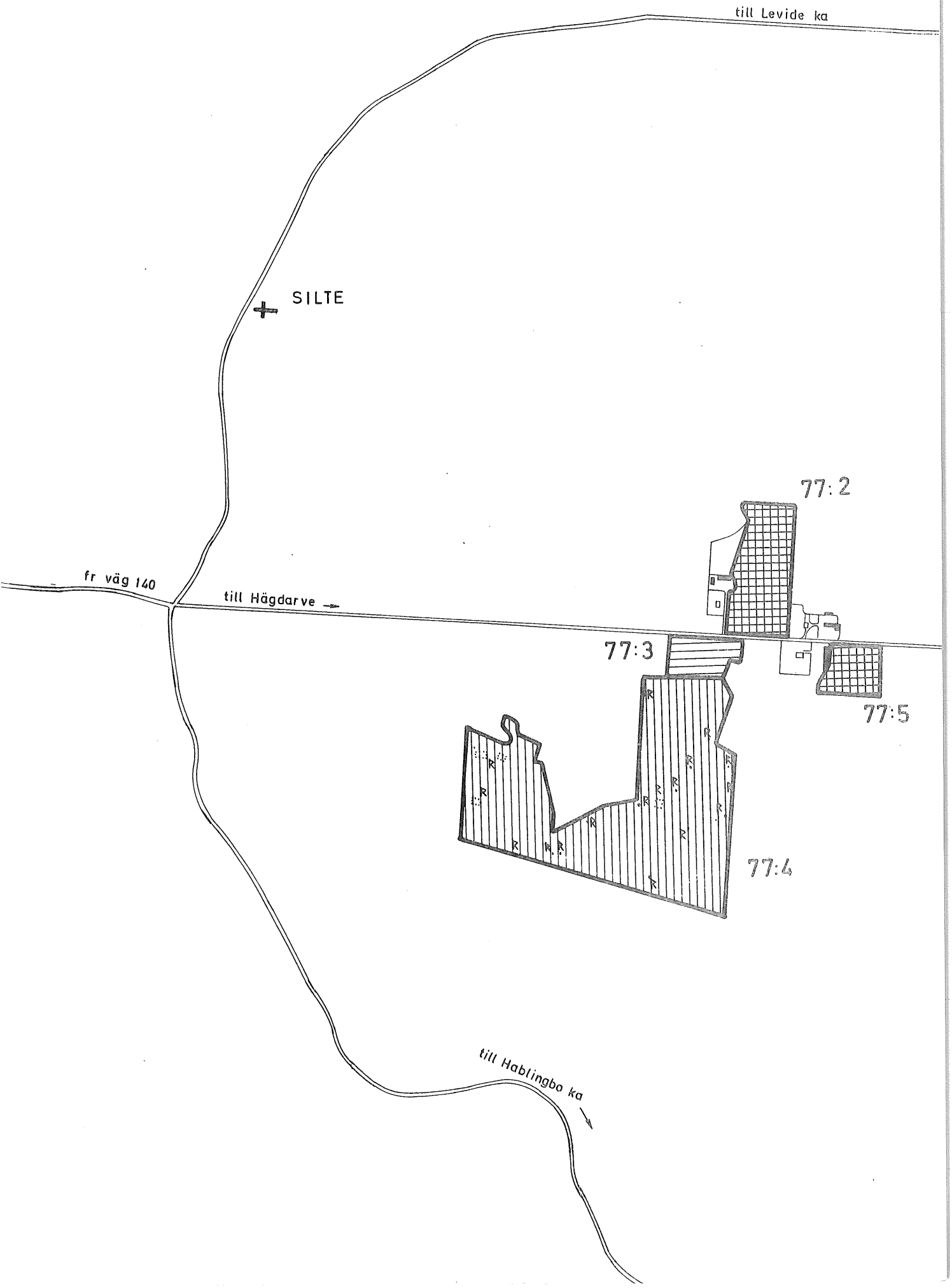
till Levide ka
SILTE
77:2
fr väg 140
till Hägdarve
77:3
77:5
77:4
till Hablingbo ka

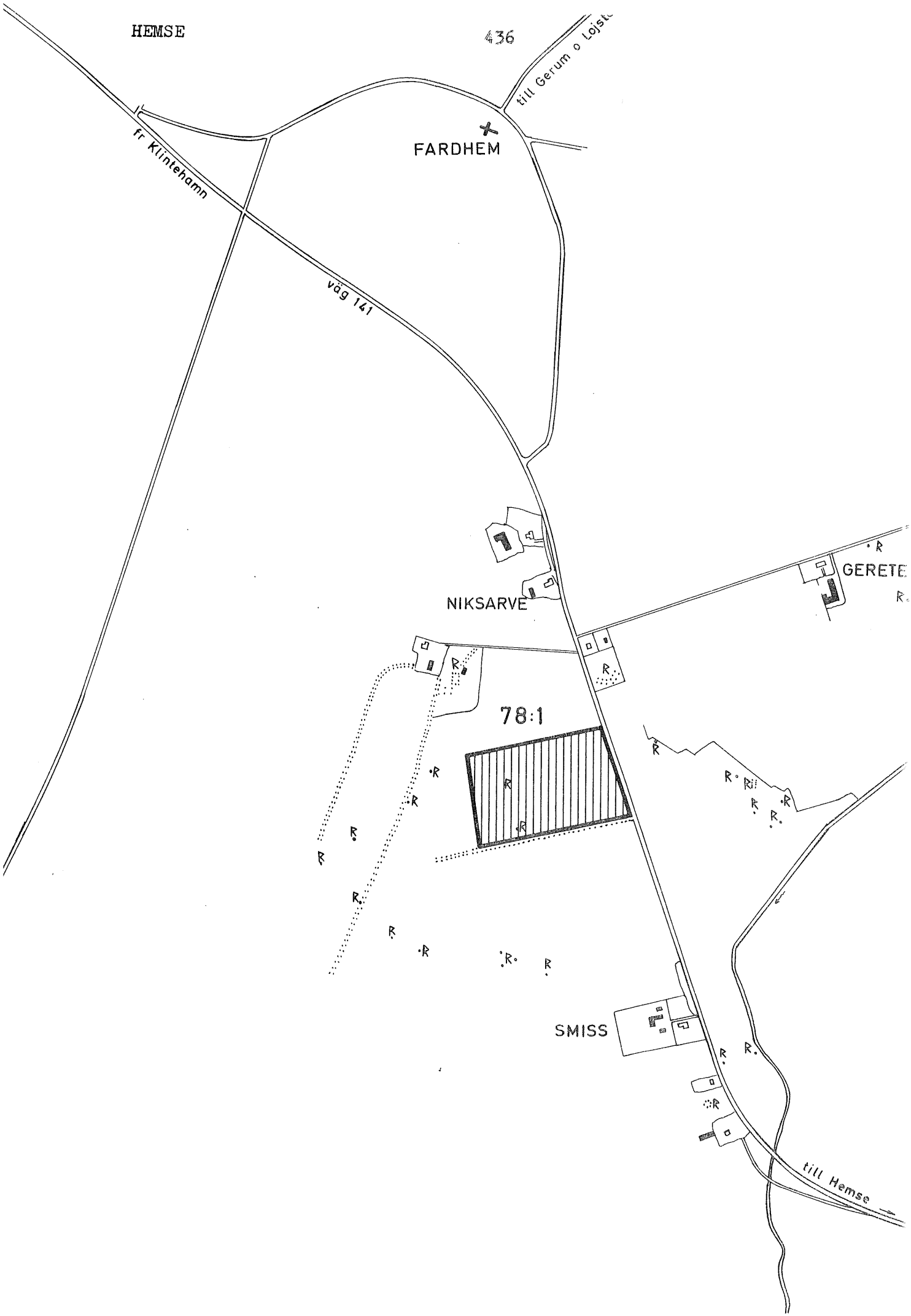
HEMSE
436
till Gerum o Lojsta
FARDHEM
fr Klintehamn
väg 141
NIKSARVE
GERETE
78:1
SMISS
till Hemse

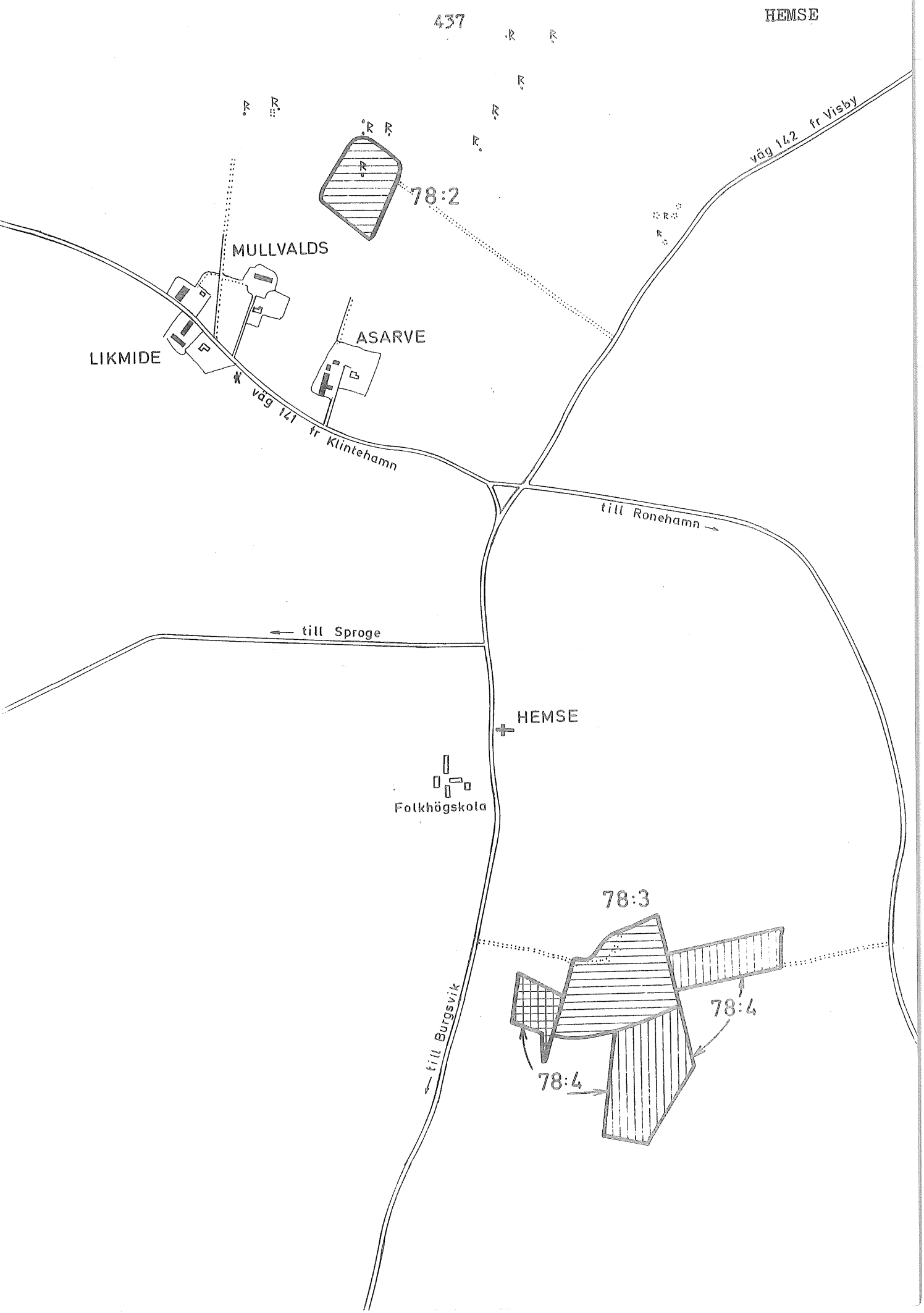
78:2
MULLVALDS
LIKMIDE
ASARVE
väg 141 fr Klintehamn
väg 142 fr Visby
till Ronehamn
till Sproge
HEMSE
Folkhögskola
78:3
78:4
78:4
till Burgsvik

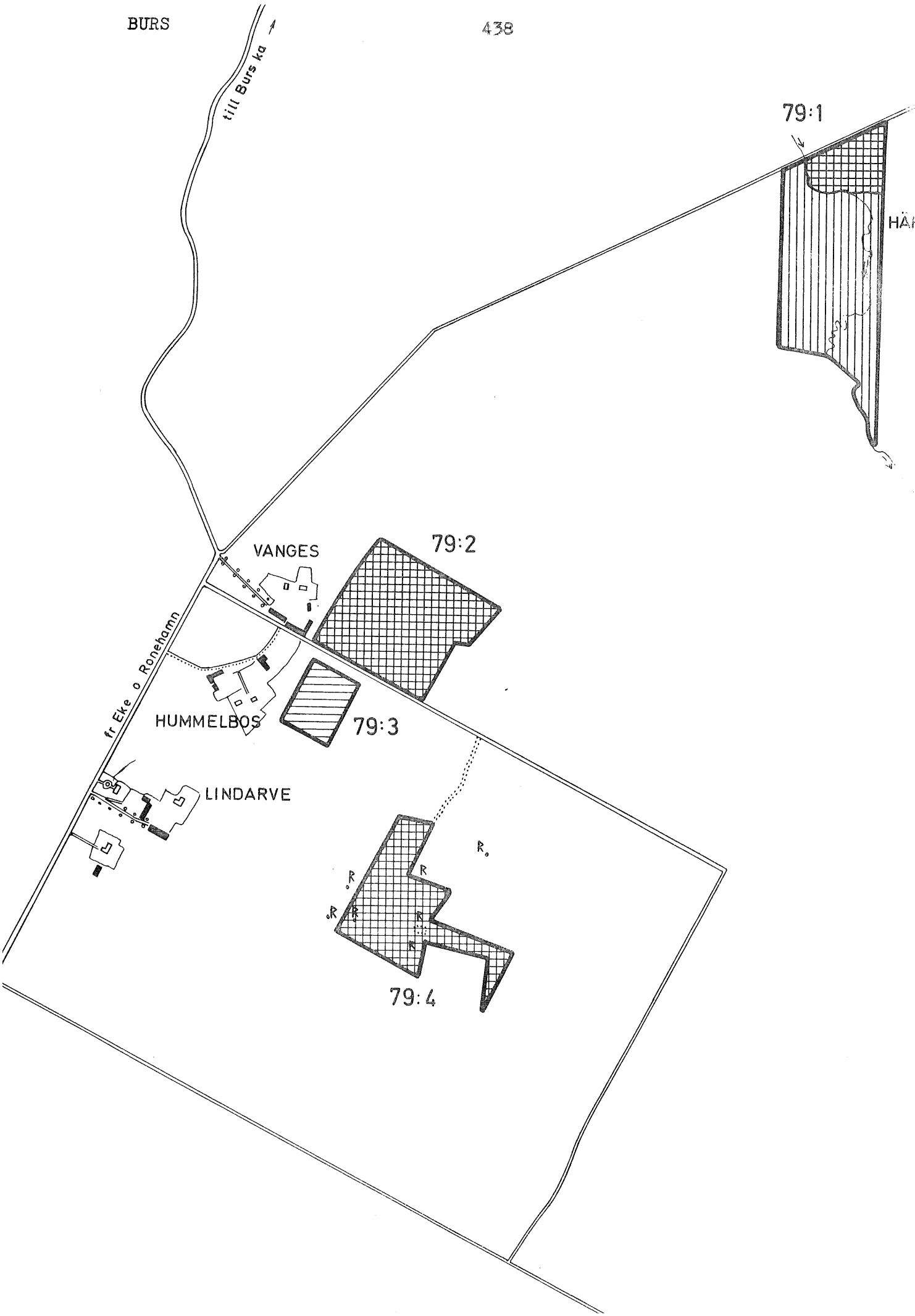
till Burs ka
79:1
HÄ
VANGES
79:2
fr Eke o Ronehamn
HUMMELBOS
79:3
LINDARVE
79:4

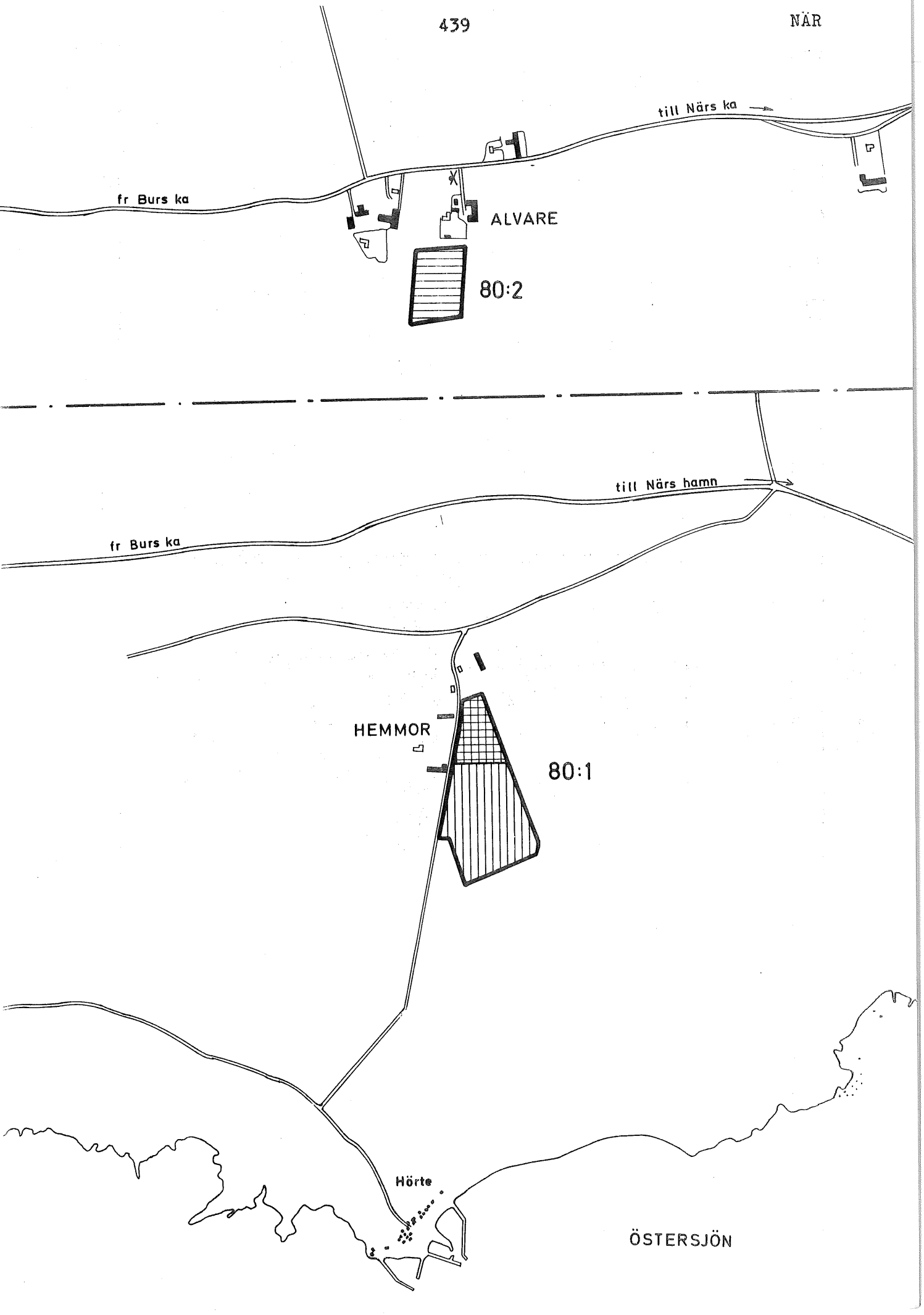
till Närs ka
fr Burs ka
ALVARE
80:2
till Närs hamn
fr Burs ka
HEMMOR
80:1
Hörte
ÖSTERSJÖN

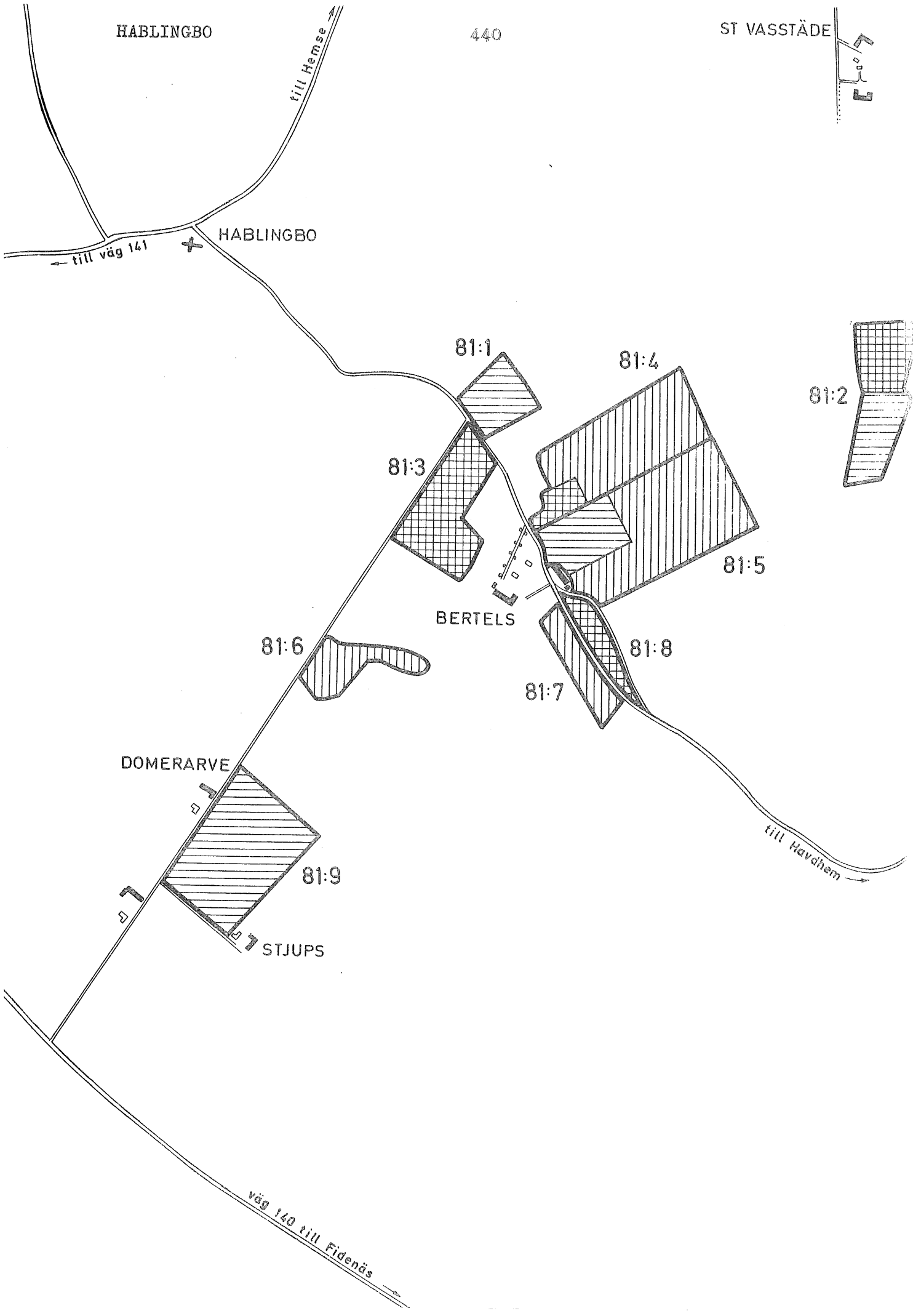
HABLINGBO
till Hemse
ST VASSTÄDE
HABLINGBO
till väg 141
81:1
81:4
81:2
81:3
81:5
BERTELS
81:6
81:8
81:7
DOMERARVE
81:9
STJUPS
till Havdhem
väg 140 till Fidenäs

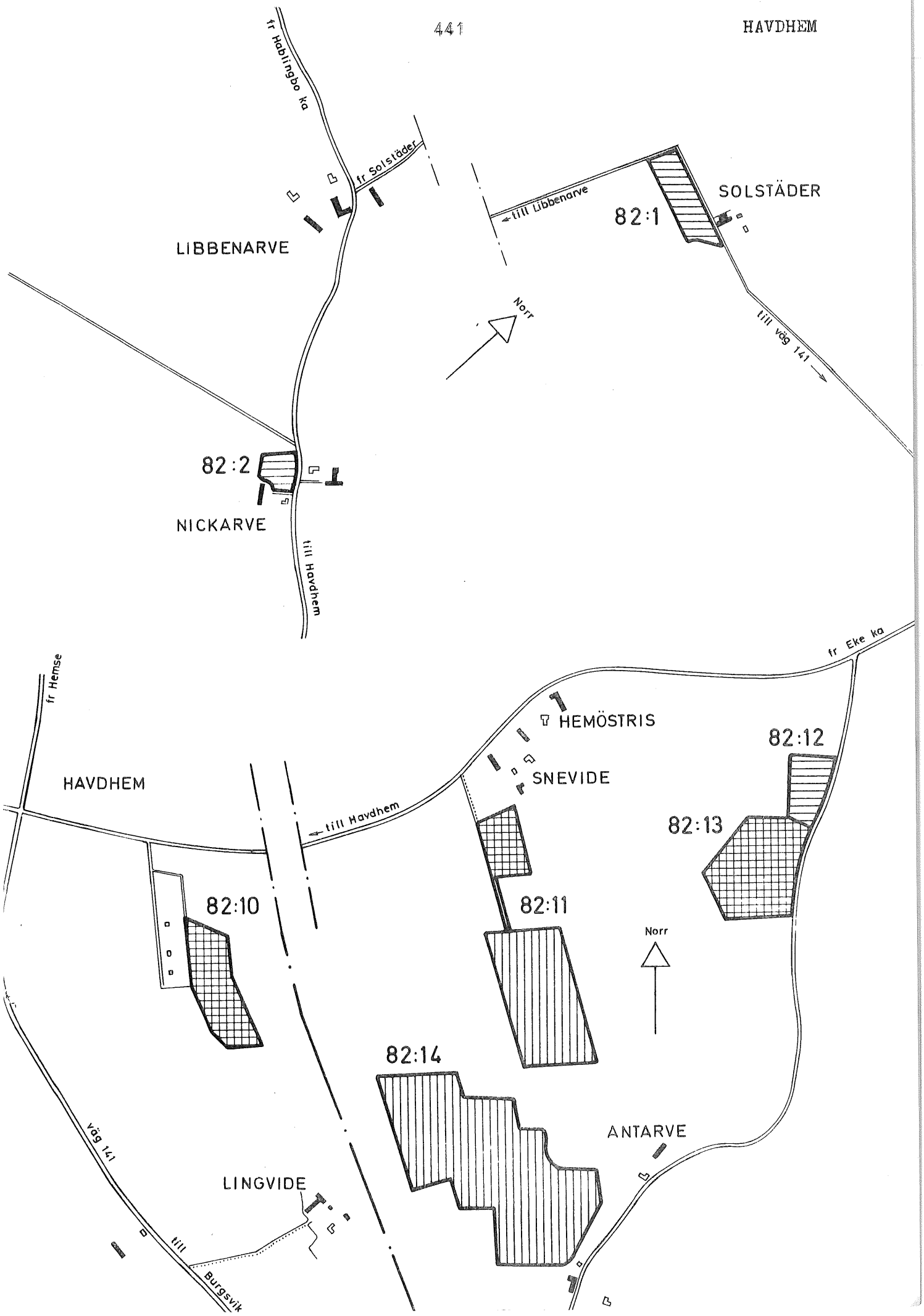
fr Hablingbo ka
fr Solstäder
till Libbenarve
SOLSTÄDER
82:1
LIBBENARVE
Norr
till väg 141
82:2
NICKARVE
till Havdhem
fr Hemse
fr Eke ka
HEMÖSTRIS
82:12
HAVDHEM
SNEVIDE
till Havdhem
82:13
82:10
82:11
Norr
82:14
ANTARVE
väg 141
LINGVIDE
till Burgsvik

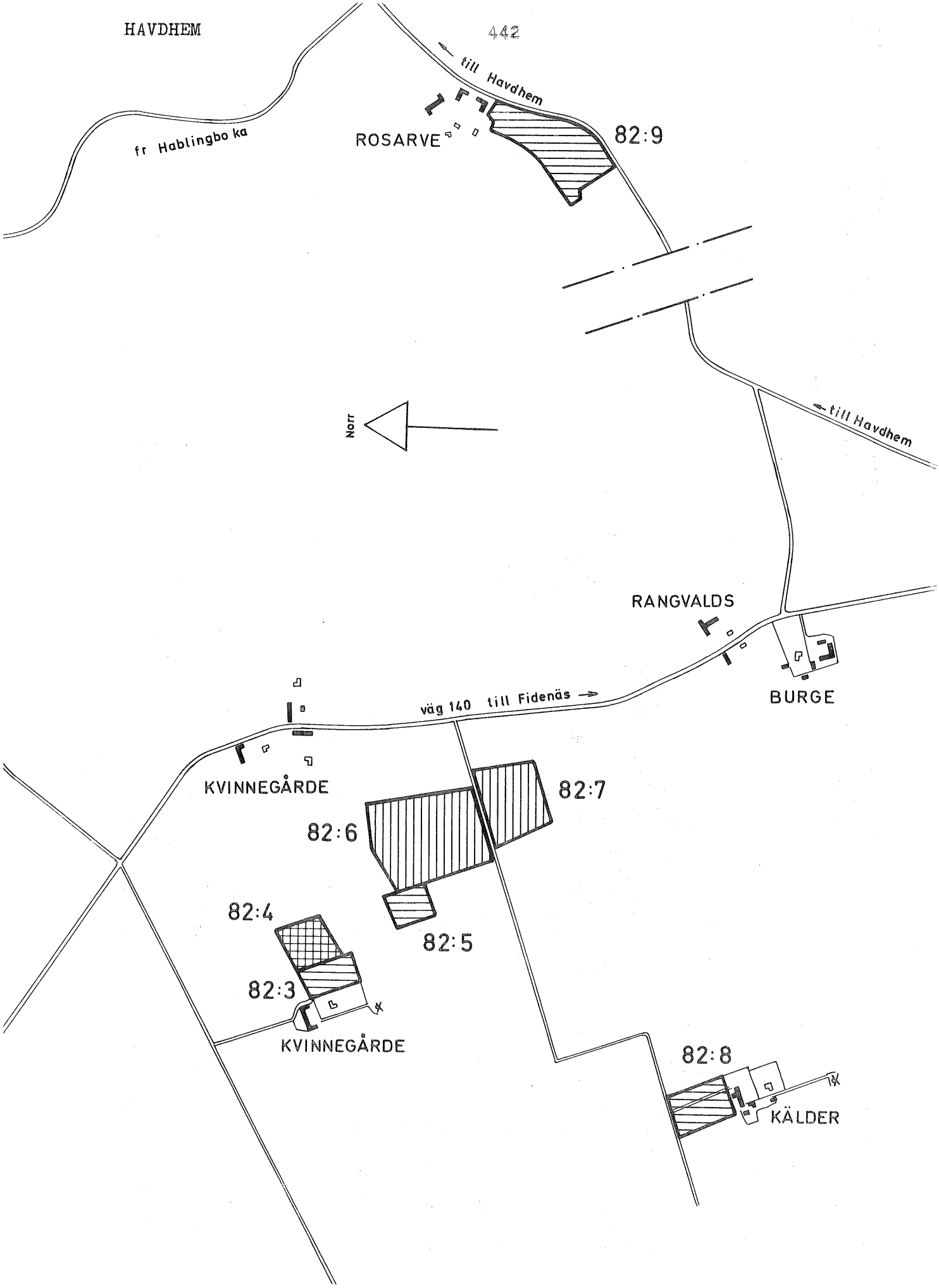
HAVDHEM
442
till Havdhem
fr Hablingbo ka
ROSARVE
82:9
Norr
till Havdhem
RANGVALDS
BURGE
väg 140 till Fidenäs
KVINNEGÅRDE
82:7
82:6
82:4
82:5
82:3
KVINNEGÅRDE
82:8
KÄLDER

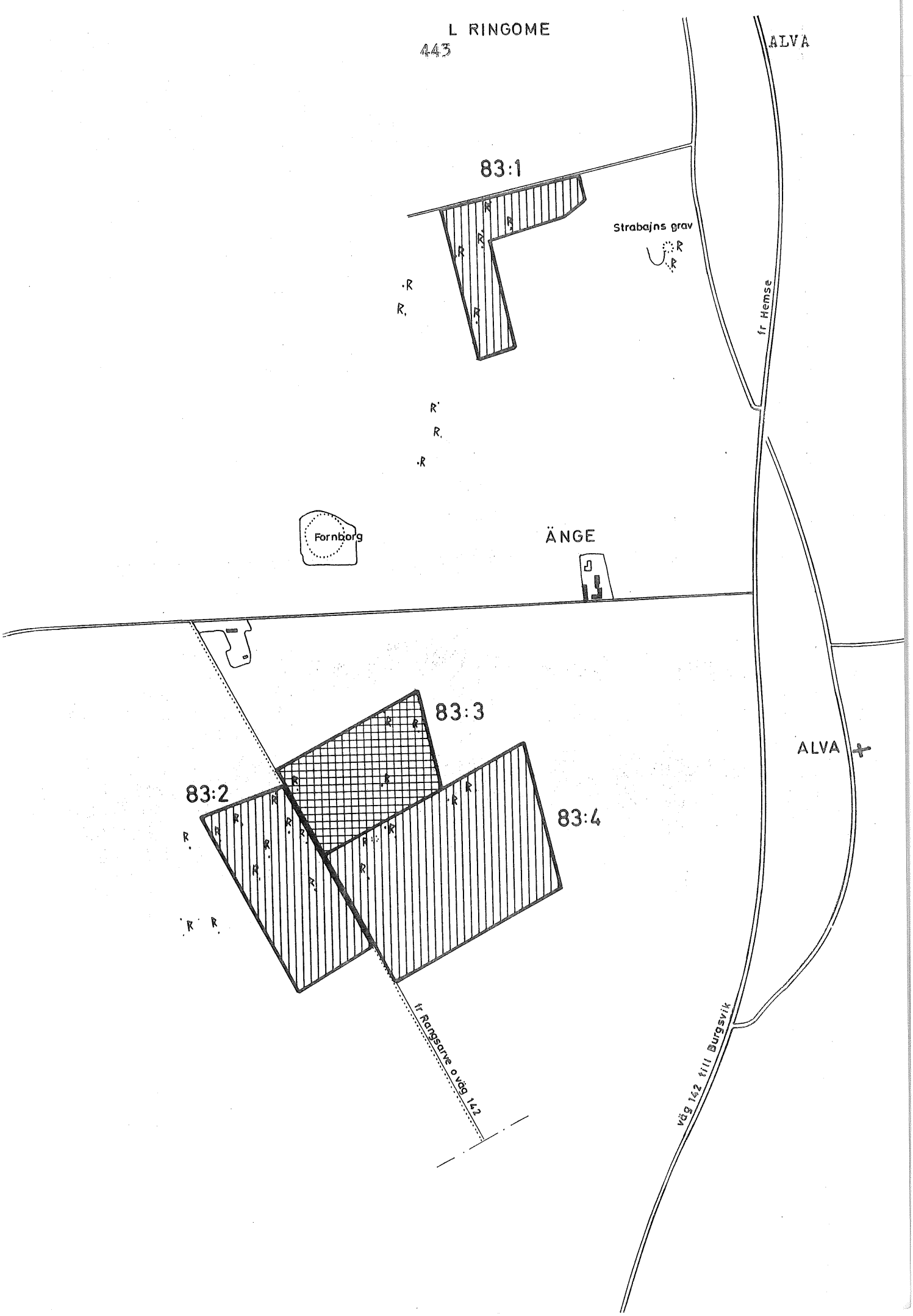
L RINGOME
443
ALVA
83:1
Strabajns grav
fr Hemse
Fornborg
ÄNGE
83:3
83:2
83:4
ALVA
fr Rangsarve o väg 142
väg 142 till Burgsvik

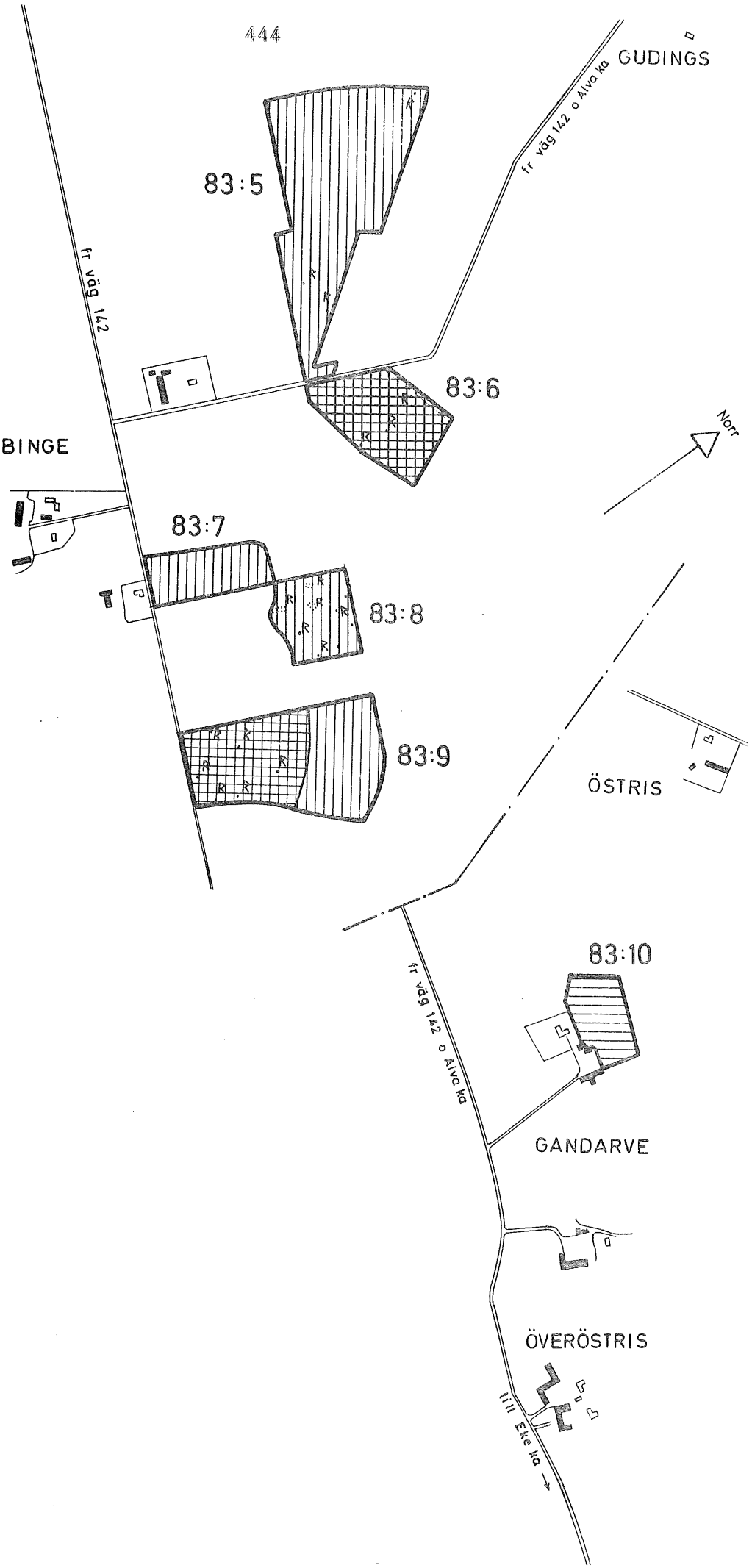
GUDINGS
fr väg 142 o Alva ka
83:5
fr väg 142
83:6
BINGE
Norr
83:7
83:8
83:9
ÖSTRIS
83:10
fr väg 142 o Alva ka
GANDARVE
ÖVERÖSTRIS
till Eke ka

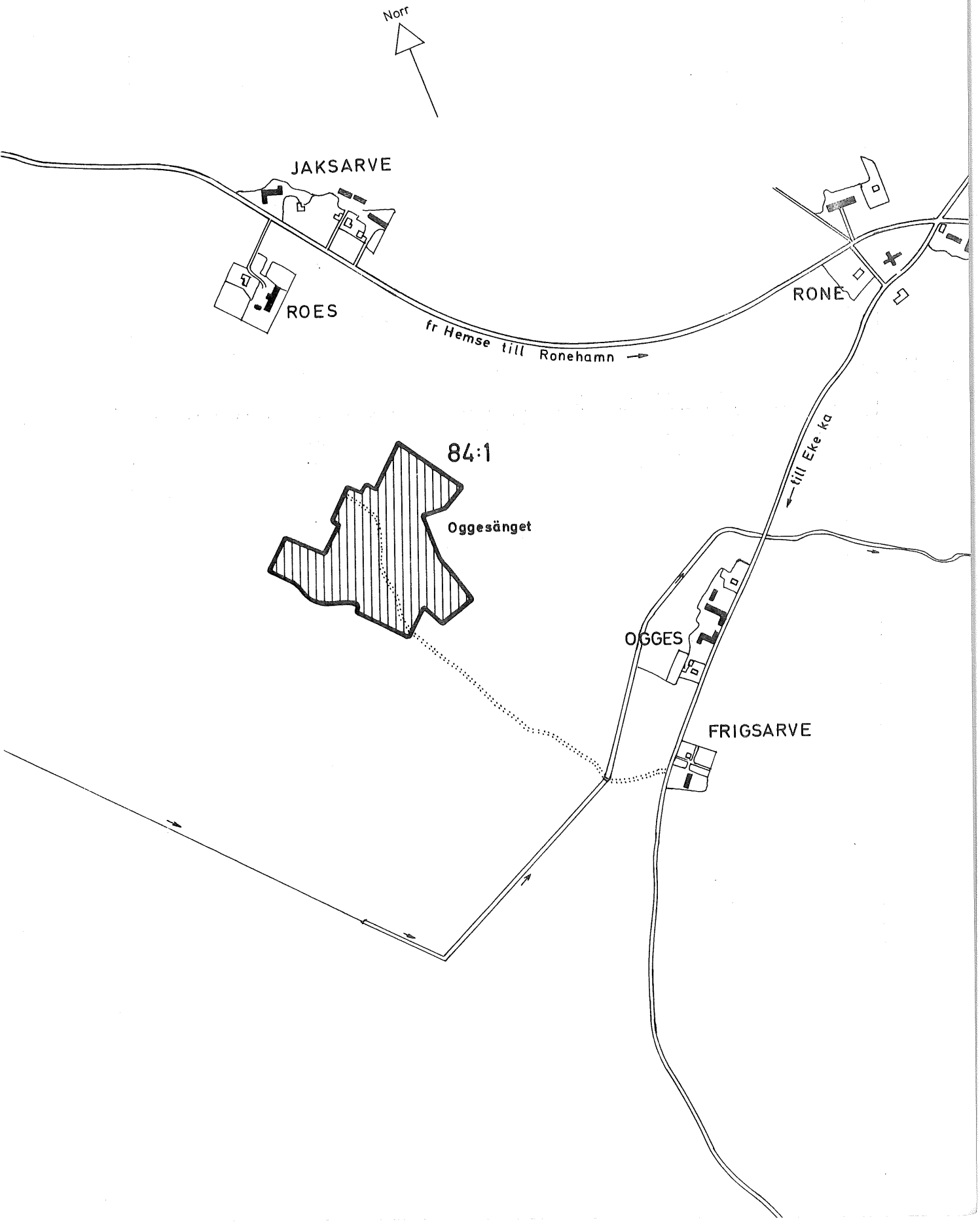
Norr
JAKSARVE
ROES
fr Hemse till Ronehamn
RONE
till Eke ka
84:1
Oggesänget
OGGES
FRIGSARVE

fr Rone ka o Hemse
HALOR
MATTSARVE
84:2
ÅLARVE
till Ronehamn

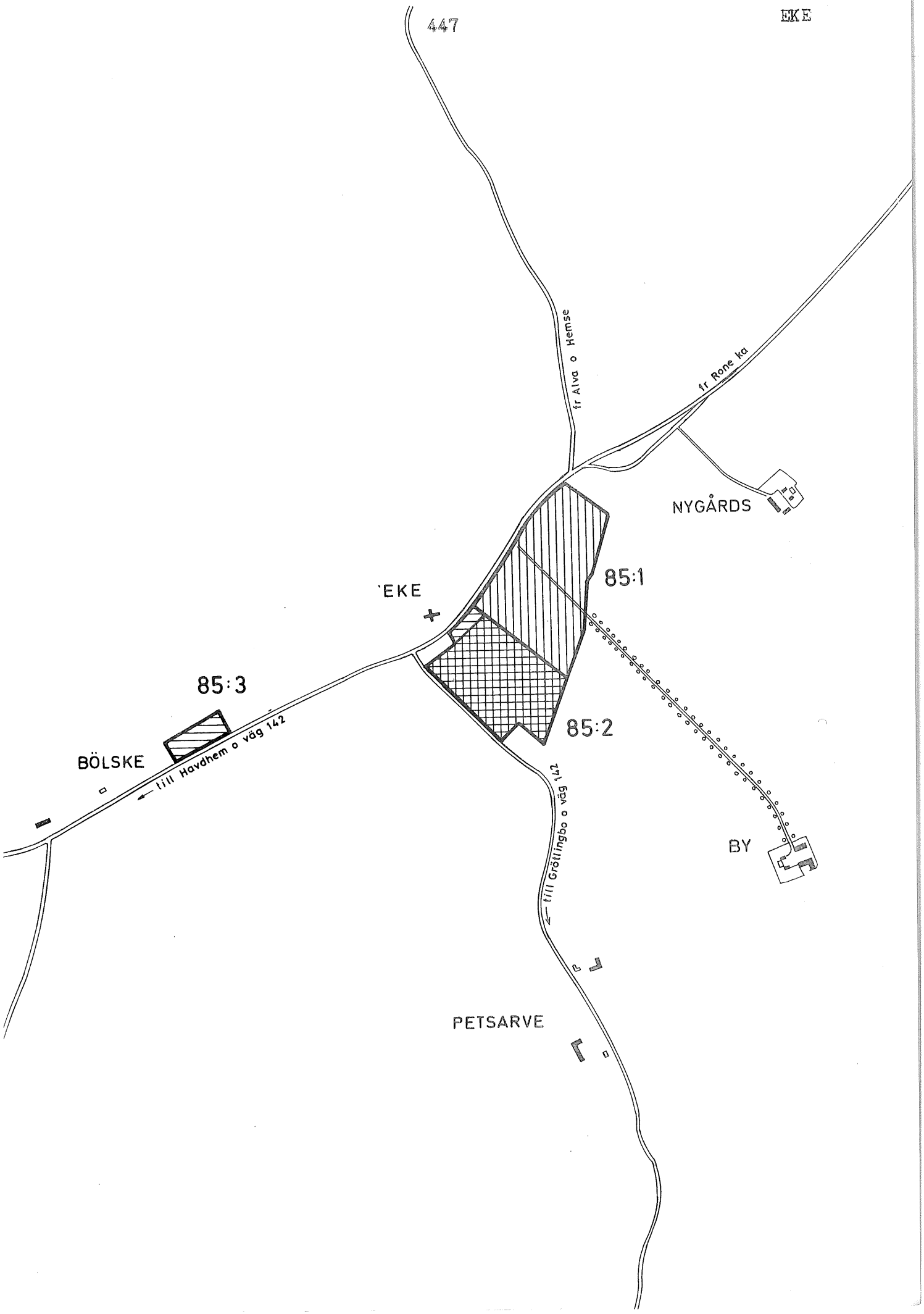
fr Alva o Hemse
fr Rone ka
NYGÅRDS
85:1
EKE
85:3
85:2
BÖLSKE
till Havdhem o väg 142
till Grötlingbo o väg 142
BY
PETSARVE

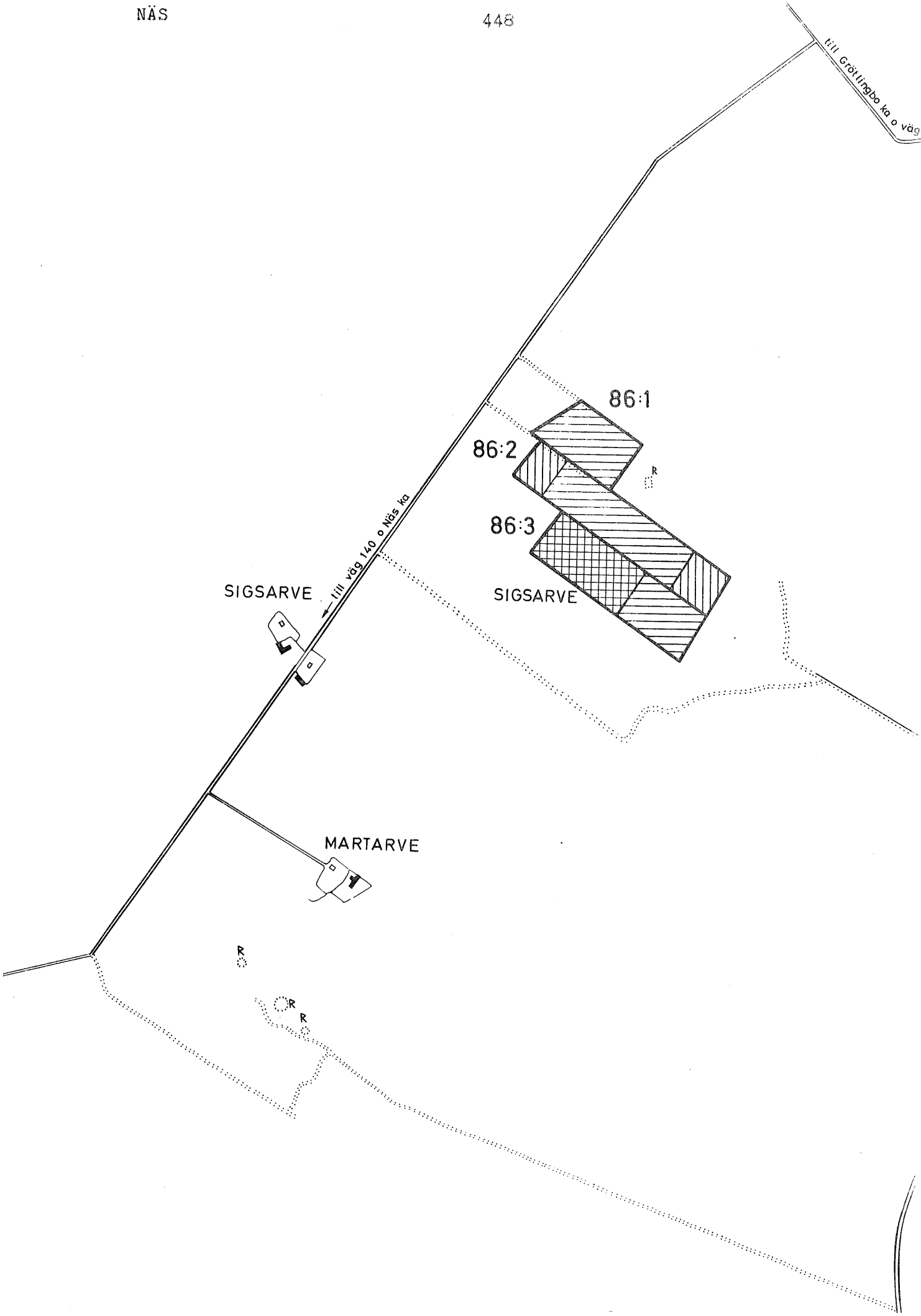
till Grötlingbo ka o väg
86:1
86:2
86:3
SIGSARVE
till väg 140 o Näs ka
SIGSARVE
MARTARVE
R
R
R

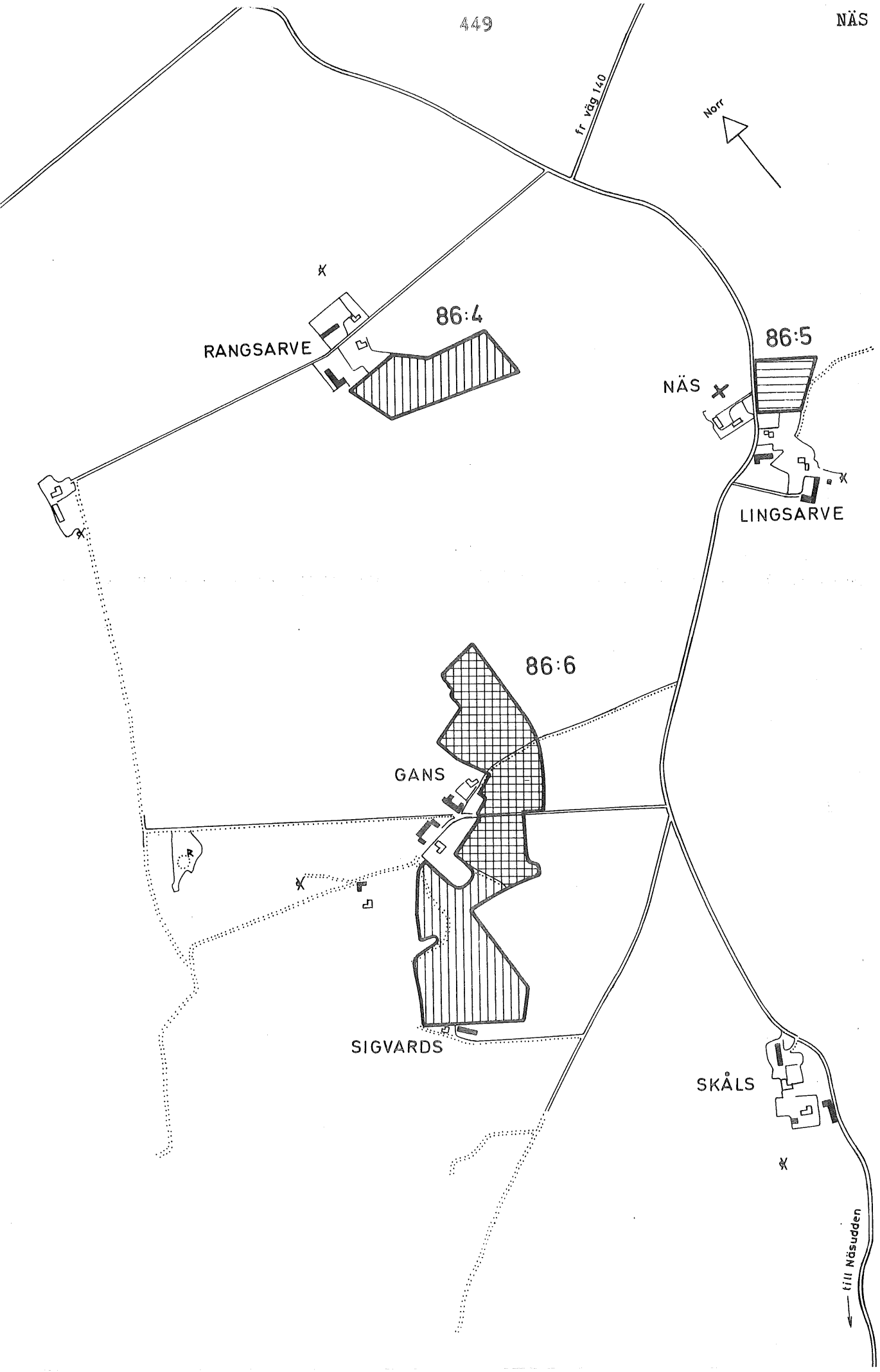
fr väg 140
Norr
86:4
RANGSARVE
86:5
NÄS
LINGSARVE
86:6
GANS
SIGVARDS
SKÅLS
till Näsudden

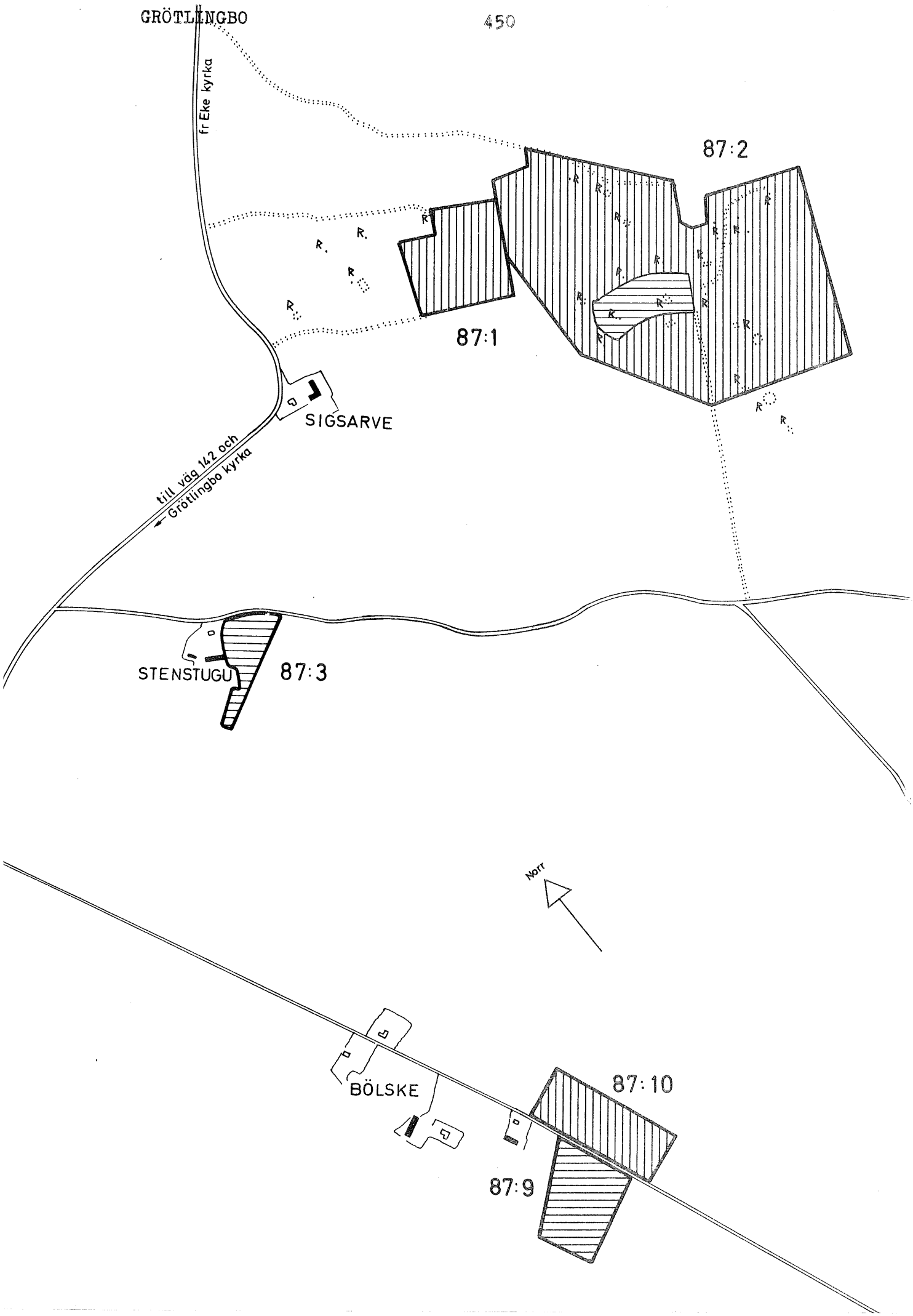
fr Eke kyrka
87:2
87:1
SIGSARVE
till väg 142 och
Grötlingbo kyrka
STENSTUGU
87:3
NORR
BÖLSKE
87:10
87:9

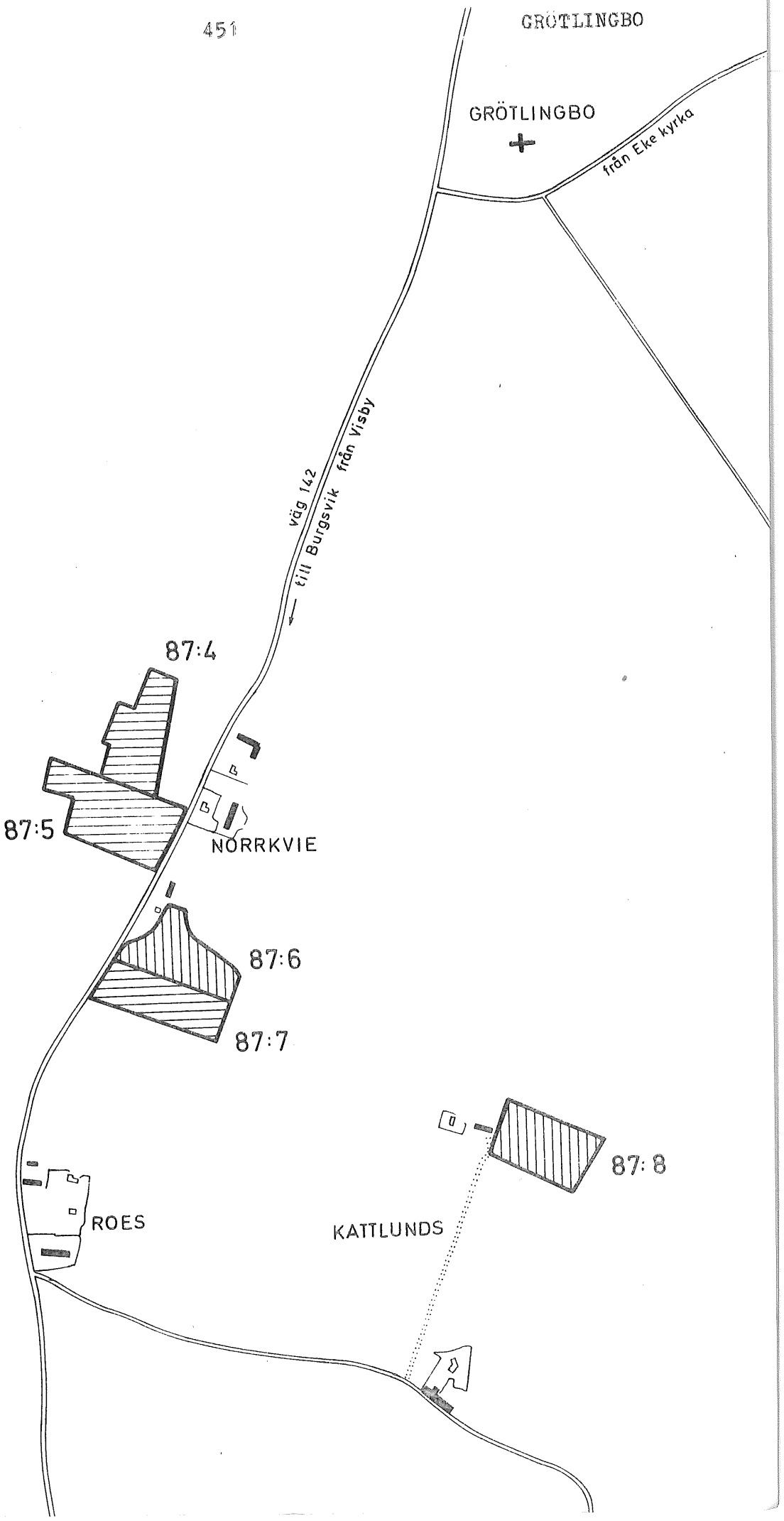
GRÖTLINGBO
GRÖTLINGBO
från Eke kyrka
väg 142
till Burgsvik från Visby
87:4
87:5
NORRKVIE
87:6
87:7
87:8
ROES
KATTLUNDS

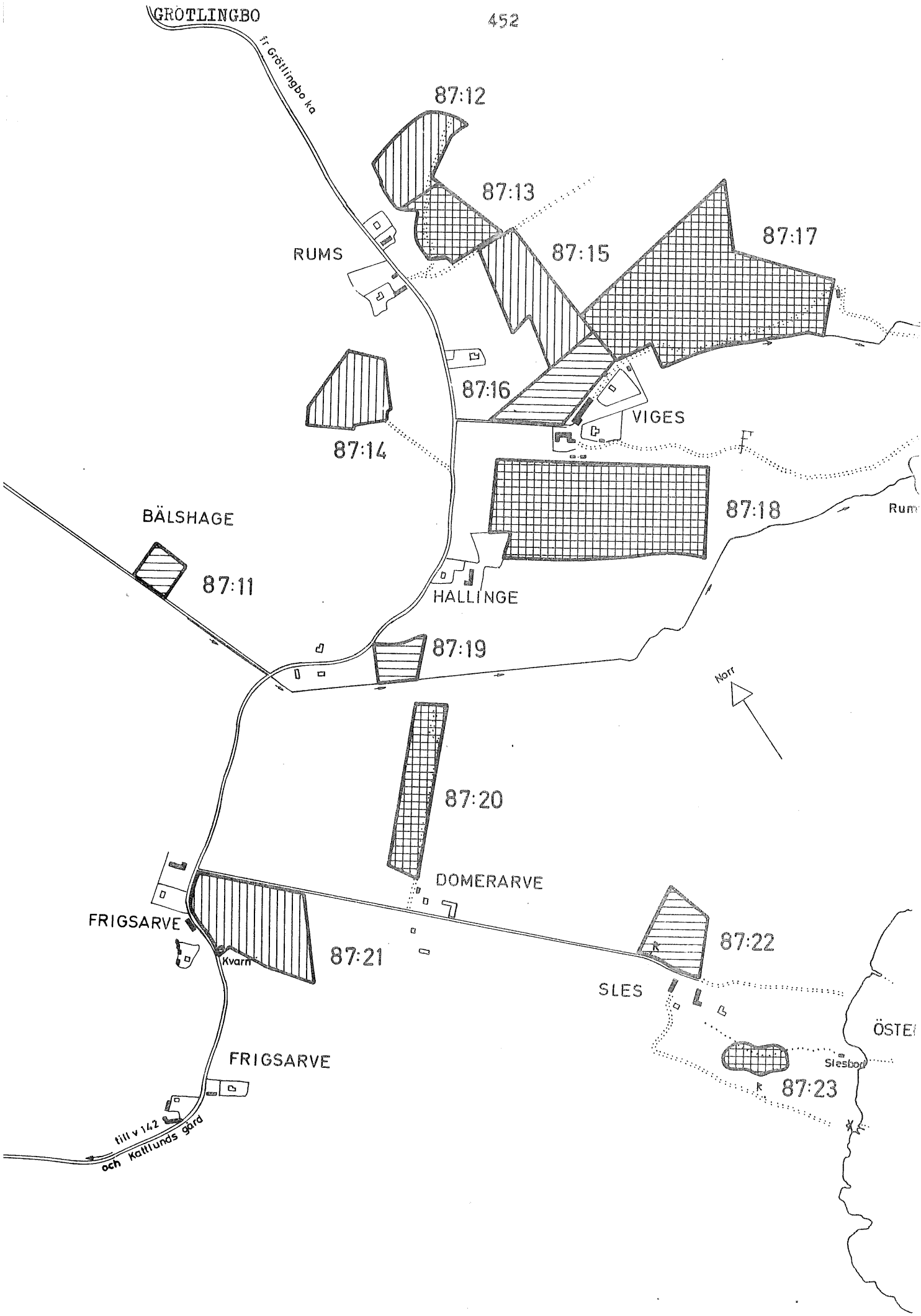
GRÖTLINGBO
fr Grötlingbo ka
87:12
87:13
87:15
87:17
RUMS
87:16
VIGES
87:14
87:18
BÄLSHAGE
87:11
HALLINGE
87:19
Norr
87:20
DOMERARVE
FRIGSARVE
Kvarn
87:21
87:22
SLES
ÖSTER
Slesbor
87:23
FRIGSARVE
till v 142
och Kattlunds gård

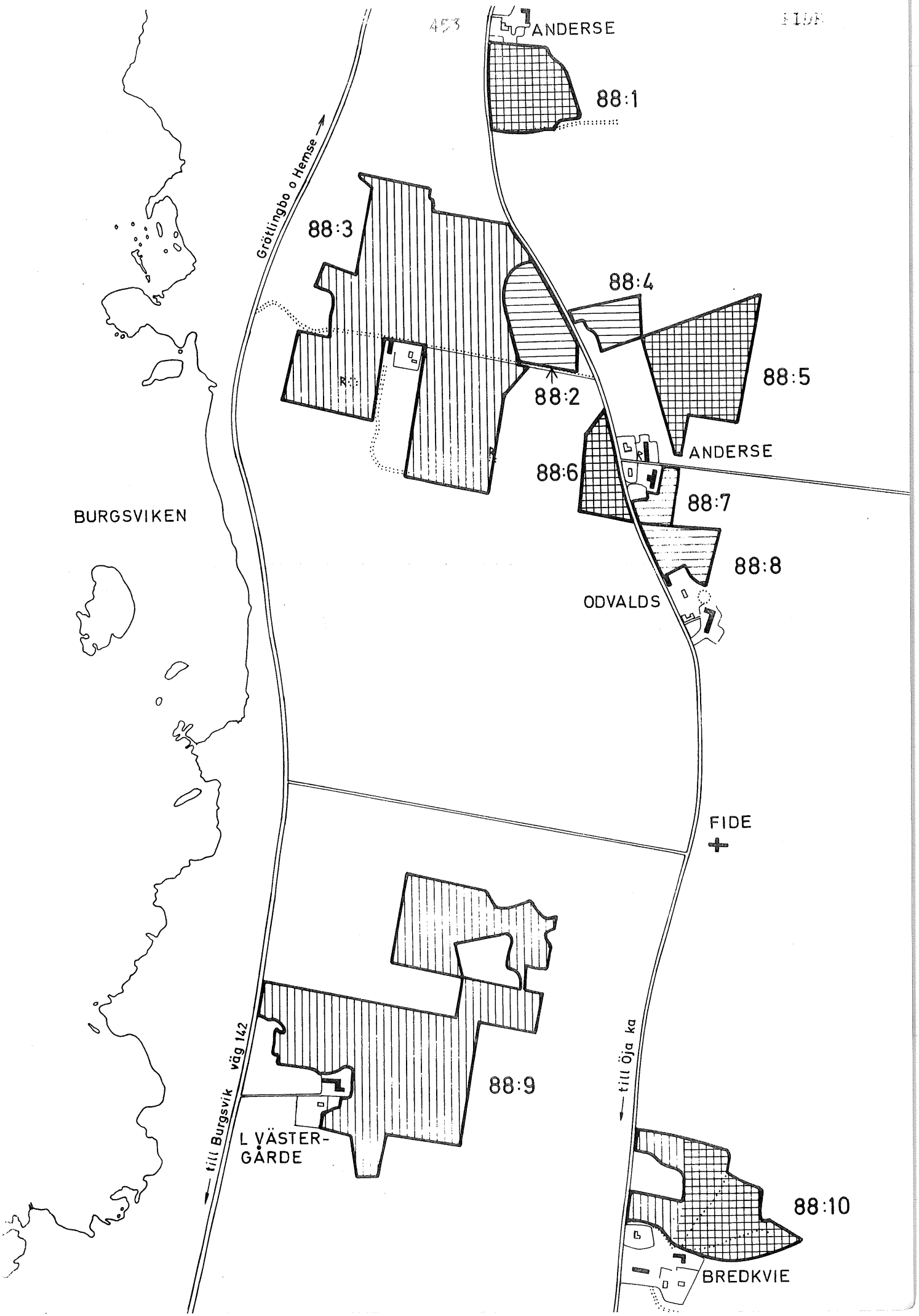
ANDERSE
88:1
Grötlingbo o Hemse
88:3
88:4
88:5
88:2
ANDERSE
88:6
88:7
88:8
BURGSVIKEN
ODVALDS
FIDE
88:9
till Burgsvik väg 142
till Öja ka
L VÄSTER-
GÅRDE
88:10
BREDKVIE

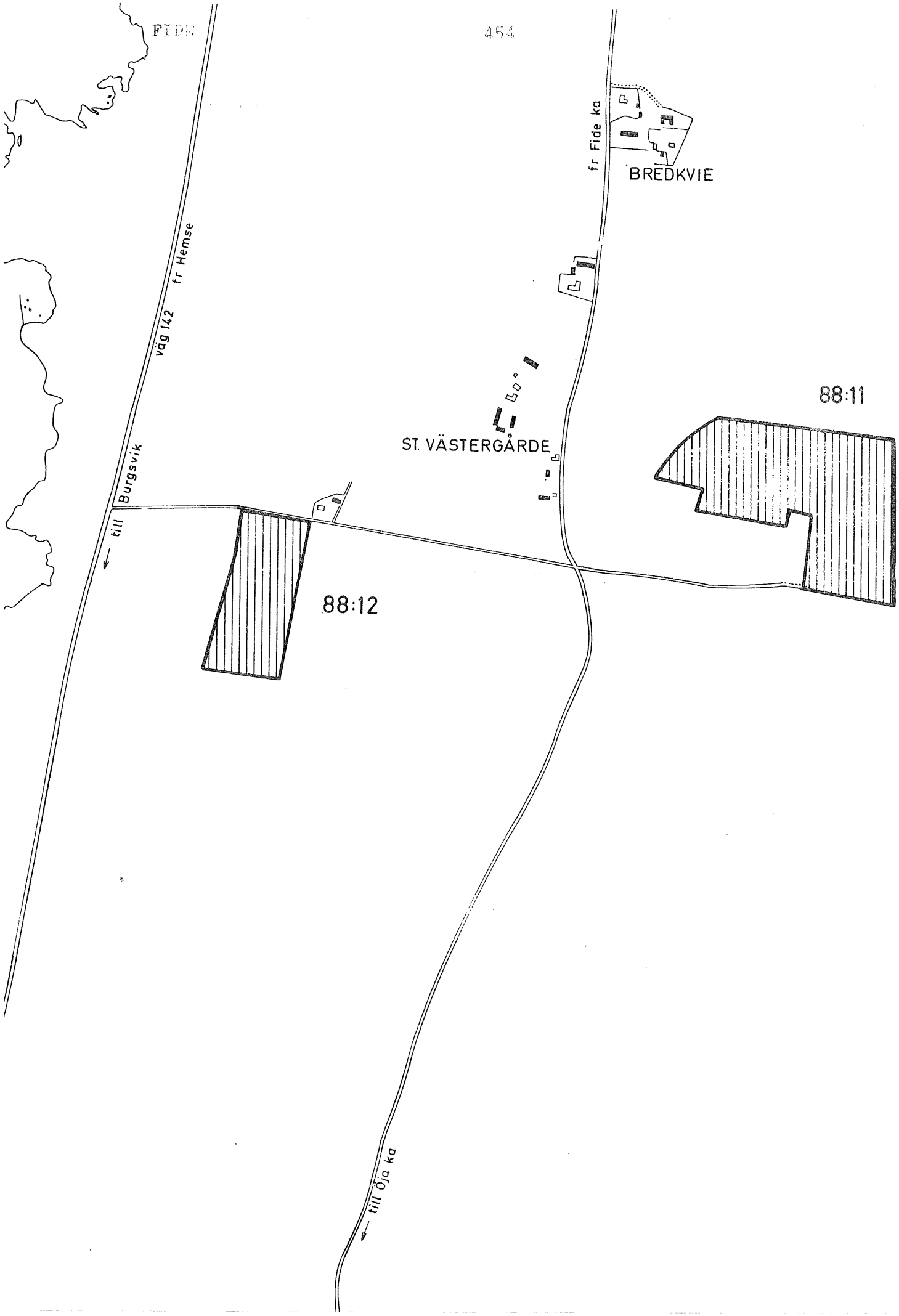
FIDE
fr Fide ka
BREDKVIE
fr Hemse
väg 142
88:11
ST. VÄSTERGÅRDE
Burgsvik
till
88:12
till Öja ka

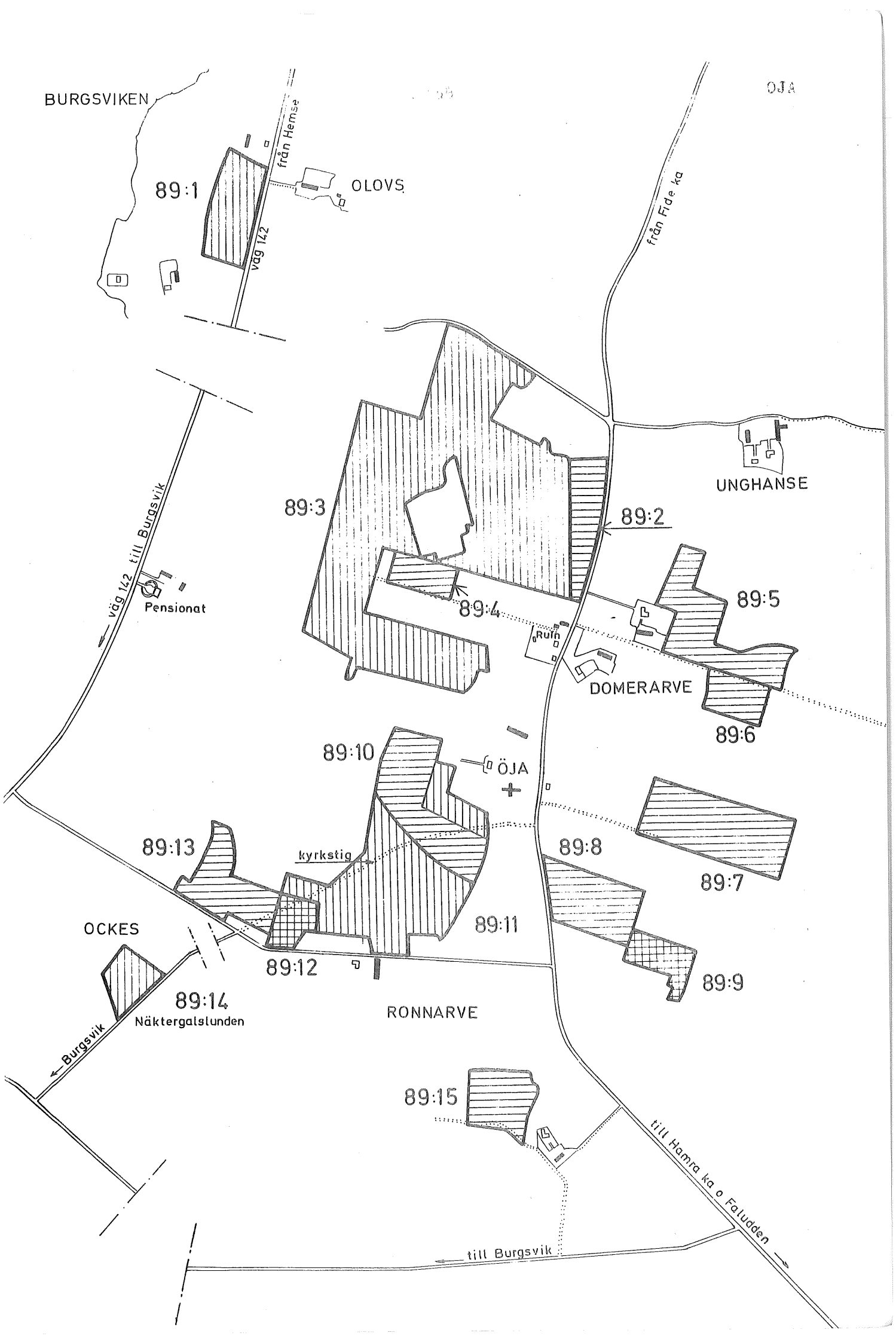
BURGSVIKEN
ÖJA
89:1
från Hemse
OLOVS
väg 142
från Fide ka
UNGHANSE
89:3
89:2
väg 142 till Burgsvik
Pensionat
89:4
89:5
Ruin
DOMERARVE
89:6
89:10
ÖJA
89:13
kyrkstig
89:8
89:7
89:11
OCKES
89:12
89:9
89:14
Näktergalslunden
RONNARVE
Burgsvik
89:15
till Hamra ka o Faludden
till Burgsvik

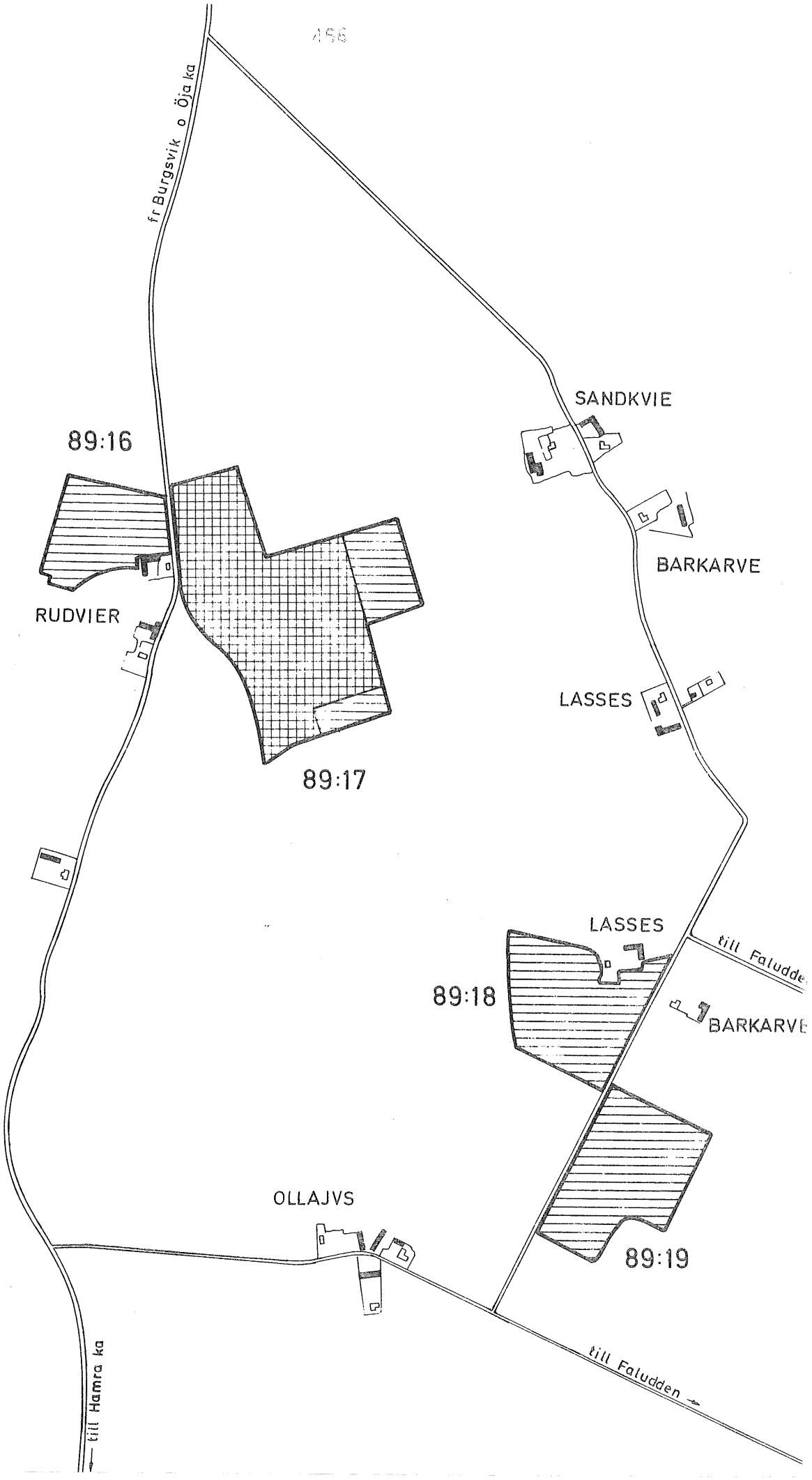
fr Burgsvik o Öja ka
89:16
RUDVIER
89:17
SANDKVIE
BARKARVE
LASSES
LASSES
89:18
BARKARVE
till Faludden
OLLAJVS
89:19
till Faludden
till Hamra ka

VAMLINGBO

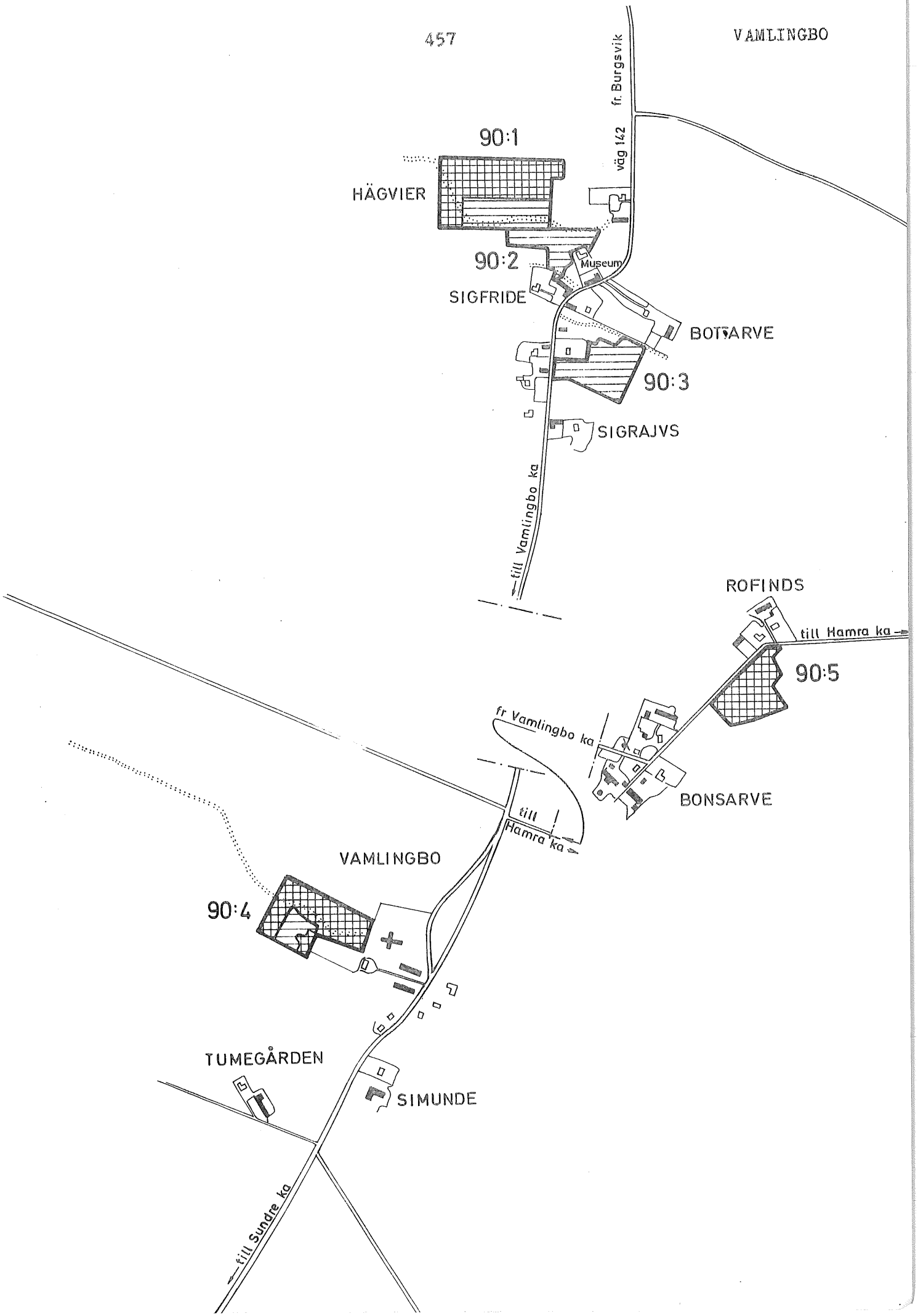
fr. Burgsvik
väg 142
90:1
HÄGVIER
90:2
Museum
SIGFRIDE
BOTTARVE
90:3
SIGRAJVS
till Vamlingbo ka
ROFINDS
till Hamra ka
90:5
fr Vamlingbo ka
BONSARVE
till
Hamra ka
VAMLINGBO
90:4
TUMEGÅRDEN
SIMUNDE
till Sundre ka

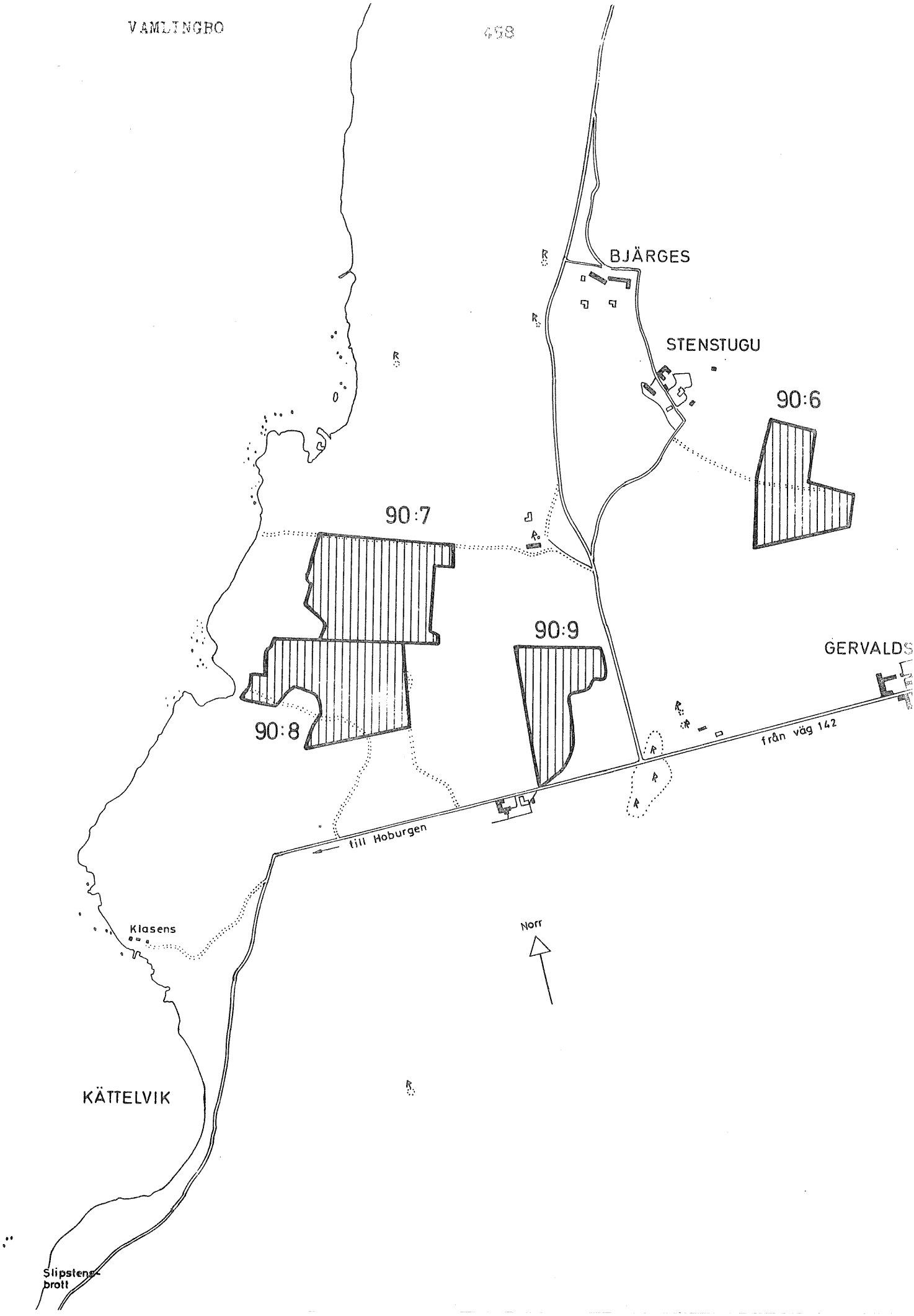
VAMLINGBO
458
BJÄRGES
STENSTUGU
90:6
90:7
90:9
90:8
GERVALDS
från väg 142
till Hoburgen
Klasens
Norr
KÄTTELVIK
Slipstens-
brott

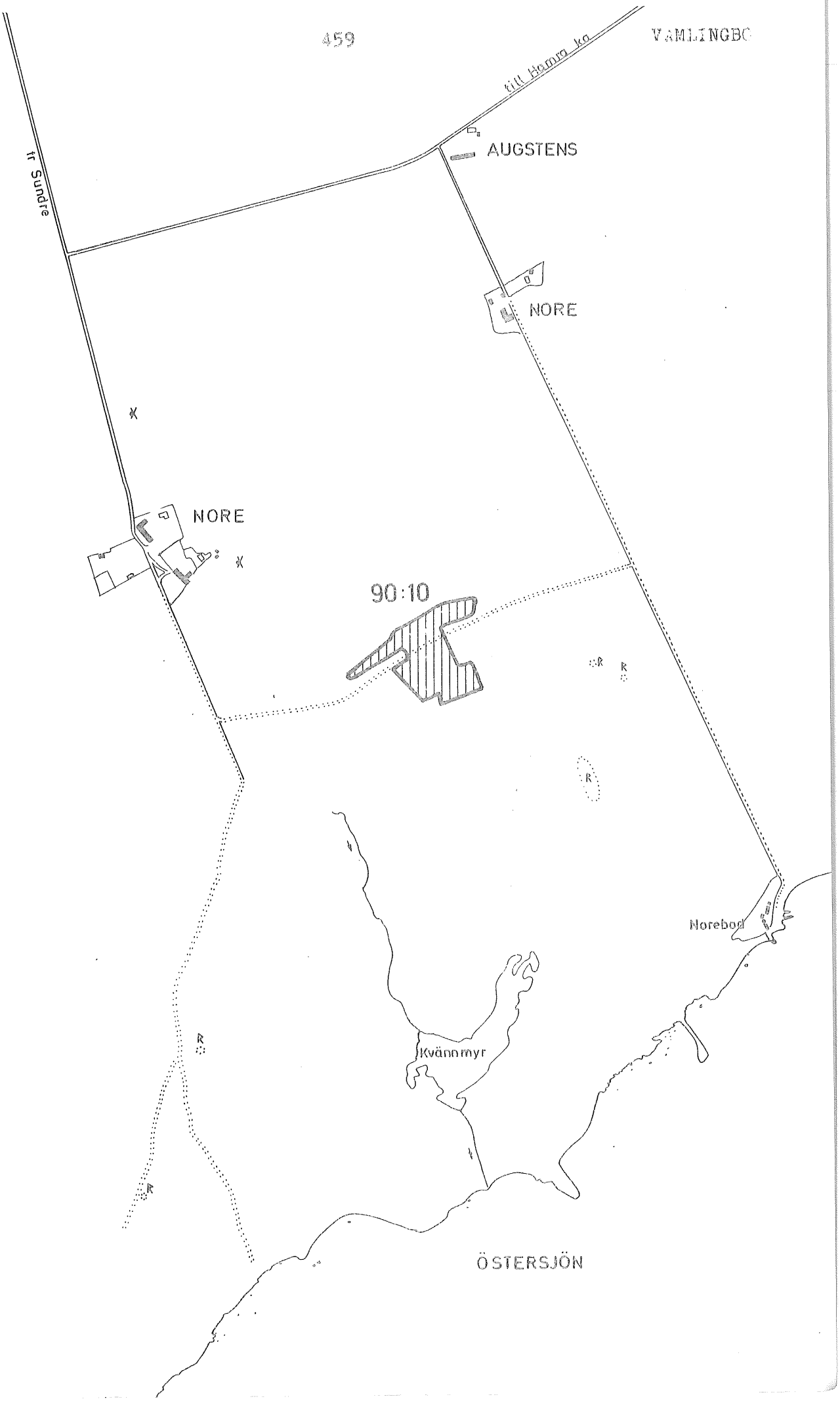
till Hamra ka
AUGSTENS
tr Sundre
NORE
NORE
90:10
Norebod
Kvännmyr
ÖSTERSJÖN

HAMRA

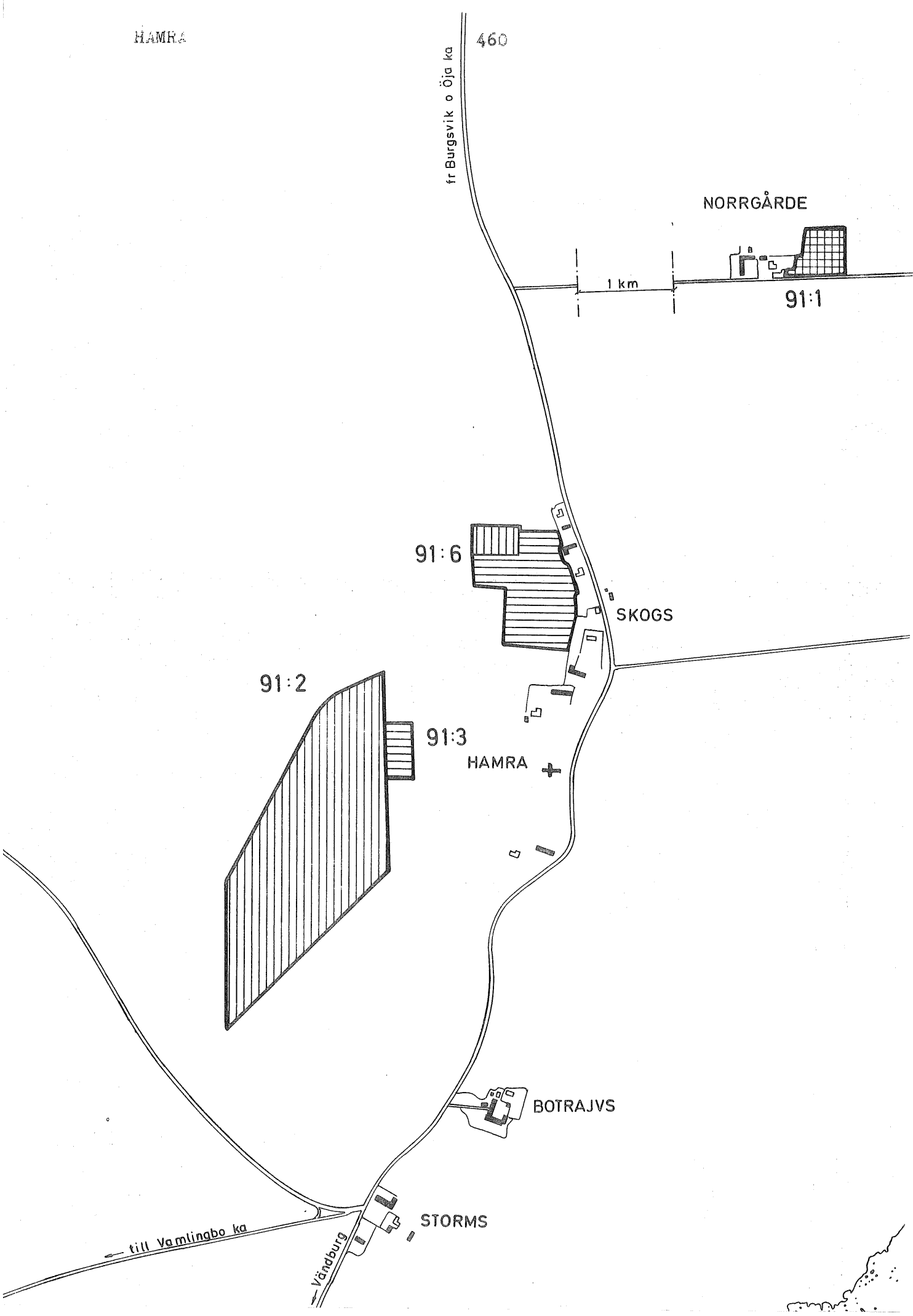
460
fr Burgsvik o Öja ka
NORRGÅRDE
1 km
91:1
91:6
SKOGS
91:2
91:3
HAMRA
BOTRAJVS
STORMS
till Vamlingbo ka
Vändburg

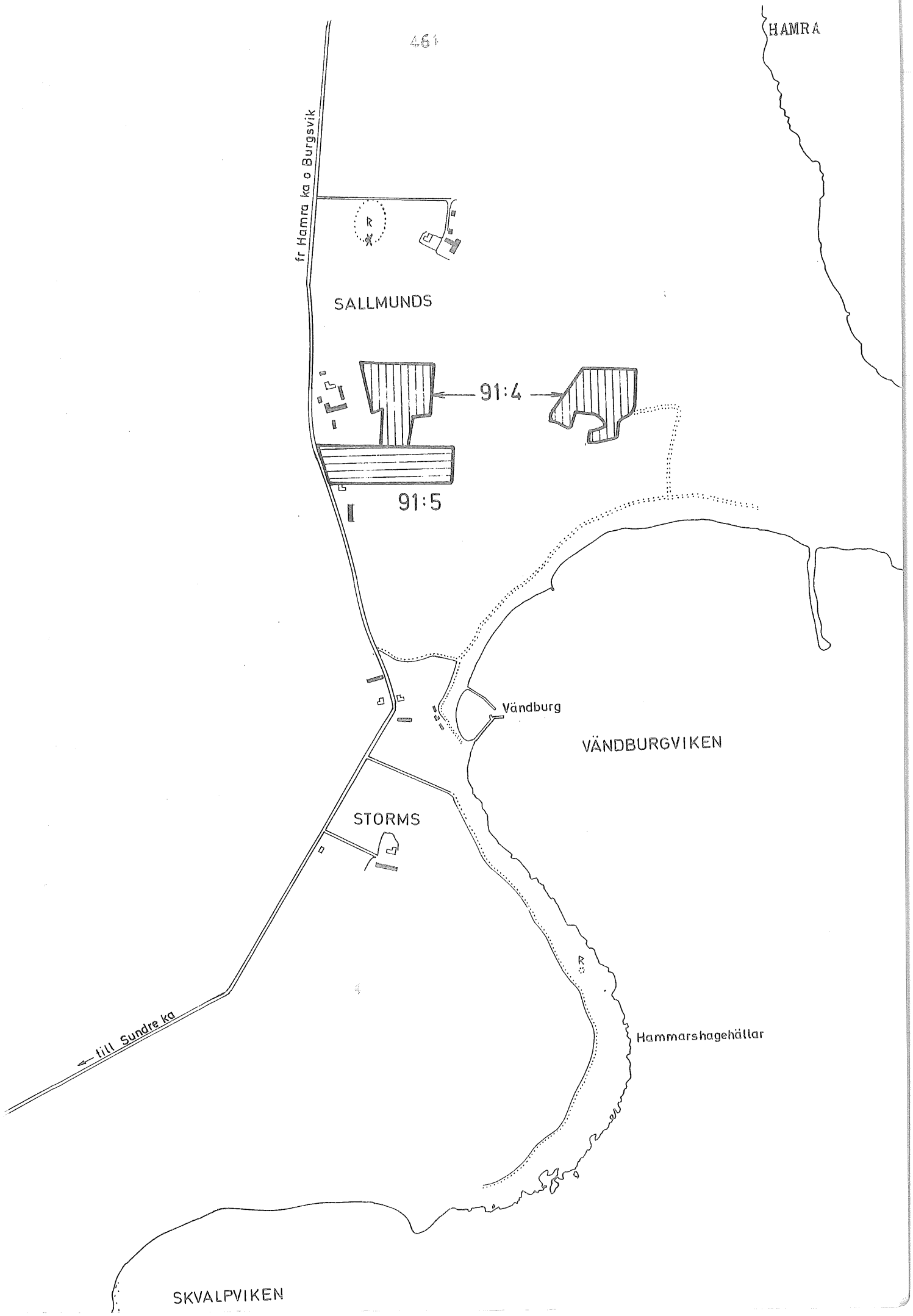
HAMRA
fr Hamra ka o Burgsvik
SALLMUNDS
91:4
91:5
Vändburg
VÄNDBURGVIKEN
STORMS
till Sundre ka
Hammarshagehällar
SKVALPVIKEN

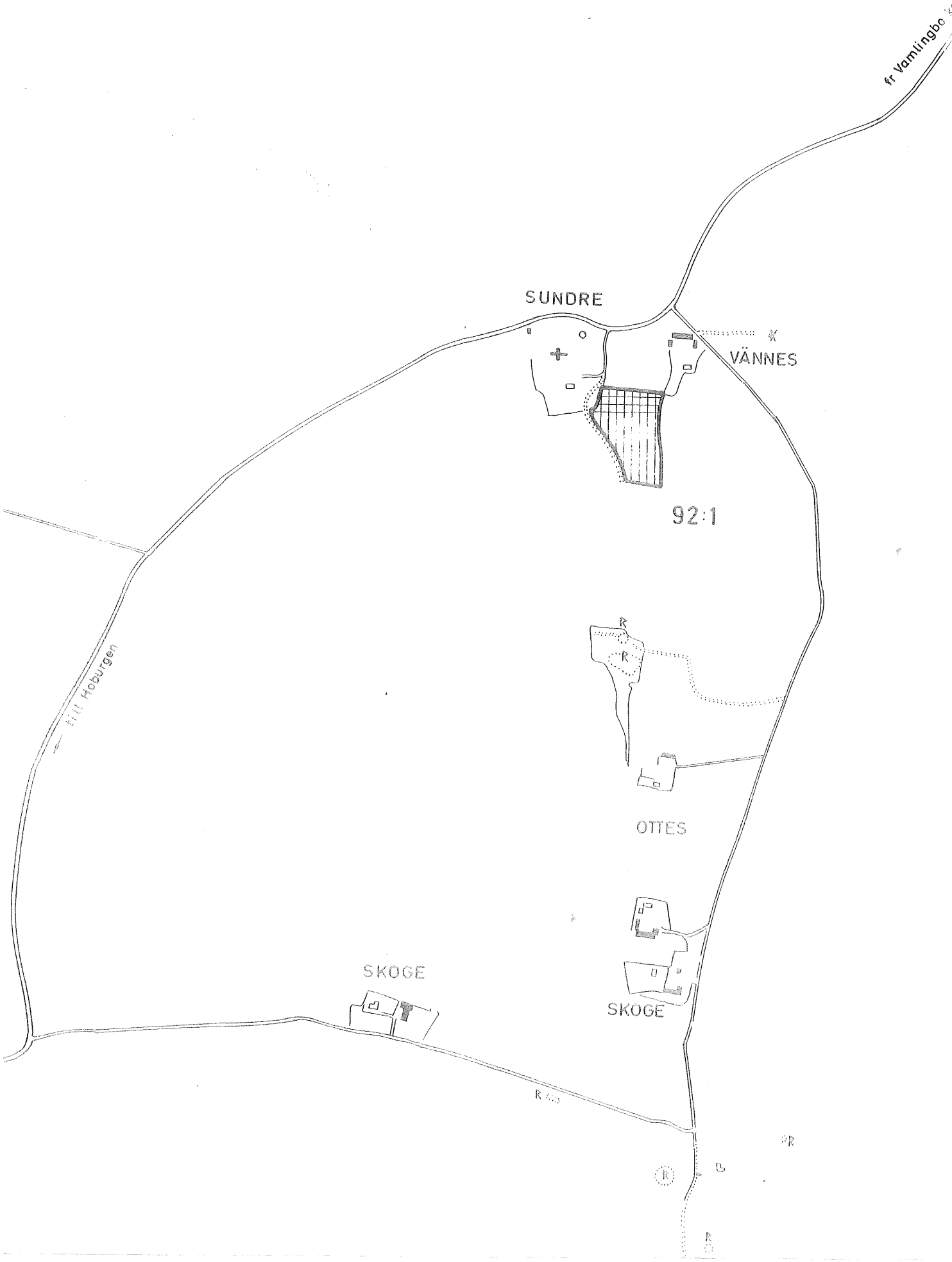
fr Vamlingbo
SUNDRE
VÄNNES
92:1
till Hoburgen
OTTES
SKOGE
SKOGE

LITTERATUR:

Ahlén, I. 1966. Landskapets utnyttjande och faunan. Sveriges Natur årsbok, 57: 73-99.

Ahlqvist, D. 1960. Strand och änge. Vårt vackra land. Halmstad.

Bolin, K. Johansson, K. Sernander, R. 1916. Skydd för de gotländska löfängarna. En utredning med förslag till skyddsområden. Sveriges Natur årsbok, s 160-162.

Bollvik, R. & Larsson, E. 1971. Vi och vår natur - natur- och miljövård i Sverige. (2:a uppl) Borås.

Brunnsberg, K. 1974. Änget - en rest av det gamla kulturlandskapet. Utgiven av Samfundet för hembygdsvård. Stockholm.

Ekberg, N. & Romell, L.-G. 1938. Inventering av Gotlands prästängen. (Finns i 1 ex på stiftsnämnden, Visby)

Ekberg, N. 1951. Gotländska prästängar. Visby stift i ord och bild, s 467-476.

Fries, C. 1952. Svensk natur från hav till fjäll. Del 2. Stockholm.

Fries, C. 1954. Det svenska landskapet. Sveriges Natur årsbok, 45: 9-25.

Fries, C. 1964. De stora öarna i Östersjön. Stockholm.

Frisk-Bånge, T. Årtal ? Gotlandsänget förr och nu. (Manuskript. Ett stencilerat ex finns på naturvårdsenheten, länsstyrelsen, Visby).

Gustawsson, K. A. 1954. Skötseln av ängen och hagen. Sveriges Natur årsbok, 45: 26-34.

Gustawsson, K. A. 1970. Fornminnesvård. Stockholm.

Hallgard, A.-K. 1973. Solsänget. Stockholm.

Hargeby, P. 1970. Gotlands ängen. Sveriges Natur häfte 6, s 216-218.

Hesselman, H. 1905. Svenska löfängar. Svenska skogsvårdsföreningens tidskrift, 3: 1. Stockholm.

Jacobsson, S. 1975. Hur skall naturreservaten skötas? Sveriges Natur årsbok, 66: 89-94.

Larsson, B.M.P. 1971. Markhistoria och äldre markanvändning - ett väsentligt ekologiskt arbetsfält. Sveriges Natur årsbok, 62: 129-139.

Larsson, G. 1946. Från Gothemhammar till Skarnviken. Ur Pettersson & Curry-Lindahl. Natur på Gotland, s 80-91. Göteborg.

Lindquist, B. 1934. Den svenska lövskogen. Sveriges Natur årsbok, 25: 13-36.

Linné, C. von 1745. Carl Linnaei Öländska och Gotländska Resa år 1741. Stockholm och Upsala. (Senare upplagor finns).

Lithberg, N. 1934. Gotlandsängen. Sveriges Natur årsbok, 25:92-102.

Munthe, H. 1919. Skydd för Gotlands lövängar och myrar. Ett föredrag av professor Sernander å Gotlands gille i Stockholm. Sveriges Natur årsbok, s 154-156.

Munthe, H. 1919. Gotlands vackra ängar och intressanta myrar snart en saga blott? Krav på skyndsamt naturskydd för några kvarvarande rester därav. Gotlands Allehanda nr 51, Gotlänningen nr 35.

Nihlén, J. 1966. Landskapsvård. Borås.

Ohlsson, A. 1944. Från gotländska marker. Uppsala.

Ohlsson, A. 1965. Alvena lindaräng och Storsund. Guide utgiven av Svenska Naturskyddsföreningen. Stockholm.

Ohlsson, A. 1967. Svenska orkidéer. Stockholm.

Pettersson, B. 1942. Gotlandsänget och dess framtid. Gotlänningen nr 166.

Pettersson, B. 1943. Några intryck från ängsinventeringen på Gotland. Gotlands Allehanda nr 261.

Pettersson, B. 1945. Från den gotländska ängsinventeringen. Gotlands Allehanda nr 180, 182.

Pettersson, B. 1945. Natur och kultur i det gotländska landskapet. Boken om Gotland I, s 13-43. Stockholm.

Pettersson, B. 1946. Gotländskt änge. Ur Pettersson & Curry-Lindahl. Natur på Gotland, s 165-177. Göteborg.

Pettersson, B. 1946. Glimtar från Sudret. Ur Pettersson & Curry-Lindahl. Natur på Gotland, s 157-164. Göteborg.

Pettersson, B. 1946. Problem i gotländsk landskapsvård. Gotländsk horisont, s 50-54.

Pettersson, B. 1957. Växtlighet och människan i Gotlands fornlandskap. Bygd och Natur, s 77-87.

Pettersson, B. 1958. Dynamik och konstans i Gotlands flora och vegetation. Acta phytogeographica suecica, 40. Uppsala.

Pettersson, B. 1968. Inventering av växtlighet och landskapsbild. Ur Översiktsplan för Gotlandskusten. Visby.

Post, L. von 1942. Gotlandsänget och dess framtid. Svenska turistföreningens tidskrift, s 148-149.

Romell, L.-G. 1938. Några kulturens spår i gotländsk vegetation. Svensk Botanisk Tidskrift, 32:322-330.

Romell, L.-G. 1938. Gotlandsänget och dess framtid. Sveriges Natur årsbok, 29:107-114.

Romell, L.-G. 1942. Gotlandsänget och dess framtid. Gotlands hembygdsförbund. Ljugarn, Uppsala.

Romell, L.-G. 1945. Lien och landskapet. Ymer. Stockholm.

Romell, L.-G. 1951. Liens landskap och mulens. Sveriges Natur årsbok, 42:9-18.

Romell, L.-G. 1964. Skog och odling i Svensk "natur". Sveriges Natur årsbok, 55:110-124.

Romell, L.-G. 1966. "Löväng" och änge i lära och liv. Bygd och Natur årsbok.

Romell, L.-G. 1968. Ängeshävd och landskapsvård. Jordbrukarnas Föreningsblad den 23 febr 1968.

Romell, L.-G. 1968. Sverige gör sig urarva. Schweiz gör annorlunda. Sveriges Natur årsbok, 59:75-89.

Romell, L.-G. 1971. En nordgutnisk strandbygd. Gotländskt Arkiv.Visby.

Rosvall, S. & Pettersson, B. 1951. Gotlands orkidéer. Stockholm.

Ryberg, M. 1948. Några gotländska ängeskartor. Ymer, s 197-226. Stockholm.

Ryberg, M. 1966. Reflexioner om "socialt" och "vetenskapligt" naturskydd. Sveriges Natur årsbok, 57:33-41.

Ryberg, M. 1968. Vegetationen, floran och förändringarna i landskapet. Sveriges Natur årsbok, 59:139-168.

Ryberg, M. 1975. Hur skall det gå med den svenska floran? Sveriges Natur årsbok, 66:41-52.

Samuelsson, A. 1968. Kulturlandskapet och dess framtid. Sveriges Natur årsbok, 59:57-70.

Selander, S. 1940. En botanist på Gotland. Svenska Turistföreningens årsbok, s 131-154.

Selander, S. 1955. Det levande landskapet i Sverige. Stockholm.

Sernander, R. 1894. Studier öfver den gotländska vegetationens utvecklingshistoria. Uppsala.

Sernander, R. 1934. Linné och lövängen. Sveriges Natur årsbok, 25:55-75.

Sjöbeck, M. 1931. Det äldre kulturlandskapet i Sydsverige. Svenska skogsvårdsföreningens tidskrift, 29:45-73.

Sjöbeck, M. 1932. Löväng och trädgård. Fataburen, s 59-74.

Sjöbeck, M. 1932. Lövängen och dess betydelse för det sydsvenska bylandskapets uppkomst och utveckling. Svenska skogsvårdsföreningens tidskrift, 30:132-160.

Sjöbeck, M. 1933. Lövängskulturen i Sydsverige. Ymer, 53:33-66.

Sjöbeck, M. 1934. Lövskogen och människan. Sveriges Natur årsbok, 25:76-91.

Sjöbeck, M. 1942. Vad en löväng är och hur den uppkommit. Bygd och Natur årsbok. Stockholm.

Sjöbeck, M. 1964. Skottskog och grässvål. Sveriges Natur årsbok, 55:27-52.

Sjöbeck, M. 1966. Vång och utmark i Skånes skogsbygd. Sveriges Natur årsbok, 57:149-182.

Sjöbeck, M. 1973. Det sydsvenska landskapets historia och vård. Landskrona.

Sjörs, H. 1949. Hagar och slåtterängar i södra Dalarna. Natur i Dalarna. Göteborg.

Sjörs, H. 1954. Slåtterängar i Grangärde Finnmark. Acta phytogeographica suecica, 34. Uppsala.

Skogsstyrelsen. 1974. Natur- och landskapsvård.

SNV. 1973. Naturvårdsobjekt. Vård och förvaltning. PM 430. Stockholm.

SNV. 1975:1. Översiktlig naturinventering och naturvårdsplanering. Råd och anvisningar. Stockholm.

SNV. 1975:2. Det igenväxande odlingslandskapet - problem och lösningar i landskapsvården. Rapport från kommittén för ekonomisk landskapsvård. Stockholm.

Steen, E. 1958. Betesgångens inverkan på växtlighet och mark i svenska naturbeten. Akad.avh. Uppsala.

Stenström, I. 1944. Gotlandsänget under 300 år. Gotlands Allehanda nr 89.

Stenström, I. 1945. Till det sydgotländska ängets minne. Ymer, häfte 4, s 284-308. Innehåller även bildbilaga av Romell, L.-G.

Stålhandske, K.-G. 1974. Lövskogen - vårt gemensamma europeiska kulturlandskaps ursprung. Fauna och Flora nr 1:1974.

TABELLSAMMANSTÄLLNING ÖVER DEN KLASS SOM RESPEKTIVE OMRÅDE I FÖREKOMMANDE FALL HAR ERHÅLLIT I NATURINVENTERINGEN

G	=	geologi	klass I, II och III
B	=	botanik	- " -
O	=	ornitologi	- " -
F	=	rörligt friluftsliv	- " -
L	=	landskapsbild	klass I och II
( )	=	Objektet tangerar eller ligger till en mindre del inom område som har klassats i naturinventeringen.	

Klassningen, som har utförts efter en tregradig skala (landskapsbild - tvågradig), utgör en värdering av det vetenskapliga naturvärdet där klass I betecknar det högsta naturvärdet.

	Klass				
Obj nr	G	B	O	F	L
1:1	(III)	(I)	I	-	II
1:2	-	-	(I)	-	II
1:3	-	-	-	-	-
1:4	-	I	I	I	II
1:5	II	I	I	I	I
1:6	-	I	-	III	I
2:1	-	-	-	II	II
2:2	-	(I)	(I)	II	II
2:3	-	-	-	-	II
2:4	-	II	I	II	II
2:5	-	II	I	-	II
3:1	(II)	II	I	III	II
3:2	-	-	-	III	-
3:3	-	-	-	III	-
3:4	-	-	-	-	-
3:5	-	II	-	-	-
3:6	-	-	-	-	-
3:7	-	-	-	-	-
3:8	-	-	-	-	-
3:9	-	-	-	-	-
3:10	-	-	-	-	-
3:11	-	-	-	-	-
4:1	-	-	-	-	-
4:2	-	-	-	-	II
4:3	-	-	-	-	II
4:4	-	-	-	-	II
4:5	-	-	-	-	II
4:6	-	-	-	-	II
4:7	-	-	-	-	II
4:8	III	III	(I)	-	I

Obj nr	G	B	O	F	L
5:1	II	II	-	(III)	II
6:1	(III)	-	-	II	II
6:2	-	-	-	(II)	(II)
6:3	-	II	-	II	II
6:4	-	II	-	II	II
7:1	-	-	I	(III)	I
7:2	-	-	-	-	-
7:3	-	III	-	-	II
7:4	-	-	-	-	II
7:5	-	-	-	-	II
7:6	-	-	-	-	II
8:1	-	-	-	-	-
8:2	-	I	III	II	II
9:1	-	II	III	-	-
9:2	-	II	III	-	-
9:3	-	-	III	-	-
9:4	-	-	III	-	-
9:5	-	-	-	-	-
9:6	-	-	-	-	-
9:7	-	-	-	-	-
9:8	-	-	-	-	-
9:9	-	-	-	-	-
9:10	-	-	-	-	-
9:11	-	-	-	-	-
10:1	-	-	-	-	-
10:2	-	-	-	-	-
10:3	-	II	II	-	-
10:4	-	I	II	III	-
10:5	-	-	-	-	-
10:6	-	-	-	-	-
10:7	II	(II)	I	II	I
11:1	-	-	-	-	-
11:2	-	-	-	-	-
11:3	-	-	-	-	-
11:4	-	-	II	-	-
11:5	-	-	-	-	-
11:6	-	II	-	-	-
11:7	-	-	-	-	-
11:8	-	-	-	-	-
11:9	-	-	-	-	-
11:10	-	-	-	-	-
11:11	-	-	-	-	-
11:12	-	-	(I)	-	-
13:1	-	-	-	-	-
13:2	-	-	-	III	-
13:3	-	-	-	III	-
13:4	-	-	-	-	-
13:5	-	II	-	-	-

Obj nr	G	B	O	F	L
14:1	-	-	-	-	-
14:2	-	-	-	-	-
14:3	-	-	III	-	-
14:4	-	-	III	-	-
14:5	-	-	-	-	-
14:6	-	-	III	-	-
14:7	-	-	-	-	(II)
15:1	-	II	III	-	-
16:1	-	-	-	-	-
16:2	-	-	III	III	-
16:3	-	-	III	III	-
16:4	-	-	-	-	-
17:1	-	-	-	-	II
17:2	III	I	-	-	I
17:3	III	I	-	-	I
17:4	I	I	II	II	II
17:5	-	-	-	-	I
18:1	-	I	III	II	-
18:2	-	-	-	-	II
18:3	-	-	-	-	II
18:4	-	II	-	III	II
22:1	-	-	III	-	(II)
22:2	-	-	-	-	(II)
22:3	-	III	-	-	II
22:4	-	-	-	-	(II)
22:5	-	-	-	-	II
24:1	-	I	III	II	I
24:2	-	-	-	-	I
24:3	-	-	-	-	I
24:4	-	-	-	-	I
24:5	-	II	III	-	II
24:6	-	-	-	-	-
24:7	-	-	-	-	-
25:1	-	-	-	II	-
25:2	-	I	-	II	-
25:3	-	-	-	II	-
26:1	-	-	-	-	-
26:2	-	-	-	-	-
26:3	-	-	-	-	(II)
26:4	-	-	-	-	II
26:5	-	II	-	-	II
27:1	-	-	-	-	II
27:2	-	-	-	-	II
27:3	-	-	-	-	II
27:4	-	I	III	II	II

Obj nr	G	B	O	F	L
27:5	-	III	-	-	II
27:6	-	-	I	-	II
27:7	-	II	III	-	II
27:8	-	-	-	-	II
27:9	-	-	(III)	-	II
28:1	-	-	I	-	II
29:1	-	-	-	-	-
29:2	-	III	III	-	-
30:1	-	-	-	-	II
30:2	-	-	-	-	-
30:3	-	-	-	-	II
31:1	II	-	-	-	-
33:1	-	-	-	-	-
33:2	-	-	-	-	-
34:1	-	-	(I)	-	II
34:2	-	-	III	III	II
34:3	-	-	-	-	II
35:1	-	-	-	-	-
35:2	-	-	-	-	-
35:3	-	-	-	-	-
35:4	-	-	-	-	II
35:5	-	-	-	-	II
36:1	(III)	III	-	-	II
37:1	-	III	III	III	II
37:2	-	-	-	-	II
37:3	-	III	-	-	II
38:1	-	-	-	III	-
38:2	-	-	-	III	-
39:1	-	-	-	-	-
39:2	-	III	-	-	-
39:3	-	-	-	-	-
41:1	-	I	(II)	II	II
42:1	-	II	-	II	I
42:2	-	-	-	-	-
42:3	-	-	-	-	-
42:4	-	-	-	-	-
42:5	-	-	-	-	-
42:6	-	-	-	-	-
42:7	-	-	-	-	-
42:8	-	-	-	-	-
42:9	-	-	-	-	-

Obj nr	G	B	O	F	L
42:10	-	-	-	-	-
42:11	-	-	-	-	-
43:1	-	-	-	III	II
43:2	-	-	-	-	II
43:3	-	-	-	-	-
43:4	-	-	-	-	-
43:5	-	-	-	-	II
43:6	-	-	-	-	-
44:1	-	II	III	II	-
44:2	-	II	(III)	II	-
44:3	-	II	-	-	-
45:1	-	-	-	-	II
45:2	-	-	-	-	II
45:3	-	-	-	-	II
45:4	-	-	-	-	II
49:1	III	II	-	III	II
49:2	-	II	III	-	II
49:3	-	III	(II)	II	II
50:1	-	-	-	-	-
51:1	-	-	III	-	-
51:2	-	-	III	-	II
51:3	-	-	III	-	II
51:4	-	-	III	-	-
51:5	-	-	III	-	-
51:6	-	-	III	-	-
51:7	-	-	III	-	-
51:8	-	-	III	-	-
52:1	-	-	-	-	-
52:2	-	-	-	-	-
52:3	-	-	-	-	-
52:4	-	-	-	-	II
52:5	-	-	III	-	-
52:6	-	III	-	III	II
52:7	-	-	-	III	(II)
52:8	-	I	III	III	II
52:9	-	I	III	III	II
53:1	-	-	-	-	-
55:1	-	-	-	-	II
55:2	-	I	III	III	-
56:1	-	-	-	-	-
57:1	-	II	II	-	-
58:1	-	-	-	-	-

Obj nr	G	B	O	F	L
60:1	(I)	II	-	(III)	I
60:2	-	II	-	-	I
60:3	-	II	-	I	I
61:1	-	-	-	I	II
61:2	-	-	-	I	II
61:3	-	II	(III)	III	(II)
61:4	-	-	-	-	-
62:1	-	-	-	-	-
62:2	(I)	-	-	-	I
63:1	(I)	(I)	(II)	I	I
63:2	-	II	III	I	I
63:3	-	II	III	I	I
63:4	-	-	-	-	-
63:5	-	III	III	-	-
64:1	-	-	-	-	-
64:2	-	-	-	-	-
64:3	-	-	-	-	-
64:4	-	-	-	-	-
64:5	-	-	-	-	-
64:6	-	-	-	-	II
65:1	-	-	-	-	II
65:2	-	-	-	-	-
65:3	-	-	-	-	-
65:4	-	-	-	-	-
65:5	-	-	-	-	-
65:6	-	III	-	-	II
65:7	-	III	-	-	II
65:8	-	-	-	-	II
65:9	-	-	-	-	II
66:1	II	I	-	II	II
66:2	-	-	-	-	-
66:3	-	III	-	-	-
67:1	-	-	III	-	II
67:2	-	-	III	-	II
67:3	-	II	-	-	II
68:1	-	-	-	-	-
68:2	-	-	-	-	-
68:3	(II)	-	III	II	(II)
69:1	-	-	-	-	II
69:2	-	-	-	-	II
69:3	-	II	III	-	II
69:4	-	-	-	-	-
69:5	-	-	-	-	-
69:6	-	-	-	-	-
69:7	-	-	III	-	-

Obj nr	G	B	O	F	L
69:8	-	-	-	-	-
70:1	-	-	-	-	II
70:2	-	III	III	-	II
70:3	-	III	III	-	II
71:1	-	-	-	-	II
71:2	-	-	-	-	II
71:3	-	II	-	-	I
71:4	-	(II)	-	-	I
71:5	-	-	-	-	-
72:1	-	-	-	-	II
73:1	-	-	-	-	II
73:2	-	-	-	-	II
73:3	-	-	-	-	II
73:4	-	-	-	-	II
73:5	-	-	-	-	II
73:6	-	-	-	-	II
73:7	-	-	-	-	II
74:1	-	III	-	-	II
74:2	-	-	-	-	II
74:3	-	-	-	-	II
75:1	-	III	-	-	II
75:2	-	III	(I)	-	II
75:3	-	-	-	-	(I)
76:1	-	I	III	-	-
76:2	-	II	III	-	-
76:3	-	-	-	-	-
77:1	-	-	-	-	-
77:2	-	-	-	-	-
77:3	-	II	III	-	-
77:4	-	II	III	-	-
77:5	-	-	-	-	-
78:1	-	-	-	-	-
78:2	-	-	-	III	-
78:3	-	I	-	II	-
78:4	-	I	-	II	-
79:1	-	-	-	-	(II)
79:2	-	-	-	-	II
79:3	-	I	-	-	II
79:4	-	-	-	-	II
80:1	-	-	-	-	I
80:2	-	-	-	-	II

Obj nr	G	B	O	F	L
81:1	-	-	-	-	-
81:2	-	-	-	-	-
81:3	-	-	-	-	-
81:4	-	-	-	-	-
81:5	-	-	-	-	-
81:6	-	-	-	-	-
81:7	-	-	-	III	-
81:8	-	-	-	III	-
81:9	-	-	-	III	-
82:1	-	-	-	-	-
82:2	-	-	-	-	-
82:3	-	III	-	-	-
82:4	-	-	-	-	-
82:5	-	-	-	-	-
82:6	-	-	-	-	-
82:7	-	-	-	-	-
82:8	-	-	-	-	-
82:9	-	-	-	-	II
82:10	-	-	-	-	-
82:11	-	-	-	-	-
82:12	-	-	-	-	-
82:13	-	-	-	-	-
82:14	-	-	-	-	-
83:1	-	-	-	-	-
83:2	-	II	(III)	-	-
83:3	-	II	III	-	-
83:4	-	II	III	-	-
83:5	-	-	-	-	-
83:6	-	-	-	-	-
83:7	-	-	-	-	-
83:8	-	-	-	-	-
83:9	-	-	-	-	-
83:10	-	-	-	-	-
84:1	-	III	-	-	-
84:2	-	-	III	-	-
85:1	-	-	III	-	-
85:2	-	-	III	-	-
85:3	-	-	-	-	-
86:1	-	-	-	-	-
86:2	-	-	-	-	-
86:3	-	-	-	-	-
86:4	-	-	-	-	II
86:5	-	-	-	-	-
86:6	-	-	-	-	II
87:1	-	-	III	-	-
87:2	-	I	III	-	-
87:3	-	-	-	-	-
87:4	-	-	-	-	II

Obj nr	G	B	O	F	L
87:5	-	-	-	-	II
87:6	-	II	-	-	II
87:7	-	II	-	-	II
87:8	-	II	-	-	(I)
87:9	-	II	-	-	I
87:10	-	(II)	-	-	I
87:11	-	II	-	-	I
87:12	-	-	-	-	I
87:13	-	-	-	-	I
87:14	-	II	-	-	I
87:15	-	II	-	-	I
87:16	-	II	-	(III)	I
87:17	-	II	-	III	I
87:18	-	II	-	-	I
87:19	-	II	-	-	I
87:20	-	II	-	III	I
87:21	-	II	-	-	I
87:22	-	II	-	III	I
87:23	III	II	III	III	I
88:1	-	-	-	II	II
88:2	-	I	I	II	II
88:3	-	I	I	II	II
88:4	-	-	-	II	II
88:5	-	-	-	II	II
88:6	-	-	I	II	II
88:7	-	-	-	-	II
88:8	-	-	-	-	II
88:9	-	I	I	III	II
88:10	-	II	-	II	II
88:11	-	II	-	II	II
88:12	-	-	I	III	II
89:1	-	-	-	-	II
89:2	-	-	(I)	(III)	II
89:3	-	I	I	III	II
89:4	-	-	I	III	II
89:5	(I)	III	-	II	II
89:6	(I)	-	-	II	II
89:7	(I)	-	-	II	II
89:8	-	-	-	II	II
89:9	(I)	-	-	II	II
89:10	-	II	I	II	II
89:11	-	II	I	II	II
89:12	-	-	I	II	II
89:13	-	-	(I)	(II)	II
89:14	-	-	-	-	-
89:15	-	-	-	-	-
89:16	-	-	-	-	I
89:17	-	-	-	-	I
89:18	-	III	-	-	I
89:19	-	-	-	-	I
90:1	-	-	-	-	II

Obj nr	G	B	O	F	L
90:2	-	-	-	-	II
90:3	-	-	-	-	II
90:4	-	-	-	-	(II)
90:5	-	-	-	-	II
90:6	-	(I)	-	-	II
90:7	III	I	I	I	I
90:8	III	I	I	I	I
90:9	III	I	I	I	I
90:10	-	-	-	I	II
91:1	-	-	-	-	II
91:2	-	III	III	-	(II)
91:3	-	(III)	III	-	-
91:4	II	-	II	II	I
91:5	II	-	II	II	I
91:6	-	-	-	-	-
92:1	-	I	-	-	I

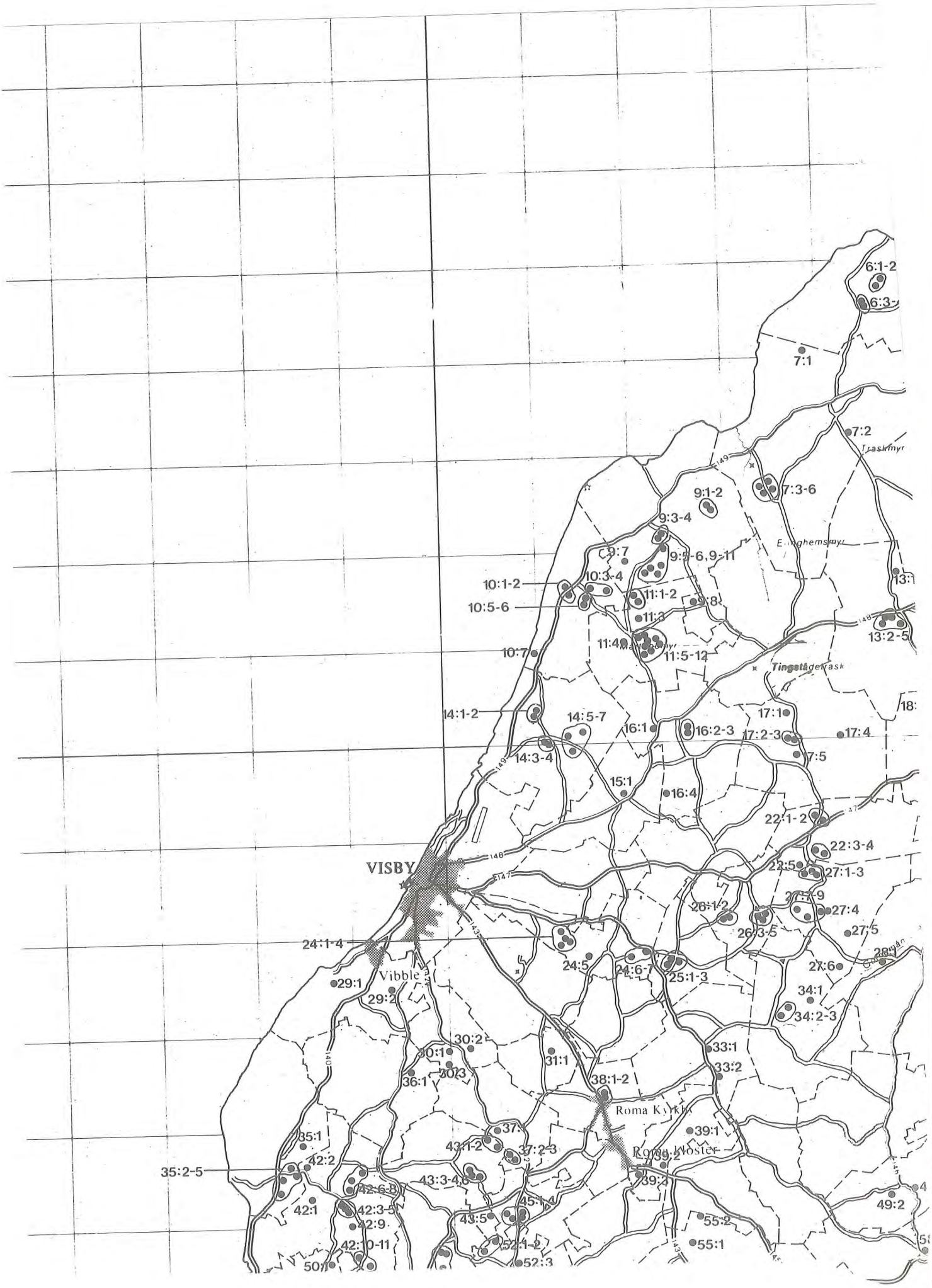
6:1-2
6:3-
7:1
7:2
Trasikmyr
7:3-6
9:1-2
9:3-4
9:7
9:8-6,9-11
10:1-2
10:3-4
10:5-6
11:1-2
11:3
11:4
11:5-12
10:7
13:1
13:2-5
Tingstäderask
14:1-2
14:5-7
14:3-4
16:1
16:2-3
17:1
17:2-3
17:4
7:5
15:1
16:4
22:1-2
22:3-4
22:5
27:1-3
27:4
27:5
26:1-2
26:3-5
VISBY
24:1-4
24:5
24:6-7
25:1-3
27:6
34:1
34:2-3
29:1
Vibble
29:2
30:2
30:1
30:3
36:1
31:1
33:1
33:2
38:1-2
Roma Kyrka
Roma Kloster
39:1
39:2
39:4
35:1
42:2
35:2-5
43:1-2
37:2-3
43:3-4,6
42:6-8
42:1
42:3-5
42:9
42:10-11
50:1
43:5
45:1
52:1-2
52:3
55:2
55:1
49:2

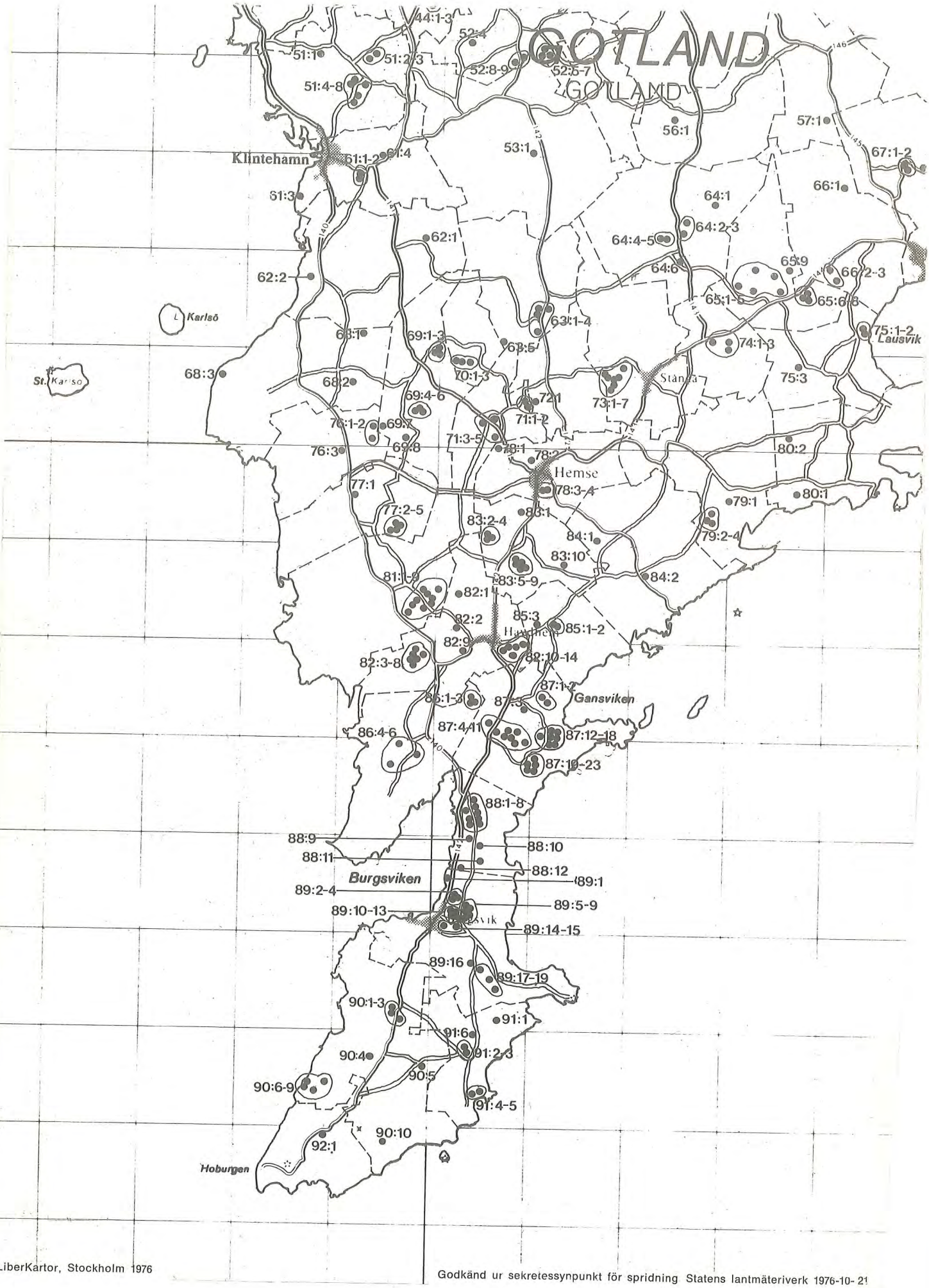

LiberKartor, Stockholm 1976

Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning Statens lantmäteriverk 1976-10-21

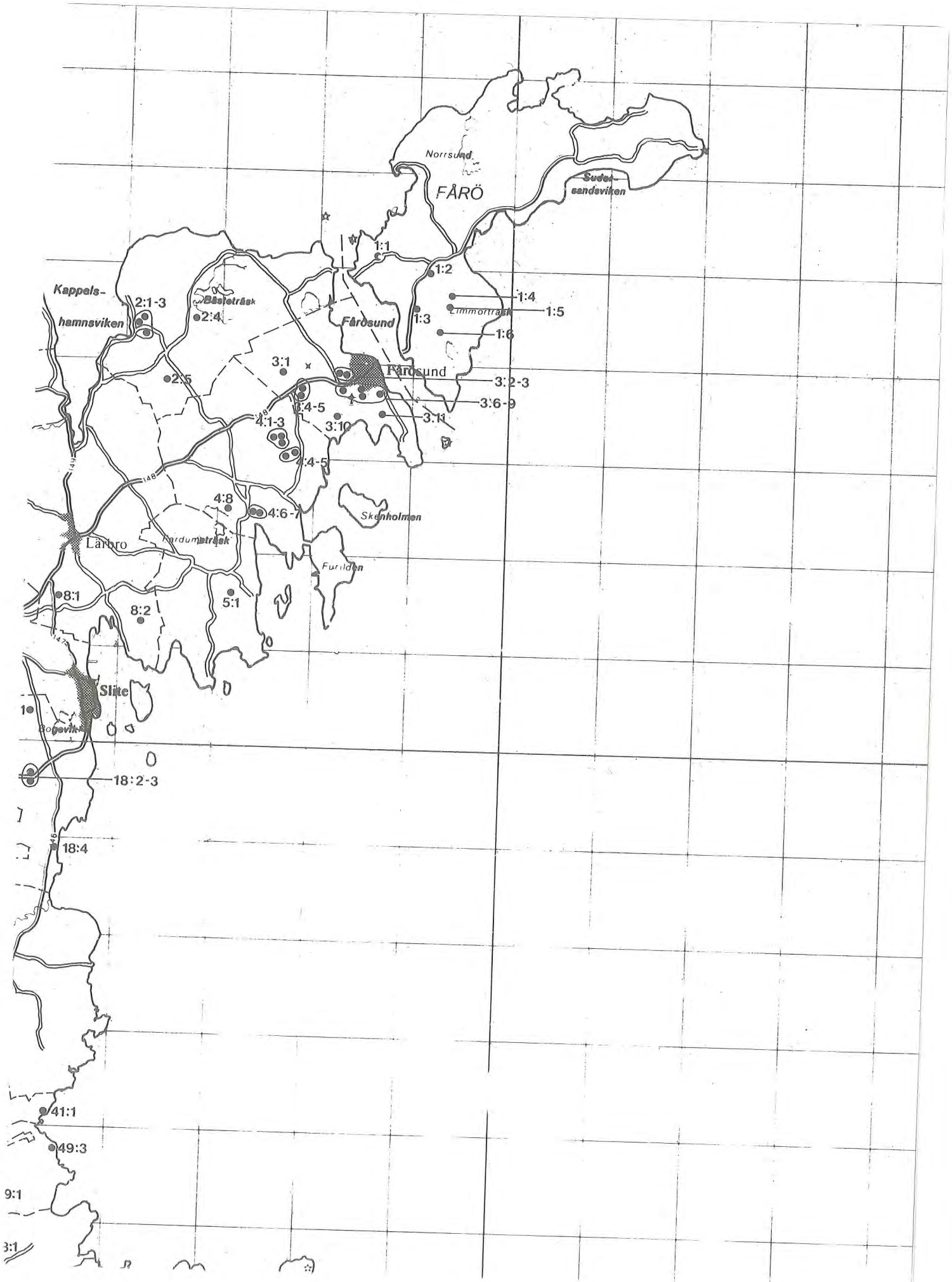
Norrsund
FÅRÖ
Sudersandsviken
1:1
1:2
1:4
1:5
1:3
1:6
Kappelshamnsviken
2:1-3
Bästetträsk
2:4
Fårösund
Fårösund
3:1
2:5
3:2-3
3:6-9
3:4-5
3:11
4:1-3
3:10
4:4-5
4:8
4:6-7
Skenholmen
Lärbro
Hardumträsk
Furilden
8:1
8:2
5:1
Slite
Bogsvik
18:2-3
18:4
41:1
49:3
9:1
3:1

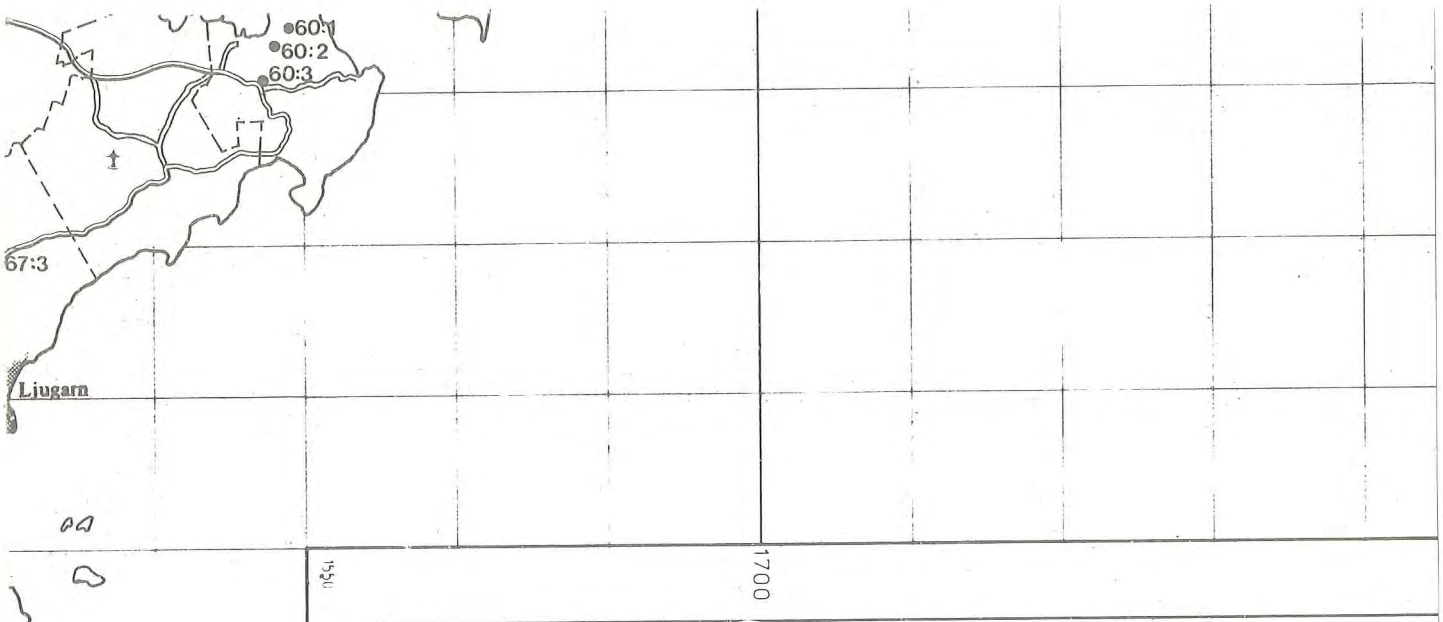

6350

REDOVISADE ÄNGES- OCH LÖVMARKER

Numrering sockenvis i enlighet med inventeringens textdel

5

PLANERINGSKARTA
GOTLANDS LÄN

Skala 1:250 000

0 5 10 15 km

676106